ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
MARDI
1er SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.874 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.874

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎՐԱՍՏԱՆ ԳԱՅԱԾ Է

Երկուշաբթի առաւօտ, Օգոստոս 31-ին, երեսունէն հեռաձայնով մեր առած լուրերը, անդամ մը եւս իրարախուիչ չէին, թէ կը վերաբերի երկրին տնտեսական վիճակին, չէզոփակումը ամբողջական ըլլալով, ոչ մէկ սահմանէ ապրանք կը մտնէ Հայաստան: «Արմէնփրէս» կը հաղորդէր (Օգոստոս 29) որ արտակարգ դրութիւն մտցուած էր Հանրապետութեան մէջ հացի կապակցութեամբ: Հակառակ անոր որ հացահատիկի զնումները տեղին կատարուած են անհրաժեշտ քանակութեամբ, Վրաստանի ծանօթ դիպքերը պատճառ են որ երկաթուղին ալ դադրի եւ ինչպէս ըսինք, ոչ մէկ փոխադրութիւն կը կատարուի: Իշխանութիւնները կը չանան պաթումի ճամբով հացահատիկ բերել: Այս մասին հեռաւեսիլէն խօսք ունեցած է վարչապետ Յոսրով Յարութիւնեան եւ այլ պաշտօնական անձեր ալ կարտայայտուին: Մնաց որ խուճապի պատճառը հեռանք է նաեւ չարադործներու գործունէութեան, որոնք զանազան միջոցներով կացութիւնը կը վատթարացնեն: Օգոստոս 31-ին մեզի յուսացաւ թէ այլեւս ամէն ինչ կարգադրուած է եւ նոյն առաւօտը հաց կար խանութները:

Չըլլափակման հետեւանքով, ծանր կացութիւն ստեղծուած է նաեւ վառելանիւթի համար եւ Ջուլարթնոց օդակայանը միւնչէներու մեկնումը յետաձգուած է եւ ճամբորդներ խռնուած են: 14 վակոն վառելանիւթ Վրաստան կը մնան: Ռուսաստան բանակի հայթայթած վառելանիւթը հոլ առած է որ ապահովուին կարեւոր նպատակ թռիչքները:

Ի դէպ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 29-ին երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը բաղկացած՝ Սէյրան Պաղտասարեանէ, Ալան Բլէհանէ եւ Ռոպէր Մնացականեանէ, որոնց կ'ընկերանայ լրագրող մը, Թիֆլիս մեկնած էր, ուրկէ պիտի անցնէր Ատրպատական եւ Երեւան վերադառնար երկուշաբթի իրիկուն, խօսակցութիւններ ունենալու եւ լուծում գտնելու համար: Ատրպատականի Հայերը կը փորձեն հեռանալ, բայց ճամբանները չատ վտանգաւոր են: Ձոհեր կան հայ զաղութին մէջ, թիւը կարելի չէր եղած ճշդել տակաւին: Հայաստանի Նորվրդարանի նախագահութիւնը յայտարարութեամբ իր մտահոգութիւնը յայտնած էր արդէն Ատրպատականի Հայերու նկատմամբ, որոնք բռնութիւններու զոհ կ'երթան:

***

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի կացութեան, մարտեր ու ռմբակոծութիւններ կը տարնակուին նոյն ձեւով: Սկզբունքով, Սեպտեմբեր 1-էն պէտք է գործադրուի Ազա — Աթա գոյացած համաձայնութեամբ հրադադարը: Մարտակերտի շրջի դիրքերու կռիւները նոյն մակարդակի վրայ են:

Օգոստոս 28-ի դիշերը չարունակուած է Ջանգելանի շրջանէն Կապանի ռմբակոծումը տրու հետեւանքով չորս մեռեալ կայ:

— Բոլիս Թումանով կ'անդրադառնայ Տրազդարի որոշումին «Լիպր Պելժիֆ»ի մէջ (Օգոստոս 29) եւ չատ լաւատես չէ այդ առընչութեամբ: Կը նկատէ որ Ղարաբաղի ներկայացուցիչներու բացակայութիւնը Ազա — Աթա յստակօրէն կը նշանակէ որ Հայաստան բնաւ փափաք չունի քաջալերելու Ղարաբաղցիներու անկախապաշտ ձգտումները: Բայց եւ այնպէս ոչ Հայաստան, ոչ Ղարաբաղ այլեւս կը դոհանան «մշակութային ինքնավարութեամբ»: Կը մնայ հաշուել մարզկային տարրին վրայ, քանի ինչպէս ըսեր է ազգբէջանցի պաշտօնական անձնաւորութիւն մը «ամէն մարդ մահացու կերպով յոդնած է այս պատերազմէն»:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ԾԱԻԱԼԻ

Թուրքիոյ Նախարարներու Խորհուրդը արտակարգ նիստ մը դումարած է Տիրանակերտի մէջ, օրակարգի վրայ ունենալով քրտական ղինեալ ուժերու դէմ միջոցառումներու հարցը: Հանրապետութեան նախագահին ղեկավարութեան տակ դումարուած նիստին որոշուած է ահաբեկիչներու ղեկավարներուն եւ ՓՔՔ-ի պարագլուխ Ա. Էօճալանի դէմ կիրարկել խորհրդարանի մեթոտը. այսինքն՝ զանոնք հրացանազարկ ընել ուր որ յայտնուին. կը տեղեկացուի որ այս մեթոտը Իսրայէլ գործադրած է Պաղեստինցիներու դէմ ու դրական արդիւնքներ առած:

Միւս կողմէ ՓՔՔ կը չարունակէ իր խափանարարութիւնները. Օգոստոս 28-ին Աստանայի մէջ հեռարձակ ղէնքերէ կրակ բացած են տաւառնակի մը վրայ, իսկ յաջորդ օրը Պոլսոյ Գարագիւղ նաւամատոյցը գոնուած չոհենաւ մը հրդեհած են: Երկու պարագային ալ մարդկային զոհեր չեն եղած, սակայն խնդրոյ առարկայ նաւը վառած է ամբողջութեամբ ու անգործածելի դարձած: Այլ վայրերու մէջ եւս սպանութեան դէպքերը, պայթումները կը չարունակուին:

Օգոստոս 30-ին Իրաքի եւ Իրանի սահմանակից Հաքքեարիի Շէմամինլին գաւառակին մէջ քիւրտ ղինեալներու եւ թուրք ապահովութեան ուժերու միջեւ բախումի մը ընթացքին, ըստ թրքական աղբիւրներու, տասը ժանտարմ եւ տասէք քան 50 Քիւրտեր սպաննուած են: Բախումը հետեւած է սահմանային պահակակէտի մը վրայ քիւրտ ղինեալներու յարձակումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՍԱՐԱՅԵՒՕ աւելի քան երբեք սեւ օր մը ապրեցաւ Կիրակի, Օգոստոս 30-ին, երբ կրակ բացուեցաւ չուկային վրայ եւ անմիջական հետեւանքն էր՝ 15 մեռեալ եւ տասնեակներով վիրաւորներ, որոնց մէջ յուսահատական պարագաներ: Այս կը պատահի Լոնտոնի ժողովին վազորդայինին, ուր խոստումներ եղան...:

*Լիբանանի ընտրութիւններուն երկրորդ շրջանը տեղի կ'ունենար Օգոստոս 30-ին արեւելեան — Պէյրութ եւ լեռնային Լիբանան: 115 թեկնածուներուն մէջ, պէտք է ընտրուէին 19 քրիստոնեայ եւ մահմետական երեսփոխան (Պէյրութ) եւ 30 մնացական երեսփոխան: Այս անդամ ալ մեծամասեալ շրջանները: Այս անդամ ալ մեծամասնութիւն կազմեցին ձեռնպահները: Մանրամասնութիւն կազմեցին ձեռնպահները: Մանրամասնութիւնն կազմեցին ձեռնպահները: Մանրամասնութիւնն կազմեցին ձեռնպահները: Մանրամասնութիւն

ՊՈԼՍԵՑԻ «ՆՈՐ ՍԱՆ»Ը

Պոլիսէն այցելութեամբ փարիզ գտնուղ ծանօթներ, պրական մարդէն բարեկամներ յայտնի պոհունակութեամբ ու քիչ մըն ալ հպարտութեամբ խօսած էին նոր հրատարակութեան մը մասին. ան ակնարկելու խանդավառութեան մը պղրիւր էր անոնց համար: Այսուհանդերձ, ասոնցմէ ոչ մէկը այդ հրատարակութենէն թիւեր բերած էր հետը ու աւելի քան տարի մը մեր հետաքրքրութիւնը հետաքրքրութիւն մնաց: Վերջապէս անցեալները լոյս տեսած վեց թիւերը հասան, պատմելու համար Պոլսոյ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ ծնունդ առած պրական նոր կենսունակութեան մասին:

Այդ կենսունակութեան պատուղն է «Նոր Սան» եռամսեայ հանդէսը որ 18 տարուան ընդմիջումէ մը ետք կը շարունակէ միութեան առաջին պարբերական՝ «Սան»ը: Ան սկսած էր լոյս տեսնել Միութեան կազմութենէն (1946) քիչ ժամանակ ետք, 1948-ին ու պարբերաբար շարունակուած մինչեւ 1973: Այդ թուականէն ի վեր չարունակութեամբ հանդերձ Մխիթարեան սաներու մշակութային-թատերական, պրական, գեղարուեստական-գործունէութիւնը, դադրած էր պարբերականին հրատարակութիւնը: Ատոր պղիտոր պատճառը պէտք է փնտռել յաջորդութեան փրթած օդակի մը մէջ. «Սան»ի ծնողներն ու խնամակալները մեծ մասով այն անուններն էին որոնք պըղծուրեցին պոլսահայ նոր շրջանի պրական կեանքը ու ժամանակով պրական աւելի անձնական ու աւելի պարտադիր աշխատանքի -- ինչպէս «Մարմարա»ի պրական էջերը -- հետամուտ, կամաց -- կամաց մէկդի ձգեցին «Սան»ը. վայ նաեւ Պոլսէն հեռացած կամ մահացած Մխիթարեան եղբայրներու պարագան: Հրատարակութեան դադարը միայն «Սան»ի վերապահուած ճակատագիրը չեղաւ Պոլսոյ մէջ. լոյս չի տեսներ նաեւ կեդրոնականի «Հանդէս Մշակոյթի»ն. այս երկուքէն չատ աւելի կարճատեւ կեանք ունեցած ու լուռ է Էտուարտ Սանուց Միութեան «Կամարը»ն ալ:

«Նոր Սան»ի յառնութեան առթած խանդավառութիւնը արդիւնք է մանաւանդ ժամանակաշրջանի մը երբ ամէնէն աւելի չեշտուած ըլլալ կը թուի հայերէն հրատարակութիւններու եւ ուղղակի հայերէն լեզուին հանդէպ հետաքրքրութիւններու պակասը: Ու ատիկա միայն Պոլսոյ վերապահուած պարագայ մը չէ: Յաճախ կ'արձագանգենք գանգատներ, ցաւեր այն մասին թէ նոր սերունդը զանազան աղբակներու ազդեցութեան տակ օրէ օր կը հեռանայ մայրենիէն. անոր գործածութենէն, անով ստեղծուած արժէքներէ ու անով ստեղծելու հարստութենէն: Ընդհանրացած նման միջավայրի մը մէջ, «մեծ եղբայրներ»ու ներկայութիւնը զգալի ըլլալով հանդերձ, «Նոր Սան»ը գործն է երիտասարդներու խումբի մը:

Առաջին ակնարկով, գունաւոր կազքին ձեւաւորումէն իսկ, եռամսեան լուրջ ճաշակի մը ներկայութեան մասին կը վկայէ: Հոն, քառակուսիներու մէջ խորհրդանշուած են Միութեան գործունէութեան զանազան մարզերը որոնք նաեւ թերթին բովանդակութեան մասերը կը կազմեն:

Անոր բովանդակութիւնը կը մատնէ ընդգրկուած ոլորտներու ճոխութիւն մը. մնայուն տեղ ունին պրական, նկարչութեան, թատրոնի, պալէի, մամուլի աշխարհին հիներու եւ նորերու հետ կատարուած հարցազրոյցները. այս սեռը խմբագրութեան մէկ նախասիրութիւնը ըլլալ կը թուի, քանի որ չորրորդ թիւին մէջ կը յայտարարուի նաեւ հարցազրոյցի մրցում մը: Ճիշդ է որ լոյս տեսած տեսակցութիւններուն հարցումները երբեմն աչակերտանման են, երբեմն հետաքրքրութենէ զուրկ, սակայն ատիկա կը չեշտէ այն հանգամանքը որ փորձառու նախկիններով «Հիւրեր» են հոն ու բուն նախաձեռնութիւնը կը պատկանի նորերու: Նոյնն է պարագան բանաստեղծութեան յատկացուած էջերուն. կարելի է անոնց մէջ հանդիպիլ օրինակ, Զահրատի ստացողութեան, սակայն մեծ մասով նոր անուններէ գրաւուած են այդ էջերը ու եթէ նոյնիսկ կարելի չէ ըսել թէ պզայսպիսի ուրիշ բան մը չունիին, այսինքն՝ կեանքը պարզ էր մարդուս եւ րազմերեսն ալ նոյնպէս:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տիգրանակերտցի է Մկրտիչ Մարկոսեան: Տղայ տարիքին Պոլիս եկած է հայերէն սորվելու: «Մեր Այդ Կողմերը» կը թաղկանայ անոր չատ սիրուն ու անկեղծ մանկական յիշատակներէն: Հոյակապ է Մարկոսեանի գրիչը եւ իր ոճը՝ գեղեցիկ: Տիկին Սիրանոյշ Ֆէրուխանի պրխատորութեամբ՝ պրապէմներու հետ մեր տեսակցութիւններու չարքէն կը ներկայացնենք ահա՛ նոր մը՝ կատարուած պատուի պրանութեան վարպետին հետ:

ՎԵՐԱ. -- Ձեր «Մեր Այդ Կողմերը» խոշրագրեալ պատմուածքներու գրքին մէջ կը գտնենք մանկական խաղցր յիշատակներ. նոյնիսկ տխուր դէպքերը, զոր օրինակ՝ ձեր տան փուլ գալն անգամ ժպիտով ու երգիծանքով նկարագրած էք: Արդեօք այդ դէպքերը իսկապէս գեղեցի՞կ էին, թէ ոչ՝ անցեալի մէջ թաղուած ըլլալու համագամանքն է որ զանոնք կը գեղեցկացնէ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Այս հարցումը պիս առաս տարաս հոգեյոյս Յակոբ Մնձուրիին: Անիկա ինձի պրած էր նամակ մը, որուն մէջ սապէս կ'ըսէր. - «Պատմէ՛ պատմութիւնք, ինչպէս որ կ'ուզես»: Իսկապէս մեր Տիգրանակերտի տունը դիւրը մը փլաս, երբ ես չատ պզպիկ էի: Սակայն՝ դէպքերը նոյնութեամբ տալ կարելի չէ: Գրպրագիտը երեւակայութեանը մէջ պատնէշ կը պարզացնէ: Անուշա դէպք մը լուսանկարչական գործիքի մը պէս չէք կրնար քաշել: Անիկա արդէն արուեստ չըլլար: Արուեստադէտը այդ պատկերը տարբեր աչքով մը դիտողն է:

ՎԵՐԱ. -- Կրնա՞ք ըսել որ լաւատես մէկն էք:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Այո՛, ես լաւատես մէկն եմ: Հակառակ որ պզպիկ դէպք մը որոշ չափով մը պիս մտավախութիւններու կրնայ ենթարկել, մեծ դէպքի մը դիմաց չատ աւելի տոկուն կրնամ ըլլալ, խնդալով կրնամ նայիլ:

ՎԵՐԱ. -- Ձեր պատմուածքներուն մէջ նկարագրուած են Հայեր՝ շրջապատուած Քիւրտերէ եւ Թուրքերէ: Կը տեսնենք թէ Քիւրտերէն ալ կը գործածուէր Հայերու մօտ: Այս միասնականութեան տուած առաւելութիւնը ի՞նչ էր:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Առեւտուր ընող ամէն մարդ Քիւրտերու հետ գործ ունէր: Քիւրտերը պիւղէն հասկիթ մածուն կը բերէին ու փոխարէնը մանգաղ կ'առնէին, քարիւղի լամբար կ'առնէին: Ես քեռիիս քով երկաթագործի աշկերտ էի, գործի բերմամբ քրտերէնը քիչ մը սորվեցայ:

Մեր տան մէջ երեք լեզու կը գործածուէր: Մէկը՝ մեր աղճատուած հայերէնն էր, զոր կը գործածէր մեծ մայրիկս: Ծնողներուս մեզի պզպիկներուս հետ գործածած ընթացիկ լեզուն Թրքերէնն էր, բայց գաղտնի բան մը խօսելու պարագային քրտերէնի կը դիմէին:

ՎԵՐԱ. -- Ի՞նչ կը մտածէք կեանքի մասին: «Թումանին Աղջիկը» անուն պատմուածքին մէջ կը տեսնենք թէ 16 տարեկանին որոշեր էք ամուսնանալ, բանի որ սպասելիք ուրիշ բան մը չունէիք, այսինքն՝ կեանքը պարզ էր մարդուս եւ րազմերեսն ալ նոյնպէս:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Ես այդ պատմուածքին մէջ գաւառացի տղու մը ապրելակերպը տուած եմ: Մեր այդ կողմերը 16 տարեկան տղայ մը ամուսնանալու դիրքին մատնուած էր: Աղիկա ուղղակի իր ծնողներուն գաղափարն էր: Ուրեմն՝ 16 տարեկան տղայ մը, որ չէ վրցած ամուսնանալ, իր պաշտօնին մէջ թերացած է: Կ'երթայ բաղնիքին գրանը առջեւ կը նստի: Մեծերը կ'ըսէին, որ աղուոր աղջիկները բաղնիքէն ելլելէ ետք յայտնի կ'ըլլան:

ԺՊՏՈՒՆ. -- Գլխագին կա՞ր Տիգրանակերտի մէջ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Մեր ընտանիքներուն մէջ այդպէս սովորութիւն չկար, բայց ամէն մարդ՝ իր աղջկան լաւ օժիտ մը տալը ընտանիքին պատիւը կը նկատէր:

ԿԱՐԱՊԵՏ. -- Դուք ինչո՞ւ ձեր ընկերներէն տարբեր եղած եւ Պոլիս ուսանելու եկած:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Իմ հոս գալուս մէջ հայրս չատ մեծ դեր ունեցած է, ռովհետեւ թունդ ազգասէր մըն էր: Ջեռքէս կը բռնէր, պիս եկեղեցի կը տանէր: Եկեղեցիին գործերուն կը վազէր, բոլոր աղքատները հօրս կուզային: Մեր գիւղին մէջ պատուներ կային, հայրս անոնց նեղութիւններուն դէմ դարման կ'ըլլար:

Հայրս կ'ուզէր, որ իր տղան լաւ հայերէն սորվի: Այսպէս՝ ես չարաթը քանի մը անգամ գիւղին քահանային հայերէն սորվելու կ'երթայի: 1953-ին երբ առիթ մը ներկայացաւ, հայրս զիս Պոլիս ղրկեց իբր Դպրեվանքի սան: Սակայն այդ տարին Պէզճեանի աւերերուղ դասարանին մէջ ուսանեցայ եւ Պատրիարքարանի մէջ գիշերեցի:

Ս. ՖԷՐՈՒԽԱՆ. -- Ի՞նչպէս կրցաք հայկական վարժարանի մը մէջ դասերուն հետեւիլ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Ես չատ մեծ փափաքով եկած էի: Թէեւ մեր աղճատուած հայերէնով 200 բառէ չուրջ գիտէի, բայց քերականական օրէնքներէն անտեղեակ էի: Հակառակ ատոր, աչակերտութեանս առաջին օրն իսկ, քերականութեան մասնագէտ մը դարձայ: Ուսուցիչը ինձի հարցուց, թէ հայրս ինչ գործ կ'ընէր: Հայրս առեւտրական էր: Ես «գնում» եւ «գործ» բառերը գիտէի, «Գնում կ'ընէ» պատասխանեցի: Հարկաւ ամբողջ դասարանը խնդաց, բայց ես հասկցայ թէ այս լեզուն պիտի սորվիմ:

ԳԱՐԵԳԻՆ. -- Ի՞նչ միջոցաւ տիրացաք հայերէնի:

*Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Երբ աչակերտը պատրաստակամութիւն ունի, ուսուցիչին գործը դիւրացած կ'ըլլայ: Ես այդ ուղղութեամբ ծծունկի պէս էի. ինչ որ տային, ծծելու պատրաստ էի: Տիգրանակերտի մէջ ուսուցիչները անուն սիալ կ'արտասանէին եւ ընկերներս կը խնդային: Կը զգայի թէ անոնցմէ տարբեր էի: Այդ տարբերութիւնը իմ մէջ բարդութիւն ստեղծեց: Ինչպէս ըսի, ես ինձի համար ուրիշ աշխարհ մը ստեղծած էի: Ինձի համար ամէն բան գեղեցիկ էր: Ամէն ինչ ինձ կը հետաքրքրէր: Ամէն ինչ ինձ կը գրգռէր: Ամէն ինչ ինձ կը հրապուրէր: Ամէն ինչ ինձ կը գրաւէր: Ամէն ինչ ինձ կը հմայէր: Ամէն ինչ ինձ կը գերէր: Ամէն ինչ ինձ կը կախարդէր: Ամէն ինչ ինձ կը մոլեգնցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը խելագարէր: Ամէն ինչ ինձ կը տարտնչէր: Ամէն ինչ ինձ կը ցնդեցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը մոլորեցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը տարակուսեցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը շլացնէր: Ամէն ինչ ինձ կը կուրացնէր: Ամէն ինչ ինձ կը խաւարեցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը մթագնէր: Ամէն ինչ ինձ կը մռայլեցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը մգացնէր: Ամէն ինչ ինձ կը մրոտեցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը սեւցնէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունաթափէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունազրկէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունատէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունահարէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունանկարէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունաւորէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունագեղէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունագեղեցկացնէր: Ամէն ինչ ինձ կը գունագեղեցկանար: Ամէն ինչ ինձ կը գունագեղեցկանայ

Անիկա լինելի չատ մեծ ցաւ կը պատճառէ։ Ես այդ դժբախտութիւնը չունեցայ, Գիրքի ամիսի մը սպառեցան։ Մեր տղաքը կրկին հրատարակութեան մը փափաքը կրկնեցին։ Ես նախընտրեցի նոր գիրք մը հրատարակել, քանի որ այդ ուղղութեամբ պատրաստութիւններ ունէի։ Հայց նուազագոյն ու չվրցայ աշխատիլ։

Մենք՝ գիր ու գրականութեամբ զբաղող անձերս դժբախտաբար «սիրուղ» եղած ենք։ Գրելու համար կը գողնանք մեր արթնի ժամերէն, Հետեւաբար՝ գրքի արտադրութիւնն ալ քիչ կ'ըլլայ։

Ես տարին հազիւ քանի մը հատ գիրք կրնամ կարդալ։ Մինչդեռ գրող մարդը դժուար է որ առնազար կարդայ։ Կ'ըսեն որ մէկ գրողին ձեռքը միւս գրողին գըրպանին մէջն է։ Անոր մէկ նախատութիւնը գրողին ուղեղին մէջ գուղորդութիւններու եւ նոր գիւտերու պատճառ կ'ըլլայ։

Ա3ԼԻՆ. — Գրելու համար մասնաւոր տեղ մը եւ ժամ մը ունի՞ք։

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. — Ո՛չ, գրելու համար մասնաւոր տեղ մը եւ ժամ մը չունիմ։ Առհասարակ թուղթը եւ մատիտը ցրիս են։ Առանկնակալ դէպք մը այդ պատճառ կրնայ դիս տպաւորել եւ ես պզտիկ նոթեր կ'առնեմ։ Անցեալները Շիշմանէի մէկ թուղթի մը վրայ հետեւեալ բառերը գրառեցի՝ «Ցակորի որդի՝ Միքդոյի» եւ գերդաստանցի»։ Փողոցներէն մէկուն մէջ, հին, փայտաշէն չէնքի մը սանդուխներուն վրայ հայերէն գրութիւն մը կար, միայն «Ցակորի որդի՝ Միքդոյի»ն կրցայ կարդալ, միւս բառերը սրբուեր էին։ Եւ ուրիշ տան մը առջեւ գարձեալ քարի մը վրայ կրցայ կարդալ «գերդաստանցի» բառը։ Աւելի եւս ուուպեցի որ Շիշմանէի այդ մասը Ժամանակին Հայոց գերդաստանն է եղեր։ Այդ քարերէն երկու հատը — չեմ գիտեր ինչպէս եւ ինչ պիտոյա — եկեր, այդ տուներուն սանդուխի աստիճան եղեր են։ Մարդիկ ամէն օր այդ քարերուն վրայ կոխելով տուն կը մտնեն, կ'ելլեն։ Երբ այդ չերմաքարերը սանդուխի քարի վերածուեր են, անոնց միայն գրութիւններն ալ կոխկռտուելով ջրուեր են, միայն մնացեր են «Ցակորի որդի՝ Միքդոյի»ն, եւ «գերդաստանցի»։ Պարզ ո՞ր գերդաստանցի։ Հայ ո՞ր գերդաստանցի։ Հետաքրքիր է։ Ինչպէս պիտի գրէք։ Ցակորի որդի՝ Միքդոյեան մը պիտի երեւութէք։ Ո՞ւրկէ եկած է։ Հաւանաբար՝ Պաղեստինէն, Տիգրանակերտէն կամ Անկիւրայէն եկած է։ Անկիւրա պիտի բերէք, պիտի մեծցնէք, պիտի մեծցնէք ու պիտի անկէ խաչքարը եւ այդ խաչքարը այսօր պիտի երթայ, պիտի ըլլայ տան մը առջեւ՝ սանդուխի աստիճան։

ՎԵՐԱ. — Անշուշտ դուք ձեր գրութիւններով կ'ուզէք ուրիշներու հետ բաժնել ձեր պարումները։ Հայց մեծ կը մըտնենք ձեր սեփականութեանէն ներս, եւ կարծէք թէ՝ կ'աղճատեմք ձեր յիշատակները։ Ի՞նչ կը մտածէք այս նիւթին շուրջ։

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. — Մարդ՝ որպէս ընկերային կենդանի մը, իր չուրջիններուն հետ կ'ապրի։ Եսակեդրոն ըլլալ կարելի չէ։ Դուք կ'արտայայտուիք ու ձեր շուրջիններն ալ կ'առնեն ինչ որ կուտաք։ Անկիւ գոհացում մը կը պատճառէ ձեզի։ Երբ դուք ձեր մանկութեանը մասին, ձեր «ես»ին մասին կ'արտայայտուիք, ու երբ ուրիշներ ալ ձեր «ես»ը կը բաժնեն ձեզի հետ, իրենց անցեալը կը գտնեն այդտեղ, ո՛չ թէ անոնք ձեր «ես»ին մէջ մտած կ'ըլլան, ընդհակառակն՝ դուք ձեզ պարտադրած կ'ըլլաք անոնց։ Գրաւէտը եսասէր է, իր կեանքը կը պարտադրէ ուրիշներուն։ Ու այդ պարտադրանքն ալ ո՛չ դժուարութեամբ, այլ՝ հաճելի կերպով կ'ըլլայ։ Ու այդ հաճելի պարտադրանքը գրագէտին համար երջանկութիւն է։

***

Մենք չնորհակալութիւն կը պարտինք Մկրտիչ Մարկոսեանի, որ իր պատմուածքներով՝ սրտին ջերմութիւնը փոխանցեց մեզի։ Եւ կ'ուզենք իրեն խոստանալ, թէ անհամբերութեամբ կը սպասենք իր նոր գրութիւններուն։

«ՆՈՐ ՕԱՆ»

Թիւ 4

ՀԵԼԱԳԱՐԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԸ ՀԵՒԱՆԿԱՐԸ

Համայնավարութիւնը պարտութեցաւ ու ազատութեան ըղձանը բացուեցաւ Ռուսաստանի համար։ Այս իրողութիւնը որ այնքան խանդավառութիւն ներշնչեց, ինչո՞ւ նմանած է այսօր։ այո՛, դրաքննութիւնը վերցած է, սակայն թերթերու տպաքանակը հետզհետէ կ'իյնայ։ մարդիկ թերթ կարդալու պերճանքը վայելելու միջոցներ չունին չատ յաճախ։ արդէն քաղաքական կեանքն ալ մարդ չի հետաքրքրեր այլեւս։

Նոյնն է պարագան գիրքերու կարուածին մէջ։ վերակառուցման օրերուն մարդիկ հրեժեւեի կողմէ արդիլուած հեղինակներու գիտը ընելու ծարաւը ունէին։ «Գուլագ արշիպելագոս»ը ձեռքէ ձեռք կը խլէին։ Այսօր ամէն ազատութիւն վայելող հրատարակիչները աժանագոյ վէպեր կամ մոզութեան, աստղագիտութեան մասին գիրքեր կը տպեն։ ծախուածը միայն այդ ապրանքն է։

Համալսարաններու դասախօսները այլեւս կուսակցական ուղղութեան չեն հետեւիր, սակայն ուսումը տեղքայլ կ'ընէ։ Զրկուած՝ պետական յատկացումներէ, բարձրորակ ուսումնարանները 5 — 20 հազար ռուբլի արձանագրութեան վճարում կը պահանջեն իւրաքանչիւր ուսանողէ, երբ միջին ամսականը 4 հազար ռուբլի է։ Այսուհանդերձ, դասախօս մը դիտել կուտայ թէ ներկայի Ռուսաստանին եւ թեւաճ երկրի մը միջեւ տարբերութիւնը առաջինին ուսման բացառիկ մակարդակն է։ եթէ ատիկա կորսուի, երկիրը ինքզինքը պիտի դանէ ծո։ դուն մէջտեղը։

Ոչ մէկ արդելք կը կիրարկուի արտասահմանեան համբորդութիւններու։ սակայն Աէորոֆլոթ-ի Մոսկուա — փարիզ թռիչքին համար ուժմս ունենալու համար 2000 ֆրանք պէտք է վճարել, մինչ համայնավարութեան ըղձանին այդ ճամբորդութիւնը 100 ֆրանք կ'արժէր։

Այսօր մարդ մտածածը ընելու չի վախնար, սակայն ունի սարսափներ։ քաղաքները տիրապետութեան տակ են երիտասարդ պարապորտներու որոնք կը չափչփեն ըղձապատը, արագ ու դիւրին չահերու հետամուտ։ Ցարձակումներ, կողոպուտներ որոնք չատ աւելի հազուադէպ էին քան Աբեմուտքի մէջ, այսօր սովորական դարձած են։ Ի վերջոյ ոստիկանն ալ, ապահովութեան պաշտօնեան ալ ընտանիք պահելու հարկին տակ են ու ատիկա իրենց ծիծաղելի թոշակներով դժուար է։ Քանի մը թղթադրամի սիրոյն աչք փակել եղք մըն է անշուշտ։

Ամբողջ Ռուսաստան համոզուած է որ տապնապը իր առջեւ կը գտնուի։ վատահ է թէ ներկայի երթը կը տանի դէպի անդունդ։ Ս. Պետերսբուրգի փոխ — քաղաքապետը բաւական յստակատեսութեամբ կը բացատրէ երկրին մատնուած վիճակին պատճառները։ ինք կուսակցութիւնը կատաղած չէ, սակայն անոր քայքայումէն ի վեր երկրին մէջ ոչ մէկ նուիրապետական կարգ, ոչ ալ վերադասին հանդէպ հնազանդութեան նշոյլ մնացած է։ Եւ՝ ինչի հրովարտակները կ'անդիսացուին պաշտօնէութեան կողմէ։ նոյն անկարգութեան մատնուած են քաղաքապետերը, գործատէրերը։ Այս բացատրութիւնը կը լուսաբանէ առեղծուածը։ Խորհրդային Միութիւնը մեռաւ եւ Ռուսաստան կը մեռնի որովհետեւ կուսակցութիւնը մեռաւ։ Ան էր պետութեան եւ անտեսութեան հիմնաքարը։ Պետութիւնը եւ անտեսութիւնը այսօր ալ գոյութիւն ունին սակայն կենսաթափ են։

Ապրուստի մակարդակը օրէ օր աւելի կը ցածնայ։ Նոյնիսկ ձմեռը ուտեստեղէնի կացութիւնը այսօրուան պէս չէր։ ճիշդ է որ խանութները աւելի ապրանք ունին, սակայն միայն նորարոյս դասակարգը կրնայ մօտենալ անոնց։ Միւսները գօտիները կը սեղմեն։ Մոսկուացիները կը նիհարնան։ Համալսարանի դասախօսուհի մը կ'ըսէ։ — «Տունը միայն թէյ ունիմ։ ոչ իսկ սուրճ»։ Շատեր կը սնանին միայն կարթ ու հացով։ Պաշտօնական տուեալներով ժողովուրդին 85%-ը թշուառութեան սեմէն վար կը գտնուի։

Կան մարդեր որոնք գէշ — աղէկ կ'ընթանան, ինչպէս՝ հողամշակութիւնը եւ ճարտարարուեստը։ Պետութիւնը այնպէս կը ձեւացնէ թէ գոյութիւն ունի, այս մարդերն ալ կը ձեւացնեն թէ կը հաւատան անոր գոյութեան։

Սեփականաշնորհումն ալ միշտ ցանկալի արդիւնքը չի տար։ հոն, գործատուն մը նաեւ ընկերային կառոյց մըն է գործաւորներուն անդիպելի մատակարարումով, արձակուրդի կայաններով, արտասահմանեան ճամբորդութիւններով, հիւանդանոցով եւայլն։ Ո՞ր մէկ ձեռնարկատէրը յանձնառու կ'ըլլայ ամբողջ ընկերային կառոյց մը առանձնելու։

Նոր իշխանութեան գլուխ գտնուողները ամէն բան կ'ընեն, բացի երկիրը իսկական ժողովրդավարութեամբ ղեկավարելէ։ անոնք գիտեն թէ համայնավարութիւնը հիմնուած էր սուտի վրայ։ ուրեմն, իրենց համար ժողովրդավարութիւնը ճշմարտախօսութիւնն է։ Ամէն բան կը յայտնեն ժողովուրդին։ կ'ըսեն թէ վաղը անհանդուրժելի պիտի ըլլայ։ Երեսուն միլիոն գործազուրկ պիտի դըներ երկրին մէջ։ ոչ ընկերային ապահովութիւն պիտի ըլլայ, ոչ ալ ուրիշ բան։ Այսօր դժբախտ են մարդիկ, այո՛, սակայն տակաւին այսքանը ոչինչ է։

Այս հանդրուանին, յայտնուած նոր դասակարգը կը հարստանայ երկրին ուներացուածքը թալանելով։ Ամէն բան ծախու ապրանք է։ լոլիկը, օդանաւը, ամէ՛ն բան։ Ու այն օրը երբ ա՛լ ծախելու բան չմնայ, ժողովուրդն ու ամբողջ մարդկութիւնը դէմ յանդիման պիտի գտնուին քաղաքացիական պատերազմներու ամէն — նէն կործանարարին հետ։ Մոլորած Ռուսաստանը կրնայ վերջին ծայր անմարդկային ընթացք ունենալ դրացի ազգերու հանդէպ, սկսելով Հրեաներէն։ Այդ պարագային, Եուկոսլաւիան յետ — համայնավարութեան նախարանը միայն եղած պիտի ըլլայ։

Ի՞նչ պիտի ընէ այն ատեն Արեւմուտքը։ Պատերա՞զմ պիտի հռչակէ Ռուսաստանի դէմ։ Պէտք չէ մոռնալ որ Ռուսիա կը շարունակէ մնալ աշխարհի ամէնէն ընդարձակ երկիրը, որ Եւրոպայի ամէնէն բազմամարդն է։ Ունի քանի մը հազար կորիզային հրթիռի գլուխներ որոնք լաւ վիճակի մէջ են։ Աւելցուցէ՛ք այս բոլորին վրայ խելագարած Ռուսաստան մը...։

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՕՒԹԷ ԳԱՂՕՒԹ

ՓՈՒՌՈՆՕ ՄԷՆԸՐԻ մէջ, Յուլիս 8-էն 12 տեղի ունեցած է «Հայկական Շաբաթը» որ միօրեայ ձեռնարկի ձեւով սկսած էր քառասունեւերեք տարի առաջ Աթլաթիք Սիթիի ձկնբերսըն պանդոկը, նախաձեռնութեամբ Փիլատելֆիոյ Հ. Ց. Դ. կոմիտէութեան հասուն թաղեներու։ Ցաջորդաբար տեղի ունեցած են երգեր, պարեր, թատերական ներկայացումներ ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծելով։ Ձեռնարկը փակուած է պարահանդէսով։

***

ՌԻՃՓԻԼՏ — Նիւ ՃԸրՋիի Սբբոց Վարդանան Եկեղեցւոյ դաստիարակչական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Օգս. 2-ին քրիստոնեայ դաստիարակութեան նուիրուած սեմինար մը տեղի ունեցած է, որու մասնակցած են 40 հոգի։

ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

Գեղարուեստը իր բոլոր նրբերով գլխին գարնելով ըսաւ.

— Հա՛սա է, հա՛սա ... Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն «ի՞նչ լսուիր» մտիկ կ'ընեմ։ Միտքը արագ չի գործեր։ Մէկ բանը սանդ անվամ պիտի կրկնես որ խելքին մէջ տեղաւորուի։

— Նայ խմացած էի որ սիրահարները կը հալին, կը մաչին, բայց չատ ականջ չէի կախած։ Հիմա կը հասկնամ կոր որ պատկ է եղեր։ Քու սիրովդ հալեցայ Աղաւնիս ... նայէ՛, մէյ մը նիհարնամ կոր...

— Աւելի աղէկ, լսաւ մէյ մը, ես ալ նուրբերը կը սիրեմ։ Կը վարձես որ ես գո՞հ եմ իմ այս պիրուեթենէս։

— Բայց չա՞տ կը նիհարնամ կոր Աղաւնիս։ Քանի վրադ կը նայիմ, այնքան գէշ կ'ըլլամ ... ինծի անանկ կուգայ որ սիրտս կը հալի, կուլայ, չո՛ւր կ'ըլլայ ... անօթի եմ ... չէ՛, չէ՛, սիրով է որ անօթի եմ...

— Ինչ լսի՞ր ... ես քեզի կ'ըսեմ որ լաւ չես ուտեր կոր ... հա՛, հա՛, հա՛...

Նշանածը քիչ մը մտածեց կ'երեւի եւ իր նոյն թրքախառն հայերէնովը լսաւ.

— Չե՛մ գիտեր։ Միայն թէ միշտ անօթի եմ, միշտ ուտել կ'ուզեմ։ Եկուր տես որ մեր խառավանայէն բան հասկցած չունիմ։ Շատ անգամ սոված գայլի պէս անօթի եմ ... գա՛յլ...

— Սո՛ւս լսաւ Աղաւնի, գիտես քի սա ծակէն մէկը կը նայի կոր մեզի...

Դեղագործն ու բժիշկը որ չէին գիտեր թէ որ ծակին կ'ակնարկուի, անգամ մը եւս նայեցան դրան նիպին զոր հրած էին արդէն։

— Նայող չկայ եաղբամ, լսաւ Աւետիս։ Առջի օր ալ ատանկ լսիր եւ դուրս ելայ որ Լիլօրին չունն էր։

— Շունը-մունը ես չեմ գիտեր... Միայն սա գիտեմ որ դուն գիս ընո՛ւր չես սիրեր կոր։ Սո՛ւս ես, ինծի համար չէ որ կը նիհարնաս ... Ձիս սիրող նշանածը կը նիհարնա՞ ... Զիս սիրող նշանածը քու լրածդ չլներ ... Հրամմմե՛ր ես միւս, դուն լեռնցի ես։ Պոլսեցին ատ քու լրածդ չլներ ... ի՞նչպէս, ի՞նչպէս, լսել է տեղեկութիւն անդամ չունիս լրածդէդ ... բայց ժա՛մ մըն է որ հոգիս ելաւ հավան ծեծելով եւ չես լսեր որ տուր ես ծեծեմ...

Կ'երեւայ աղան աճապարեց ծեծելու, բայց Աղաւնի սկսաւ ծիծաղիլ ծաղրանքով եւ լսաւ թէ արդէն ծեծելիք բան չէր մընացած, թէ ինք նիհարցող չէր, եւ մէկ ժամուան աշխատութիւնը չուտով կը լմնցունէր։ Նշանածը ինքզինքը արդարացնելու համար կրկնեց իր յանկերգը.

— Ա՛խ, մէյ մը կարդալինք ... Ձես գիտեր որ առաւօտները որքա՜ն գէշ կ'ըլլամ կոր։ Երբ որ աչքերս կը բանամ, մուքն ու լուսն քեզի կը մտածեմ եւ «ա՛խ» կը քաշեմ ... կը հալիմ կոր Ադանիս...

— Միայն դո՞ւն, պատասխանեց աղջիկը։ Բան մը չըսեր ըսես մի՛ նայիր, ե՛ս ալ չատ գէշ կ'ըլլամ կոր։ Երբ որ առաւտն փողը կը հնչէ, վերմակիս տակ կը սարսռամ եւ ծունկերս կը դողան։ Ի՜նչ ալ ուժով կը փչես Աւօս, մինչեւ ոսկորներուս ծուծը կը մանայ կոր ձայնը։ Հապա՛ ... ծունկերս կը սեղմեմ եւ կը դողամ փխրիկի պէս կծկտելով ... չա՞տ գէշ կ'ըլլամ...

— Հէյպէ՛քտէ ուժով կը փչեմ, լսաւ Աւետիս խրոխտաբար։

Ամէն ոք գիտէ թէ չեփորը գարնողը Աւետիսը չէ, եւ ամէնէն առաջ՝ նոյն ինքն Աւետիսը։ Աղաւնին ալ գիտէ։ Բայց ուրեմն ինչո՞ւ երկուքն ալ իրարու սուտ ընդունելով կը զուարճանան։ Աչքերը լցուած՝ Արթաքի էֆէնտի բնաւ չէր կըրնար ըմբռնել եւ յուսահատութեամբ կ'ըսէր թէ երկուքն ալ խենթ են, կապուտիք խենթ են։

Նոյն պահուն է որ բռունցքի եւ ոտքի հարուածներ տեղացին «պարտէզ»ի տախտակոմին վրայ եւ Բենիկին ձայնը ճչաց.

— Օրիորդ Աղաւնի՛, աղ պաչիկէն ե՛ս ալ կ'ուզեմ...

Եւ մինչդեռ բժիշկը կ'արձակէր չատ երկար բացագանչութիւն մը, քանի որ անդամ մը եւս կը հաստատուէր թէ սիրահարները տեսնող բնա՛ւ չկայ, լսուեցաւ վեր ելլող պատուհանի մը սկրթռուքը։ Գրեթէ միաժամանակ Արթաքի էֆէնտիին կինը պոռաց վերէն.

— Ծո Բենիկ, ծո չամչցա՛ծ տղայ ... այս անգամ պիտի բսե՛մ միւսիւ Արթաքիին։ Պիտի բսե՛մ...

— Հայտե՛ քա, պատասխանեց կավռօշը, էֆ քի ես՝ դուն պիէ չես վախնար միւսիւ Արթաքիէն։

Այնքան ուժով որ ձեռքը պիտի վիրաւորէր, Արթաքի էֆէնտի քաշեց նիպը (բժիշկը փախաւ), սլացաւ «պարտէզ», բացաւ տախտակոմին դուռն ալ եւ սկսաւ լաճը հալածել։ Իրեն հետ կը վազէր նաեւ հրչէջ պինուար մը, Աւետիսը։

Աղաւնի կուլար։ Մէկ ձեռքին մէջ բռնած էր սեւ ու խոշոր խոզանակ մը, որ վերի պատուհանէն ինկած էր իր գլխուն վրայ։ Երկու արցունքով կուլար։

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

տուաւ, Սեպտեմբեր 1-ին, որպէսզի լսէ իրենց դժգոհութիւնները: Մէկ ժամ բանակցութիւն տարած է Ճարտարարուեստի նախարարը՝ Շէթրաուս -- Քահն (մինչ Լօրան Ֆապիուս նահանգապետարանի պատերուն առիթ ստացած էր, կը դրէ «Լիպերասիոն») որպէսզի լեզու գտնուի: Նախարարին փողկապն է, որ այրուած գտնուած է, հմշուքներէն եւ թախտմներէն եաք:

Ա. Փ. ՇՎԷՆԸՄԱՆ, որ բուռն կերպով դէմ է Մաաստրիխթի, չարժում մը հիմնեց՝ «Քաղաքացիներու Շարժում»ը, որ ի մօտոյ կուսակցութիւն կը դառնայ անկասկած:

ԱԲԽԱԶՆԵՐՈՒ եւ վրացական զօրքին միջեւ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են չաբաթավերջին, հակառակ հրադադարի մը (Օգոստոս 29-ին): Տասնեակներով մեռեալներ կան եւ անշուշտ վիրաւորներ: Վրաստան չանտեսեր կողմերը բաժնող ուժերու միջամտութիւնը, կազմուած Վրացիներէն, Ռուսերէ եւ Հայերէ Աբխազիոյ մէջ...:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը Ծունխսի ընտրութենէն ի վեր առաջին անգամ այցելած է Ղարաբաղի կռիւներու ճակատը. ան զացած է Գանձակ, Աղտերէ, ուր հանդիպում ունեցած է ազերի զինուորներու հետ, հետաքրքրուած անոնց հարցերով ու բացատրած թէ յառաջիկային զաստիրակչական ինչ համակարգ պիտի ստեղծուի ազրբեջանական բանակին մէջ:

ՌՈՒԲԼիի թաւալգլոր անկումը կը շարունակուի, օրէ օր աւելի մտահոգիչ դարձնելով նախկին Խորհրդային Միութեան տնտեսութիւնը, քանի, ինչպէս նկատել կուտար «Լը Մոնտ» (Օգոստոս 30 -- 31) դրամանիշի մը արժէքը նշաններէն մէկն է տնտեսութեան «առողջութեան»: Վերջին օրերուն տոլարը 168-էն հասած է 205 ռուբլիի:

ԼիՈՆի մէջ, Օգոստոս 31-ին բացումը կատարուեցաւ կատարելագործուած մեթրօ-ի մը՝ Մակալի, եզակի իր տեսակին մէջ, առանց վարորդի, որ կը բանի միայն ու միայն համակարգիչով: Լիոնի Տէ պիծը (12 քիլոմեթր) կ'ապահովէ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը տեղի ունենայ Սեպտ. 10-ին, առաւօտեան ժամը՝ 9-ին:

Արձանագրութեանց համար ծնողները իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10-էն 12, եւ 15-էն 18·30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6):

Ծնողները կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւակին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ. --
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. -- Պր. Գեղամ Թորոսեան 500 Ֆրանք:

ՊՏՈՑՏ

ՍԻՆ -- ԺԵՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ օթօքառով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10-ին:

Ժամադրման վայրն է նախկին Ռօթօնտ, ներկայիս Լիէօթըճաճ Տիրան Թէքէեան հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն:

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառզուի նկարապարտած եկեղեցին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝ 91 - 61 - 91 - 99 կամ՝ 91 - 06 - 29 - 65

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի միջին տարիքի հայ կին մը ուր զրաղի տարեց կնոջմով մը (աւելի լաւ է եթէ կառք վարել ալ դիտէ) Շամփինեըի - Սիւր - Մարն: Բնակութեան հնարաւորութիւն:

Հեռաձայնել՝
47 06 49 79

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* » de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

CELEBRATION DU 48e ANNIVERSAIRE DE LA LIBERATION DE PARIS

Samedi 5 Septembre à 16 heures
Place du 18 Juin, à l'emplacement de l'ancienne gare Montparnasse
métro Montparnasse
devant la plaque commémorative de la reddition de la garnison allemande aux mains du Général Leclerc et du Colonel Rol Tanguy

sous le patronage de
Monsieur Louis MAXANDEAU
Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants

En hommage aux centaines de milliers de soldats arméniens tombés en combat tant dans les armées française et alliées, l'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à notre communauté à participer nombreux à cette cérémonie de fidélité à leur mémoire et de renouvellement d'engagement à la défense de la liberté des peuples et des Droits de l'Homme.

ALLOCUTIONS,
MUSIQUE MILITAIRE ET CHANTS

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի հայախօս տիկին մը որ Քոլոմպ բնակի 2 տարեկան երախայի մը խնամք տանելու համար իր բնակարանին մէջ:

Շաբաթը չորս օր Սեպտեմբերէն սկսեալ:

Հեռաձայնել. -- 47 -- 85 -- 78 -- 03 ժամը 20-էն յետոյ:

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ԱՆԿԻՆ

Անկինի Նարեկ Մխիթեան վարժարանը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է. --

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30-ին:

8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

***

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 5 Septembre à 14 heures et sera heureuse d'accueillir les enfants de 6 à 16 ans.

***

ՊԱՆԵԼՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-էն 16·30:

Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԾԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
MERCREDI
2 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

ՀՍՊՀ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.875 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.875

ՆՈՐ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

15 ՄԵՌԵԱԼ (4 ՄԱՆՈՒԿ, 5 ԿԻՆ) 120 ՎԻՐԱՒՈՐ (11 ՄԱՆՈՒԿ)

ՄԷԿ ՕԴԱՆԱՒ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԱԾ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՉԻ ՅԱՐԳԵՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ

Սեպտեմբեր 1-ին, երեքշաբթի առաւօտեան մէր առած լուրերը չատ ծանր են ինչ կը վերաբերէր մանաւանդ նախորդ իրիկուան ռմբակոծութեան Ստեփանակերտի վրայ։

Երեք օդանաւերով է, որ Երկուշաբթի, Յուլ. 31, ժամը 18·30-ին Ազերիները ռմբակոծած են Արցախի մայրաքաղաքը, որու հետեւանքով 15 մեռեալ կար (4 երախայ, 5 կին) եւ 120 վիրաւոր որոնց մէկ 11 երախայ։ Մէկ օդանաւ վար առնուած է։ Այս մասին, ոչ իսկ խորհրդարութիւն կարելի է ընել այլեւս, քանի որ նպատակը յստակ է։ Խուճապ ստեղծել բնակչութեան մօտ (բնիկներու կողքին 30 հազար զաղթական կայ) որպէսզի մեկնի եւ Արցախը պարպուի։ Այդինք ճամբուն ալ բաց ըլլալը մխայն կը դիւրացնէ այս նպատակին իրագործումը։

Ամա-Աթայի հրապարակն ալ, սկզբունքով, ի զօրու պէտք է դառնար Սեպ. 1-ին, բայց, Ազերիները խախտած են եւ երկուարթի կէս գիշերէն եաք (այսինքն Սեպ. 1-ի առաջին ժամերուն իսկ) ռմբակոծումներ ծայր տուած են Հադրութի, Մարտունիի եւ Մարտակերտի շրջանները ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, այլ նաեւ Կրասնոսելսկ եւ Կապան, այսինքն սահմանամերձ շրջանները։ Հրապարակի դործադրութեան հսկելու համար երեւան հասած էր Օգոստոս 31-ին, նախագահ Նազարբայեւի ներկայացուցիչ Հասան Կաժոկով, որ մասնակցած էր Ամա-Աթայի հանդիպումին։ Ընդունուած նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ։ Նախքան այս դէպքերը, Օգոստոս 31-ի առաւօտուն ընդհանուր կացութիւնը հետեւալ պատկերը կը պարզէր։

Կիրակի, ամբողջ օրը չէին դադրած զրոյցները եւ ինչպէս արդէն գրած էինք մեր նախորդ թիւերով, բուն մարտերը կը մղուէին Մարտակերտի շուրջ եւ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը սուիպուած եղած են պարպելու հայ - յունական Մեհմանա գիւղը։ Կռիւներու ընթացքին Ադրբեջանցիք 50 մեռեալ ունեցած են։ Հայկական ճակատի կորուստները չեն տրուած։ Վիրաւորներ եւ նիւթական վնասներ կան նաեւ Մարտունիի շրջանի Աղդուս, Հաց եւ Նորշէն գիւղերը։

Նահումեանի շրջանն ալ միշտ մարտերու կեդրոն է եւ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը յաջողած են դրաւել Գիւլիստան գիւղը։ Այս կապակցութեամբ Նահումեանի շրջանի ինքնապաշտպանութեան կեդրոնը կը պահանջէ որ գիւղին հետեւեան մնացած հայ բնակիչները, որպէսզի անմեղ նոր զոհեր չտեւեն։

Նաեւ կատարելագործուած զէնքերով է որ Ադրբեջան չարունակած է յարձակումները տանիանամերձ Կրասնոսելսկի եւ Կապան գիւղի վրայ։ Հայկական ուժերը սուիպուած եղած են նահանջել։ 48 ժամուան մարտերու ընթացքին, հայկական կողմը ունեցած է 6 մեռեալ եւ 15 վիրաւոր։

Ռմբակոծուած են նաեւ Տաւուշի շրջանի Արծուաբերդ եւ Այգեձոր, Գորիսի շրջանի Շուռնուխ գիւղերը։

***

Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար՝ Գէորգի Պետրոսեան Ղարաբաղի Հանրապետութեան անունով բողոք բարձրացուցած է եւ դիմած միջազգային հաւաքականութեան (որուն չատ հոգն ալ չէ, անշուշտ) որովհետեւ Ազրբեջանի Խորհրդարանը Մարտակերտի շրջանի որոշ գիւղերը վարչականօրէն ենթարկած է Միւրաշիլի։

***

Լը Մոնտ (*Սեպտեմբեր 1*) *քանի մը տող կը յատկացնէր Ղարաբաղի եւ կը հաղորդէր որ Օգոստոս 29-ին, Շաբաթ, կռիւներու հետեւանքով (Մարտակերտի շրջանի Վերին Հոռաթաղ գիւղ) 30 ազերի զինուոր եւ 2 Հայ մեռած են։*

Ֆիկարօ (*Սեպտեմբեր 1*) *կ'անդրադառնայ Ամա-Աթայի հրադադարին, առանց չատ հաւատք ընծայելու։ Դէպերն ալ, կ'ըսէ Թղթակիցը, կասկածամիտ են։ Լաչինի դօրին, չարաթիավերջին, բուռն կռիւներու դաշտ եղած է։*

ԵՐԵՒԱՆ
ՀԵՌԱՏԻՊ
ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՈՍՏՈՍ 25 / 29)

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 24-ին Խ. Ցարուքիւնեան ընդունած է Ֆրանսայի Հայկական միջմասնագիտական Ընկերութեան (Ժէ - Ի - Ա.) նախագահ՝ Մանուէլ Տէյիրմէնճեանը։ Վարչապետը յատկապէս գնահատած է կազմակերպութեան հիմնած զբօսաշրջիկներու դպրոցը որ չուկայական անտեսութեան պահանջներուն համար գեկավար ու վարչական տարրեր կը պատրաստէ։ Մ. Տէյիրմէնճեան տեղեկացուցած է որ ընկերութիւնը վեց ծրագիր ներկայացուցած է Եւրոպայի տնտեսական Համագործակցութեան, որոնք ընդունուած են Հայաստանի զրամատունեբու եւ ֆինանսական համակարգին, եբեւանի փոխադրութեան միջոցներուն, մեթրոյին, ինչպէս նաեւ ճամբաներու։ Խ. Ցարուքիւնեան եղրակացուցած է թէ

(Շար. ը Դ. էջ)

ՉԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

«ՄԻՋԱՆՑԱՀՈՎԻԿ» (5)

Ա.

Սեւանի ափին, կռնակս լճին, կը սեւեռէի բարձունքի Ախթամար եկաղեցւոյն։ Յիշատակներ, խաղցր յուզում։ Խաչեւօքը տարի առաջ, Հայաստան անդրանիկ ներկայութեանս, շոգեմակոյկով շրջապտոյտ մը կատարելէ համ Սեւանի ջուրերուն վրայ, մեր ճաշը ըրած էինք այդ եկաղեցւոյն, կերած *Իշխան*։ Եղած էի յուսախաբ։ Իշխան-ին հետ իմ առաջին հանդիպումը եղած էր անքաղեցչող, ամէն անգամ որ խօսած էի այդ մասին, յօնփեր բարձրացած էին։ «*Չի կարելի*»։ Մեղաւորը խոհանոցը պէտք է ըլլար։

Խաչեւօքը տարի։

Խաչեւօքը տարի համ, հիմա լճափի ճոխ ճաշարանի էինք, մեր հետ էր Համօ Սահեանը, կայիճ Մերուժանն ու Վովան, Փրոֆեսէօրն ու Անահիտը։ Կար նաեւ Սեւ Ծովու ափէն Աշոտը։

Կիլիկեցի ծնողներէ Հալէպ յայտնուած Հայը, 27 տարիներու երկայնքին, կանոնաւոր պարբերականութեամբ եկած էր Հայաստան, եկած էր ներաշխարհին մէջ առնելու Հայաստանը, *ֆիղիքական*ը, զայն Պատմութեան գիրքերուն մէջ ճանչնալէ համ։

Կորսուած էր Արեւմտահայաստանը, եկած էի Հայաստանի այս բեկորը, սիրած զայն, գացած կրկին, ամբողջացած սէրս անոր հանդէպ, իմ եւ Հայաստանին միջեւ կը ստեղծուէր կապ մը, որ պիտի վերածուէր անմակտելի հանգոյցի։

Իշխան չէի, ձուկ մըն էի սակայն, առիւծող էր խայծը, այնքան անդիմադրելի որ խածած էի զայն ախորժակով, բունուած, բունուած կոկորդէս։

Ու կը հաստատուէին քարեկամութիւններ, ազգականներու կողքին, կը կնճռէի մտերմութեան անհամար դաշինքներ։

Կ'երթայի, կը մնայի երկու շաբաթ, կը պակսէր շաբաթ մը, կը մնայի երեք շաբաթ, կրկին կը պակսէր շաբաթ մը, կը մնայի չորս շաբաթ, դարձեալ կը պակսէր շաբաթ մը։

Միշտ կը պակսէր շաբաթ մը։

Կ'երթայի, կը նայէի Արարատին, կը մտնէի Սեւան, կ'աղօթէի Գեղարդի մէջ, կը մտնէի թանգարանները, թատրոն, կը հանդիպէի գրողներու, տաղանդաւոր մարդերու, կ'ըլլայի ներգաղթած ազգականներու հետ։

1946։ Մեծ հայրս մերժած էր ներգաղթել։

Չորրորդ անգամ պիտի երթայի Գեղարդ, կ'երթայի, այս անգամ ճամբան կը ճաշակէի մածուն մը, որուն համը պիտի մնար բիմբիս վրայ մինչեւ աւարտը կեանքիս։ Վեցերորդ անգամուն է որ պիտի տեսնէի *Ամբերդը*, վերադարձի ճամբուն վրայ, տնակի մը մէջ կրկին մածուն պիտի ճաշակէի, անմահական, անկրկնելի։ Ու հաստատուած քարեկամութիւնները կը ջերմանային, կը շիկնային, հայկական հարազատութիւնը կը տաքցնէր հոգիս։

- Ուզա՞մ ես քեզ տանեմ Զանգեզուր։

Դերենիկ Մարգարեանն էր։ Հապա վառելանիւթի տագնա՞պը։ «*Քո գործը չէ*»։ Պիտի երթայինք օդանաւով, կ'երթայինք, շուտով առիթ կը տրուէր ինծի սաւառնելու Նժդեհի հաղաշերտին վրայէն, կը հասնէինք Կապան, Դերենիկ ցոյց կու տար ինծի Քաջարանը, Մեղրին, ահեղավազ Արաքսը։ Ան կ'առաջնորդէր զիս մինչեւ Տաթեւի վանքը, Ակսէլ Բակունցի *Մթնաձորէն* համ։

Երջանիկ էի։ Ուրեմն պէտք է հօքնեբորդ անգամ երթայի Հայաստան որպէսզի ապրէի կեանքիս խտագոյն պահերէն մէկ բանին։

Դերենիկ կը հիւրասիրէր զիս իր տան ջերմութեան մէջ, պէտք է մտածէր ճաեւ աճապարանքիս մասին, հասցնէր զիս երեւան։ Յաջորդ օրն իսկ պէտք է վերադառնայի Փարիզ։

Ահաւասիկ Գորիս, պտղասեղան, շամփանիա, պատրաստ էր կառքը, որ պէտք է անցնէր երկուհարիւրչիսուն կմ. ճանապարհ պարզապէս զիս երեւան ձգելու համար։ Վառելանիւթի տագնա՞պ։ «*Քո գործը չէ*»։ Հապա Արեւմուտքի մարդի՞կը, որոնք կը խոժռուէին երբ իրենցմէ խնդրուէր, նուազագոյնի մը աւարտին, կառք չունեցող մը հասցնել արուարձանի իր տունը։

Սեւանի ափին էի։ Նայուածքս ջուրի տարածութեան, կ'ուզեի՛ր երկիւղ մը զգալ սովոր էի ուզել երբ ինքզինքս կը գտնէի տանս գրադարանին գիրքերուն դիմաց։ Համալսարանի մը մէջ կը զգայի ինքզինքս, շրջուած դասատրումով, հարիւրաւոր գիրք-դասախօսներ կ'ուզեի՛ր միակ ուսանող մը՝ զիս։ Բայց ի՞նչ առընչութիւն Սեւանի խորհուրդներուն, ալիքներուն, շքեղութեան եւ գիրքերուս միջեւ, հարց կու տայի իւրովի։

Մէկ առ մէկ ազգականներս կը լքէին Հայաստանը, կ'երթային Ամերիկա, կը մեղադրէի զանոնք, անոնք իրենց արդարացումները ունէին։ Եթէ ընտանիքիս հետ ես ալ ներգաղթած ըլլայի, ե՞ս ալ պիտի արտագաղթէի։

Գաղափարն իսկ կը փշաքաղէր զիս։

Կ'երթային անոնք, իրենցմէ կը պարպուէր Հայաստանը, ես կը շարունակէի երթս նոյն յանախականութեամբ։

Աշտարակ այցելութենէ մը վերադարձին էր, 1986-ին, երբ երեւանի «*Միջանցահովիկ*» սրճարանին մէջ վանիկ կը ներկայացնէր զիս *Գարուն* ամսագրի խմբագիր Մերուժան Տէր-Գուլանեանին։

Պատահական ծանօթացում, հանդիպումը պիտի վերածուէր ընկերութեան, ընկերութիւնը ցախսնամական հոգեհարազատութեան։

Դիպուածը ցոյց տուած էր իր տադանդը։

Հինգ տարի ետք, երբ Գեղարդի վանքին մէջ, մկրտութեան սրբազան արարողութեամբ մը կ'ըլլայի Մերուժանի տղուն՝ Դաւիթի եւ աղջիկներուն՝ Շահուհիի, Անիի եւ Մարիամիկի կնճահայրը, կը փոխարինուէին բոլոր մեկնած ազգականներս։

Սրբալոյս միւռոնը կը կատարէր իր հրաշքը։

Նոր մկրտութիւն մըն ալ ե՛ս կը ստանայի։

Մ. ՊԶՒՌՃԵԱՆ

ԱՐՑՈՒԱՇԷՆԻ ԴԺՈՒԱՐԱՄԱՐՍ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ադրբեջանական հողատարածքին հայկական վոքրիկ կղզեակին՝ 46 քառ. քիլոմեթրը-նոց Արծուաշէնի կորուստը բուռն հակազդութիւններու տեղի տուաւ յատկապէս հայաստանեան ընդդիմադիր մամուլին մէջ. Ադրբեջանցիներու անակընկալ ու մեծ հզօրութեամբ յարձակումով չինուած բացատրութիւնները գրեթէ ոչինչ նշանակեցին ու Արծուաշէնի կորուստը մինչեւ իսկ «հողի կամաւոր յանձնում» որակուեցաւ: Այս հակազդեցութիւններուն զուգահեռ՝ թեր ու դէմ վէճեր տեղի ունեցան մամուլին մէջ այն մասին թէ կարելի՞ էր պահել խնդրոյ առարկայ հողը, թէ ոչ:

Յայտնի է որ մանաւանդ վերջերս, ընդդիմութեան քիչ մը բռնադբսիկ ճակատին ու Հայաստանի իշխանութեան միջեւ խրամատները անդունդի վերածուած են ու ռազմական կորուստները ամենալաւ առիւծները կ'ըլլան քննադատութիւններու, ամբաստանութիւններու համար: Դուրսէն դիտողներու մեծագոյն դժուարութիւնը կ'ըլլայ յաճախ միայն քննադատելու կիրքով կատարուած ամբաստանութիւններու եւ կենսական հարցերու մասին ոչ -- գոհացուցիչ պաշտօնական արտայայտութիւններու խուլ աղմուկին մէջ թափանցել իրականութեան: Առիկա հետզհետէ աւելի կը դժուարանայ երբ ամբաստանութեան մոլուցքը տեղ չի ձգեր տրամաբանութեան եւ միւս կողմէ երբ ծանրակշիռ պատասխաններ իսկ պաշտօնական կազապարատիկ տարաղներով հրապարակ կը հանուին: Այսպէս, օրինակ մինչ ընդդիմութիւնը մինչեւ դատաճանութեան մեղքով կը խարանէ իշխանութիւնը, այս վերջինն ալ ոչ իսկ հարկը կը տեսնէ համոզիչ բացատրութիւն մը տալու թէ ինչո՛ւ տակաւին անկախ Հայաստանը բանակի ոչ իսկ կորիզ մը ունի...:

Արծուաշէնի պարագային քննադատականն ամէնէն սուր կեցուածքը ցոյց տուաւ Ազգային Դաշինքի առաջնորդ «խախուտ» մանակիչ՝ ՌՍԿ-ի պաշտօնաթերթը «Ազգ»ը: Անոր Օգոստոս 11-ի թիւին «Արծուաշէնն էլ ընկաւ, յաջո՞ղը...» խորագրով ու «Պատմութիւնը դեռ չի տեսել հայրենիքի նման կամաւոր յանձնում» ենթախորագրով, Հ. Ղ. ստորագրուած դրութիւնը Հայաստան -- Արծուաշէն ճամբուն թացուիլը անուղղակի ազդակ կը նկատէ տարածքին պարպուելուն ու անվարան զուգահեռ մը կը գծէ Արծուաշէնի եւ Շահումեանի ու Մարտակերտի դէպքերուն միջեւ:

Ծանրագոյն ամբաստանագիրը ունի հետեւեալ տողերը. -- «Մարդ յուսահատութիւնից ինչ է մնում «քարի» խորհուրդ տայ որ տարածք էէ յանձնում, աչքակապուիւն մի՛ արէէ, յայտնէէ, որ այդ ազնիւ տղաները չգնան զոհուին, դուք նրանց համար ոչինչ չէէ արել եւ իրաւունք չունէէ...»;

Այս տեսակ մեղադրանքներու դէմ որպէս իշխանութեան կեցուածք, նախագահի մամուլի քարտուղարին Օգոստոս 9-ի ասուլիսին մասին Օգոստոս 12-ի «Հայք»ին մէջ հետեւեալ արտայայտութիւնները կարդալով ինչ պէտք է մտածէ մարդ. Ռ. Շուգարեան կ'ըսէ. -- «Ներկուսմ-են ռազմաքաղաքական միջոցառումներ», ապա կ'աւելցնէ. -- «Արծուաշէնը չպէտք է յուսալման պատճառ դառնայ, այլ պէտք է հաւատալ այն ետ գրաւելու հնարաւորութեան»: Շահումեանի շրջանին ու Մարտակերտի դիւղերուն կրակոցները ակներեւ է թէ որքան արագութիւն ձգած են «ետ գրաւելու հնարաւորութեան հաւատալու»: Գոնէ կարելի՞նք հաւատալ սա «ձեռնարկում են ռազմաքաղաքական միջոցառումներ»ուն. մինչդեռ, ինչպէս այլուր ալ գրուեցաւ, նոյն օրերու «ռազմաքաղաքական» անցքերը քաղկացան ձախողած զօրակոչին հարցով զրաղելիք յանձնախումբի կազմութեամբ ու ... դիմումներով: Ինչպէս Ռ. Շուգարեան եւս կ'ըսէ նոյն ասուլիսին, Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը առաջարկած է տարածաշրջան ուղարկել Ռուսաստանի խաղաղարար ուժեր: Նախագահին մամուլի քարտուղարը այդ առաջարկը որպէս կանխիկ վճարում առած, կ'եզրակացնէ. -- «Իսկ եթէ ՀԱՊ-ը չկատարի իր պարտաւորութիւնները Հայաստանի նկատմամբ, մեր վերաբերմունքը ՀԱՊ-ի նկատմամբ կը յստակացուի»:

Մէկդի ձգելով դիրքորոշում յստակացնելու բաւական պոռոտ տրամադրութիւնը, ի՞նչպէս չանդրադառնալ անկախութեան առաջին տարիզումներուն որոնք կը կեդրոնանային «մխիթարն իր ուժին վստահելու», «երրորդ, չորրորդ, տասներորդ ուժերը բացառելու» հրաւէրով հրամայականներուն վրայ:

Արծուաշէնի կորուստը փոքր «հարցաքննութեան» մը մղած է «Ազատամարտ»ը. անկման պատճառները յստակացնելու միտքով ան դիմած է Կրասնոսելսկի չարք մը պաշտօնատար անձերու. չրջանի դինուորական փոխ -- հրամանատարը կ'ըսէ. «Ժողովուրդը պատրաստ չէր պայքարելու: Ժողովրդի ոգին չկար»: Ցետոյ կ'աւելցնէ. «բայց եթէ աւելի լաւ պատրաստուէինք, կարող էինք պահել»: Խոսելով տեղւոյն վրայ գտնուած ռազմական թեթեւքին, հնարաւորութիւններու մասին ալ, կը բացատրէ. -- «ինչ որ ունէինք, բոլորը մնաց այնտեղ: ... Տանկերը կանգնած, բշող չկար: Աւտօ էլ չկար որ էդ գրաւուած տեխնիկան հանէինք: Արդիւնքն այն եղաւ որ մերն էլ թողեցինք, գրաւուածն էլ թողեցինք այնտեղ»:

Այն հարցումին թէ անկումը ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ, երբ ան հետեւած է Պաշտպանութեան նախարարին հաւաստիքներուն թէ չրջանը պաշտպանուած է, կը պատասխանէ պաշտպանութեան հիւսիս -- արեւելեան զօտիի փոխ -- հրամանատարը՝ գրեթէ դպեպ Նաչատուրով. անոր կարծիքով չատ դժուար պաշտպանելի դիրք ունէր Արծուաշէնը. զոր «ռազմական տեսակէտից պէտք է վաղուց փոխանակէինք»: Այս կարծիքը կը հիմնուի այն տուեալին վրայ որ թշնամիներով չրջապատուած նման զօտիի մը մէջ երեք հազար մարդ մշտական տաղնապի ենթակայ ձգելու ոչ ոք իրաւունք ունէր:

Բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ ռազմական ոստիկանութեան պետին տեղակալը՝ Կիրակոսեան. «Տարբեր շրջաններից զօրկատներ էին եկել, պահպանելու իրենց հողը, շատ զոկատներ խայտառակ կերպով հողը թողնեցին ու փախան, թողնելով մարդկանց: ... Ունէինք այդտեղ խրթամատներ: Եթէ 20 հոգի մարդ լիներ այդտեղ կանգնած, ամէն ձեւով կը պահուէր գիւղը: Ո՞ւր էին գնացել զինուորները, զոկատները ... ահա հարցը»:

Օգոստոս 15-ի «Ազգ» երկօրեայի մէջ նոյն նիւթը «Ինչո՞ւ յանձնուեց Արծուաշէնը» խորագիրով առաջ կ'ըլլայ քաղաքական վերլուծումի մը որ ստորագրուած է «Հայաստան -- Միջին -- Արեւելք» վերլուծական կեդրոնէն Տիգրան Հայրապետեանի կողմէ: Անոր կարծիքով, եթէ նոյնիսկ հայկական ուժերը վերագրաւեն Արծուաշէնը, «ապա ապագայում դա կը լինի սոսկ ռազմաստրատեգիական տարածք, բայց ոչ երբեք հայկական բնակավայր»,

Տիգրան Հայրապետեանի վերլուծումը կ'առընչուի հետաքրքրական կէտի մը. -- «կարծում ենք որ Արծուաշէնի անկումը կոնկրետ ցնցուղներ է հետապնդում նաեւ Հայաստանի արտաքին քաղաքական տեսակէտից: Նախ, միջազգային ասպարէզում ադրբեջանական լաչինի կողքին այսուհետեւ կը դրուի հայկական Արծուաշէնի խնդիրը: Սա յատկապէս կարեւոր է ՀՀ նախագահի Միացեալ -- Նահանգներ այցի եւ ՄԱԿ-ում նրա ելոյթի կապակցութեամբ»: Այս են-թակայական հաշիւէն ետք իրաւամբ հարց կուտայ Տիգրան Հայրապետեան թէ միջազգային հանրութիւնը արդեօք պիտի ուզէ՞ հաւասարել նշան դնել Լաչինի եւ Արծուաշէնի միջեւ: Ապա ան «կործանարար» որակելով Հայաստանի քաղաքականութիւնը, հարց կուտայ թէ ովքեր կանգնած են անոր ետին. կը պատասխանէ նախագահի խորհրդական ու վերլուծական -- տեղեկատուական կեդրոնի վեկավար Ժիրայր Լիպարիտեանը որ «ինքնամոռացութեամբ գովաբանում է այս արհեստածոր ու կործանարար քաղաքականութիւնը»: Մեղադրանքի բաժիններ կ'ուղղուին նաեւ Աչոտ Մանուչարեանի գլխաւորած «Ազգային անվտանգութեան խորհուրդ»ին երբ «Ազգային անվտանգութեան տեսիլքն անգամ չի նշմարւում» եւ Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեանին որ «հակառակ յայտարարութիւններ է անում ԼՂՀ-ի կարգավիճակի ապագայի իր տեսակէտի վերաբերեալ»:

Գրութեան աւարտին, իր դիտարկումները գրել կուտան. «Հայաստանին եւ հայ ժողովրդին մեծ փորձութիւններ են սպասում եւ այսօրուայ իւրաքանչիւր միտում, հաւատ կամ անմիտ սխալ քաղաքական քայլի համար մեզնից վճարում են տասնեակ մարդկանց կեանքով, տասնեակ հազարաւոր մարդկանց խեղուած ճակատագրերով»,

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀՐԱՒԻՐԱԿՆԵՐԸ

Նախկին Եուկոսլաւիոյ հարցին լուծումին նուիրուած Լոնտոնի միջազգային ժողովին վեց նախագահներ ու երկու ներկայացուցիչներ հրաւիրուած էին խնդրոյ առարկայ չրջանէն. Սերպական ճակատէն պիտաւոր դէմքն է Սլոպոտան Միլոսեւիչ՝ Սերպիոյ նախագահը: Ան Արեւմուտքցիներու կողմէ կը մեղադրուի որպէս տապնպին բանալին. իսկ ինք կը յայտարարէ թէ անմեղ է: Անտարբեր՝ միջազգային ճնշումներուն, տերպ նախագահը կը պնդէ թէ իր երկիրը պատերազմի մէջ չէ, միայն կը կատարէ Խրուաթիոյ եւ Պոսնիոյ մէջ վտանգի ենթարկուած իր եղբայրները պաչտպանելու պարտականութիւնը: Հակառակ դարնան իր դէմ կատարուած ընդդիմադիր ցոյցերու, Միլոսեւիչ որ 51 տարեկան, ազգայնական գարձած նախկին ահաբեկիչ մըն է, կը թուի ամուր կառչած ըլլալ նախագահութեան: Ճարտար քաղաքական դէմք մըն է Միլոսեւիչ որ պիտի պայքարի մինչեւ վերջ:

Երկրորդ նախագահ մըն է Տոպրիճա Քոսիք որ կը դլխաւորէ Եուկոսլաւիոյ դաչնակցային Հանրապետութիւնը (կազմուած՝ Սերպիայէ եւ Մոնթէնէկրոյէ): 71 տարեկան է. համայնավար կուսակցութեան հետ կապը խզած է 1968-ին, հրապարակաւ նշելէ ետք Քոսովոյի Սերպերուն սպառնալիքի ենթարկուած կացութիւնը, Ընդդիմադիր ճակատին մաս կազմած, ան սերպական ազգայնականութեան քանքերը դարձած է 80-ական թուականներէն ու Սերպիոյ ամէնէն փնտրուած հեղինակը, սերպ ժողովուրդին հետոսական պատմութիւնը ցոլացնող իր գործերով: Վերջին տարիներուն եղած էր Միլոսեւիչի խորհրդականը եւ գլխաւոր հեղինակներէն կը նկատուի 1986-ի Գիտութիւններու Ակադեմիային ուղղուած ուչադրութեան կը յանձնուէր Եուկոսլաւիոյ Սերպերուն անարդար ճակատագիրը:

Ժողովին հրաւիրեալներուն ամէնէն դունատ դէմքը, անկասկած, 62 տարեկան սերպ -- ամերիկացի այն միլիառատէրն է որ կը կոչուի Միլան Փանիք եւ որ Եուկոսլաւիոյ Դաչնակցային Հանրապետութեան վարչապետ նշանակուած է: Գալիֆորնիոյ մէջ հարստութիւն դիզած այս դէմքը Յուլիս 14-էն ի վեր կը չրջի արեւմտեան մայրաքաղաքները, հազարումէկ խոստումներով: Սակայն Արեւմուտքը հարց կուտայ թէ գործելու որքան ինքնավարութիւն պիտի ունենայ ան, նախագահին նկատմամբ:

Մոնթէնէկրոյի նախագահը Մոմիր Պուլթովիչ 36 տարեկան տնտեսագէտ մըն է. ամէնէն երիտասարդ նախագահն է վարձանեալ դաչնակցութեան: Սերպ իշխանութեան հաւատարիմ այս դաչնակիցը կը դլխաւորէ հանրապետութիւններու ամէնէն փոքրը եւ ամէնէն աղքատը: Մոնթէնէկրոցիները որոնք Խրուաթներու հետ Աղրիականի ծովեզերեայ չրջանին համար վէճեր ունին, Խրուաթիոյ պատերազմին կամաւորներ ղրկեցին Սերպիոյ հետ որոչ միջոց մը պահելով հանդերձ. հաւանաբար Մոնթէնէկրոյի իշխանութիւնը պիտի փորձէ այդպիսով խուսափիլ պատժամիջոցներէ:

Եուկոսլաւիոյ տագնապին լուծում գտնելու համար գումարուած Լոնտոնի ժողովին Բ. կարգի հրաւիրեալները կը նկատուին Պոսնիա -- Հերցեկովինի, Մըսուրաթիոյ, Մակեդոնիոյ եւ Սլովենիոյ նախագահները:

Առաջինը՝ Ալիյա Իզեթպեկովիչ հարցին կորնոցնող կողմը կը ներկայացնէ. Իր իշխանութիւնը երկրին փոքր մէկ մասին վրայ մխայն կը տարածուի. մնացեալը Սերպերու եւ նաեւ Խրուաթներու հակակչռին ենթարկուած է: Ան միակն է վեց նախագահներէն որ երբեք Համայնավար կուսակցութեան անդամ եղած չէ: Կրօնական հոսանքին մէկ ներկայացուցիչն է ու այդ պատճառաւ նոյնիսկ բանտարկուած է 1946-ին. երկրորդ անգամ մըն ալ 1983-ին իր մէկ գործին մէջ իսլամական պետութեան մը քարոզչութիւն ըրած ըլլալով: Իր ճակատը որեւէ չհի տեսներ Սերպերու հետ կատարուած բանակցութիւններու մէջ ու Լոնտոն երթալ որոչած էր Արեւմուտքի ճնշումին տակ:

Խրուաթիոյ նախագահը Ֆրանչօ Թուճմանն 70 տարեկան է. դիւրութեամբ վերլուծուեցաւ Յուլիսին: Իրեն ուղղուած ամբաստանութիւնները կը վերաբերին մեծն Խրուաթիոյ մը երապին որուն սիրտը Հերցեկովինի արեւմտեան չրջանին տիրանալու համար ան կ'ըսուի թէ պատրաստ է Սերպիոյ հետ համաձայնելու Պոսնիոյ բաժանումի մը մասին: 1971-ին եւ 1981-ին ազգայնականութեան մեղադրանքով դատապարտուած այս նախագահը Խրուաթներու մեծամասնութեան համար անկախութեան զարաւոր երազը լաւագոյն մարմնացնողն է:

Մակեդոնիոյ նախագահը Քիրօ Կլիկորով մեծ գոհն է եւրոպական ռէալփոլիթիքին. հակառակ անոր որ 1992 Յունուարին Եւրոպական Հանարակապետութեան իրաւարար յանձնախումբը դրական արտայայտուած է մակեդոնական անկախութեան ճանաչումին մասին, Եւրոպա Ցուռնաստանի ճնշումին անսալով կը չարունակէ մերժել այդ ճանաչումը, պնդելով որ երկիրը անուն փոխէ, քանի որ Աթէնք կը յայտարարէ որ Մակեդոնիա հելլենական պատմական հողամաս է:

74 տարեկան այս նախագահը որ հանրածանօթ տնտեսագէտ մըն է, կը դլխաւորէ երկիր մը որ կը պտնուի վտանգաւոր մեկուսացման մը մէջ: Սկիզբը պաչպանած է միջին դիծ մը անկախականներու եւ դաչնակցային կառոյցի մը կողմնակիցներուն միջեւ: Վերջապէս հակած է անկախութեան կողմը, Սերպիոյ հանդէպ խոհեմ քաղաքականութիւն մը վարելով:

Սլովենիոյ նախագահն Լոնտոն ներկայութիւնը թերեւս ամէնէն զարմանալի երեւոյթն է ժողովին. իր երկիրը գրեթէ կապ չունի Եուկոսլաւիոյ պատերազմին հետ: Սլովենիա Յունուար 15-ին միջազգային հանրութեան կողմէ ճանաչում

Ինկա՞ Արծուաշէնը. ինկա՞ն Շահումեանն ու Մարտակերտի կարգ մը գիւղերը, թէ «յանձնուեցան» պնդումը դոնէ մեղ մը հող ունի իր տակին տակ: Որքա՞ն արդարացի են Հայաստանի իշխանութեան, անոր օգնականներուն, կուսակցութիւններու հրամանատարութեան եւ կուսակցութիւններու ուղղուած ծանրածանր ամբաստանութիւնները. է՞րբ, կրնասի ո՞ր հանգրուանին պիտի պարզուին իրականութիւնները: Որքա՞ն ճիշդ է այն պնդումը թէ կայի՛ն կարելիներ որոնք չկատարուեցան յետին հաչիւներու սիրոյն: Այս բոլորի համար յարմարագոյն ամփոփ բացատրութիւնը կը թուի ըլլալ -- առ այժմ -- «Հայք»ի Օգոստոս 12-ի թիւին «Արցախեան դիտարկումներ» անկիւնէն վաւերացեան Մարտիրոսեանի հեռաւոր դիմագրումատանչումը. «Ստեղծուել է մի արտառոց վիճակ, երբ մէկ -- երկու տարի է գոյութիւն ունի հայկական պետութիւն, բայց հայրենիքը պաչտպանում են կամաւորները»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐԸ ԹՐՔԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւր» վէպը որ 1987-ին «Աքթ Սիւտ» հրատարակչատան կողմէ լոյս տեսաւ Իռին Սոքալեանի եւ ռուսերէնէն կատարած թարգմանութեամբ, անցեալ ամիս հրատարակուած է Թուրքիոյ մէջ: Գործը փոքրաքանակ մը թրքերէնի թարգմանած է Հասան Փոլաթ: Հրատարակչատունը կը կոչուի «Պէլկէ»· վէպը անոր «Մարէնոսթրում» շարքին երրորդ հատորն է: Ինչպէս կ'երեւի «Պէլկէ»ի հրատարակութեան կանոնէն, ձախակողմեան հակումով հրատարակչատուն մըն է, որուն վերնախորագիրին կողմէ լոյս տեսած նախանձին մէջ կ'ըսուի.

«Շրջանի մը երբ կովկաս կրկին կը ցնցուի ողբերգական բախումներով, երանելութիւնը ունինք մեր ընթերցողներուն հրամցնելու հայկական վէպ մը որ գրի առնուած է ծայր աստիճան մարդկայնական մերձեցումով մը:

Կը կարծենք որ այլեւս անցեալ դարձած նորիրդային Հայաստանէն թրքերէնի թարգմանուած առաջին գործն է Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւր» վէպը: Ափսոս որ ժողովուրդներ որոնք շրջան մը հապարակաց կենսամշակոյթ մը ստեղծած էին, այսօր առաջնորդուեցան անգութ եակատումներու:

Կ'ենք, «Մարէնոսթրում» շարքով կը փափաքինք մեր ընթերցողներուն փոխանցել ճաշակը՝ բաղցր կամ դառն կողմերով հապարակաց մեր կենսամշակութային, նորուած մեր օրերուն:

«Մարէնոսթրում» պիտի շարունակէ հրատարակել կամուրջ մը հանդիսանալ անցեալին ու այսօրուան միջեւ»:

Անցնելէ ետք, 1991 Յունիս -- Յուլիսի ընդհատակեայ պատերազմին վէրքերը ապաքինելու եւ Եւրոպայի մասնիկը դառնալու նպատակը հետապնդեց: Այսուհանդերձ, 75 հազար ապաստանեալներով հերցաւ բոլորովին փրկուիլ պատերազմին հետեւանքներէն ու 51 տարեկան նախագահը՝ Միլան Քուչան առաջնորդեալ արեւմտեան օժանդակութիւն ստանալու նպատակը կը հետապնդէ: Ինք ան սկզբունքով պիտի նախընտրէր հաստատակցութեան մը գաղափարը, սակայն այսուհետեւ իրեն համար կարեւորը Սլովենիան Եւրոպայի մաս կազմող երկրի մը վերածելու առաքելութիւնն է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕԶՈՆԻ ԽԱԻՐԸ

Կենսոլորտի մէջ կ'տանքը արեւէն տրամադրուած ճառագայթներով կը յարատեւէ: Սակայն զանազան թրթռացում, յատկանիշ ու զօրութիւն ունեցող այս ճառագայթներէն ոմանք, աչքարկի վրայ յատուկ եկող կենսաբանական դէպքերը ու հակազդեցութիւնները խանգարելու չափ զօրաւոր են. հետեւաբար, ըսպառնալիք մըն են նաեւ կեանքի գոյատեւման համար: Առնցմէ մէկն է անդրըմանիշակագոյն ճառագայթը:

Ահա՛ այստեղ է որ երեւան կ'ելլէ օզոնին պաշտօնը:

Աչքարկը չըշապատելով ու պարզուտի (քամոց, գոփէ) դէր կատարելով, կ'անդրկնէ օգտակար կամ ոչ -- վնասակար չոր, սակայն արդելք կ'ըլլայ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներուն երկիր հասնելուն:

20 -- 25 քիլոմեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի օզոնի խաւը: Սովորական պայմաններու մէջ (0 աստիճան եւ 760 մմ. Hg) 3 մմ. հաստութիւն կ'ունենայ: Դժբախտաբար, վերջին տարիներուն այս օգտաչատ խաւը կորսնցուց թէ՛ իր միօրինակութիւնը, եւ թէ՛ իր հաստութիւնը: Այս խանգարումին մայր պատճառներն են. Ա) սառնարմակօրէն գործածութիւնը «սփրէ»ներուն, որոնց մէջ կը գտնուի վնասակար քլորոֆլորոքարպոնը կամ Ֆրէոնը. Բ) քարիւղի գործածութիւնը իրրեւ վառելանիւթ. Գ) մթնոլորտին մէջ կատարուած կրիպտային ռումբերու փորձերը:

Այս ոչբերդական գործողութիւններէն վերջ, դիւրացաւ վնասակար ճառագայթներու կատարած աւերը բջիջներու մէջ գտնուող «ՏՆԱ»ին վրայ: Ցառաջ եկած հակազդեցութիւններու պատճառաւ՝ կա՛մ խանգարուիլ սկսաւ «ՏՆԱ»ի բնութիւնը, եւ կամ հիմնականօրէն փոխուեցաւ: Առաջինը՝ այսինքն անոր բնութեան խանգարումը, քաղցկեղ կը յառաջացնէ, իսկ երկրորդը՝ հիմնական փոփոխութիւնը՝ կեանքի վախճանը կը նշանակէ:

Կատարուած քննութիւնները ցոյց կուտան թէ՝ օզոնի խաւը կորսնցնելով իր հաստութեան մէկ երրորդը, հասած է 2·155 մմ. «բարակութեան»: Հոս յիշել պէտք է որ այս խաւին 5% համեմատութեամբ բարակնալը պատճառ կ'ըլլայ որ քաղցկեղի պարագաները 10% համեմատութեամբ աւելնան: Եթէ քլորի եւ ֆլիւորի ոչնչացումը պահէ իր ներկայ քանակութիւնը, 1994-ին օզոնի խաւը 30% համեմատութեամբ «նիհարցած» պիտի ըլլայ:

Այս արդիւնքները ու թիւերը մեզի կը դուժեն դառն ու անխուսափելի վախճան մը, թէ՛ «մարդ»ու եւ թէ՛ ընդհանրապէս «կեանք»ի համար, եթէ չարունակուի մարդոց ներկայ անտարբերութիւնը:

ԱՑԼԻՆ ԿԻՒՆԿԼՕՐՏԻ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՕԳՈՍՏՈՍ 22 / 25)

ԹԱՓՕՆՆԵՐԷ ԽՈՒՍԱՓԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Արդիւնաբերութեան համակարգին մէջ սկսած է գործել հանքային նախանիւթի հետազօտութեան հիմնարկը որ պիտի պարզացնէ նախանիւթերու լման օգտագործումին միտող թէքնիքներ: Նպատակը այն է որ թափօնները կարելի ըլլայ վերամշակել ու զանոնք վերստին գործածել այլեւայլ նիւթերու պատրաստութեան մէջ:

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՄԱՐԶԻԶԸ

Ֆութպոլի միջազգային դաշնակցութեան անդամ դառնալով Հայաստանի առջեւ բացուած է միջազգային մրցաշարքերու ճամբան: Այս առումով, Ազգային խումբի գլխաւոր մարզիչ ընտրուած է Եդուարդ Մարգարով:

***

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Առողջապահական նախարարութեան գլխաւոր համաճարակաբան Շ. Ղազարեանի համաձայն, այս տարուան առաջին կիսամեակին կրկնապատկուած է սալմոնելոզով հիւանդացողներու թիւը: Ան կը տարածուի յատկապէս պանիրի միջոցով: Շ. Ղազարեան երեւոյթը կը բացատրէ անով որ անասուններու սեփականաշնորհումով, հիւանդ կենդանիները ցրուեցան երկրին մէջ, տարածելով հիւանդութիւնը:

***

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Օգոստոս 15-ին Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան հրամանագիր մը ստորագրելով կառավարութեան յանձնարարած է ուսումնասիրել մշակոյթի յուշարձաններու վիճակը, միջոցներու դիմել անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու համար, ճշդրտել անոնց ցանկը եւայլն: Այդ աշխատանքը պէտք է աւարտի մինչեւ Դեկտեմբեր 31:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԵՐԳԻՉՆԵՐ

ԲԱՐԻ ԿԱՏԱԿՆԵՐ
-- ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ --

Կենտակոմի առաջին քարտուղար Դեմիրճեանին աշխատանքից ազատելուց յետոյ Դեմիրճեան ազգանունով մի մարդ եկաւ խմբագրութիւն.

-- Անկեղծ ասացէք, դուք կարէն Դեմիրճեանին ազգականներից է՞ք, -- դիմմամբ հարցրի ես:

-- Առաջ՝ այո, հիմա ... ո՛չ -- պատասխանեց նա:

***

Տարեց մի մարդ այցելեց եւ ասաց. -- «Աստուածաշնչի 1895 թուի հրատարակութիւն ունեմ, ուզում եմ յանձնել Մատենադարան»:

-- Մատենադարանում հին ձեռագրեր են ընդունում, իսկ ձերը տպագիր է, -- ասացի:

-- Որ այդպէս է՝ գնամ արտագրեմ, ձեռագրով յանձնեմ, -- պատասխանեց նա:

***

Սփիւռքահայ մի պարոն ասաց ինձ.

-- Կ'ուզենք Մայր Հայրենիքը չինել:

-- Կարիք չկայ, -- ասացի ես, -- արդէն 70 տարի չինուում են...:

***

Տարիներ առաջ հանդիսաւոր տօնում էր Արեւելեան Հայաստանը Ռուսաստանի միացնելու 150-ամեակը: Հանդիսաւոր նիստում Շիրազին խնդրեցի, որ ինք էլ խօսի:

-- Ով միացրել է, թող նա՛ էլ խօսի..., -- զայրացած ասաց նա:

***

Մարքսիզմի մի դասախօս գանգատեց ինձ.

-- Ձեր Մորհրդարանը մեր տունը քանդեց...

-- Ինչո՞ւ, -- զարմացայ:

-- Ուսանողներին հարցնում եմ՝ «Որո՞նք են Մարքսիզմի երեք բաղկացուցիչ մասերը», պատասխանում են՝ կոմ, գէմ, ձեռնպահ...:

***

-- Երկրում ուտելու բան չկայ, ասացի մի նախարարի:

-- Ինչո՞ւ չկայ, բա ... կաշո՞ւը, ժպտաց նա:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

-- 2 --

Բուռն վիճաբանութիւն մը կար սպասեալներու սենեակին մէջ: Ձայները կը լսուէին թէ՛ փողոցէն եւ թէ՛ խոհանոցէն: Գրգռուած ու պայթակղած՝ Արիֆ պէյ իր ամբողջ ուժով կը քննադատէր Գատըգիւղը: Անոր պատճառը է որ Մալթէփէյի հերքը պէտք այդքան մեծ համեմատութիւն էր առած: Սեղանին վրայ էր Ագշամը, ուր լրացուցիչ տեղեկութիւններ վայրի ազդային վրայ: Այրած են 102 տուն, 10 խանութ, 1 մզկիթ եւ 1 պանդոկ: Եւ այս բոլորը այն պատճառաւ որ Գատըգիւղ չէ ուզած օգնութեան փութալ, առարկելով թէ Մալթէփէն քաղաքապետութեան սահմանին դուրս կ'իյնայ: Իրաւ է թէ դուրս կ'իյնայ, բայց մինչ Մալթէփէն մարդ չ՛: Արիֆ պէյին գեղեցիկ մոյկերը կ'երթուղարձեն սենեակին մէջ կրկնելով -- մինչ Մալթէփէն մարդ չէ՞:

Խոհանոցին մէջ ալ նոյն նիւթին շուրջ կը խօսուի: Ցած աթոռի մը վրայ նըստած, Րէճէպ կը կարդայ նոյն Ագշամը եւ ուրիշ պինուորներ ականջ կուտան: Հո՛ս ալ Մալթէփէն քաղաքապետութեան սահմանին դուրս կ'իյնայ: Հո՛ս ալ Գատըգիւղ պիտի օգնութեան չի փութար եւ կը պատասխանէ իրեն եղած հեռաձայնի կրկնակ հարուածներուն -- «մինչեւ որ հրչէջ զօրաց հրամանատարութենէն հրաման չառնենք, չենք կրնար ճամբայ ելլել»: Բայց չեն կրնար արտօնութիւն առնել, որովհետեւ «հրամանատարը անհանգիստ ըլլալուն համար մէկ քանի օրէ ի վեր հանգիստ կ'ընէր իր տունը: Փոխ -- հրամանատարն ալ բացակայ էր, որովհետեւ Պազըրքէօյ էր զացած, ազարակի մը մէջ այրող խոտերը հրեղէն կարծելով: Մինչ այս մինչ այն, կրակը մեծ համեմատութիւն էր առացած: Սոխակաձ՝ մատութիւն էր առացած: Մեծ Մեծ կզմիչն օգնութիւն ուղեցին: Մեծ կզմիչի հրշէջ գունդը ճամբայ ելաւ անմիջապէս, բայց կարելի չեղաւ գտնել Պազտատ չոգենաւին նաւապետը: Մալթէփէյի՛ կէսէն աւելին մոխիրի վերածուած էր արդէն երբ որ Գատըգիւղ ճամբայ ելաւ վերջապէս: Հրամանատարը իր տունէն արտօնութիւն առած էր հեռախօսով: Բայց Գատըգիւղի օթօները Պօսթանճը հասած՝ պէնզինի խողովակները աւրուեցան...»:

-- Ա՛խ, սա աղաւնիներուն նայեցէք, ըսաւ Աւետիս որ պատուհանին մէջ էր նըստած: Ի՞նչ համով կ'ըլլայ փիլաֆին հետ...

Ճակատը երկաթէ հաստ ձողերուն կըռթընցուցած՝ անօթի Աւետիս կը նայի Սուրբ Խաչ Եկեղեցիի աղաւնիներուն: Անոնք աղբիւրի ջրակոյտերուն շուրջ կը դառնան, կը վուվուլեն եւ կը լոզնան: Գիտեն թէ զանգակատունը ղերնիք պիտի կանչէ քիչ վերջ եւ կ'ուզեն մաքուր ներկայանալ անոր: Վերջալոյսը բռնկած է անչուշտ տուներու եաին, քանի որ մթթնոլորտը վարդագոյն է եւ բարձր թռած փոքրիկ պատուհան մը հնոցի պէս կը ճարճատի: Վո՛ւ, վո՛ւ:

Օդնական խոհարարը, Րէճէպ, թերթը ձգելով մօտեցաւ պատուհանին եւ նոյնպէս անօթի աչքերով նայեցաւ թռչուններուն:

-- Ի՛նչ բաւ կ'ըլլար, ըսաւ ան ալ, մէկ հարուածով սա երեքը մէկ փռէի...

Եւ իր թեւերուն տուաւ դէնք մը կրելու դիրքը, դլուխը քիչ մը դէպի աջ ծռեց, ձախ աչքը գոցեց ու նշան առաւ: Ցետոյ աջ ձեռքին ցուցամատը պարապին մէջ խաղցնելով դէնքի ձայնը կեղծեց.

-- Պո՛ւմ..

Իրաւ ալ աղաւնիները թափահարեցին սարսափած՝ հակառակ որ Րէճէպին ձայնը բնա՛ւ իրենց հասած չէր կրնար ըլլալ: Աւելին կայ: Թռչուններէն մէկը ինկաւ ու սկսաւ տապլտկիլ, ոգեվարիլ:

Զարնուած էր:

Պատուհանին մէջ խմբուած դլուխները սկսան մէկզմէկ դիտել՝ կատարելապէս ապուշցած: Բայց չուտով պարզուեցաւ խնդիրը: Չես դիտեր որ անկիւնէն դուրս նետուած էր Բենիկ, որուն ձեռքին մէջն էր տակաւին պարսատիկը:

Ոստումով մը տղան հասաւ վիրաւոր աղաւնիին մօտ, անոր վիզը ոլորեց եւ իր ծոցը նետեց անասունը: Երկաթէ ձողերուն եաեւէն պոռացին, հայհոյեցին, սպառնացի՛ն ալ, բայց բոպիկ տղան հեռացաւ ծիծաղելով: Նոյնիսկ համարձակեցաւ ընել աւելին: Կղմինդրի կտորի մը վրայ թքաւ, ու զայն արձակեց դէպի խոհանոց՝ պարսատիկին շնորհիւ:

Ոչ միայն պատուհանը պարպուեցաւ չուտով, այլ նաեւ պինուորները ցրուեցան խոհանոցէն, որովհետեւ Ֆախրի պէյը ներս էր մտած: Ենթասպան Աւետիսի առջեւ դրաւ փոքր ծրար մը, որուն հատատ ու դեղին թուղթէն կ'երեւար թէ միս կը պարունակէ: Պատուիրեց որ չուտով կատարայ ընէ զայն, որովհետեւ այս իրիկուն կանուխ ճաշել կ'ուզէր: Անմիջապէս գործի սկսաւ Աւետիս, չատ սովորական ակնարկ մը նետելով միսին վրայ: Իրականին մէջ յուզուած էր որովհետեւ միսը առաջնակարգ էր: «Սառի պէս»:

Ենթասպան կը դառնար խոհարարին չուրջ, անհամբերութեամբ: Պահ մը դուրս ելաւ երթալ երկու բառ տեղաւորելու համար ներսի վիճաբանութեան մէջ, եւ յետոյ վերադարձաւ կրկին: «Հարիւր երկո՛ւ տուն» կը կրկնէր Ֆախրի պէյ: Ցանկարծ հարցուց.

-- Ան չէ տմա, քիչ մը առաջ ինչո՞ւ կը պռոացիք կոր:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

որքան ալ հաճելի ըլլայ օդնութիւնը, յետագայ կապերը պէտք է զարգանան համագործակցութեան գետնի վրայ:

***

Օգոստոս 26-ին ալ վարչապետը ընդունած է Միացեալ - Նահանգներու «Ազգային կորուստ» կազմակերպութեան պատուիրակութիւնը: Կազմակերպութիւնը երկու ամիս ուսումնասիրած է տնտեսական, կրթական, առողջապահական համակարգը, ճշդելու համար այն ոլորտները որոնք առաւել պէտք ունին օդնութեան: Կը նախատեսուի որ կազմակերպութեան առաջին մասնագէտները Հայաստան հասնին Դեկտեմբերին:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐ

Կառավարութիւնը հաստատած է հայկական անձնագրին նմոյշը եւ կանոնագրութիւնը: Անձնագրերու փոխանակութիւնը կը սկսի 1993 Յունուար 1-էն եւ կ'աւարտի 1995-ին: Նոր անձնագրերուն մէջ կը գրուի քաղաքացիութիւն, իսկ ազգութիւնը՝ տիրոջ փափաքին համաձայն:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԳԻՒՄՐԻ ԱՅՑԵԼԱԾ

Օգոստոս 23-ին Մ. Յարութիւնեան խումբ մը նախարարներու, ղեկավարներու հետ զացած է Գիւմրի ուր քաղաքական խորհուրդին հետ հանդիպումի մը ընթացքին քննարկուած են քաղաքին տնտեսութիւնը ձմրան պատրաստելու, շինութեան գործունէութեան, զօրակոչի, հաղորդակցութեան, երթեւեկի մարզերուն առընչուած հարցեր:

***

ՈՐՊԷՍԶԻ ՍԵՒԱՆԸ ՓՐԿՈՒԻ

Գաղտնիք չէ որ տարեկան 11 միլիոն խորանարդ մեթր թափօն կը նետուի Սեւանի մէջ, զայն աստիճանական մահուան դատապարտելով: Այս կացութիւնը քննարկուած է բնութեան եւ շրջակայ միջավայրի պահպանութեան նախարարութեան խորհրդակցութեան ընթացքին: Նախարարին խորհրդականը յայտնած է թէ բարեւաման բոլոր ձեւերը նիւթական մեծ միջոցներու կը կարօտին, այսուհանդերձ, պէտք է ամէն գնով չարունակել լիճը եզերող խողովակաշարը որպէսզի լիճը փրկուի կեղտոտ ջուրերէն:

***

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Օգոստոս 26-ին Խորհրդարանի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած է ուսուցիչներու կատարելագործման հիմնարկին մխիթարեան դասընթացքին մասնակից ներքին ու արտաքին Սփիւռքէն ուսուցիչներ:

***

ՋԻՆԱՑԻ ՀԻՒԲԵՐԸ

Երեք օր Հայաստան գտնուած է Ջինաստանի կառավարական պատուիրակութիւնը, թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարին գլխաւորութեամբ: Անոնք ընդունուած են փոխնախագահ Գ. Յարութիւնեանի եւ վարչապետ Մ. Յարութիւնեանի կողմէ: Զրոյցի ընթացքին հիւրերը ըսած են թէ պիտենք կը հետաքրքրքրեն Հայաստանի թեթեւ արդիւնաբերութեան, մեքենաշինութեան, անունդի արդիւնաբերութեան, հանքային ջուրերու, մեռապաճուճումի մարզերուն հնարաւորութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՌԵՄՈՆ ՊԱՄ հրապարակ իջաւ ի նպաստ «այո»ին, հեռատեսիլէն թէ դբատուր մամուլէն նախկին վարչապետը դիրք ճշդեց եւ յայտարարեց թէ հարկ է փրկել «Ֆրանքֆուրեման գոյքը», որ մղձիչ ուժն է Եւրոպայի: «Այո»ի ի նպաստ յօդուած մըն ալ ստորագրած է Լիպերասիոնի մէջ (Սեպ. 1) պրազիլա - փիլիսոփայ՝ Ալէն Ֆինքելքրաութ (առի-

ՊՏՈՑՏ

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ օթօբուսով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10-ին:

Ժամադրման վայրն է նախկին Ութօնոտ, ներկայիս Լիէօթընան Տիրան Թէքէեան հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն:

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառզուլի նկարագարդած եկեղեցին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝
91 - 61 - 91 - 99 կամ՝ 91 - 06 - 29 - 65

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի մէջէն տարիքի հայ կին մը ուր ըզաղի տարեց կնոջմով մը (աւելի լաւ է եթէ կառք վարել ալ դիտէ) Շամփինեըի - Սիւռ - Մարն: Բնակութեան հնարաւորութիւն:

Հեռաձայնել՝
47 06 49 79

թով մը երթի ունեցած էր հայկ. հանրաժողովի մը), ուր չի վարանիր ծանր ամբաստանագիրը մը կատարելու Ֆրանսայի հասցէին (դլխաւորաբար, անշուշտ, Պոսնիա - Հերցեկովինի առընչութեամբ) եւ ըսելու նոյնիսկ անոնց որոնք «դերմանական վտանգ մը» կը տեսնեն, որ «Ֆրանսա տեղի տուած է խաբէութեան սատանային եւ Ֆրանսական վտանգը, ցնոր անօրինութիւն, աւելի իրական է քան գերմանական վտանգը»: Վերջին հարցախոյզ մը բոլորովին տարբեր պատկեր մը կը պարզէր, այս անգամ՝ 53% ի նպաստ Մաաստրիխթի:

ՎՐԱՍՏԱՆ չի յաջողիր զսպել Աբխազներու ապստամբական չարժումը: Մինչ որեւէ պիջումի ալ տրամադիր չեն, ցոլչափ Վրացիներու զօրքը չէ պարպած շրջանը: Նոյնը կը պահանջէ ելցին, մինչ Շեվարնատզէ կը պատասխանէ որ որեւէ նահապատման չընդունիր, վրացի զօրքը իր հողամասին վրայ է եւ կը կատարէ իրեն յանձնուած պարտականութիւնը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ մէջ կռիւները կը չարունակուին նոյն սաստկութեամբ եւ ըստ Թրքական բանակի տուած տեղեկութեանց կը հասատատուի որ 53 մեռեալ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր կայ: Կարսի գինուորական ոստիկանութեան մէկ կայանին յարձակումը կը նկատուի որպէս պատերազմին տարածումը քրտական բոլոր գաւառներուն: Անգարա նոր ուժեր ղրկած է ճզմելու համար ապստամբական չարժումը: Ըստ «Սաբահ»ի Իրաքի հիւսիսային չրջաններէը ամբակոծութիւններ տեղի կ'ունենան: Օգոստոս 31-ին Թալապանի եւ Պարզանի Անգարա գացած են տեսակցութիւն ունենալու համար Թուրք զեկավարներուն հետ: Իրաքի Քիւրտերը կը դատապարտեն թէ ՓՔԿ-ի գործունէութիւնը եւ թէ Թրքական բանակի գործողութիւնները, գոս ապօրինի կը նկատեն միջազգային օդէնսդրութեան տեսանկիւնէն: Փարլի մէջ, 7 Քիւրտեր դատի կը քաշուին որովհետեւ մասնակցած են, Օգոստոս 27-ին, Առողջապահութեան Նախարարութեան գրասեան:

ԻՍՐԱԷԼԻ նոր կառավարութիւնը բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու համար որոշեց 600 պաղեստինցի բանտարկեալ ազատ արձակել:

ԴՈՒՇԱՆԲԷի (Տաճիկստան) նախագահական պալատը մտած են չուրջ 100 ընդդիմադիրներ եւ պատանդ բռնած (Օգոստոս 31-ին) կառավարութեան երեք անդամները: Կը պահանջեն նախագահ Նաբիեւի հրաժարումը:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 - 1993 դպրոցական տարեչրջանին վերամուտի թուականն է:

Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30-ին:

8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains

Հեռաձայն. - 34 - 17 - 29 - 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

***

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 5 Septembre à 14 heures et sera heureuse d'accueillir les enfants de 6 à 16 ans.

***

ISSY-LES-MOULINEAUX
COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux)- informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

CELEBRATION DU 48e ANNIVERSAIRE DE LA LIBERATION DE PARIS

Samedi 5 Septembre à 16 heures
Place du 18 Juin, à l'emplacement de l'ancienne gare Montparnasse
métro Montparnasse
devant la plaque commémorative de la reddition de la garnison allemande aux mains du Général Leclerc et du Colonel Rol Tanguy

sous le patronage de
Monsieur Louis MAXANDEAU
Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants

En hommage aux centaines de milliers de soldats arméniens tombés en combattant dans les armées française et alliées, l'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à notre communauté à participer nombreux à cette cérémonie de fidélité à leur mémoire et de renouvellement d'engagement à la défense de la liberté des peuples et des Droits de l'Homme.

ALLOCUTIONS,
MUSIQUE MILITAIRE ET CHANTS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* »
de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :
Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
JEUDI
3 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ԱՐՄԱՒԻՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.876 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.876

ԲԱԿՈՒԻ ՀԱՄԱՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՉԻ ՎԵՐԱԲԵՐԻՐ

ԲԱՑՑ...

Ադրբեջանի ծաւալած զործողութիւնները Հայաստանի սահմանամերձ չրջաններու ապացոյցը կու տան որ Ադրբեջանի իշխանութիւնները, ներառեալ նախագահը, մեր յարդեր իրենց խօսքը, երբ կ'ըսեն թէ հրադադարը չի վերաբերիր Ղարաբաղի այլ միայն՝ սահմանամերձ չրջաններուն, այսինքն՝ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի: Ադրարեւ, Սեպ. 1-էն իսկ պետութեան եւ գրադ կառավարութեան եւ կապանի ռմբակոծութիւնները չեն դադրած, ինչպէս արդէն գրած էինք երէկ ալ: Հինդ վիրաւոր կար եւ մահացու մեծ ուեր:

Նոյն առաւօտը ժամը 8-էն սկսեալ եւ մի անդամ Նախիջեւանէն Ադրբեջանի Հետեւակը մտած է Եղեղնաձորի չրջանի Հայկական հողերէն ներս: Կարճ բախումէ մը ետք, հայկական կողմը յաղողած է մղել Ադերիները: Զանդեզուրէն ալ, Գորիսէն թղթակիցը հաղորդած է թէ ռումբերը հինգած են Գորիսի եւ Կոռնիձորի վրայ, ուր կրակ առած են երեք տուներ: Այս ամբողջը կը փաստէ որ հրադադարը ընդհանուր առմամբ Ադրբեջանի չի վերաբերիր:

Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատարը՝ Գէորգի Պետրոսեան անդրադառնալով Ղարաբաղի ոլմպիականութեանց հրադադարի ժամկէն ետք, ըսած է ԻՒԱՐ-ԹԱՍ-ի թղթակցին թէ Ադրբեջանի ապատակն է Ղազախստանի եւ Եւրոպայի Ապահովութեան Գործակցութեան ժողովին խաղաղասէր բոլոր նախաձեռնութեանց:

Ադրբեջանական բանակի ստորաբաժանումները հրետանիով եւ գրադով կատարի կերպով ռմբակոծած են Հադրութի չրջանի Թանք, Թաղասէր, Վանք, Քոչեն, Կեմբարուճ դիւղերը, ուր երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ:

ԹԱՍՀ հաղորդած է արդէն որ անկախ վկաներ հաստատած են, Ղարաբաղի մէջ, որ Ադրբեջան խախտած է հրադադարը:

***

Սեպտեմբեր 1-ին, նախագահ Լեւոն Ter-Պետրոսեան հրամանագիր մը ստորագրած է, որ Երեւանի պետական Համալսարանին կու տայ ինքնավար պետական բարձրագոյն ուսումնական, գիտական եւ մշակութային հաստատութեան կարգավիճակ:

***

Սեպտեմբեր 1-ին Ճաքարթայի (Ինտիանա) մէջ բացուած է զինակցութեան մը մաս չկազմող երկիրներու (ճոճ-ալիճեէ) 18-րդ վեհաժողովը, որու որպէս դէտ, Հայաստանի կողմէ կը մասնակցի Արտաքին Նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննիսեան, որ առիթ ունեցած է նաեւ զանազան հանդիպումներ ունենալու ու արծարծելու Հայաստանը չհետաքրքրող հարցեր:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆ բնական կապ եւ այլ տեսակի հեռուն վառելանիւթեր պիտի հայթայթէ Նախիջեւանի, ըստ ԻՐՆԱ գործակալութեան լուրին: Նախիջեւան որ սեղմուած է Իրանի, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Հայաստանի կէրարկած չրջափակումին պատճառով վառելանիւթի նեղութեան մատնուած է:

ՇՎԱՐՆԱՅԻ դատապարտեց (Սեպ. 1) ռուսական հրթիռներու յարձակում մը Սոխումի վրացական պահակազօրքին վրայ եւ խնդրոյ առարկայ դարձուց այն բանակցութիւնները, որոնք պէտք է սկսէին Սեպ. 3-ին, Մոսկուա, Վրացիներու եւ Աբխազներու միջեւ ռուս միջնորդներու ներկայութեան: Թիֆլիսէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, վրացական պահակազօրքը յարձակման ենթարկուած է վաղ առաւօտէն Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութենէն կախում ունեցող դինուորական տարրալուծարանէ մը եւ Շեվարնաձէ անմիջապէս հեռաձայնած է Բորիս Ելցինի եւ այս վերջինը ապահովութիւն տուած է որ նման ոչ մէկ հրահանգ տրուած է: Շեվարնաձէ պնդած է որ նման հրաման մը տրուած է.- «Ոչ մէկ պատճառ ունիմ չհաւատալու ժողովուրդիս» չեշտած է, աւելցնելով թէ երէ լուրը հաստատուի Սեպ. 3-ի հանդիպումը տեղի չի կրնար ունենալ: Միւս կողմէ, բախումները կը չարունակուին Աբխազ ազգայնականներու եւ վրացական ուժերու միջեւ: Օդոստոսի կէսէն ի վեր մեռեալներու թիւը 150-ի հասած է:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, երեսփոխան - քաղաքապետ Անթոնիի, թղթածրար մը կազմած է Մաասթրիխթի հակառակորդներուն անհեթեթութիւններով, խորագրուած «Le bétisier de Maastricht»: Տէվէճեան որ բուռն պաշտպան մըն է դաշնադրին, ճառերուն, յօդուածներուն, հոս ու հոն եղած արտայայտութիւններուն մէջէն ժողված է հակասութիւնները, սխալները, հակաճմարտութիւնները եւ սեւ ճերմակի վրայ ծիծաղելի դարձուցած հեղինակները: Առաջին կարգի վրայ են Ֆիլիփ Սէկէն եւ Մարի - Ֆրանս Կառօ, որոնք կը դատապարտեն դաշնադրին ընկերային քաղաքականութիւնը, մինչ ընկերային հարցերը բոլորովին դուրս կը մնան Հասարակապետութեան դաշտէն (յօդուած 2, 6-րդ պարբերութիւն ընկերային քաղաքականութիւն): Նման «ճղռումներու» կ'ենթարկուին Միշէլ Փոնիաթովսկի, Ֆիլիփ ոը Վիլիէ, Շառլ Փասքուա, Միշէլ Տըպրէ, մէկ սխալ միայն կայ «Իւմանիթէ»ին համար: Բացակայ են Լր փէն եւ Շըվէնմըն:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ նախագահին հետքը կորսուած էր Սեպ. 2-ին: Ինչպէս ծանօթ է 2-էն 300 ընդդիմադիրներ գրաւած էին Դուշամբէի նախագահական պալատը պահանջելով նախագահ Նաբիեւի հրաժարումը: Տեղւոյն վրայ պատանդ բռնած են կառավարութեան կարգ մը անդամները եւ քաղաքապետը: Կ'ըսուի թէ նախագահը ապաստան գտած է ՀԱՊ-ի ուժերու զօրանոցը, որ մայրաքաղաքին կեդրոնը կը գտնուի:

«ՓՐԱԿԱՑԻ ԳԱՐՆԱՆ» նախկին պարագլուխը՝ Ա. Տուպչէք կառքի արկած մը ունեցած է եւ ծանրօրէն վիրաւորուած: 70 տարեկան, սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան ներկայ զեկավարը բազմաթիւ վէրքեր ունի, մանաւանդ կուրծքի վնասկէն եւ խորապէս ցնցուած է: Ողնայարի ծանր գործողութեան մը ենթարկուած է որ երեք ժամ տեւած է:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ներքին նախարարը Բաքուի մէջ Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին յայտարարած է թէ Ղարաբաղը իրենց ներքին մէկ հարցն է ու Հայերու հետ այդ մասին բանակցիլ սխալ կ'ըլլայ: Նախարար Թ. Ղասըմով ըսած է.- «Հայաստանի զինեալ ուժերը կը պատերազմին Ղարաբաղի մէջ. սակայն եթէ հարկաւոր է որ մէկը լուծէ Ղարաբաղի Հայերուն հարցերը, ատիկա մենք կրնանք ըլլալ»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Օդոստոս

(Տար. դ. էջ)

ՉԵՐՕ ԱՄՔՈՂՔ

«ՄԻՋԱՆՑԱՀՈՎԻԿ» (6)

Բ.

Միջոցին, նոր ծանօթութիւններ, նոր բարեկամութիւններ, Վովա Գասպարեան, Արա Սահակեան, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Գագիկ Մանասեան, Վահագն Մուղնեցեան, Տիգրան Պապկեւիչեան, ուրիշներ:

Ու Փարիզ, հեռաձայն մը: Ստեփան Լուսիկեան կը կոչուէր կանչին տէրը, կու գար Մերուժանին կողմէ: Երաժիշտ էր, կը ծանօթանայինք, խօսակցութեան մը ընթացքին կը յիշատակէր իր բեմադիր ընկերը: Այդ ընկերը *փիէս* կը փնտռէր: Դիպուած: Չէ՞ որ ունէի հրատարակուած, չքխաղացուած թատերախաղ մը, կրնայի փոխանցել, եթէ «դիւրը գար» ընկերոջ, կրնար բեմադրել:

Կու տայի, կը մոռնայի:

Ու ահա, տարի մը ետք, այլ հեռաձայն:

Թատերական խումբի մը հետ դեմոդիրը կը գտնուէր Փարիզ, կը փափաքէր հանդիպիլ, որովհետեւ որոշած էր բեմ հանել *Անկարելի Կարելին*:

Սկեպտիկ էի:

Աւելի քան տարի մը ետք, հրատարակութենէն 19 տարի վերջ, *Անկարելին* կը ներկայացուէր Երեւանի մէջ, *Թատրոն*-13ի կողմէ, Արքուր Էլբակեանի բեմադրութեամբ: Շրջանցելու համար արեւմտահայերէնի առոգանութեան խաթարումը, Մերուժան թատերախաղը կը վերածէր արեւելահայերէնի, յատուկ երաժշտութիւն կը գրէր նոյնիսկ Ստեփան Լուսիկեան:

Սփիւռք - Հայաստան, ազատութիւն, հաւասարութիւն, անկախութիւն:

Երբ ամիս մը առաջ կը հանդիպէի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին, կը նշէի 1988-ը մեր առաջին հանդիպումէն ի վեր անոր անցած ճամբան, ապա կը հակադրէի զայն Սփիւռքահայու իմ անցած ճամբուս, ան կը ժպտէր: Ինչ դարձած էր Հանրապետութեան նախագահ, ես դարձած էի..., ես դարձած էի..., իսկ ի՞նչ դարձած էի ես: Ի՞նչ դարձած էր Սփիւռքահայը...

Մերուժան Տէր-Գէորգեան դարձած էր երեսփոխան, ապա Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան անդամ: Տիգրան Պապկեւիչեան ատեն մը եղած էր Հեռատեսիլի եւ Ռատիոյի նախագահ: Ստեփան Լուսիկեան դարձած էր Մշակոյթի փոխ-նախարար: Մշակոյթի նախարա՞րը: 86-ին Գարունի խմբագիրներէն էր Յակոբ Մովսէս, հանդիպած էինք քանի մը անգամ, ճամակցած, փարիզ այցելութեան Մշակոյթի նախարար էր ան, երբ ճաշ մը կ'ընէինք Շան զ'Էլիզէի մէկ ճաշարանը, հարց կու տայի.

- Կա՞ն մարդիկ որոնք կ'ափսոսան անցնող վարչակարգին մեկնումը...

Յակոբ Մովսէսին պատասխանը ժրիտական էր, մեր երրորդ սեղանակիցը, կին մը, սահմռկումով կը ճայէր դէմ դիմաց՝ հասկցնելով թէ ծիծաղելի էի, թէ նման հարց կարելի չէր նոյնիսկ երեւակայել:

Այդ ճաշէն ամիս մը ետք ահա Հայաստան էի, հարցումս այնքան ալ ծիծաղելի չէր թուեր: Նոյնիսկ կը լսէի պրտայայտութիւններ ոչ միայն ափսոսանքի, այլ կարօտի.

- Կոմունիզմը երեք անգամ անցել է ու մենք գլխի չենք ընկել:

Գեղարքունեաց ծովի ափին էինք, հաշը կրկին ճոխ էր, հիմա ոչ մէկ հետք բիմբիս վրայ, կը մնար Աշոտի մէկ անմեղու նակ հարցումը: Կիսասպիտակ մազերով, ներբին Սփիւռք Անապայէն եկած, ոու սերէն բանաստեղծութիւն գրող Աշոտ երբ կը տեսնէր *Համօ Սահեանի* հանդէպ ցոյց տրուած գուրգուրանքը, կ'ուզէր անոր ինքնութիւնը իմանալ:

- Համօ Սահեանն է, - կ'ըսէր Մերուժան:

- *Համօ Սահեանն ո՞վ է*, - հարց կու տար Աշոտ, կը հանդիպէր ապշանքի:

Կը վերադառնայի փարիզ, երբ կը յայտնէի ծանօթի մը, թէ Գանձակի մէջ ես ալ ներկայ եղած էի Վահան Տէրեանի օրուան հանդիսութեան, թէ բանի մը խօսք ըրած էի բանաստեղծին մասին Երեւանի հեռատեսիլէն, ծանօթս՝

- *Վահան Տէրեանն ո՞վ է*, - հարց կու տար, կը հանդիպէր շշմանքին:

Ներքին Սփիւռք, Արտաքին Սփիւռք:

Երկուքին միջե՞ւ:

Նորք Ամսագրի նոր թիւը ամիսներէ ի վեր կը տուայտէր դժուարութիւններու արգանդին մէջ, կը մնար այդտեղ, *Գրականն Թերթի* տպաճանակը անուր անկում ունեցած էր, ոչ մէկ գրական նոր հրատարակութիւն, բացի Կումայրիի Գրողներու Միութեան *Շիրակ*-էն, բանական բովանդակալից, Պօղոս Սնապեանի «*Ես այդ Շունն եմ*» գործին ալ արտատպումով:

Երջանիկ մուտք Սնապեանին համար:

Ոչ մէկ նոր հրատարակութիւն, երկու տարի առաջ, ներկայ կը գտնուէի Երեւանի Գրողներու Տան մէկ հանդիպումին, յիշողութեանս մէջ կը մնար գրողի մը դողդոջ ելոյթը, թէ վերջին հարուածն տարիներու իրենց արտադրութիւնը եղած էր կեղծիք:

Ու թերթեր, անհամար թերթեր, ասւանածաւալ յօդուածներ, կը յիշէի Աթաբեներու արհամարհական մէկ առոյգ տութիւնը նման թերթերու մասին.

- *Հաքի ժարտէտ*, - կ'ըսէի անոնք, երբ թերթերու գրածներուն արժանահաւատութեան վրայ մեծ հարցական մը կ'ուզէին դնել:

Հաքի ժարտէտ, թերթերու անհիմն խօսք:

Գեղամայ ծովի ափին էի, կը դիտէի բլուրի Աստուածածին եկեղեցին, նայուածքս կրկին կը սահէր լիճի ջուրերուն վրայէն, կը յիշէի անոր ողբերգութիւնը, կը յիշէի այն օրը երբ Վանիկին հետ կ'երթայինք եղեգնաձոր, կ'երթայինք մինչեւ կառուցումի ընթացքին մէջ գտնուող փապուղին, որ *Արփան* պիտի միացնէր *Սեւան*ին, փրկէր զայն: Կը յիշէի, կ'երգէի անձայն.

«Երազ Սեւան, ծարաւ իմ Սեւան,
Բարձրիկ ծովերի արքայ,
Սպասիր Սեւան, չունչ քաշիր Սեւան,
Քո դիրկն է չտապում Արփան»:

Կերգէի, հարց կու տայի մեկուսի, թէ պիտի գար ժամանակը, երբ բանաստեղծներ պիտի փառաբանէին ապառուքիւնը, պիտի գովերգէին անկախութիւնը, երգահաններ երաժշտութիւն պիտի յօրինէին այդ բառերուն համար, ժողովուրդը պիտի վերագտնէր իր զուարթութիւնը:

Երեւան վերադարձին, կ'առաջարկէի Մերուժանին անցնիլ *«Միջանցահովիկ»*էն: Չէ՞ որ հոն, տարիներ առաջ, հանդիպած էի բանաստեղծներու:

Մ. ՊԶՈՒՔՃԵԱՆ

ԳՈԳԱՐԱՆԷՆ ՄԱՏՐԱՍ

Գոգարան եւ Մատրաս, այս երկու հայրենի գիւղերուն անուններուը կրնային բոլորովին անծանօթ մնալ ամերիկահայ լայն զանգուածներուն համար, սակայն քանի մը տարիներէ ի վեր խումբ մը երիտասարդներու համար անոնք սուրբ մեծ նշանակութիւն:

Առաջինը կը գտնուի Հայաստանի հիւսիսեան շրջաններուն մէջ՝ Սպիտակի մօտ, Փամպակի եւ Բազումի լեռնաշղթաներուն ծոցը թաղուած, իսկ երկրորդը Արարատեան դաշտ՝ Արուճի մօտ (Թալինի շրջան): Այս երկու գիւղերը ձեւով մը խորհրդանիշներ դարձած են եւ մեր պատմութեան վերջին չորս տարիներուն ամփոփումը կարելի է սեպել:

Գոգարան հիմնուին կործանեցաւ 1988-ի աւերիչ երկրաշարժին ընթացքին: Մատրասան հիմնուեցաւ Սումգայիթի սպանդէն անմիջապէս յետոյ, Ազրբեջանէն արտատնած խումբ մը գաղթականներու կողմէ:

Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութիւնը չորս տարիներէ ի վեր կ'աշխատի ներկայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ եւ եթէ ժողովրդային ասացուածքին համաձայն «Ամէն չարիքի մէջ կայ բարիք մը», այդ բարիքներէն մէկը եղաւ որ Հայրենիքին դռները բացուեցան վերջապէս Սփիւռքին առջեւ: Կազմակերպութեան բոլոր անդամներուն համար այս երկու գիւղերը իրենց ընակիչներով յայտնութիւն մը եղան: (Ֆրանսացին պիտի ըսէր՝ «un coup de cœur») Իւրաքանչիւր մասնակից մէկ կամ երկու ամիս ապրելով եւ աշխատելով Գոգարանցի կամ Մատրասացի իր հայրենակիցներուն հետ, խորապէս կը դիտակցի այլեւս թէ ինչ կը նշանակեն «ազգապահովութիւն» եւ «գաղթականութիւն» բառերը: Ոչ մէկը այլեւս անտարբեր չի կրնար մնալ, ուղէ – չուզէ ան պիտի յիշէ այդ բոլորը եւ ուզէ – չուզէ կրկին պիտի դայ իր ստանձնած առաքելութիւնը շարունակելու:

Այս իմաստով այս երկու գիւղերը իրօք խորհրդանիշներ են ոչ միայն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան համար այլեւս ամբողջ հայութեան:

***

ԳՈԳԱՐԱՆՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

«Երկու տարիէն ամբողջ շրջանը վերաշինած կ'ըլլանք» կը յայտարարէր առանց ամօթի Գորբաչով եւրոպական մամուլին առջեւ: Արդիւնքը ... կամ աւելի ճիշդ «չարդիւնքը» բոլորիս աչքին առաջ է եւ յատկապէս Գոգարանցիներուն:

Այսօր կարելի է ըսել որ պատկերը ծայր աստիճան տխուր է եթէ ոչ յուսահատական: Ամբողջ գիւղին մէջ մօտ երեսուն տուներ միայն կառուցուած են, ան ալ ինչ ձեւով ... նախաշինուած (préfabriqué) տնակները եւ փայտեայ խեղճուկ խրճիթները առ հասարակ հրոյ ճարակ կը դառնան աւելցնելով նոր դոհեր: Բնակչութեան ինքնասպան տոկոսը առ այսօր զրկուած կը մնայ «քաղաքակրթութեան» ամենատարրական բարիքներէն. ոչ ջուր կայ տուներուն մէջ, ոչ ալ կազ, էլեկտրականութիւնն ալ ... «ըստ բախտին»:

Սպիտակի մայր ուղիէն Գոգարան տանող ճամբան եւ գիւղին բոլոր փողոցները նոյն անմխիթար վիճակին մէջ են ամառը փոշոտ, ձմեռը ցեխերով ողողուած:

Այսուհանդերձ Գոգարանը տակաւին կ'ուղէ հաւատալ իր ապագային: Բացասական կէտերուն զուգահեռ կան նաեւ ուրախալի երեւոյթներ. գիւղին մէջ անցած տարի մօտ վաթսուն երախաներ ծնան, հողերուն սեփականացումը եւ գեղնախնձորին արդիւնաւէտ մշակումը յոյս ներշնչեցին շրջանին քալ գիւղացիութեան:

Այսօր «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան անդամներուն ներկայութիւնը ոչ մէկը կը զարմացնէ. կարելի է ըսել նոյնիսկ, առանց չափազանցելու, որ Գոգարանցիք գանոնք որդեգրած են արդէն որպէս «պատուոյ համագիւղացիներ» առնաել եւս երբ տուեալ անդամները երկու կամ երեք անգամ այցելած են արդէն:

1989-ին անոնք ակնկալեցան Ռուսաստանի Պէլկորօտ քաղաքէն եկած շինարարական ջոկատին: Շատ չուտ, Ադրբեջանին պարտադրած շրջափակումը եւ շինանիւթի սուր պակասը չարաւնեցին այս ձեռնարկին կատարումը: Այնպէս ալ մասնուած ռուս բանուորները, հեռացան Հայաստանի կառավարութենէն ալ ի վիճակի չըլլալով այս ձեռնարկը իր վրայ վերցնելու, աշխատանքները դադրեցան: Արդէն երրորդ տարին ըլլալով կատմա-կերպութիւնը իր ուրոյն գործունէութիւնը կը չարունակէ գիւղին մէջ մասնակցելով անհատական տուներու կառուցման կամ գաշտային աշխատանքներուն:

1991-էն ի վեր գիւղացիներուն խնդիրով, «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը եւ Հայաստանի Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէն համագործակցաբար յանձն առած են գիւղին Եկեղեցին վերակառուցել: Այս գործին մէջ եւս խոչընդոտները պակաս չեն անշուշտ: Այս տարի աշխատանքներուն առաջին հանգրուանը իր աւարտին հասաւ. ամբողջ Եկեղեցին կամ աւելի ճիշդ պատերուն մնացորդները, քար առ քար քանդուեցան, վերակառուցուող չէնքը աւելի ամուր հիմքերու վրայ դնելու համար: Աշխատանքները կը դեկավարէր Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէին ճարտարապետ Ստեփան Նալբանդեան:

***

ՄԱՏՐԱՍԱՅԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Մատրասան (պարսկերէն դպրոց) «Բուն Աղուանքի» վերջին հայկական գիւղն էր: Հին Մատրասային պատմութիւնը վերջ գտաւ 1988-ի Մարտ ամսուն երբ Սումգայիթի սպանդէն յետոյ գիւղին գրեթէ ամբողջ բնակչութիւնը լքելով իր պապենական հողերը երկու հրաժայլներու հըլածողութեան տակ կ'ապաստանէր Հայաստան: Հոս, Մատրասայի բնակիչները ուրոշեցին չբաժնուիլ եւ միասնաբար հիմնել նոր գիւղ մը Արարատեան դաշտի մէջ Հայրենի Պետութեան աջակցութեամբ: Հայաստանի կառավարութեան չնորհած հողերուն վրայ Մատրասան այսօր կը բարգաւաճի: Բազմաթիւ տուներ աւարտած են կամ աւարտելու վրայ են: Գիւղին մէջ կազմուած է արդէն Գիւղխորհուրդը, այսինքն թաղապետութիւնը: Ամիճանաբար գիւղը կը ստանայ ծիծաղախիտ տեսք եւ գիւղացիները կը պատրաստուին իրենց արտերուն առատ բերքը հաւաքել:

Մատրասան կենդանի վկայութիւն մըն է ամբողջ հայութեան համար եւ Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան անդամները մեծ հպարտութեամբ կը մասնակցին այս գիւղին վերազարթնմանքին:

Այս ամառ մօտ 70 հայ երիտասարդներ Ֆրանսայէն, Պելժիայէն, Իտալիայէն, Ռումանիայէն, Գանատայէն, Հայաստանէն եւ Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներէն իրենց մասնակցութիւնը բերին այս աշխատանքներուն:

Կը մաղթենք որ անոնց թիւը հետզհետէ չատնայ յառաջիկայ տարիներուն: Իսկ Օգոստոս ամսուն մօտ 30 հայաստանցի պատանիներ ալ Գոգարանէն եւ Մատրասայէն, մեկնեցան Քեսապ (Սուրիա) ուր երկրորդ տարին ըլլալով հայ գիւղացիները մեծ սիրով գիրենք ընդունեցան (այս վերջին ձեռնարկը իրականացաւ չնորհիւ Հայաստանի Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարարութեան աջակցութեան):

«Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան անդամներն ու դեկավարութիւնը համոզուած են, որ այս փոխադարձ այցելութիւնները իրենց դրական ազդեցութիւնը կ'ունենան մեր ազգային կեանքին վրայ եւ սերտ կապեր կրնք ստեղծեն իրարմէ այնքան հեռու սակայն, նոյն «Հայոց Աչխարհ»ին պատկանող երեք գիւղերու մէջեւ:

ՄԱՀԱԿ ՍՈՒԽԻԱՍԵԱՆ

Օգոստոս, 1992
Գոգարան

ՍԵՒԱԳՐՈՒԹԻԻՆ ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՁԻՆՈՒՈՐԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՁ

Յարգելի՛ Զինուոր,

Առաջին փորձն է հոգեկան կամուրջին, որ կ'ուզեմ հիւսել մեր միջեւ. կը յուսամ, որ կ'ըլլայ մնայուն, հաստատուն, անխորտակելի եւ ոչ չարժական. թերեւս ուրիշներ ալ կ'ուզեն օղակել կամ չատ – չատեր ալ կամրջած են արդէն եւ դուն կը լսես անոնց ոտքի թոփիւնները, սրտի տրոփները ... բայց զգոյշ, քա՛ջ տղայ, ամէն պարկերը «տըլէ եաման» չեն: Գիտեմ, որ ուշացած կը գրեմ, բայց ըսէ՛. Ինչպէ՛ս գրէի, որ դուն կարենայիր կարդալ եւ ես քեզի չխանգարէի...

Ինչպէ՛ս գրէ, որ դուն կարենայիր վիս ճիչդ ըմբռնել եւ ես քեզ չխաբէի...

Ինչպէ՛ս գրէի, որ դուն կարենայիր հասկընալ թէ զօրավիդ եմ քեզի եւ ես քեզի յոյս ընլլայի...

Որքան երկար տեւեց մինչեւ սթափիլս քու առաջին արձակած դնդակէդ, ճիչդը՝ դեռ չեմ ալ սթափած ... անպայման որ դեռ երազ է եւ ես կ'երազեմ, հայութիւնը կ'երազէ. չէ՞ որ միշտ զպրոցին եւ ակումբին մէջ երազա ծէինք եւ «Հայաստան»ը պահած մեր դոց աչքերուն առեւ, բայց սրտերուն մէջ իրրեւ «հեռաւոր» որպէս «ապագայ». իրրեւ «անհասանելի» որպէս «Երկիր դրախտավայր», ուր երթալու ուղի չկար, սատանելու օդ չկար, նոյնիսկ վարելու եղ չկար: Ունէինք «պատմական»ը միայն դասագրքերուն մէջ: Ղարաբա՞ղը ... հեռու էր եւ անծանօթ, մութ էր եւ անհաղորդ:

Բայց դուն, ո՛վ յարգելի, արձակեցիր դնդակը, ոչ այնքան թշնամին ետ մղելու, որքան ՄԵԶ ցնցելու, արթնցնելու, մոբիլիզնելու, նոյնիսկ մխացնելու: Քաջօրէն հնչեցուցիր ահազանդը ու զարձուցիր ՀԱՄԱԶԱՆԳ:

Դուն պէտքը չունէիր մեզի եւ մեր ետընդներուն ... արձակեցիր դնդակդ:

***

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՐՁ

Սիրելի՛ Զինուոր,

Արթուն եմ, կը հետեւիմ լուրերուդ թերթերէն, երբեմն ալ հեռատեսիլէն: Կը ջղայնանամ ես ինձմէ, կարծես ես չեմ որ կը լսեմ կամ կը կարդամ, կարծես Մերը չեն այս յաղթանակները կամ պարտութիւնները, Մերը չեն յառաջխաղացումներն ու նահանջները, Մերը չեն հասարակներն ու հերոսները, Մերը չեն մարտիրոսներն ու զերիները, Մերը չեն ՅԱՐԱՏԻ ԿՈՒԻՆ ու ԱՆՆԱՀԱՆԳ ՊԱՅԿԱՐԸ:

Մօրթէս դուրս կ'ուզեմ ելլել եւ հակառակ անոր ջիղ չեմ չարժեր...

Պոռթկալ կ'ուզեմ բայց նոյնիսկ արցունք չեմ թափեր...

Ապտակել, հարուածել կ'ուզեմ բայց մատ իսկ չեմ բարձրացներ...

Արդէն չատ ուշ նամակ կը փորձեմ գրել՝ չգրելու պէս:

Քու եռանդիդ, տպաւորիդ ու կրակներուդ զով իմ անսթութիւնս, պատութիւնս եւ սպասումս հաստատ դիտեմ, որ սէր չեն ոչ ալ սիրարանութիւն. նոյնիսկ անպատասխանատուութիւն: Հակառակ ինծի, ՄԵԶի, դուն կը չարունակես երթդ. կը հնչեցնես ճայնդ ու ... կը պատասես ՄԵՐ-ինը ... կը յուսաս մեր ճիչը, թէկուզ լացն ու կոծը, նոյնիսկ վայնասունն կամ մռնչիւնը, որ կ'ուշանայ:

Մի՛ վհատիր, սպասէ՛, օր մը կ'ուղղուինք թիրախին եւ միասնաբար:

***

ԵՐՐՈՐԴ ՓՈՐՁ

Պաշտելի՛ Զինուոր,

Կը կարծես, որ քեզի զրելով թեթեւցուցած կ'ըլլամ բեռդ կամ արժեւորած կ'ըլլամ գործդ, ո՛չ: Կը վախնամ խղճի խայթէ եւ դեռ «Ցաւդ տանեմ» պատասխանէդ:

Կ'ուզեմ չարժել բայց նոյնիսկ մատիս չեմ չարժեր:

Կ'ուզեմ հասնիլ բայց նոյնիսկ ՆԱՄԱԿՍ չեմ հասցներ:

Կ'ուզեմ յուշադրել բայց նոյնիսկ յոյս չեմ ներշնչեր:

Գիտեմ, որ կը սպասես բայց ժամկէտ չեմ որոշեր:

Գիտեմ, որ կը յաղթես ... պիտի յաղթես բայց ուրախութիւնն ալ չեմ որոշեր ... կը վախնամ հաչուեյարդարէն եւ դեռ «ապիղ չան» պատասխանէդ:

Կը սպասեմ ... կը սպասես, ինչո՞ւ, ինչի՞:

***

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՐՁ

Ղարաբաղցի Քալ Զինուորին,
Հոգի՛ս,

Նամակս քեզ ուր ալ գտնէ՝ Արծուաչէն թէ Մարտակերտ, լեռը թէ ձորը, քարին տակ թէ դիրքի վրայ, յաղթական թէ պարտական, տոկուն թէ տկար, որը թէ հոգեպատկ, անպայման կը բերէ իմ բարեմաղթութիւնները:

Ալ ձեռնածալ չեմ, կը սերտեմ քարտէզը ու կը գրեմ ... կը գրեմ թէեւ միտքս խառն է եւ չեմ կրնար ամփոփել կամ դրոսեւորուիլ:

Ալ հեռու չեմ ... կը ջանամ իրաւունքիդ, ՄԵՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻՆ համար ... կը ջանամ թէկուզ «Թուղթէ Շերեփ»ով, մինչ դուն կը զարնես «Երկաթէ Շերեփ»ով, կը մարտընչիս յանուն ինծի, ՄԵԶի, յանուն Հայու եւ Հողի եւ ... կ'արտօնես, որ չարունակեմ տառապիլ յանուն հացի:

Շնորհակալ եմ ...:

Շնորհակալ եմ նաեւ, որ նոյնիսկ ոչ հաչիւ կը պահանջես եւ ոչ ալ ակնկալութիւն ունիս ու կը ճեղքես ճամբաղ հակառակ ամէն արգելքի:

Շնորհակալ եմ ...:

Շնորհակալ եմ նաեւ, որ չես օրօրուիր մեր վարդագոյն երազներով եւ արիւնով կը անուցանես թերաճ ոսկորներդ. կապրով կը բանաս խուլ ականջները, յաղթանակներովդ աւիշ կուտաս հայութեան:

Շնորհակալ եմ եւ երախտապարտ, որ ահիթ կուտաս ամփոփուելու, ՀԱՑ ըլլալու ... ՀԱՑ մնալու:

Հայօրէն
ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՑ

Սփիւռք, 1992

Վերջին փորձը անվերջ նամակի ...

ՔՆԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸի Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, Օգս. 21-ին զրական երեկոյթ մը կազմակերպուած է Նուիրուած Արմենուհի Թէրզեանի, չուրջ 100 զրասէրներու ներկայութեան: Բացումը կատարած է Մեսրոպ Եպիսկ. և յայտնած թէ նման զրական երեկոյթներ պիտի չարունակուին և յարմար նկատուած է Արմենուհի Թէրզեանով սկսիլ, քանի ան Կղզիին ամէնէն հինեերէն է եւ գինքը կը կոչեն Գնալըի Մատրիարքը»: Հատաքոյթին ընթացքին բանաստեղծուհին հետ հարցազրոյց մը կատարուած է: Ժպտուն Զիլինկիրեան արտասանած է Արմենուհի Թէրզեանի քերթուածներէն, ապա կատարուած է լուսապատկերներու ցուցադրութիւն մը եւ բանաստեղծուհին բացատրութիւններ տուած է իւրաքանչիւրին մասին: Պատրիարքը, փակման խօսքով, գնահատած է բանաստեղծուհին եւ ծանրացած է անոր «Երգնկացի»ի հանդամանքին վրայ:

***

ԳՆԱԼԸի կղզիին կազդուրման կայանի եղանակը փակուած է Օգոստոս 22-ին, խանդավառ հանդիսութեամբ մը, որուն նախագահած է Կղզեայ տեսուչ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրատեան: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Տիկին Ժագլին Տէրեան, որ նկարագրած է կայանին մրցէմրմէն, որ նկարագրած է կայանին մրցէմրմէն, որ նկարագրած է կայանին մրցէմրմէն

ՀՈՓՈՏԸ ԴՈՒՐՍԵԼՈՒ

Շահան Շահնուր

Ա

– Ինչ, նորից ես ուզում ինձ ստիպել, որ ամեն ինչ պատմեմ քեզ, չէ՞, Ռուբեն ջան, – ասաց Անուշը, ու նրա ձայնի մեջ կարծես թե ինչ-որ նեղսրտություն զգացվեց։ – Ես քեզ ասել եմ, որ ամեն ինչ մոռացել եմ, ուրեմն ինչո՞ւ ես ուզում, որ նորից հիշեցնեմ։

– Ներիր, Անուշ ջան, ներիր, որ քեզ նորից ստիպում եմ հիշել անցյալը, բայց ես ուզում եմ իմանալ, թե ինչպես ես դու ապրել այդ ամբողջ ժամանակը, որ ես չեմ եղել քո կողքին։

(Շար· Ա· էջէն)

31-ին Իրաքէն եւ Իրանի սահմանէն ալ թափանցելով հալածած են քիւրտ մարտիկներ: Գործողութեան մասնակցած են օդուժի ուղղաթիռներ: Թուրք մամուլին համաձայն քիւրտ գինեալները աւելի քան 100 զոհ տուած են: Խախտումներու ընթացքին սպանուած են նաեւ տասը թուրք գինուորներ: Իսկ Իրանի աղբիւրները հերքած են Թուրքիոյ այն պնդումները թէ քիւրտ ահաբեկիչները ապաստան կը գտնեն իրենց սահմաններէն ներս:

ԻՐԱՔԻ ՔԻԻՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ Անգարայի մէջ, ուր կը գտնուէին Գարզանի եւ Թալապանի: Առանք յանձնառու եղան արգելք հանդիսանալու Թուրքիոյ դէմ որեւէ կեռիլլայի, որ կը մղուի իրենց հողամասէն: Բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնեն որպէսզի ապահովութիւնը երաշխաւորուի սահմանին 331 քիլոմեթրերու երկայնքին: Այդպարեւ, ՓՔՔՆ, որ կը պայքարի յանուն անկախ Պետութեան մը ստեղծման Թուրքիոյ մէջ, իրաքի հիւսիսը կ'օգտագործէ իբր կայան, հաւաքելու համար ապահովութեան թրքական ուժերը:

ՌՈՄԲՈՒԻԷ եաք, նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ այլ քաղաքներու մէջ է որ կը տարածուի օտարատեաց չարժումը ինչ որ այն մտավախութիւնը կը ստեղծէ թէ վարակիչ բան մըն կայ: Կը թուի որ նախկին Արեւելեան Գերմանիա պարարտ հող է ծայրայեղ ազ խմբակներուն համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ԹԵՐԵՒՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՄԱՐ

Վալանսի Հ·Մ·ը իր ախոյենական հինգերորդ մրցումը պիտի կատարէ այս չարթնան վերջը իր դաշտին վրայ· Հակառակորդը՝ Լուհան, Սոն-Է-Լուառ նահանգին ակումբներէն մէկը:

Անցեալ Շաբաթ իրիկուան իր դժբախտ խաղէն վերջ, առաջատարին դէմ, Մարթիկի մէջ (4-0), հայանուն խումբը պէտք ունի յաջողութեան մը, առաջին յաղթանակի մը՝ վերադտնելու համար իր համակիրներուն խանդավառութիւնն ու վստահութիւնը: Մրցակիցը այս ախոյենութեան միջակ արժէքներէն մէկն է, բայց ունի արդէն յաղթանակ մը, 1-0, Անդրսիի դէմ:

Վալանսի պահեստի կազմն ալ՝ որ Ռիւմիլիի մէկ հաւասարութեամբ մը (1-1) սկսած է իր ախոյենական մրցաշարքը -Ֆրանսայի 4-րդ բաժանում- պիտի հիւրընկալէ զօրաւոր խումբ մը, Լոռա-Լը-Սոնիէինը:

Շրջանային առաջնութիւններն ալ մեկնարկ կ'առնեն այս Կիրակի: Մարսէյլի երկու ակումբները, Սէն Թ'Անթուանի Հ·Մ·ը եւ Հ·Մ·Լ·Մ·- Արծիւ պիտի պայքարին վերսաին, իւրաքանչիւրը, իր անցեալ մրցաշրջանի դասակարգին մէջ: Սէն Թ'Անթուան դասուած էր 10-րդ, Հ·Մ·Լ·Մ· 5-րդ: Երկուքին համար ալ տեղ կայ ուրեմն բարելաւելու իրենց դիրքերը յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին:

Այս Կիրակի օրուան մրցումները·-

Լիվի պատուոյ դասակարգ՝ Սէն Թ'Անթուան կը խաղայ Կափի մէջ:

Տիսթրիքթ ոը Փրովանսի բարձրագոյն դասակարգ՝ Հ·Մ·Լ·Մ·- Արծիւ կը հիւրընկալէ Էքսի խումբը:

Ասոիճան մը վար՝ Սէն Թ'Անթուանի պահեստին կը մրցի Պուրճէյի հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ:

Յաջողութեան մաղթանքներ հայանուն ակումբներուն:

Վ· Ս·

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՌՈՒԲՊՐԻՒՆ - ՔԱՓ - ՄԱՐԹԷՆ·- Տիկին Նուարդ Մատուրեան իր ամուսնոյն Հայկակ Մատուրեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ 550 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Ալժանթէօյի «Ակնունի» մանաճախուղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց· Առաքելական եկեղեցւոյ Երջանայիին խորհուրդը
Կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիբակի, Սեպտեմբեր 20-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրերէն եւ Ֆրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ԲՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Ս· Թադէոս - Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Երգչախումբին
Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12·30-ին:
Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ Թող կապ հաստատեն իրենց Ծխական եկեղեցւոյ Թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօֆարի եւ ճաշի·
Գին՝ 200 Ֆր·:
Հեռաձայն·- Պ· Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ· Թագուր Թագուրեան
Կափ - 92 51 07 56

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղ· Խորհուրդը չնորհակալութեամբ առացած է Այրի Տիկին Վարդուհի Դարբինեանի մահուան առթիւ փոխանակ ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները·- Դարբինեան Ընտանիք 3500 Եկեղեցւոյ, 1000 Կապոյտ Խաչին, 1000 «Ցառաջ»ին, Ճղնաւորեան Ընտանիք 200 եկեղեցւոյ, Մկրեան եւ Տէր - Ղուկասեան Ընտանիքներ 200 Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան 200 եկեղեցւոյ, 200 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Արման Տէրտէրեան 200 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր-Վարդանեան 100 եկեղեցւոյ, 100 Ղարաբաղին, Պ· Գէորգ Քիւրտօղլուեան եւ զաւակները 100 եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Թ· Գուլումեան եւ զաւակները 500 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պապայեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կուսուզեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մարաշլեան 200 եկեղեցւոյ, Պ· Մեսրոպ Գասդասեան 100 եկեղեցւոյ, 100 Կապոյտ Խաչին, Շալճեան ընտանիք 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Համպուքեան 200 «Ցառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Մինասեան 200 եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Գօրթոճեան 100 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գլըճեան 100 Համազգային վարժարանին, Ախոյեան ընտանիք 1500 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Թիւրայր Տէրտէրեան 300 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Լուսիկեան 200 եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Ալիս Քիւրտօղլուեան 100 եկեղցւոյ, Տէր եւ Տիկին Թորոս Քիւրքճեան 100 եկեղեցւոյ, 100 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէրտէրեան 500 եկեղեցւոյ, Տիկին Մահիկեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Տօլիկեան 200 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100 Կապոյտ Խաչին, Մուրատյէլեան Ընտանիք 400 եկեղեցւոյ, Պօյաճեան Ընտանիք 500 Համազգային վարժարանին, Պ· Արման Տէրտէրեան 500 եկեղեցւոյ, Պ· Խանոյեան 100 եկեղեցւոյ:

FRANCE-CULTURE

Երկուշաբթի, Սեպ· 7, ժամը 12·45-ին Փաւորաւոր յայտագիրը նուիրուած է Հայաստանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ըսացած է Տէր եւ Տիկին Սէմերճեանէ 1000 Ֆր· փոխան ծաղկեպսակի, Ժան - Մարթ Էմրիճեանի մահուան առիթով:

Տիկին Մինթաճեանէ եւ զաւակներէն փոխան ծաղկեպսակի 250 Ֆր· Վահրամ Խանիճեանի մահուան առիթով:

ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ՄԱՆՈՍՔ

ՍԷՆ - ԺԵՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմի Ջ· Շանթ մանաճախուղը կը կազմակերպէ օթօքառով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10-ին:

Ժամադրման վայրն է նախկին Ռօթօնա, ներկայիս Լիէօքընեան Տիրան Թէքէեան հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն:

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառղուի նկարագարդած Եկեղեցին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝
91 - 61 - 91 - 99 *կամ՝* 91 - 06 - 29 - 65

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ Կրթարանի 1992 - 1993 *կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ· 10-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին:*

Արձանագրութեանց համար ծնողները իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն՝ Ենթքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10-էն 12, եւ 15-էն 18·30, (բացի Կիրակի, Սեպտ· 6):

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն· - 43 - 96 - 18 - 13

Հասցէ· -
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* »
de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Մխիթեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Մխոբեայ Վարժարանին 1992 - 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի Թուականն է·-

Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9·30-ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն· - 34 - 17 - 29 - 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

***

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 5 Septembre à 14 heures et sera heureuse d'accueillir les enfants de 6 à 16 ans.

***

ՊԱՆԵՒՕ - ՔԱՇԱՆ

Պանեւօ - Քաշանի «Միամանթօ» Մխոբեայ Վարժարանի բացման օր՝ Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-էն 16·30:

Հասցէ· -
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն· -
46 - 65 - 81 - 53 *կամ՝* 46 - 64 - 10 - 11

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանուխ	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ·Ա·Մ· (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4
VENDREDI
4 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.877 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.877

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԻ մէջ չատ բուռն բախում մը տեղի ունեցած են Հորեքշաբթի օր (Սեպտեմբեր 2) ցուցարարներու եւ ոստիկանութեան ուժերու միջեւ։ 16 վիրաւոր կայ (14 ոստիկան, 2 ցուցարար)։ Աւելի քան 2000 ցուցարարներ հրկիզեցին եւ կողոպտեցին գրասենեակ մը Ազգային ռազմարկութեանց չէնքը, պատուհանները ջարդելով բոլոր համակարգիչները, թղթածրարները, գրամեքենաները եւն. եւն.։ Բողոքը նոյնն է, չեն կրնար տեսնել իրենց արտադրութիւնը (պատուղ եւ բանջարեղէն) Հարաւային Ամերիկայէն ներածուներու պատճառաւ։ Ներքին նախարարը՝ Քիլէս անընդունելի որակեց ոճրագործները, յատուկ ղեկոյցի մը հրապարակումով։

ՉԻՆԳ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ սպաննած են պարսկական սահմանին մօտ, 6րդ մին ալ վիրաւորուած է։ Հիւրրիյէթի հաճախ մահացու թակարդին հեղինակ փիճ-ի քիւրտերը Պարսկաստանէն եկած են։

ԼԻՒՆԱՆԻ մէջ, Օգոստոսի վերջ, Ջօր. Միշէլ Աունի չուրջ 100 կողմնակիցներ ձերբակալուած են եւ զաղտնաբանտը կը պահուին ըստ իրենց փաստաբաններուն։ Աուն, որ Ֆրանսա ապաստանած է, կոչ ըրած է միջազգային առեանններուն, որ հակազդեն քաղաքիններու եւ դիւորականներու այս «կամայական ձերբակալութեանց»։

ՁՈՐՍ ԹՈՒՐՔԵՐ, որոնք անցեալ տարուան վերջ ձերբակալուած էին քաղաքական «ռաֆէք»ի ամբաստանութեամբ, Ներազուրկ, ազատ ձգուեցան պատժական դատարանին կողմէ։ Ծայրայեղ - ձախ Տեւ - Սոլ կազմակերպութեան հաստիկը 1991 Նոյեմբերին «յեղափոխական ուղք» կը դանձէին Թուրք ճաշականներէ կամ նպատակամասնաւորներէ։ Բողոքներու հետեւանքով չորս Թուրքեր ձերբակալուած էին։ Պաշտպան փաստաբանները յաջողած են համոզել դատարանը, որ Թուրքիոյ իշխանութեան կողմէ խաղ մըն է ընդդիմութեան դէմ։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, որ իր արձակուրդը Սպանիա կը չարունակէ, յայտարարած է եղ փաշէս թերթին որ Ելցին պէտք է փոխէ իր քաղաքականութիւնը, այլապէս կը սոիպուի հրաժարիլ։

ՌՈՒՍԵՐԸ մինչեւ 1994 պիտի սպասեն իրենց անձնագիրն ունենալու համար։ Այդ ինքնութեան թուղթը պիտի փոխարինէ ներկայ ներքին անցագիրը, որ մինչ ի զօրու կը մնայ։ Պիտի ջնջուի նաեւ տեղափոխութեան արգելքը, որ ներկայիս կը զործադրուի։

ԼԵՀԱՍՏԱՆի նախկին վարչապետնեռչ Պետր Ժարոշեվիչ եւ կինը սպանուած զտնուած են վարչատ եւ նոյնիսկ չարչարանքի հետքեր ալ կան իրենց մարմիններուն վրայ։ Ժարոշեվիչ, 82 տարեկան, կառավարութեան գլուխը եղած է 1970-էն 80 երբ համայնավար Կուսակցութեան զեկավարն էր՝ կէս։

ՊՈՊԻ ՖԻՇԷՐ, ճատրակի նախկին ախոյեանը որ պատիժի սպառնալիքի տակ է ամերիկեան Արտաքին նախարարութեան կողմէ, որովհետեւ ընդունած է Բորիս Սպասկիի հետ հանդիպում մը Մոնթենեկրոյի հողամասին վրայ (Սերպիոյ հետ ամպարկօ-ի տակ է) յայտարարած է.. «Ահաւասիկ նամակ մը որ կը հաղորդէ ինծի թէ կը բռնաբարեմ ամերիկեան օրինքին պատժամիջոցները։ Միակ բանը զոր կրնամ ընել՝ վրան թքնել է»։

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ ԿԸ ՄՆԱՅ

ԿՌԻԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՆԱԵԻ ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՀԱՅԿ. ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Սեպտեմբեր 1-ի հրադադարը, ըստ եբեւութիին կը մնայ թուղթի վրայ, քանի Սեպտեմբեր 1-էն 2 չարունակուած են թէ մարտերը Մարտակերտի եւ սահմանամերձ չրջանները եւ թէ հայկական զիւղերու ռմբակոծութիւնը։

Այսպէս, Սեպտեմբեր 2-ի առաւօտեան հայկական ինքնապաշտպանութեան ջոկատները կրցած են կասեցնել ադրբեջանական ստորաբաժանումներու յարձակումները Արցախի Հադրութի չրջանի Խղիլլու գիւղի վրայ։ Ագերիները նահանջած են, զղալի կորուստներ կրելով։ 4 բնակիչ վիրաւորուած է սակայն չրջանի Ջրական գիւղը։

Նախորդ իրիկունն ալ եւ Սեպտեմբեր 2-ի ամբողջ օրն ալ կատաղի կռիւները չարունակուած են Մարտակերտի չրջանը եւ հայ մարտիկները ստիպուած եղած են նահանջել չրջանի կեդրոնէն եւ Պօղոսագոմեր գիւղերէն։ Կռիւներու ընթացքին ոչընչացուած են Ադրբեջանցիներու երկու հրաձգ եւ մէկ զրահակառք։ Ագերիները նաեւ 20 զինուոր կորնչցուցած են առնուազն։ Հայկական կողմը երկու մեռեալ կայ եւ 10 վիրաւոր։

Բաքու կրկնելէ եառ թէ Ալմա - Աթայի հրադադարի համաձայնութիւնը չի վերաբերիր Ղարաբաղի, Հայաստանի կը վերագրէ սահմանամերձ չրջաններու հրթռղադարի խախտումը եւ իբրեւ օրինակ կու տայ Ջերբայիլի չրջանի ռմբակոծումը, մինչ Ջերբայիլ սահմանամերձ չէ Հայաստանի, որմէ բաժնուած է ագրբեջանական Ղուբաթլիի չրջանով։

Ադրբեջանցիք կը չարունակեն կրակել սահմանամերձ չրջանները, ինչպէս՝ Կապանի չրջանի Դիցմայր գիւղի ուղղութեամբ։ Ծանր թնդանօթաձգութիւն ալ կատարուած է Սիսիանի, Գորիսի, Եղեղնաձորի եւ Տաւուշի սահմանային չրջանները վրայ։ Սեպտեմբեր 2-ին, Ղուբաթլիի չրջանէն ալ կրակ բացած են Գորիսի չրջանի Շուռնուխի, նաեւ Հարթաչէնի եւ Խնձորեսկի վրայ։ Որոշ հանդարտութիւն սկսած է տիրել իրիկուան ժամը 5-ի չուրջ։

"ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ"

Խորագիրը կը պատկանի «Միլլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 2-ի թիւէն Թահա Աքեօլի զբոսթեան։ Երեւութապէս բոլորովին տարբեր նիւթ չօշափելով հանդերձ, այլ զբոսթեան վերջին պարբերութիւնը կը մղէ զուգահեռ մը կատարելու ուրիշ թրքական օրաթերթի մը՝ «Հիւրրիյէթ»ի 0-դոստոս 28-ի թիւին «Նոր Բարբարոսները» (տե՛ս «Յառաջ» Սեպ. 1) խորագրուած խմբին մէջ ՀՅԴ-ի զեկավար Հ. Մարուխեանի մասին ըսուածներուն։

Թուրք լրագրողը երկար անդրադառնալէ եառ Ղազախստանի նախագահին մէջնորդութեամբ կայացած հայեւադրբեջանական հրադադարի համաձայնութեան, կը ծանրանայ Հայաստանի կացութեան ու յատկապէս Լ. Տէր-Պետրոսեանի անձին վրայ։ Ան կը ներկայացուի որպէս ծայրայեղ ազգայնական Հայ մը որ մէկն է Ղարաբաղի հայկ. յարձակումները զբաղնողներէն։ Այս հանդամանքը կ'անդօրանայ սակայն, երբ յաջորդ նախադասութեամբ կ'ըսուի. «Սակայն Հանրապետութեան նախագահ ընտրուելու պատճառով սկսած է տեսնել կարգ մը իրողութիւններ»։

Յաջորդ տողերը կը վերաբերին Հայաստանի յուսախաբութեան, զժուարութիւններուն. «Ղարաբաղի պատերազմին Արեւմուտքէն ակնկալուած նեցուկը գտնուած չէ, Թուրքիոյ ազդեցիկ դիւանագիտութեան շնորհիւ Եւրոպան վաւերացուցած է թէ Ղարաբաղը ադրբեջանական հող է ու շրջափակումը սկսած է երկրին տնտեսութիւնը։ Այս կացութեան մէջ, արտաքին աշխարհին բացուելու միակ ճամբան՝ Թուրքիա, տեղին դիւանագիտութեամբ մը կը մերժէ դռները բանալ, Երեւանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատել։

Հայերը մինչ Ղարաբաղը գրաւելու համար պատերազմի, ուժի գործադրութեան դիմած են, դէմ յանդիման գտնուած են իրենց ունեցածը կորսնցնելու վտանգին։

Արդարեւ, Տէր-Պետրոսեան մեպադրելով ծայրայեղական ՀՅԴ-ն որ պատերազմի եւ ուժ գործադրելու կողմնակից է, ելոյթներ կ'ունենայ "պատճառ կ'ըլլաք որ աշխարհէն խղճմունք, Հայաստանի վնաս կը պատճառէք"ի նման արտայայտութիւններով։

Եղելութիւնը կը նմանի "վիրաւ"ի մը որ ցոյց կու տայ թէ ինչպիսի աճելի կը մատնուի ծովէ զուրկ, լեռնային երկիր մը երբ կը մղուի ազգայնամոլութեան։

Հայաստան յարձակումէ հրաժարելու եւ Ազերիներու հետ հաշտութիւն կնքելու պայմանով, օգտակար պիտի ըլլայ որ Թուրքիա դիւանագիտական եւ տնտեսական յարաբերութիւն հաստատէ Հայաստանի հետ»։

Թերեւս տպաւորութեան մը սահմանէն անդին անցնելու զօրութիւն չունի վերյիշեալ զուգահեռը. սակայն առնուազն հետաքրքրական է այնքան մօտիկ թուականներով թուրք մամուլին սեւեռումը՝ Հայաստանի քաղաքական բեմին դլխաւոր հակադրութեան երկու դէմքերուն. Հանրապետութեան նախագահին ու ընդդիմադիր պարագլուխին։ Մինչ առաջինը իր պաշտօնին բերումով «սրբազրուած» կը նկատուի ազգայնամոլութեան եւ անիրապաշտութեան մեղքերէն, երկրորդին «բարբարոս» կոչումը կը հիմնուէր որպէս «հազարամեայ հայկական երազին հետեւորդ», անոր ազգայնականի ու պատերազմի կողմնակիցի հանդամանքներուն վրայ։

Բնական է որ նախագահական պաշտօնը իրապաշտութիւն պարտադրած ըլլայ չարժումի մը պարագլուխ նախկին այլախոհի մը. մինչդեռ Հ. Մարուխեանի ուղղուած ամբաստանութիւնները որպէս այդ իմաստ ունին միայն թրքական ակնոցին համար։

Կարեւորը թուրք մամուլին դատումը չէ այնքան Հայաստանի նախագահին ու ընդդիմութեան դլխաւոր պարագլուխին մասին, որքան՝ նախընտրութեան մը դոյութիւնը յուշող կեցուածքը որ կը թելադրուի երկու հրապարակումներու զուդահեռէն։

Արդեօք նախընտրութեան այդ հակումը կը սահմանափակուի մամուլո՞վ, թէ պէտք է յիշել որ թերթերը քաղաքական ոլորտին արձադանդներ են նաեւ. յատկապէս «Միլլիյէթ»ի պարագային...։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՍ. 31/ՍԵՊ. 1)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Օգոստոս 31-ին, կառավարութեան ուշադրութեան կեդրոնը գտնուող Հարցերու չուրջ մամուլի ասուլիս մը տուած է վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան։ Հայաստանի ներկայ դժուար կացութիւնը, ռազմական գործողութիւնները եւ Արցախի իրավիճակը առանցքը կազմած են մամուլի ասուլիսին։

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Երիտասարդական Միութեան պատուիրակութիւն մը այցելած է Հայաստան։ Միութեան ներկայացուցիչները ընդունուած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան կողմէ, որ իրենց ներկայացուցած է Լ. Ղարաբաղ տիրող իրավիճակը։

***

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Օգոստոս 28-ին Երեւանի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է առողջական այն կեդրոնին որ պիտի զբաղի զանազան պատճառներով ֆիզիքական թերացումներ ունեցող հիւանդներով։ Կեդրոնը որ նուէրն է Կարմիր Խաչին, կը գտնուի Երեւան - Աշտարակ ճամբուն վրայ։ Ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ նախկին Միութեան տարածքին մի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՄՇՈՒՅԹԻ ՄԷՋ

(Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Այլ առիթներով ըսած ենք, թէ Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութները մեծ անձանօթներ եղած են (եւ են) Հայութեան համար: Տրամաբանական պատճառներ կան անշուշտ (հեռաւորութիւն, աղբիւրներու մակաւութիւն, եւայլն), բայց անոնք չեն կրնար արդարացնել իրերու այս վիճակը:

Խնդիրը կը վաթխարանայ երբ անտեղեակները սովորական մարդիկ չեն, այլ՝ ուսումնասիրողներ: Հասկնալի է թէ ինչու. եթէ հարիւր տարին անգամ մը պիտի անդրադառնան այդ աշխարհամասին, իսկ այդ ալ՝ սխալչատ, ինչո՞վ պիտի առաջնորդուի ոչ-Հարաւամերիկահայ ընթերցողը:

Անշուշտ, խնդրոյ առարկայ գաղութներու մասին առաջին անգամ տեղւոյն հեռագօտողները պէտք է գրեն: Ճիշդ է, փորձեր եղած, որոչ չարժում մը կայ (վերջերս հայագիտական ուսմանց Հիմնարկը հրապարակ հանեց 1989-ի իր պիտաժողովի հատորը՝ «Հայերը Հարաւ Ամերիկայի մէջ», գրեթէ ամբողջութեամբ սպաներէն), բայց երկար ժամանակի վազք է: Մնաց որ, եթէ հրատարակութիւնները միայն սպաներէն կ'ըլլան (մարդ ո՞ւր պիտի գրէ հայերէն, եթէ գիտէ), ոչ-սպանախօսները անհաղորդ կը մնան անոնց:

Միւս կողմէ, մամուլը գրեթէ անսպեղ է - աշխարհի երեսին գոյութիւն ունի՞ արդեօք Հարաւ Ամերիկայի հայ մամուլի ամբողջական հաւաքածոյ մը. մեր կողմերը՝ ոչ -, իսկ վաւերաթուղթերը՝ միշտ փոշիանալու ենթակայ:

Տեղը չէ, կը կարծենք, այս հարցերը մանրամասնօրէն արծարծելու: Չենք տակ ունինք կարելի Դալլաքեանի «Հայ Սփիւռքի Պատմութիւն (համառօտ ակնարկ)» Հարաւային Ամերիկայի նուիրուած բաժինը (էջ 325 - 332), որուն քննարկումին պիտի անցնինք ստորեւ:

Գիրքը յայտնի է «Ծառայ»ի ընթերցողին Արփիկ Միսաքեանի յօդուածին միջոցաւ: Քանի որ գիրքին ամբողջութիւնը չենք տեսած (ժամանակին քաշագործութիւն էր քայլ պահել հրատարակչական նորութիւններու հետ Հարաւային Ամերիկայի մէջ. այժմ՝ mission impossible), չենք կրնար դատել այդ մասին(*), բայց մեր կարդացած էջերը արդէն որոշ դաղափար մը կու տան մնացեալի կապակցութեամբ:

Կարեւոր կը նկատենք այս անդրադարձը, նախ որովհետեւ Սփիւռքի վերաբերեալ հայերէն նորագոյն գիրքն է, ապա՝ խնդրոյ առարկայ շրջանի մասին բաւական ընդարձակ կը գրէ: Իսկ «համառօտ ակնարկ» բացատրութիւնը ենթադրել կու տայ որ անոր ետին աւելի ծաւալուն գործ մը կայ, ուստի մեր նշումները կրնան օգտակար ըլլալ:

Վերջապէս, ընթերցողն ալ կրնայ, որոչ պարագաներու, այժմէականացած տեղեկութիւններ ունենալ «մեր այս կողմերու»ն մասին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

«70-80 հազար Հայեր, որոնք տեղաբաշխուած են Բուէնոս Այրէս, Կորդոբա, Մենդոսա, Մար դէլ Պլատա եւ այլ քաղաքներում, կազմակերպուած են իրրեւ թեմ (Գիտակ Եպիսկոպոս Մուրադեան)»: Ուելորդ չէր ըսել, առ ի կողմնորոշում, որ այդ թիւին 95 առ հարիւրը Պուէնոս Այրէս կ'ապրի, իսկ Մենտոսայի փոխարէն (ուրկէ՞ բուսաւ Մենտոսայի չգոյ Հայութիւնը) պէտք է յիշուէր Ռոսարիոն, ուր առնուազն 500 Հայ կայ (Պուէնոս Այրէսէն եւ Գորտոպայէն ետք, Ռոսարիօ եւ Մար տէլ Փլաթա քաղաքները երրորդ տեղը կը զբաւեն Հայութեան թիւով):

«Հարաւային Ամերիկայի երկիրներից յատկապէս Արգենտինայում (Բրազիլիայում եւ Ուրուգուայում՝ համեմատաբար աւելի նուազ չափերով) հայութիւնը վերապրում է ազգային կեանքի ուժեղ դարթօնք, որը բացատրւում է թէ համայնքի համեմատաբար երիտասարդութեամբ՝ (սկսել է կազմաւորուել, հիմնականում, համաշխարհային 2-րդ պատերազմից յետոյ) եւ՝ եօթանասուն - ութսունական թուականներին բուռն բացայայտից իր պոտենցիալ հնարաւորութիւնները, - թէ հայրենիքի հետ հաստատուն եւ անընդհատ աճող կապերի բերումով: Հայրենիքի հետ մշտական եւ բաւականին արդիւնաւէտ կապ են հաստատել համայնքի աւելի քան 60 կազմակերպութիւնները»:

Սկիզբէն փաստական չատ ծանր սխալ մը կայ. - Ազժանթինի հայ գաղութը կազմուած է 20-30-ական թուականներուն: Բ. Աշխարհամարտէն ետք, նոր չունչ բերած են Ճունաստանի, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ գաղութներէն եկողները: Հետաքրքրական է, որ 1945-50-ին գաղութը ընդարմացումի վիճակ մը կ'ապրէր, այսինքն, 1920-ական թուականներուն եկած մարդիկը 20 տարի ետք արդէն լճացում եւ տեղաչարժ կ'ապրէին: Հաշուի առնելով, որ Պալքաններէն գաղթածներուն վերջայ պէտք է աւելցնել 1955-60-ին Պոլսէն եկածները, գաղութը վերելքի վիճակ մը ապրած է մինչեւ 1980, իսկ հիմա, հակառակ Կ. Դալլաքեանի բարի մաղթանքներուն, «ազգային կեանքի ուժեղ զարթօնք»ը այն պատրանքն է, որուն զոհ գացած են ու կ'երթան Ազժանթինի այցելուները (ալ չխօսինք էյցելոյներուն մասին):

«Պոտենցիալ հնարաւորութիւնները» կան անշուշտ եթէ «բացայայտելը» կը նշանակէ չքեղ չէնքերու կանգնումը, սպա «զարթօնք»ը, կը կարծենք, չի կրնար չափուիլ աղիւսներու քանակով կամ միլիոններու ծախսով:

«Հայրենիքի հետ հաստատուն եւ ամուր կապերը» պիտի ուզէինք յատկօրէն տեսնել: Աւելին, նշուած 60 կազմակերպութիւններուն մէջ հաշուուած են Թուղթի վրայ գոյութիւն ունեցողները:

Այնուհետեւ հեղինակը գլխաւոր կազմակերպութիւններու յիշատակումին կ'անցնի: Առաջինը Asociacion Cultural Armenia-*ն է («Արմենիա» Մշակութային Ընկերակցութիւն, ՀՑԴ), զոր Դալլաքեան, կրկնելով յաճախակի սխալ մը, «Արմենիա» Մշակութային Միութիւն դարձուցած է: «Արմենիա»ն, որ 1989-ին դադրած է օրաթերթ ըլլալէ -հակառակ հեղինակին տեղեկութեան-, սկսած է հրատարակուիլ 1931-ին եւ ոչ թէ 1932-ին:*

Կ'արժէ ճշդել, որ «Շաբժում» Մշակութային Միութիւնը (ՍԴՀԿ) 1991-ին դադրեցուցած է 1937էն հրատարակուող «Շարժում» շաբաթաթերթը, այլեւս սեփական տպարան չունի, իսկ ակումբը փակուած է: Իսկ Ազժանթինահայ Մշակութային Միութեան (համայնավար) հրատարակած «Սեւան» շաբաթաթերթը - որ վերջին մկկուկէս տարուան մէջ երեք թիւ հրատարակած է- լոյս կը տեսնէ 1961-էն եւ ոչ թէ 1944-էն:

Հետաքրքրական է. Կ. Դալլաքեան կը յիշէ այս վերջին երկու կազմակերպութիւններու ակումբներուն գոյութիւնը, բայց կը մոռնայ թէ՛ «Արմենիա» Մշակ. Ընկերակցութեան հինգյարկանի եւ թէ Թէքէեան Մշակ. Միութեան (ՌԱԿ) երկյարկանի չէնքերը նոյնինքն աւարտած է հինգ տարի առաջ, երկրորդը՝ անցեալ տարի: Երկու չափ, երկու կշի՞ռ:

Ցետոյ կու գայ «Միջմիութենական Մարմին»ը (Asamblea Interinstitucional Armenia): Հակառակ հեղինակի կարծիքին, այս Մարմինը «Ներառնում է(ր) բազմազան կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներին, խնդիր ունենալով Հայ Դատի հետապնդումը միասնական ուժերով»: Միջմիութենականը գոյութիւն ունեցաւ 1984 - 87-ին, ապա կնքեց իր մահկանացուն: Քանի մը օրով յարութիւն առաւ, երեւանի 1990-ի ցեղասպանութեան նուիրուած դիտաժողովին ներկայացուցիչ մը մասնակցութեան առիթով, բայց արդէն երեք տարի է, որ անհետացած էր:

Պէտք է վերյիշել, որ 1984-85-ին, յատկապէս, Միջմիութենական Մարմինը եւ տեղւոյս ՀՑԴ Հայ Դատի Յանձնախումբը խելացնոր մրցակցութեան մը լծուեցան Հայ Դատի հետապնդման գծով: Այդպէս եղաւ որ -աւանդութիւնը չխախտելու «գովելի» մտահոգութեամբ... երկու հայկական պատուիրակութիւններ Թրնեւ գացին, երբ Ուիթեքըրի՝ ցեղասպանութեան մասին տեղեկագիրը կը քննարկուէր: Աւսոր կը վերաբերի Կ. Դալլաքեանի այն հաստատումը, թէ «Պրոֆեսոր Ռոբերտօ Մալխասեանը համայնքի կողմից բազմիցս մասնակցել է միջազգային այլազան ատեաններին, որոնցում քննարկուել է ցեղասպանութեան, մասնաւորապէս, Հայոց ցեղասպանութեան խնդիրները»: Իրաւացան Ռ. Մալխասեանը կը ներկայացնէր, իրականութեան մէջ, միջմիութենական այդ համախմբումը, ուր չկային Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը եւ յարակից կազմակերպութիւնները, ուստի «համայնքի կողմից»ը յարաբերական նշանակութիւն ունի:

Ինչ կը վերաբերի Հայ Փրոֆեսիոնալներու Միութեան, որ վերջին չորս-հինգ տարիներուն զրեթէ անչարժութեան մատնուած է, ճիշդ զրուած է, որ «ձգտում է» բարձր մակարդակով քննել արդի շրջանին Հայութիւնը յուզող խնդիրները -որովհետեւ ձգտումը լոկ այդ է, ցաւօք սրտի-, իսկ «մասնայականացնում է ազգային մշակոյթը» բաւական անորոշ եւ լսած էութեան անհիմն արտայայտութիւն մըն է:

«Հայրենակցական բազմաթիւ միութիւնների թուում» ճիշդ է որ Հանգլնի եւ Մարաշի Միութիւնները կը զործեն - միւս «բազմաթիւ»ները թուղթի վրայ իսկ գոյութիւն չունին-, բայց ըսել, թէ «լուրջ գործունէութիւն է ծաւալում Այնթապի Հայրենակցական Միութիւնը» միայն կատակի տեղ կրնայ ընդունուիլ, քանի որ տասնամեակէ մը ի վեր այդ Միութեան փակ չէնքը կայ մխայն...

Անցնելով ամէնօրեայ զպրոցներու պարագային (Պուէնոս Այրէսի անունց թիւը եօթնի կը հասնի), հոս ալ սխալներ չեն պակսիր: Վիսենթէ Լոփէսի ազգ. վարժարանը նախակրթարան կը նկատուի, երբ 1987-էն ի վեր երկրորդական ալ ունի: «Մխիթարեան Միաբանութեան ազգային երկրորդական (մէջնակարգ) վարժարան» զարձուածքը անհեթեթ է. զրպրոցը -որ նախակրթարան ալ ունի- Միաբանութե՞ան է, կամ ազգային (անշուշտ՝ առաջինը): «Արսլանեան երկրորդական վարժարան» գոյութիւն չունի. կայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութիւն՝ նախակրթական ու երկրորդական բաժիններով (ժամանակին նախակրթարանը «Արսլանեան» կոչուած է) «Խրիմեան երկրորդական վարժարան»ն ալ չկայ. կայ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութիւն (նախակրթական ու երկրորդական), որ ստեղծուած է երբեմնի «Խրիմեան» նախակրթարանի հիման վրայ: ՀԲԸՄ-ի «Մարի Մանուկեան» վարժարանը միայն երկրորդական չէ, նախակրթարան ալ ունի: Ամենամեծ սխալը «Արծրունեան երկրորդական վարժարան»ն է. «Արծրունի» անունով նախակրթարան կայ միայն:

«Ի պէտս զարդացելոց», ինչպէս կ'ըսէին հիները, կու տանք Պուէնոս Այրէսի զբպրոցներու ամբողջական ցանկը, հիմնադրութեան թուականի եւ աշակերտներու թուաքանակի (1989) մօտաւոր տուեալներով (հոս ալ Դալլաքեան զանազան սխալներ գործած է):

Պաղչէեան ազգ. վարժարան (նախակրթարան).. Հիմնուած է 1932-ին (ամբողջօրեայ՝ 1962-էն): Աշակերտներու թիւը՝ 250 (65 հայ):

Վիսենթէ Լոփէսի ազգ. եւ Դերձակեան երկրորդական վարժարան.. Հիմնուած է 1967-ին (նախակրթարանը). երկրորդականը՝ 1977-ին: Ունի 230 աշակերտ:

Մխիթարեան վարժարան (նախակրթարան եւ երկրորդական).. Հիմնադրութիւն՝ 1956, աշակերտներու թիւ՝ 300:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութիւն (նախակրթարան եւ երկրորդական).. Հիմնուած է 1932 թուականին (ամբողջօրեայ՝ 1965-ին), աշակերտութեան թիւը 587 է:

Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութիւն (նախակրթարան եւ երկրորդական).. Հիմնուած է 1930-ին (ամբողջօրեայ՝ 1965-էն): Աշակերտութեան թիւ՝ 370:

ՀԲԸՄ-ի Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութիւն (նախակրթարան եւ երկրորդական).. Հիմնադրութիւն՝ 1974, աշակերտներու թիւ՝ 450:

Արծրունի ազգ. վարժարան (նախակրթարան).. Հիմնուած է 1932-ին. (ամբողջօրեայ՝ 1960-ական թուականներէն), ունի 200 աշակերտ (110 հայ):

Զարմանալիօրէն, Դալլաքեան կը նշէ, որ Գորտոպայի մէջ, ամէնօրեայ Սահակ Մեսրոպ ազգ. վարժարանի մրցդին, «1500-ի չափ աշակերտներ ներգրաւուած են գանազան միօրեայ վարժարաններում»: Զարմանալի, որովհետեւ Գորտոպայի մէջ 4.000 Հայ կ'ապրի: Կրնա՞ք հրեւակայել, որ գաղութին 40 առ հարիւրը զպրոցական տարիքի ըլլայ եւ հայկական զպրոց երթայ: Իրականութեան մէջ՝ ո՛չ, որովհետեւ Գորտոպայի մէջ ո՛չ 1500 աշակերտ կայ եւ ոչ ալ միօրեայ զպրոց:

Կ. Դալլաքեանի համաձայն, Հայաստան - Ազժանթին «վաթսունական թուականներից ծայր առած փոխայցելութիւններով կարելի եղաւ ստեղծել մի իրական վիճակագրութիւն Հայ Համայնքների մասին»: Ինչպէս կ'ըսէին հինները... մեծապէս խթանեց(ին) ազգային զգացմունքի զարթօնքը»: Արդէն ըստինք, որ այդ զարթօնքը նորեկ գալիքանուիթեան արդիւնքն էր. միւս կողմէ, եթէ փոխայցելութիւններով կարելի ըլլար ատիկա (Հայաստան գացող չընաւարտներէն, օրինակ, քանի՞ հատը ւառ կը պահէ «ազգային զգացմունք»ը), ամէն չաբաթ զբօսաշրջիկ ու խումբ փոխանակելով խնդիրը կը լուծուէր:

Ինչպէս կը նշէ հեղինակը, «Արաքս» երգչախումբի վաստակաւոր գեկավար Ժան Ամմուրեան ստացած է Հայաստանի Երգահաններու Միութեան «Կոմիտաս» մրցանակը: Բայց մոռցած է նշել, որ իրմէ առաջ հանրածանօթ երաժիշտ Ալիսիա Թերզեանն ալ ստացած էր նոյն պարգեւը:

«Տարիներ չարունակ Դեկտեմբեր - Յունուար ամիսներին Հայաստանում են անցկացրել երկրորդական վարժարանների չրջանաւարտների թարմաթիւ խմբեր եւ այդ թուում եւս «Մխիթարեան Միաբանութեան» զպրոցի սաները»»: Տարօրինակ բայց իրաւ: 1979-էն մինչեւ 1990 ՀԲԸՄի վարժարանի չրջանաւարտներ Հայաստան կ'այցելէին Դեկտեմբեր - Յունուարին (1991-էն՝ Յուլիսին), Կ. Դալլաքեանի գլխաւորած Սիփւռքի կոմիտէի հրաւէրով, իսկ Մխիթարեան վարժարանի չրջանաւարտները միայն մէկ անգամ այցելած են Հայաստան, այդ ալ... 1989 Յուլիսին:

Հեղինակը պէտք է յստակ գիտակցի, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ աւետարանական քանի մը եկեղեցի կայ (Գորտոպա՝ մէկ) եւ ոչ թէ մէկ: Հարկ է խմանալ նաեւ հոյնիսկ եթէ կարդալու միջոց կամ ժամանակ չունենայ-, որ «պատմական, իրաւական Պահպանում Օհանեանը հայ ժողովրդի պատմութիւնը խսպաներէն լեզուով» գրած չէ: Ի չարս այլոց, յիչեցնել հեղինակը հրատարակած է (դեռ չէ աւարտած) Հայկական Հարցին նուիրուած բազմահատոր աշխատութիւն մը, բայց ո՛չ «Հայ ժողովրդի պատմութիւնը»:

Պիտի ուզէինք, որ կարելէն Դալլաքեան ըսէր մեզի, թէ ո՞ւր է Լեւոն Թոքմաճեան Հայաստանը խորհրդանշող կոթողը: Հակառակ իր պնդումին, այդ կոթողը Պուէնոս Այրէսի «Հայաստան» հրապարակը չէ եւ չէ եղած: Լ. Թոքմաճեան ն. կու, աշխատեցաւ (1989-ին), բայց քանդակը մեր կողմերը չհասաւ:

ՊՐԱԶԻԼ, ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ, ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱ

Պրազիլի Հայերը թերեւս Աւստրալիոյ չափ վղղմացած են հայկական աշխարհէն եւ նոյնիսկ Ազժանթինի կամ Ուրուկուէյի Հայերս չենք իմանար ինչ կ'անցնի-կը դառնայ հոն: Օրինակ, անցեալ տարի վաւերացաւ Սան Փաւլոյի Ս. Գ. Լուսաւորիչ ամէնօրեայ վարժարանը, որ կաթողիկէ համայնքին կը պատկանէր. լուրը չարաթ մը առաջ առինք, կարդալով... ՀԲԸՄ-ի «AGBU» պարբերաթերթի 1992 Յունուարի թիւը. ի դէպ, ո՛չ այդ զպրոցը եւ ոչ ալ ՀԲԸՄ-ի «Թէժինա եւ Փառէն Պազարեան» վարժարանը (երկուքն ալ նախակրթարան) յիչուած են Կ. Դալլաքեանի կողմէ, որ միայն կը նշէ «առաքելական եկեղեցւոյ առընթեր» իրրեւ թէ միօրեայ (անանուն) վարժարանը: Այս մէկը ամէնօրեայ է եւ կը կոչուի Դուրեան ազգ. վարժարան:

Զանազան վրիպակներու կողքին, կ'սրժէ յիչել, որ Սան Փաւլոյի Հայագիտական ամպիոնը միայն «Հայոց ցեղասպանութեանը վերաբերող ուսումնասիրութիւններ եւ նիւթեր՝ վեց հատորով» հրատարակած չէ (ատիկա ամէնէն երկրորդական գործերէն մէկն է, այդ ալ՝ ոչտպագիրը), այլ Հայ գրականութեան, պատմութեան, լեզուի եւ աշխարհագրութեան տասնեակէ մը աւելի հատորներ:

Ուրուկուէյի Հայութեան թուաքանակը, ըստ նորագոյն դնահատումներու (Դեկտեմբեր 1991) Գաբամանուկեան - Ալպերթօ Տիրկենեան), 11.000 է, այնպէս որ Դալլաքեան, 5.000-ի թիւը սխալ տեղէ քաղուած է (այդ թիւը մէյա 10-15.000-ի չուրջ տարուբերած է): Ան կը գրէ, որ Ուրուկուէյի Հայութիւնը մեծաւ մասամբ առեւտուրով կը զբաղի. ըստ երեւոյթին, Ազժանթինի եւ Պրազիլի Հայերը անզործ կ'ապրին, քանի որ հեղինակը որեւէ պրոֆեսիոնալ չի նշեր:

Ազժանթինն ու Պրազիլը առանձին թեմեր են, ինչպէս Ուրուկուէյը, թէեւ Դալլաքեանը կ'անդրադառնայ այս վերջինին պրոֆեսիոնալ կազմակերպութիւնը: Միւս կողմէ, հնչակեանները չառանց չունին «Հայ Ձայն» ռատիօժամ, իսկ ՌԱԿ-ի ռատիօժամը յիչուած չէ:

Այնուհետեւ կը կարդանք.. «Բաւականին զօրեղ են Հ. Ց. Դաշնակ-

յուրեան պիրքերը համայնքի կենտրոնական մարմիններում: "Վահանեան" ակումբան մարմինները, "Արմենիա" երիտասարդական կազմը, "Արմենիա" հրատարակչական ընկերությունը, Հայ Օգնության Միության վահկերությունը, "Կոմիտաս" ռատիոյի մանուճիւղը, "Կոմիտաս" ռատիոյի մանուճիւղը, "Կոմիտաս" ռատիոյի մանուճիւղը (ամէն օր՝ կէսգիշերին ժամ առաջ), ինչպէս նաեւ Ներսիսեան վարժարանը 120 աշակերտներով գործում են կուսակցութեան մասնաճիւղ»:

Ծանոթութիւններ՝

1) Ներսիսեան վարժարանը չի գործում Դաշնակցութեան «մասնաճիւղ»: Ոչ պատկանի Դալլաքեանի կողմէ հիմնուած թեմական կեդրոնական վարչական մարմնին -որ, ճիշդ է, Դաշնակցութեան հակակշռին տակն է-:

2) «Կոմիտաս» ռատիոժամը 1987-էն ի վեր մէկ - մէկուկէս ժամ կը սիրուի: Հիմնուած է 1935-ին, իր դիմաւոր մրցակից՝ «Ռատիօ Արմենիա»յի պէս: Անկախ պաշտպարական ամէն նկատումէ, տարը պաշտպարական ամէն նկատումէ, տարը աղ տրամադրել վերջինին եւ մէկ տող՝ առջինին («Ռատիօ Արմենիա»ն «հայրենասիրական բովանդակութեամբ» կը հարցրէ, միւսը՝ չէ) առարկայական պահերի մը տպաւորութիւնը չի ձգեր:

3) Դալլաքեանի համաձայն, ՀԲԸՄ-ի Ալեք Մանուկեան - Նուպարեան վարժարանը (նախակրթարան - երկրորդական) 600 աշակերտ ունի, իսկ Ներսիսեան վարժարանը (նախակրթարան)՝ 120 : 1989-ին, առաջինը 433 աշակերտ ունէր, իսկ Ներսիսեանը՝ 87:

Քանի որ հարցը դպրոցներուն հասաւ, փորձէ անգամ մը եւս նկարագրել այս գաղութի վիճակը: Ուրուկուէյի Հայաստանի Դալլաքեանի կողմէ չհիշուած թեմական կեդրոնական վարչական մարմնին -որ, ճիշդ է, Դաշնակցութեան հակակշռին տակն է-:

2) «Կոմիտաս» ռատիոժամը 1987-էն ի վեր մէկ - մէկուկէս ժամ կը սիրուի: Հիմնուած է 1935-ին, իր դիմաւոր մրցակից՝ «Ռատիօ Արմենիա»յի պէս: Անկախ

ՎՐԻՊԱԿ. Մ. Պչաճեանի «Միջացուհավիկ»ի Բ. մասին (Սեպ. 3), Բ. սիւնակ, 9-րդ տողը պէտք է կարդալ՝ Գանձակի (ոչ՝ Գանձակի):

ՊՏՈՑՏ ԴԷՊԻ ՄԱՆՈՍՔ

ՍԻՆ – ԺԵՐՄՈՒ

Կազոյտ Խաչի Սէն - Ժերմուի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ օթօքառով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10-ին:

Ժամադրման վայրն է նախկին Ռօթօնտ, ներկայիս Լիէօթըճան Տիրան Թէքէեան հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն:

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառզուլի նկարազարդած եկեղեցին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝
91 - 61 - 91 - 99 *կամ՝* 91 - 06 - 29 - 65

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 – 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը տեղի Սեպտ. 10-ին, առաւօտեան ժամը՝ 9-ին:

Արձանագրութեանց համար ծնողները իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10-էն 12, եւ 15-էն 18·30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6):

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. – 43 – 96 – 18 – 13

Հասցէ. –
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

(Շար. Ա. էջէն)

ակ այս հաստատութիւնը օժտուած է ամէնէն արդիական սարքաւորումներով. ունի աւազան, մարմնամարզի սրահ, թէնիս, պասքէթպոլի սրահներ: 120 հիւանդի համար նախատեսուած է չուրջ 180 հոգինոց անձնակազմ: Բացման հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Հանրապետութեան նախագահը, Մորհրդարանի նախագահը, վարչապետը, Առողջապահութեան նախարարը եւ այլ պաշտօնատարներ:

***

ՈՂՋՈՅՆԻ ՈՒՂԵՐՁ

Օգոստոս 31-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ողջոյնի ուղերձ մը ղրկած է արցախական Լիկայի ղեկաւար քարտուղար Իամէթ Ասլա Ալ-Մահիային, ուր ընդգծած է արաբական երկիրներու դերը Մեծաձաւոր - Աբեւելքի մէջ եւ փափաք յայտնած հայ-արաբական համագործակցութեան զարկ տալու: Նախագահը դինքը հրաւիրած է Հայաստան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐԱՆՈՒ ԱՆԴԱՄ

Հայաստան որպէս 170-րդ անդամը քաղաքային օդանաւային երթեւեկի միջազգային Կազմակերպութեան (ԻՔԱՕ) կը մասնակցի ՄԱԿ-ի միջազգային այս հաստատութեան 29-րդ նստաշրջանին, որ կը գումարուի Սեպտեմբերին Մոնրէալ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէր Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières.

FRANCE-CULTURE

Երկուշաբթի, Սեպ. 7, ժամը 12·45-ին փաթորամա յայտարարը նուիրուած է Հայութեան:

ESPOIR POUR L'ARMENIE
OPERATION VARTANANC

COMMUNIQUE

A l'occasion de la fête de Vartananc (Février 1992) «ESPOIR POUR L'ARMENIE» a lancé une opération «Survie pour l'Arménie» dans le but d'envoyer par camion des denrées de première nécessité en Arménie. Cette opération avait recueilli alors la somme de 290.000 Francs.

Cependant, à cause du blocus économique de l'Azerbaïdjan, des frontières turques fermées et de la guerre civile en Géorgie, aucune société de transport en France n'a voulu se rendre en Arménie.

Finalement, c'est l'Association «Equilibre» basée à Lyon, qui a relevé le défi et qui a accepté d'envoyer deux camions de 22 tonnes chacun vers l'Arménie. Les camions sont partis de France (Paris et Lyon-Valence) le 4 Août 1992 et sont arrivés à Erevan le 18 Août 1992 après avoir traversé l'Europe, la Turquie et la Géorgie.

Depuis des mois, presqu'aucun camion n'était parvenu en Arménie. Cette réussite est un véritable acte de foi.

C'est grâce à votre générosité que ces camions remplis de marchandises ont pu être envoyés (médicaments, vêtements neufs, alimentation, appareils dentaires, littérature biblique).

Nos représentants sur place ainsi que plusieurs membres d'«Espoir pour l'Arménie» de France ont réceptionné et distribué le contenu de ces deux camions.

Merci à tous les donateurs, à «Equilibre», à l'Ambassade de France à Ankara et aux Autorités d'Arménie.

Au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président
Pasteur RENE LEONIAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՓՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Ազանդական Ուխտադնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրէն եւ Փրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ԲՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Երջանկադութեամբ՝
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Երգչախումբին

Սկիզբը պատարագի՝ *ժամը 10-ին,*
Ուխտաւորի Սեղան՝ *ժամը 12·30-ին:*

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտադնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօքարի եւ ճաշի.
Գինն՝ 200 Ֆր.:
Հեռաձայն. Պ. Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագուր Թագուրեան
Կամ - 92 51 07 56

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ Դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3–12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝
(Դիւան եկեղեցւոյ)
43 – 59 – 67 – 03

***

ԱՆԿԻՆ

Անկինի Նարեկ Մխիթեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Մխօրեայ Վարժարանին 1992 – 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է.–
Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30-ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. – 34 – 17 – 29 – 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

***

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

***

ՊԱՆԵԼՕ – ԲԱՇԱՆ

Պանեէօ – Բաշանի «Սիամանթօ» Մխօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Ջորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–էն 16·30:

Հասցէ. –
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. –
46 - 65 - 81 - 53 *կամ՝* 46 - 64 - 10 - 11

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

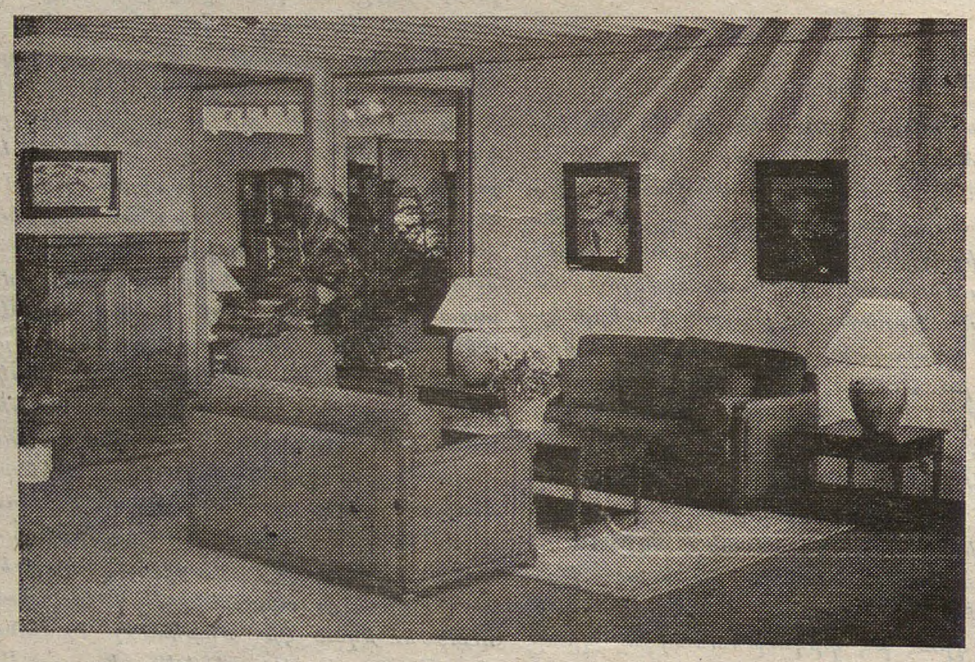
La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գեղէ «Ցառաչ»ի յաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
SAMEDI
5 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴԱՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.878
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNÉE — No 17.878

ՎԱՂԸ՝ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՒՐՈՊԱՆ

ՍՈՐՊՈՆԷՆ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԴԱՍԸ

Որքան ալ շօ-ի բնոյթ մը տրուած ըլլար ի յառաջագունէ Հինդչաբթի, Սեպտեմբեր 3-ի իրիկուան Հեռատեսիլի Ա. կայանի յայտագրին, պէտք է անկեղծօրէն խոստովանիլ թէ ընդհանուր ձեւով հետաքրքրական եւ յաջող էր։

Սորպոնի մեծ ամփիթեատրոնին մէջ է, որ կիյօմ Տիւռան հրաւիրած էր «ա»ի եւ «ոչ»ի կողմնակիցները 14 հոգինոց նմոյշ մը, երեք լրագրողներ, ապա Սէկկէն, խորհրդարանական առաջին ջատագովը՝ ո՛չ-ի եւ ասոնց դիմաց Հանրապետութեան նախագահը՝ Ֆ. Միթերան, որուն կը մնար պատասխանել հարցումներուն եւ համոզել «ոչ»ի կողմնակիցները թէ կը սխալին։ Նախ, ընդունինք որ ժողովրդավարութեան փառաւոր պատկեր մը կը պարզէր, մանաւանդ երբ դէմ դիմաց էին Հանրապետութեան նախագահը եւ ընդդիմադիրի՝ Ֆ. Սէկկէն։ Առաջին անդամն է որ նման տեսք մը տեղի կ'ունենար 1981-ի ընտրութենէն ի վեր։

Նիւթը՝ Եւրոպան էր, այսինքն Մաաստրիխթի դաշնագիրը, դատաստան՝ Միթերան եւ պէտք է ըսել թէ նախագահը, ընդհանուր ձեւով, վարպետ փաստաբան, կրցաւ պատասխանել բոլոր հարցումներուն, թերեւս ոչ միշտ համոզիչ ձեւով, բայց, հաստատեց, անդամ մը եւս, եթէ հարկ էր, թէ խելացի ու խորամանկ անձ մըն է, որ կրնայ խուսափիլ բոլոր ծուղակներէն եւ ընդհակառակն ուրիշները ձգել ծուղակը, ինչպէս ըրաւ արդէն այս գաղտագրով ընդդիմութեան համար։

Սէկկէը, նախագահը պատասխանեց այն 14 «Նոյ»ը Փրանսացիներուն, եկած զանազան ըղձանքներէն եւ որոնք բաւական նեղը կը դնէին նախագահը («ոչ»ի կողմնակիցները, մանաւանդ)։ Ան կը մնար հանգարտ ու կը ջանար ապահովութիւն տալ թէ ոչ մէկ վտանգ կայ, դլխաւորաբար այն մարզերուն մէջ, որոնք խնդրոյ առարկայ են ինչպէս երկրին ինքնիշխանութիւնը, դիւղատնտեսութիւնը, մէկ դրամանիշի հարցը, օտարականներու քուէն, կեդրոնական դրամատուն, դէպի դաշնակցային դրութեան մը վտանգը եւլն. եւլն.։ Անոնց յաջորդեցին երեք լրագրողներ՝ Ժերար Քառերու, Սերժ Ժիւլի եւ Ժան տ'Օրմէսոն։ Հոս, Միթերան աւելի պայքարող էր, քանավէճի չեշտը աւելի օգտագործեց, մանաւանդ տ'Օրմէսոնի հետ, երբ այս վերջինը կ'առաջարկէր («յուզումով», նկատեց Միթերան) որ ազգին յայտարարէ թէ կը քաշուի «այո»ի պարագային ու որպէս սրամիտութեամբ պատասխանեց՝ «կը խորհիմ որ իմ գործս է փլէպիսիթ մը ընել հանրաքուէին»։ Մերժեց նաեւ նախատեսել հանրաքուէի յաղթանակի մը հետեւանքները։ Շատ քննադատուած էր «ոչ»»ի կողմնակիցներու կողմէ վարչապետ Ռոհլի մասնակցութիւնը (Պոնէն) որպէս միջամտութիւն երկրի մը ներքին գործերուն, բայց, Գերմանիոյ նախարարապետը կրցաւ իր այդ մասնակցութիւնը տրամաբանական դարձնել, չատագովելով «Ֆրանքեւգերմանական բարեկամութիւնը» որպէս հիմք վաղուան Եւրոպայի եւ ուրեմն հարկ է «այո՛» պատասխանել։ Եւ քանի որ Սեպտեմբեր 20-ին պիտի որոշուի «հաստատուկաց ապագայ մը» իր մասնակցութիւնը միջամուխ ըլլալ չի կրնար նշանակել։

ԱՐՑԱԽ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱԴԱՐԱՐ ՄԸ

Ինչպէս լսինք, կը թուի որ հրադադարը կը մնայ թուղթի վրայ եւ ռումբերը կը չարունակեն տեղալ հոս - հոն։ Ադրբեջանական յարձակումները կը չարունակուին նաեւ Մարտունիի շրջանը, բայց, հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը կրցած են եւ մղել Ջդրանի յարձակումը եւ հակառակորդը նահանջած է, կորուստներ կրելով։ Հայկական կողմը ութ վիրաւոր ունի։ Նոյն օրը (Սեպ. 2) հայկական ջոկատները կրցած են եւ մղել Ադրբեջանցիներու 48 ժամ առաջ գործած յարձակումը Վանք գիւղի վրայ։ Դժբախտաբար երկու մեռեալ կայ։

Ռմբակոծութիւնը նոյն ուժով կը չարունակուի Գորիսի եւ շրջանին գիւղերուն վրայ, ինչպէս՝ Կոռնիձոր, Շուռնուխ, ուր մէկ մեռեալ կայ։ 40 արկ ինկած է Գորիսի վրայ, ուր բարեբախտաբար մարդկային վնաս չկայ։

Արցախի լրատուութիւնն եւ մամուլի բաժնի պետ՝ Մարսէլ Պետրոսեան այն կարծիքն ունի թէ վերջին շրջանի ադրբեջանական գործողութիւնները Արցախ, ուղղուած են ուղղակի կիներու եւ երախաներու դէմ։ Սահմանակերտի վրայ եղած օդանաւային երեք յարձակումներուն հետեւանքով զոհերու մէջ 17 երախայ կայ եւ 23 կին, վիրաւորուած են 47 մանուկ եւ 73 կին։ Ու Մ. Պետրոսեան կը զարմանայ որ ինչո՞ւ այս աշխարհի մեծերը կը շրջափակեն Իրաքի հարուածին օդային գօտին իրաքեան օդուժին դէմ եւ նմանօրինակ որոշում չեն տար Ղարաբաղի բնակավայրերը պաշտպանելու համար։ Կը մնայ մեզի զարմանալ որ Պետրոսեան կը զարմանայ...։

***

Հինդչաբթի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 15-ին Հայաստան եւ Ադրբեջան հրադադարի նոր համաձայնագիր մը ստորագրած են, որ ի գօրու պէտք է դառնայ Սեպտեմբեր 15-ին։ Հանդիպումը տեղի ունեցած է Իջեւանի եւ Ղազախի միջեւ գտնուող սահմանակէտին վրայ, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներու լիազօր ներկայացուցիչներու մակարդակով։ Հայաստանի ներկայացուցիչը էր Դաւիթ

(Շար.ը Դ. էջ)

Շատ կը սպասուէր Միթերան - Սեկկէն գլուխ գլխի հանդիպման, որ խորքին մէջ ռազմի խօսակցութեան բնոյթ առաւ եւ բնաւ՝ քանավէճի։ Սեկկէն յարդալից էր աշակերտի մը նման, նախագահը ներողութիւն կը խնդրէր ամէն անդամ որ կ'ընդմիջէր եւ այսպէս անոյշ-անոյշ, խիստ քաղաքավարական խօսակցութիւն մը չարունակուեցաւ, ուր երբեմն սրամիտ պատասխաններ եղան, բայց, միշտ չափազանց հանդարտ ոճով մը։

Կէս գիշերին, երբ անհրաժեշտ նկատուած էր գեղարուեստական բաժինով մը (Ժիւլիէն Քլէր) փակել, հաւանաբար ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւս կողմը յաւելեալ կէտ մը արձանագրած էին։ Որքան ալ Միթերան «փայլուն» ըլլայ եւ Ուրբաթ առաւոտ ընդդիմադիր խմբագիրներն անդամ կ'ընդունէին, «այո»ն աւելի հող կը շահի եթէ ինք չատ միջամուխ չըլլայ, քանի «ոչ»երու գլխաւոր թիրախը ինք է։ Շատ «ոչ» կ'ուզեն ըսել Միթերանին, մեր «ոչ» կ'ուզեն ըսել Մաաստրիխթը՝ առիթն է։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻ ՆԱՀԱՆՋ

«Մլիյէթ»ի քրոնիկագիրը նոյն սիւնակին մէջ կը չարունակէ չեչոտը դնել Հայաստանի իշխանութեան իրապաշտութեան եւ ՀՁԴ-ի ազգայնամոլութեան վերայ զոր արդելք կը նկատէ երկրին անելէն ելքին։ Թահա Աքեօլ այս կրկնութեան որպէս առիթ կը գործածէ թրքական պատուիրակութեան Երեւան այցելութիւնը։ Անոնց արժեւորումը հետեւեալը կ'ըլլայ Անգարա վերադարձին. «Հայաստանի դեկավարները կը փափաքին հարցերը լուծել, Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի հետ յարաբերութիւն հաստատել։ Ատոր պահանջքն ալ ունին։ Սակայն, գրեթէ իրենք զիրենք բանտարկած են դաշնակ մոլեռանդութեան մէջ...։ Հայաստանի իշխանութիւնը չի յաջողիր խորտակել դաշնակ շղթան...»։

Թուրք դիւանագէտները այս նշումէն եառ ընդհանրացում մը կը կատարեն որ կը վերաբերի նախկին խորհ. գրեթէ բոլոր երկիրներուն. «անոնց մօտ պտտի ներման կիրք մը յայտնուեցաւ. փոխանակ զարգացնելու հեռանկարներ որոնք զիրենք դէպի յառաջ, դէպի ընդարձակ հորիզոններ պիտի առաջնորդէին, կծկուեցան իրենց նախկին աւատապետական կեցուածքին մէջ»։

Լրագրողը այս հակումը «վերստին ցեղամերձաւորում», «ցեղային կեդրոնացում» կը կոչէ ու կը բացատրէ այն կեցուածքով որ աշխարհի կեդրոնը կը նկատէ իր ցեղը, աչք փակելով խաղաղութեան, երկխօսութեան, քաղաքակիրթ վարմունքի նման համաշխարհային արժէքներու։

Հայաստանի մէջ այս երեւոյթին ներկայացուցիչը կը նկատուին դաշնակցականները որոնց պատճառով կը կրկնուի թէ Հայաստանի իշխանութիւնը այլեւս իրականութիւնը տեսնելով հանդերձ, չի յաջողիր խաղաղարար քայլեր առնել Ղարաբաղի մէջ եւ հետեւաբար չի կրնար յարաբերութիւն հաստատել Թուրքիոյ հետ։

Կրկնելէ եառ այս կացութեան հետեւանք նկատուած նեղութիւնները որոնց ճիրանին մէջ կը գտնուի Հայաստան, անդամ մը եւս ցոյց կը տրուի ելքի ճամբան. «Հայաստան եթէ Ղարաբաղի յարձակումներէն հրաժարի, ազերի Թուրքերուն հետ սեղան նստի ու հաշտարար լուծումը ընդունի, թէ՛ տնտեսական բայթայումէն կը փրկուի, թէ Թուրքիայէն դիւրութեամբ կը ստանայ էլեկտրականութիւնը որուն պէտք ունի։ Թուրքիոյ միջոցով աշխարհին կը բացուի»։

Գրութեան աւարտին Թ. Աքեօլ ըսելէ եառ թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան ու անոր խորհրդականը Ժ. Լիպարիտեան, որուն հետ հանդիպում ունեցած է թրքական պատուիրակութիւնը, եւս նախկին դաշնակցականներ են, քարենիչ տալու ոճով կը կրկնէ թէ որպէսզի տեսնէին թէ մոլեռանդութիւնը ինչպիսի փորձանք մըն է, պէտք եղաւ որ Հայաստան ներկայի տաղնապին մատնուի։

Թահա Աքեօլ վերջին պարբերութեամբ կը մաղթէ որ «աւելի մեծ նեղութիւններ, փորձանքներու հանդիպելէ առաջ Հայերը կարենան խորտակել մոլեռանդութեան լուծը ու իւրացնելով խաղաղութեան, բանակցութիւններու, գործակցութեան եւ բարեկամութեան նման համաշխարհային արժէքներ, բարեկամութիւն հաստատեն Ադրբեջանի եւ Թուրքիոյ հետ»։

*Թ. Աքեօլի նախկինին նոյնիսկ այս դրութիւնը կասկած չի ձգեր որ Թուրքիա կ'ուզէ հասկցնել թէ իրեն համար Հայաստանի նախընտրելի իշխանութիւնը Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորածն է ուրուն ճիշդ ընթացքին արդելք կ'ըլլայ ՀՁԴ-ն։ Թուրք մամուլը յայտնապէս կը քաժնէ նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի պաշտպանած «բանակցութեան ուղի»ն, որպէս լաւագոյն լուծում Ղարաբաղի խնդրին։ Աւելորդ է իսկ նշել թէ բանակցութեան ընտրութեան մէջ Թուրքիա կը տեսնէ մինչեւ Ադրբեջանի փափաքներէն ու չսահեցէն թելադրուած պայմանները. այլ խօսքով՝ Ղարաբաղի համար կգոյամի, անկախութեան, ինքնորոշման, ժողովրդավարութեան ամէն տեսակի ձեւերու հրաժարում ու վերադարձ՝ 1988-ի սկզբնակէտին։ Թուրքիա անշուշտ պիտի չանդրադառնայ այն իրողութեան թէ այդ վերադարձը Ղարաբաղի ու Հայաստանի պահանջի էջին մէջ արձանագրուած պիտի ըլլայ աւելի քան հազար զոհերով, քարուքանդ հողամասով մը, հազարաւոր գաղթականներով, խեղուած կեանքերով։ Ու տակաւին «ձախողած զօրակոչ»ի մըն ալ ամօթով։ Իրեն համար կարեւորը այն է որ ելեկտրականութիւն ու դէպի ծով անցք ունենալու հեռանկարը չլացնէ Հայաստանի իշխանութեան աչքերը որոնք սկսած են իրականութիւնը տեսնել, ու անոնք գործնական քայլեր առնեն դէպի բանակցութիւն։

Պնդումներու այս կէտին, օգտակար պիտի ըլլայ հաւանաբար որ Հայաստանի իշխանութիւնը հրաժարի բանակցութեան իր նախընտրութեան չոր ու ցամաք կըրկնութենէն եւ ընդլայնէ դաղափարը. բացատրէ թէ ի՛նչ ազդակներով կարելի կը նկատէ բանակցել, որպէսզի Թուրքիա այլեւս դիւրութեամբ չսահեցէ այն իրողութիւնը որ «բանակցութիւն» եղրը միմիայն իր սահմանումով դոյութիւն չունի։

Մնաց որ այդ պարագային իսկ չատ բան ակնկալել կարելի չէ երբ օդին մէջ կը մնայ հարցում մը. բանակցութիւնը միակ լուծում նկատող կեցուածքը ի՞նչպէս կարելի է իրապաշտութեան հետ հաշտեցնել, երբ դիմացի կողմին դլխաւոր պատասխանատուն՝ նախագահ էլչէկչ յատակօրէն յայտնած է թէ իրենց համար Ղարաբաղի հարցին լուծումի ճամբան պատերազմն է...։

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (174) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

ՀԷՖԱՔԻՆ ԽԱՂԸ — ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ
Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻ
ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ԹԱՐԳՄԱՆԱԲԱՐ
— Գ.Ր. ՊՂԼՏԵԱՆ.
Les Trois Mac — CH. MATOSSIAN
ՔԵՐԹՈՒԱԾ ՄԸ — Վ. ԲԱԶԻԼ
ՄՐՄՈՒՆՋՈՎ ՀԷՖԵԱԹԸ — ՍԵՐՏԱՐ ՃԱՆ
(Թարգ. Ա. Թ.)

«Ո՛չ, ՏՈՒՆ ՈՉԻՆՉԻՑ ՉԻ ՓՈՏՈՒՀԻՆ»
ՄԻ ՎԱՃԱՌՔՈՒՄ ՄԱՐԴԻԿ ՄԱՐԴՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԿՈՄԿՈՆԱՅԻՆ ԱՌԵՎՏՈՒՐ

ՄԵՐ ՀԱՅՐԸ Կ...

ՆՅՈՒԹԵՐ

Մոլորակիս վրա, երեւույթների անթիվ-անհամար տարատեսակների մեջ, կան երկու հակադիր բեւեռներ՝ կյանքի եւ մահվան, լույսի եւ խավարի, ուրախության եւ տրտմության, հաղթանակի եւ պարտության, ազատության եւ գերության, ստրկության եւ անկախության, ճշմարտության եւ սուտի, արդարության եւ անարդարության, ազնվության եւ անազնվության, հավատարմության եւ դավաճանության, բարության եւ չարության, ողորմության եւ անգթության, ներողամտության եւ անողոքության, խաղաղության եւ պատերազմի, ներդաշնակության եւ անհամաձայնության, ներքին հոգեկան հանգստության եւ անդադար տագնապների, ինքնավստահության եւ ինքնահավանության, ինքնաքննադատության եւ ինքնագոհության, ինքնատիրապետման եւ անզսպության, ինքնամոռացության եւ եսասիրության, ինքնազոհության եւ ինքնասիրության, ինքնամեծարման եւ ինքնանվաստացման, ինքնավստահության եւ ինքնավարկածության, ինքնավերահսկման եւ ինքնավերահսկման կորստի, ինքնաճանաչման եւ ինքնամոլորման, ինքնակատարելագործման եւ ինքնաբավականության, ինքնաբարելավման եւ ինքնաբավարարվածության, ինքնաբարեկեցության եւ ինքնաբավականության, ինքնաբարեկեցության

Ֆրանսայում, երբ 1969-ի Հանրաքուէի արդիւնքին, Զօրավար ոչ Կօլլի տարած քաղաքականութեան դէմ, թաղմաթիւ թերթ քննադատութիւնների չարքին, «Մինիւթ» թերթը գերազանցեց բոլորին, հրատարակելով առաջին էջում, Զօրավարի դիմակը, որի ներքեւում մեծատառ ուղղած էր՝ MERDE:

Թւում է որ մամուլը այն միակ ասպարէզն է ուր գործուած սխալները ու յանցանքները մնում են դրեթէ անպատիժ: Երբում լոյս տեսած սուտեր, խեղաթիւրումներ, զրպարտութիւններ ու նսեմացնելու համարում են ժողովրդավար երկրներում անուանարկութիւն (diffamation) որոնք ենթակայ են Tribunal Civilի վճիռին: Սովորաբար այդ վճիռը թեթեւ վճիռն է: Սովորաբար այդ վճիռը թեթեւ մի տուգանք է որ ի վերջոյ վերածւում է աժան ու չհաթեր մի publicitéի, ի նպաստ թերթի տարածման: Մինչդեռ վատահանելի թերթեւ մի սխալը ենթակայ է Պատժական Դատարանին (Tribunal Correctionnel) ուր սովորաբար դատում են գործեր, առաւ-փախաններ, աւազակներ: Մի խօսքով, Ֆրանսայում, մամուլը մրնում է մենաշնորհեալ մի դասակարգ: Նրա հանդէպ արդարութիւն այլ է: Հատկապէս 1789-ի խելագար փոթորիկին:

Մինչ ուրեմն, Թուղթ մրոտողները, գրի այս անժուժկալները, գրիչները թաթխած արկղակի (վիթրիոլ) մէջ, թիրախ առնելով Հայաստանի նախագահը, տարած են բաց նամակներով, խրատական - յանդիմանական պատգամներով: Գաբէլոնայում, հայաստանցի մի քանի երիտասարդ մարզիկներ, փառաւոր յաղթանակ ձեռք բերին եւ արժանացան երեք ոսկի չքանչանի: Ոսկի չքանչաններ, որոնք առաջին անգամ լինելով, բացառիկ փայլ ունեցան երբ ծածանուեց մեր Եռագոյն դրօշը, երբ թնդաց «Մեր Հայրենիք»ը:

Իսկ մեր մի կարգ նախանձախնդիր ու հայրենասէր խմբագիրները, այդ նկատմամբ եղան չատ զուսպ եւ համեստ: Գրեթէ մի fait diversի նման տեղեկագրին այս պատահարը յաղթանակը: Նրանք նախընտրեցին «ցեխ»ը քան ... ոսկին: Տըխուր մի երեւոյթ:

Մինչդեռ, իրականում, մեր ազգի կրած անարդարութիւնների, վիրաւորանքների ու հալածանքների դէմ, այս ձեռք բերուած ոսկիները՝ յատկանշող մի դէպք է արտ աշխարհի առջեւ՝ որպէս un bras d'honneur ... կամ un pied de nez:

Որքա՜ն ճիշդ էր մեծ-մայրս, երբ յանախ կրկնում էր՝ «Տղայ, արեւուդ մեռնեմ, թիւ Զիկ լսի, տըղեղին (ոսկուն) կանահաթ արա: Որ Թալէս ցեխի մէջ էլ, ոսկին միչա ոսկի է... քո արեւ»:

«Ցեխերը», ինչպէս «ձախորդ օրերը ձերայ նման, կու գան ու կ'երթան: Վհատելու չէ...»,

Կարեւորը ոսկին է...:

Կ. Ջ.

փարիզ, Օգոստոս 1992

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱ, ժամանած է, Օգոստոս 21-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը դէպի Հայաստան իր ճամբան վերցուց: Զինքը դիմաւորած են Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդի եւ Սոֆիայի եկեղեցական վարչութեան անդամները, գաղութի կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, Պուլկարիոյ Նախարարաց Խորհուրդի առընթեր կրօնական հարցերու տեսչութեան նախագահի տեղակալը, Լիբանանի դեսպանատան ներկայացուցիչը եւ այլ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Գարեգին Բ. Ժամանման պահուն իսկ իր ուրախութիւնը յայտնած է, որ առաջին անգամ ըլլալով Պուլկարիա կ'այցելէ եւ առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու տեղւոյն գաղութին: Յաջորդ օրը, Օգոստոս 22-ին, Հայկ. Սպգ. Տան սրահին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Գարեգին Բ.ի հետ: Բացումը կատարած է ՀՕՄ-ի Սոֆիայի վարչութեան նախագահուհի՝ Տիկին Մէրի Պալեան: Կաթողիկոսը իր խօսքը ուղղած է դիմաւորարար հայ կնոջ, շեշտելով անոր առաքելութիւնը եւ հայ եկեղեցւոյ ուշադիր վերաբերումը անոր հանդէպ: Կիրակի, Օգոստոս 23-ին, բազմութիւնը հաւաքուած է Մ. Աստուածածին եկեղեցին, ուր յետ ժամերգութեան Գարեգին Բ. տպաւորիչ քարոզ մը արտասանած է: Օգոստոս 24-ին, Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանար Շահան Վրդ. մեկնած է Երեւան (այս մասին տես. «Յառաջ» Սեպ. 1):

***

ԿԼԻՆՏԻՑԻ «Բենօ Պետրոսեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 25-ին, նախաձեռնութեամբ «Ասպարէզ» օրաթերթին հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին Աբօ Պողիկեան ելոյթ ունեցած է Հայաստանի ներքին իրավիճակի մասին: Զեռնարկին բացումը կատարած է «Ասպարէզ»ի վարիչ - խմբագիրը՝ Ժան Գոսոյեան ներկայացնելով Աբօ Պողիկեանի երկու տարիներու գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ: Աբօ Պողիկեան իր ելոյթի սկիզբին յայտնած է թէ երկու չաթաթ առաջ Հայաստանի նախագահութեան Արտգործատութեան Կոմիտէն պարտադրած է որ ինք դադրի Հայաստանի Հ. Յ. Դ. կեդր. Կոմիտէի անդամ ըլլալէ պատճառաբանելով իր օտար քաղաքացիութիւնը, ու դարձած է Կ. Կ.ի խորհրդատու: Ապա, Ա. Պողիկեան խօսած է Հայաստանի ներքին իրավիճակի մասին, Բաղդատական մը ըրած է Ադրբեջանի եւ Հայաստանի ռազմական կարելիութեանց, նկատելով թէ Ադրբեջան օրէ օր աւելի կը զօրանայ, թէ Պաշտպանութեան Ժողովրդային Ֆոնտը կրցած է գոյացնել 8 միլիառ ռուբլի, մինչ Հայաստանի Պաշտպանութեան Ֆոնտը միայն՝ 4 միլիոն ռուբլի: Աբօ Պողիկեան քննադատած է Հայաստանի վարած քաղաքականութիւնը:

***

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով երիտասարդական բանակում մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. երիտասարդական դրասենեակին: 450-է աւելի տղաք ու աղջիկներ եկած 18 երկիրներէ հաւաքուած են տասը օր Փամփորովօ: Սոֆիայի «Երեւան» չաթաթերթը արձագանգելով այս չարժումին, ցաւ կը յայտնէ որ հակառակ քանի մը փորձերու իբր լրագրող չէ կրցած այցելել Փամփորովոյի բանակավայրը ու միայն կու տայ բանակումի խմբապետին՝ Պետրոս Գարակէօզեանի պատասխանները իրեն եղած հարցումներուն: Օգոստոս 8-ին, Փլովտիւի ամառնային թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է երիտասարդական փառատօնը հազար հոգիի ներկայութեան, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Օգոստոս 10-ին ալ, Սոֆիայի Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ հրապարակային հանդիպում տեղի ունեցած է, որու ընթացքին խօսք առած են Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրայր Մարուխեան, Հայաստանի Գ. Խ.ի երեսփոխան՝ Ռուբէն Յակոբեան, «Ազատամարտ»ի խմբագիրներ՝ Լեւոն Շիրինեան եւ Արտաշէս Շահպազեան,

ՀՈՂՎԱԾՔԻՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Յուլիս 23-ի կէսօրուան ոտքին մեծ բազմութեան ներկայութեան հողին յանձնեցինք սիրելի Սիմոն Զէրահեանը: Ո՞վ էր այս անձը որուն այդքան բազմութիւն եկած էր յարգանք մատուցանելու:

Ան մէկն էր որ կանուխէն նուիրուած էր ազգ. գործունէութեան. ճիշդ է որ չատ մարդ չէը ճանչնար զինքը, մինչ անլուռ ու մունջ կ'աշխատէր առանց խնայելու իր նիւթական, թէ բարոյական համեստ միջոցները: Չէր պիտեր «ոչ» ըսել ու Աստուած միայն գիտէր անոր գործած բարիքները:

Պաշտօնապէս ան ստանձնած ըլլալով հանդերձ զանազան պարտականութիւնը, կը հասնէր նաեւ հոն ուր իր ներկայութիւնը կը պահանջուէր: Ինչպէս ըսաւ իր դամբանախօսը, Սիմոնին կորուստով թաղականութիւնը կորսնցուց իր կեդրոնական սիւնը:

Ան ծնած էր 1926-ին Յունաստանի Փիրէա նաւահանգիստը ու 1929-ին ծնողքին հետ հաստատուած Մարսէյլ: Ամուսնացած էր 1948-ին եւ ունէր երեք զաւակ ու թոռներ: Ս. Թաղէոս եկեղեցին թաղական խորհուրդին անդամ էր 1986-էն ի վեր:

ԹԱՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Եան քննադատած է Հայաստանի վարած քաղաքականութիւնը:

**

ՍՐԲԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Յուլիս 22, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4-ին, Թորգոմ Պատրիարքի հովանաւորութեամբ, Ժառանգաւորաց վարժարանի մեծ սրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ Ֆրանսահայ ծանօթ նկարիչ Արտաւազդ Պէրպէրեանի վերանորոգուած կրօնական նկարներու ցուցահանդէսին:

Հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր, ի միջի այլոց նաեւ օտարներ: Պատրիարքը իր բացման խօսքին մէջ շնորհաւորեց Արտաւազդ Պէրպէրեանը, իր մանրակրկիտ եւ աքնաչան աշխատանքին համար, որով տասնեւութերորդ եւ տասնեւիններորդ դարերէն մեզի հասած նկարները, վերստին կեանք ստացան իրենց խօսուն արտայայտութիւններով: Պատրիարքը ըսաւ թէ, պէտք է տէր կանգնինք մեր հոգեւոր եւ բարոյական արժէքներուն, որոնք անխորտակելի ժառանգն են հայ ժողովուրդին:

Այսպէս, Արտաւազդ Պէրպէրեան, հրաւիրուեցաւ Երուսաղէմի ձայնասփիւռէն, ելոյթ ունենալու վերոյիշեալ նկարներու կապակցութեամբ եւ տեղւոյն Ձերուալըմ Ռիփորթ չաթաթաթերթի թղթակիցը եկաւ եւ յուցահանդէսին վայրը լուսանկարեց եւ յօդուած մը լոյս տեսաւ այս մասին:

Նկարներէն ոմանց նիւթերն են՝ Ս. Կոյս Աստուածածին եւ Յիսուս Մանուկը, Խաչէն իջեցումը, պատանքումը, Գերիզման Լուսաւորիչ եւ Տրդատ Թագաւոր, Յիսուսի մկրտութիւնը, Ս. Սարգիս, Ս. Գէորգ, Համբարձումը, Խաչելութիւնը եւ Յարութիւնը եւլն.:

Արտաւազդ Պէրպէրեան Երուսաղէմ կը գտնուի նաեւ Ս. Յարութեան տաճարի նկարազարդման աշխատանքներուն իբրեւ Հայոց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ: Ս. Յարութեան Տաճարի գլխաւոր դմբեթին նկարազարդումը, երեք համայնքներու՝ Հայերու, Յոյներու եւ Լատիններու փոխադարձ համաձայնութեամբ կ'իրագործուի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

PUBLICATIONS REÇUES

HISTOIRE VECUE...
NULLEMENT FICTIVE
KAREKIN II
Antélias - Liban. 1992.

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– Եթէ մանչս հոս ըլլար, սա աղջկան տէրտէրը պիտի չունենայիր, ըսաւ Տիկին Արմենուհի իր եղբօր բարկութեան:

Դեղագործը փախուստի դուռ մը դտած ըլլալով սկսաւ առաւօրէն խօսիլ: Գանգատեցաւ իր քրոջ՝ Աղաւնիին ձեռքէն քաշնեները թուելով: Կը խօսէր յուզումով, ու թէեւ բացորոշ էր թէ այդ յուզումը ուրիշ նիւթի մը կը պատկանի, բայց Արթաքի էֆէնտի գոհ էր: Պատմեց Աւետիսին վրան եկած փորձանքը եւ իր միջամտութիւնը: Քիչ մը ժպիտ եկաւ Տիկին Արմենուհիի դէմքին վրայ, եւ վերջն ալ կուշտ քահ քահ մը թող տուաւ մայրիկը, երբ որ լսեց Աղաւնիին խօսքը – «Աւոյիս լեզո՛ւն, Աւոյիս լեզո՛ւն»: Արթաքի էֆէնտի ըսաւ որ Աղաւնի տեղեկութիւն չունէր թէ ինչ տեսակ փորձանք եկած է իր նշանածին գլխուն, քանի որ նուազած էր բացատրութիւն ստանալէ առաջ: Եւ սթափելէ յետոյ, երբոր փախած էր դեղատունէն՝ ակնթարթի մը ընթացքին հասկցած էր թէ Արթաքի էֆէնտի բաներ մը կ'ընէ դուրս ինկած լեզուին հետ: Ու բնականաբար, իր կարճ խելքով լեզու կարծած էր աքծանէն կախուղ մխիթարտը: Տիկին Արմենուհի գլխով հաստատական նշան կուտար, հասկցայ ըսելով ու կը խնդար: Դեղագործը խօսելով հանդերձ կը զգար որ իր տուած բացատրութիւն – ները բոլորովին աւելորդ են, բայց կ'ուզէր երկարել իր քրոջ զուարթութիւնը, ի պէն նոյնիսկ կրկնութեան:

– Աչքդ խաղա Արթաքի, ըսաւ ան. դուն քնա՛ւ պիտի չփոխուիս: Օր մը եթէ մեռած դիս դեղարան մտցնեն, խնդալիք բան մը պատմելով դիս նորէն ոտքի պիտի հանես:

Եւ արցունքներ կ'իջնէին իր այտերէն: Դեղագործը ըսաւ թէ սաստիկ ծեծուած էր Աւետիս: Իր ոռնոցը դուրսէն լսուեցաւ էին: Հիմա երկու օր է որ մէջտեղ չէր եկած եւ Աղաւնի բոլորովին թոգուցած էր իր չունեցած խելքը: Կոտրած չիլերուն հաշիւը չկար: Հաշիւը չկար նաեւ «ի՞նչ ըսիր»ներուն:

– Ճիշդ ու ճիշդ կինիկս է, ըսաւ Արթաքի էֆէնտի: Մկկուն տէրտէր չէր բաւեր՝ հիմա երկու եղաւ:

Եւ այս ըսելով ձեռքը կ'երկարէր դէպի ոռնաձայները որոնք ապահովաբար իր կնոջ կը պատկանէին: Իրաւ ալ երբ որ սանդուխներուն կրճատուքը աւարտեցաւ, Տիկին Էլպիս մտաւ դեղարան, ըսելով թէ Զայն մը իրեն հաղորդած էր ծանօթի մը ներկայութիւնը: Երբեմն այսպէս Զայներ կը լսէր Տիկին Էլպիս եւ վար կ'իջնէր: Զրոյց համբոյրներ տեղատորեցան Տիկին Արմենուհիի այտերուն վրայ, որպէս թէ ամիսներէ ի վեր նոր տեսած ըլլային մէկզմէկ: Դեղագործին քոյրը ուրիշ առեններէ աւելի դժկամակութեամբ հանդուրժեց այս յարձակողականին եւ կորսնցուց իր զուարթութիւնը: Տիկին Ալպիս երբ որ լսեց թէ «նորէն նամակ չկայ», յուզարկաւորութեան դէմք մը առաւ ու քիչ վերջ սկսաւ թզկալ բացէ ի բաց:

Բնականաբար դեղագործին բարկութիւնը մեծ եղաւ: Աթոռները զարկաւ դեհոն, պոռաց ու պոռաց իր լալկան կնոջ դէմ: Ըսաւ թէ կին արարածը պէտք է զուլ սղոցով սղոցել, որովհետեւ պարզ հացի դանակը չատ քիչ բան է: Բայց վե՛րջապէս, ինչո՞ւ լալ, ի՞նչ բանի համար, ի՞նչ է պատահեր: Ամուսիկը չափազանց մեծցաւ դեղարանին մէջ որովհետեւ քանի Արթաքի էֆէնտի իր կինը կը հրէր դէպի սանդուխ, ան աւելի կը ճչար: Ոչ միայն կը դիմադարձէր ամուսնին, այլ նաեւ կը պնդէր թէ կարեւոր բան մը ընելու համար է որ իջած էր դեղարան: Ի՞նչ ընելու համար իջած էր: Ինչո՞ւ պինդը կը չփոթեցնէին ու մոռցնել կուտային այդ բանը:

– Բան-ման չկայ, պոռաց Արթաքի էֆէնտի չատ ուժով, չկա՛յ ... քիչ մը առաջ Զայն մը քեզի ըսաւ որ վար իջնաս, հիմա ալ ուրիշ ձայն մը կ'ըսէ կոր որ վեր ելլաս ... ասկէ կորսուի՛ս ... ա՛ս ալ ձայն է, իմացի՛ր...

Պոռպռոցէն զզուած՝ Տիկին Արմենուհի ուզեց մեկնիլ եւ ոտքի ելաւ: Բայց երբ ելքի դուռ կը բանար, դէմ դէմի եկաւ Աւետիսին հետ ու նահանջեց:

Աւետիսին դէմքը կը ճառագայթէր երանութեամբ: Անհամբերութեան երջանկութիւն մը կար իր աչքերուն, կարմիր այտերուն եւ խնդացող բերնին մէջ:

Երբ որ երեքն ալ զարմացած կը նայէին զինուորին, Տիկին Էլպիս ըսաւ յուզումով.

– Ա՛հ էքս ելլայ ... արդեօք որչա՛փ ծեծեցին քեզ...

Այս խօսքը բաւական եղաւ որ նշանածը քիթին ու բերանը կախէ: Ծեծին վերյիշումով տրամեցաւ, ջղայնոտեցաւ, բարկացաւ նոյնիսկ: «Ա՛խ, խօսքը մ'ընէք» կ'ըսէր ու իր բռունցքը կը զարնէր պիսաին: Իսկ դեղագործին քովընտի ակնարկը կ'ըսէր իր կնոջ – «նորէն ըրիր – ջըրիր՝ պարկ մը թուղը փճացուցիր»:

(Շար. 8)

(Շար· Ա· էջէն)

Շահնազարեան, Ազբրեջանի՝ Ա· Սալամով: Այս հանդիպումը հետեւանք է Ղազախստանի նախագահին՝ Նազարբայեւի նախաձեռնութեան եւ այս վերջինը արդէն լաւատես յայտարարութիւն մը ըրած է այս առընչութեամբ, առաջին կարեւոր քայլ մը նկատելով ինչ որ կատարուած է եւ կոչ ըրած է որ սոխակոտքար ժողով մը գումարուի (Ազմա-Ալթա, օրինակ) երեք նախագահներու միջեւ, այսինքն ինք, Լ· Տէր-Պետրոսեան եւ Էլչիպէյ:

Այս վերջինը, թէեւ յայտարարութիւն մը ըրած է հաքուի հեռաթռիչքին, ուր նախընտրութիւն կը յայտնէ միջազգային կազմակերպութեանց միջամտութեան քան Պետութեանց, որովհետեւ, կ'ըսէ, առաջինները որոշումներ կու տան իրատապատական համաչհարհային չափանիշները յարգելով, այսինքն հոգային ամբողջականութիւնները, ինչ որ չեն ըներ Պետութիւնները եւ հետեւանքն այն է որ այդ մօտեցումը պատճառ եղած է եւ է բազմաթիւ պատերազմներու:

***

Հռոմի մէջ, Սեպտեմբեր 7-էն 10 ոչ պաշտօնական հանդիպում մը նախատեսուած է, միշտ Մինսկի ժողովին կապակցութեամբ:

***

Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեանի Երեւան կատարած երկրորդ այցելութիւնը զուգադիպած է Արցախի Հանրապետութեան հռչակման առաջին տարեդարձին: Այս առթիւ, մամուլի ասուլիս մը տուած է Հրազդան պանդոկը: Անդրադառնալով Հռոմի ժողովին Արցախի պատուիրակութեան մասնակցութեան, ըսած է որ ՍԷ· ԷՍ - ՍԷ - Ըն որու հովանաւորութեան տակ կը կատարուին այդ հանդիպումները, Ղարաբաղի պատերազմը դադարեցնելու ոչ մէկ կառոյց ունի: Անընդունելի համարած է որ Արցախ այդ ժողովներուն մասնակցի որպէս Ղարաբաղի հայ համայնքի ներկայացուցիչ: Արցախը, չէ ըսած է, քաղաքական ուրոյն ուժ է որու հետ, ուզեն թէ չուզեն, պէտք է հաշուի նստին:

***

Սեպտեմբեր մէկէն, Հայաստանի տարածքի վրայ կրկին կը զործածուին կլոռօններ չաքարի եւ ծխախոտի համար: Վարչապետը՝ Խոսրով Յարութիւնեան ըսած է որ կտրօնով վաճառուելիք ապրանքները հաւանարար աւելնան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԱՑԵԻՈՅԻ վերայ ինկաւ, Սեպտեմբեր 3-ին, մարզասիրական օգնութիւն տանող ՄԱԿ-ի ուժերու օդանաւ մը չորս հոգինոց իր անձնակազմով: Անկարելի չէր նկատուեր որ արկած չըլլայ: Օդակայանը փակուած էր Սեպտեմբեր 4-ին:

ԱԲԽԱԶԻՈՅ համար հրաշագործի համաձայնութիւն մը պոյացաւ, ելլայնի, Շըվարնաձէի եւ արխազ ապստամբներու հանդիպումէ մը ետք, կարգ ու կանոնը պիտի ապահովեն ռուս, վրացի եւ արխազ զօրքերը:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐի մէջ, սպանուած են հեղպղլահի քրտական արմատական կազմակերպութեան անդամ կարծուած չորս անձեր: Այս սպանութեանց ամէր եղած է ՓՔՔ-ն, յայտարարելով թէ պոհերը «դաւաճաններ» էին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ առաջարկած է Ֆիլիփ Մորիսի 100 միլիոն տոլարի պարտք վճարել քարիւղով, ալիւմինիումով, հողով, զրասենեակով եւ դիւրութիւններով զործատուն հաստատելու համար երկրին մէջ: Ֆիլիփ Մորիս 22 միլիարդ ծխիկ հայթայթած է անցեալ տարի եւ կոպեկ մը չէ տուգած:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՐՇԱՒԱՐՏ

ՀԱՅԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱՀՈՑԵԱՆ

Մանօթ է որ հայ բժիշկներ, ընդհանրապէս, յաջող եւրոյթներ կ'ունենային Խորհ· Միութեան հաշուին, միջազգային հանդիպումներու ընթացքին: Աւանդութիւնը կը շարունակուի երկրին ներկայ դժուար պայմաններուն մէջ ալ, եւ այս անգամ՝ ուղղակի Հայաստանի հաշուին:

Այսպէս, անցեալ չաթաթ, Հունկարիոյ մէջ տեղի ունեցած ատամոճով եւրոպայի ժիւնիոր ախոյեանութեանց ընթացքին եւրեք հայ երիտասարդներ ախոյեան հանդիսացած են: Առաջին եւած են Արմէն Մկրտչեան (48 քկ·), Սրա Գէորգեան (68 քկ·) եւ Պօղոսեան (57 քկ·): Այս վերջինը պայքարած է Վրաստանի համար, մինչ Արմէն եւ Սրա կը ներկայացնէին Հայաստանը:

Երկուքն ալ, վերջին երկու տարիներուն ընթացքին, յաճախ յաղթած են իրենց տարեկիցներուն, միջազգային մակարդակի վրայ: 1990-ին, Մկրտչեան աշխարհի ախոյեան եղած էր Պոլսոյ մէջ եւ Գէորգեան Եւրոպայի ախոյեան էր արդէն անցեալ տարի:

Երկու լուրջ թեկնածուներ ուրեմն Ա-թլանթայի ոլիմպիական խաղերուն, 1996-ին:

Վ· Ս·

Pour appeler au téléphone l'ARMENIE

Les numéros de téléphone en Arménie ont 6, 5, 4 ou 3 chiffres selon la taille des villes. Ainsi à EREVAN, les numéros ont 6 chiffres, alors qu'à Spitak par exemple ils n'ont que 3 chiffres.

Pour appeler de France, il faut composer le 19 (accès à l'international) puis 7885 qui désigne l'Arménie, suivi d'un préfixe de 1, 2, 3 ou 4 chiffres qui correspond à la ville, puis le numéro local de l'abonné.

19 / 7885. puis 7 chiffres qui se décomposent selon la ville en,

ԵՐԵՒԱՆ	2	եւ 6 թիւերը
ԱԲՈՎԵԱՆ	տե՛ս	Կոտայք
ԱՇՈՑՔ	53	եւ 5 թիւերը
ԱՇՏԱՐԱԿ	43	եւ 5 թիւերը
ԱԼԱՎԵՐՏԻ	73	եւ 5 թիւերը
ԱՄԱՍԻԱ	510	եւ 4 թիւերը
ԱՊԱՐԱՆ	520	եւ 4 թիւերը
ԱՐԱՐԱՏ	78	եւ 5 թիւերը
ԱՐՏԱՇԱՏ	45	եւ 5 թիւերը
ԱՐՄԱՒԻՐ (նախկին Հոկտեմբերեան)	47	եւ 5 թիւերը
ԱՐԹԻԿ	44	եւ 5 թիւերը
ԱԶԻԶԲԵԿՈՎ	տե՛ս	Վայք
ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ	330	եւ 4 թիւերը
ՇԱՄՇԱԴԻՆ	տե՛ս	Տայք
ԴԻԼԻՋԱՆ	720	եւ 4 թիւերը
ՋԵՐՄՈՒԿ	77	եւ 5 թիւերը
ԾԱՂԿԱՀՈՎԻՏ	480	եւ 4 թիւերը
ԾԱՂԿԱՁՈՐ	35	եւ 5 թիւերը
ԳՈՐԻՍ	91	եւ 5 թիւերը
ԳԻՒՄՐԻ (նախկին Լենինական)	69	եւ 5 թիւերը
ԻՋԵՒԱՆ	63	եւ 5 թիւերը
ԿԱԼԻՆԻՆՕ	տե՛ս	Տաշիր
ԿԱՄՕ	64	եւ 5 թիւերը
ԿԱՊԱՆ	92	եւ 5 թիւերը
ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ	տե՛ս·	Վանաձոր
ԿՈՏԱՅՔ (նախկին Աբովեան)	61	եւ 5 թիւերը
ԿՐԱՍՆՈՍԵԼՍԿ	65	եւ 5 թիւերը
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ	տե՛ս	Գիւմրի
ՄԱՐԱԼԻԿ	42	եւ 5 թիւերը
ՄԱՐՏՈՒՆԻ	74	եւ 5 թիւերը
ՄԱՍԻՍ	62	եւ 5 թիւերը
ՄԵՂՐԻ	930	եւ 4 թիւերը
ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ	66	եւ 5 թիւերը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ	տե՛ս·	Արմաւիր
ՀՐԱԶԴԱՆ	67	եւ 5 թիւերը
ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ	տե՛ս·	Աշոցք
ՍԵՒԱՆ	76	եւ 5 թիւերը
ՍԻՍԻԱՆ	750	եւ 4 թիւերը
ՍՊԻՏԱԿ	5500	եւ 3 թիւերը
ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆ	560	եւ 4 թիւերը
ՏԱՇԻՐ (նախկին Կալինինօ)	54	եւ 5 թիւերը
ՏԱՅՔ (նախկին Շամշադին)	71	եւ 5 թիւերը
ԹԱԼԻՆ	490	եւ 4 թիւերը
ՋԱՐԵՆՑԱՒԱՆ	31	եւ 5 թիւերը
ՎԱՅՔ (նախկին Ազիզբեկով)	79	եւ 5 թիւերը
ՎԱՆԱՁՈՐ (նախկին Կիրովական)	57	եւ 5 թիւերը
ՎԱՐԴԵՆԻՍ	58	եւ 5 թիւերը
ՎԵԴԻ	41	եւ 5 թիւերը
ԵՂՎԱՐԴ	68	եւ 5 թիւերը
ԵՂԵԳՆԱՁՈՐ	46	եւ 5 թիւերը
ԷՋՄԻԱԾԻՆ	59	եւ 5 թիւերը

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Ակնէտ Պուա - Գոլոմպ եւ Ազժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին

Centre Administratif d'Asnières.

ESPOIR POUR L'ARMENIE OPERATION VARTANANC

COMMUNIQUE

A l'occasion de la fête de Vartananc (Février 1992) «ESPOIR POUR L'ARMENIE» a lancé une opération «Survie pour l'Arménie» dans le but d'envoyer par camion des denrées de première nécessité en Arménie. Cette opération avait recueilli alors la somme de 290.000 Francs.

Cependant, à cause du blocus économique de l'Azerbaïdjan, des frontières turques fermées et de la guerre civile en Géorgie, aucune société de transport en France n'a voulu se rendre en Arménie.

Finalement, c'est l'Association «Equilibre» basée à Lyon, qui a relevé le défi et qui a accepté d'envoyer deux camions de 22 tonnes chacun vers l'Arménie. Les camions sont partis de France (Paris et Lyon-Valence) le 4 Août 1992 et sont arrivés à Erevan le 18 Août 1992 après avoir traversé l'Europe, la Turquie et la Géorgie.

Depuis des mois, presqu'aucun camion n'était parvenu en Arménie. Cette réussite est un véritable acte de foi.

C'est grâce à votre générosité que ces camions remplis de marchandises ont pu être envoyés (médicaments, vêtements neufs, alimentation, appareils dentaires, littérature biblique).

Nos représentants sur place ainsi que plusieurs membres d'«Espoir pour l'Arménie» de France ont réceptionné et distribué le contenu de ces deux camions.

Merci à tous les donateurs, à «Equilibre», à l'Ambassade de France à Ankara et aux Autorités d'Arménie.

Au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président
Pasteur RENE LEONIAN

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա· եւ Բ· Թիւերը կարելի է ստանալ «Ծառայ»ի խմբագրատունէն:

Հասը՝ 100 Ֆր· + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր· չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻԻՆ ԹԱՎԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց· Առաքելական եկեղեցւոյ Շրջանային խորհուրդը
կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին
Կիբրակի, Սեպտեմբեր 20-ին
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրէն եւ Ֆրանսերէն՝

ՄԱԿԱՐ ԲՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝
Ս· Թադէոս - Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ երգչախումբին
Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12·30-ին:

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց Ծխական եկեղեցւոյ Թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօֆարի եւ ճաշի.
Գին՝ 200 Ֆր·:
Հեռաձայն·՝ Պ· Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ· Թագուր Թագուրեան
Կաի - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալար, Կիբրակի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն·՝
91 87 13 48 / 91 70 63 03
Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր·:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ Կրթարանի 1992 - 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ· 10-ին, առաւօտեան ժամը՝ 9-ին:

Արձանագրութեանց համար ծնողները իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն՝ Ուրբաթ Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10-էն 12, եւ 15-էն 18·30, (բացի Կիրակի, Սեպտ· 6):

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն· -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ· -
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit

des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie.

le Vendredi 11 Décembre

au YAN'S CLUB

Prière de noter.

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
DIMANCHE
6 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 174

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.879 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.879

ՀԷՔԵԱԹԻՆ ԽԱՂԸ

Գրեց՝
Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻ

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ԹԱՐԳՄԱՆԱԲԱՐ

Մամիկիս հինցայուած մագերուն մէջ, սպասնուած լեզուներու եւ մշակոյթներու պատմութիւնն էր պահուած :

Այս գիրքը
կը ձօնեմ
մէկուկէս միլիոն անմեղներու
յիշատակին :

Այս ձօնով կը բացուի 103 էջնոց փոքր գրքոյկը որ ունի «Մամիկիս հէքեաթները» խորագիրը : Հեղինակը կը կոչուի Սիրաար Ճան : Գրքոյկը հրատարակուած է Պոլիս, 1991-ին : Կը պարփակէ 13 «հէքեաթ»ներ : Գրուած է Թրքերէն, քրտերէն տարբերու պատառիկներու մէջբերումներով. ընթերցողը պատումին մէջ յաճախ կը հանդիպի նաեւ քրտերէն բառերու կամ արտայայտութիւններու :

Իւն առումով գրախօսական մը չէ այս գրութիւնը, այլ ներկայացումը Ս. Ճանի գործին որուն երեւոյթն իսկ մէն բանէ առաջ կը մէկտեղէ զարմանալիին բոլոր ստորոգելիները : Ընթերցումի թափին հետ կը չեշտուին անոնք մէկ էջէն միւսը, մինչ խորագիրէն իսկ արուած է բանալին. ըսինք թէ հեղինակին մեծ մօրը հէքեաթները ամփոփուած են հոն. ու հէքեաթէն աւելի յարմար վայր զարմանալիին համար, ո՞ւր կարելի է գտնել : Չէ՞ որ հէքեաթին բնորոշումն իսկ փոուած է զարմանալիին լայնքին ու երկայնքին. ան պատումն է հրաշալիին, անժամանակին, անիրականին, անհաւատալիին. ու ոչ մէկ քարտէս ցոյց կու տայ անցքի վայրը :

Գրեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

«Նախաբանի հէքեաթ»էն իսկ կ'ըսուի. «մուտք կը գործէք հէքեաթի աշխարհէ մը ներս» (էջ 9) : Առաջին քայլն պատումը կը սահմանուի անորոշութեամբ. «Ոչ կատարեալ վէպ մըն է, ոչ ալ պատմուածքներու հատոր մը այս աշխատութիւնը որ սակայն վրդովում պիտի պատճառէ թէ՛ բարեկամներու, թէ՛ թշնամիներու» (էջ 9) :

Հեղինակը ոչ միայն պատումին, այլեւ ձեւին մէջ յարգած է հէքեաթին կանոնները. կայ հէքեաթասացը, կայ անոր ունկնդիրը : Առաջինը մամիկն է, մահացած՝ 1968 - 69 թուականին. երեք կեանքերու -հայ, քիւրտ, թուրք- մաղձն անցած այդ կինը «վերջին տարիներուն գիտակցութիւնը որոշ չափով մշուշուած ըլլալով, անթերի իր հայերէնին ու քրտերէնին կը խառնէր բանի մը բառ թրքերէն զոր ճոր սորված էր. ու բոլորը միասնուրուած՝ հոակի լեզուով մը կը խօսէր. այնպէս որ կարելի չէր ըսուածը անմիջապէս հասկնալ» (էջ 10) :

Այս մամիկը ունի հէքեաթներու իր նախաբանը, զոր շատ յաճախ կը կըրկնէ. «Ձմոռնա՛ս, չըլլա՛յ որ մոռնաս. այն մարդը որ չի ճանչնար իր անցեալը, թէ՛ այս աշխարհին մէջ, թէ՛ անդին, է՛շ մըն է, է՛շ մը» (ընդգրկին մէջ քրտերէն) :

Ս. Ճան նախ կը մտածէ «Մամիկիս սուտերը» խորագրել զրքոյկը. սակայն ան զանոնք որպէս հէքեաթ պատմած է իրեն ու կը նախընտրէ հաւատարիմ մնալ մամիկին «խորագրին» : Մանաւանդ որ «հէքեաթ»ը ամէնէն յարմար վայրն է սուտին ու իրաւին սահմաններուն կամաւոր չփոթին որ կը տիրէ ամբողջ հատորին :

Նախաբան հէքեաթին վերջին պարբերութեան մէջ հէքեաթներուն կը տրուի խաղի բնոյթ մըն ալ. հոս հեղինակը մեղսակից է մեծ - մօրը ու կ'ըսէ «Մինչեւ հիմա մարդիկ փափաքած են իրականութիւններու միջոցով բացայայտել սուտերը. սակայն ես պիտի ջանամ տարբեր ճամբով մը ընել ատիկա. այսինքն՝ պիտի փորձեմ սուտը հէքեաթով յայտնել. ես հէքեաթներ պիտի պատմեմ, դուք իրականութիւնը պիտի գտնէք» (էջ 11) :

Յաջորդ էջէն պատումին թելը կը տրուի հէքեաթասացին. ան կը յարգէ հէքեաթին բոլոր կանոններն ու կաղապարները. յաճախ կը սկսի «կար ու չկար...»ով : Մամիկը ընջած է ժամանակը. պատահարները կը պատկանին այն ժամանակին, երբ «տակաւին թուականները հնարուած չէին» (էջ 14) : Մամիկը ընջած է ամէն իսկական անուն. հերոսները՝ «երկու ցեղեր են որոնք կ'ապրէին դրախտային երազի մը մէջ» : Ան ընջած է վայրը : «Երազ» մըն է պատումին միջավայրը : Այդ երկու ցեղերը իրարու մօտիկ տուներու տէր են. իրենց միակ թերութիւնն այն է որ կ'երկրպագեն տարբեր կուռքերու : Մէկուն կուռքը դեղին է, միւսինը՝ կանանչ : Այս տուեալներուն վրայ անմիջապէս կ'աւելնայ «կայսր - սուլթան» մը. ան յենած է դիւցազներգութիւններու որոնք «գերմանական շուներու նման լորձնոտ բերաններով ու գերմանական գիւտարարական վերարկուներ հագած աստուածիկներ են» (էջ 14) : Անոնք օր մը կայսր - սուլթանական հրովարտակով կը զգուշացնեն. «եթէ պատահի որ օր մը դրախտային այս հողերուն վրայ կարգ ու կանոնը խախտի, ատոր պատասխանատուն դեղին կուռքը պաշտողները պիտի ըլլան : Այնպէս որ թող իշուի՛ն, ախտրուի՛ն անհաւատները այս հողերէն ու ճամբայ իյնան» (էջ 15) :

Ցաւօք, պարզ է ինչ որ կը հետեւի. պատմելու, մտիկ ընելու մեծ բան չկայ մանչուկի մը համար որ ինչպէս կ'ըսէ «վախ կը զգայ երբ կ'ունկնդրէ մամիկին հէքեաթները» : «Հողը ափիսներով արիւն է խմեր ու գայլ ու թուչուն, ամբողջ ժողովուրդներ չեն կրցեր աչէ փակել մարդկային աղաղակներէ (էջ 17) :

Արդէն փարատած է հէքեաթին պատրանքը. սակայն մամիկը դիտէ պատրանքը փոխարինելուն ու իր ունկնդիրը չըկորսնցնելուն զաղտնիքը : Թոռնիկը եկրսնցնելուն զաղտնիքը : Թոռնիկը երթէ նոյնիսկ կը վախնայ իր հէքեաթներէն ու չի կրնար սիրել զանոնք, չի յաջողիր, չի յանդգնիր կոտրել անոնց թելը. մամիկը դիտէ մտիկ ընել տալուն զաղտնիքը. «Գիտեմ, շատ չես սիրեր հէքեաթներս. սակայն եթէ ինծմէ յիշատակ մը պիտի մնայ քեզի, այս հէքեաթներով պատմած դիւցազներգութիւններս են : Ուրիշ ոչինչ ունիմ քեզի ձգելու» :

Ատկէ ետք գրեթէ անդուլ յամառութեամբ մը մամիկը կը վերածուի հէքեաթին խօսուն հայելիին, ուրկէ կը տողանցեն այն բոլորը որոնք պէտք չէ մոռցուին. ու հայելի - մամիկը կը ցոլացնէ մէկիկ - մէկիկ բրտութեան 13 պատում, հիւսուած՝ սպանդով, դաւաճանութեամբ, բռնաբարումով, այն բոլոր ստոր ողբերգներով որոնք ծանօթ են մեզի, ամէնուն եւ որոնց հայելի մը կը փնտռենք այնքա՛ն յաճախ :

Պատմելու ընթացքին մէկ հէքեաթը կ'անցնի զարմանալի նմանութիւններու, գրեթէ չըսուած, չգրուած սահմաններու, ամէնէն աւելի կրկնուած ամենապարզ իրականութիւններու հանգրուաններէն : Այսպէս է որ Սիամանթոյի «Պար»ին հերոսուհիներէն մէկը կը գտնէ մարդ յանկարծ, մամիկին «Մեծահարուստին հէքեաթ»ին մէջ :

«Կուրծքերնիդ բաց՝ պէտք է պարէք, մեզ տակ մը պիտի մնայ քեզի, այս հէքեաթներով պատմած դիւցազներգութիւններս են : Ուրիշ ոչինչ ունիմ քեզի ձգելու» :

Ատկէ ետք գրեթէ անդուլ յամառութեամբ մը մամիկը կը վերածուի հէքեաթին խօսուն հայելիին, ուրկէ կը տողանցեն այն բոլորը որոնք պէտք չէ մոռցուին. ու հայելի - մամիկը կը ցոլացնէ մէկիկ - մէկիկ բրտութեան 13 պատում, հիւսուած՝ սպանդով, դաւաճանութեամբ, բռնաբարումով, այն բոլոր ստոր ողբերգներով որոնք ծանօթ են մեզի, ամէնուն եւ որոնց հայելի մը կը փնտռենք այնքա՛ն յաճախ :

Պատմելու ընթացքին մէկ հէքեաթը կ'անցնի զարմանալի նմանութիւններու, գրեթէ չըսուած, չգրուած սահմաններու, ամէնէն աւելի կրկնուած ամենապարզ իրականութիւններու հանգրուաններէն : Այսպէս է որ Սիամանթոյի «Պար»ին հերոսուհիներէն մէկը կը գտնէ մարդ յանկարծ, մամիկին «Մեծահարուստին հէքեաթ»ին մէջ :

Գրեց՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԼՏԵԱՆ

1785-ի (Պեռերբուրգ), 1824-ի (Պոլիս), եւ 1928-ի (Վենետիկ) տպագիրները : Միայն Ցիւսուակարանը բաղդատուած է Մատենադարանի թիւ 4207 ձեռագրին հետ : Տրուած ըլլալով որ Շնորհալիի այս երկին ամէնէն հին ձեռագիրները կը դտնուին Մատենադարանը, ափսոս է որ անոնց վրայ հիմնուած եթէ ոչ քննական՝ գոնէ բաղդատական նոր բնագիր մը չէ կազմուած : Յամենայն դէպս նոր կը թուի կէտադրութիւնը : Այսպէս է որ Վենետիկեան Բանէ Ջափաւին բաղդատած, ստորակէտեր, կէտեր ու վերջակէտ-

●▶

տեր փոխած են իրենց տեղերը, առանց որ փոփոխութիւնները իսկապէս պատճառաբանուած ըլլան : Այսպէս քերթուածին առաջին տողը եղած է.

«Ցիսուս Որդի, Հօր Միածին»

մինչդեռ Վենետիկեանը կը գրէ.

«Ցիսուս, Որդի Հօր միածին» :

Երկու տողերուն մէջեւ եղած տարբերութիւնը չնչին կարելի է նկատել բայց տարօրինակ կը գտնեմ յատկացուցիչին յատկացեալէն բաժանումը : Ուրիշ տա-

ժպտելով եւ անտրտունջ...
Ցոգնութիւնը ձեզ համար չէ, ո՛չ ալ
ամօթը ձեզ համար,
Ստրուկներ էք, պէ՛տք է պարէք, եւ
մերկանդամ եւ հոլանի,
Մինչեւ ձեր մահը պէ՛տք է պարէք
պագշոտօրէն եւ ցոփութեամբ»

Կ'աղաղակէր Ջարդարար խուժանը 1909-ին. իսկ մամիկին անժամանակ պատումը կ'ըսէ. «...միջոց մը ետք զինուորները կը սկսին միաբերան "բա՛ց, բա՛ց" գոչել. "բա՛ց թեւերդ. բա՛ց ու խաղ ու պար բռնէ. պորտդ խաղցո՛ւր" : Խմբապետը երբ կը գտնայ իր բամբ ձայնով, Արշալոյս կը բանայ իր թեւերը : Իր մանրիկ ծիծերը անձկութեան էրտիճներով կը պսպղան» (էջ 35) :

Մամիկը ոչ մէկ արհաւիրք կը չրջանցէ. աւանդը լման պէտք է մնայ : Ատկայ չէ՞ մխակ մնալիքը թոռնիկին. կը պատմէ մինչեւ իսկ մարդակերութեան դրուագ մը : Ցետոյ, ամէնէն անկարելի բարձունքները մագլցելէ ետք, հէքեաթը

(Շար.ը Գ. էջ)

●►

բօրինակութիւններ ալ կան ի հարկէ, նոյն էջին մէջ: Այսպէս

«Եւ ընդ Հոգւոյն Քում էակցին
փառատրութիւնք վեր առաքին:
Ի ընտրելոց մաքրագունից,
Որք ընդ յարկաւ Քո մուծանին»:

Գրաբարագէտ մը ըլլալու հարկ չկայ նկատելու համար, որ այս տան մէջ «առաքին»ին յաջորդող վերջակէտը աւելորդ է եւ կրնայ առարակէտով մը փոխարինուիլ· փառատրութիւնները կ'առաքուին մաքրագոյն ընտրեալներէն, որոնք կը մանեն Տիրոջ յարկէն ներս:

Ինչ կը վերաբերի դլխագիրներու դործածութեան, նոր բնագիրը աւելցուցած է անոնց թիւը, ոչ միայն բոլոր երկրորդ դէմքէ դերանունները այլեւս որոշ աստուածային անուններ դլխադրելով: Թերեւս այս առատաձեռնութիւնն է պատճառը որ դլխագրով տրուին «բան»ին քանի մը առումները: Այսպէս՝ «Անբանականք հանդերձ բանին» տողը (էջ 12) պէտք է կարդալ «Անբանականք հանդերձ բանին», քանի որ Ներսէս նկատի ունի անբաններն ու բանականները եւ ոչ անշուշտ Որդին՝ Բանը: Նոյնպէս Թարդմանութեան մէջ «կարօտ եմ ոչ թէ հացի, / Այլ անսալու Տիրոջ Բանին» դլխագիրը աւելորդ է «բանին» մէջ, քանի որ նկատի ունի ոչ թէ Որդին այլ անոր խօսքը: «Տիրոջ Բանը» լինքնին անհեթեթ դարձուածք մըն է, քանի որ Տէրը Բանն է նոյն առեն:

Չեմ երկարեր ցանկը այս դիտողութիւններուն, որ կարելի էր կրկնել գրեթէ ամէն էջի: Հարցը այն է, որ կէտադրութիւն ու տպադրական այլ նշաններ որքան ալ արտաքին կամ երկրորդական թուին վերջիվերջոյ բնագրի ընթերցում մը կ'ենթադրեն ու կը պարտադրեն ընթերցողին: Իսկ աստուածբանական նուրբ ենթադրութիւն ունեցող բնագրի մը համար այդ ընթերցումը կըրնայ վճռական ըլլալ:

Ինչ կը վերաբերի «Ցիսուս Որդի»ի արեւելահայ թարգմանութեան, որ առաջինն է իր տեսակին մէջ արդի բարբառով բայց դոյութիւն ունին անդլերէն եւ ֆրանսերէն վերածումներ (2), թարդմանիչը պահպանած է բնագրին ութվանկանի չափը, չնչին չեղումներով, ինչ որ հարկադրած է զինք իր կարդին սեղմումներ կատարելու: Փորձած է բան կարելւոյն պահել յանդը, առանց անպայման իյնալու բոնայանդի փորձութեան մէջ: Բնագրին 2000 տուները (4000 տող) վերածած է անընդմէջ դրուեթեան մը, համաձայն այն կարծիքին որ ութվանկանի տառնաւորը «անվերջ հոսող ոտանաւոր է, որ ծառայում է վիպական պատմութիւններին, ողբերդութիւններին, ներբողներին...» (էջ 8), անտեսելով Ցիւառակարանի նշումը· «երկհազարեան տամբ յանկական»:

Ի յառաջադունէ ներելի են թերեւս թարգմանիչին թերութիւնները, սակայն չեմ կրնար չնչել քանի մը մեկնաբանական սխալները:

Շնորհալիի տաղաչափական սկզբունքները պարտադրած են խիտ, երբեմն հեռաղրային, երբեմն չատախօս տողեր: Քերթուածը հոդեկան արկածախնդրութիւն մը ըլլալէ աւելի (ըստ իս) տաղաչափական յանդգնութիւն մըն է: Կարճառները, երկարները, յապաւումները, նորաբանութիւնները կը վիճաբան: Այլ հարց՝ որ դրաբարին չատուկ ոճերուն կէց՝ կան աստուածաբանական դրեթէ կանոնական դարձուածքներ որոնք արդի լեզուին մէջ տակաւին չունին իրենց համապատասխանները· Առաքելական եկեղեցին արդի աստուածաբանութեան մը համար անհրաժեշտ լեզուի մը բարիքէն զերծ կը դաւանի ինքզինք...: Թարգմանութիւնը նման հարց կրնա՞յ դրած ըլլալ իր առջեւ: Այլ խօսքով՝ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս աշխարհաբար թարգմանել դրաբար բնագիրներ, որոնք կը պատկանին մշակութային, բայց մանաւանդ հոգեկան բոլորովին ուրիշ ոլորտներու: Թերեւս պերճանք թուին այս հարցումները, այնքան «հոգեւոր դրականութեան» պէտքը առաջնահերթ է եղեր: Այսուհանդերձ ազդային աւանդութեան նոյնութեան դիտակցութիւնը եւ հին ու նոր բարբառներուն հասարակաց եզրերը բաւարար հանդամանքներ չեն ինձի համար դրաբար բնագրերու արդիւնաւէտ վերծանումին համար:

Յօսեցայ մեկնաբանական սխալներէ: կը դանդաղիմ միայն առաջին էջին վրայ: Այսպէս՝

«Ծնունդ անճառ սկզբնատըպիւն,
Անհատաբար Քում ծընողին,
Յորմէ եղեալիս ներգործին,
Իմանալիք, ւ'որք երեւին...
Կենդանականք, որք բուսանին,
Եւ անկենդանք, որք ոչ շարժին,
Յորոց ընդ Հօր՝ Քում սիրողին
Քեզ գոհութիւնք մատուցանին»:

Թարգմանութիւնը·

«Ծնունդ անճառ սկզբնատիպի
Եւ մեծուցար Քո ծնողի
Որից սերուածներս ենք ազդւում,
Որ կան երկրում եւ երկնքում
Ստեղծած մարմնով եւ անմարմին·
Անճառուներն հետն ասուն,
Բոյսերն աճող ու կենդանի,
Անշարժ իրերը անկենդան,
Որ Քեզ սիրող Հօրդդ հետ կան...»

Զանց կ'առնեմ ոճային առումով չյարմարող «մինուճար»ը երկդիմի «անհատաբար»ին դիմաց: Ինչ որ վիճելի է այն ալ «Որից սերուածներս ենք ազդւում / որ կան երկրում եւ երկնքում» տողերն են: Իսկ թէ ինչու «իմանալիք ւ'որք երեւին» եղած է «որ կան երկրում եւ երկնքում» խնդի համար անհասկնալի է: Պէտք է ըլլար «տեսանելիներն ու անտեսանելիները»: Ապա՝ «Յորմէ եղեալիս ներգործին»ը սերուելուն հետ կապ չունի, այլ ստեղծումին հետ· մենք էակներս ստեղծուած ենք Քու կողմէն· ներգործութիւնը ազդուիլ չէ արդի իմաստով, այլ ստեղծուիլ զօրութեան մը չնորհիւ· յունարան ներգործումը արդէն տառացիօրէն կը կրկնէ «էն - երկէիա»ն: Աւելի անդին՝ երկար թուումէն վերջ թարգմանութիւնը «Յորոց ընդ Հօր՝ Քում սիրողին, / Քեզ գոհութիւնք մատուցանին» երկտողը կը վերածանուի «Որ քեզ սիրող՝ Հօրըդ հետ կան, / Գոհութիւն ենք Քեզ մատուցում»: Այստեղ այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի, որ բոլոր էակները, անբաններն ու բանականները Հայր աստծոյ հետ կան, տեսակ մը համաստուածեան տեսիլքով: Այս «հետ»ը խնդրայարոյց է· էակները Աստծոյ հետ են՝ մօ՞տ իմաստով, քո՞վը իմաստով: Արարչագործութենէն յետոյ «հետ»ը դժուար ընդունելի եզր մըն է, քանի որ այլազան թիւր մեկնութեանց դուռ կը բանայ, ի մասնաւորի համաստուածութեան: Շնորհալիի համար նման «հետութիւն» դոյութիւն չունի անշուշտ· Շնորհալի կ'ըսէ, որ «կենդանի եւ անկենդան էակներու կողմէ Քեզի եւ Քեզ սիրող Հօրդ կ'առաքուին փառատրութիւններ»: Բանաստեղծը կը պահպանէ Աստուծոյ եւ էակներու տարբերութիւնը, որ հետութիւն մը չէ, չէր ալ կրնար ըլլալ, քանի որ Քրիստոնէական ստեղծապաշտութեան համար էակները երբեք ոչ Հօր, ոչ Որդիին, ոչ ալ Հոգիին հետ կան· անոնց տեղը տարբեր է:

Աւելի վարը՝ խօսելով Ադամի մեղքին ու մահուան մասին՝ Շնորհալի կը դրէ·

«Որպէս Ադամն այն առաջին,
Այն որ մեղօքն աճուռանի հիւն,
Որով մեռաք ամենեքին,
Եւ կորուսաք ըզցանկալին»

Թարգմանութիւնը կը դրէ·

«Ինչպէս Ադամն այն առաջին,
Այն, որ մեղքով կոչուում է հիւն,
Որով եկաւ մահ ամէնքին,
Եւ կորցրեցինք փափագելին...»

Դժուար է հասկնալ թէ ինչո՞ւ «Որով մեռանք բոլորս ալ» կը դառնայ չէզոք «Որով եկաւ մահ ամէնքին»: Շնորհալիի յարակարծային եւ անձնականացուած մտածումը, որը ի դէպ քրիստոնէական մտածողութեան տեղիքներէն մին է, կը կորնցնէ այս ձեւով այն ոլորտը ուրկէ կը բխի եւ կը դառնայ ընդհանուր յայտարարութիւն մը: Ո՞վ չի գիտեր որ Ադամի մեղքով անդամ մը մեռանք բոլորս, մահկանացու եղանք մի անդամ ընդմիշտ, թէ այդ մահը դրուած է մեր մարմնին մէջ, որ ամէն մահ կը կրկնէ առաջին մահը առանց սոսկական կրկնութիւն մը ըլլալու: «Մեռանք»ը ձեւական ո՛չ մէկ եզր ունի, այլ չատ որոշ եւ ուղուած ողբերգական բովանդակութիւն մըն է որ ի յայտ կը բերէ· նոյն առեն անիկա կը բացայայտէ խօսողին տեղը, որ է մահկանացուութիւնը:

*«Ցիսուս Որդի»ին այս թարգմանութիւնը առիթ մը կը ստեղծէ վերատին կարդալու մեծահամբաւ քերթուածը Ներսէս Հայրապետին: Սպասածս երբեմն նման վերածումներէ անոնց կարելիութիւնն է նորոգելու երկին պատկերը: Արդ՝ ոչ միայն թարգմանութիւնը չհատարեց այդ դերը -որուն համար չեմ դատապարտեր զայն-, այլեւ Շնորհալիի երկը թուեցաւ տժդոյն: Ազգային դաւանանութիւն մը գործած չեմ ըլլար երբ դիտել տամ, որ «Ցիսուս Որդի»ին համբաւը չարդարանար այն արժանիքներով որոնց սպասին դրուած է բանաստեղծը: Սրբազան քերթուած մը գրելու, Նարեկը չհրկնելու ակնթարթ ցանկութիւնը չհեկեան հարցադրութիւն մը կը դնէ մեր առջեւ, քանի որ աստուածաբանութեան ու դեղարուեստին, ճշմարտութեան ու դեղեցկութեան խնդիրը կը յարուցանէ: Խնդիրը զրաղեցուցած է Շնորհալիի միտքը եւ ասոր արձագանգը առկայ է «Բան Հաւատոյ»ի եւ «Ցիսուս Որդի»ի յիշատակարաններուն մէջ: Աւելի այնքան հրատապ ըլլալու էր որքան ունէր անճնական եզր ալ, Ներսէս միացնելով իր մէջ քերթողն ու եկեղեցականը: Սակայն տաղաչափական անոտիքը որով «տաժանած» է ան դրել, աւելի «վայելչացնելու» համար «ճշմարիտ խօսքը» կը հարուածէ քերթուածը ներսէն ու դուրսէն, ընդհատելով այդ իրրեւ թէ «հոսուն» թառալը, դայն վերածելով մանր կառուցուածքներով աճող ու քիչ անդամ տաղաչափութեան սեղմիրանէն զերծող հոսանք մը: Հոս -հոն յաջողուած քներ կան անշուշտ· նկատի ունիմ վերջին դառաստանի ընդլայնումը: Բայց հազարաւոր տողեր նոյն յանգով, դրեթէ նոյն չեչտերով, նոյն դարձուածքներով եւ մանաւանդ խօսքի նոյն հնարքներով -աստուածաշնչական դրուագ մը, ասոր մեկնութիւնը եւ անձնականացումը- որքան ալ պայմանական ըլլան, ինչպէս են Հոմերեան վէպտոնեականները կամ Տանդէեան 11 վանկանի տողերը, իրենց ծաւալի ու հեռատեսնդած ծրագրի միջեւ անկամրջելի միջոց մը կը բանան: Թափը, ջիղը, պրկումն ու լարումը որոնք անհրաժեշտ են ընդարձակ քերթուածի մը, ասոր ընթացքը նորելու, այլազանելու, խճանելու համար, կը պակսին Շնորհալիի դրեթէ բոլոր ընդարձակ քերթուածներուն: Կառուցման այդ թերին չատ աւելի նուազ լսելի պիտի ըլլար, եթէ հրատարակիչները յարդէին քերթուածին երկտող տուները, անոր ընթացքին չվերագրելով զննայք մը որ իրը չէ:

Մարդ այս անապատէն վերջ ովասիս մը դտած ըլլալու հաճոյքը կ'ունենայ երբ ձեռքը կ'առնէ նոյն բանաստեղծին տաղերը ժամագիրքն ու ծէսը զարդարող(3): Յաճախ նոյն ութոտանի ոտանաւորն է, նոյն պատկերներն ու հաւատքի ջերմութիւնը, սակայն անջրպետ մը կը բաժնէ «Աչխարհ ամենայն»ը, «Առաւօտ Լուսոյ»ն, «Այսօր Անճառը» (4) «Նայեայ սիրով»ը եւ միւսները, փառասիրուած քերթուածներէն: Ութոտանի ոտանաւորի պատմողական առաքինութիւնները, գոնէ այնպէս ինչպէս իրացուած է այդ ոտանաւորը մեր մատենադիր բանաստեղծներուն կողմէ, առասպել են, ինչպէս բոլոր այն բաները որ քիչ անդամ լրջութեամբ քննած կ'ըլլանք բայց... աւանդոյթի ու սովորոյթի ուժով կը կրկնենք: Այդ տաղերուն ճկունութիւնը, ռիթմային նրբութիւնները այնքան հաչտ երդուող աղօթքի ներքին տրամաբանութեան, արդիւնք են հաւանաբար այն տենդոտ չափնք են հաւանաբար այն տենդոտ չափնք են հաւանաբար այն տենդոտ չափ-նաիրութեան որով բանաստեղծ Հայրապետը դրած է յաջորդաբար իր «Վիպասանութիւն»ը, «Ողբ Եղեսիոյ»ն, «Բան Հաւատոյ»ն ու «Ցիսուս Որդի»ն:

Գր. ՊՐԼՏԵԱՆ

(1) Ապդոց հրատարակչութիւն, երեւան 1991, 224 էջ: Խմբագիրներ Յ. Մովսէս, Ազատ Բոզոյեան:

(2) Հայր Ս. Բէշիշեան փրանսերէնի լաւ թարգմանութիւն մը տուած է, գիտական ամբողջ սարիեով, տես *Jésus-Fils Unique du Père, Sources Chrétiennes N° 203, Paris 1973.*

(3) Ուրիշ աղուր խումբ մը կը կազմեն այն կտորները որ հրատարակեց Ա. Բէօշկէրեան, տես Ներսէս Շնորհալի, Տաղեր ու Գանձեր, երեւան 1987:

(4) Այս բերթուածը կու գայ «Բան Հաւատոյ»էն եւ «Ցիսուս Որդի»էն, ինչպէս Ալիշան եւ Հ. Ճանաշեան նկատած են արդէն (տես Ն. Շնորհալիի Շարականները, Վենետիկ 1975, էջ 93-94), սակայն իրագործման ի՛նչ նկատումներ ու գերիշխան ազատութիւն:

ՎՃԱՐԻԿ ԲԱՋԻԼ

Վարդի ներփակը
Պարպում է միջոցը:

Իր բոյրը
մէջտեղում է ամէն ինչ
եւ երկու հոգիի համար
մաքրւում են անկէտ
իրերի ահհմանները,

Իսկ ես նայելով վարդին
առաւօտում եմ:

**

Ծառերը բարձրանում են,
աճում
եւ աճեցնում երկինքը, խորացնում:

Արագընթաց կածանները
մաշում եւ բարակացնում են երկիրը
հնացած դէմքերի ամուլ մորթերի նման,
որոնք մաշւում են, մաշւում
եւ
ճնշում այն նկուղի օդը,
որտեղ ամէն չաթաթ հաւաքւում ենք,
նարդի խաղում, հայհոյում
եւ փորձում վարչամակով ծածկել
մեր անալիք ուղեղները,
որոնք մտածում են ղառի նման
եւ ղառի հետ միասին բախւում անընդհատ
մամռապատ հայելիների ամայութեանը՝
երկնքին:

Իմ աճող եւ աճեցնող յիշողութեան:

Միւնիխ

ՀԷՔԵԱԹԻՆ ԽԱՂԸ

(Շար. Ա. Էչէճ)

ՄՐՄՈՒՆՋՈՎ ՀԷՔԵԱԹԸ

Կոտրած է վերածուի տափաստանէն յուլօրէն սառղ առուակի մը. Ծանօթ բնանկարի մը դրեթէ սովորական մէկ անկիւնը չէ՞ սա. «Դուն մէյ մըն ալ հիմա գնա՛ տես այդ անհման գիւղը: Անվնաս մնացած ջուր մը անգամ չես կրնար գտնել. հողէն վեր ոչ ծառ մը կայ, ոչ ալ կուզ սարփիճայ մը. ոչինչ: Կանանչ կուռբը պաշտող ազան կարծ ժամանակի մէջ ափերա. կի վերածեր է գիւղը: Կերեր, մխերը ու ցամքեցուցեր է բոլոր բարիքներուն աղբիւրը: Պատրաստը ուտտղին լեռն իսկ չի քաւեր: Ու այն վարպետ մշակներուն, այն ապրած - վայելած ծերուկներուն թափուած արիւնէն առաջ, սկսեր է հողը չորնալ. գիւղին մէջ ոչ բարիք, ոչ օրհնութիւն է մնացեր···» (էջ 50):

Հէքեաթներով խաղը՝ սուտերու բացայայտումին մտահոգութեամբ, հետզհետէ կ'անտեսէ հէքեաթին կանոնները. վայրերը անուն ու հերոսները դէմք կը առնան. ատանդը մշուշներէն զտուած պէտք է պահպանուի:

«Վախկոտ մարդ չկայ, կը դուէ մամիկը, մոռցած հէքեաթ - մեկնակէտը. կարելի՞ բան է որ վախկոտ ըլլան այն մարդիկը որոնք Մուսա լեռան վրայ 40 օր ծառացան. անոնք՝ որոնք թշնամիներ հայեացքներ սեւեռելով իրենց պարանոցը երկարեցին դահիճին» (էջ 63):

Անոն կը հաղորդին տեղերն ալ. «Կոթճայ գիւղը կը պատկանէր դեղին կուռին երկրպագող ցեղին» (էջ 79):

Անժամանակութիւնն ալ կը լքէ մամիկին պատումը. «Ժամանակը ես ի՞նչպէս գիտնամ, մանչս: Ես քուականներէ բան չեմ հասկնար: Մեր ցաւերը մենք մեր ուղեղին մէջ կը բանդակենք, մեր նեղութիւնները կը բանինք մեր մազի թելերուն մէջ: Երկրորդ սովը կը զուգադիպի հօդ զիմուորութեան տարիներուն»:

Բայց ան դիտէ ժամանակը, դիտէ սահմանել զայն երբ աւարտած է հէքեաթին խաղը. «Անձրեւներով կրկին ու կրկին կը բացուի անմեղներու վէրքը. անոնց արիւնը ամէն տարի նոյն շրջանին այս առուակին խառնուելով կը հոսի: Շուրջ յիսուն տարիէ ի վեր ան ամէն տարի կարմիր արիւն կը հոսի: Ուրեմն, վէրքը չի փակուիր. չի սպիանար: Ու այնճան ատեն որ այդ առուակը հոսի, առուակներ հոսին, եթէ նոյնիսկ հազարամեակ մը անցնի, այս վէրքը պիտի չսպիանայ» (էջ 77):

"Զաւակս, այս կոտրածը, այս գուռմը աֆսորին որպէս սկիզբ նշուած քրէական՝ 4 - 5 տարի առաջ սկսած ու 9 - 10 տարի տեւած է: ... Դուն կարեւորութիւն մի՛ տար անոնց որոնք այսօր ամպիոններէ զայլի աւետարան կը կարդան: Մենք այս բոլորը ապրեցանք, այս բոլորին ականատեսներն ենք, գո՞վ կը խաբեն հիմա» (էջ 95):

Պատմներուն հերոսները «կանանչ կուռքին երկրպագողներ» ու «դեղին կուռքին երկրպագողներ» չեն միայն. Միհրան են, Մխսաք, Մհեր, Տարօն, Գասպար, Իրմա, Սիմոն: Ունկնդիրին հէքեաթի աշխարհին մէջ մոլորած մնալուն ու խաղը կորսնցնելուն վախով, մամիկը քանի կը մօտենայ պատումին կծիկին ծայրին, այնքան կ'աւելցնէ տուեալները. «Օր մըն ալ "մեր պատմութիւնը ե. դարուն սկսած է" կը գոչէ Տարօն աւուն բանուոր մը, ընդմիջելով Սիմոն վարդապետին հնազանդութեան խարազը. «"այո՛, ե. դարու հերոսամարտով ու մեր այրուքենին գիւտով"» (էջ 74):

Հէքեաթներուն աւանդի հանգամանքը կը հետաւի յատկապէս անուղղակի թելադրականով մը որ նոյն կէտին վրայ կը հանդուցէ սկիզբն ու աւարտը: Առաջին հէքեաթին՝ «Ճաչի հէքեաթ»ին պատումը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով.

Կոտրածի ջրջանին, սա ղրախտային երկրագունտին մէկ անկիւնը ուր անմահական ջուրեր կը կարկաչէին ու անտառներուն մէջ զայլ ու թռչուն խայտալով կը ճռուողէին, ղեղին կուռքին երկրպագողներու զիւղի մը ամբողջ բնակչութիւնը՝ խանճարուրի երախաներէն մինչեւ ձեռքի ցուպին յենած ծերուկները, բոլորն ալ կը ջարդեն: Միայն քոյր - եղբայր մը կը յաջողին փրկուիլ այդ անգութներուն ձեռքէն ու դէպի սարերը փախչիլ: Մեծը աղջնակ մըն է. Մարալը. իսկ փոքրը տասը տարու մանչուկ մը՝ Տիգրանը:

Երբ մայրը, հայրը, հօրեղբայրներն ու մօրաքոյրները Համոյի որդի Շէմոյին ու անոր ֆէտայիներուն կողմէ օր ցերեկով տասպարներով, սակրերով կը կոտորուին, ապրած սարսափէն, Տիգրանին լեզուն կը կապուի: Ոչ դէպքերուն ընթացքին, ոչ ալ անկէ ետք անոր բերնէն վանկ մը դուրս կուգայ: Ո՛չ կրնայ լալ, ոչ ալ խօսիլ: Գալով Մարալին, 13 տարեկան է···: Եւ որովհետեւ աղջիկները արբունքի ջրջանին չատ արագ կ'ամճին, Մարալ եղբօրմէն չատ աւելի մեծ կ'երեւի: Հասակը Տիգոյին հասակին գրեթէ կրկինն է:

Զերկարեմ. զիւղի արհաւիրքէն Մարալ եւս կը քարանայ. սակայն չուտով ինքզինքը գտնելով կ'առնէ Տիգրանը ու զիւղին եռեւի լերան կողը բռնելով կծիկը կը դնեն:

Շէմոն սառցուածքը կրկնապատկելու կիրքէն տարուած, արիւնակալած աչքերով չուն մըն է: Անոնցմէ հեռք չձգելու, անոնց ցեղը անհետ ջնջելու նպատակով օրօրոցի մանկիկներն անգամ կը կոտորէ: Շէն ու ծաղկուն զիւղը ժամուան մը մէջ ապանդանոցի կը վերածուի: Դահիճները աճապարանքով զոհերը համրելէ ետք անմիջապէս կը նկատեն որ երկու զիակ կը պակսի: Երկու երախայ՝ Մարալն ու Տիգրանը հոն չեն: Ու այդ պահէն ձառգուկները կը դառնան կաքաւ, Շէմոյենք որսորդ, կը սկսի հալածանքը:

Տիգրան համր մանչուկ մըն է, լեզուն կապ ինկած: Ծառի կեղեւներ կրծելով, խոտի արմատներ ուտելով, ձեռքը քրոջը ձեռքին մէջ, անդադար կը շրջի: Խեղճ Մարալը ոչ ճամբայ գիտէ, ոչ այդ վայրերուն ծանօթ է. մէկ լեռնէն կ'երթայ դէպի միւսը:

Լման երեք օր ու գիշեր, գայլ ու թըռչուն իսկ կը դիմեն ու չեն դպչիր այս բալիկներուն: Երրորդ օրէն ետք աղայորդի Շէմոն ու իր աւազակները ժայռի մը տակ ճաղուկներուն հետքը կը գտնեն: Մարալ երբ թաւ պեխերով հսկայ այդ մարդիկը իր դէմը կը տեսնէ, կը սկսի հեկեկալ: Տիգրան ոչ բառ մը կը հանէ բերնէն, ոչ ալ աչքէն արցունքի կաթիլ մը կ'ինյնայ: Անշարժ, անձպատուն կը նայի: Մարալ անսահման վիշտով կուլայ. «մենք երթայ ենք, մեզ մի՛ սպաննէք» կը պաղատի: «Տիգրան ինձմէ ալ փոքր է. եթէ չէք հաւատար, հօրարներուս հարցուցէք. երկու զիւերը մէկ տակաւին անկողինը կը թրջէ···»:

Շէմօ իր կեռ թուրը այնպէս մը կը շահեցնէ որ Տիգրանին մարմինը գլուխէն մինչեւ պորտը երկուքի կը ճեղքուի: Երկինքն իսկ չի հանդուրժեր այս անգթութեան. երկնակամարը փուլ կուգայ յանկարծ: Տեղատարափ, չանթ ու կայծակ տեղալ կը սկսին: Գլխէն մինչեւ պորտը մարմինը ճեղքուած տղեկին արիւնն իսկ չի գիտնար թէ ո՛ր կողմ հոսի: Անթարթառ մանուկին բերնէն միակ հառաչանք մը կը թռչի. «ո՛ւյյյ···»: Մի միայն «ո՛ւյյյ···» մը, զիւրար սիրող տատրակներուն մըրմունջին պէս: Մարալ եղբօրը երկու կտոր եղած դէմքը ափերուն մէջ առած, չի գիտեր ո՛ր մէկ երեսը կուրծքին տեղմել. կուլայ, կ'աղաղակէ: Խեղճ աղջկանակը դէմքը եղբօրը արիւնով թաթախուն, կը նուաղի: Այն պահուն երբ Շէմօ կը պատրաստուի թուրը անգամ մըն ալ չաչեցնել, մշակներուն մեծաւորը ծունկի կուգայ անոր առջեւ ու կը պաղատի. «Աղա, արի՛ աղաս, ես թեկնածու եմ այս աղջկան. կ'ուզեմ մեր կրօնքին բերել զինքը ու բարիք դործել: Շո՛ւնդ ըլլամ, աղա՛, այսքան տարիէ ի վեր ձեր դրան մարդն եմ, ձեր ոչ մէկ խօսքը կրկնել տուի···»:

Անկէ ետք Մարալին անունը կ'ըլլայ Սուլթան. պատանի հասակին մշակներու մեծաւոր Իզզէտինի կինը կը դառնայ: Մայրը, հայրը, ընկերները մէկդի, ամբողջ կեանքին ընթացքին Սուլթան չի կրնար մոռնալ իր փոքր եղբայրը՝ Տիգրանը: Մեռնելէ առաջ անոր բերնէն թրքուած հառաչանքը չի լռեր Սուլթանին ականջներուն մէջ:

Տարիներ, տասնամեակներ իրարու կը յաջորդեն: Սուլթան այլեւս հինդ զաւկի մայր, միջին տարիքի կին մըն է: Մազերը ալեւորած են, սակայն միշտ կը փղձկի երբ սիրուելու տատրակներու մրմունջ լսէ: Անոնց սիրաբանութիւնը Տիգրանը կը յիշեցնէ իրեն:

Շրջանին մէջ ափ մը հող չէ մնացած որ Շէմոյին չպատկանի. իսկ ինք դժկամ ծերունի մը կը դառնայ: Սատկած հօրմէն ժառանգած հարստութիւնն ու փառքը բոլոր դաւերով, խարդախութիւններով հետզհետէ կը փոխանցէ զաւակներուն: Գիչերները իր չորս կիներուն ծոցը կ'անցընէ որոնցմէ երկուքը դեղին կուռքին երկրպագողներէն են. իսկ սիրաբանութենէ ազատ մնացած ժամանակը պատրաստելու եւ որսի կը տրամադրէ:

Կարճ ժամանակ ետք վրայ կը հասնի երկրորդ սովը:

Մայրս միջամտելով՝ «պատմէ՛, կ'ըսէ, երկրորդ սովն ալ պատմէ որ սորվի: Պատմէ՛, որպէսզի գիտնայ թէ ի՛նչ նեղութիւններ կրեցինք»:

Տեսնելով որ մայրս ապրած է երկրորդ սովի չրջանը, կը դառնամ իրեն. «երկրորդ սովը ե՞րբ էր, մայրիկ»:

«Ես ժամանակը դիտե՞մ, մանչս. թուականներէ բան չեմ հասկնար: Մեր ցաւերը մենք մեր ուղեղին մէջ կը քանդակենք, մեր նեղութիւնները կը բանենք մեր մազի թելերուն մէջ: Երկրորդ սովը հօրդ զինուորութեան տարիներուն կը զուգադիպի: Ան տաճն էր երբ երկու աչխարհներու մէջ ալ անմուրազ մնալիք այդ Խուլսուլթանը ինքզինքը --- մեղա՛յ, մեղա՛յ --- Աստուծոյ տեղ դրած էր: Պատառ մը հացի համար մենք մեզ միայն չծախեցինք: Սովը, թշուառութիւնը անպատմելի չափերու հասած էին: Շերտ մը հացի համար փուռերուն դռներուն առջեւ ժամերով կը սպասէինք ու վերջաւորութեան, կուտակուած ամէհի բազմութեան մէջէն զայն լման չէինք կրնար դուրս հանել: Հրապարակին վրայ կրակ մը յորեն չէիր կրնար ճարել: Խուլսուլթանը հունճքը դեռ չբաղուած տէր կ'ըլլար անոր: Իրեն հատատարիմ պաշտօնեաներուն, զինուորներուն համար կը մթերէր զայն: Մինչ մենք անօթութենէ ուժասպառ կը հեծէինք, Խուլսուլթանին մարդիկը կարօտներով դնուած իւղը, կերպասը, սեւ սակարանի տասնապատիկ դիներով կը ծախէին մեզի: Ինչե՛ր չտեսանք, ինչե՛ր չքաշեցինք···:

Մակաբոյծներու արշաւանքին ենթարկուած էինք. քսէ վարակուածներու թիւ չկար: Գերեզմանատուներուն մէջ մանկական չիրխմներէն աղատ տեղ չմնաց: Տէ --- Տէ --- Թէ-ով պատեցին ամբողջ ժողովուրդը. այս անգամ ալ մարդիկ անոր պատճառով չարչարուեցան: Սանկ նանկ ժամանակ չէ, մանչս, ամբողջ չորս տարի խելքերնիս անիծուեցաւ»:

Մինչ մայրս կը չարունակէ երկրորդ սովին պատմութիւնը, վերադառնանք մամիկիս հէքեաթին.

Այո՛, երկրորդ սովի ժամանակն էր. Շէմօ կոչուած չունին ու իր չան ճագերուն ուրախութիւնը տեղը կ'ըլլայ անչուշտ, որովհետեւ երբ տակաւին հունճքը քաղուած իսկ չէ, ամբողջ բերքը խոստացած են Խուլսուլթանին: Ուրիչ փարատոններու հետ նորանոր պատերազմներու վտանգին առջեւ Խուլսուլթանը առատ ապրանք կը մթերէ: Սովն ու թշուառութիւնը անգամ մը եւս աղքատին, անճան կին խերը կ'անիծեն: Խեղճութիւնը չափ, սահման չունենար: Խուլսուլթանը կրտօնններով իւղ, կաթ ու այլ ապրանքներ բաժնել կուտայ միայն իր պաշտօնեաներուն:

Երեկոյ մը Սուլթան ջուր բերելու կ'երթայ ջրհորէն որ զիւղէն վեր բարձունքի մը վրայ կը գտնուի: Ջուրը աւանակին բեռցնելէ առաջ կ'ուզէ պահ մը նստիլ ու հանդչիլ: Վերեւի ձորէն իջած հովը այնպէս նրբօրէն կ'օրօրէ հասկերը որ Սուլթան չի կրնար չդիտել: Ձիւղ նոյն պահուն հորին բերանը եղերող քարին վրայ երկու տատրակ կը թառին ու կը սկսին «ո՛ւյյյ, ո՛ւյյյ» կանչելով դարպասել իրար: Անմիջապէս որ զանոնք կը լսէ, Սուլթանին դէմքը արցունքով կ'ողողուի: Վիշտը մոռնալու համար կրկին դէպի ցորենի արտը կը դառնայ: Սակայն, Տիգրանին ճեղքուած մարմինը չանհետանար աչքին առջեւէն: Անոր արիւնաթաթախ դէմքը հասկերուն հետ կ'օրօրուի: Այդ հունճքը իրենց ճակտի քրտինքն է, իրենց վաստակը ... ու խերը պիտի չտեսնեն: Աստուծոյ փորձանք սովը կրկին դուռներ կը բախէ: Շէմօ ազա՛ն···: Տատրակները կը չարունակեն սիրուրտիլ՝ «ո՛ւյյյ, ո՛ւյյյ»: Մինչեւ պորտը ճեղքուած մարմինը Տիգրանին···: Սուլթանին կուրծքէն որպէս զառն բողոք հառաչանք մը կը բարձրանայ դէպի երկինք: «Ա՛խ, Տիգօ, օր ու արեւէ զրկուած ձագուկ»···: Արիւնն իսկ չզիացաւ որ հոսիլ···: Հասկերը ոսկիի գոյնով յուլօրէն կ'օրօրուին:

Մէկէն Սուլթան կայծհանոր բռնած, արտին մէջ կը տեսնէ ինքզինք: Կը տեսնէ իր մատները որոնք յանկարծ կայծհանոր կը վարեն ու բոցերը կը զրկեն հասկերը: Սուլթան կը տեսնէ որ արցունքոտ աչքերով չար ժպիտ մը կ'ունենայ: Կամացուկ մը աւանակին եռեւէն զիւղ կ'իջնէ:

Ծանկարծ խուճապ մը, աղմուկ -- աղաղակ մը ծայր կուտայ: Գիւղի ամբողջ բնակչութիւնը մանգաղներով, բահերով արտերը կը լեցուի. Շէմօ աղան գլուխը կորնչուցած հոս հոն կը վազվզէ: Սուլթան, ինքն իսկ, բթացած մանգաղ մը խլած, հրդեհը մարելու կը փութայ, մինչ յաչակին տակ պահուած դէմքը մանրիկ ժպիտներով կը լուսաւորուի: Բայց, կարելի՞ բան է հրդեհը մարել: Հովը, սիրական հովը այնպէս մը կը մարակէ բոցերը որ անկարելի կ'ըլլայ մարդու ոտքով հասնիլ անոնց: Շէմօ աղա արցունքոտ աչքերով դրեթէ կը պաղատի ծառաներուն որ մարեն հրդեհը: «Այս երկրորդն է. եթէ նորէն չկարենամ բերքս Սուլթանին հասցնել, խերս կ'անիծէ»:

Զազուկս, նոյն այդ Սուլթանը այդ օրէն ի վեր ա՛լ արցունք չի թափեր տատրակներու սիրաբանութեան:

«Մամիկիս Հէքեաթները»
Սէրտար Ձան, 1991 Պոլիս

(Թարգմանեց՝ Ա. Թ.)

les trois Mac ou l'homme-machine contemporain

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

L'homme-machine a alimenté la fable et la philosophie, il pénètre aujourd'hui le quotidien, sous-tend de diverses façons l'image de l'homme contemporain, tantôt transmuté en boule informe, tantôt projeté dans la machine ou retrouvant encore une source cathartique dans un héros sportif. De l'androgyne d'Aristophane à l'Unheimliche hoffmanno-freudien, en passant par la Mettrie, ce rapport ambivalent, cet entrelacement de la répétition mécanique et du vivant a essentiellement été envisagé sur le mode métaphorique. Il semble cependant que le rapport du corps avec la machine repose tout autant sur un processus métonymique, que nous tenterons d'éclairer par trois exemples, trois types d'hommes-machines contemporains, qui ressortissent à trois types de mac, Macdonald's, Mc Enroe et Macintosh.

D'emblée, le préfixe patronyme «Mac» manifeste une valeur auto-référentielle et métonymique, en ce que, d'un part, il signifie homme, «man», et que, d'autre part une fois le contexte connu (alimentation, sport, informatique), dans les trois cas dont il est ici question, le préfixe suffit à signifier l'entièreté du nom. Tout le monde comprend à demi-mot ce qui montre le pouvoir communicationnel et universalisant que détient ce demi nom, «mac», l'homme. Ce pouvoir communicationnel se trouve en outre intensifié par le fait que le terme «mac» ne manque pas d'évoquer, tant en français qu'en anglais, un certain genre de commerce — qui se rapporte justement aux corps — et, plus généralement, la vente (1).

MACDONALD'S : LA FABRIQUE DES CORPS

Les Macdonald's forment une chaine internationale qui se soutient d'un travail à la chaine et se développe sur différents plans : spatial, organique, rituel, esthétique. Macdonald's s'installe partout, mais pas n'importe où. Il marque son territoire, tatoue l'espace avec son logotype, un grand M jaune aux formes arrondies se détachant sur un fond rouge. Extérieurement, le Macdonald's fonctionne comme point de repère et de rencontre, il devient le familier à l'étranger, le connu dans l'inconnu. Même si on le déteste, on sait qu'il ne recèle pas de surprise, il propose, partout, une nourriture informe, de façon rapide et pour un prix modique (ou se voulant tel). Le décor intérieur adopte en général le mélange ou la juxtaposition des deux couleurs primaires du logotype, qui trouve encore son équivalent chromatique dans la juxtaposition du pain (jaune) et de la viande (rouge) et dans ce qui accompagne la plupart du temps cet aliment de base, la frite (jaune) et le ketchup (rouge). L'ensemble de toutes ces composantes primaires, comme les couleurs jaune et rouge, ou le pain et la pomme de terre, ou même la sonorité du mot «mac», colorée de rouge (2), crée un environnement sensoriel primaire ou primitif, en correspondance avec un corps (re)devenu primaire. Un corps à la fois éveillé et apaisé, d'une part, par la luminosité des couleurs et, d'autre part, par la substance spongieuse du hamburger qui correspond, en termes cartésiens, à la modération, c'est-à-dire aussi, à la moyenne, soit encore, à ce qui ressortit à la masse. La modération caractérise chaque sens, elle existe dans les couleurs, la musique et l'alimentation : «entre les couleurs, la verte qui consiste en l'action la plus modérée (qu'on peut nommer par analogie la proportion d'un à deux), est comme l'octave entre les consonances de la musique, ou le pain entre les viandes que l'on mange, c'est-à-dire celle qui est la plus universallement agréable» (3). Macdonald's offre donc le plaisir de la modération dans l'aliment spongieux mais a compensé l'inertie découlant de l'apaisement excessif par le choix des couleurs vives, stimulantes, en accord tant avec le besoin de vitesse qu'avec le plaisir infantile.

Le corps dans un Macdonald's ne perçoit que deux couleurs chaudes qui lui signalent le seul but de sa présence, la combustion des aliments, leur cuisson dans l'estomac. Les formes arrondies du logotype, le caractère fonctionnel des chaises moulantes et des tables glissantes, collées ensemble et collant de façon inamovible au corps, forment un tout agglutiné, une masse, la version aggrandie du hamburger. Et le corps en ingurgitant les aliments de base, farineux et féculent, se transmute peu à peu en hamburger, apparaît comme un morceau de viande enveloppé d'un gros pain mou. Un corps informe, un non-corps.

La présence du corps se trouverait transférée dans le hamburger, version industrielle et immanentisée de l'hostie que chacun attend, en file, de recevoir des mains de l'officiant. C'est sans doute en tablant sur la rapidité que Macdonald's parvient à l'efficacité et à l'affectivité du monde religieux, le rythme du service calquant ici la performativité de l'énonciation de la formule eucharistique (4). Seule une extrême vitesse autorise Macdonald's à rivaliser avec le monde de la transcendance, seule la performence abolit le temps de la transformation et permet une mise en présence instantanée. Ceci est votre corps. Les clients de Macdonald's communient, ils s'auto et s'entredévorent, pour régénérer sans fin la grande masse informe. Au demeurant, c'est le même terme, «fast», qui indique la vitesse et la performence du système («fast food») et qui, dans la sphère religieuse, signifie l'abstinence. Le caractère sacré du Macdonald's se trouve en outre renforcé par le nom même qui se rapporte à une maladie et au pouvoir guérisseur du toucher magique (le chef thaumaturge) attribué aux familles Macdonalds (5).

Dans cet univers primaire et primitif subtilement ritualisé et sacralisé, le Macdonald's joue en quelque sorte le rôle du «mageiros» grec. Le «mag» des Anciens assurait simultanément les fonctions de «boucher— cuisinier sacrificateur», dont l'arme, la «makhiara», l'égorgeoir (6) faisait l'objet d'un rituel visant à le faire disparaître, à l'occulter. Le mac d'aujourd'hui rassemble les masses. il présente, de façon rituelle et universelle, une viande dont l'aspect informe et la texture spongieuse cherchent à faire oublier au consommateur qu'il ingère son corps. Avec le hamburger, plat. rond, dégoulinant, il ne faut plus de couteau pour manger la viande, plus de couverts. Le décor asceptisé et moderne, l'efficacité industrielle, cachent donc, sous le masque de la civilisation, l'abolition des manières de table et le retour d'une violence orgiaque ou sacrificielle présente dans le contact direct et primitif qui s'établit désormais entre le corps et là nourriture.

MC ENROE : LA MACHINE DEVOREE

Mc Enroe se démarque des autres joueurs de tennis en ce qu'il est caractérisé par l'excès. Si d'autres vedettes du monde du tennis peuvent accéder à la singularité par leur performence ou leur extravagances, Mc Enroe reste le seul (jusqu'à Agassi) à être décrit comme un enfant terrible, un «wild kid». Il déborde, un peu comme le hamburger et va, comme ce dernier, offrir à l'homme contemporain l'image et l'atmosphère du moi infantile. D'emblée, et ce n'est sans doute pas par hasard, le tennisman s'est vu attribué le nom du célèbre hamburger, «Big Mac». Grâce à ses excès, Mc Enroe dépasse le statut de l'homme et du sportif, il laisse éclater en lui quelque chose qui déborde, une force qui est celle de la colère et qui rappelle l'attitude d'un enfant, aux antipodes du «fair-play». Mc Enroe, c'est l'homme au stade primaire, le héros (la sonorité du nom «Enroe» nous convie à faire cette association), un héros colérique et infantile qui exhibe son échec, trahit sa vanité blessée et se révèle, par là-même, comme un «casseur de raquettes», ainsi qu'on le disait au XVIIe siècle (7). Ce tempérament colérique engendre une certaine sympathie, car, de tous temps, ou du moins depuis Aristote, le colérique fait montre de bonté, de vivacité et son âme se détache de toute servilité (8). Pour Descartes également, l'extérorisation rapide de la colère signale la bonté de l'individu, sa capacité d'amour (9). Et si Kant ne paraît pas sympathiser beaucoup avec le tempérament colérique, avec ce type d'homme «ardent» et instable, dominé par le «désir des honneurs» (10), il le rattache néanmoins à l'esthétique du sublime : «Toute affection du *genre vigoureux* (celui qui éveille la conscience de nos forces, de vaincre toute résistance) (*animi strenui*) est *esthétiquement sublime*, par exemple la colère, ou même le désespoir (le désespoir *révolté*, non pas le désespoir *découragé*)» (11). Mc Enroe, héros sportif, est davantage qu'une machine musclée, une «fabrica» du XXe siècle. Il réunit les qualités de son excès tempéramental et détient, en tant que «casseur de raquettes», un pouvoir cathartique essentiel permettant au public de satisfaire ses pulsions agressives infantiles (12). Et si le wild kid agresse son public, celu-ci le lui rend bien en transformant le match en source cathartique, en tragédie au cours de laquelle elle dévore son héros, Big Mac.

MACINTOSH : LA DIVINE MACHINE

Le Macintosh ne se veut pas un ordinateur comme les autres. S'il est vrai que chaque marque prétend, à travers la publicité, détenir des qualités propres, il reste que Macintosh est le seul à faire appel à un critère de distinction, à s'imposer comme machine supérieure. Le «Mac» est «incompatible» au contraire de toutes les autres marques et c'est cette incompatibilité qui le rend absolument autre, qui lui permet d'échapper à la banalité, à la médiocrité. Incompatible, il en devient incomparable. Le logotype d'Apple, une pomme polychrome et déjà mordue, joue sur de multiples significations. Plus qu'une marque, il signale un monde et assimile subtilement l'utilisateur à une divinité portant ou transportant le monde miniaturisé (13). La pomme évoque aussi le fruit de l'arbre défendu et nous entraîne à associer le Macintosh à la séduction, de même qu'à la connaissance et à une sorue d'orgueil, source d'une force prométhéenne qui nous porte à défier les dieux. L'entame, la trace de morsure, révèle que la machine, loin d'être inaccessible, intouchable, a été au contraire maniuplée mordue, et que celui qui en aura goûté acquerra une force nouvelle, meilleure. La morsure opère un retour, celui qui aura croqué du mac en sera mordu. La pomme, équivalent du fruit de l'arbre de la science, en appelle à l'image du paradis —connotation consolidée par le spectre des couleurs —, elle vise à montrer que le mac n'est pas un outil prolongeant les facultés de l'homme mais qu'il est incorporé par l'utilisateur. Et que celui-ci ne peut en sortir indemne. Un macintosh n'est pas un ordinateur, il est un macintosh, un mac, c'est-à-dire une chose personnifiée, un élément vivant, hors du commun, avec lequel l'utilisateur fusionne et sur lequel il se projette, ainsi qu'en témoignent les annonces publicitaires de Mac-Apple. Avec son mac, l'homme voit enfin qu'il était nu. Il devient un mec.

---

(1) The Concise Oxford Dictionary, «*Mac*» : *see Mack*. «*Mack*» : «*pimp, procurer*» (*abbréviation de mackerel qui vient du néérlandais «makelaer»*, *courtier*).

FURETIERE, Antoine; Dictionnaire universel, *La Haye et Rotterdam, chez Arnout et Reinier Leers*, 1690. *Article «Maquereau» : ... «ce mot, aussi bien que celui de Maquignon, vient de maque, qui en vieux français signifie vente»...*

(2) *JAKOBSON, Roman;* Langage enfantin et aphasie, *Paris ,Flammarion*, 1980 *p.* 88 : «*...On constate également une très nette propension à relier les voyelles les plus chromatiques aux couleurs les plus franches, en particulier a au rouge...*»

(3) *DESCARTES;* L'homme, Œuvres philosophiques, *Paris, Garnier*, 1963, *vol. I, pp.* 424 - 425.

(4) *Sur la question du temps de l'énonciation dans la formule eucharistique, nous renvoyons à Louis MARIN*, La parole mangée, *Paris, Méridiens Klincksieck*, 1986, *p.* 31 : «*... pour cette proposition "ceci est mon corps" et pour elle seulement, le temps de l'énonciation (avec son passé (ceci) et son futur (mon corps) avant et après le "est", présent central de la présence) génère le présent réel que décrit l'énoncé "ceci est mon corps" : le temps de l'énonciation, entame infime et infinie de la présence, produit la présence réelle du Corps divin dans l'indiqué de "ceci", qu'il détruit*».

(5) The English Dialect Dictionary, *ed. by Joseph Wright, Oxford University Press*, 1961. *Macdonald's disease : An affection of the lungs. It is called the Macdonald's disease because there are particular tribes of Macdonalds who are believed to cure it with the charms of their touch and the use of certain set of words. There must be no ffe given of any kind.*

(6) *DETIENNE, Marcel; «Pratiques culinaires et esprit de sacrifice», in* La cuisine du sacrifice en pays grec, *Paris, Gallimard*, 1979, *p.* 21.

(7) *FURETIERE, Antoine;* Dictionnaire universel, *La Haye et Rotterdam, chez Arnout et Reinier Leers*, 1690. *Article «Raquette» : «... On dit proverbialement pour se moquer d'un homme qui se vante de plusieurs choses qu'il n'a pas faites, c'est un grand casseur de raquettes».*

(8) *ARISTOTE;* Ethique de Nicomaque, *IV, chap. V: «les irascibles s'emportent promptement et plus qu'il ne faut contre des personnes et pour des causes qui n'en valent pas la peine. Cependant cet emportement tombe rapidement et c'est ce qu'il y a peut-être en eux de meilleur».*

(9) *DESCARTES;* Les Passions de l'âme, *art.* 201.

(10) *KANT;* Anthropologie du point de vue pragmatique, *Paris, Vrin*, 1970, *pp.* 137 - 138.

(11) *KANT;* Critique de la faculté de juger, *Paris, Vrin*, 1968, *p.* 109.

(12) *FREUD, S.; «Au-delà du principe de plaisir», in* Essais de psychanalyse, *Paris, Payot, p.* 18 : «*Nous savons d'ailleurs que les enfants expriment souvent des impulsions hostiles analogues en rejetant des objets qui, à leurs yeux, symbolisent certaines personnes*».

(13) *La pomme sert d'image représentant l'univers réduit et portatif, ainsi que l'a montré Georges POULET dans* Les Métamorphoses du cercle, *Paris, Garnier Flammarion*, 1979, *p.* 74.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
MARDI
8 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.880 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.880

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

ԳԻՒՂԵՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ ԳԻՒՂԵՐ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ

ՄԱՐՏԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԴԻՄՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՐ ՀԱՑԱՀԱՏԻԿԻ ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԻԻՆ ԸՆԷ

Նաբաթավերջին ծանր մարտերու բեմ եղած է Մարտակերտը. Սեպտեմբեր 3-ի երեկոյեան Ադրբեջանցիները յաջողած են մտնել Փոքր Սրխաւենդ գիւղը սակայն կատաղի կռիւներէ ետք դուրս շպրտուած են,

Նոյն օրը թշնամին մարզկային զգալի կորուստ տուած է Վաղուհաս եւ Յարութիւնագոմեր գիւղերուն ուղղութեամբ մղուած պայքարին մէջ: Ղարաբաղի նորութիւններու գործակալութեան տեղեկութիւններով Սեպտեմբեր 3-ի մարտերուն 10 հայ երիտասարդ զոհուած է Մարտակերտի շրջանը ու կայ աւելի քան 40 վիրաւոր:

Սեպտեմբեր 4-ին, կէսօրէ ետք Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ուժերը Մեհմանակերտի մօտը կրակած հն ադրբեջանական Միկ - 21 ռազմական սաւառնակի մը վրայ որ ինկած է Ակերտաի Մալիբէյլի եւ Մարտունիի Ննգի գիւղերուն միջեւ: Օդանաւին բեկորներուն մէջ գտնուած են գնդիկաւոր ռումբերու մնացորդներ: Հաւանական է որ օդաչուն մահացած ըլլայ:

Սեպտեմբեր 5-ին, Շաբաթ օր պարզուած պատկերը հետեւեալն էր.- Նախորդ օրը, կերեկ եւ գիշեր չարունակուած էին գործողութիւնները Ակերտաի շրջանը, գլխաւորաբար Նախիջեւանիկ եւ Վարդաճոր գիւղերը, որոնք Ադրբեջաններու ձեռքն անցած էին: Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը հակարձակման անցնելով, Շաբաթ (Սեպտեմբեր 5) օրուան տուեալներով ազատագրած են Ակերտանի շրջանի Խրամորթ, Նախիջեւանիկ, Վարդաճոր (Փիրջամալ), Արեղամին, Սառնաղբիւր եւ Տահրակ գիւղերը եւ կրցած են չեզոքացնել Աբատլի եւ Գիւլափլուի ռազմական կայաններու (Ազդամի շրջանը): Կռիւներու ընթացքին Ադրբեջան կորսնցուցած է Մի - 24 թռան մը, 3 հրաուայլ, հետեւակի երկու զրահակառք, շուրջ 100 զինուոր, հայկական ուժերը ունին չորս մեռեալ եւ 17 վիրաւոր:

Նաեւ Շաբաթ կերեկ, հայկական ուժերու ձեռքը անցած են Մարտակերտի շրջանի Ցարութիւնագոմեր եւ վերին Հոռաթաղ (ինչպէս նաեւ Բաշ - Գիւնեվայա, Օրթա - Գիւնեվայա եւ Մանիկլու:

Կապանի օդակայանին վրայ ինկած ռումբերէն մէկ հոգի մեռած է: Երեք մեռեալ կայ Տաուշի շրջանի սահմանամերձ գիւղերը:

Սեպտեմբեր 4-ի առաւօտուն կացութիւնը լարուած էր Մեղրիի գօտիին մէջ. կրակ բացուած է Նիւվադի գիւղին սահմանային դիրքերուն ուղղութեամբ, իսկ կէսօրին դրեթէ ամբողջ սահմանին երկայնքին:

Կրակ բացուած է նաեւ Կրասնոսելսկի Ջիլ, Վահան, Ներքին եւ Վերին Ճամբարակ գիւղերուն վրայ. մէկ հոգի վիրաւորուած է:

***

ՀԱՑ՝ ԹՈՒՐՔԻԱՑԷՆ...

Վարչապետ Ս. Ցարութիւնեան նամակով մը Թուրքիոյ վարչապետէն խընդրած է որ Թուրքիա 100 հազար թոն հացահատիկ փոխ տայ Հայաստանի, քանի որ Վրաստանի խառնակ կացութիւնը թոյլ չի տար որ արտասահմանէն գնուած մթերքները Հայաստան հասնին: Այդ մթերքներուն մէջ կայ նաեւ մեծ քանակութեամբ հացահատիկ որ ներկայիս կը գտնուի ուկրանական եւ ռուսական սեւծովեան նաւահանգիստներու մէջ: Նամակին մէջ նշուած է որ Թուրքիոյ կողմէ այդ քայլը քաղաքական բնոյթ կը կրէ, դրական արձագանգ գտնելով թէ՛ Հայաստանի եւ թէ միջազգային շրջանակներու մէջ: Ըսուած է որ Հայաստան անմիջապէս որ տիրանայ իր բեռներուն, կը վերադարձնէ փոխ առնուած հացահատիկը:

Ձենք գիտեր, այսօրուան տուեալներով (Սեպ. 7) թէ ի՞նչ եղած է Թուրքիոյ պատասխանը: Օրուան թերթերը միայն վերոյիշեալ լուրը կու տային, առանց խորհրդածութեան: Գալով մեզի՝ խորհրդածելու բնաւ տրամադրութիւն չունինք:

***

ՄԱՄՈՒԼ

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԻՇՏ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Քոթիտիէն միակն էր որ մեզ չէր մոռցած: Աբդարեւ շրջանէ մը ի վեր Աբխազ եւ Տաճիկատան կը զբաղեցնեն մետիաները -զբաւուր ընդհանրապէս- եւ բոլորովին մէկ կողմ զբուած է Ղարաբաղը: Մի՞շէ կէթիէնն է որ կը տտորպզբէր բաւական երկար թղթակցութիւն մը: Ըսելէ ետք թէ այսօր (Սեպ. 7) Հռոմի մէջ կը վերսկսին Մինսկի նախապատրաստական ժողովի աշխատանքները, յօդուածագլխով կը ծանրանայ Արցախի ներկայ կացութեան վրայ: Կ'արձագանգէ Առուչանեանի, ապա Մ. Գրիգորեանի յայտարարութեանց: Անոնք կը բացատրեն Ադրբեջանի մղած մաշումի պատերազմը, նաեւ հոգեբանական: Կը ամբաստանեն Ստեփանակերտը թաղ առ թաղ, յետոյ այլ օդանաւեր կը ղրկեն քննելու համար արդիւնքները ու կը ամբաստանեն նոր թիրախներ: Բժշկապետը կ'ըսէ թէ մորֆինի եւ ցաւը մեղմացնող դեղահատի պակաս ունին: Վատահ է որ գործածուած ռումբը նոյնն է զոր Ամերիկացիք գործածեցին Վիէթնամ, այսինքն՝ արգիլուած զէնքեր:

Ղարաբաղի հայ բնակչութիւնը, կը դրէ կէթիէն, երկկ վճռած էր մնալ իր ծննդավայրը, այսօր՝ մտահոգութեամբ կը տեսնէ որ ռազմաճակատը կը մօտենայ: Մարտակերտը ինկած է եւ ճակատը կը յառաջանայ: Մարզասիրական գօտին (Լաչին) Հայաստանի հետ, անցեալ Մայիսին, երբ դրաւուեցաւ ուրախութիւն եւ դիւրութիւն ստեղծեց: Այսօր՝ ծուղակի դիմագիծ առած է, քանի՝ ոմանք կը յուսան Արցախ բանի փոխանակ Հայաստանէն Արցախ բանելու (օդնութիւն հասցնելով) հակառակ ուղղութեամբ կը բանի՝ զաղթականներ ղրկելով:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԿՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Շընդունքի արիւնալի պատահարներէն ի վեր թուրք զինեալ ուժեր աւելի բացայայտ կերպով պայքար կը մղեն Քիւրտերու դէմ, Լայնածաւալ գործողութիւններ կը կատարուին Ճուտի լերան վրայ ուր կ'ըսուի թէ կեդրոնացած են քիւրտ գինեալները: Շաբաթավերջին 45 քիւրտ մարտիկ սպանուած է. թուրք մամուլին տուեալներով, 15-20 վիրաւոր ունին. թուրք ապահովութեան ուժերը:

Տիգրանակերտի նախկին քաղաքապետը որ քրտական անկախ պետութեան մը զօրավիզ կանգնելու մեղադրանքով տասը տարի բանտարկութեան պատիժ կրած էր եւ որուն կինը ներկայիս մէկ երեսփոխանն է Ապր. Ժողովին, Փարիզի մէջ ըսած է թէ Թուրքիոյ քիւրտ բնակչութեան կեանքի պայմանները օրէ օր կը վատթարանան ու մարդկի զօրավիզ կը կանգնին փիֆ-փ. ան դատապարտած է թուրք իշխանութիւններու վարած ճնշումի քաղաքականութիւնը, աւելցնելով որ տակիկա կը մեծցնէ երկու ժողովուրդներու միջեւ բացուած անդունդը եւ եթէ Թուրքիոյ մէջ քիւրտերու վիճակը չբարելաւուի, անոնք պիտի հակին դէպի անկախութեան գաղափարը:

Միւս կողմէ, քաղաքական դէտնի վրայ, թրքական շրջանակներուն մէջ մեծ հակազդեցութեան պատճառ եղած է Հանրապետութեան նախագահ Իօզալի հանդիպումը Իրաքի ընդդիմադիր պարագլուխներուն հետ: Հանդիպումին օրակարգը կազմած է Իրաքը մասնատելու եւ երեք շրջանի բաժնելու ծրագիրը մը: Թուրք մամուլը կ'անդրադառնայ նաեւ այն զոհունակութեան դոր արտայայտած է Միացեալ - Նահանգները, այս հանդիպումին մասին:

Իսկ Իրաքի Անգարայի դեսպանը ակներեւ դժգոհութեամբ հարց տուած է թէ Անգարա արդեօք երջանիկ պիտի ըլլա՞ր եթէ որեւէ երկրի մը նախագահը հանդիպումի մը հրաւիրէր փիֆ-ի ղեկավարները,

---

րու ծովածաւալ բազմութիւններ ղէպի Հայաստան տանելով:

Եղրակացութեան մէջ, լրագրողը սակէս կ'արտայայտուի.- «Կռիւներու չափազանցեալ մեհեմեթիզասիոնի ժամանակաշրջանի մը, այն պատճառները որոնց համար Հայաստան կ'արգիլէ լրագրողներու մեծ մասին Ստեփանակերտ երթալ, երկդիմի կը մնայ: Պատասխանը, թերեւս, կը գտնուի այն խօսքերուն մէջ զոր երիտասարդ կին մը կ'ուզէր իր լացող մօրը՝ "Եկուր, մի լար քամերա-ին առջեւ, կարելի է Ազերիները կը դիտեն"»:

Այլ խօսքով, եթէ մետիանները Ղարաբաղի մասին չեն խօսիր, մեղաւորը Հայերն են...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Արտաքին նախարարը Հ. Չէթին Սեպտեմբեր 20-ին Միացեալ - Նահանգներ պիտի գտնուի, մասնակցելու համար ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին: Ծրագրուած հանդիպումները կը վերաբերին Պոսնիոյ, Ղարաբաղի եւ Միջին Արեւելքի հարցերուն:

ՎԵՆԵՏԿՈՑ գաւառը, Վիչէնցայի մօտ, իտալական ոստիկանութիւնը յաջողած է ձերբակալել Մաֆիայի մեծ դէմք մը՝ Ճուզեփփէ Մատոնիա, 45 տարեկան, որ

(Շար.ը Դ. Էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱՍԱՓՐԻԽԹ

Շաբաթավերջին, հանրավճիռին պայքարը նոյն ձեւով չարունակուեցաւ, մանաւանդ որ «այո»ներու կողմնակիցները յապաղումով ձեռնարկեցին իրենց արշաւանքին եւ նոր է որ հարցախոյզները կը հաստատեն թէ «ոչ»ը կը նահանջէ («այո»ն 54%-ի հասած էր Սեպտեմբեր 7ին):

Շաբաթ եւ կիրակի, հրապարակաւ թէ հեռատեսիլէն քաղաքական դէմքերը պիրար կը հրմշտկէին:

Ան Սէնքլէր վերամուտի իր առաջին երկու յայտագիրներուն (Կիրակի, ժամը 19, 7/7) նոր բնոյթ մը տուած էր, հրաւիրելով երեք հոգի: Այս անգամ, Սեպտեմբեր 6, մէկ «այո» (Սիմոնն Վէյլ) եւ երկու «ոչ» (Փասքուա եւ Շըվէնըման) կային, որոնք իրենց դատը պաշտպանեցին, միշտ հիմնուելով դրեթէ նոյն դրդռդապատճառներուն վրայ: Բոլորը Ֆրանսան եւ Եւրոպան կը պաշտպանեն, դրական թէ բացասական դիրքով:

Ռէնսի մէջ, Ժան-Մարի Լը Փէն իր հրապարակային հաւաքոյթը ըրաւ հակառակ տեղւոյն արքեպիսկոպոսին, որ կիրակնօրեայ պատարագն ալ ջնջած էր եւ եկեղեցին փակած, երբ Ազգ. Ճակատը յայտնած էր թէ դաւիթը ընտրած էր իր հանրաժողովին համար: Լը Փէնի ընտրութիւնը հիմնուած էր «զուտ Ֆրանսական» տուեալներու վրայ: Ռէնսի մէջ է, որ 496-ին Սէն - Ռեմի մկրատած էր Գլովիսը, Ֆրանսայի Թագաւոր եւ արդէն Լը Փէն ոգեկոչեց Ֆրանսայի Թագաւորները, դիմեց Զորայի՝ «Ֆրանսացիներ, Ֆրանսուհիներ, հայրենիքը վտանգի մէջ է, ոտքի՛ դուրս քչերու համար դատաճանութեան մեղսակիցները»: Հազիւ 2000 հոգի հաւաքուած էին լեռու համար Ազգ. Ճակատի ղեկավարը, որ մեղադրելէ ետք Միթերանը որ «ազատ-որմնադիրական դաւ մը լարած է Ֆրանսայի դէմ», Ֆիլիփ Սէկկէնի ալ «միջակութիւնը» Սեպտեմբեր 3-ին վերագրեց Միթերանի հետ բանմադրուած սենարիոյի մը:

Ժիսքար տ'Էսթէն հիւրն էր «Ձշմարտութեան ժամ»ուն: Նախկին նախագահը որ բուռն ջատագով մըն է Եւրոպայի, կ'ուզէ հասկցնել որ պէտք չէ չփոթել Միթերանը եւ հանրավճիռին բուն նիւթը որ Եւրոպան է: Ու պատմութիւն մը կը պատմէ: Երիտասարդ ապջիկ մը կ'ըսէ հօրը թէ պիտի ամուսնանայ քաղաքապետարանը Սեպտեմբեր 20-ին: Հայրը կ'ըսէ «երբ քաղաքապետը հարցում ընէ՝ «կ'ուզէ՞ք եւլն. եւլն.» ո՛չ պիտի պատասխանես»: Ինչո՞ւ հարց կու տայ աղջիկը ու հայրը կը պատասխանէ՝ «որովհետեւ քաղաքապետը չեմ պիտեր»: Աղջիկը, այն ատեն, կը ճչէ՝ «այս անգամ այո՛ կ'ըսեմ, որովհետեւ հարցը քաղաքապետին չի վերաբերիր, ու երբ ընտրութիւններ ըլլան ո՛չ կ'ըսեմ քաղաքապետին»: Այլ խօսքով պէտք է այո՛ ըսել Սեպտեմբեր 20-ին եւ ո՛չ Մարտին, երբ երեսփոխանական ընտրութիւններուն օրը գայ:

Ճիշդ է որ ստեղծուած չփոթութիւնը բոլորովին կը խեղաթիւրէ հանրավճիռին բնոյթը եւ խորքին մէջ, կը փաստէ որ Մաաստրխթի դաշնագիրը պէտք է վաւերացուէր Խորհրդարանին կողմէ (ինչ որ շատ դիւրին ալ պիտի ըլլար) եւ չվերածուէր փէպիսիթի մը Թեր կամ դէմ Միթերանի: Այս է պատճառը նաեւ բազմաթիւ «ոչ»երու, անոնց «ո՛չ»ը ո՛չ մըն է Միթերանի: Եւ տ'Օրմէսոնի խորագիրը չատ բան կ'ամփոփէր, Սեպտեմբեր 7-ի Ֆիկարօ-ի մէջ, երբ կ'ըսէ «Այո՛ Մաաստրխթի, ո՛չ Միթերանի»: Ճշտակ պէտք է ըլլայ, որ հարցը վաղուան Եւրոպան է:

126 ԹՈՆ ՊԼԻՆՋԻՆ ՁԱԽՈՂԱԾ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Թէ իրական կեանքը ճառերու, երազներու ճամբով չէր ընթանար, թէ զոհողութիւն, հայրենասիրութիւն, նոյնիսկ պարկեշտութիւն անհրէշ եզրեր կը նշանակուէին «չահ» կոչուած ամենահզօրին դէմ, արդէն ծանօթ պարագաներ էին: Այդ ծանօթութիւնը վերջերս ամբապնդուած էր երբ լսելէ ետք, կարդացած էինք նաեւ թէ կային Հայաստանէն Ղարաբաղ մեկնողներ որոնց նպատակը Ադրբեջանցիները ետ մղել ու հող ապահովել չէր· անոնք խիզախութիւն ու քաջագործութիւն ցոյց կու տային ինքնապահական ճգնաժամու ամենակուռ յարձանքէն ազատագրելու համար իրենց քանկները: Մինչ Հայաստանէն աննդեղէնի, դեղօրայքի բեռով չարասիներ հազար վտանգ յաղթահարելով կը ճգնէին Ղարաբաղի Հայութեան օժանդակութեան հասնիլ, պատեհապաշտ ասպետներ ալ այլ կարգի վտանգներու ենթարկուելով անհասուն «կը ներածէին» Հայաստան: Բուսական չահութարեր ձեռնարկ պէտք է ըլլայ այդ մեկը, որպէսզի մարդ մեկզի դնելէ ետք բարոյական ամէն ըմբռնում, ենթարկուի նաեւ թշնամիին որոգայթնեղուն, օդէն ինկած ռումբին, հրթիռին մշտակայ վտանգին:

Պատեհապաշտը, չահամոլը միմիայն Հայութեան պատուհները չեն· ոչ ալ առիթէն օգտուելու, հարստանալու միջոցներուն մէջ խոիր չդնելու առաքելութիւնը միայն հայկական երեւոյթ կարելի է նկատել···: Այս տեսակի մտածումներով ջանացած էինք վրան չծանրանալ Ղարաբաղցիին առացուածքէն Ադրբեջանցիին հետ բաժին ունենալու Հայաստանցիներու ախորժակին ու անցնիլ· այդ «անցք»ին վրայ հասաւ քանի մը պլուխ անասունի զործառնութիւնը մանկապարտէզի արարք դասող նոր լուր մը· Օգոստոս 22-ի «Երկիր» թերթը «Սարատեղիական հումքը չարասիւնով հեռանում է» խորագրուած կէս էջով մը հետեւեալը կ'ըսէ· Գիւմրիի մաքսատան մէջ թուրքիա մեկնող հայ գրօսաշրջիկներուն պայուսակներէն պղինձ ձեռք անցած ըլլալու լուրերէն ետք, հասած է ահազանգ մը· Գիւմրիի մէջ երթեւեկի պաշտօնեայ մը կանդնեցուցած է 14 բեռնատարներով չարասիւն մը ու պարզած որ անոնք բեռցած են 100 թոն ալիւմինիում եւ 126 թոն պղինձ: Այդ պղինձին մէջ գտնուած են նաեւ թրոլէյպիւսի հաղորդալարեր ինչ որ կ'ըսուի թէ «հանելուկային ձեւով անհետացում էր Գիւմրիի մի բանի փողոցներից»· Գրի առնուած տեղեկագրին համաձայն, բեռը կը պատկանէր Երեւանէն երկու ձեռնարկութեան իսկ հայցկատէրն էր Թիֆլիսէն հաստատութիւն մը: Վաճառքը արտօնուած էր Տնտեսութեան նախարարին ա· տեղակալին կողմէ: Գոնէ իր ստորագրութիւնը կար փաստաթուղթերուն վրայ: Կար նաեւ Երեւանի մաքսատան կնիքը: Որպէս յաւելեալ տեղեկութիւն կ'ըսուի որ դժուար չէ կռահել որ Թիֆլիսեան հաստատութեան այդ ապրանքը պէտք չէ, իսկ չրջանին մէջ ամենաարարճը դինը կու տայ Թուրքիան:

Թէ որքան ճիշդ են պղինձ բարձած չարասիւնին առաքելութեան մասին հրամցուած վարկածները, առիկա պիտի յայտնէ պաշտօնական տեղեկատուութիւնը: Մինչեւ որ այդ մեկը կամ որեւէ լուսաբանութիւն տեղ գտնէ հայաստանեան մամուլին մէջ, կարելի է խորհրդածել Գիւմրիի փողոցներէն անհետացած պղինձէ հաղորդալարերուն մասին· կարելի է նաեւ հաշուել -ինչպէս կ'ընէ Թերթին Գիւմրիի թղթակիցը- թէ երբ մեկ փամփուշտ ձուլելու համար 15 - 30 կրամ պղինձ կը գործածուի, քանի՞ փամփուշտի կը բաւէ 126 թոնը···:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՅԵԱՆ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

-- ՄԱՀՈՒԱՆ ՓՍԱՆԱՄԵԱԿ --

1972, Սեպտեմբեր 7-ին է, որ փարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ, իր մահկանացուն կը կնքէր Նշան Պէշիկթաշլեան, գրագէտ - երգիծաբան, նաեւ ուսուցիչ եւ վաղ երիտասարդութեան ալ՝ դերասան:

Բնիկ պոլսեցի, ծնած էր 1898-ին եւ գլխաւորաբար ինքնաշխատութեամբ է, որ կատարելագործած էր իր ուսումը, մանաւանդ հայերէնը, որու երկրպագուն էր:

Քսան տարիներ սահեր անցեր են արդէն, աշնանամուտի այն օրէն, երբ փարիզեան արուարձանի մը գերեզմանատան փոսին կը յանձնէինք իր մարմինը: Ու քսան տարիներու երկայնքին, օր օր իր երբեմնի մտաւորականութենէն պարպուած ֆրանսահայ գաղութը, սկսաւ նաեւ մոռնալ իր մեռելները: Այն մեռելները՝ որոնք կեանք տուած էին իրեն: Այսպէս եղաւ նաեւ Պէշիկթաշլեանի պարագան, հակառակ անոր, որ երգիծաբանէն անդին, ան եղած էր նաեւ հայերէն լեզուի եզակի ուսուցիչ մը, որու կը պարտին իրենց հայերէնը փարիզեան շրջանի առաջին երկու սերունդներէն շատեր: Գիտէր հետաքրքրել, աշակերտին ուշադրութիւնը գրաւել, չձանձրացնել վարժապետական ուսուցումով մը ու փնտռել տալ իր դասերը, ինչ որ հազուադէպ պարագայ մըն էր, մանաւանդ ի՛ր ժամանակաշրջանին:

Հեղինակն է բազմաթիւ գործերու, գրական, երգիծական թէ թատերական: Վերջին տարիներուն ինչ մը շատ կ'արտադրէր, հայ մամուլին տալով գրութիւններ, ուր յաճախ որակը զոհն էր ճանկին, բայց, այդ ալ իր արդարացումն ունէր ճանի Սփիւռքի այն ինչերէն էր, որ կ'սպրէր իր գրիչով միայն: Երգիծական մարզին իր ամէնէն յաջող գործերը կը մնան իր առաջին ծաղրանկարները, որոնք իր նախճան հատորով հրատարակուիլը, լոյս տեսած են «Յառաջ»ի մէջ, նախապատերազմեան շրջանին:

Ստորեւ, երգիծական իր էջերէն այս ճանի մը ևմոյշները թող յարգանքի մեր արտայայտութիւնը ըլլան իր յիշատակին հանդէպ, որպէսզի դառնութեամբ չստիպուինք կրկնել բանաստեղծին հետ·-

«... *Եւ յիշատակս ալ թառամի*
Ա՛հ, ա՛յն ատեն ես կը մեռնիմ»

ԽՄԲ· «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐԸ

Հայ հարուստ մը կը ճանչնամ որ բացառաբար ու բացառիկ ընթերցասէր մըն է: Աւելի ճիշդ հրէշային ընթերցամոլ մըն է:

Ներկայացնեմ:

Հայրենակիցի մը հետ միասին դործ մըն է հիմնած: Ամէն օր «Յառաջ» մը կը գնէ որուն 25 սանթիմը կը վճարէ իր գործին ընկերը: Միասին կը կարդան: Իրիկուններըը, խանութը գոցուած պահուն՝ կ'իւրացնէ թերթը ու կ'երթայ տուն: Իր բնական յարկաբաժինին վրայ կը գտնուի Հայ մը որ բաժանորդ է «Ազդարար»ի: «Յառաջ»ը կու տայ ու կը ստանայ «Ազդարար», պայմանաւ որ «Յառաջ»ը իրեն վերադարձուի, մինչ «Ազդարար»ը իր քով կը մնայ: «Ազդարար»ը կը ղրկէ Եգիպտոս, թարեկամի մը ու փոխարէնն կը ստանայ «Յուսաբեր» ու «Արեւ»: «Իսկ «Յառաջ»ներուն չարաթուան երեք թիւերը կը ղրկէ իր փարիզարնակ մէկ ծանօթին ու կը ստանայ «Երեւան»ի երեք թիւերը: «Յառաջ»ի մնացեալ երեք թիւերն ալ կը ղրկէ ուրիշի մը ու կը ստանայ անկէ «Բուժանք», «Նոր Երկիր»: Այս բոլոր թերթերը կարդալէ վերջ, վրան աւելցնելով «Յուսաբեր»ը եւ «Արեւ»ը, ամէնքը մէկ կը ղրկէ Նիւ-Եորք գտնուող իր մէկ ազգականին ու փոխարէնը կը ստանայ «Հայրենիք», «Ասպարէզ», «Պայքար», «Նոր Օր», «Կռունկ», «Կոչնակ»: Այս թերթերն ալ կարդալէ վերջ գանոնք կը յանձնէ մէկու մը ու կը ստանայ ամսական 50 Ֆրանք: Ուրեմն ամսական 13 - 15 Ֆրանքով կը կարդայ 15 թերթ ու իր տուած դրամը ստանալէ վերջ դուա չահ կ'ունենայ 35 Ֆրանք ու 35·000 դաղտիար:

Եւ տակաւին գնդողներ կան թէ հայ մամուլը իր օգտակար դերին մէջ չէ:

***

ՄԵՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐԸ

Սողոմոն Կուլիկեան անուն ծանօթ մը ունէի: Աչխարհի մէջ միակ մարդ մըն էր: Կարծես գետնէն բուսած կամ ծառի մը ճիւղէն ինկած: Ազնիւ մարդ էր, բայց դժբախտ ու մանաւանդ հիւանդ: Անցեալ օր -ձեզի օրեր- մեռաւ է: Ահաւասիկ մահազդը·

«Տիար Յակոբոս Կուլիկեան եւ զաւակուիճ, Տիար Աբրահամ Կուլիկեան եւ զաւակուիճ, տէր եւ տիկին Սաղաթէլ Կուտոզեան եւ զաւակուիճ, Տիար Մատթէոս Թորոսեան, Այրի տիկին Սօֆի Ագապեան (Սքօֆօլմ), եւ իր զաւակը (Որովայնաֆաղաբ), Օր· Զապէլ Ծուլիկեան (Փարիզ), Տիար Մեսրոպ Թովմասեան (Ատլանտեան Ովկիանոս), Տ· Ազլադեան (Զանզիպար), Տիար Ողբունի (Քամչաթքա), Տ· Սարեանց (Ն· Զելանտա), Տ· Հովեանց (օդանաւ ի խաղաղական), Տ· Մատաթեան (Մանչէսթըր), Տ· Աբիսողոմեանց (Կալկաթա), Տ· Իշխան Խանամեանց (Սահարա), Տ· Ծովակալ (Լօգան) եւ Քէշիշեան (Լոնտոն), Գնաճեան (Պերլին), Խորանճեան (Վիէննա), Միւնասեան (Աքէնճ) ընտանիքները եւ համայն ազգականք կը ծանուցանեն դառնակսկիծ մահը՝

ՏԻԱՐ ՍՈՂՈՄՈՆ ԿՈՒԼԻԿԵԱՆ-Ի

(Նախկին անդամ Թաղական խորհրդի եւ կալուածոց հոգաբարձութեան)

իրենց թոռան, զաւկին, հօրը, մեծ հօրը, ամուսնոյն, հօրեղբօրը, մօրեղբօրը, եղբօրը, բեռայրին, ազգականին՝ որ տեղի ունեցաւ իր 59 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ, չարչարագին հոգեվարքէ մը վերջ, որ տեւեց 58 տարի:

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը պիտի կատարուի ··· եւլն· եւլն·:

Նախ մարդ կ'ապշի կը մնայ թէ ո՞ւրկէ բուսան այս ազգականները:

Երկրորդ՝ ի՞նչպէս կրցան այդքան հեռուներէն՝ մահը իմանալ ու միասին ծանուցանել:

Տարօրինակ ազգ ենք, բանիւք չկայ:

Երբ ողջ ենք, ոչ ազգական ունինք, ո՛չ բարեկամ: Անգամ մը որ մեռանք ահա սիրողներ ու լացողներ կը ծնին:

Ամէն ազգ մահով կը պակսի· իսկ մենք մահով կ'աւելնանք:

***

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ»

Քանի մը չաբաթ առաջ բացումը կատարուեցաւ, Բարեգործականի չէնքին մէջ Ազգ· Մատենադարանին:

Մատենադարանի բացումէն մէկ օր վերջ Տոքթ· Վ· Թորգոմեան սրահէն ներս մտնել ուզած է հին ազգօգուտ բժիշկներու վրայ իր կատարելիք մէկ ուսումնասիրութեան համար կարգ մը գրքեր թղթատելու մտքով: Արամ Անտոնեանն անոր բսած է, թէ կարելի չէ առանց արտօնագրի ներս մտնել: Պատուիրած է որ Պ· Հէքիմեանէն արտօնագիր մը ստանայ: Պ· Հէքիմեան ալ յայտնած է, որ արտօնագիրը պէտք է Մալէզեանէն ստորագրուի: Մալէզեանն ալ երկու օր վերջ Պ·Լ·ի յէն գալով յայտնած է, որ արտօնագիրը Նորատունկեանէն պէտք է կնքուի: Շաբաթ մը վերջ Նորատունկեան ըսած է որ Տոքթ· Թորգոմեանի ուսումնասիրութեան լրջութիւնը պէտք է քննուի: Պ· Բասմաջեան իմդիրը քննելով նպաստաւոր կամ անպատշաճ վճիռ մը չէ կրցած արձակել: Գործը յղուած է Մարկոս Նաթանեանին, որ այդ հարցը իր իրաւասութենէն վեր դտած է: Եղելութիւնը պատմուած է Պօղոս Նուպար փաշային, որ այս մասին յանձնախումբ մը կազմել հրամայած է: Շաբաթ մը վերջը կազմուած է յանձնախումբ մը Լեւոն Բաշալեանէ, Արշակ Զօպանեանէ, Տիգրան Կամսարականէ, Փրոֆ· Ադոնցէ եւ իրաւարան Պապաջանեանէ բաղկացող:

Հիմա այս յանձնախումբին վճիռին կը սպասուի Տոքթ· Թորգոմեանը մատենադարանէն ներս առնելու համար:

Լաւ ելաւ, որ յանձնախումբը երկար վիճաբանութիւններէ վերջ որոշում ըրած է որ Տոքթ· Թորգոմեանը կրնայ իր կատարելիք ուսումնասիրութեան համար մտնել մատենադարան:

Վերջապէս, արտօնագիրը կը պատրաստեն ու ցրուիչի մը ձեռքով կը ղրկեն Տոքթ· Թորգոմեանի տունը: Ու ահա թէ տունէն ի՛նչ կը պատասխանեն·

- Տոքթորը յուսահատած ելաւ գնաց Վիէննա՝ Մխիթարեաններուն մատենադարանը: Շաբաթներ մը մէջ իր ուսումնասիրութիւնը կատարեց: Այսօր հեռագիրը առինք, վաղը առաւօտ կը հասնի ու ա՛լ ձեզի պէտք չունի:

***

ՄՏԻՒԻ ԲԵՌՆԱԿԻՐՆԵՐ

Շատ տեսակի մարդիկ ունինք···

Այս անգամ պիտի խօսինք զարպացողց մասին: Այս մարդիկը խիստ լուրջ, բաւական յարգուած, ուսումնական եւ մանաւանդ ուսումնասիրող գլուխներ են: Ընդհանրապէս մինչեւ երեսունըհինգ - քառասուն տարեկան կ'երթան համալսարանները, մինչեւ վաթսուն - վաթսունհինգ տարեկան կը շարունակեն ընթերցումներ եւ ապա կը նստին ու կը մտմտան, կը մտածեն, կը խոհան, կ'ամփոփուին, կը սուդուին հասկնալու համար աչխարհի բանը:

Այս մարդոց գլուխը նման է բուսաբանական պարտէզի: Աչխարհի հազար կողմերէն խոտեր, ծաղիկներ, տերեւներ, ծառեր քերուած ու տնկուած են: Մուտքը արգիլուած է: Եւ դրախտը զուրկ է սեփական ծաղիկէ ու պտուղէ:

Ուրիշներ ուրիշ բաներու կը նմանցնեն այս մարդիկը: Ոմանք կ'ըսեն թէ անոնք «դրքի մուկեր» են կամ «կատուներ մատենադարանի» եւ կամ «հին ղրաուն», «ամբար դիտելեաց», «բառարան կենդանի»:

Անոնք պարզապէս մտքի բեռնակիրներ են եւ իրենց ուղեղին մէջ կը դիզեն դրքեր ու դիտելիքներ: Եւ երբ տեղ չի մնար իրենց ուղեղում, այս անգամ դրքերն ու դիտելիքները կը սկսին դիզել իրենց ուղեղին վրայ: Եւ օր մըն ալ դրքերու ծանրութենէն կը կքին, կը լռեն, կը տառապին ու կը քալեն նահատակներու նըման:

Տխուր է անոնց պատկերը:

Ընդհանրապէս կ'ունենան մօրուք, ակնոց: Իրենց դիմագիծերը կարծէք կը ներկայացնեն Բաբելոնի քարտէսը կամ լաբիրինթոսի մը յատակագիծը:

Բեռնակիր մատենադարանները են···

Պէտք չէ թերահաւատ յարգանքի մէջ:

Գրեթէ ասանկ մէկին էր նաեւ եղիա Տէր-Մկրտիչեանը:

Այս առիթիւ մանրավէպ մը իր կեանքէն ու իր խօսքէն մանաւանդ:

Օր մը եղիա դուրս կ'ելլէ «Սուրհանդակ» թերթի խմբագրատունէն, ընկերակցութեամբ Միսաքեան Շաւարշին:

Կը քալեն, կը խօսին:

Եղիա կը խօսի ու կը հարցնէ Շաւարշին·

- Տղաս, կը կարդա՞ս···

- Ա՛յո՛, պարոն Տէմիրճիպաչեան···

- Շա՞տ կը կարդաս···

- Բաւական···

- Կը հաղորդակցի՞ս միչտ փիլիսոփայական, իմաստասիրական մեծ մտքերուն հետ···

- Բաւական···

- Քեզի խրատ մը տամ···

Ու եղիա կը կենայ: Կը նայի Շաւարշի աչքերուն մէջ ու կ'ըսէ տխուր լրջութեամբ·

- Տղա՛ս, մի՛, չատ մի՛ կարդար··· վերջը ինծի պէս կ'ըլլաս···

Ու հիմա ըսելու է այս խօսքը մտքի նոր բեռնակիրներուն·

- Զգո՛յշ, վերջը եղիային պէս կ'ըլլաք···

Ու դեռ տուղ, ստեղծող, պղտատու միտք էր եղիան: Հապա ի՞նչ ըսել անի

միաք ու անպատուղ բեռնակիրներուն.
. Վերջը եղիայէն ալ դէշ կ'ըլլաք...
. Չ'եք մաքի բեռնակիրներ, որոնք մեծ մաքերու ահագին բեռները կը չարկեն անմաքերու ահագին ծառաները եզած գաղար: Մեծ մաքերու ծառաները եզած են: Գերուած են: Բռնուած մեծերու ճիրաններէն: Եւ կորնչցուցած են իրենց ինքնավստահութիւնը: Զուներին սեփական միաք, կարծիք, դատողութիւն, տրամաբանութիւն: Եթէ սովորական հարց մը ուղղես իրենց ամենուքը կը պատասխանեն.
. Այս մասին Թէնի կարծիքը որոշ է...
. Լիպկնեխտ կ'ըսէ որ...
. Քառ Արիստոտէլի...
. Գլատոն չատ լաւ բացատրած է այդ կէտը...
. Ինչպէս հետեւեալ խօսքը միտքդ պահէ...
. Շոպէնհաուէր այդ մասին երկարօրէն խօսած է...
. Նիցչէն կարգա՛ ու պիտի տեսնես...
. Կատուկին ըսածիդ ճիշդ հակառակը ապացուցած է...
. Քառ Լենինի...
. Գէրկոնը չատ ուժգնօրէն ապացուցած է ըսելիքս...
. Այնպիսի չատ պարզ կերպով հաստատած է որ...
Չ'եք մաքի բեռնակիրներ:
Անօգուտ է անոնց ըսել.
. Ի՞նչ է այս մասին սեփական կարծիքդ...
. Գէրկոնի կարծիքը այն է որ...
. Եղբայր, ձգէ սա Գէրկոնը, քու կարծիքդ ի՞նչ է...
. Թէն ըսած է որ...
. Հասկցանք, քո՛ւ կարծիքդ...
. Նիցչէ կը կարծէ որ...
. Քո՛ւ կարծիքդ...
. Իմ կարծիքս Շոպէնհաուէրի կարծիքն է... ես անոր կարծիքէն եմ դայն կարդացած ի վեր...
. Անկէ առաջ ի՞նչ էր սեփական կարծիքդ...
. Անկէ առաջ Քանթի կարծիքէն էի...
. Անկէ ալ առաջ...
. Անկէ ալ առաջ անշուշտ դեռ կարծիք չունէի...
. Ասկէ վերջի սեփական կարծիքդ ի՞նչ պիտի ըլլայ...
. Զորս հինգ դրքեր ունիմ կարդալիք, նոր գնեցի, սեփականութիւններս են, առնցմէ կախում ունի կարծիքս...
Բարեկամներ, ուղեղ ըսուածը ուժի ատրողութիւն մը ունի: Մանաւանդ դերի ուղեղները: Երբոր ուղեղին վրայ կը դրբի թուղթի ահագին ծանրութիւններ, դրքե՛ր, անշուշտ հէ՛ք ուղեղը տակը կը ձգի ճմռուիլ, ճմռուիլ ու ջրոտիլ:
Եւ ջրոտ ուղեղէ մը կարելի չէ սպասել սեփական կարծիք այլ միայն.
. Նիցչէ...
. Գէրկոն...
. Շոպէնհաուէր...
. Շոփէնի ... մահերզ;

1933

ԵԹԷ ՓՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՆ ՄԱԱՍԹՐԻԽԹԸ

Պրիւհէլի եւ Ուայթհոլի (Ազգ. դրամատուն) մէջ յատառ հարցում մը կը ընի. Ի՞նչ պիտի պատահի եթէ Ֆրանսացիները «ոչ» պատասխանեն Մաասթրիխթի հանրաքուէին: Նիւթը որ լրատուները մեծապէս կը զբաղեցնէ Ֆրանսայի մէջ, Անգլիոյ հանրային կարծիքին մէջ ալ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Ֆրանսայի պատասխանին առընչութեամբ: Եթէ ժխտական ըլլայ այդ պատասխանը, ամբողջ Եւրոպան պիտի կրէ հետեւանքները, սակայն յատկապէս Ճոն Մէյճըր չատ դժուարին կացութեան պիտի մատնուի: Տագնապ պիտի ստեղծուի դրամական չուկային մէջ: Մաասթրիխթի ձախողութիւնը պատնէշ մը պիտի ըլլայ եւրոպական դրամական դրութեան ապագային համար: Տկար տարադրամները աւոր անմիջական հետեւանքը պիտի կրեն: Եթէ Ճ. Մէյճըր մերժէ բրիտանական դրամը արժեզրկել, գերմանական մառքին դէմ, պահպանողական կուսակցութիւնը բացայայտ կերպով պիտի բողոքէ: Իսկ եթէ դայն արժեզրկէ, ղրամին վարկը ծանր հարուած սացած պիտի ըլլայ:

Թէ՛ Պրիւսէլի եւ թէ Ուայթհոլի մէջ ընդհանուր կարծիքը այն է որ Մաասթրիխթի ձախողելու պարագային, նոր դաշինք մը պէտք է պատրաստուի: Սակայն ատիկա դիւրին պիտի ըլլա՞յ: Կարելի պիտի ըլա՞յ տանտերկուքներու մօտ հասարակաց կամքի նոյն արտայայտութիւնը տեսնել: Հասարակաց ծրագրի մը տրամադրութիւնը կրնայ ցնդիլ բոլորովին եթէ Ֆրանսա մերժէ դաշնադիրը: Թերեւս ժամանակը ուշ չէ, ամբողջ Եւրոպայի չափանիշով դայն վճարկումի մը նիւթ դարձնելու համար:

Նման վիճարկում դէմ յանդիման պիտի բերէ աստիճանական զարգացումի մը կողմնակիցներն ու արմատականները: Առաջինները պիտի ուզեն տարբերակ մը պատրաստել որով կարելի ըլլայ քուէարկողներու հաւանութեան արժանանալ. երկրորդները կուչ պիտի ընեն վերաքննելու Հասարակապետութեան ընթացքը:

Ֆրանսայի «ոչ»ը պիտի պարտադրէ Անգլիան որ արտահերթ նիստի հրաւիրէ Համարակապետութիւնը, քանի որ ներկայիս կը վարէ նախագահութեան պաշտօնը: Արմատականներու թէզը բաւական նեցուկ պիտի գտնէ հոն, սակայն Մէյճըր աստիճանական զարգացման կողմնակից մըն է:

Ֆրանսայի «ոչ»ը պիտի փարատէ անկախ պահպանողականներու վախը որ հետեւանք էր Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Պենելիւքսի Պետութիւններուն կայուն համախմբումի հեռանկարին որ Անգլիան քիչ մը հեռուն կը ձգէր: Ֆրանսական ընտրողներու ըմբոստութիւն մը պիտի փարատէ այս վախերը:

Նոր դաշինք մը պէտք է նկատի առնէ դրամական միութեան Գերմանիոյ մէջ առթած հակակրութիւնը: Թերեւս նոյնիսկ յետաձգէ միակ դրամի մը գործածութիւնը: Ատով, Ճ. Մէյճըր ալ ստիպուած պիտի ըլլայ դիմադրաւելու Անգլիոյ հակադրութիւնը դրամական միութեան մը հանդէպ:

Մէյճըր պիտի յաջողի նոյնիսկ հաշտութիւն մը բերելու պահպանողականներու պայքարին, աւելի ճկուն միութեան ճեւ մը գտնելով, քան՝ Մաասթրիխթի մէջ առաջարկուածը:

Վերջապէս, Անգլիոյ մէջ քաղաքականութիւնը նուազ խնդրայարոյց է քան՝ տնտեսութիւնը: «Այո»ի տկար առաւելութիւն մը չատ կը պատչաճի Անգլիոյ կառավարութեան. «այո» մը որ բաւարար ըլլայ չմաղելու Մաասթրիխթը, բայց կռուաններ տալով դաշինքի նուազագոյն մեկնաբանութեան կողմնակիցներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ՝ ՆԵՐԿԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Այս տարի եւս, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի 68րդ Միջազգային Տօնավաճառին, Փարք Շանո, Սեպտեմբեր 25-էն Հոկտեմբեր 5:

«Փալէ տէ Քոնկրէ»ի չքեղ եւ փառաւոր չէնքին մէջ է որ պիտի գետեղուի Հայկական տաղաւարը աւելի քան երեք տասնեակ օտար երկիրներու կողքին:

Հայաստանի Հանրապետութեան առեւտրա - արդիւնաբերական պալատի «Իւնիվերվիս» վաճառականական ձեռնարկութիւնն է, մասնագիտացած տօնավաճառներու կազմակերպութեան մէջ, որ կ'ապահովէ Հայաստանի մասնակցութիւնը ներկայացնելով, ցուցադրելով երկրի տնտեսական, ճարտարարուեստական, արհեստագործական արտադրութիւնները եւ կարողութիւնները: Մարսէյլի տօնավաճառէն անմիջապէս առաջ, Սեպտեմբերի առաջին կէսին, «Իւնիվերվիս» կը մասնակցի Հռոմի մէջ միջազգային առեւտրական մեծ հանդիպումի մը:

Ձեռնարկութեան տնօրէնը՝ Գագիկ Ասատուրեան, Հայաստանի Հանրապետութեան այսօրուան տնտեսական կացութեան ներած պայմաններուն մէջ կը ջանայ առաւելագոյն չափով ապրանք արտածել ոչ միայն վաճառելու այլ նաեւ ճանչցնելու համար Հայաստանի արտադրութիւնները, ապագայ չուկաներ հաստատելու ձգտումով:

Արդէն, այս տարի, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կ'ուզէ առաւել չափով տնտեսական բնոյթ տալ ձեռնարկին: Այս միտումով Հոկտեմբեր 2-ին համար, որ «Հայաստանի Օր»ն է, հրաւիրած է ու ներկայ պիտի ըլլան Հայաստանի Հանրապետութեան Առեւտուրի նախարարը՝ Տիգրան Գրիգորեան, Հայաստանի Հանրապետութեան առեւտրա - արդիւնաբերական պալատի նախագահը՝ Աչոտ Սարգիսեան, ինչպէս նաեւ այլ տնտեսական պատասխանատուներ: Անոնց ներկայութիւնը պիտի սատարէ գործակցութեան կապեր հաստատելու, քանի Մարսէյլ - Փրովանսի առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի Գրասենեակը ու Պուչ - տիւ - Ռոնի ընդհանուր Խորհուրդը պատրաստ են միասնաբար, Մարսէյլի մէջ, դրասենեակ մը բանալու եւ մղելու գործարար մարդիկը հետաքրքրութեան Հայաստանով: Նոյն օրը, Տօնավաճառի պատուոյ դահլիճին մէջ, Մարսէյլի Տօնավաճառի ընդհ. տնօրէն-նախագահը՝ Ժան-Փիէռ Փէլըթիէ պիտի տայ ընդունելութիւն մը ի պատիւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախարարին եւ պիտի մասնակցի երեկոյեան, իրեն հետ, գրոյցի մը՝ նուիրուած Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակին:

Հարաւ Միջերկրականի մէջ, Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառը տնտեսական, առեւտրական եւ մշակութային կարեւոր դէպք մըն է: Կ'ընդունի աւելի քան չորս հարիւր հազար այցելուներ: Անցեալ տարի Հայաստանի տաղաւարը մեծ ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան առարկայ եղած էր: Բացման օրը յատկապէս նախարար Միչէլ Տելըպառ այցելած էր ու իր համակրութիւնը յայտնած: Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, անկատած ամէն ճիգ պիտի թափէ որպէսզի առաւել յաջողութիւն գտնէ ձեռնարկը եւ մտնաւանդ ունենայ դրական հետեւանքներ Հայաստանի համար որ աւելի քան երբեք չրջափակումով, տնտեսական տագնապով, Ղարաբաղի հարցով, ներքին հակադրութիւններով կարիքն ունի բացուելու արտաքին աշխարհի վրայ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԻՆՉՈՒ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

Մանրամասնօրէն Աւետիս նկարագրեց իր ծեծը, փոթորկալից խօսելակերպով մը՝ ուր թուրքերէնը կը սիրապետէր: Բայց յանկարծ իր մէկ նախադասութիւնը կէս ձգելով ուղեց յետադարձ ակնարկ մը նետել եւ ըսել թէ ինչո՞ւ միսի կտորը բերանը նետած էր: Այս կէտը կարեւոր էր: Ինչո՞ւ չատ կարեւոր: Միսի կտորը բերանը նետած էր որովհետեւ անօթի էր: Սոված գայլի պէս անօթի: Այսինքն արտասովոր կերպով քաղցած: Ուշադրութիւն ըրէք այս խօսքիս, հիմա պիտի հասկնաք թէ ատիկ ինչ կայ: Կ'ըսէի ուրեմն թէ պիս ծեծեցին երբ ասկէ ելլելով զոռանոց գարձանք: Ոտքերս թեւերս կապեցին, պիս վարի ծակը նետեցին եւ ես կուռւու պէս պոռացի: Ահաւոր բան էր: Ինքնուած օրս միայն այդքան չատ պոռացած եմ: Տիկին Էլպիս, եթէ հիմա հանգիստ, չորս կողմս սեւ նչանները կան դեռ: Աչքերը գոցած՝ հանդիպած տեղին կը զարնէր չուն Ֆախրին: Քիթիս, բերնիս, հասա՞ փորիս: Ինծի այնպէս թուեցաւ որ աղիքներս իրար կ'անցնին, թնճուկ կ'ըլլան: Բայց այդքանով չբաւականացաւ Ֆախրին: Բանտերու մէջ հաշիշամոլ բանտարկեալները պատժելու եւ զիրենք այդ գէշ սնունակութենէն զզուեցնելու համար, իրենց բերնէն վար աղտոտ բաներ կը լեցընեն ըսաւ: Եւ որպէսզի ես ալ ուրիշ անգամ գողութիւն չընեմ, ուզեց պատժել նոյն կերպով: Ու բերնէս վար լեցուց գարշելի բան մը: Լաւ ուշադրութիւն ըրէք այս խօսքիս: Այս կէտը խիստ կարեւոր է: Աղտոտ չուր մը լեցուց բերնէս վար բռնութեամբ: Լուացքի՞ չուր էր ի՞նչ էր, լաւ չեմ գիտեր. բայց զզուելի հեղուկ մըն էր: Պիտի փսխէի, պիտի մեռնէի եւ աղիքներս մէկ մէկի անցան: Ամբողջ գիշերը չեմ կրցած քնանալ ցաւերուս պատճառաւ եւ ապահով էի թէ թունաւորուած եմ: Բայց ահա որ վերջը...

Աւետիս հոն կանգ առաւ եւ իմաստալից ակնարկ մը պտըցուց իր դէմինները-ւոյն վրայ որոնք մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւէին պատմութեան: Անշուշտ՝ մեծ էր Տիկին Էլպիսի սարսափը: Ու Աւետիս սկսաւ ժպտիլ կրկնելով -- «բայց ահա որ վե՛րջը...»: Կրկին իր դէմքին վրայ եկած էր այն ուրախութիւնը զոր ունէր՝ դեղարան մտած ատեն: Ըսաւ.

-- Արթաքի էֆէնտի, չքլլալիք բան մը պատահեցաւ վերջը.. խելքդ միտքդ չանցնիր Արթաքի էֆէնտի ... փորիս որդ ինկաւ, ո՛րդ ... շերիտ ունիմ եղեր...

Եւ որովհետեւ Տիկին Էլպիս չէր հասկընար, ստիպուեցաւ աւելցնել թէ աղտոտ չուրին պատճառաւ որդ ինկած էր աղիքներէն, ո՛րդ...

Դեղագործին կինը իր երկու ականջները գոչեց եւ ճչաց.

-- Արթաքի, եթէ այդ բանը ինծի պատահի, վախէս կը մեռնիմ...

Աղաւնի որ իր նչանածին ձայնը առնելով բոլորախորշին եռեւը եկած էր ու պատմութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ լսած, առաջ անցաւ ու միացաւ մխնդրուն: Աւելի կանուխ չէր կրցած ընել այս չարժումը, որովհետեւ յուզուած էր եւ սրտին քարախումները զինքը կը դամէին կեցած տեղը: Այժմ միայն սկսաւ չնչել հանգստութեամբ:

-- Հիմա խնդիրը բացատրուեցաւ, ըսաւ Տիկին Ամենուհի զինուորին, այդ որդին պատճառաւ է որ միչտ անօթի ես եղեր: Իրաւ ալ անօթութիւն կը պատճառէ ան, քանի որ քու մնունդդ...

-- Հապա՛, ընդմիջեց զինուորը, իմ սընունդս ան կ'ուտէ ... Ատոր համար է որ սոված գայլի պէս եմ եղեր ... բանով մը չէի կշտանար եւ ծակ-աչք եղած է, դող եղած էի ... Ճանցանքը ի՞մս է. մարդ կը կերակրեմ կոր եղեր ու լուր չունիմ ... եւ ատոր համար է որ միչտ կը նիհարնամ կոր եղեր:

Հանդարտեցան վերջապէս: Աւետիս իր ձեռքերը չփեց գոհունակութեամբ եւ Արթաքի էֆէնտիէն խնդրեց որ պէտք եղած դեղերը պատրաստէ քանի որ դեռ փորին մէջ բաներ մը մնացած էր: Պէտք էր մաքրել ամէն ինչ: Դեղագործը ըսաւ որ ատկէ դիւրին բան չկայ եւ թէ կրնայ կէսօրէ վերջ հանդիպիլ, դեղը առնելու համար: Ճանկարծ Տիկին Էլպիս ըսաւ Աւետիսին.

- Սա՞նկ ըսէ ... ատոր համար է որ միչտ կը նիհարնաս կոր եղեր... մէյ մըն ալ կ'ըսէիր որ աղջկանը պատճառաւ է որ կը հալիս կը մաշիս կոր ... սիրոյ չէս դիմանակար կոր .. ի՛նչ սէր, որդին համա՞ր է եղեր ...

Իր ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ Աղաւնի: Բաց գոյն ֆէսի մը պէս չառանդուեցաւ վայրկենաբար: Ամբողջ արիւնը գլուխին էր խուժած: Ակարեկուած աչքերով նայեցաւ իր չուրջիններուն որպէս թէ անոնք հակայական որդեր ըլլային, բայց իր ակնարկը մանաւանդ դամեց Աւետիսի աչքերուն մէջ: Արթաքի էֆէնտի եւ իր քոյրը փորձեցին միջամտել, բայց Աղաւնի չէր լսեր զանոնք: Իր ակնարկը բնաւ չէր հեռացներ զինուորէն, հեւ ի հեւ պահանջելով որ խօսի, ըսէ, պոռայ, բողոքէ: Թէ այդ գարշելի որդը իրենց սէրին մէջ գործ չունի, չի կրնար ունենալ բնաւ: Կը նայէր Աւետիսի բերնին, եւ կարծէք անդունդի մը եղերը կախուած էր Աղաւնի, մէկ մատով: Աւետիս ըսաւ դեղագործին կնոջ՝ խեղճ ձայնով մը «ատ լսածդ վայլե՞ց. խելքը գլուխը մարդու խո՞սք է»: Բայց այս խօսքերը Աղաւնիին համար հաստատումներ էին ինքնին եւ ոչ թէ ժխտում մը, եւ ոչ թէ պոռթկում մը: Մատը փրթաւ սուր ցաւով ու Աղաւնի ինկաւ անդունդը, այսինքն փախաւ սաստիկ լալով:

Դեռ քիչ մը առաջ լման արեւ մը կար ալ կողմի ցուցափեղկին մէջ: Այժմ կայ միայն հասարակ ջրագունդ մը՝ մէկի պոյն:

(Շար. 9)

(Շար· Ա· էջէն)

անդամ է կազմակերպութեան գերագոյն մարմնին, նոյնիսկ Սիկիլիոյ թիւ 2-ը կը նկատուի, 1984-ին դատապարտուած էր ի բացակայութեան; Իր ձերբակալութիւնը կարելի դարձած է «զղջացած» մաֆիոզի մը շնորհիւ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻՐ որ մարզասիրական օժանդակութիւն կը տանէր Պոսնիա եւ Ջախջախուեցաւ, զոհ գացած էր երկու հրթիռներու, ինչպէս կը կարծուէր սկիզբէն: Արդարեւ, արկածի վարկածը ընդունեցաւ առաջին քննութիւններուն իսկ: Հետեւանքն այն է, որ Սեպտեմբեր 7-ին, Սարայեւոյի օդակայանը միշտ փակ կը մնար եւ ոչինչ կը հասնէր այլեւս ամէն բանէ զրկուած ժողովուրդի մը:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ երեսփոխանական ընտրութեանց երրորդ շրջանը (երկրին հարաւը) տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, ուր քրիստոնեաները չմասնակցեցան, ինչպէս նախորդ երկու կրկակինները: Մահմետականները չիի-զանգուածային մասնակցութիւն բերին:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՍ· 29 / ՍԵՊ· 4)

ԱՐԾԱՐԾՈՒԱԾ Է ՆԱԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Պութրոս Պութրոս Ղալիի Ռուսաստան պաշտօնական այցելութիւնը նախապատրաստելու նպատակով Սեպտեմբեր 1-ին Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան մամուլի կեդրոնին մէջ մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած է ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղարի տեղակալ Վլադիմիր Պետրովսկի, որ ՄԱԿ-ը լրջօրէն անհանգստացնող «արնածոր վէրքերու» շարքին յիշած է նաեւ Լ· Ղարաբաղի կընճիռը: Ան ըսած է թէ ՄԱԿ եռանդագին կը մասնակցի Արցախի նուիրուած Մինսկի ժողովին նախապատրաստութեանց եւ ընդգծած է կնճիռին դիւանագիտական ճամբով լուծման անհրաժեշտութիւնը:

***

ԱՐՏԱՓԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՃԱՓԱՐԹԱՑԻ ՄԻՋ(*)

Ր· Ցովհաննէսեան որ ճաքարթա կը պտնուէր որպէս Հայաստանի ներկայացուցիչ չէզոք երկիրներու խորհրդաժողովին, Սեպտեմբեր 1-ին չարք մը հանդիպումներ ունեցած է Զինաստանի, Սինկափուրի, Նիժերիոյ, Պահրէյնի, Ճիապուճիի արտաքին ներկայացուցիչներու հետ, ինչպէս նաեւ իսլամական Վիկայի քարտուղար Համիտ ալ Կապիթի եւ ՊԱԿ-ի նախագահ Ե· Արաֆաթի հետ: Խօսակցութեանց ընթացքին չօշափուած են չէզոք երկիրներու չարժման եւ Ղարաբաղի իրավիճակին առընչուող հարցեր:

(*) Լուրը տպուած էինք «Յառաջ»ի Սեպ· 3-ի թիւով:

***

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԱԲԽԱԶ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ

Տեղւոյն լարուած կացութեան առեղծած մտահոգութիւններով Վրաստան եւ Աբխազիա այցելող Հայաստանի պատուիրակութիւնը, որուն կը նախագահէր Սէյրան Պաղտասարեան, այցելած է Գուդաութայի հայկական բնակավայրերը, ուր իրավիճակը համեմատաբար հանդարտ է եւ հանդիպում ունեցած է արխազ իշխանութեանց հետ: Պատուիրակութեան անդամները ընդունուած են նաեւ Աբխազիոյ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Վ· Արծինպայի կողմէ: Սեպ· 2-ին ալ պատուիրակութիւնը ընդունուած է Վրաստանի Պետական Խորհուրդի նախագահ Է· Շեվարնաձէի կողմէ: Քննարկուած են կնճիռին խաղաղ կարգադրութեան եւ շրջանի Հայութեան ապահովութեան հարցերը, որոնց շուրջ որոշ համաձայնութիւն գոյացած է: Պատուիրակութիւնը նոյն օրը վերադարձած է Երեւան:

***

«ՆԱՅԻՐԻՏ»Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՓՆՆՈՒԻ

Հայաստանի պետական նախարար Վիգէն Ճէտէճեան Օգոստոս 28-ին այցելած է «Նայիրիտ» արտադրական կեդրոնը եւ բազմակողմանի քննութիւններ կատարելով մտքերու փոխանակում ունեցած է չահադրգիռներուն հետ: Արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը որոշած է յատուկ քննարկման առարկայ դարձնել «Նայիրիտ»ը:

***

Գ· ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԻՒՆԵՍԿՕ-Ի ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉԸ

Փոխնախագահ Գ· Ցարութիւնեան ընդունած է ԻՒՆԵՍԿՕ-ի գլխաւոր տնօրէն Ֆեետերիքօ Մայորիի ներկայացուցիչ՝ արտաքին յարաբերութիւններու վարչութեան եւրոպական երկիրներու բաժնի տնօրէն Հորսթ Կոթիկէնը: Ինչպէս յայտնի է, Հայաստան այս կազմակերպութեան 170-րդ անդամն է:

***

ԱԶԳ· ԴԱՇԻՆԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպտեմբեր 4-ին Լ· Տէր-Պետրոսեան ընդունած է «Ազգ· Դաշինք»ի ներկայացուցիչները որոնց հետ զրոյց ունեցած է երկրին ներկայ իրադրութեան ազգ· միասնութեան մթնոլորտ ստեղծելու անհրաժեշտութեան մասին: Քննարկուած են նաեւ սահմաններու պահպանութեան վերաբերող հարցեր:

ՔՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ· Մ·ԻՆ
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Արհեստավարժներու Բ· դասակարգին Ա· խմբակին մէջ Վալանսի Հ· Մ·ը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5-ին վերջապէս իր առաջին յաղթանակը արձանագրած է իր դաշտին վրայ, պարտութեան մատնելով Լուհան - Բիւիզոյի խումբը, 1 - 0 արդիւնքով:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

RADIO AYP

COMMUNIQUE

Depuis le samedi 5 septembre 1992, Radio AYP, n'a pas pu émettre sur sa nouvelle fréquence 99.5 Mhz suite au différend qui oppose les membres de l'Association Radio France-Maghreb. Samedi matin, nous avons eu la surprise d'entendre une autre radio sur notre fréquence. Toute la journée nous avons mené notre enquête, nous avons protesté auprès du CSA.. A onze heures, le CSA nous a informé qu'il avait demandé à la société de diffusion de ne pas diffuser les émissions de Radio France-Maghreb, à partir des studios situés au 23 avenue Jean Jaurès à Clichy. Radio AYP s'était entendu avec Radio France-Maghreb pour utiliser le même site, en suivant les recommandations du CSA.

Comme Radio AYP devait utiliser les studios de son partenaire pour une période provisoire, elle n'est pas capable de diffuser, ce qui lui porte un préjudice moral et financier.

Les responsables de Radio AYP s'excusent auprès de leurs amis et auditeurs et espèrent que la situation sera régularisée incessamment.

LA DIRECTION

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ներկայիս մեր խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնենք այն բոլոր հարազատներուն, ընկերներուն, բարեկամներուն եւ ազգային հաստատութիւններուն, որոնք անձամբ, հեռաձայնով, նամակով, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութիւններով վշտակից եղան մեզ, մեր անփոխարինելի կորստի՝

ՎԱՆՅԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-Ի

մահուան տխուր առիթով:

Ի մասնաւորի երախտապարտ ենք Գերչ· Մեսրոպ Արք· Աչճեանին, որ նախապատհեց թաղման արարողութիւններուն եւ դամբանականով վեր հանեց հանգուցեալի անձը եւ կեանքը:

ՌՈՒԲԻՆԱ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ՓՐԻՍԹԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Պոսթըն

ԹԱԶ ՎԵՐԱԾ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, վերացման Սրբոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժեռոմի Ս· Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատրաստէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ ԱԻԱԳ ՔՀՆԱ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս· Ցակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգ· Մխիթեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Նազելի Ջալբէեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Անթուան Կըլկըլեան (Փարիզ) 500 Ֆր·, Խաղողօրհնութեան առթիւ՝ Պ· Սերժ Միքայէլեան 1·000 Ֆր·, Օր· Նոյեմի Սիւզմէճեան 200 Ֆր·, Պ· Արզումանեան 200 Ֆր·, Տիկին Հռիփսիմէ Ազապալեան 150 Ֆր·, Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 100 Ֆր·, Տիկին Մարի Մալումեան 50 Ֆր·, Տիկին Ղազարեան 50 Ֆր·, Տիկին Ածէմեան ուխտի մը համար 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միսքճեան 300 Ֆր·, Պ· Երուանդ Գէսպին 1·000 Ֆր·:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱԻԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց· Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն
Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ Ֆրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆԱ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Երդեցողութեամբ՝
Ս· Թադէոս - Բարթուղիմէոս
եկեղեցւոյ Ելգչախումբին

Սկիզբ պատարագի՝ *ժամը 10-ին,*
Ուխտաւորի Սեղան՝ *ժամը 12·30-ին:*

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օր օրօթարի եւ ճաշի·
Գին՝ 200 Ֆր·:
Հեռաձայն·· Պ· Յարութ Թաշան
Սէն Քլաութուան - 91 65 54 45
Պ· Թագուր Թագուրեան
Կաբ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալար, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն··

91 87 13 48 / 91 70 63 03

Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր·:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՎԻԵՆ

Կապոյտ Խաչի Վիեննի մասնաճիւղին դպրոցին արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 12, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ մշակոյթի տունը:

Չորեքշաբթի· -- 4-14 տարեկան աշակերտներուն համար:

Շաբաթ·- 6-15 տարեկաններու համար:

Պաֆալօրէալի համար հայերէնը երկրորդ լեզու ընտրողներուն մասնաւոր դասընթացք· երթեւեկի դիւրութիւն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել ամէն օր կէսօրէ վերջ, Մշակոյթի Տուն, հետեւեալ թիւին

74 53 43 80

***

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

***

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս· Ցովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3--12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին;

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան եկեղեցւոյ)

43 -- 59 -- 67 -- 03

***

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Մխիթեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Մխօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին, վերամուտի թուականն է· --

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30--ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն· -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐ ԱՇԽԱՐՀԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱԱՍՊՐԻԽԹ

ՉՔՐՕ ԱՄՔՈՂՔ

ՀՈՍ-ՀՈՆ ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ Կ'ԻՅՆԱՆ

ՀՀՇ-Ի ԿՈՉԸ՝ ՋԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԵԼՈՒ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9
MERCREDI
9 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաւոյ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ԴԱ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.881 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — № 17.881

- ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ -

Ա.

« ԽՕՍՔԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ, ԱՇԽԱՐՀԸ ԽՕՍՔԻ ՄԷՋ » (7)

Վանիկ հաշիւ կ'ընէր, գանձելիք յաւելեալ գումարով թերեւս կարենար թեթեւցընել տառապանքը յաւելեալ մէկ - երկու ընտանիքի:

Դրական պատասխան, կը հետեւէր «*լրնորքով հաղուած*» այդ զոյգին:

Ու ճանապարհին, կառքին մէջ, ատրճանակ մը՝ ձեռքին: Ահաբեկուած՝ վանիկ ժամանակ կը ստեղծէր բացատրելու առատ էրտիճէ թափող երիտասարդին. թէ այդ գումարը իրեն չէր պատկաներ, թէ հասցէագրուած էր հիւանդանոցներու մէջ պառկած ճակատամարտի վիրաւորներու: Անօգուտ:

Դիմում ոստիկանութեան, բողոք, այս տեղ գոնէ վանիկ միամիտ պիտի չըլլար, պիտի չունենար կոռնցուցածը վերստանալու յոյս, ողջ դուրս եկած էր, դեռ ի՞նչ կ'ուզէր, այդ թղթ ըլլար իր մխիթարութիւնը:

«*Չեմ ուզում պաղպաղակ ուտել*»: Ու ըսել որ կը սիրեմ աղուոր ապրումներու, խորունկ միտքերու նման սիրուն տարազումներ:

Մերուժանին խօսքն էր, ան կը պատրաստուէր հիմնելու հրատարակչութիւն, կը ծրագրէր լոյս ընծայել «Գարուն» ամսագրի մակարդակով օրաթերթ, կնոջական ամսագիր, գրական հանդէս:

Փառասէր ծրագիրներ՝ անկարելի պայմաններու մէջ, Հայուն տաղանդը:

Իսկ ի՞նչ կրնայի ըսել ես: Ինչպէ՞ս պիտի յայտնէի խնդակցութիւնս, համակրութիւնս, իրեն հանդէպ ցոյց տայի հաւատս: Որպէս առաջին նշան խօսքերէս, կ'որոշէի իրեն ընել նուէր մը: Անմոռանալի նուէր մը: Անմահ: Անշուշտ փողկապ պիտի չըլլար այդ: Ոչ ալ գրիչ: Ոչ իսկ ժամացոյց: Երկար խորհրդածելու պէտք չէի ունենար: Բայց աշխարհի վրայ ո՞վ կրնար գուշակել ընտրութիւնս: Ահաւասիկ կը բօղոգերծեմ: Նուէրս պիտի ըլլար *խորագիր* մը: Սոսկական խորագիր մը: Իր թերթին մէկ սիւնակին կամ մէկ էջին համար: Կամ որպէս քնաբան ամբողջ թերթին:

«Խօսքը աշխարհի մէջ, աշխարհը խօսքի մէջ»

Այս պիտի ըլլար նուէրս, ցանկալով, մաղթելով, յանձնարարելով որ իր թերթերուն մէջ ըսուէին այնպիսի խօսքեր, արտայայտուէին այնպիսի միտքեր, յայտնուէին այնպիսի գաղափարներ, որոնք բիւրեղացնէին մեզ, դարձնէին աւելի հասկցող, աւելի մարդկային, աւելի ազնիւ, աւելի հասուն, աւելի դիւանագէտ: Դարձնէին մեզ նուազ յաւակնոտ, նուազ անհամեստ: Նուազ առատախօս: Իրարու հանդէպ նուազ արհամարհական: Դարձնէին մեզ առաւել անանձնական. մեզմէ իւրաքանչիւրը Մեծարենցին հետ կրկնէր.

«Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն անանձնական,
զոյն իրր անձրեւ ցօղեմ ամէն ղաչտի վրան,
զոյն իրր արեւ բաշխեմ ամէն հորիզոնի»:

Իր հրատարակութեան մէջ ըսուէր այնպիսի խօսք, որուն հետեւէին բոլորը. առանց կասկածի, առանց երկմտանքի, հաւատարմօրէն: Այնքա՜ն կարիք ունէր Հայաստան նման փրկարար, մխիթարող, բիւրեղացնող խօսքի:

«*Կարդասիրութիւն*»՝ ահա կարգախօսը:

Մ. ՊԶՈՒՐՃԵԱՆ

- Չեմ ուզում պաղպաղակ ուտել: Երբ ուտում եմ, ինծ թուում է, որ, ինչ որ մի տեղ, մի երեխայի զրկում եմ պաղպաղակից...

Պաղպաղակի մասին ըսուած սա ազնիւ խօսքը կը դնէի այլազան մակարդակներու վրայ, ընկերային կեանքին մէջ, միջազգային յարաբերութիւններու ոլորտին:

Ամէն կողմ անարդարութիւն, սեփական իրաւունքէն աւելին ստանալու մոլուցք, մէկ կալուածը երկուքի վերածելու անզսպելի ախորժակ, դրամատան հաշիւը բառապատկելու արշաւ, այլ ժողովուրդներու հողամասերը զաւթելու կիրք: Բաւարար չէր մարզական կալուածի «*մի՛չտ աւելի արագ, մի՛չտ աւելի հեռու, մի՛չտ աւելի բարձր*» կարգախօսը:

Կ'ուզէի երթալ Ղարաբաղ, երթալ Լաչին, Շուշի, Խոջալու, երթալ Ստեփանակերտ: Կ'ուզէի, կը խոստանայի, կը ձգձգէին, մինչեւ որ ժամանակը կ'ընթանար այնպէս որ վերջին օրերը յատկացուած կ'ըլլային այլ գործունէութիւններու:

Մեր տղաքը կը կռուէին, գիտնալով որ մեր *չաթը քիչ էր*, գիտնալով հանդերձ որ թշնամիին *քիչը չափազանց չատ*, կը կռուէին սակայն, կը կռուէին ոեփական հողի համար, ծնողքներու համար, մանուկներու համար, հայրենիքի գաղափարին համար: Կը կռուէին, կը զոհուէին, Պատմութիւնը նոր հերոսներով կը հարստանար, կը կռուէին, կը վիրաւորուէին, պայքարը վերջ ունենալու ոչ մէկ նախանշան ցոյց կու տար:

Անձկութիւն մը նշմարելի էր երեւանի մթնոլորտին մէջ, Ղարաբաղը հեռու էր սակայն:

Հեռու էին շատ բաներ: Երեւանի մէկ լրագրին մէջ կը կարդայի երկու սպանութիւններու մասին, երկու ոճիր, որոնցմէ մէկուն պատճառը փոխ տրուած չվերադարձուող *տեսաժապաւէն* մըն էր, հասարակ vidéo մը, միւսինը պարզ *դիտողութիւն* մը երեւանի մարզահամերգային համալիրին մէջ, պարի մը ընթացքին, երկուքն ալ եղերական վախճանով, ողբերգութեամբ:

Կը կարդայի, բայց չէ՞ որ չէի ճանչնար զոհուած երկու երիտասարդները, թէ բաղաք էր, պիտի պատահէր: Կը շրջագայէի, կ'երթայինք ճաշարան, ոչ մէկ անկարգութիւն, մինչեւ որ երեկոյ մը, հակառակ սովորութեան՝ վանիկ կը մրտնէր սենեակս, առանց խուժելու, անաղմուկ: Ի՞նչ կար, ինչո՞ւ տխուր էր: Պահ մը ինծի կը թուէր որ վարուժանի «Դերձակ»ն էր, մեծցած այլեւս, անգամ մը եւս իյնած պատանիի այդ նուաստացուցիչ վիճակին մէջ, սահմռկած մայրն է որ անգամ մը եւս կը հարցապնդէր.

- «*Ի՞նչ ունիս, տղաս... ըսէ՛ չուտ... մի լար.*

Օ՞ձը քեզ խածաւ, թէ աքացեց ձին»:

Այլ չկար պատմութեան մէջ, կար *Լիտվա, Մարատ* կամ *Վալոտիա*: Նման տըխրութեամբ տեսած չէի վանիկը: Երկու հարիւր տոլարի պատմութիւն մըն էր: Դրամատան մուտքին, տղայ մը եւ աղջիկ մը ուզած էին իմանալ, թէ ունէ՞ր «*տոլար*», եթէ ունէր, իրենք պատրաստ էին վճարելու դրամատան սակէն շատ աւելին: Ամերիկա բնակող հայ երգչուհիէ մը վանիկին փոխանցուած երկու հարիւր տոլարն էր, ռուբլիի վերածուելով պիտի բաժնուէր Ղարաբաղի վիրաւոր մարտիկներու ծնողքներուն:

Մ Ա Ս Պ Ր Ի Խ Թ

Մեծն-Բրիտանիոյ նախարարապետը յայտարարեց թէ Ֆրանսայի մերժումը, Սեպ. 20-ին, պարզապէս դաշինքին մահը պիտի նշանակէր: Եւրոպայի ապագային նուիրուած ժողովին բացման իր ելոյթին մէջ է որ ձոն Մէյճըր չհետեց նաեւ որ դաշինքը ի զօրու չի կրնար ըլլալ եւ գործադրելի առանց 12-ներու հաւանութեան: Մըն-նաց որ, Ճունիս 2-էն ի վեր, երբ Դանիա մերժեց, 11 Պետութիւն մնացած է եւ արդէն 3 ամիս առաջ ըսուեցաւ թէ այդ դաշնագիրը այլեւս չեղեալ է, անվաւեր է, բայց ոմանք ըսին ու անցան ու ցայսօր իրաւական զեռնի վրայ ոչ ոք կրցաւ վրճռական բան մը ըսել այդ մասին: Դաշնագրին էմ յօդուածին Բ. պարբերութեան մէջ կ'ըսուի սակայն..- «ներկայ դաշնագիրը գործադրութեան կը դրուի 1993 Յունուար 1-ին, պայմանաւ որ վաւերացման բոլոր տուեալները յանձնուած ըլլան, կամ հակառակ պարագային, այդ ձեւակերպութեան վերջինը դիմող ստորագրեալ Պետութեան վաւերացման թուղթը յանձնուելուն յաջորդող ամսուան առաջին օրը»: Ուրեմն՝ անհրաժեշտ է 12 ըլլալ:

Ինչպէս կը տեսնուի, մասնաւոր բարդ նախադատաստութիւններ չարուած են նոյնիսկ պարզ բաներ ըսելու համար եւ այդ է արդէն պատճառը, որ ամէն մարդ կրնայ իր ուզած ձեւով «կարդալ» եւ մանաւանդ՝ մեկնաբանել: Այս է արդէն որ կը դրծադրուի ներկայիս Մխիթարեանէն Ժիսքար, Շիրաք եւ Պաո (այո), Շըվէնըմանէն Փասքուա, Մառչէ եւ Լը Փէն (ոչ) «բընութեան դէմ» դրացնութիւններ ներկայացընելով ժողովուրդի մը, որ եթէ ինք ձեռնարկէ դաշնագրին ընթերցումին ոչինչ կրնայ հասկնալ: Հասարակ մահկանացուին կը մնայ վատահիլ իր հոսանքը ներկայացնող քաղաքական դէմքին, այլ խօսքով Մորհրդարանը կը բաւէր, բնաւ պէտք չկար այս իրարանցումին, ոչ բարոյապէս, ոչ ալ՝ նիւթապէս:

Օրէ օր աւելի հող կը չհի այն տեսակէտը թէ պէտք է «սրբագրուի» այս դաշնագիրը, կրկին բանակցութեան դրուի: «Այո»ի կողմնակիցները կ'ըսեն անկարելի է, բայց, դիտակից են թէ լաւ կ'ըլլայ, որովհետեւ ամէն բան ճիշդ չէ: Եւ արդէն, հոս ալ հակասութիւն մը կայ: Հանրավճիռ մը (ռեֆերանտում) հարցում մըն է մէկ հարցի շուրջ, որու այո՛ կամ ո՛չ կ'ըսուի, մինչ հոս կան հարիւրաւոր յօդուածներ, ու կը ծեծուին բազմատեսակ հարցեր: Ոմանց կարելի է այո՛ ըսել, ուրիշներու ո՛չ: Նոր պատճառ մը որ հանրավճիռին հակասութիւնը կրկին բացայայտուի:

(Շար.ը Դ. Էջ)

Հոմի նախապատրաստական (Մինսկի) նոր ժանպաշոն-- ժողովին մասնակցելու համար Հռոմ մեկնած են Հայաստանէն Սուրէն Զոլեան, Մաթէոս Տէր-Մանուէլեան (Հիւսիսային Ամերիկայի բաժնի վարիչ), Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան, Ղարաբաղի մնայուն ներկայացուցիչը Երեւան՝ Մանուէլ Սարգսեան, Յակիչ Պէզիրճեան, իսկ Ղարաբաղէն՝ Բորիս Առուշանեան (տեղակալ), Հրանտ Յակոպեան եւ իրաւագէտ՝ Եուրի Բարսեղով:

***

Երեւանի մէջ Հայոց Համազգային Շարժումը կոչ ըրած է հայ ժողովուրդին, որ Արցախի այս օրհասական օրերուն անտեսէ քաղաքական ու դաշտախարական տարակարծութիւնները եւ լարէ բոլոր ուժերը ու զինուորագրուի Արցախի ինքնապաշտպանութեան սրբազան գործին: «Միմիայն, կ'ըսէ կոչը, հայ ժողովուրդի բոլոր մարտունակ ուժերու աջակցութեամբ է որ Ղարաբաղի Հանրապետութեան նորակազմ բանակը կրնայ ջախջախիչ պատասխան տալ թշնամիին, իսկ յաղթանակի հիմքը նախ եւ առաջ հայրենիքի փրկութեան համար մարտնչելու պատրաստ ոգիւորն է, որու կարիքը կը զգայ, այսօր, ամէնէն աւելի նուիրական Արցախը: ՀՀՇի վարչութիւնը կոչ կ'ընէ արցախցիներուն եւ հայրենի հողի համար կռուելու պատրաստ իւրաքանչիւր հայ բաջորդիի ներկայանալ գօրահաւաքի նորաստեղծ շտաբ, իսկ Հայաստան գործող բոլոր հանրային - քաղաքական կազմակերպութիւններուն միանալ կոչին եւ իրենց ունեցած հնարաւորութիւններով աջակցիլ հրզօրացնելու համար Արցախի պաշտպանութիւնը»:

Որքան ալ ուզենք խուսափիլ դառն խորհրդածութիւններէ Հայաստանի վերաբերող հարցերուն, կարելի չէ առնուազն չզարմանալ նման կոչէ մը: Օպոսում 21-ի մեր թիւով կ'արձագանգէինք Օպոսում 18-ի կառավարական նիստին, ուր քննար-

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բոլորովին տարբեր ներշնչումներու եւ աշխարհահայեացքներու արդիւնք երկու հատոր կը հանի հեռաւոր Սիամնի արուարձանները վիրաւոր Լիբանանէն - Պէպօ Սիմոնեանի «Ծառին Ճիչը» (Պէյրութ, 1991) եւ Գարեգին Կաթողիկոսի «Վանի Հայրենեաց» (Անթիլիաս, 1992): Եւ անմիջապէս չափանիշի հարց կը ծագի - հայկականո՞ւ թէ արդիական: Եւ տակաւին հայկականին մէջ՝ կան երկու այլ չափանիշեր ժողովուրդի՞ն ճաշակը թէ դրականութեան մակարդակը: Հայկականին այս երկու մակարդակներու պարագան յատկանշական է բոլոր այն ժողովուրդներուն որոնք երրորդ աշխարհին կը պատկանին իրենց զանգուածներով՝ զայց որոնց լաւագոյն մտքերը արեւմտեան քաղաքակրթութեան բարիքներն ու մանաւանդ չարիքները իւրացուցած են: Այսպէս է որ Սփիւռքի զարգացումին ներկայ հանգրուանին մեր մշակոյթը կը բաժնուի երկու յստակ, հակադիր բեւեռներու - մէկ ժողովուրդին ախորժակներուն յագուրդ տուող ժամանցային ենթամշակոյթը որ կը թափի մեր վրայ պարբերական մամուլէն, ձայնասփիւռներէն, հեռատեսիլներէն ու «մշակութային» կոչուած ձեռնարկներէն:

Միւս կողմէ՝ ցիր ու ցան անհատ արուեստագէտներու - երաժիշտ, նկարիչ, յառաջադիմող բանաստեղծ, ֆիլմահան, քանդակագործ - եւ համալսարանական, տարախոհ, քաղմամշակոյթ երիտասարդներու խճանկարը: Դժուար չէ երեւակայել օրը երբ այս ենթախաւն ու վերնախաւը այնքան հեռացած ըլլան իրարմէ որ հաղորդակցութեան կարելիութիւն չմնայ ու երկուքն ալ կորսուին: Առաջինը՝ պարզապէս հալի երթայ քաղաքակրթութեան կաթսային մէջ, մինչ միւսը կորսուի իր ազգային արմատներէն ու անհետի բարձր արուեստի ապազգայնացած ոլորտներուն մէջ...: (Փակագիծ մը բանալու է հոս ճշդումի մը համար - այսօրուան աշխարհի առաջնակարգ դրական բանաստեղծները ալ դարձած են «մակարդակ, չափանիշ, սկզբունք կամ դրական օրէնք» բառերը գործածելէ որովհետեւ արդի հասկացողութեամբ այդ բառերը զուտ ենթակայական արժեւորումներ են ու անարդար կամ սխալ կերպով գործերու դատավարներ կը բազդատեն իրար հետ: Ամէնէն երկ ինքնուրոյն, անկրկնելի եւ աննախընթաց երեւոյթ մըն է որ չի բազդատուիր ուրիշ երկի մը հետ: Մողէսը, մեղուն եւ մածունը կը բազդատուի՞ն իրար հետ ...: Այս գրութեան մէջ «չափանիշ» բառին գործածութիւնը պարզապէս պատրուակ մըն է վերի դիտողութիւնը ընելու համար):

Մեր մշակոյթի այս ծայրերը, կամ աւելի ճիշդը՝ ծայրայեղութիւնները երկուքն ալ արագ փոփոխութիւններ կը կրեն՝ նորաճեւութեան քմայքներուն հնազանդելով: Կայ սակայն երրորդ խաւ մը որ չափազանց դանդաղ կը փոխուի, այնքան դանդաղ՝ որքան փոփոխութիւնը մարդկային էութեան այնպէս ինչպէս ճանչցած ենք զայն հազարաւոր տարիներէ ի վեր: Գարեգին Կաթողիկոսի եւ Պէպօ Սիմոնեանի հատորները բաւական կը մօտենան այս միջին բայց մնայուն, պահպանողական արժէքներուն:

«Ծառին Ճիչը», որ Պէպօ Սիմոնեանին բանաստեղծական չորրորդ հատորն է, երկու հիմնական թեմաներ ունի - բանաստեղծին անձնական տրամը եւ բնութեան խորհուրդը: Այս անձը որ կը թափի մեր առջեւ բառերու եւ ներշնչեալ պատկերներու իսկական հեղեղի մը մէջէն՝ մեր առջին ինքնութեան հարց մը կը դնէ: Պիտի ուզէինք որ Սփիւռքի գրագէտը կամ բանաստեղծը իր անձին ծիրէն քիչ մը աւելի լայն հորիզոնի վրայ աշխատէր որպէսզի կարենար նուաճել թէ՛ Հայութեան ապրումները եւ թէ առհասարակ մարդկային ընդհանուր փորձառութիւնը: Ամէնէն ցայտուն օրինակը Լիբանանն է ուր զանգուածով կ'ապրինք ահա կէս դարէ աւելի եւ սակայն չատ դժուար պիտի ըլլայ մատնանշել գրական որեւէ աւագ գործ ուր այդ երկրին կեանքը բիւրեղացած ու պահուած ըլլայ մնայուն կերպով: Ցիր ու ցան գրողներ հրապած են անոր ինքնութեան - Գր. Պըլտեան, Վ. Թէքեան, Յ. Գեղարդ, Զ. Գիւրէճեան, Թ. Փոստաճեան եւ ուրիշներ - սակայն ոչ մէկը զայն նկատած է իբրեւ մնայուն պատառ՝ Հայուն ապրումներուն: Այս նոյն դժկամութեան կը հանդիպինք 19-րդ դարու արեւմտահայ գրողներու մօտ: Այսօր կրնանք ըսել թէ ինչ որ իրապէս փրկուած է Պոլսահայոց ու զաւառներու կենցաղէն՝ պարտական ենք ոչ թէ կարծեցեալ «իրապաշտներուն» այլ երգիծաբաններուն - սկսելով Գէորգ Ասլանեանէն եւ Յ. Սվաճեանէն մինչեւ Պետրոս Համամճեան, Լիլա (Վ. Փափազեան), Յարութիւն Աբիխար, Յակոբ Պարոնեան, Ա. Սապայեան, Ե. Օտեան եւ ուրիշներ: Ափսոս որ Պ. Սիմոնեանի պէս օժտեալ գրող մը չէ կրցած չատ աւելի չեշտ հարուածներով մարդկային իրաւութեան ու իր անձին անկեղծ ինքնութեան արաերը հերկել իր գրչին խոփովը -- եւ այն ատեն կ'ունենայինք մեր գրականութեան մէջ հազուագիւտ յաջողուածք մը ուր ի վերջոյ, մեր ազգին հասարակ խաւը իր ամէնօրեայ կեանքով ու կենցաղային յատկութիւններով մուտք կը գործէր մեր գրականութենէն ներս:

Այսօր ալ կը չարունակուի նոյն կողմնակալ կեցուածքը խոնարհ խաւերու կեանքին հանդէպ: Դատակարգային «սնոպիզմի» եւ նախանձախնդրութիւններու հարց ըլլալու է որովհետեւ նոյնիսկ երբ գրողը համեստ կամ աղքատ ծագում ունի՝ անմիջապէս որ սկսի բարեկեցիկ դասակարգի լեզուն գործածել ու մեր «ոսկեղինիկի» մակարդակին մտածել՝ անմիջապէս կռնակ կը դարձնէ իր խոնարհ դասակարգի մարդոց ու կը գրէ միայն իր «նոր» ծանօթներու լեզուով...: Ո՞ւր են Պուրճ Համուտը, Քարանթինան, Մասլախը, Զարչապուքը մեր գրականութեան մէջ, ո՞ւր կորան այդ ոսկերիչները, կօշկակարները, ոստիկանները, «զայիմներն ու մարտականները», փոպալանները որոնք մեր ժողովուրդին հաւանարար էն դունագեղ տարրերն էին:

Այս բոլորը ըսուեցաւ իբրեւ նախաբան ու միջոց՝ տեղ պատրաստելու համար այն դաղափարին թէ Պէպօ Սիմոնեանէն կը յուսայինք, կը խնդրէինք, կ'աղաչէինք որ Լիբանանի դաղութին իր հաւատարմութեան հոյակապ փաստէն քաղէր նաեւ ուրիչ պատուղ մը -- այդ մարդոց փոլքլորին դէմ մէկ երկու երեսներուն նուաճումը, քանի մը չեչտեր ու չերտեր: Ասաղ, ոչինչ կայ հոն որ Լիբանանի քէպապը կամ չուկան հոտի: Այդ պակասը պիտի վերադրենք նորէն մեր ազգային նկարագրին որ փոխանակ լեզուն յարմարեցնելու իրականութեան՝ այս վերջինն է որ կը թափէ լեզուին դարաւոր կազապարին մէջ ու անոր ձեւը կու տայ: «Լեզուն պէտք չէ ապուռի, պզծուի, գռեհկանայ» կը յուչէ ազգին խիղճը: Ինչո՞ւ --որովհետեւ լեզուն մեր ազգային ինքնութեան գօրաւոր կռուանն է, Ս. Մեսրոպի կտակն է, պատարագին լեզուն է, բարոյական արժէք ունի: Ալ ի՞նչ կրնայ ընել խեղճ դրագէտը որ հաւանաբար Ազգային վարժարանի ալ ուսուցիչ է, կուսակցական պարտաւորութիւններ ունի, «դէմք» է հանրութեան աչքին...:

Բանաստեղծի ինքնութեան ազգային կողմն ալ կը տառապի, մեր հայ դրականութեան մէջ, նոյն տարտամութենէն: Պ. Սիմոնեանի պարագան բացառութիւն չէ -- հաւանաբար կարեւորագոյն նշանը իր հայկական ինքնութեան, լեզուէն զատ՝ օտարացումի, աչխարհէն մեկուսացումի նկարագիրն է որուն այնքան ծանօթ ենք կէս դարէ ի վեր:

Ահա Սիմոնեանի յաջող քերթուածներէն մէկէն մաս մը: Կը կոչուի «Բեկոր...» ու նշանակալից կերպով ձօնուած է Վահրամ Մավեանին, անոր ծանօթ հատորին յղուած ակնարկութեամբ:

Ալուած հողէն,
ես փշրուած ապակիի բեկոր մը լոկ...,
որ ատազի հատիկներուն մեծութեամբը՝
փոքր ու անշէն
սիրուած եմ աշխարհի ցուրտ
եզերքներուն
ալազներուն միջեւ փխրուն...:
Ու ծովերուն, ովկիանոսներուն բերած
հովէն, բամիներէն
կը դողդողամ տերեւի պէս...
կը տարտղնիմ շիւղերու պէս...
կ'այլափոխուիմ ծովերու պէս...
բայց չեմ ուզեր կորսուիլ ես.
ալիքներուն բերած աղէն
ես կ'ընդվզուզումիմ, բայց չեմ լուծուիր
ու չեմ ձուլուիր...:

Սիոնի - Գիլլարա

ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԼՈ՛ՒՒ ԱԶԽԱՏԱՆՔԸ

Անաղմուկ, ո՛չ փող, ո՛չ թմբուկ, ո՛չ իսկ ճառեր եւ խօսքեր. այլ միայն աչխատանք եւ նուիրում: Ահաւասիկ, համեստ պայմաններու մէջ, փոքր դաղթօճախի մը, Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Տիրուհի Մխիթեան» մասնաճիւղի գործելակերպը:

Արդարեւ, Կիրակի, Յունիս 14-ին տեղի ունեցած է Կապոյտ Խաչի վերանորոգուած տան պաշտօնական բացումը:

Ներկայ եղած են.. Պ. Վէնտան՝ Լիվրի-Կարկանի քաղաքապետը, Պ. Բաուլ՝ եւ թեափոխան եւ փոխանորդ՝ Րէնթիի քաղաքապետին, Պ. Աէնզի՝ երեափոխան եւ քաղաքապետ՝ Թրամպլէ - ան - Ֆրանսի, Պ. Սօր եւ Տիկին Պիուչու՝ փոխանորդներ՝ Սեվրանի քաղաքապետին, ընկերուհի Հելէն Մերճանեան՝ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան նախագահուհի, դոյդ քաղաքապետարաններու ընտրեալ ներկայացուցիչներ եւ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներ: Եղած են աւուր պատչաճի խօսքեր եւ ընդունելութիւն: Կամքէ անկախ պատճառներով չկրցանք ներկայ գտնուիլ բացման հանդիսութեան: Սակայն նախընտրեցինք, փոխանակ քանի մը տող թղթակցութեան, գրոյցի ձեւով, առիթը նպատակայարմար դտնելով, մտնել մասնաճիւղի գոյութեան պատմութեան մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ մեզի գծել պատկերը՝ վերջին երկու - երեք տասնամեակներու ծրագրուած եւ յարատեւ աչխատանքներուն:

Եւ ահաւիկ, ի մասնաւորի՝ որպէս փոքր դադութ եւ առաջիններէն (չքսելու համար այդ օրերուն միակը թերեւս) որ ունեցաւ իր սեփական տունը, Կապոյտ Խաչի ընտանիքէն ներս:

Ամէն չրջան, անկասկած, ունեցած է եւ ունի անձեր, հաւատաւոր նուիրեալներ, որոնց անունին կապուած կը մընան այս կամ այն կազմակերպութեան, միութեան, մասնաճիւղի գոյութիւնը: Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի պարագային կարելի է թուել մի քանի անուններ, որոնք, ձեւով մը, դարձած են մնայուն ներկայացուցիչներ՝ դաղութի Կապոյտ Խաչին: Տասնամեակներու անխոնջ աչխատո՞նք, ընդմիչտ գործող ներկայութի՞ւն, հաւա՞տք թէ նուիրում, հաւանաբար բոլորը միասին, նոյն անձերուն մէջ: Ներկայ էին անոնք երէկ, խաչուհիի կոչումով եւ դեռ այսօր կը գործեն անչեզ, նոյն մտածումներով: Մականուններ են անոնք, Հայու մականուններ.. Մանուեան, Փափազեան, Վահրատեան, Ալոյեան եւ դեռ ուրիշներ, որոնք երէկուան իրենց ծնողներու ճամբով կը քալեն միչտ նո՛յն հաւատքով. - ծառայել Հայ մանուկի հայեցի դաստիարակութեան եւ հայապահպանման սրբազան դատին::

Նախընտրաբար մեր գրոյցը եղաւ չըրջանի Կապոյտ Խաչի տասնամեակներու ընթացքին քանիցս վերընտրուած նախագահուհի՝ ընկերուհի Էլիզա Վահրատեան - Պապիկեանին հետ:

Ընկերուհի Էլիզա, անկախ վերանորոգուած տան պաշտօնական բացման հանդիսութենէն, մեր այս հանդիպման գլխաւոր նպատակն է գրոյցի ձեւով «ծառայ»ի մեր ընթերցողներուն ներկայացնել տքնաջան, յարատեւ, սակայն ծրագրուած աչխատանքի մը պտուղը՝ ափ մը խաչուհիներու կողքին: Համեստ արդիւնք, սակայն ինքնին խօսուն, երբ նկատի ունինք տեղական փոքր դաղութի մը համեստ պայմանները:

Կարելի՞ է արդեօք պատմականը ընել մասնաճիւղի հիմնադրութեան, անցայտա՞ն երդիք մը ունենալու Հայու ձեր երազին, եւ այդ ճամբով՝ որո՞նք եղան դլխաւոր մղիչ ուժերը եւ ի՞նչ պայմաններով յաջողեցաք իրականացնել ձեր ծրագիրը:

Տասնամեակներու կեանք ունի Սեւրան-Լիվրի-Կարկանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի գոյութիւնը, կը սկսի պատմել ընկերուհի Վահրատեան: 1936-ին կազմըւեցաւ եւ հիմը դրուեցաւ մասնաճիւղին: Առաջին հիմնադիր անդամները եղան ... Պապիկեան Պապիկ, Մանուեան Երանոս, Դատաւորեան Արմենակ, Կիւլեան Սեպուհ, Ալոյեան Մովսէս, Աչըքեան Օհան, Օհաննէսեան Վերժին, Քէօսկեան Անոյչ, Գալայճեան Վերժին եւ Զաքեան Ագապի: Վերոյիչեալ անուններէն չատեր ալ կը գործեն մեր տան մէջ եւ ձեւով մը պիտի ըլլար հաւաքավայր՝ նորահաս սերունդին:

Տարեկան զոյդ պարահանդէս, ամիսը մէկ անդամ ճաչ, մերթ ընդ մերթ դասախօսութիւններ՝ մէկ նպատակ ունենին.. - դաղութի Հայերը համախմբել հայկական միջավայրի մէջ, սեփական տան մը երդիքին տակ եւ ապրեցնել զանոնք հայկական ոգիով ու չունչով: Ասոնց կողքին, այսօր ունինք ՀՑԴ - Նոր Սերունդի Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի մասնաճիւղ մը, չուրջ 18-20 նոր սերունդականներով, որոնք, իրենց կարգին, ունին 10-էն 14 տարեկան պատանեկան խումբ մը: Երկուքն ալ կը գործեն մեր տան մէջ, հայկական չունչով եւ մեր պատմութեան ճամբով:

Ունինք միւրեայ մեր դպրոցը, չուրջ 25 աչակերտներով, զոյդ մակարդակի վրայ:

Տունը այսօր վերանորոգուած եւ աւե-

լի ընդարձակուած է: աշտօնական բացման հանդիսութեան առթիւ, ունեցանք շուրջ 30·000 Ֆր·ի նուիրատուութիւն մը: Փառի՛ մեր ժողովուրդին, որ դիտէ դնահատել ազգային ձեռնարկ մը, մանաւանդ՝ երբ կը տեսնէ գործն ու արդիւնքը: Ահաւասիկ մեր ժողովուրդի յատկութիւնն է, ուր ալ գտնուի:

Ունինք տակաւին 80·000 Ֆր·ի պարտք մը, բայց վստահ եմ, նորընծաիր վարդիւնքը չուտով միջոցներ կը գտնէ այդ գումարն ալ փակելու համար: Իսկ այսօր, ո՛չ իսկ երկու տասնեակ տարիներ ետք եւ հազիւ՝ ո՛չ իսկ 2000 Հայութիւն հաշուող գոյք քաղաքները ունին իրենց սեփական տունը՝ 7-էն 8 հարիւր հազար հաշուող դոլարով:

Հարցում մը, կը ներէք էլիզա: Ինչո՞ւ յուշին անունը «Տիրուհի Մխաքեան» դրիք:

Պէ՞տք է արդեօք ընդգծել, կը չարուննակէ խօսակիցս, թէ Տէր եւ Տիկին Մխաքեան, ո՛չ միայն համահայկական առումով, այլեւ ի մասնաւորի՝ Փրանսահայ գաղութին համար, եղած են երեւելի նուիրատուներ, որոնք, իրենց ամբողջ կեանքը նուիրած են հայ լեզուին, գրին ու մամուլին, Կապոյտ Աչքին եւ հայ մանուկի հայեցի դաստիարակութեան նուիրական գործին եւ այդ ճամբով՝ մեր ցոյտպայքարին:

Այս չ՞ միջէ, Կապոյտ Աչքի գծով, մեր պայքարը ու առաքելութիւնը:

Մեզի համար, խորհրդանշական գոյդ անձեր են, Մխաքեան անունին տակ, հապահպանումի գաղափարը նուիրուած, ուրիշ նաեւ՝ մեր կոչումը արժեւորող, մեր գործունէութիւնը:

Վերջին հարցում մըն ալ.- ի՞նչ պէտք է ընէ յատուկ յանձնաժողով մը, որ ապահովէ ձեր երազած ծրագիրը:

Ըստ ես, կ'եզրակացնէ զրուցակիցս, նորընծաիր վարչութիւնը վերոյիշեալ բոլոր աշխատանքներուն եւ նիւթական պարտաւորութեանց կողքին, պարտի վերանորոգուած տունը արժեւորել: Ըսել կ'ուզեմ, հայապահպանումի ընդարձակ շրջագիծը չափ աւելիով տարածել եւ ձեռնարկել մշակութային հաւաքոյթներու՝ դասախօսութիւններու, շարքերով:

Տակաւին: Կը պակսի մեզի տեղական յատկան պարախումբի մը գոյութիւնը: Կրնանք, պատանիներ եւ նորահաս երիտասարդներ ունինք: Կը պակսին մեզի ջիղեր. մանաւանդ՝ պարուսոյց:

Ահաւասիկ Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի կապոյտ Աչքի «Տիրուհի Մխաքեան» համանուագիրը՝ իր գոյութեան պատմութեամբ, ծրագիրներով, եւ խօսքէն անդին՝ փոքր գաղթօճախի իր համեստ պայմաններով ու նուաճումներով:

Շրջուած լո՛ւր աշխատանքը, անպայման կը դառնայ արդիւնաւէտ, երբ տատոք, նուիրուամ եւ զոհաբերութեան գիտակցութիւն, միասնական ոգիով ու ձեռքձեռքի գործի կը լծուին:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

Հալէպահաց Քրոնիկ

— ◆ —

Թիւ - 1

Օգոստոսի վերջերն ենք: Վերամուտի մտահոգութիւն մը կայ օդին մէջ: Ամբողջ ամառը դրացիներուն վրահսոցները չփոթած են Տիկին Մարալին տալիք որոշումները իր գոյք աղջիկներու մասին: Երկուքն ալ նոյն վարժարանը կը յաճախէին տարիներէ ի վեր, եւ ինք չատ զոհ էր: Մեծը այս տարի պրըւէի փայլուն քննութիւն մը տուած է եւ պիտի ստիպուի նոր վարժարան մը արձանագրուիլ, քանի իրենը երկրորդականի բաժին չունի: Ամերիկեան թաքսի մը մեզ Պէյրութէն Հալէպ կը փոխադրէ. ամէնքս ալ Հայ ենք. երեք տիկին, երկու երիտասարդ եւ վարորդը որ նոյնպէս Հայ է եւ ծանօթ ամէնուս: Ամէն վարորդի յատկութիւն մը վերագրուած է եւ ծածկանուն մը փակցուած: Մին ճարպիկ է արդիլուած ապրանքներ անցընելու մէջ. ուրիշ մը անհոգսպիր անձեր փոխադրելու մէջ, ուրիշ մը անոյշ լեզուին համար, արագ քշելուն կամ խոհեմութեան: Մերինը Թարապիշի կը կոչուէր. անունը չկրցայ դիտնալ. 16 տարիներէ ի վեր Հայեր կը տանէր ու կը բերէր դէպի Պէյրութ ու Հալէպ: Մեր վարորդը եթէ դրելու չնորհք ունենար ով գիտէ ինչեր պիտի չգրէր: Վեցէն ութ ժամ տեւող այդ ճամբորդութեան ընթացքին, երբ 5/6 հոգիները, այդ փոքր տարածութեան մէջ, իրարու կըպած, չամաի դիչերային ժամերուն, պարտադրաբար միասին կը գտնուին, զասակարգային եւ ընկերային արգելքները չուտով կը հարթուին եւ կը ստեղծուի ընտանեկան մտերմութիւն մը որ կը լուծէ առաջին վայրկեաններուն վերապահութիւնը: Տիկին Մարալին դրացիները թեւլադրած են որ իր փոքր աղջիկն ալ հանէ եւ մեծին դպրոցը դնէ. ինք չատ զոհ է իր վարժարանէն. սակայն իր ընկերուհիները զինք վչտացուցած են «անմակարդակ» որակելով իր աղջիկներուն առաջին դպրոցը... ինք հիմա նեղուած է ու հետերնին չի խօսիր: Քովի երիտասարդը, որ կարի աշխատանոցի մը տէրն է, խորհուրդ կու տայ որ փոքրիկը չարունակէ նոյն դպրոցին մէջ: Կարծէք համոզում մը կը գոյանայ. մթնոլորտը կը հանդարտի. քիչ մը լուռ յառաջանալէ վերջ յանկարծ մեր վարորդը խօսքը ուղղելով երիտասարդ տիկնոջ, որ ճախիս նստած էր, կ'ըսէ - աղջիկ, Աւրբին ի՞նչ եղաւ. ճի՞շդ է ժողովուրդին խօսակցութիւնը: Թարապիշին արդահատական չեչտով մը հարց կու տար. յայտնի էր որ տխուր բան մըն էր պատահածը: - Ճիշդէն ալ դէշ դժբախտաբար. Սալբին ամուսինը եւ զաւակները ճգած Ղարպիյէ (Պէյրութի արեւմտեան բաժին) գիտցած այլազգիէ հետ կ'ապրի... քա այս ի՞նչ եղեր են մեր Հայերը. ոչ պատիւ մնացած է ոչ ամօթ. ինչու, անցեալները Աբսէնին ազջիկը իսլամի հետ չփախա՞ւ, կ'ըսեք եւ չամուսնացա՞ւ:

Երրորդ տիկինը որ մինչ այդ մտիկ կ'ընէր, խօսակցութեան մէջ մտաւ ներկայացնելով ինքզինք որպէս մանուկներու բժիշկ շրջանաւարտ Երեւանի համալսարանէն եւ որ ներկայիս կը գործէ պետական բուժարանի մը մէջ, Հալէպի իսլամական բաժինին մէջ: - Այո՛, ըսաւ, դուք դեռ տակաւին չէք գիտեր թէ ես ինչերու կը հանդիպիմ. դեռ անցեալներն էր, քօղերու մէջ ծածկուած(*) երիտասարդ կին մը ներկայացաւ դարմանատուն հիւանդ մանուկին հետ. տռսիէն սկսայ լեցնել. որքան մեծ եղաւ ցնցումս երբ իր անունը տուաւ - Աբուսեակ.. ի՞նչպէս պատահեցաւ - ըսի, -չատ է եղեր-, ըսաւ եւ աչքերը լեցուեցան:

Մեքենան կը սուրար Հոմսի ընդարձակ մայր ուղիին վրայ. երբեմն երբեմն դիմացէն եկող կառքերուն վտանգաւոր ընթացքը եւ չլացուցիչ լոյսերը սրտէն բըխող ԱՆԱՍՈՒՆ մը փրցնել կու տային մեր վարորդին. Հալէպէն չատ հեռու չէինք. այդ ծանր մթնոլորտը քիչ մը փոխելու համար մեր հոգեբան վարորդը հարց տուաւ թէ ինչպէս կ'ըլլար եթէ հայկական երգ մը դնէր: Ամէնքս համաձայն գտնուեցանք: Երբ երկու ժամ վերջ Հալէպ մտանք՝ Փօլ Պաղտատլեանի քթային եւ լալկան ձայնը մեզ ամէնքս խոր թմրիրի մատնած էր արդէն:

ԵՒՍԵԲԻՈՍ

(*) Իսլամացած:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

MEG RECORDINGS-Ը ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷ ԵՐԵՒԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ Ա· ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

CAMBRIDGE, MASS. — Meg Recordings -ը հրապարակած է երեւան կանանց երգչախումբ-ի ա· ձայնագրութիւնը Արթիւր Վերանեանի ղեկավարութեամբ: Այս digital ձայնագրութիւնը կատարուած է Երեւանի մէջ Ցովհ· Սալիպեանի կողմէ եւ արտադրուած՝ Քէմպրիճ: Հայաստանի ամենանորարար խումբերէն մին է երեւան կանանց երգչախումբը բաղկացած՝ 30 երգչուհիներէ որոնց դունադեղ երգացանկը երաժշտական տարբեր շրջանակներու դնահատանքին եւ ուշադրութեան արժանացած է կարճ ժամանակի ընթացքին:

Երգչախումբին հիմնադիրը՝ Արթուր Վերանեան ցայտուն դեկավար մըն է ինչպէս նաեւ հետախոյզ եւ դաստիարակ: Ան մեծ ճշդապահութեամբ կ'իմաստասիրէ ճշդրտութիւնն ու յուզականութիւնը: Այս յատկանիշներով է որ ան ընկալուած է որպէս հայ երգարուեստի յանդուգն մեկնաբանն ու ժամանակակից երաժշտութեան ջատագովը: Իր ղեկավարութեամբ երեւան կանանց երգչախումբը ելոյթ ունեցած է աւելի քան 300 համերգներով Հայաստանի, նախկին Խորհ· Միութեան տարբեր քաղաքներու եւ Եւրոպայի մէջ: Խումբը պարգեւատրուած է աւելի քան 8 միջազգային մրցանակաբաշխութեանց ընթացքին:

«71 վայրկեան տեւող այս ձայնագրութիւնը աւելին կը ներչնչէ» կ'ըսէ Ցովհ· Սալիպեան: «Ձայներու թարմութիւնն ու նրբութիւնը, ուժականութիւնն ու տարածքը ակներեւ է թէ եւրոպական դասական երաժշտութեան եւ թէ հայկականի մեկնաբանման մէջ կամուրջ մը կը կառուցուի տարբեր աշխարհներու միջեւ հասնելու համար նոր տարածքի մը որտեղ կը հանդիպին հայկականն ու ոչ հայկականը» կ'աւելցնէ Սալիպեան: «Հայկական երաժշտութեան նկատմամբ յատուկ սէր ունեցողներու համար թարմութիւն մըն է երաժշտական այս նոր տարածքը որուն կորիզն է Կոմիտաս, Եկմալեան, Շնորհալի եւ Մաշտոց: Երեւան Կանանց երգչախումբը կը հարստացնէ հնարաւորութիւնները ընդլայնելով եւ աշխուժացնելով ունկնդիրներու ակնկալութիւնը» կը հաստատէ Սալիպեան: Ժամանակակից երիտասարդ հայ երգահաններ՝ Դաւիթ Հալաճեանի եւ Երուանդ Երկանեանի ինչպէս նաեւ Շուեսացի Արնի Մելնէսի եւ Ռուս՝ Նիքոլա Սիտելնիքովի ստեղծագործութիւնները մաս կը կազմեն այս ձայնագրութեան:

«Արթուր Վերանեանը հմուտ արուեստագէտ մըն է երգարուեստի, ձայներու զման իր գիտութիւնը կը վկայեն թէ երեւակայութեամբ հարուստ եւ նորարար ղեկավարն է որ մշակած է միայն իրական ձայներու տարածքը» կ'ըսէ Սալիպեան:

Ցովհ· Սալիպեան որպէս երգահան եւ երաժշտագէտ հիմնադիրն է Meg Recordings-ի: Ձայնագրման եւ արտադրման այս ընկերութիւնը ժամանակակից State-of-the-art technology-ով զինուած նպատակադրած է ամենաբարձր մակարդակով ձայնագրել եւ հանրութեան ներկայացնել հայ երաժշտութեան հին եւ նոր ստեղծագործութիւնները: Meg-ի ձայնագրած Ս· Գայեանէի երգչախումբի կատարմամբ Կոմիտասի Պատարագ-ը լայն ճանաչողութիւն գտած է Միացեալ-Նահանգներու, Եւրոպայի եւ մինչեւ իսկ Ճաբոնի երաժշտական շրջանակներու մէջ:

Ստանալու համար Երեւան կանանց երգչախումբ-ի այս ձայնագրութիւնը՝ CD ($17), Cassette ($12), նամակատան ծախքը ներառեալ, դիմեցէք՝
MEG RECORDINGS, P. O. Box 412, Cambridge, MA. 02238.
Tel. (617) 494-0877; Fax (617) 489-1094

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

— 4 —

Կարկուտ մըն է գլխուս պիտի տեղայ՝ լաւ որ ժամ առաջ տեղայ: Այսպէս խորհեցաւ Աւետիս եւ անդամ մը եւս ուղղեցաւ դէպի «պարտէզ»: Քալեց կորագլուխ եւ սրտաբեկ: Թէ՛ կը փափաքէր որ իր նշանածը վերջապէս զինքը ընդունի եւ անխուսափելի կարկուտէն յետոյ հաշտուին, եւ թէ կը փափաքէր որ Աղաւնի կրկին վանէ զինքը որպէսզի բախտը քիչ մը եւս ուշանայ: Շարաթէն աւելի է որ զիրար չեն տեսած արդէն: Երեք անգամ դիմած էր Աւետիս եւ երեք անգամն ալ վռնտուած էր Աղաւնիին կողմէ, նոյնիսկ անգամ մը Արթաքի Էֆէնտիին ներկայութեան: Այդ անգամուն ապտէս եղաւ: Զինուորը դեղարան մտաւ յանցաւորի կերպարանքով եւ դեռ բերանը չէր բացած երբ Աղաւնի դուրս նետուեցաւ լոլորախորչէն եւ մտաը իրեն ուղղած՝ պոռաց դեղագործին.

- Այս հոգաբարձուին պիտի ըսես՝ որ իր երեսը, երեսը, երե՛սը տեսնալ չեմ ուզեր:

Եւ խոհարարը սաստիկ ամչցաւ Արթաքի էֆէնտիին առջեւ որ իր գլուխն իսկ վեր չէր առներ: Բայց հոգաբարձուն ի՛մ՛ստ չունի կ'ըսէր Աւետիս, եւ անիմաստ ըլլալուն համար կրկնապէս ծաղրական կը գտնէր զայն: Ցետոյ կանգ կ'առնէր իր այս խորհրդածութեան պատճառաւ ու կը ժպտէր զէշ կերպով: Այլեւս բնաւ չհամարձակեցաւ դեղարանին դուռը ափ առնել: Իր մխակ յոյսը «պարտէզն» էր, ուր նոյնիսկ եթէ զէշ ընդունելութիւն մը ստանար, գոնէ ականատեսներ պիտի չգտնուէին:

Հակառակ անոր որ ամէն վայրկեան կ'ուզէր ետեւ դառնալ ու փախչիլ, զինուորը հասաւ վերջապէս «պարտէզ»ի դրան առջեւ, ուր սառնած կատու մը կար եւ զարմանալիօրէն մեծ մարգարտածաղիկ մը: Փոքրիկ հարուած մը տուաւ դրան եւ սպասեց: Պատասխան չկար: Ի փոխարէն դէշ անակնկալ մը կար տախտակոմին վրայ: Հոն կաւիճով գրուած էր հետեւեալը, ապահովաբար Բենիկին կողմէ.

Հարցում. - Որդը ի՞նչ կ'ըսէ
Պատասխան. - Որդը կը ցիհարցնէ

Աւետիս իր թեզանիքովը աւրեց դրուագը, ջանալով նուազագոյն աղմուկը յարուցանել, որպէսզի Աղաւնի չլսէ ու մէջտեղ չելլէ: Ցետոյ սպասեց հոն՝ որպէսզի Աղաւնի վերջապէս մէջտեղ ելլէ: Բաւական երկար առեն հոն կեցաւ լքուած սիրահարը, չորս կողմը դիտեց, ամբչցաւ ու հառաչեց խորապէս: Լիզոռի սալորենիին վրայ տեսաւ սպիտակ այծ մը եւ զայն նմանցուց Իզմիրլեան պատրիարքին: Ցետոյ ուզեց մեծ մարգարտածաղիկը քաղել, բայց սատկած կատուին մօտիկութիւնը աղտեղութիւն կը նեռէր նաեւ ծաղիկին վրայ: Երրոր Աւետիս կը մեկնէր յուսահատ, յանկարծ «պարտէզ»ին դուռը բացուեցաւ եւ Աղաւնի ներս առաւ զինքը՝ թեւէն քաշելով:

Խոհարարին դուշակութիւնը ճիշդ էր: Կարկուտը զարհուրելի եղաւ: Աղջիկը իր ամբողջ բարկութիւնը պարպեց եւ առեւնը անգամ մը նայեցաւ դռնէն դուրս՝ որպէսզի զիրենք լսող չըլլայ: Ըսաւ թէ դժբախտ է, աննկարագրելիօրէն դժբախտ: Եթէ ամբողջ աշխարհի վրայ քննութիւն մը կատարուէր, իրեն չափ դժբախտ աղջիկ կարելի պիտի չըլլար գտնել այս միջոցիս: Հո՛ն նայէ: Մէկ հատիկ նշանած մը ունէր. մէկ հատիկ սիրտ մը ունէր. մէկ հատիկ ալ սէր մը ունէր այդ սրտին մէջ: Արդ՝ այս բոլորը որ իր միակ գանձը կը կազմէին, նետուած էին կղկղանքի մէջ, ցեխերու, մէզերու եւ աղիքներու մէջ: Սկսաւ լալ Աղաւնի: Եւ ինչո՞ւ նետուած էին: Մէկ այս գարշելի որդին պատճառաւ: Ինչո՞ւ համար Աղաւնիի անկեղծ ու վճիտ սէրը ամէնուն բերանը իյնար: Ինչո՞ւ յիմար արարածներ ծաղրէին զինքը: Այո՛, բոլորը, բոլորը քաչքչեցին Աղաւնին, զայն բաղդատելով որդին հետ, այդ աղտոտ մակաբոյծին նիհարցնելու կարողութիւնը աւելի բացառիկ գտնելով: Դեղարան մտնողը կ'ըսէ հեգնանքով - «Օրիո՛րդ Աղաւնի, մեր Աւետիսը քեզի համար չէ որ կը նիհարնայ եղեր, այլ...»: Ո՞վ կ'ըսէ: Բայց չուն Արիֆը, դիմացի Մօսիկը, Լիզոռը, բոլորը, բոլորը: Եւ օրերէ ի վեր: Հապա՞ն չատուկ կիները...: Սկսաւ լալ Աղաւնի:

- Զիս բոլորին առջեւ խայտառակեցիր, ըսաւ ան հեկեկալով. ծիծաղելի եւ ծաղրելի դարձուցիր... իմ անկեղծ սէրիս հանդէպ յարգանք չունեցար... եւ ես կ'ատեմ քեզ... ամբողջ ... ուժովս կ'ատեմ քեզ: Դուն այլեւս իմ նչանածս չես, կորսուէ... կորսուէ...

Աւետիս խղճալի ձեւով մը ուզեց հասկըցնել թէ ոչդին դէպքը ինք չէ որ տարաձայնած էր, այլ չուն Արիֆը եւ չատախօս Տիկին Էլպիսը: Աղաւնի չատ աւելի բարկացաւ ու ըսաւ թէ միակ յանցաւորը դուն ես: Եւ արդէն չի կրնար ուրիշ մը ըլլալ, քանի որ ամբողջ աշխարհի վրայ քեզի պէս յիմար չկայ:

(Շար· 10)

(Շար· Ա· Էջէն)

կուած էր զօրակոչի ընթացքը եւ նըշուած որ ձախողած է: Ուրեմն կը թուի որ հոն ուր Պետութիւնը կը ձախողի, իր կատարած զօրակոչը արձագանգ չի գըտներ, պիտի ջանայ յաջողիլ կազմակերպութիւն մը –ՀՀՇ– որ մեծամասնութիւն իսկ չունի այլեւս Խորհրդարանը: Վա՛յ մեզի···

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻ Մը՝ Ժան-Միշէլ Ժոլի Թրքական իշխանութեանց կողմէ ձերբակալուած մնացած է Օգոստոս 19-էն 26, որովհետեւ կասկած կար որ կը պատկանի քրտական փքփք անջատողական կազմակերպութեան: Ի վերջոյ ազատ արձակուած է բազմաթիւ «չգուտա» հարցաքննութիւններէ եւք վինուորականներու կողմէ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի նախագահը, որու հետքը կորսուած էր չաբաթ մըն է, ձերբակալուած է, Սեպտեմբեր 7-ին, Դուշանբէի օդակայանը երբ կը փորձէր հեռանալ: Խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած էր քննելու համար նախագահին պաշտօնանկութիւնը, բայց կարելի չէ եղած նիստը գումարել մեծամասնութիւն ղոյացած չըլլալով: Ըստ ԻԹԱՐ-ԹԱՍ գործակալութեան, նախագահ Նաբիեւ իր երկրին հիւսիսը կ'ուղէր երթալ, Խաճապ, որ իր ծննդավայրն է: Նախքան իր ձերբակալութիւնը, կիրակի օր, ամբաստանած էր մահմետական պետը՝ Տուրսանզատա որ զրդիչն է իր հեռացման եւ կ'ուզէ իսլամական Պետութիւն մը հիմնել: Ըսած էր նոյնիսկ էսոշիէթըտ Փրէսի (հեռաձայնային խօսակցութեամբ) որ պիտի չհրաժարի, ինչպէս կը պահանջեն ընդդիմադիրները: Յաջորդ օրը սակայն, բանակցութիւններու հետեւանքով իր հրաժարականը տուած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ հանրային երկու կայանները անուն փոխեցին եւ դարձան՝ Ֆրանս-2 եւ Ֆրանս-3 (նախապէս՝ Անթէն-2 եւ Էֆ-Էռ-3): Տնօրէնը Հերվէ Պուրժ ծանուցումի սպասարկութեանց յանձնած է կայաններուն նոր դիմագիծ մը տալու պարտականութիւնը (ինչ որ բաւական կը քննադատուի եւ չատ սուղի կը նստի՝ 36 միլիոն Ֆր·): Կը մնայ յուսալ որ յայտագրերուն որակը կը փոխուի եւ ոչ թէ միայն լոկօն՝ արդիական բառամթերք գործածելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց·
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Շրջանային Խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Ազանդական Ուխտագնացութիւն
Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրէն եւ Ֆրանսերէն՝
ՄԱՍԿԱՐ ԲՀՆՑ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Երկեցողութեամբ՝
Ս· Թադէոս - Բարթուղիմէոս
Եկեղեցւոյ Երգչախումբին
Սկիզբ պատարագի՝ *ժամը 10-ին,*
Ուխտաւորի Սեղան՝ *ժամը 12·30-ին:*

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ Թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ Թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօֆարի եւ ճաշի·
Գին՝ 200 Ֆր·:
Հեռաձայն·՝ Պ· Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ· Թագուր Թագուրեան
Կաբ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալար,
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին:
Դիմել Պոմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն՝՝
91 87 13 48 / 91 70 63 03
Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր·:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա· Թադէոսեան» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԹԱՋՎԵՐԱՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Խաչվերաց է, Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին:
Այս առթիւ Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը 8·45-ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10·30-ին:*
Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Աղաւնատաճ:
Ծանօթ·՝ Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Այսօրուան Անդաստանը տարբեր վերջինն է: Առաջինը կատարուած էր Փետ· 13-ին, Տեառընդառաջի նախատօնակին:

***

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Տօն է Խաչի, Ցիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագի աւարտին, կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

***

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է Խաչվերացի:
Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:
Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
Ժամերգութիւն՝ *ժամը 8·45-ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10-ին:*
Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Ցիշատակ է Մեռելոց:
Ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

***

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս· ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, Վերացման Սրբոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժեռոմի Ս· Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:
Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ *ժամը 8·45ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10-ին:*
Կը պատրաստէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ԲՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« ԿԱՑՔ »

տարեգիրքին Ա· եւ Բ· Թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Հասը՝ 100 Ֆր· + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր· *Չէքերը գրել՝*
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Վ Ի Է Ն

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցին արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 12, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ Մշակոյթի տունը:

Զօրեքշաբթի· – 4-14 տարեկան աշակերտներուն համար:

Շաբաթ·· 6-15 տարեկաններու համար:

Պաֆալօրէյի համար հայերէնը երկրորդ լեզու ընտրողներուն մասնաւոր դասընթացք· Երթեւեկի դիւրութիւն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել ամէն օր կէսօրէ վերջ, Մշակոյթի Տուն, հետեւեալ թիւին
74 53 43 80

***

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3–12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝
(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 – 59 – 67 – 03

***

Անկէնի Նարեկ Մխիթեան վարժութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միւրեայ Վարժարանին 1992 – 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է·՝
Զօրեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30–ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն· – 34 – 17 – 29 – 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

***

ՊԱՆԵՒՕ – ՔԱՇԱՆ

Պանեւօ – Քաշանի «Սիամանթօ» Միւրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Զօրեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:
Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–էն 16·30:
Հասցէ·՝
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն·՝
46 - 65 - 81 - 53 *կամ՝* 46 - 64 - 10 - 11

UGAB - SUISSE
ORGANISE A GENEVE
le Vendredi 16 Octobre
UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE
en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury
1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation
Renseignements et inscriptions :
UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30
Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section « *Cardiné Aghababian* »
de Clichy
organise
une Journée
à FONTAINEBLEAU
le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE
Départ tôt le matin — Retour le soir
Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»
Participation aux frais: 250 F / personne
Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10
JEUDI
10 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթավերջի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.882 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.882

ԹՈՒՄԲԵՐ ՍԻՍԻԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՊՈԼԻՍ ԳՆԱՑ

Սեպտեմբեր 8-ին ալ, ազրբեջանական զինուած խումբերը հրասայլերով եւ հեռեակի զինուորական մեքենաներով Նախիջեւանի տարածքէն ոմբակոծած են Սիսիանի չրջանի Բռնակոթ եւ Շաղաթ գիւղերը: Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը պատասխանած են եւ փոխադարձ հրացանաձգութիւնը տեւած է ամբողջ օրը: Նախորդ օրն ալ Դեղարեկի, Զանգելանի եւ Դաւուդի չրջաններէն կրակ բացուած է Կրասնոսելսկի Վերին ձամբարակ, Կապանի Սիւնիք եւ Ձակատէն, Տաւուշի Այգեձոր գիւղերու վրայ: երկու վիրաւոր կայ:

***

Սեպտեմբեր 8-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան աշխատանքի հանդիպում մը ունեցած է Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեանի հետ: Քննակուած են երկու Հանրապետութիւններու համար կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող կարգ մը հարցեր, մասնաւորաբար Ղարաբաղի իրավիճակը եւ մարդասիրական օգնութիւնը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու հարցը:

***

Շաբաթավերջ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 12·10-ին Պոլսոյ օդակայանը կը ժամանէ Հայաստանի Արտաքին Նախարար՝ Թոֆիկ Ցովհաննէսեան, որ իրրեւ դէպի պիտի մասնակցի Եւրոպայի Խորհուրդի արտաքին նախարարներու ժողովին: Նոյն իրիկունը, ժամը 6-ին, Պատրիարքարանը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր ընդառաջելով Հայաստանի նախարարին փափաքին, որ կ'ուզէր Պոլսոյ հայ համայնքին հանդիպիլ: Պատրիարքարանը նորոգութեան մէջ ըլլալով, ընդունելութիւնը տեղի կ'ունենար պիմացը գտնուող սրահ մը:

Ժողովը կը բացուի Հինգշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 10-ին:

Ա.

Հոմի ժողովին, Սեպտեմբեր 7-ին եւ 8-ին պլլսաւոր հարցը եղած է հրադադարը: Թոֆիկեի յայտարարած է թէ այդ առընչութեամբ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի պատասխանները գոհացում տրած են մինչ Ազրբեջանի նախագահը՝ Էլչիպէյ նախապայման կը դնէ Շուշիի եւ Լաչինի պարպումը եւ հայկ. ջոկատներու քաշուիլը Ղարաբաղէն: Թոֆիկեի, Միացեալ - Նահանգները եւ ուրիշներ կը պնդեն որ առանց նախապայմանի ըլլայ հրադադարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՍԱՐԱՑԵԻՈՑԻ մէջ, ՄԱԿ-ի սադաւարտուրներէն երկու Ֆրանսացիները սպանուեցան Սեպտեմբեր 8-ին, երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան: Կը կարծուի որ պոռնիկան արձակազէններու գործն է: Միւս կողմէ, բնակչութեան վիճակը ահաւոր է, Սարայեւոյի օդակայանը միշտ փակ ըլլալով: Ջուր չկայ, եղածը վարակուած է եւ հիւանդութիւնները կը ծաւալին, մանաւանդ սպառնալիքով: Զոհ դուցած Ֆրանսացիները կը գտնուէին մարդասիրական չարասիւնի մը մէջ, երբ կրակ բացուած է իրենց վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, *մթնոլորտը չատ ծանր է եւ ապստամբական չարժումները մեծ տարողութիւն կը ստանան, մինչ բանտապահներն ալ այլեւս կը սպառնան այլ միջոցներ որոնել, որպէսզի կացութիւնը փոխուի: Սեպտեմբեր 8-ին, երէկ Սէն-Մօրի բանտը կարելի մ'ըլլար ճախողեցնել թռանով նոր փախուստ մը, աւելի ծանրակշիռ վիճակ մը կը ստեղծուէր Մուլէնի բանտը, ուր չուրջ 30 բանտարկեալներ պատանդ բռնած էին 21 բանտապահ, թաւալանի եւ կրակի տալէ եաք բաղմաթիւ պըրտաեներակներ, սրահներ եւլն. եւլն.: Յաջորդ (Սեպ. 9) առտուան ժամը 5·30-ին է միայն որ ժէ - Ի - ժէ - էնը յարձակման անցած է եւ տէր դարձած կացութեան: 30 բանտարկեալներէն հինգը միայն չատ ծայրայեղ եւ վտանգաւոր անձեր են, որոնք զեկավարած են ամէն ինչ, առանց սակայն պահանջ մը ունենալու: Ամէն ինչ վերջացած է առանց ծանր միջադէպի. միայն մէկ ոստիկանի երկու մատները կոտրած են: Բանտապահներու սենեակն ալ ոչնչացած է: Բանտապահներու սենեակն ալ ոչնչացած է: Բանտապահներու սենեակն ալ ոչնչացած է

«...ՈՐ ԷՍ ԵՐԿԻՐԸ ԵՐԿԻՐ ԴԱՌՆԱՅ» ԿԱՄ՝ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻՆ ՈՒ ՄԱՐՏԻԿԻՆ ԶՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս Հայաստանի քաղաքական իրավիճակին առընչութեամբ, քանի անգամներ խնդրոյ առարկայ եղաւ մտաւորականութեան կեցուածքը. աւելի ճիշդ՝ կեցուածքի բացակայութիւնը որպէս այդ: Գաղտնիք չէ որ երկրին ծանր կացութեան առջեւ այդ մարդն ալ յայտնուեցաւ զրեթէ ընդհանուր ամայութեամբը: Փոքր էր թիւը անոնց որոնք անկախ՝ լրենց զործին տարողութենէն, ունէին «մտաւորական» յղացքին ճիշդ պատկերացումը: Մեծամասնութիւնը, հետեւաբար՝ քաղաքական պիտակով մը զիրք եւ որոշ առաւելութիւններ որսալու մըցումին, որպէս իրմէ ակնկալուած խօսք՝ տրտունջ ու բողոք յայտնել դիտցաւ միայն: Ու «արժէք»ներ ծախահարելու մէջ այնքան քիչով զոհացող Հայաստանի ժողովուրդը աւելի առաջնահերթ հասցէներու երկարեց իր թեւերը:

Այս մթնոլորտին մէջ, որպէս արտայայտութիւն եւ որպէս կեցուածք, ուշադրաւ է Հրանդ Մաթեւոսեանի հետ վանուշ Շերմազանեանի հարցազրոյցը որ վերոյիշեալ խորագիրով լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Օգոստոս 20 եւ 21-ի թիւերուն մէջ:

Հ. Մաթեւոսեան նախազահական ընտրութեան Լ. Տէր-Պետրոսեանի վստահուած անձն էր. Մորհրդարանին մէջ ունի երեսփոխանական իր աթոռը. սակայն զրուցավարին տրուած իր պատասխաններուն ետին, բոլոր մակարդակներուն վրայ, կայ մտաւորականը: Առանց չափերուն, առանց կուսակցականի մօտալիկ պիտակին, առանց եղերերդակի դիմակին, ան այն անձնաւորութիւնն է որուն պատումները կու զան միայն սրտի ցաւէն: Այդ ցաւը զղալի է երբ նկատի ունի ներկան, զղալի է երբ կը զառնայ զեկավարութեան, երբ կը խօսի ընդդիմութեան մասին, կամ երբ կը սեւեռի ապագային:

Հ. Մաթեւոսեանի արտայայտութիւնները անկիւններ չեն կլորցներ. այդ պերճանքին ո՛չ ներկայ իրավիճակը ժամանակ կը ձգէ, ոչ ալ տադնապած Հայրենիքի ոչ որոշ պատասխանատուութեան տէր Հայրենիքը: Զինքը առաւելագոյն չափով յուզողը «մեր անպատասխանատուութիւնն է մեր իսկ Հանրապետութեան նկատմամբ»: Այս կարուկ ախտորոշումին որ օրէ օր աւելի կը պարտադրէ ինքզինքը, հետեւեալ ընդլայնումը կը տրուի. «երէկ բանակը չենք լիցքաւորել հայկական ուժերով, երէկ առաջադրուած բարեփոխումները չենք յցրել հայկական մտքի եւ ուժի կարողութեամբ, չենք ենթարկուել երէկուայ մեխանիզմին եւ չենք ենթարկում այսօրուայ մեխանիզմին...: Իսկապէս անարխիստներ կան մէջերնիս. այս անիշխանութիւնը մենք հակադրում ենք՝ որպէս թէ ազատամարտիկի մեր կեցուածքին, որպէս թէ ազատութիւն սիրողի, բանակային կարգի մէջ չմտնողի մեր ինչ-որ մի կեցուածքին եւ փաստօրէն, դա փախստականութիւն է ինքներս մեզանից, փախստականութիւն՝ ազգային պարտականութիւնից...»: Այս մտահոգութիւնը քիչ անդին կը տանայ նոյնիսկ «զաւաճանութիւն» որակումը:

Այս ախտորոշումին հիմնական տուեալը իրականութիւնը չառնելն է. իսկ մեր այսօրուան իրականութիւնը պատերազմն է. «պատերազմը բռնութիւն է, բայց իրողութիւն: Պիտի իրողութեանը ենթարկուես, պիտի մթի իրականութեան թելադրանքին ենթարկուես: Ոչ իրողութիւնը, ոչ կուրութիւնը ճեզ այդ իրականութիւնից խուսափել չի տալու»: Ներկան, ներկայի հիասթափող պատկերը այլ բան թող չի տար արդարեւ, երբ զարմացած, անճրկած, կը տեսնենք որ «էլի վազում ենք Տիզբոն, էլի վազում ենք Մոսկուա, էլի վազում ենք...»: Մեր տեսնել չուզածը այն իրողութիւնն է ուր «պատերազմի նոր կերպ է պարտադրուել մեզ: Սա Հայաստանի՝ Կովկասում մնալ-չմնալու հարցն է: Եթէ մենք ուզում ենք լինել Կովկասի իրաւահաւասար ազգերից մէկը, պարտաւոր ենք չպարտուել, պարտուելու իրաւունք չունենք եւ պիտի չպարտուենք: Բայց ամէն օր պարտութիւն է, ամէն օր փախուստ է»:

Զրուցավարը թերեւս այս դաժան դատումը թեթեւցնելու, մեղմացուցիչ պարագաներ գտնելու ջանքով մը կը փորձէ հին երդէն բեկոր մը յիշել. «եթէ մեր շուրջն ենք նայում, տեսնում ենք որ դաշնակից չունենք...»: Մաթեւոսեան - դատաւորը ոչ մէկ հակում ցոյց կու տայ աւանդական կապերով կապկպուելու. ինք մի անդամ ընդ միշտ ընտրած է չխեղճանալու դիրքը. «եթէ լինենք, ազգը, պետութիւնը եթէ լինեն, դաշնակից անպայման կը յայտնուի»: Հակառակ պարագային «բոլորը իմ թշնամիները կը դառնան, եթէ ինձ ինձնասպանութեան դատապարտեմ, եւ բոլորը իմ բարեկամները կը դառնան եթէ ես դիմանամ ու ապրեմ»: Այս միակ հրամայականը հասկցող փնտռելու անոր ակնարկը նախ կը դառնայ իր պատկանած ոլորտին. Մարզարապատի հերոսամարտը զոր տեղիանտեղի այնքան յաճախ կը յիշենք, պինուր ունեցած էր Բակունցը, Զարեհանը, Դեմիրճեանը, Ղափանցեանցը. ան «ապագայ բանաստեղծներին, գիտնականներին՝ բոլորին տարել էր այնտեղ»: Իսկ այսօր հայ Արցախի համաժողովրդական պայքարը: «Զկայ եւ մեղքը խորհրդարանինն է, բոլորիս է... ամբողջ ազգինն է...»: Հ. Մաթեւոսեան այս ամբաստանութիւնը կը չեչտէ, ըսելէ եառ թէ քաւութեան մէկ ու միակ ճարը այն է որ «Արցախը ետ քերենք»: Ինչո՞վ, երբ ինչպէս կը բանաձեւէ Վ. Շերմազանեան, «այսօր համատարած փախուստ է զինուորութիւնից, սահմանից: Մի խօսքով՝ կամաւորների հերթական ծաղկաքաղ է: Պատերազմը, բանակը երկուսն էլ բռնութիւն են, աշխատանք եւ բռնութիւն եւ եթէ այսօր մենք ձեւաւորուած բանակ չունենք, դա խորհրդարանի, իշխանութիւնների, նախագահի մեծ թերութիւնն է: Այո, տղամարդավարի պէտք է խոստովանենք, որ չենք ստեղծել բանակ եւ իրաւունք չունենք արդարանալու, թէ այսինչը կամ այնինչը խանգարեց» կ'ըսէ Հ. Մաթեւոսեան, վախկելով արդարացումի, փախուստի բոլոր ճամբաները: Բանակի բացակայութիւնը բացառած է նաեւ հարկաւոր կեցուածքը՝ «զոհուելու բաջութիւն ունենալը», որով կը բացատրուին զարթարաղեան պատուութիւնները:

Ստեղծուած կացութեան մէջ ուր ո՛չ հարկաւորը կատարուած է, ոչ անցեալէն դաս քաղուած, Հ. Մաթեւոսեան թէ՛ կուսակցութեան զեկավարները, թէ Հանրապետութեան նախագահը՝ «որպէս մէկ այլ կուսակցութեան զեկավար», պատասուր կը նկատէ «կնոր սեղանի շուրջ նստել ու իրենք իրենց մէջ խօսել, հնարաւորինս անկեղծ՝ վեր մնալով կուսակցական շահերից...»:

Ստեղծուած վիճակը ան կը բացատրէ «բռնատիրութեան» մը զրեթէ կարօտով. անոր բռնատիրութիւնը հոմանիշ է իշխանութիւն հաստատելու հեղինակութեան եւ «մենք այդ ուժը չունենք»: Ան կու տայ նաեւ չօշափելի օրինակ մը. «Աւելի երեւան քաղաքի պահանջների դիկտատը ո՞րն է: Մի երկաթեայ բռունցք, մի երկաթեայ ցախաւել... որ այս երկրի, այս երեւանի փողոցները մաքրուեն կեղտից ու խաժամուժից: Ո՞վ է այդ դէպքում Համբարձում Գալստեանին դիկտատոր կոչելու: Եթէ փողոցները դիկտատորի բռնութեամբ պիտի մաքրել տան, կարգուկանոն հաստատեն ու պահեն, ուրեմն, թող այդպէս լինի»: Սակայն մեր պարագային՝ «երբ երկիրդ է կործանւում, ոտքիդ տակից փախչում, մարդկային ողբերգութիւնների այս բեռնուկալութեան մասին կարող է խօսք լինել»:

Հ. Մաթեւոսեանի ամբաստանադիրը ունի նաեւ ընդդիմութեան ուղղուած բաժինը. «եթէ նախագահը պետականութիւն է նշանաւորում իրենով, կուսակցութիւնները պարտաւոր են կուսակցական իրենց էգոիզմը այդուհանդերձ մի քիչ մարել, միայն խօսել այն դէպքում երբ իրենք իրենց մէջ ունենային պատասխանը թէ տուեալ վիճակում նախագահի փոխարէն իրենք ինչ կ'անեն. անպատասխան հարցերով հրապարակ չմտնէին, յեղափոխական չլինէին՝ յանուն յեղափոխութեան. դա սարսափելի է: Դա կործանեց մեր առաջին Հանրապետութիւնը»:

Ընդդիմութենէն եառ կարզը ժողովուրդին ներկայացուցիչ տարրին է որ դրաւած է Մորհրդարանին աթոռները. անոնցմէ «շատերը խօսում են ի լուր, չըհասկանալով արդէն, որ այսօր Ռուսը չըկայ, որ իրենք են երկրի պատասխանատուն եւ իւրաքանչիւրի վարքը պիտի պարտադրուած լինի ՀՕՐ իրենց վիճակից, երկրի ՆԱՀԱՊԵՏԻ, երկրի ՏԻՐՈՋ վիճակից: Շատ եմ ցաւում ու վախենում որ շատերի մէջ դեռ կայ ուղղակի փախստականը»:

Ծաւալուն զրոյցին աւարտին Հ. Մաթեւոսեան արձակագիրն է որ կը խօսի իր դիմաւոր մտահոգութեան մասին. ատիկա «Ղարաբաղի հարցն է, Հայաստանի Հանրապետութեան, առհասարակ հայ ժողովրդի՝ այստեղ մնալու հարցը: Հայաստանի ապագայի հարցը, այսօրուայ հարցը...: Այստեղ այսօրուայ հարցին չպատասխանելով, այսօր այստեղ մի բայլ նահանջելով՝ ես դաւաճանում եմ վաղուայ Հայաստանին»: Թէ ի՞նչ կ'ուզէ ընել Մաթեւոսեան - մտաւորականը, «էսօրուայ էս մութ հեղեղի մէջ կանուխաւոր, կարգին, հաւասարակշռուած տեսքստ գրցել հրապարակ»: Ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս...: «Պիտի առեմ էն՝ ինչն արժանի է լինի պաշտպանելու: ... Մենք պարտաւոր ենք մեր խօսքը զատել եւ ուրիշի դուդուկի տակ չպարել. էդ չպարելու տակ նոյնիսկ թշնամին մեզ բարեկամ կը համարի երբ տեսնի որ մենք ամուր կանգնած ենք մեր հողին, ամուր՝ մռունչ ու միտքը ջարդելու համոզմունքով:

... Փողոցում ողբերգութիւն է ծաւալում, պատմական վէպ է ծաւալում. երանի նրանց, ովքեր առողջ աչքեր ունեն եւ կարողանում են կարդալ»:

Հ. Մաթեւոսեանի զրոյցը իր պարունակութեամբ արթնցուցած հետաքրքրութենէն զատ, ուշադրաւ է նաեւ որպէս հարցադրումներու մղող երեւոյթ. նախ, այն հանդամանքը որ լոյս տեսած է «Գրադարան Մորհուրդի Օրաթերթ»ին մէջ եւ ոչ օրինակ «Գրական Թերթ»ի էջերուն. ատիկա յոյս կը ներշնչէ որ Հ. Մաթեւոսեան մտաւորականը նկատի առնուած է դիրերու աշխարհէն դուրս եւս. կարելի է սպասել ուրեմն, իր արտայայտութիւններուն որպէս այդ արժեւորումին, խնդրոյ առարկայ չրջանակներուն կողմէ: Հետաքրքրական պիտի զլլար գիտնալ թէ ի՛նչ արձագանգ գտած են եթէ գտած են իր ըսածները իշխանութեան ու ապագա եւ ընդդիմութեան ոլորտին մէջ: Ինչ որպէս նաեւ քաղաքական դէմք, առընչուած է այդ երկուքին ալ: Կայ տակաւին մտաւորականութիւնը: Կը կարդա՞յ նըման բաներ: Եթէ այո, ի՞նչ կը մտածէ Մաթեւոսեանի սթափելու կոչին մասին. կը մտածէ՞:

Հարցումներ, որոնց պատասխանը պիտի չգտնենք հետաքրքրութենէն զատ, ուշադրաւ է նաեւ որպէս հարցադրումներու մղող երեւոյթ. նախ, այն հանդամանքը որ լոյս տեսած է «Գրադարան Մորհուրդի Օրաթերթ»ին մէջ եւ ոչ օրինակ «Գրական Թերթ»ի էջերուն. ատիկա յոյս կը ներշնչէ որ Հ. Մաթեւոսեան մտաւորականը նկատի առնուած է դիրերու աշխարհէն դուրս եւս. կարելի է սպասել ուրեմն, իր արտայայտութիւններուն որպէս այդ արժեւորումին, խնդրոյ առարկայ չրջանակներուն կողմէ: Հետաքրքրական պիտի զլլար գիտնալ թէ ի՛նչ արձագանգ գտած են եթէ գտած են իր ըսածները իշխանութեան ու ապագա եւ ընդդիմութեան ոլորտին մէջ: Ինչ որպէս նաեւ քաղաքական դէմք, առընչուած է այդ երկուքին ալ: Կայ տակաւին մտաւորականութիւնը: Կը կարդա՞յ նըման բաներ: Եթէ այո, ի՞նչ կը մտածէ Մաթեւոսեանի սթափելու կոչին մասին. կը մտածէ՞:

Հարցումներ, որոնց պատասխանը պիտի չգտնենք հետաքրքրութենէն զատ, ուշադրաւ է նաեւ որպէս հարցադրումներու մղող երեւոյթ. նախ, այն հանդամանքը որ լոյս տեսած է «Գրադարան Մորհուրդի Օրաթերթ»ին մէջ եւ ոչ օրինակ «Գրական Թերթ»ի էջերուն. ատիկա յոյս կը ներշնչէ որ Հ. Մաթեւոսեան մտաւորականը նկատի առնուած է դիրերու աշխարհէն դուրս եւս. կարելի է սպասել ուրեմն, իր արտայայտութիւններուն որպէս այդ արժեւորումին, խնդրոյ առարկայ չրջանակներուն կողմէ: Հետաքրքրական պիտի զլլար գիտնալ թէ ի՛նչ արձագանգ գտած են եթէ գտած են իր ըսածները իշխանութեան ու ապագա եւ ընդդիմութեան ոլորտին մէջ: Ինչ որպէս նաեւ քաղաքական դէմք, առընչուած է այդ երկուքին ալ: Կայ տակաւին մտաւորականութիւնը: Կը կարդա՞յ նըման բաներ: Եթէ այո, ի՞նչ կը մտածէ Մաթեւոսեանի սթափելու կոչին մասին. կը մտածէ՞:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Այս տարի դպրոցական վերամուտը նոյն թուականին չէ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Մասնաւորապէս Լիոնի Ակադեմիան մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու մէջ որդեգրելով չորս օրուան չաբաթը, այսինքն աշխատանքի օր՝ երկուշաբթի, երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ Ուրբաթ, արդէն բացած է իր հաստատութիւնները դռները: Փոխարինելու համար Շաբաթ օրը մի քանի օրով կը կրճատուին ամրան եւ երկար տեւողութեան արձակուրդները՝ տարեվերջի, Փետրուարի եւ Զատկուան: Փորձ մըն է ասիկա, պարզապէս:

Բայց եւ այնպէս աշակերտներու լայն մեծամասնութեան համար, եւ յատկապէս դոլճ եւ լիսէ, Սեպտեմբեր 10-ն է վերամուտի օրը:

12 միլիոն 928 հազար 4 հարիւր աշակերտ պիտի բռնեն դպրոցի ճամբան. 37 հազար 2 հարիւր աւելի քան անցեալ տարեշրջանին: Գոլէճներու մէջ է որ կ'արձանագրուի զգալի յաւելում մը 86 հազար 5 հարիւր աշակերտով, իսկ լիսէները կը կորսնցնեն՝ չուրջ 10 հազար աշակերտ:

Նախակրթարաններուն մէջ կը բազմապատկուի դասարաններու թիւը որոնք կ'ուսուցանեն օտար լեզու մը: Գոլէճներու մէջ, այս տարի կը ընդլուի բնագիտութիւնը: Իսկ, լիսէներուն մէջ է որ կը կատարուին կարեւոր փոփոխութիւնները, մանաւանդ երկրորդ դասարանի մակարդակին, ընտրովի նիւթերու բազմապատկումով եւ ընդլումով տնտեսական եւ ընկերային դիտութիւններու:

Աշակերտներուն համար վերամուտ մը միշտ անձկութեան, ներքին տագնապի, վախի մը պահ մըն է: Մանաւանդ անոնց որոնք կը մտնեն մանկապարտէզ: Երկու, երեք տարեկան երախայի մը համար չատ անդամ առաջին ելքն է ընտանեկան օճախէն, յայտնաբերումը նոր աշխարհի մը, հանդիպում մը ուրիշներու, անծանօթներու հետ: Այլ խօսքով կեանքի մեծ արկածախնդրութիւնն է որ կը սկսի: Հոգեբանները չատ կարեւորութիւն կու տան այս դէպքին, այս հանդրուանին եւ ծնողքները կը դնեն իրենց պարտաւորութիւններուն առջեւ: Լաւագոյն պայմաններու մէջ սկսիլը ապագայ յաջողութիւններու կարեւոր ազդակ մըն է: Մանկապարտէզն է որ կը կառուցանէ կորիղները ապագայ դպրոցական ուսումներուն: Ազգային Կրթութեան վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան թէ նախակրթարանի լաւագոյն աշակերտները անոնք են որոնք երեք կամ չորս տարի հետեւած են մանկապարտէզի ընթացքին:

Կան նաեւ, աշակերտի մը համար, անցքը մանկապարտէզէն նախակրթարան նախակրթարանէն դոլէճ: Նոյնքան փոփոխ չրջաններ ուր պատանին կարիքն ունի ինքզինքը ապահով զգալու:

Ամէն պարագայի մէջ եւ իւրաքանչիւր մակարդակին վերամուտ մը միշտ առանձնայատուկ պահ մըն է եւ ամէն աշակերտ զայն կ'ապրի իր զգայնութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ ԳՕՂՈՒԹ

ԼՕՍ - ԱՆՃԵԼԼԵՍԻ Սեպտեմբերի Փլազա Հոթէլի զիմաց (ուր ճաշ մը կը տրուէր է պատիւ Տիկին Պարպարա Պուշի), Օգոստոս 30-ին ցոյց մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Արեւմտեան Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին, դատապարտելու համար Ամերիկայի արդիւնաբեր քաղաքականութիւնը: 300 Հայեր պաստառներով եւ լոզունգներով զատապարտած են Պուշի լռութիւնը Ղարաբաղի անմեղ ժողովուրդին տառապանքին հանդէպ, մարդկային իրաւանց ըրնաբարման, Բաքուի կատարած ռմբակոծութիւններուն եւլն. եւլն.: Պանդոկին ներս, Թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան եւ Ալիս Պետրոսեան կրցած են հանդիպում մը ունենալ Տիկին Պուշի հետ եւ պարզել Ղարաբաղի ողբերգութիւնը, չեչտելով Հայ զաղութին մտահոգութիւնները եւ ցաւումը նախագահ Պուշի վարած քաղաքականութեան համդէպ:

արկածախնդրութիւնն է որ կը սկսի: Հոգեբանները չատ կարեւորութիւն կու տան այս դէպքին, այս հանդրուանին եւ ծնողքները կը դնեն իրենց պարտաւորութիւններուն առջեւ: Լաւագոյն պայմաններու մէջ սկսիլը ապագայ յաջողութիւններու կարեւոր ազդակ մըն է: Մանկապարտէզն է որ կը կառուցանէ կորիղները ապագայ դպրոցական ուսումներուն: Ազգային Կրթութեան վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան թէ նախակրթարանի լաւագոյն աշակերտները անոնք են որոնք երեք կամ չորս տարի հետեւած են մանկապարտէզի ընթացքին:

Կան նաեւ, աշակերտի մը համար, անցքը մանկապարտէզէն նախակրթարան նախակրթարանէն դոլէճ: Նոյնքան փոփոխ չրջաններ ուր պատանին կարիքն ունի ինքզինքը ապահով զգալու:

Ամէն պարագայի մէջ եւ իւրաքանչիւր մակարդակին վերամուտ մը միշտ առանձնայատուկ պահ մըն է եւ ամէն աշակերտ զայն կ'ապրի իր զգայնութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

տեսնի որ մենք ամուր կանգնած ենք մեր հողին, ամուր՝ մռունչ ու միտքը ջարդելու համոզմունքով:

... Փողոցում ողբերգութիւն է ծաւալում, պատմական վէպ է ծաւալում. երանի նրանց, ովքեր առողջ աչքեր ունեն եւ կարողանում են կարդալ»:

Հ. Մաթեւոսեանի զրոյցը իր պարունակութեամբ արթնցուցած հետաքրքրութենէն զատ, ուշադրաւ է նաեւ որպէս հարցադրումներու մղող երեւոյթ. նախ, այն հանդամանքը որ լոյս տեսած է «Գրադարան Մորհուրդի Օրաթերթ»ին մէջ եւ ոչ օրինակ «Գրական Թերթ»ի էջերուն. ատիկա յոյս կը ներշնչէ որ Հ. Մաթեւոսեան մտաւորականը նկատի առնուած է դիրերու աշխարհէն դուրս եւս. կարելի է սպասել ուրեմն, իր արտայայտութիւններուն որպէս այդ արժեւորումին, խնդրոյ առարկայ չրջանակներուն կողմէ: Հետաքրքրական պիտի զլլար գիտնալ թէ ի՛նչ արձագանգ գտած են եթէ գտած են իր ըսածները իշխանութեան ու ապագա եւ ընդդիմութեան ոլորտին մէջ: Ինչ որպէս նաեւ քաղաքական դէմք, առընչուած է այդ երկուքին ալ: Կայ տակաւին մտաւորականութիւնը: Կը կարդա՞յ նըման բաներ: Եթէ այո, ի՞նչ կը մտածէ Մաթեւոսեանի սթափելու կոչին մասին. կը մտածէ՞:

Հարցումներ, որոնց պատասխանը պիտի չգտնենք հետաքրքրութենէն զատ, ուշադրաւ է նաեւ որպէս հարցադրումներու մղող երեւոյթ. նախ, այն հանդամանքը որ լոյս տեսած է «Գրադարան Մորհուրդի Օրաթերթ»ին մէջ եւ ոչ օրինակ «Գրական Թերթ»ի էջերուն. ատիկա յոյս կը ներշնչէ որ Հ. Մաթեւոսեան մտաւորականը նկատի առնուած է դիրերու աշխարհէն դուրս եւս. կարելի է սպասել ուրեմն, իր արտայայտութիւններուն որպէս այդ արժեւորումին, խնդրոյ առարկայ չրջանակներուն կողմէ: Հետաքրքրական պիտի զլլար գիտնալ թէ ի՛նչ արձագանգ գտած են եթէ գտած են իր ըսածները իշխանութեան ու ապագա եւ ընդդիմութեան ոլորտին մէջ: Ինչ որպէս նաեւ քաղաքական դէմք, առընչուած է այդ երկուքին ալ: Կայ տակաւին մտաւորականութիւնը: Կը կարդա՞յ նըման բաներ: Եթէ այո, ի՞նչ կը մտածէ Մաթեւոսեանի սթափելու կոչին մասին. կը մտածէ՞:

Հարցումներ, որոնց պատասխանը պիտի չգտնենք հետաքրքրութենէն զատ, ուշադրաւ է նաեւ որպէս հարցադրումներու մղող երեւոյթ. նախ, այն հանդամանքը որ լոյս տեսած է «Գրադարան Մորհուրդի Օրաթերթ»ին մէջ եւ ոչ օրինակ «Գրական Թերթ»ի էջերուն. ատիկա յոյս կը ներշնչէ որ Հ. Մաթեւոսեան մտաւորականը նկատի առնուած է դիրերու աշխարհէն դուրս եւս. կարելի է սպասել ուրեմն, իր արտայայտութիւններուն որպէս այդ արժեւորումին, խնդրոյ առարկայ չրջանակներուն կողմէ: Հետաքրքրական պիտի զլլար գիտնալ թէ ի՛նչ արձագանգ գտած են եթէ գտած են իր ըսածները իշխանութեան ու ապագա եւ ընդդիմութեան ոլորտին մէջ: Ինչ որպէս նաեւ քաղաքական դէմք, առընչուած է այդ երկուքին ալ: Կայ տակաւին մտաւորականութիւնը: Կը կարդա՞յ նըման բաներ: Եթէ այո, ի՞նչ կը մտածէ Մաթեւոսեանի սթափելու կոչին մասին. կը մտածէ՞:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՒՑԵԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԻՆ ՏԵՂ ՉԿԱՅ

Լրատվիւնները ամէն օր, ամէն հարցումի սկսած են տեղ տալ ցեղապաշտ գործողութիւններու որոնք ծաւալելու միտում ցոյց կու տան յատկապէս Գերմանիոյ մէջ: Գերմանական «Տի Ցայթ» թերթը եւս կ'անդրադառնայ այս իրողութեան. ըստ վիճակագրութեան ծայրայեղականները 1991-ի ընթացքին 1483 արարք գործած են, հրըկիզելով օտարներու յատկացուած ապաստարանները, պղծելով Հրեաներու պատկանող շէրմները, խոշտանգելով ապաստան խնդրած օտարականները: Բռնութիւնն դէպքերու երկու երրորդը կը մեկնին օտարատեաց տրամադրութիւններէ:

Այս կացութեան մէջ մեծ նշանակութիւն չունենար Ներքին Նախարարին «Գերմանիա եղած է եւ կրկին մնայ օտարականներու աղբեւ բաց երկիր մը» արտայայտութիւնը, մինչ անդին մարդիկ ուրախութիւնն բացականչութիւններ կ'արձակեն ամէն անգամ երբ օտարականներ կ'արտաքսուին իրենց քաղաքէն: Գարնան 750 հազար Գերմանացիներ քուէ տուին ծայրայեղ աջին որ ընտրապայքարը հիմնած էր օտարատեաց հակումներու վրայ: Արդէն բրտութեան արարքներու հետքնակները համոզում կը յայտնեն որ ինքնին լուռ մեծամասնութեան կամակատարներն են:

Այս մասին կատարուած պրպտումները երկու պատճառ կը յայտնաբերեն. ապատանեալներու հարցը ծայրայեղ աջին քարոզչութեան նիւթ կը հայթայթէ: Նման երեւոյթներ կան արեւմտեան Եւրոպայի այլ երկիրներուն մէջ եւս. ամէն տեղ դուռները կը կղպուին, որովհետեւ օրէ օր կ'ավելնայ թիւը այն մարդոց որոնք բարգաւաճ չրջաններ կը դիմեն: Ամէն տեղ, օտարներու ներհաւաքումին առթած վախը կ'սատկանայ: Գերմանիոյ մէջ անցեալին վերյուշը կը չեշտէ այդ վախը: Այլին առելաւած արտայայտութիւնները դրան արձագանգ կը գտնեն ընկերութեան լատկապէս ամէնէն անճոռնի պայմաններու տէր զոհակարգին մօտ. անոնց որոնք կը վախնան իրենց բնակարանը, գործը կորնցնելէ: Բայց հետզհետէ օտարներու հանդէպ առելութիւնը կը ծաւալնայ եւ միջին դասակարգին մէջ: Ընկերաբանները կը զգուշացնեն որ օտարատեաց տրամադրութիւնը գետին կը չահի ընկերութեան բոլոր մակարդակներուն մէջ:

Զարմանալի չէ նկատուի այս երեւոյթը երբ օտարական զանգուածներու ժամանումին դէմ անհրաժեշտ քաղաքական պատկեր մը մշակուած չէ. միւս կողմէ, ներապայքարներու ձեւը, ապաստանի իրաւունքին մասին վիճարկումներ կամ օտարատեաց մղումներով գործուած ոճիրներու մեկնաբանութիւնները կը հրահրեն օտարականներու հանդէպ հակակրական հակումները: Լրատուիւններէ ոմանք եւս կ'օգնեն այս ընթացքին: Օրինակ, Մայիսին «Պիլա Ցայթունկ» օրաթերթը առաջին էջին վրայ խորագրած է. «Լինը կիներ մահացու կերպով խոշտանգուած՝ կեղծ ապաստանեալի մը կողմէ». «ապաստանեալ» բառը գրուած մեծ չափի առաջաւորով, իսկ «կեղծ»ը մանրատառ: Այս հանգրուանին այլեւս դիւրին չըլլար օտարատեացութիւնը եւ ցեղապաշտութիւնը իրարմէ զանազանել:

Այնքան աւելի որ ապաստանի իրաւունքի հարցը լուծուած չէ, օտարականները միշտ վախի մէջ պիտի ապրին: Ծայրայեզ աջին բարբարոսութիւնը լուսանցքային ընկերութեան դործը կը նկատուի տակաւին. տակայն, ինչպէս ըսած է Արեւելեան Պեռլինի օտարականներու կացութեան նախկին պատասխանատուն, կայ ցեղապաշտութիւն մը որ ժխտական արտայայտութիւններով չի ներկայանար: Այսինքն՝ այլ խօսքով, պատասխանատուութեան զգացում կրողներ են նաեւ անոնք որոնք լուռ կը մնան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Սեպտեմբեր 3-ին, Հինդշաբթի իրիկուն Փարիզի Փավիյոն Տօֆինի մէջ, Գուրդէն Գործունեանի ընտանիքը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր՝ արժանեաց ազգ. կարգի սպայի չքանչանի տուրէչութեան առթիւ: Ֆրանսայէն թէ արտասահմանէն բազմաթիւ բարեկամներ եկած էին իրենց համակրանքը արտայայտելու մեծարեալին:

Անդի Վէրնէօյլ ստանձնած էր չքանչանը յանձնելու պարտականութիւնը (Officier de l'Ordre National du Mérite) ենթակային: Գուրդէն Գործունեան արդէն ասպետ է Քամէրունի Արժանեաց կարգի, տարիներէ ի վեր նաեւ Ֆրանսայի հիւպատոսական գործակալ է Ն'Գոնկամպա:

Սրամտութիւններով համեմուած իր ելոյթին ընթացքին Անդի Վէրնէօյլ ոգեկոչեց Գուրդէն Գործունեանի հետ իր մանկական յիշատակները, երբ Գուրդէնի հայրը նպարավաճառատուն մը ունէր Մարսէյլ, Ռիւ տը Փարատի: Առիթը օգտագործեց նաեւ աւելի լայն ակնարկի մը, հայկ. հարցերու վրայ, մեռիաներու լուսութեան, հուսկ վերադառնալու համար Գուրդէն Գործունեանի: Նախքան իր ելոյթը կարդացուած էր նաեւ Ֆրանսայի Տուալայի ընդհ. հիւպատոսին՝ Ռեմոն Փըթիի շնորհաւորական ուղերձը, որու մէջ ան իր գնահատանքը կը յայտնէր Գուրդէն Գործունեանի տարած օգտաշատ գործունէութեան ի չահ Ֆրանսայի:

Գուրդէն Գործունեանի շնորհակալական խօսքէն եաք, ընդունելութիւնը կը չարունակուէր ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

բահրեն օտարականներու հանդէպ հակակրական հակումները: Լրատուիւններէ ոմանք եւս կ'օգնեն այս ընթացքին: Օրինակ, Մայիսին «Պիլա Ցայթունկ» օրաթերթը առաջին էջին վրայ խորագրած է. «Լինը կիներ մահացու կերպով խոշտանգուած՝ կեղծ ապաստանեալի մը կողմէ». «ապաստանեալ» բառը գրուած մեծ չափի առաջաւորով, իսկ «կեղծ»ը մանրատառ: Այս հանգրուանին այլեւս դիւրին չըլլար օտարատեացութիւնը եւ ցեղապաշտութիւնը իրարմէ զանազանել:

Այնքան աւելի որ ապաստանի իրաւունքի հարցը լուծուած չէ, օտարականները միշտ վախի մէջ պիտի ապրին: Ծայրայեզ աջին բարբարոսութիւնը լուսանցքային ընկերութեան դործը կը նկատուի տակաւին. տակայն, ինչպէս ըսած է Արեւելեան Պեռլինի օտարականներու կացութեան նախկին պատասխանատուն, կայ ցեղապաշտութիւն մը որ ժխտական արտայայտութիւններով չի ներկայանար: Այսինքն՝ այլ խօսքով, պատասխանատուութեան զգացում կրողներ են նաեւ անոնք որոնք լուռ կը մնան:

ՔԱՂՀԱՆ

Ա Ս Կ Ե Ա Ն Կ Է

ԱՐԱՖԱԹ - ՌԱՊԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ

Սառուցական օրաթերթի մը համաձայն վերջերս մը տեղի պիտի ունենայ Ռապինի եւ Արաֆաթի միջեւ: Թերթը կ'ըսէ թէ Իսրայէլեան ձայնասփիւռը առաջին տեղեկատուն եղած է այս լուրին: Իրաքի մօտ թերթ մըն ալ հաստցուցած է թէ հանդիպումը ծրագրուած է Հոկտեմբերին: Անոր կազմակերպիչը կը նկատուի ձէյմս Պէյքըր որ այդ քայլին կը ձեռնարկէ Ճ. Պուշին ընտրական առաւելութիւն մը ապահովելու համար: Հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Նիւ-Եորք: Իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Պաղեստինի ղեկավարն ալ յայտնած է թէ պատրաստ է Ռապինի հետ հանդիպում մը ունենալու:

***

ՄՈՍԿՈՒԱ. ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԼՐՏԵՍԵԼ

Ք.Ա. - Կ.Ք.-ի կազմալուծումէն տարի մը եաք, ռուս լրատեսական սպասարկութիւնները արեւմտեան երկիրներու իրենց գործունէութիւնը պակսեցուցած չեն: Այս իրողութեան կ'անդրադառնայ «Թոհը Էօրոփիըն» շաբաթաթերթը: Գաղտնի կազմակերպութիւնները Ելցինի հետ համաձայնած, Եւրոպայի մէջ լրատեսական ցանցը կ'ամրապնդեն: Անոնք յատկապէս գործունէութիւն ցոյց կու տան նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ ուր կ'ըսուի թէ 350-ի չափ գործակալ վարձած են, չարունակելով Մոսկ. Միութեան աւանդութիւնը որ Արեւմտեան Գերմանիան լրատեսելու գործը կը յանձնէր Արեւելեան Գերմանիոյ:

***

ԿԱՇԱՌՈՎ ՔԱՐԻՒՂԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

Մինչ Ռուսաստանի որոշ չրջաններուն մէջ քարիւղի տաղնապ կը տիրէ, կ'ըսուի թէ երկրին արտադրութեան 10%-ը ապօրինի կերպով արտածուած է տարւոյն առաջին վեց ամիսներուն ընթացքին: Ներքին նախարարին համաձայն այս արտածումին պատասխանատու պաշտօնատարները տասը համար աւելի քան 100 միլիոն տոլարի կաշառք ստացած պէտք է ըլլան: Անոնք օգտուած են այն տուեալէն որ ռուսական կառավարութիւնը համաչխարհային չուկայի դիներէն աւելի ցած պահած է հեղուկ վառելանիւթի դիները: Այսուհանդերձ, Ռուսաստանի մէջ այս տարի պիտի չկիրարկուի դիներու ազատ արձակումը, քարիւղին համար, յայտարարած է կառավարութիւնը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՆ ԵՐԳԻՔԱՆՔ

Մեռնելուց առաջ քեաւառցին կտակում է, որ իրեն թաղեն Գիւմբրիում, ոչ թէ Կամոյում: Ինչո՞ւ հարցնում են հարեւանները.

- Գեաւառում օղորմաթասը լրիւ կը խմեն, Գիւմբրիում կը լեցնեն գերեզմանի վրայ, էդ ճամբով մի քիչ էլ մեռելներին կը խաղնի:

***

- Ախպեր Ջան, դու խմո՞ղ ես:
- Ոչ, - պատասխանում է անցորդը:
- Որ ընտենցա, էս արաղի չիչը պախա, մինչեւ կօչիկներս թեելերը կապեմ:

***

Ընկերը դանդաւում է քեաւառցուն, որ գլուխը ցաւում է:

- Խարիր գրամ արաղ խմա, կ'անցնի, - առաջարկում է վերջինս:

Ընկերը խմում է, բայց գլխացաւը չի անցնում:

- Խարիր գրամ էլ խմա:

Երկրորդ բաժակից յետոյ էլ գլխացաւը չի անցնում:

- Մէ խարիր գրամ էլ խմա:

Երբ երրորդ բաժակից յետոյ էլ գլխացաւը չի անցնում, քեաւառցին եղրակացնում է.

Ուրեմն, արաղից չի, գլխիցըղա, ումուդ Ջան:

***

Մարդու մէկը քեաւառցուն հարցնում է, թէ ինչ բան է նեյտրոնային ռումբը:

Սա պատասխանում է.

- Պատկերացրու, սեղանի վրայ ամէն ինչ կայ՝ արաղը, գակուսկէն, քիւֆտէն ու իշխան ճուկը, բայց խմող չկայ:

արձակումը, քարիւղին համար, յայտարարած է կառավարութիւնը:

***

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ - ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պատրաստ հագուստի խոշոր, գերմանացի եւ ֆրանսացի չատ մը գործատէրեր իրենց ապրանքը պատրաստել կու տան Ռուսաստանի մէջ: Այսպէսով անոնք կ'օգտուին չատ աժան աշխատաւարձէն որ հագուստ գործէն կը գերազանցէ ամսական 125 ֆրանքը, նաեւ չատ արդիական կազմածներէն որոնք խորհրդային չրջանին գնուած էին Արեւմտեան Եւրոպայէն, 2-3 տարի առաջ:

ԻՑՈՒՆ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 4 –

- Ախո՛ւչ արարած, աւելցուց աղջիկը իր երկու բռունցքները գինուորին փոքին զարնելով. ախուչ արարած, մարդ չզա՞ր թէ ուրկէ կը նիհարնայ կոր: Դուն չե՞ս պիտեր թէ սիրտդ հոս է, փորդ ալ հոս: Դուն ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ փոքդ եկած նիհարութիւնը կը վերագրես սրտիդ: Մինչ իմ պատճառած նիհարութիւնս կը նմանի՞ փխս որդի մը պատճառած նիհարութեան:

Զրոյն խնդրին այս կէտը ամէնէն փափուկը կը թուէր Աւետիսին: Աղաւնի իրաւունք ունէր, բայց ինք ալ անիրաւ չէր քանի որ իսկապէս կը սիրէր իր նշանածը եւ սիրտը կը հալէր: Եւ քանի որ սիրտը հալ ու մաշ էր, կը նշանակէ որ կը նիհարնար: Մինչ քիչ մը քի՞չ հատուցած էր Աւետիս իր անկողնին մէջ:

- Սո՛ւտ ես, գոչեց կարմրած աղջիկը կուրծքը ալեկոծելով, սո՛ւտ ես. դիս չէիր սիրեր... դիս բնա՛ւ չես սիրած...

Ասուած վկայ Աղաւնի, Աւետիսը կը սիրէր քեզ: Ինչ վկայ՝ կը պաշտէր քեզ:

Աղաւնի պատասխանեց թէ երդում ընելու պէտք չկայ, ինք կը սիրէ յուսալ թէ գինուորը չէր ստեր, գոնէ այս տեսակ րոպէի մը բայց նոյն գինուորը պէտք է գիտնայ թէ այլեւս իր նշանածը չէ: Ամէն ինչ լմնցած է իրենց միջեւ: Նուիրական կապը խզուած է: Եւ արդէն միթէ կրնա՞ր, կրնա՞ր ուրիշ կերպ ըլլալ այս ահաւոր, ահաւո՛ր դէպքերէն յետոյ:

- Մի՛ պոռար, կը լսեն մեզ, ըսաւ Աւետիս պատուհանը ցոյց տալով: Աղաւնի այդ կողմէն մատհոդ չէ, որովհետեւ պէտք եղած նախազգուշական միջոցները ձեռք է առած: Իր չատախօս մօրաքրոջմէն դժգոհ՝ կղպեց ննջարանին դուռը որպէսզի ան կրկին վերէն ականջ չտայ իրենց խօսակցութեան: Ահաւասիկ հոս է բանալին: Նայէ՛ եթէ չես հաւատար:

- Հա՛րկաւ, աւելցուց Աղաւնի, անոնք ի՞նչ իրաւունք ունին մեր խօսքերը իմանալու: Դուն իմ Աւօս ես, եւ ես քեզ կը յանդիմանեմ: Իրաւո՛ւնք ունիմ: Բայց անոնք պէտք չէ որ լսեն,

Զինուորը յանկարծ ուժ առաւ այս անսպասելի խօսքէն եւ սկսաւ աղջիկը չոյել: Տարօրինակ հովեր կան Սկիւտարի մէջ: Զես պիտեր ուրկէ կու գան անոնք, չես պիտեր որո՞ւ կը հարցնեն իրենց ճամբան, եւ բնաւ չես դիտեր թէ վերջը ուր կը մեկնին: Համարձակ ու խրոխտ հովեր կան Սկիւտարի մէջ որոնք տերեւները կը քշեն ուղիղ գծով եւ փողոցներէն կ'անցընեն երեք հոգի – Աթօս, Փորթօս, Արամիս: Երբեմն համբոյրի նման հովեր կան Սկիւտարի մէջ: Երկնքի վերնատունները հարցուր՝ «չէ՛, մենք չզրկեցինք» պիտի ըսեն, եւ պիտի ժպտին վերնատուները: Կլորիկ աղջիկը զղջացած էր արդէն՝ իր յետին միտքը պարզած ըլլալուն համար: Խոհարարը մանկունակ եւ քնքուշ խօսքեր կը կմկմար ու կը հոտոտէր իր նշանածին մազերը, կրկնելով. - «լմնցաւ, ա՛լ լմնցաւ»: Բայց երջանիկ չէր Աղաւնի: Աղաւնի զժբախտ էր, միշտ չատ զժբախտ: Ըսաւ թէ իր նշանածը պիտի գիրնար այլեւս, քանի որ որդերը ինկած էին: Գիրնա՛լ,, միա՛յն այդ էր պակաս: Աղաւնի բնաւ չէր սիրեր գիրութիւնը:

Ու յանկարծ աւելի բորբոքեցաւ եւ ճբչաց գինուորին երեսն ի վեր.

- Խելք ըսեմ՝ չունիս. զարգացում ըսեմ՝ չունիս. հարստութիւն ըսեմ՝ չունիս. գեղեցկութիւն ըսեմ՝ չունիս. մէկ որդ մը ունէիր որ քեզ նուրբ կը պահէր, հիմա ա՛ն ալ չունիս...

Բոլորովին ամքած՝ գինուորը կակազեց.

- Ան ալ չունիմ... մեղքը ի՞մս է ... Աստուած տուաւ՝ Աստուած առաւ...

- Ի՞նչ ըսիր...

- Աստուած տուաւ՝ Աստուած առաւ...

Արթաքի էֆէնտի ստիպուեցաւ խիստ

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

զանուի ուր ըսած է թէ քաղաքը ինչպէս երէկ, այսօր եւս նաեւ կը հոսի: Թուրք մամուլը այս առթիւ կը գրէ թէ Բաքուի իշխանութիւնը Թէյլըի ուղած նաւթին փոխարէն, պիտի չահարկէ Ղարաբաղի խաղաքարտը: Այն համաձայնութիւնը որ պիտի ստորագրուի անգլիական քարխուղի ընկերութեան եւ Բաքուի միջեւ, կը սպասուի որ 60 միլիառ տոլարի վարկ ապահովէ Ազրբէջանի:

ՎՐԱՍՏԱՆի երբեմնի նախագահը՝ Զբվիադ Գամախուրդիա հարցազրոյց մը տուած է Ռոթիտիէն տը Փարիի (Սեպ. 9), ուր կը չեշտէ թէ ինք երբեք մենաստէր մը չէ եղած, կ'ողեկոչէ այլախոհի իր անդեալը, այնատեն երբ Շեվարնաձէ ոստիկանութեան գլուխն էր: Ըստ իրեն, Վրաստանի դէմ գործողը Ռուսաստանն է, ան է որ Մոսկուայէն վարած է իրեն դէմ փուչը: Ինչ կը վերաբերի փոքրամասնութեանց, իր տեսակէտը կ'ամփոփէ մէկ բանաձեւով. «Ինքնավարութիւն՝ այո', անկախութիւն՝ ո'չ»: Կ'ուրանայ թէ ինք որեւէ չարժումի դրամ կը հայթայթէ ու իր եղբայակցութեան մէջ չատ խիստ է Վրաստանի ներկայ վիճակին նկատմամբ: Ժողովրդավարութիւն չկայ, կ'ըսէ ու օրինակ կը բերէ Մեկրելիան, ուր իսկական ջարդ մը կը գործուի: Եոսելիանիի գործերը անպատիժ կը գործեն բնակչութեան դէմ: Կը գողնան իրենց օրական թմրեցուցիչին դրամը գտնելու համար: Սպանութիւն, թալան, բռնաբռութիւն, յարձակում իրարու կը յաջորդեն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՆԻ Հ. Մ.Ը
ԷՓԻՆԱԼԻ ՄԷՋ

Իր անդրանիկ յաղթանակէն վերջ, Վալանի Հ. Մ.Ը, անկասկած, լաւագոյն արամադրութեամբ մը պիտի ներկայանայ, այս չաբթու վերջը, Էփինալի մարզադաշտին վրայ:

Թէեւ իր մրցակիցը համեմատաբար տկար խումբ մը կ'երեւի, չենք կարծեր որ հայտնուն ակումբը դիւրին խաղ մը ունենայ: Էփինալ վերջին է դասաւորումին վրայ. իր համակիրներուն առջեւ, պիտի ջանայ, ան ալ, առաջին յաջողութիւն մը ձեռք ձգել: Հաւասար արդիւնք մը հաւանական է:

Վալանի պահեստին առաջատար է արդէն 4րդ դասակարգի իր խմբակին մէջ, չնորհիւ անցեալ չաբաթ իր ունեցած լայն յաջողութեան Լոնա - Լը - Սոնիէի վրայ՝ 4 - 0:

Ցաջորդ մրցումը, այս չաբաթ, Բլիւզի մէջ, Հոթ Սաւուա, ուր յաղթել կը ժուարէ:

***

Ծրանապալ Բաժակի մրցաշարքին մասնակցողներու թիւը կ'ածի տարուէ տարի: 6527 ակումբ՝ ներկայ մրցաշրջանին:

Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն-Տէսին, առաջին չրջանին, անցեալ կիրակի, յաղթած է Պէլըքուրի 3 - 2. Վիէնի Հ. Մ.Ը պարտուած է Շասի մէջ՝ 5 - 3:

***

Ախոյենական գծով՝ պարտութիւն նաեւ Միջերկրականի պատուոյ դասակարգին մէջ, Սէն Թ'Անթուանի Հ. Մ.ին, Կափի դաշտին վրայ՝ 1 - 2: Ցառաջիկայ կիրակի՝ Սէն Թ'Անթուան - Փոր - ը - Պուք:

Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ, Փրովանսի բարձրադոյն դասակարգին մէջ, իր առաջին մրցումին՝ առաջին յաղթանակ մը տարած է, իր դաշտին վրայ Էքսի դէմ՝ 2 - 1: Պապայեան եւ Վարդանեան նշանակած են կոլերը: Ցառաջիկայ կիրակի, Հ.Մ.Ը.Մ. կը խաղայ Սէնթ Մարթի դաշտին վրայ:

Ուրիշ արդիւնքներ. Մարսէյլի չրջանէն. --

Պուրէլ - Սէն Թ'Անթուան (2)	2 - 2
Արծիւ (2) - Սէն Ժիւլիէն	4 - 2

Վ. Ս.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓրԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3/9)

ԹՐԻՔԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆի ԵՐԿՆՔԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 7-ին, Արտաքին նախարարութեան մօտ տեղի ունեցած է նախարարի տեղակալ Գէորգ Ղափլանեանի մամուլի ասուլիսը, Թրքական սաւառնակի մը Հայաստանի օդային սահմանը բռնաբարելուն մասին: Փոխ-նախարարը լրագրողներուն յայտնած է թէ Սեպտեմբեր 6, ժամը 19·40-ին Թրքական սաւառնակ մը մտնելով Հայաստանի օդային գօտիէն ներս էջքի արտօնութիւն խընդրած է եւ պնդած թէ անոր մէջ կը գտնուին ՄԱԿ-ի եւ ԻՔԱՕ-ի ներկայացուցիչներ եւ թուրք տեսուչներ, որոնք իրաւասութիւնը ունին չրջանը քննութիւններ կատարելու, Եւրոպայի ապազինման պայմանագրի չրջագծին մէջ եւ թէ ունին 1992-2002 թիւ արտօնագիրը: Ոգակայցնէն իրեն եղած հարցումներուն չպատասխանելով, սաւառնակը երեք անգամ Հայաստանի օդային սահմանը անցնելէ եւ էջքի արտօնութիւն չստանալէ ետք ժամը 19·53-ին հեռացած է դէպի Թուրքիա: Այս ուղղութեամբ Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը բուռն բողոք բարձրացուցած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան, նաեւ Հայաստան գլխնուող օտար ներկայացուցիչները հրաւիրելով անոնց տեղեկացուցած է միջադէպը:

***

ՔԱՐԱԾՈՒԽ ԿԸ ՆԵՐԱԾՈՒԻ

Ցառաջիկայ ամիսներուն 130 հազար թոն քարածուխ ներածելու ուղղութեամբ Հայաստան համաձայնութիւն ձեռք ձգած է «Ռոսուովուկոլ» հաստատութեան հետ, որ Հայաստանի հում վառելանիւթ վաճառող հիմնական կազմակերպութիւնն է: Թէեւ վերոյիչեալ 130 հազար թոնը բաւարար չէ Հայաստանի պահանջքին եւ դեռ կան ներածումի ուրիչ ձեռնարկներ, որոնց իրագործումը կ'ուչանայ փոխադրութեան հարցին կապակցութեամբ Վրաստանի յարուցանած դժուարութեանց պատճառաւ:

***

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻՆ
ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւոյթան փրոֆ. Սամուէլ Գրիդորեան Մոսկուայի Մխիթարեան Լոմոնոսով համալսարանին մէջ քենտրոնական հիմնարկին տնօրէն ընտրուած է: Ս. Գրիդորեան հեղինակ է չուրջ 300 գիտական աշխատութիւններու եւ գիւտերու: 1976-ին ընտրուած է ատոմագինացութեան միջազգային Ակադեմիայի անդամ: 80ական թուականներու վերջերուն սկսած է դործօն մասնակցութիւն բերել քաղաքական չարժումին, դառնալով Մոսկուայի «Ղարաբաղ» կոմիտէի ղեկավարներէն մէկը:

***

ՁԵՄԱՐԱՆի ՏԱՐԵՎԵՐՋի
ՀԱՆԴԷՍԸ

Էջմիածնի ձեմարանին տարեփակի հանդէսը տեղի ունեցած է սաներու, դասախօսներու եւ հիւրերու ներկայութեան: Տեսուչ Անանիա Եպիսկ.ի տարեկան գործունէութեան տեղեկագրէն ետք վերատեսուչ Ներսէս Արք. մասնակիցներուն հաղորդած է Կաթողիկոսին օրհնութիւնը: Աւարտին յաջողակ սաները մրցանակներով պարգեւատրուած են:

***

ԵԶԴԻՆԵՐՈՒ
ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Իրենց հայրենակիցներու համահաւաք բնակութեան չրջանները այցելելու եւ տեսակցութիւններ ունենալու նպատակով Հայաստան գտնուած են բոլոր Եզդիներու հոգեւոր առաջնորդ Միր Մաուրի եւ իր տղան՝ Պոննի մէջ Եզդիներու միջազգային կրօնական կեդրոնի նախագահ Միր Անուար:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԼԻՑԼ.- Անահիտ Սարաճեան եւ Սարաճեան ընտանիքը իրենց մուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝ Պետրոս Սարաճեան-ի մահուան առթիւ կը նուիրեն 500 Ֆր. «Ցառաջ»ի բարեգործական:

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.- Տիկին Նեթլեան իր մուսնոյն յիչատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեչտ է:

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend:

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԹԱԶԱ ԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Խաչվերաց է, Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՀՐԱԲԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ախօրեան Անդաստանը տարւոյն վերջինն է: Առաջինը կատարուած էր Փետ. 13-ին, Տեառընդառաջի նախատօնակին:

***

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Տօն է Խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն հանօրէն ննջեցելոց»:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, գեկավարութեամբ՝ Գ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

***

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section « *Cardiné Aghababian* »
de Clichy
organise

une Journée
à FONTAINEBLEAU
le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»
Participation aux frais: 250 F / personne
Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱՆ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, վերացման Սրբոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժերմանի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատրագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11
VENDREDI
11 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.883 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.883

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս պրած էինք մեր նախորդ թիւով, Րաֆֆի Յովհաննէսեան Պոլիս կը հասնէր, Շաբաթ երեկոյ, Սեպտեմբեր 9-ին: Մտորեւ Պոլսէն ստացած մեր տեղեկութիւնները.

Հայաստանի Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեանի ի պատիւ Պատրիարքարանի Մայր Եկեղեցւոյ յարակից Շարութիւն Ամիրա Պէգճեան» սրահին մէջ սարքուեցաւ վոկիկ ընդունելութիւն մը:

Նախապէս Յովհաննէսեան Պոլիս ժամանեց ժամը 12·15-ին, իրեն որպէս ընկերակից ունենալով Արտաքին Նախարարութեան Միջին Արեւելքի հարցերու տնօրէնութեան Գ. քարտուղար Արսէն Գասպարեանը, Եւրոպայի բաժնի վարչուհիան Բ. քարտուղար Ներսէս Մկրտչեանն ու իր թիկնապահը՝ Գրիգոր Հայրապետեան:

Օդակայանը հիւրերը դիմաւորելու պատասխանատուութիւնը ստանձնած հիւրամեծար պատուոյ վարիչները նախ չճանչցան հիւրերը, յետոյ անդրադարձան ու զանոնք պատուոյ սրահ առաջնորդեցին: Հիւրերը առաջնորդուեցան Գոնորատ պանդոկ, ուր պիտի իջեւանէին:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Պոլիս գացած է մասնակցելու համար Եւրոպական Մորհուրդի Նախարարաց Կոմիտէի ժողովին, որուն Հայաստան հրաւիրուած է Անկարա Հանրապետութիւնեներու Հաւաքականութեան անդամ 11 երկիրներու ու Վրաստանի հետ միասեղ: Ժողովին նպատակն է աւելի սերտ յարաբերութիւններ ստեղծել Եւրոպական Մորհուրդի ու ՀԱՊ-ի միջեւ, եւ փնտրել թէ ինչպէս պիտի ըլլայ Եւրոպայի նոր կարտարապետութեան մէջ Եւրոպական Մորհուրդին տեղը:

Րաֆֆի Յովհաննէսեան պանդոկ իջեւնէ վերջ ընդհանրապէս ղրազեցաւ ժողովի պատրաստութիւններով ու այս առիթ ունեցաւ քանի մը չփումներ ընելու, Պատրիարքարան երթալէ առաջ, ծախաքեցաւ այցելել Պետրոս Դուրեան վրիժը: Ոստիկաններու առաջնորդութեամբ, Յովհաննէսեան եւ ընկերակիցները դացին Սկիւտար ու իրենց յարգանքի տուրքը մատուցին անմահ բանաստեղծի յիշատակին: Այնուհետեւ անոնք նոյնպէս եկան դէպի Պատրիարքարան, բայց առաջնորդող պաշտօնեաներու անտեղեակութեան պատճառաւ, բաւական ժամանակ կորնցուցին, մինչեւ որ դուան Պատրիարքարանի ճամբան: Այս պատճառաւ պատահեցաւ կարեւոր յապաղում մը:

Ժամը 17·30-էն սկսեալ Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ յատաջամասը լեցուած էր հրաւիրեալներով, որոնք կը սպասէին նախարարին ժամանումին: Պատրիարքարանի կողմէ հրաւիրուած համայնքային ներսն մէջեւ կը տեսնուէին հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, համայնքային մարմիններու ու թաղականութիւններու ներկայացուցիչներ, զրադէտներ, բանաստեղծներ, նկարիչներ երաժիշտներ, վարժարաններու տնօրէններ, մօտաւորապէս 120 հոգի:

Պատրիարքը հիւրերը առաջնորդեց դէպի եկեղեցի: Րաֆֆի Յովհաննէսեան նախ համբուրեց Խորանի առջեւ դրուած Աւետարանը, ապա տեղեկութիւններ առաջ եկեղեցւոյ մասին: Այնուհետեւ թափորին առաջնորդուեցան դէպի յարակից սրահ, ուր պատրաստ դեղեցիկ սեղան մը սարքուած էր: Սեղանին չորս տեղ դրաւեցին նախարարն ու երկու ընկերակիցները, Պատրիարքը, Շահան Արքեպիսկոպոս, Մեսրոպ Եպիսկ. եւ Պ. փիլօ Ալթան:

Պատրիարքը խօսք առաւ, ծանօթացուց հիւրը եւ ըսաւ, որ ան արդէն տասը տարի առաջ պտնուած էր Պոլիս: Ապա չարունակեց հետեւեալ կերպով.-

«Պոլիսը նոյն Պոլիսն է, ինչպէս եղած էր յիսուն տարի առաջ, հարիւր տարի առաջ: Արտասահմանի մէջ մենք ունեցած ենք զանազան գաղութներ, բայց անոնցմէ շատեր չեն կրցած իրենց գոյութիւնը պահել եւ այսօր պատմութեան անցած են, ինչպէս Հնդկաստանի, աւելի վերջ Սինկափուրի, Ինտոնէզիական կղզիներու, կամ Եւրոպայի երկիրներու գաղութները: Բայց Պոլիս միշտ եղած է տարբեր, ինքնուրոյն նկարագրով ու ըմբռնողութեամբ գաղութ մը, եւ այսօր մենք կը շարունակենք պահել մեր գոյութիւնը այս երկրին մէջ, շնորհիւ արդարադատ կառավարութեան մը հովանիին, ուր իրրեւ հաւասար քաղաքացիներ կ'ապրինք, քանի որ կարեւոր ծառայութիւններ բերեր ենք այս երկրին: Ուր որ ապրած է Հայը, միշտ տեղւոյն պայմաններուն իր նպաստը բերած է:

«Արտասահմանի այսօրուան մեր գաղութներէն մէկ առաւելութիւն ունի պոլսահայ համայնքը՝ այն է թէ, ան տեղի համերաշխ է, եւ պատճառն ալ այն է, որ կոտսակցութիւն չունի: Իրր այդ է որ աւելի լծուած ենք մեր կրթական-վարժարանային կեանքին ու մէկ սիրտ մէկ հոգի դարձած, հոս ամբողջ համայնքն է որ կը մտահոգուի մեր համայնքային հարցերով: Ունինք 160 տարուան Ազգային Հիւանդանոց մը որուն նմանը չկայ արտասահմանի մէջ· ա՛չ Միջին Արեւելքի, ոչ ալ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ: Եւ այս բոլոր կարիքները, թէ՛ մեր ազգային վարժարաններու, թէ մեր հիւանդանոցին ու երկու որբանոցներուն համար, մեր ժողովուրդն է որ կը հոգայ»:

Ծախհարութիւններէ վերջ, խօսք առաւ Հայաստանի Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ ըսաւ ի մէջ այլոց.-

«Շնորհակալութիւն Պատրիարք Հայր, հոգեւոր հայրեր, հոյրեր եւ եղբայրներ: Ինծի համար յատուկ ուրախութիւն է գտնուիլ այսօր ձեր մէջ եւ ձեզի հետ բաժնել ազատ ու անկախ Հայաստանի յոյգերն ու յոյսերը: Մենք, սիրելի հայրենակիցներ, բախտաւոր սերունդի մը անդամներն ենք, որովհետեւ մեզի վիճակած է վկայակոչել մեր պապերուն հայրենիքին վերածնունդն ու մասնակցիլ անոր վերելքին: Ո՞վ պիտի մտածէր կամ պիտի երեւակայէր հանի մը տարի առաջ, որ մեր հայրենիքը, Հայաստանը, պիտի կարողանար նուաճել իր անկախութիւնը, եւ պիտի կառուցէր ժողովրդավարութիւնը, եւ պիտի կարողանար նուաճել իր անկախութիւնը, եւ պիտի կառուցէր ժողովրդավարութիւն մը: Ահա ստիկա հիմա դարձաւ իրականութիւն եւ հիմա մենք բոլորս մեծ պատասխանատուութեամբ, մեծ հրճուանքով կը նայինք դէպի Հայաստան, դէպի այն երկիրը, ուրկէ եկած են մեր պապերը, մեր նախնիները····: Պոլիսը հայ ժողովուրդին համար միշտ եղած է մեր մտաւորական, մշակութային ու հանրային կեդրոնը: Պոլիսը այսօր կը շարունակէ այդ հպարտ աւանդոյթը, իր կրթական օճախներով, իր Պատրիարքարանով, իր աշխոյժ հայ համայնքով: Համոյնք մը, որ միաժամանակ հպարտ բաղաքացի է այս Պետութեան, Թուրքիոյ Հանրապետութեան, եւ միաժամանակ առիթ ունի տեւականացնելու, ապրեցնելու իր մշակոյթը, իր պատմական ժառանգութիւնը: Եւ ես ձեզ կրնամ վստահեցնել, սիրելի հայրենակիցներ, որ Պոլիսը պիտի շարունակէ խաղալ այն շատ կարեւոր դերը, զոր դարերու ընթացքին խաղացած է ամբողջ Հայութեան համար: Աստուած ձեզի հետ ըլլայ այս շատ կարեւոր ազգանուէր առաքելութեան մէջ:

«Մենք ժողովուրդ մըն ենք, որ ունեցած է, ինչպէս Պատրիարքը Հայրը ըսաւ, սեւ ամպեր, մենք ունեցած ենք մեր ողբերգական օրերը, եւ այսօր մենք ժառանգորդներն ենք այդ դժուար օրերուն, ոչ միայն անշուշտ չենք կրնար մոռնալ պատմութիւնը, բայց այսօրուան Հայաստանը ժողովրդավարական նորածին մեր հայրենիքը նուիրուած է ապրելու եւ յաւերժանալու իր բոլոր դրացիներուն հետ եւ ուրախ ենք ձեզի յայտնելու, թէ այս վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին, թէ՛ Նախագահի, թէ Արտաքին նախարարի մակարդակով շփումները սկսած են ու կը շարունակուին, որպէսզի յարաբերութիւնները՝ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ, ձեր պապերու ու ձեր նոր հայրենիքին միջեւ, դառնան կառուցողական, բարեկամական եւ շինիչ: Եւ այս աշխատանքին մէջ դուք ալ ձեր կարեւոր նուաճումը կարող էք ունենալ: Դուք էք այն ոսկեայ կամուրջը, որով կարող էք կապել մեր երկու երկիրները, տնտեսական ու մշակութային եւ այլ առումներով: Եւ մենք պարտաւորած ենք մեր ցաւերը մեր սրտերուն մէջ պահելով դէպի առաջ նայիլ եւ ստեղծել այնպիսի ընկերական յարաբերութիւն, ուրտեղ մեր բոլոր խնդիրները մեծ կամ փոքր կը լուծուին բարեկամներու, եղբայրներու եւ հարեւան ժողովուրդներու միջեւ: Միայն ու միայն լաւը կը սպասէ Հայաստանի, մեր երկու Պետութիւններու յարաբերութիւններուն եւ վերջ ի վերջոյ՝ ընդմարտութեան: Առաջին անգամ չէ որ Հայաստան կ'ապրի դժուարին օրեր: Քաղաքական կարգավիճակը, տնտեսական տագնապը, գաղթականներու թշուառ կեանքը մեզի իրր յիշատակ կը ծառայեն առաջին Հանրապետութեան կեանքէն: Բայց ես, հայ ժողովուրդի եւ իր կառավարութեան անունով սիրելի հայրենակիցներ, պատիւ ունիմ ձեզ վստահեցընելու, որ նոր ու անկախ Հայաստանը պիտի չքաժնէ առաջին անկախ Հանրապետութեան նոյն ճակատագիրը: Որովհետեւ այսօր, ողջ հայ ժողովուրդը, Մայր Հայրենիքի մէջ եւ ի Սփիւռս աշխարհի, կը գիտակցի, որ Հայաստան այսօր կ'ապրի իր ամենաբախտորոշ ճակատագրական պահերը: Աստուած մեզի տրած է այս դարու մէջ, անկախութեան երկրորդ պատեհութիւն մը: Ո՛չ մէկ անհատ կը ստանայ այսպիսի բախտ մը, այսպիսի շանս մը: Մենք պիտի մշակենք, պիտի պաշտպանենք, մենք պիտի հոգանք, որպէսզի այդ նոր Հայրենիքը որ ծնած է, որպէսզի հասակ առնէ եւ որ Հայաստանի վերադարձը միջազգային ասպարէզ, ունենայ ո՛չ միայն երկուհուկէս տարուան պատմութիւն, այլ մեր վերադարձը ըլլայ մշտական եւ մեր դրօշակը, մեր զինանշանը ծածանի հաւասար՝ բոլոր միւս երկիրներու հետ միասին:

«Առաջին անգամ չէ, որ հայ ժողովուրդը ապրած է դժուարութիւններ եւ յաղթահարած է այդ դժուարութիւնները: Եւ ես վստահ եմ որ Հայաստան հայ ժողովուրդի միասնական ջանքերով, մենք պիտի կարողանանք հեռու մնալ մեր անցեալի փորձութիւններէն եւ կառուցել այնպիսի Հայաստան մը, որը ո՛չ մէկը այլեւս կարենայ մեր ձեռքէն խլել: Սփիւռքը, այո՛, այդ ողբերգութեան մէկ արգասիքն է: Բայց այսօր մենք ունինք այն անհուն եւ յատուկ պատիւը վերածելու այդ ողբերգութիւնը յաղթանակի: Յաղթանակ՝ հայրենիքի, երկկողմանի յարաբերութիւններու յաջողման, յաղթանակ ի վերջոյ՝ արդարութեան:

«Մեր ճանապարհը, սիրելի հայրենակիցներ, դարերէն կու գայ՝ փշոտ է, վըտանգաւոր է, ծանր է: Բայց ես կասկած չունիմ, որ մեր ժողովուրդին ոդջախոհութեան, իրատեսութեան ու ընկզգրուածի մօտեցման շնորհիւ, մենք պիտի յաղթահարենք այդ բոլոր խոչընդոտները եւ մեր հայրենիքը պիտի հասցընենք այնտեղ՝ ուր մենք պիտի ուզենք, որ մեր երախաները ու թոռները մեծնային ու ապրէին որպէս ազատ, անկախ քաղաքացիներ: Եւ այդ աշխատանքին մէջ ես մեծ ուրախութեամբ եւ համոզումով լծուած եմ այսօր, որովհետեւ իմ կողքին ունիմ ձեզի նման նուիրեալներ, ձեզի նման հայրենակիցներ, որոնք, միշտ ու միշտ եղած են ճշմարտութեան, արդարութեան ու խաղաղութեան ռահվիրաները: Շնորհակալութիւն ձեր բոլորին»:

Ապա Պատրիարքը նախարարին յանձնեց Պատրիարքութեան ու պոլսահայ համայնքին յուշանուէրը այս այցելութեան առթիւ:

Նախարարը բացաւ քոքթէյլի սեղանը ու մի առ մի ծանօթացաւ թեր թերու ներկայացուցիչներու եւ այլ անձնաւորութեանց հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ՀԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊ

Հինդշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ի առաւօտեան մեր առած լուրերը հետեւեալ պատկերը կը պարզէին: Ղարաբաղի մէջ, եթէ ընդհանուր ձեւով որոշ հանդարտութիւն կը տիրէ, հոս ու հոն մարտերու ընթացքին եւ փոխ հրադադարութեան, հայկական կողմն ալ զոհեր ունեցած է: Բաւական ծանր մարտեր տեղի ունեցած են Զորեքշաբթի օր (Սեպ. 9) Մարտակերտի շրջանը եւ Վաղուհաս դիւղը 4 հայ մարտիկներ մեռած են: Հադրութի շրջանի Խնուչինակ դիւղն ալ Ազերիները գրաւելով ամբողջած են եւ ռումբերը ինկած են այդ դիւղին վրայ, ուր բազմաթիւ կիներ կ'աշխատէին եւ անոնցմէ չորսը մեռած է: Մէկ մեռեալ կայ նաեւ Նորշէն: Կրակ բացուած է Կապանի հայկական պահակակէտերուն վրայ, հոն ալ մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր կայ: Զորս վիրաւոր ալ կայ Սիսիանի շրջանի Բարձրաւան եւ Շաղաթ դիւղերը:

Ամէնէն ցաւալին այն է նաեւ որ հացի տագնապը չի լուծուիր (ցարդ Թուրքիա չէ իսկ պատասխանած...) եւ ժողովուրդին վիճակը կարելի է երեւակայել, երկրի մը մէջ, ուր անունդի տագնապ կայ եւ հացը փրկարար միակ լաստն է չատերու համար, այսինքն բոլոր անոնց որոնք դրամ չունին:

***

Հանրապետութեան Նախագահին լիազօր ներկայացուցիչը՝ Դաւիթ Շահնազարեան յայտարարութեամբ մը (Սեպ. 9) կը նկարագրէ ամբողջ կացութիւնը ռազմական դեմնի վրայ, յայտնելու համար թէ առաջին օրէն իսկ (Սեպ. 1) Ադրբեջան չէ յարգած Ալմա-Աթայի հրադադարի համաձայնութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի մարդասիրական չարասիւնի երկու Փրանսացիներու սպանութիւնը բա-

(Շար.ը Դ· էջ)

բերութիւններու յաջողման, յաղթանակ ի վերջոյ՝ արդարութեան:

«Մեր ճանապարհը, սիրելի հայրենակիցներ, դարերէն կու գայ՝ փշոտ է, վըտանգաւոր է, ծանր է: Բայց ես կասկած չունիմ, որ մեր ժողովուրդին ոդջախոհութեան, իրատեսութեան ու ընկզգրուածի մօտեցման շնորհիւ, մենք պիտի յաղթահարենք այդ բոլոր խոչընդոտները եւ մեր հայրենիքը պիտի հասցընենք այնտեղ՝ ուր մենք պիտի ուզենք, որ մեր երախաները ու թոռները մեծնային ու ապրէին որպէս ազատ, անկախ քաղաքացիներ: Եւ այդ աշխատանքին մէջ ես մեծ ուրախութեամբ եւ համոզումով լծուած եմ այսօր, որովհետեւ իմ կողքին ունիմ ձեզի նման նուիրեալներ, ձեզի նման հայրենակիցներ, որոնք, միշտ ու միշտ եղած են ճշմարտութեան, արդարութեան ու խաղաղութեան ռահվիրաները: Շնորհակալութիւն ձեր բոլորին»:

Ապա Պատրիարքը նախարարին յանձնեց Պատրիարքութեան ու պոլսահայ համայնքին յուշանուէրը այս այցելութեան առթիւ:

Նախարարը բացաւ քոքթէյլի սեղանը ու մի առ մի ծանօթացաւ թեր թերու ներկայացուցիչներու եւ այլ անձնաւորութեանց հետ:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ.

Պէպօ Սիմոնեանին վերջին հատորը, «Ծառին Ճիչը» որուն մասին դրեցինք արդէն, անկիւնադարձային նկարագիրը մը ունի մեր ափիւնքեան բանաստեղծութեան հոլովոյթին մէջ: Անկիւնադարձային՝ փոխանցումի իմաստով, այսինքն՝ մինչեւ այս հատորը, Սիմոնեանի քերթողութիւնը Սփիւռքի աւանդական, մաշած ու հազար անգամ փորձուած քնարերգութեան լաւագոյն նմոյշին կը նմանէր --զգացական անսանձելի ղեղում, լեզուական սիրտ-առնող չռայլութիւն, գեղեցիկ - բարի - օգտակար երրորդութեան տիրապետութիւն, «երազին ու իսկային» պաշտամունք, միջին-դասակարգի զգաստարարաքունութիւն, ազգային թէմայի (հայ Հոգի, Արարատ, Հայաստան, հերոսապաշտութիւն, «օտար ու յուրա հող»ը ըմփիւռքին) գերակշռութիւն, իրականութենէն փախուստ եւայլն: Այս հատորին մէջ կը հանդիպինք անշուշտ այդ դինիին, սակայն յայտնի է որ հիւրընկալը մառանէն նոր, չբացուած ու չփորձուած գինիի հիւ մըն ալ բերած է: Այսինքն՝ 20րդ դարու երկրորդ կէսին ահարկու իրականութենէն որոշ չեշտեր ալ կը մտնեն սա նոր գրական աշխարհէն ներս --անհեթեթը, մարդկային էարանական օտարութիւնը եւ այլասերումը:

Ահա ճաշակ մը մեր հինաւուրց քնարերգութեան գինիէն: Առնուած է «Ծառին Ճիչը» հատորին «Ճամբորդութիւն» բանաստեղծութենէն:

ոչվ մը անհունէն, շունչ մը մեկնումի
հոգիի կը հասնեն
մութին խորբերէն...
բարձրիի գոյները կը հասնին աչքիին ու
կը հանդիպին
լոյսի տեսիլքին...
մշուշները հոն կը հալին մէկէն
ոգորումներէն
գունախաղերու,
ոչ մէկ ատաղաւաս պիտի կարենայ
հասնիլ հոգեղէն
կատարը անհաս
ջինջ բարձրունքներու...

ՀՈԳԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՆ Է ԾԱՐԱԻՈՎ ԱՆՑԱԳ՝
ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԵՐԹԸ ԱՆՀՈՒՆԻՆ...

Այս քերթուածէն աւելի քան յիսուն տարի առաջ, երիտասարդ բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան իր «Կրակը» հատորին մէջ (Պէյրութ, 1938) մօտաւորապէս նոյն զգայնութիւնը արդէն տուեր էր թուղթին: Քերթուածը կը կոչուի «Անմահութիւն»: Կու տանք երկու տուն.

Անմահութիւն, իմ մէջ դուն մահէն
առաջ մահացար...
Ջուրկ Անյայտին մեծ յոյսէն՝ գիտեմ
այդ պարզ ու մեկին,
Որ դեռ լեզուս չաւարտած կեանքի
Հարցումն արփավառ՝
Կը գտնէ զիս ալ մահուան հին
Պատասխանն անբիծ:

. . . . . .

Ինչպէ՞ս նայիլ, նուիրուիլ այսօր
կեանքի աչքերուն,
Երբ բաղցրաշող իր լոյսին կաթօտաւիւռ
տոչորուն՝
Վաղն ամէնուն պէս անգոր պիտի մարիմ
ես ընդմիշտ:

*Անշուշտ ամէն բանաստեղծ կեանքի իր զգայնութիւնը պիտի տայ իր ուզած կերպով, անկախ՝ ուրիշներու լսածէն: Սակայն երբ մարդ կը փորձէ գրական չըջանի մը նկարագիրը ուրուագծել՝ կ'ակնկալէ որ մարդէ մարդ փոփոխութիւն մը, նորոգում մը (չենք ըսեր «յառաջդիմութիւն» կամ «բարելաւում» որովհետեւ առանկ բան գոյութիւն չունի արուեստի մէջ) առնուազն թարմացում մը տեղի ունենայ՝ իբրեւ փաստ ու վաստահութիւն գրականութեան մը կենսունակութեան, առողջութեան: Մեզի կը թուի թէ «ժամանակի չունչ» կոչուածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեանք երեւոյթին հազար դիմագիծերէն այն մէկը՝ որ այդ ժամանակաշրջանին կը դծուի մարդոց գիտակցութեան պատուհանին: Ու կը գծուի՝ արուեստագէտին կողմէ, առաւելաբար: Եւ երբ նկատի առնենք 50-ի հասնող թիւը բանաստեղծներուն որոնք Սփիւռքի մէջ գործած են վերջին կէս դարուն ընթացքին՝ Յովսէփ Թիւթիւնճեանի, Յակոբ Արամեանի կամ Յակոբ Ադամեանի պէս յարաբերաբար քիչ ճանչցուածներէն մինչեւ մեծ թէնորները՝ կ'ակնկալենք որ տառնամեակներու վրայով փոփոխութիւն մը նշմարուի, առաւելագոյնն ու նուազագոյնը նկատի առնելէ ետք՝ միջին կէտ մը, չափ մը եւեան գայ՝ որու վրայով կարելի ըլլայ մեզի համար Սփիւռքի գրական կեանքի մասին լուրջ դատ մը ընել:

Ահա այդ «չափանիշն» (այս բառը միշտ չակերտի մէջ առնելու է, ինչպէս կը մատնանշէինք նախկին յօդուածին մէջ: Ահաւոր քաոսին առջեւ ուր կը գտնուի այժմու գրական-քննական միտքը՝ կարելի չէ չափազանցել զգուշութիւնը որ պէտք է ընենք՝ չգլաւճանելու այն երկու առուծաններուն որոնց հաւատարմութիւն խոստացած ենք - ճշմարտութեան եւ Հայութեան չհերուին: Ու դեռ երրորդ մըն ալ կայ... որ նոյնքան խստապահանջ է եւ որ կը հրահանգէ երբեք հաւատարմութիւն չխոստանալ ոեւէ մէկուն, Աստուծմէ սկսեալ մինչեւ մարքին յետին, պզտըլիկ, աննշան օրէնքը) է որ կը փնտռենք Սիմոնեանի երկին ու գրական ճաշակին մէջ: Աւիկա կայ, բաբերախտաբար, ցիր ու ցան գանազան քերթուածներու մէջ, գրական ճաշակ մը՝ որ տակաւ կ'ազատագրուի հինին կալանքէն ու կը միակ դէպի նորոգում: Կ'առնենք օրինակ մը -«Աղաւնիներ...» քերթուածէն:

Աղաւնիները
այսօ՞ր վախերով չէին կծկուած
երկնքի փափուկ վերմակներուն տակ...
ու եղեռնէ մը կարծես խոյս տուած
չէին հեռացած այսօր վայրեր
մո՛ւր...
ու այսօր երբեմ չէին խռոված
մարդերէն անգութ...:

. . . . . .

Աղաւնիները
երկինքէն անդին գուցէ երկնային
Բարանձաւին մէջ
կ'որոնեն թաւնուած Աստուած մը
քարի՝ պառկած լոյսին տակ...
որ յիշեցնեն մարդկութեան հանդէպ
Սէրն համապարփակ...,
որ երբեմն թառին Աստուծոյ կոպին ու
արթնցնեն
խիղճն իր խռոված՝ փրկելու համար
մարդն անապատէն...:

. . . . . .

Անշուշտ դեռ շատ խակ է արդիականութիւնը Սիմոնեանի ներշնչումին մէջ (դեռ պէտք է վարժուի գտնելու բոլոր դիխադիրները, բարոյական ածականները, ինչպիսին են «անգութ», «քարի», «անապատէն»՝ որոնք կը չլաւեն իր մտքի ապատութիւնն ու անկողմնակալութիւնը եւ սկաւառական հանդէս, քարոզ, ճառ ու խմբագրական կը հոտին) սակայն առողջութեան նշանները կան, հոն են տեղ տեղ, իր պատկերներուն մէջ: Կ'ընդունինք որ դժուար ըլլալու էր Լիբանանեան ահաւոր տառապանքներով՝ զգայարանքներով ու ջիղերով՝ եւ չտարուիլ այդ երեւոյթին բարոյական որակում մը չտալէ: Ոճիր, բարոյական անանկութիւն, տմարդի ու դայթակղեցուցիչ արարքներ պէտք է դատապարտեն մարդիկ, մանաւանդ բանաստեղծները -բայց ոչ հասարակ լրագրողի կամ քահանայի մը նման:

Աւիկա պէտք է ընեն՝ առանց կողմ բռնելու ոճրագործին կամ չարամիտին դէմ: Բանաստեղծը չի կրնար մարդ արարածը դատապարտել որեւէ արարքի համար կրնայ դատապարտել միայն Չարը եւ Ոճիրը: Մարդ էակը արդէն անդամ մը պատժուած է անհեթեթին մէջ չլլերտուելով, արդէն բաւական ծխծաղելի եւ ողորմելի է իր ճիգին մէջ իր գոյութեան իմաստ մը տալու՝ ալ ինչո՞ւ մենք ալ վրան իջնենք..., Այս տարրական սկզբունքը անտեսնելուս համար է որ մենք, Սփիւռքահայերս՝ դեռ չենք կրցած եղեռնը մեր գրականութեան մէջ բերել: Որքան առեն եղեռնը նկարագրող հայ գրողին համար Թուրքը Թշնամին է, Չարն է ու Հայը Առաքինին ու Ջոհը՝ այնքան առեն մենք պիտի չկրնանք արուեստի գործի վերածել այն ահարկու փորձառութիւնը որ մեր բախտը եղաւ ապրիլ: Նոյնը մեր յեղափոխութեան մասին --Հեռրոսները գլուխը կերան Գրագէտին եւ արդիւնքը եղաւ «Այն Սեւ Օրերուն»ին, «Սպիտակ Ձիաւորը»ին կամ «Սարերու Ասլատակ Զիաւորը»ին նման միջակութիւններ: Միայն Օչականն չէ գրած եղեռնի մասին բայց, ինչպէս Գր. Պըլտեան չատ չիտակ կերպով կ'ըսէ Դանիէլ Վարուժանի մասին իր «Կըրակէ Շապիկը» ուսումնասիրութեան մէջ՝ 1895-ի Չարդերուն հոգեխառնութիւնը փիքասկան ապրումէ աւելի մասին կեցուածք մըն է որուն մէջ 1915-ն ալ կը մտնէ:

Սիտնի, Աւստրալիա

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿ

-- Թիւ 2 --

*Մի քանի չաբաթէն, Հալէպի ընականոն կեանքը պիտի վերսկսի բոլորս համար.այս օրերուս ամէնքը վերջին պատրաստ մը ընելու ծրագիրներ կը մշակեն, դէպի Ֆէսթոսալ, դէպի Լաթաքիայի ծովափը կամ Սլընֆիլի բարձունքները: Անձրեւներուն եւ ցուրտին անկարելի է այս երեք տեղերն ալ ոտք դնել. գուցէ Քէսապ բնակարան ունեցողները չարմար առիթով մը քանի այցելութիւն կատարեն տարուան ընթացքին. Հալէպցիին արձակուրդը չի հեւ ի հեւ ընթացք մը ունի. պէտք է անպայման տեղ ունենայ այս երեք ամիսներու ընթացքին; Կան սակաւաթիւ բախտաւորներ որ ամբողջ տարին խնայողութիւն ըրած կ'ըլլան, չատախ փոխառութիւն ալ կատարելով, կարենալ ամիս մը Ֆրանսա անցընելու համար հարատասի մը մօտ. Պէյրութ ապրուստը սղել սկսած է եւ չէ պահած նախկին ձգողական ուժը: Քէսապցիներուն մասին գանգատ կայ թէ դիւղը կիսով չափ եւ աւելի տեղացիներուն ծախած են դրամական չահեր հետապնդելով. իսկապէս այդ դարաւոր հայկական դիւղին տեսքը բոլորովին այլանդակուած է մի քանի անճաշակ հարուստներու կառուցումով եւ իր միակ կեդրոնական փողոցին մէջ ինքնաչարժներու առատութեամբ: Հալէպ մնացողները Սիւէյմանիէի եւ Ազիզիէի փողոցները կը թեքեցին աննպատակ, մինչեւ գիշերուան յառաջացած ժամերը, փախչելու համար քարաչէն տուներու անտանելի տաքութենէն. ուրիշներ ընտանեկան պարտէզներու եւ բացօթեայ սրճարաններուն մէջ կ'անցընեն երեկոյեան ժամերը: Շարաթ եւ կիրակի գիշերները մզկիթներու բարձրախօսային աղօթքներուն կը խառնուին տասնեակ մը բացօթեայ սրճարաններու մէջ տեղի ունեցող նչանաւոբի, զրնայի եւ հարսանեկան խրախճանքներու նուագախումբերուն ճայները ուր հայերէն, արաբերէն եւ անգլերէն երգերու նօթերը պատչգամներուն վրայ տեղաւորուած պարզ մահկանացուներուս ականջին այնպէս կը հասնին՝ ինչպէս մեր քթին կը հասնի համեմներու տարածուած բուրումը երբ ներքին չուկային այդ բաժինէն անցնելու ըլլանք: Այսպէս Ֆօքօֆոնի եղածի պէս ամէն տարուան կը կրկնուին Հալէպցիին օրերը: Շատեր չեն անդրադառնար քաղաքին մէջ հետզհետէ աճող արեւելեան Եւրոպայի գրօսաչրջիկներու ներկայութեան, քանի Հալէպցին առեն մը ի վեր վարժուած է տեսնել միայն հոդաթափով չրջող Հայաստանցիներ, որոնք չես գիտեր երբ կու գան, ինչպէս կու գան կամ ուր կ'իջեւանին. դրեթէ կապ չունին գաղութին հետ եւ ստէպ կը տեսնուին տեղացիներու ընկերակցութեամբ ներքին եւ արտաքին չուկաներու բոլոր խանութպաններէն կը ճանչնան, կը սակարկեն, կը գնեն եւ անճայն կ'անհետեւանան. տարի չաբաթ մը վերջ նոր խումբ մը կը յայտնուի, տարի ուրիչ մը եւ այսպէս ամբողջ տարին. չչուկները կը չրջին թէ քաղաքիս վատահամբաւ գիշերավայրերու մէջ հայ արտիստներ ալ ելոյթներ կ'ունենան, թէ ոմանց գիւակը գտնուած է անծանօթ թաղի մը մէջ, թէ ոմանք ամուսնացած եւ տուն-տեղ եղած են տեղացիներու հետ... Հալէպի մէջ ամէն ինչ մշուշապատ բան մը ունի, հէքեաթային, ռոմանթիք, զգացական: Պէյրութի հայ օրաթերթի մը երիտասարդի մը նահատակութիւնը կը զուժէր, մինչ ինք Հալէպի մայթերուն վրայ առողջ եւ կայտառ կը ճեմէր իր ընկերներուն հետ... կարեւորը չէ թէ նահատակուած է կամ ոչ. կարեւորը այն է որ ժողովուրդը ապրի իր օրական յուզումի բաժինը այս կամ այն ձեւով. այլապէս կեանքը միօրինակ պիտի թուէր: Հալէպցին չատ ներողամիտ է եւ փիլիսոփայութեամբ կը մօտենայ՝ նման վրիպակներուն. բնութիւն դարձուցած է. եթէ թիւրիմ մը սխալ ախտաճանաչումով անդի աշխարհ դրկէ հիւանդը, բան մը որ հազուադիւտ չէ, Հալէպցին դիպուկ խորհրդածութիւն մը կ'ընէ ու կ'անցնի. չի հետապնդեր, թեր եւ դէմ կարծիքներ կը յայտնուին մի քանի օր, եւ վերջ, մինչեւ յաջորդ դէպքը: Անցեալները, ծանօթ բժիշկ մը ըսաւ ինծի թէ հայաստանցի ընտանիք մը պանդոկէն դուրս դրուեր է դրամի պակասէն. ամբողջ պիներ մը թանգարանի մուտքին անցընելէ վերջ, մնացեալ չաբաթը հիւրասիրուեր է նոյն թանգարանի այլազգի պաշտօնեաներու մօտ... տարօրինակ եւ եզական աչխարհ մըն է Հալէպ. ուր նչանաւորները, ամուսնութիւնները եւ ամուսնալուծումները նոյն արագութեամբ կը կատարուին, ուր երեկոյեան խօսակիցդ կիմանայ թէ յաջորդ առաւօտ թաղած են արդէն որովհետեւ դոհ գացած է սրտի կաթուածի մը. ուր քաղաքի որոշ պատերուն վրայ կպցուած մահազդները ամէն օր իրենց հատատուն ընթերցողները ունին, որոնց միջոցով լուրերը կը տարածուին կայծակի արագութեամբ. տեղական հայ օրաթերթի մը պակասը ժողովուրդը զարձուցած է մէկական լրագրական դործակալ, որոնց հաղորդած լուրերուն ճշդութեան առուգումը մի քանի օրեր կը պահանջէ. օդին պէս չերմ մթնոլորտ մը Հալէպի մէջ, որքան ալ նախնական թուի ան, ի վերջոյ կը կապէ քեզ: Վստահ եմ այդ մթնոլորտին պակասն է որ կը տառապեցնէ տասնեակ հազարաւոր Հալէպահայերը որոնք դանազան պատճառներով հեռացած են քաղաքէն եւ սրտանց զայն կը փնտռեն, նոյնիսկ եթէ չատ հանդստաւէտ կեանք մը կ'անցընեն իրենց նոր հայրենիքին մէջ: Ո՞վ կրնայ փոխարինել այն հաճոյքը որ մարդ կը զգայ երբ Նոր գիւղի կամ Սիւէյմանիէի փողոցներէն հետիոտն անցնի, ուր անխուսափելի է չբարեւել ու չբարեւուիլը, սուրճ կամ զովացուցիչով մը չպատուելը, ծառայութիւն մը չընկերնել ու չընդունելը. ամէն ծանօթ արհեստաւոր ունի իր պետական ծանօթութեանց չրջանակը, անոր մօտենալու եւ ծառայութիւն մը խընդրելու դիւրութիւնները իրեն եւ իրեն դիմող բարեկամներուն կամ անոնց ծանօթներուն համար, փոխան բարեկամութեան եւ ազգասիրական բնազդին, ինքնարուխ եւ առանց յետին մտքերուն:

Ելէք Ռամատան կամ քաղաքի կարաժները եւ պիտի տեսնէք որ բազմաթիւ օբօֆարներ հայ դպրոցներու՝ կը նորոգուին, որպէս պատրաստութիւն մօտալուտ վերամուտին, ձրի, երբեմն կարեւոր աֆեուարներու նուիրումով, պարզապէս որովհետեւ Հալէպահայը իսր համոզումը ունի թէ ինք իր միջոցներով ԱԶԳին պէտք է ծառայէ. այս նոյն Հալէպահայը կարող է Հայաստանի նախագահին հայհոյել եթէ յաջողին համոզել զինք թէ ան իր հայրենիքին չի ծառայեր:

Վաղը դժուարին օր մըն է ինծի համար. Քուէյթէն վերջնականապէս Հալէպ հաստատուած բարեկամս եւ զրացիս ինձմէ խնդրեց որ ընկերակցիմ իրեն զանակներուն դպրոցական արձանագրութեան դժուարին գործին. տեսնենք թէ ինչ անակնկալներու առջեւ պիտի զըտնուինք:

ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՓՈՅԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑԸ ՄԱՐՍԷԼ

Հիմնուած է 1959-ին եւ կը գտնուի Մարսէյլի հայաշատ արուարձաններէն՝ Քամյ-Ֆոմոնի մէջ:

Նախ մանկամարզ տասը-տասնհինգ աշակերտով, այսօր իր մանկապարտէզի երեք մակարդակներով, նախակրթարանի հինգ դասարաններով լրիւ տարրական պզտոյ մըն է արդիական մանկավարժութեան բոլոր եղանակները լրացնող:

Սեփական երկյարկանի չէնք՝ համապատասխան սարքաւորումներով, անհրաժեշտ կառոյցներով, ընդարձակ բակով Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու դպրոցը մեծ վարպետ կը վայելէ «փրիվէ» հաստատութիւններու պատկան իշխանութենէն, Ակադեմիայի եւ ծնողքներուն մօտ:

Հիմնադրութենէն ցայսօր նուիրեալ եւ վճռական հոգիներ կը ծառայեն, կը տրբեին անդադրում, առանց յոգնելու եւ յուսահատելու, առանց ապարդիւն փնտռելու, առանց փողի եւ ծմրուկի, առանց փառքի, այլ կատարելով ճշմարիտ լուրջ եւ լուռ, գուցէ քիչ մը շատ լուռ, կրթական եւ դաստիարակչական առաքելութիւն:

Երեսուն եւ աւելի տարիներու ընթացքին, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու դպրոցը մը իր դրոշմը դրաւ հաստատութեան վրայ, հիմնադիր Մայր Անժելինէն մինչեւ այսօրուան տեսչուհին՝ Քոյր Արեւիկ Աչիքեան եւ մատակարարուհին՝ Քոյր Մարլէն Տապաղեան, առանց մոռնալու, եւ ի՞նչպէս մոռնալ, քառորդ դար եւ աւելի վաստակ ունեցող Քոյր Ժէրնըվիէվ Դաւիթեան, Քոյր Զապէլ Աբծրուն, նոյնպէս Քոյր Քանիւտ Մխքայէլեան եւ անուշտ մխաբանութեան այժմեան մեծաւորուհին՝ Քոյր Վերոնիք Աչիքեան եւ ուրիշներ:

Սեպտեմբեր 10-ին է որ հաստատութեան դռները բացուեցան 235 աշակերտներու առջեւ, բաժնուած 8 դասարաններու. 3-ը մանկապարտէզի եւ 5-ը նախակրթարանի: Ուսուցչական կազմը ապահոված է Ա-ֆրանսիային կողմէ, քանի դպրոցը կը վայելէ պարզ պայմանագրութեան դրութիւնը Ազգային Կրթութեան մօտ, ինչ որ որակի եւ մակարդակի երաշխիք մըն է: Կը կիրարկուի անչուշտ ամբողջովին մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու պետական պաշտօնական ուսումնական ծրագիրը: Վերջին դասարանի աւարտին (Սէ ԷՄ 2) աշակերտութիւնը ուղղակի կ'անցնի, հանրային կամ ոչ, լման ծնողքներու ընտրութեան, երկրորդական վարժարանի Զ-րդ դասարանը: Առաւել, հայ աշակերտութեան, որուն թիւը այս տարի կը ներկայացնէ մէկ երրորդը աշակերտութեան, ամէն օր բոլոր մակարդակներուն կը տրուի մէկ պահ հայերէնի դասեր, հայկեր դաստիարակութիւն, պաշտօնական ժամանակացոյցէն դուրս: Հայերէնի դասաւանդութեան այս բաժինը, ինչպէս նաեւ կրօնական դաստիարակութիւնը կ'ապահովեն քոյրերը: Ազգային Կրթութեան նախարարութեան յանձնարարութիւններուն եւ ուղղութիւններուն հետեւելով նախակրթարանի չորս դասարաններուն մէջ կը տրուին անգլերէնի դասեր, ինչ որ լաւ նախաձեռնութիւն մըն է: Արդէն օտար լեզուի մը դասաւանդութիւնը նախակրթարաններէն ներս կը սկսի ընդհանրանալ: Կը տրուին նաեւ գաչնակի եւ երաժշտութեան դասեր որոնք կը գտնեն մեծ հետաքրքրութիւն եւ արձագանգ:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու սրտի ցաւը հայ ծնողքներուն անտարբերութիւնն է հանդէպ հայ դպրոցին: Ի՞նչու 235 աշակերտները չըլլան հայ պատանիներ, ի՞նչ միջոց գործածել Հայերը հետաքրքրելու համար կ'ըսէ ու կը կրկնէ Քոյր Արեւիկ Աչիքեան յուսախաբ բայց ոչ յուսահատ:

Այս մասին չատ դրած ու արտայայտուած ենք: Ի՞նչ սպասել այլեւս դպրութէ մը, 350·000նոց, որ ընդհ. անտարբերութեան եւ լռութեան մէջ կը համակերպի եւ ոչ մէկ հակազդեցութիւն ցոյց կու տայ երբ, իր քիթին տակ, լոյս քաղաքին մէջ, կը փակուին դռները մէկ ու կէս դար գոյութիւն, պատմութիւն ունեցող, յաջորդական սերունդներ պատրաստած կրթական օճախին՝ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին: Այսուհանդերձ, պատկանելով լաւատես իրատեսներու խմբակին, կ'ըսենք թէ պէտք չէ ձեռնթափ ըլլալ, այլ որոնել: գտնել, գործածել միջոցներ՝ հայ պատանիներով լեցնելու մեր դպրոցները, որովհետեւ չկայ փրկութիւն, չկայ չարունակականութիւն առանց լեզուի պահպանումին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՈՎ ԿԸ ՇԱՀԻ ՖԻՇԸՐ-ՍՊԱՍԿԻ ՄՐՑՈՒՄԷՆ

Հոյակապ բան է սեփական կղզին ունենալ. ունենալ նաեւ սեփական դրամատունը որ 10%-ի տակաս կու տայ, մինչ եուկոսլաւ տնտեսութիւնը օրէ օր քիչ մը աւելի կը կթի պատերազմի եւ չրջափակումի բեռան տակ:

Կղզին ու դրամատունը կը պատկանին Եգիպտիր Վասիլիեւիչի որ սերպ գաղթականն մըն է, այսօր զէնքի վաճառականի վերածուած: Անոր կղզիին մէջ տեղի կ'ունենայ ճատրակի երկու հսկաներուն ճակատումը: Այդ կղզին կը գտնուի Մոնթէնէկրոյի բացը. անոր վրայ կառուցուած է Վասիլիեւիչի պերճաշուք հանդըստարանը: Ան խազագողներէն իւրացուցած է. տասներկու միլիոն Ֆր. նուիրած է. իսկ մրցումին չաշխականը չաւելցնել հինգ միլիոն մըն ալ պիտի առնայ: Ծանօթ է որ հոն մեկնելով, Ֆիշըր բռնարարած նկատուեցաւ ամերիկեան չրջափակումը, ինչ որ մինչեւ 10 տարուան բանտարկութեան ու 1-2 միլիոն Ֆր.ի տուգանքի սպառնալիքը կը դնէր իր դիմաց. ծանօթ է նաեւ այն արհամարհանքը որով ան պատասխանեց սպառնալիքներուն, ըսելով թէ կը թքնէր անոնց վրայ:

ՕԹԱՆ-ի նաւապետները որոնք կ'երթեւեկեն Ադրիականի վրայ, չէին կրնար անչուշտ դրական պատասխանել մրցումին ներկայ ըլլալու հրաւէրին որ ուղղուած էր դրախտավայր կղզիին տիրոջ կողմէ:

Այդ կղզին հանգստանալու ժամադրավայրն է պատերազմի հարուստներուն, թալանողներուն, մաքսանենգներուն:

Վասիլիեւիչ չերմ համակիր մըն է Սերպիոյ նախագահ Միլոսեւիչի: Արեւմուտքի դէմ երու համաձայն անոր դրամատան միջոցով տեղ կը հասնին սերպ զինեալներու ուղղուած զումարները: Իսկ ինք աւելի զբաղած է զէնքի չահատակութեամբ: Իր դրամատան պատկանող սեփական ընկերութիւններու միջնորդութեամբ սերպ զինեալներուն կը հասցնէ ռազմամթերք: Կ'ըսուի որ անցեալ Հոկտեմբերին զինամթերքի կարեւոր պայմանագրութիւն մը ստորագրած է Իսրայէլի հետ: Անոր դրամատունը կ'օրինականացնէ բոլոր այն գումարները որոնք դոյացած են պատերազմի աւարէն: Եուկոսլաւ ծովայիններու կողմէ թալանուած զրօսանաւեր որոնք կը բերուին Մոնթէնէկրոյի ափերը, նոր գնորդներ կը գտնեն, չնորհիւ Վասիլիեւիչի: Ան մեծ չահ կ'ապաւինի նաեւ ծխախոտի գործատունէ մը առանց արտօնագրի ամերիկեան ծխիկներ կ'արտադրէ:

Ոչ ոք կը մտածէ արգելք ըլլալ անոր գործունէութեան. յատկապէս Մոնթէնէկրոյի կառավարութիւնը որ նոյնիսկ երախտապարտ է իրեն որ 12,5 միլիոն Ֆր. կը վճարէ ամիսը, որպէս կղզիին վարձքը: Իսկ արեւմուտքէն դիւանագէտ մը կ'ըսէ թէ դժուար է հաւատալ որ Մոնթէնէկրոյի կառավարութիւնն ալ բաժին չունի Վասիլիեւիչի գործունէութեան մէջ:

Գաղտնիք չեն հետեւեալ պարագաները. նման դէմք մը որ այսքան ստար է Սերպիոյ պատերազմին, ի՞նչպէս կրցած է Ֆիշըրն ու Սպասկին բերել իր կղզին. յետոյ, ի՞նչպէս երկրէն պիտի հանուի չաղթականին ստանալիք մրցանակ - դումարը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՆ ԵՐԳԻՉԱՆՔ

Քեաւառցիք մտնում են պատ եւ պատուհերում կոկոէյլ, խմիչքի հետ նրանց ճաղիկներ են տալիս:

- Էս զպլոտիչն ընչի համար ա, - հարցնում է նրանցից մէկը.

- Ծծելու, - պատասխանում է մատուցողը:

Մի երկու բաժակ խմելուց յետոյ նրբանցից աւազը առաջարկում է.

- Էս էլ ծծենք մեր ծնողների կենացը:

***

Քեաւառցին դիմում է սեղանակցին.

- Ախմա, քեզնից էլ մարդու խոտ դայ:

***

Նայելով Սեւանայ լճին, քեաւառցին ասում է.

- Երանի էս ջուրն արագ հըլէր, էս ղրաղի քարերն էլ քիւֆթա: Կեր, խմա, քէֆ արա:

***

Նախորդ օրուայ կերուխումից յետոյ քեաւառցին արթնանում է սոսկալի գլխացաւով. խոմարի համար խմիչք չի ճարում: Նայելով առաւօրէն հոսող ջրի ծորակին, ասում է.

- Հըմը օր՝ ջո՛ւր, ջո՛ւր: Կախ-կախ էլ կոնեակ յարի, արագ յարի, էլի:

***

Կամօ քաղաքում մէկը դասախօսութիւն է կարդում ալկոհոլի վնասների մասին:

- 200 գրամ օղին, - ասում է նա, կարող է սպանել նապաստակին, 500 գրամը՝ այն աչխարհն ուղարկել կովին, իսկ մէկ լիտրը՝ ուղտին:

Ունկնդիրներից մէկը տեղից բացականչում է.

- Ախր, ես խարիր անգամ ասեր եմ, որ արաղն անասունի բան չէ:

***

Գերեզմանոցում, թաղման ժամանակ, խմում են հանգուցեալի յիչատակի կենացը, ողորմի տալիս: Ընկերներից մէկը յամառօրէն ուզում է հանգուցեալի բերանն օղի լցնել: Մէկը կանխում է, ասելով.

- Ի՞նչ ես անում, ախար հինքը մեռած ա:

- Եա, էնքան մեռած ա, որ մէ բաժակ արագ էլ չի կանա խմա՞:

***

Մարդու մէկը մտնում է Քեաւառի խանութներից մէկը եւ հարցնում.

- Օղի չունէ՞ք:

- Չէ ումուդ չան, չունենք:

Յաճախորդը ոչ մի կերպ չի ուզում հաւատալ: Գործակատարը ճարահատեալ բացում է սառնարանի դուռը ու ցոյց տալով ներսում մի հանգուցեալի ասում.

- Ըհը, տեսնում ես, ողորմածիկին էսա մի չաբաթ պահում ենք, որ արագ հըլնի, խելքը տանք:

ԱՒԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 4 –

Չինուորը ուժգին եւ լորձնքոտ համբոյրներ դրոշմեց աղջկան այտերուն վրայ, ինչպէս որ 1910-ին «Շանթ» ֆութպոլի մխաբեան կնիքը կը դրոշմէր: Մբնաւան ժպիտով մը սիրեց իր նշանածը եւ որոշեցին Ուրբաթ օր սինեմա երթալ, քանի որ նոյն օրը կէսօրէ վերջ ազատ էր Աւետիս: Գացին: Հաճելի ներկայացման մը հանդիպելու բախտը ունեցան եւ Ադանի ունեցաւ տանելի յուզում մը: Ցրտաներէն վերատուութիւնները թարգմանեց բարձրաձայն եւ Աւետիս հակակշռեցաւ ամէն ինչ: Այո՛, այո՛, վերջաւորութիւնը եւ ձիերուներուն տեսարանը լաւ էր:

Այս եղաւ երկու նշանածներուն վերջին տեսակցութիւնը:

– 5 –

Ահա թէ ինչու:

Սինեմայէն ճիշդ երեք օր ետք, այսինքն երկուշաբթի, Աւետիս լուացք ըրաւ: Թեւերը ծռթատած աչխատեցաւ ուրիշ զինուորներու հետ: Ցետոյ ճերմակեղէնները տարին փռել Կոռէլին մէջ երկար չուանները վրայ որոնք կքեցան: Ջօրանոցին եռաւ կ'երկարի այն մեծ ու լքուած թըրքական դերեզմանոցը զոր կը կոչենք Կոռէլ: Ճերմակեղէնները օգտուեցան արեւէն քանի որ արեւ կար: Ցետոյ Աւետիս դլուխը խոթեց հսկայ կաթսաներու մէջ, անոնց մաքրութեան համար ալ աչխատեցաւ եւ ըրաւ ուրիչ բաներ՝ յիչատակութեան անարժան: Եւ ահա որ փլած պատէն տեսնուեցաւ Տիկին Արմենուհին որ ապահովաբար դեղարան կ'երթար: Աւետիս զայն կանչեց եւ պատին երկու կողմերը կեցած խոսեցան: Նախ զինուորը իր ուրախութիւնը յայտնեց Զաւէնէն լաւ լուրեր եկած ըլլալուն համար: Բարի լուրը եկած ըլլալուն եւ լաւ էր նաեւ որ ամէնուն բերանն էր եւ լաւ էր նաեւ Աւետիս: Զափազանց երջանիկ է Տիկին Արմենուհի եւ չի դիտեր թէ ինչպէս պիտի կարենայ համբերել ինը օր՝ տեսնելու համար իր մանչը որ երկու ամսուան օգտախութիւն ստացած է: Արդեօք ի՞նչ վիճակի մէջ պիտի տեսնենք: Տասներչորս օր հիւանդ պառկած է եղեր: Աւետիս նիւթը փոխելով ըսաւ որ մեծ խնդրանք մը ունի ընելիք: Ծառայութիւն մը պիտի խնդրէ Տիկին Արմենուհիէն եւ կանխաւ կ'աղաչէ որ պատասխանը մերժողական չըլլայ: Շա՛տ կ'աղաչէ:

Ըրաւ իր խնդրանքը:

Տիկին Արմենուհի նախ չափազանց զարմացաւ յետոյ բացագանչեց ու թեւերը վեր առաւ, եւ վերջապէս ուզեց մեկնել՝ կրկնելով թէ ինք այդ տեսակ բաներու չուզեր խառնուիլ: Ո՛չ, ո՛չ, ինք չանճն չէր առներ:

Թէեւ ցած, բայց ինքնավստահ ձայնով չարունակեց խօսիլ Աւետիս: Այդ խօսակերպը, որուն ապահովաբար չէր սպասեր կինը, պատճառ եղաւ որ չկարենայ անմիջապէս մեկնիլ Տիկին Արմենուհի:

Զինուորը ցոյց տուաւ քիչ մը հեռուն կախուած ճերմակեղէնները որոնք ճշմարիտ պատնէշ մը կը կազմէին եւ զիրենք կը ծածկէին ջօրանոցէն: Ոչ ոք կրնար տեսնել երկու Հայերը: Տիկինը պատէն անցաւ ու խոհարարին հետ գնաց նստիլ դերեզմանաքարի մը վրայ որ տաք էր:

- Եթէ դուն չըլնես ո՞վ պիտի ընէ, ըսաւ զինուորը: Էլպիս հանըմին չեմ կրնար խօսիլ: Կատարեալ անմիտ մըն է: Բարի կին, լաւ կին, բայց ինչո՛ւս պէտք... վերնատունը մարդ չկայ: Կը մնայ Արթաքի էֆէնտին: Այո՛, բայց ա՛ն ալ չըլլար: Երէկ գնաց իրեն բայց ճամբուեցաւ որովհետեւ եղբայրդ ալ քեզի պէս կ'ըսէ թէ չուզեր այս տեսակ գործերու խառնուիլ: Զայն չէր մեղադրեր Աւետիս: Գիտէր թէ Արթաքի էֆէնտին զինքը բնաւ չէր ճանչնար եւ իր այդ վարմունքը արդարանալի է: Ուրեմն Աւետիս իր վերջին յոյսը դրած է քու վրայ որ եղբօրդ նման խելքը գլուխը անձ մը ըլլալէ զատ, չունիս նաեւ կանխակալ կարծիքներ:

Ոչինչ պատասխանեց Տիկին Արմենուհի: Զինուորը իր տափատի գրպանէն հանեց ծխատուփը որուն վրայ Այա Սոֆիայի պատկերը կար եւ դլանիկ մը պլորեց: Գոհ էր անոր լռութենէն որ նշան հաստատական պատասխան իսկ չէ իր խնդրանքին, կը նշանակէ թէ Աւետիսը մարդու տեղ կը դնէ՝ իր խօսքերուն ականջ տալով:

- Ատ ըսածդ խո՞սք է, ըսաւ Տիկինը քիչ մը ամչնալով, որովհետեւ իսկապէս չատ մարդու տեղ դրած չէր զայն այս հանդիպումէն առաջ: Ինչո՞ւ քեզ մարդու տեղ պիտի չդնեմ: Բայց լաւ կ'ըլլայ որ քիչ մը աւելի մտածես եւ յետոյ միայն այդ տեսակ որոշում մը տաս: Մի մոռնար որ երիտասարդ աղջիկ է, դեռ չա՛տ կը փոխուի...

Բարձր եւ խիտ նոճիներուն մէջ արեւը կ'իյնար երկար լուսեղէն սիւներով, միչտ նոյն սրանկիւնով: Նոճիները կազմած էին մայր եկեղեցի մը եւ երկինքը պատուհաններ նուիրած էր այդ մայր եկեղեցին: Թռչուն մը կար վարը, ուրիչ մը վերը, եւ երբեմն անոնք լոյսը կը կտրէին կ'անցնէին առանց պատարագին թելը կտրանցնելու: Թանձր չուքերու մէջ մարմար փաթթոց մը կը փրփրէր:

(Շար. 12)

ԻՑՈՒՆ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

(Շար. Ա. Էջէն)

ցէ ի բաց կը վերագրուի պոռնիկ արձակագէներու, որոնց առաջին նմանօրինակ արարքն ալ չէ: Մռնտ՝ «Ցուսահատութենէն անձնասպանութիւն» խորագրուած իր խմբագրականին մէջ կը յիշէ որ Պոռնիկաքները այլ զրպռութիւններ ալ ըրած են, նոյնիսկ ամրակոծած են իրենց իսկ բնակչութիւնը, ինչպէս կը յայտնուէր, Օզոստոսի վերջ, ՄԱԿ-ի զաղանի տեղեկագրէ մը: Գալով ՄԱԿ-ի ուժերու դէմ յարձակումներուն, հետեւանք են այն մրցակցութեան որ ՄԱԿ-ը «կը դիտէ մեր ջարդը, առանց միջամտելու որպէսզի ան վերջ դնէ եւ մեզ կը կերակրէ, որպէսզի սովամահ չըլլանք»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի եւ Լիտուանիոյ միջեւ համաձայնագիր մը առորագրուած է, րստ որուն ռուսական զօրքը պիտի քաշուի Լիտուանիայէն մինչեւ 1993, Օգոստոս 31: Կը թուի որ Լիտուանիոյ պարագան աւելի դիւրին է, քան իր երկու զարմուհիներուն՝ Լատվիոյ եւ Խոռոնիայի: Երեք Հանրապետութիւններուն մէջ, 130 հազար զինուոր կայ, միայն 20·500 մնացած էր Լիտուանիա: Միւս Հանրապետութիւններուն մէջ, Ռուսաստան ռազմական կայաններ ունի, որոնցմէ չի կրնար հրաժարիլ:

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ յետաձգեց ճափոն կատարելիք իր այցելութիւնը, սկզրունքով՝ «ապահովութեան պատճառներով»: Մոսկուայի համար ճափոնները կողմէ նախագահին անձնական «ապահովութեան երաշխիքներու չգոյութիւնը» պատճառ է այս որոշումին: Աւելի հաւանական կը նկատուի Ռուսաստանի ներքին կացութեան վատթարացումը: Մնաց որ այս ձեւով, դոնէ առայժմ, Ելցին կը խուսափի նաեւ Կուրիլեան կղզիներու մասին խօսելէ:

ԹԻՒՐՔՄԷՆՍՏԱՆի զրպռներու Միութեան մէկ անդամը առաջարկած է որ աւանդական Լենին պողոտան անունը փոխէ եւ դառնայ՝ «Սապարմուրադ Սաայեւիչ Նիազով պողոտայ» այսինքն ճայներու 99%-ով ընտրուած նախագահին անունով: «Մեր տէրը» անուանուած, Նիազով դէմ չըլլար, քանի անցեալին ալ «համեստութեան» վաստեր տուած է: Անցեալ Մարտ 12-ին, Թիւրքմէն դատակնի մը անունով հիմնած էր՝ «Մախտումկուլի զրական միջազգային մրցանակ»ը որ իրեն չնորհել տուած էր 15 օր յետոյ···:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԹԱԼԱՐԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց·
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Շրջանային Խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Ազանդական Ուխտագնացութիւն
Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրերէն
եւ Ֆրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ԿԱՂԾ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Ս· Թադէոս - Բարթուղիմէոս
Եկեղեցւոյ Երգչախումբին
Սկիզբ պատարագի՝ *ժամը* 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ *ժամը* 12·30-ին:
Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ Թող կապ հաստատեն իրենց Ծխական եկեղեցւոյ Թաղականութեան կամ Հոգեւոր Հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օր·օրէ աճող·
Գին՝ 200 Ֆր·:
Հեռաձայն·՝ Պ· Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ· Թագուր Թագուրեան
Կափ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալլար,
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին:
Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչհուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն՝՝
91 87 13 48 / 91 70 63 03
Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր·:

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻԿ ՉԱՓԱՐԵԱՆ
եւ
Պ· ԺԱՔ ՏԻՏՕՒՐ

Պ· ԱՐՇԱԿ ԿԱՐԱՑԵԱՆ

ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց զաւակներուն՝

Նատալի-ի եւ Ժորժ-ի

ամուսնութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19,
ժամը 14·45-ին
Փարիզի Հայ Առաքելական
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

6, rue Gît-le-Cœur, 75006 Paris
102, ave. Clémenceau, 92000 Nanterre

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս· Յով· Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ չաթաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 - 59 - 67 - 03

***

Փ Ա Ր Ի Զ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա· Թադէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊԱՖ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մչակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը:

***

Ս Է Ն - Ժ Է Ռ Ո Մ

Սէն-Ժէռոմի Ս· Սահակ - Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:

Դասերը կը տեւեն նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ եղիշէ Ա· Քհնյ· Փանոսեանի, Պ· Խաչիկ Երլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ քանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:

Օթօփարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

***

Շ Ա Հ Ի Լ

Շահլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր վարժարանին 1992-93 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին:

***

Անկէնի Նարեկ Մխիթեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 - 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է՝

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30-ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն· - 34 - 17 - 29 - 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

***

Վ Ի Է Ն

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցին արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 12, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ Մչակոյթի տունը:

Զորեքշաբթի· - 4-14 *տարեկան աշակերտներուն համար:*

Շաբաթ·՝ 6-15 *տարեկաններու համար:*

Պահպանելու համար հայերէնը երկրորդ լեզու ընտրողներուն մասնաւոր դասընթացք· երթեւեկի դիւրութիւն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել ամէն օր կէսօրէ վերջ, Մչակոյթի Տուն, հետեւեալ թիւին
74 53 43 80

***

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.
Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.
Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԸՆՈՊԸԼ· - Պ· Գըլընճեան 300 Ֆր·:

***

ՎԱՆՎ·- Շիրվանեան ընտանիք 300 Ֆր·:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա· Թադէոսեան» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը դումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մչակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Մարսէյլի Ս· Սահակ - Մեսրոպ Մչակոյթի Կեդրոնի կազմակերպած հայ արուեստագէտներու եւ հայ մշակոյթի նուիրուած ամիսը՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4-էն ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Հըքէլէքեան եւ Եապուճեան ընտանիքները յաւուով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, տալոջ, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ԱՇՃԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Հըքէլէքեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին՝
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անդրմաս (Հօր-Սաւոյա) ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:
Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ՝ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին:

ԹԱՋՎԵՐԱՑ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Խաչվերաց է, Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս· Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ· ՇԱՀՔԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը* 8·45-ին,
Պատարագ՝ *ժամը* 10·30-ին:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Աւետաստան:

Ծանօթ· - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Այսօրուան Աւետաստանը տարբերն վերջինն է: Առաջինը կատարուած էր Փետ· 13-ին, Տեառընդառաջի նախատօնակին:

***

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Տօն է Խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

***

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ· ՉԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաճաշ երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյ Կումիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ժամերգութիւն՝ *ժամը* 8·45-ին,
Պատարագ՝ *ժամը* 10-ին:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

***

ՍԷՆ–ԺԵՐՕՄ
Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, վերացման Սրբոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժեռոմի Ս· Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ *ժամը* 8·45ին,
Պատարագ՝ *ժամը* 10-ին:

Կը պատրաստէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ Ա.ԻՍԳ· ՔՀՆՑ· ՓԱՆՈՍԵԱՆ

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Կիրակի Սեպտեմբեր 13-ին պատարագ կը մատուցանէ՝
ԳԱԼՈՒՍՏ ՔՀՆՑ· ԹԻՒԼԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեան՝ *ժամը* 8·30-ին,
Պատարագ՝ *ժամը* 10-ին:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 SEPTEMBRE
1992
LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.884 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.884

ՊՈԼԻՍ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԱՏՂԵՐ ԵՆ Ը. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԽՍՏՕՐԷՆ ՔՆՆԱԴԱՏԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱՄԲ.- ինչպէս ծանօթ է, Հայաստանի Արտաքին նախարարը Պոլիս ժամանած էր Սեպտեմբեր 10-ին մասնակցելու համար եւրոպայի խորհուրդի արտաքին նախարարներու նիստին: Ստորեւ Պոլսոյ «Ազգ»ին Սեպտեմբեր 11-ի թղթակցութեան առաջին մասը.-

Եւրոպական Խորհուրդի արտաքին նախարարներու Կոմիտէի արտակարգ նիստը Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին լսելու Գոնիրատ պանդոկի սրահին մէջ: Ծողովին հրաւիրուած էր նաեւ Հայաստան, ՀԱՊ-ի անդամ միւս Հանրապետութիւններու ու Ադրբեջանի կողքին: Հայաստանի Արտաքին նախարարը ունեցաւ ելոյթ մը, որու ընթացքին Թուրքիան քննադատեց Հայաստանի նկատմամբ վարած քաղաքականութեան համար: Այսօր ամբողջ թուրք մամուլը կրակ կը ժայթքի Թաֆֆի Ցովհաննէսեանի դէմ: Այս նիստին, Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթինին, պատասխանելով Ցովհաննէսեանին, ըսաւ որ այս ֆորումը յարմար տեղ չ'այդպիսի հարցերու արծարծման համար: Իսկ Թուրքիոյ մնայուն ներկայացուցիչ Սէօնմէզ Քէօքսալ յայտնեց որ պարմանքով ու ցաւով դիմաւորած են Ցովհաննէսեանի խօսքերը եւ անոնք ճըշմարտութեան չեն համապատասխաներ: Թերթերը դժգոհութիւն կ'արտայայտեն Հայաստանի Արտաքին նախարարին դէմ, ամնք կը դրեն որ նախարարը ատելութիւն փսխեց Թուրքիոյ դէմ, ուրիշներ կ'ըսեն որ ան պէտք բռնեց Թուրքիոյ, ամերտուանութիւն ի դէպ դրաւ Թուրքիոյ նկատմամբ եւլն. եւլն.:

Ծողովին բացումը կատարեց Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին, որմէ վերջ խօսեցաւ վարչապետ Տէմիրէլ: Տէմիրէլ մանաւորապէս ծանրացաւ Պոսնիա-Հերցեկովինի մէջ մահմետականներու վրայ ի դէպ դրուած ապանդին վրայ եւ պիտի ուզէ որ քանիերորդ դարու աշխարհը չի կրնար հանդիսատես մնալ այսպիսի վայրագութեան մը: Տէմիրէլ պահանջեց որ ժողովը շատ խիստ դատապարտէր մը հրատարակէ Սերպերու դէմ: Ցունաստան ատելի վէրջ դէմ եւ այլ այդպիսի դատապարտագրի մը հրատարակման:

Հիւր նախարարներու յատկացուած ռեժանին վրայ քով քովի նստած էին Հայաստանի ու Ադրբեջանի Արտաքին նախարարները: Նոյնը կրկնուեցաւ դիշերը, Ծոմապահչէի Պալատին մէջ սարքուած ճաշին ընթացքին: Հայաստան ու Ադրբեջան ուրեմն կը չարունակեն դրացի մնալ ոչ միայն աշխարհագրական տեսակէտ, այլ նաեւ այրուբենական կարգի տեսակէտ:

Ծողովին յաջորդական մասերը կատարուեցան դռնփակ նիստով: Բաֆֆի Ցովհաննէսեան, իր ելոյթի ակիզբին դիտել տուաւ որ Հայաստան չատ կարեւոր է Եւրոպական Խորհուրդի համար եւ Հայաստան կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Եւրոպական արժէքներու զարգացման մէջ: Բայց Հայաստանի Եւրոպական Խորհուրդի մուտքին դիմաց իրը արդելք կ'ընդունուին թուրք - հայ յարաբերութիւնները ու Ղարաբաղի հարցը:

Հայաստան որ դարերու ընթացքին տեղահանութիւն, սպանդ ու ցաղթ տեսած է, միշտ նեցուկ կանգնած է Եւրոպայի, այս տեսակէտով տկար Հայաստան մը տկարութիւն է նաեւ Եւրոպայի համար, ըսաւ նախարարը ու աւելցուց որ Եւրոպայի Խորհուրդէն ներս անոր անդամակցութիւնը լաւագոյն ապահովութիւնն է անոր գոյութեան համար:

Հայաստան պէտք է զօրանայ ամէն տեսակէտով, եւ արդէն ան ժողովրդավարերկիր մըն է իր բազմակուսակցական կեանքով: Բայց եւ այնպէս Թուրքիոյ հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները կը նկատուին դժխուար արդելք մը Հայաստանի անդամակցութեան: Հակառակ ցեղասպանութեան ողբերգութեան, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ուզած է լաւ յարաբերութիւններ մշակել Թուրքիոյ հետ: Մինչեւ այսօր Թուրքիա միշտ մերժած է ընթացք տալ այս փափաքին: Մերժած է բանալ սահմանը, երբեմն մինչեւ իսկ արդելք եղած է մարդասիրական օժանդակութիւններուն, եւ Թուրքիա կորնչուցած է իր անկողմնակալութիւնը Ղարաբաղի հարցին մէջ: Մինչդեռ Հայաստան տարբեր տեսակէտ մը ունի եւ կողմնակից է փոխադարձ գործակցութեան, որ կերպով մը եւս պիտի բերէ անցեալի լաւ յարաբերութիւններու օրերը:

Լեռնային Ղարաբաղի հարցն ալ Խորհուրդին կողմէ արդելք մը կը նկատուի Հայաստանի անդամակցութեան համար: Մինչդեռ Հայաստան յստակ կերպով դիտել տուած է որ ինք հոդային պահանջք չունի Ղարաբաղէն կամ Ադրբեջանէն: Հարցը Ղարաբաղի ու Ադրբեջանի միջեւ է: Ադրբեջան ամէն ինչ ըրած է որպէսզի Հայաստանը ներքաշէ այդ հակամարտութեան մէջ, որ հակամարտութիւն մըն է Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին համար տարուած:

Արտաքին նախարարը ապա անդրադարձաւ գաղթականներու հարցին, հրապարակի բանակցութիւններուն, եւ յայտնեց թէ Եւրոպական Խորհուրդը պիտի ընդունի Հայաստանի գործակցութիւնը: Ապա ան բաղդատութիւն մը ըրաւ Կիպրոսի ու Ղարաբաղի միջեւ: Ցետոյ յայտնեց թէ Հայաստան ինչ կը հասկնայ ինքնորոշման իրաւունքէն:

Ամէնէն վերջ Ցովհաննէսեան յայտնեց թէ Հայաստան կ'ուզէ իր գնահատանքը յայտնել Թուրքիոյ նկատմամբ, զեղեցիկ ու Հայերու համար միշտ մխաիկական արժէք ունեցող Իսթանպուլի նկատմամբ ու իր սիրելի պաշտօնակից Հիքմէթ Չէթինի կողմէ ցուցաբերուած հիւրասիրութեան համար:

Ցովհաննէսեանի այս ելոյթէն վերջ ստեղծուեցաւ մեծ դժգոհութիւն, Արտաքին նախարար Չէթին պատասխանեց եւ ըսաւ որ այդ խօսքերուն տեղը հոս չէ:

Անատոլու Գործակալութիւնն ալ արձագանգ կը հանդիսանայ այն կարծիքին համար որ Հայաստան ինչպէս ծանօթ է, Հայաստանի Արտաքին նախարարը Պոլիս ժամանած էր Սեպտեմբեր 10-ին մասնակցելու համար եւրոպայի խորհուրդի արտաքին նախարարներու նիստին: Ստորեւ Պոլսոյ «Ազգ»ին Սեպտեմբեր 11-ի թղթակցութեան առաջին մասը.-

(Շար. ր Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6/10)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հայաստանի ՄԱԿ-ի դեսպան ու Միացեալ - Նահանգներու լիազօր ներկայացուցիչ Ա. Արզումանեան Սեպտեմբեր 5-ին Երեւանի մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին լայն տեղեկութիւն տուած է իր կատարած աշխատանքին մասին: Լրագրողները առաւելաբար հետաքրքրուած են ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի այն նիստին մանրամասնութիւններով ուր քննարկուած է Ղարաբաղ եւ Ադրբեջանի հետ սահմանամերձ շրջաններու իրադրութիւնը: Ա. Արզումանեան տուած է ընդարձակ բացատրութիւններ:

***

ԼՂՀ-Ն Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐ ՓԱՌԵՐԸ

Հաւանական է որ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը ԼՂՀ ունենայ իր պետական փառերգը, որուն երեք տարբերակները կը ձայնագրուին: Ստեղծագործութիւնները՝ որոնց հեղինակներն են Եղուարդ Զաքարեան եւ Արմէն Նասիպեան, կ'ունկընդրուին ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի պատգամաւորներուն կողմէ Սեպտեմբեր 13-ին: Փառերգը, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը խորհրդանշող առաջին տարրը պիտի չըլլայ, քանի արդէն հաստատուած է Հանրապետութեան պետական դրօշ:

***

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Սեպտեմբեր 8-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի դլխաւորութեամբ խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցաւ որուն մասնակցեցան ապահովութեան հարցերու գծով նախագահի դլխաւոր խորհրդական Աչոտ Մանուչարեան, Ներքին նախարար Վանո Սիրադեղեան, Պաշտպանութեան նախարար Վաղդէն Սարգսեան եւ Հայաստանի դլխաւոր հրամանատար Նորատ Տէր-Գրիգորեան: Քննարկուած են սահմանները ապահովութեան, պաշտպանութեան եւ բանակին առընչուող հարցեր:

***

ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԲԱՑԱԻՄԸ

Սեպտեմբեր 8-ին Ստեփանաւանի մէջ, Զորագետի ափին բացումը կատարուած է քաղաքի կեդրոնական հիւանդանոցին, որ նուէրն է դերմանական կարմիր Խաչին: Ախտորոշման եւ բուժման ամէնէն արդիական սարքաւորումներով օժտուած բուժական կեդրոնը կրնայ ընդունել մինչեւ 120 հիւանդ:

***

ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԴԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Քաղաքացիական օդային բնագաւառին մէջ յայտնուած կոպիտ խախտումներու հետեւանքով իրենց պաշտօններէն հեռացուած են կառավարութեան մօտ օդային դլխաւոր վարչութեան պետի պաշտօնակատար եւ պետական օդային ընկերութեան նախագահ՝ Դմիտրի Աթթաչեան, իր տեղակալները՝ Գագիկ Միրզոյեան, Ալպէռ Համբարձումեան, Բաֆիկ Մելքոնեան, Ցովհաննէս Միրիճանեան: «Զուարթնոց» եւ «Երեւան» օդակայաններու հսկողութիւնը կ'ապահովէ Ներքին նախարարութիւնը: Արչակ Նալպանտեան կը փոխարինէ Դմիտրի Աթթաչեանը իր պաշտօններուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ պետական Խորհուրդի նախագահ Շեվարնաձէի հետ այս անդամ (Գամսախուրդիայէն ետք), Քոթիտիէն տը Փարի հարցազրոյց մը ունեցած է: Ան կը բացատրէ թէ ինչու նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները կենսական են խաղաղութեան համար: Կը ցաւի որ վրացական զօրքերու առաքումը Աբխազիա այդքան ծանր հետեւանքներ ունեցած ըլլայ: Կը յիշեցնէ Մեկրելիա եւ Աբխազիա չատ չփոթ կացութիւն մը կը տիրէ, զինեալ աւազակախումբերու արարքները 11 միլիառ ռուբլիի վնաս հասցուցած են: Կառախումբերու ճամբորդները կը կողոպտուին, բեռնակառքեր կ'անհետանան, ահաբեկիչներ կը պայթեցնեն երկաթուղիի գիծերը, կամուրջները, պետական չէնքեր: Ու կ'աւելցնէ.- «գողութիւնները 5 միլիառ ռուբլիէն աւելի են: Հայաստան որու պարենաւորման մեծ մասը այս շրջանէն կ'անցնի ծանրօրէն կը տուժէ...: Պետութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս փոխ-վարչապետը կ'առևանգուին եւ առեւանգողներն ալ ապաստան կը գտնեն Աբխազիա, նաեւ ահաբեկիչներ են որ կրակի եւ արեան մէջ կը ծովու իր նաւահանգիստներէն աշխարհէն կտզիացած մնայ: Ոչ մէկ կառավարութիւն ոչ մէկ Պետութեան կրնայ ընդունիլ»: Շեվարնաձէ յայտնելով հանդերձ թէ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները լաւ են, կ'ըսէ թէ առայժմ ՀԱՊ-ի անդամ դառնալու կողմնակից չէ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը բարի կամեցողութեան որպէս ապացոյց առաջարկեց Կոլանի մէկ մասը ետ տալ խաղաղութեան փոխարէն Սուրիոյ հետ: Այս վերջինը կը պահանջէ Կոլանի ամբողջական պարպումը, ինչպէս հաստատեց Արտաքին նախարարը: Փարիզի մէջ ալ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Փերէս փափաք յայտնեց որ Ֆրանսա կենսական դեր մը խաղայ Մերձաւոր Արեւելք:

ՊՈՒՇ չի յաջողիր տակաւին ապահովել հրէական քուէն, հակառակ վերջերս ըրած ջիջումներուն (վարկերու): Առջի օր, նոր ճառ մը խօսած է հրէական կազմակերպութիւններու զօրաւոր միութեան մը միջազգային համագումարին, թուելով ինչ որ ինք եւ կառավարութիւնը ըրած են ի նպաստ Իսրայէլի, բայց, ըստ թղթակիցներուն չէ կրցած համոզել, միայն զինքը մտիկ ըրած են քաղաքավարութեամբ:

«ԱՆՈՆՔ ԹՔԵՐ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՎՐԱՅ...»

Եւդենի Համբարձումով Ռուսաստանի Դեպարտմենտի Մոսկուայի Միջազգային հարցերու եւ արտաքին տնտեսական կապերու Կոմիտէին նախագահն է. միջազգային ճանաչում գտած այս քաղաքագէտ - մտնտեսագէտը Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականութեան ու նաեւ Ղարաբաղի մասին Կարօ Ախթայեանի հարցազրոյցի մը ընթացքին որ լոյս տեսած է «Հայաստան» օրաթերթին Օգոստոս 21-ի թիւին մէջ:

Ե. Համբարձումով մէկէ աւելի անգամներ կ'ըսէ թէ հայերէն չգիտնալով հանդերձ, միշտ Հայ կը զգայ ինքզինք եւ երբեք չի մոռնար ատիկա: Կ'աւելցնէ բնականաբար թէ իր պաշտօնը իրեն համար բոլոր պարագաներուն մէջ առաջնահերթ կը դարձնէ Ռուսաստանի չահերը: Ան ծնած է Մոսկուա 1929-ին. մայրը Ռուս ըլլալով, ռուսերէնը եղած է մայրենի լեզուն. հայրը բաքուցի Հայ մըն էր որ նախ դաստիարակուած էր Գերմանուհի խորթ մօրը եւ ապա ռուսական միջավայրի օրէնքներով:

Զրոյցը երբ կը հասնի Ղարաբաղի հարցին, ան կ'ըսէ. «Առաջին հերթին, ըստ իս Ղարաբաղի հարցին մէջ ամենամեծ սխալը սկիզբին իսկ մենք՝ Հայերս գործեցինք: Խօսքն այն մասին է, որ երբ Սումգայիթէն անմիջապէս յետոյ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին բաղաքական բիւրոն նոյնիսկ համաձայնած էր փոխել Ղարաբաղի օրինավիճակը, որուն մասին ինծի պատմած էր անձամբ Գորբաչովի օգնական Շահնազարովը. հայկական կողմը չհասկցաւ ընձեռնուած լաւագոյն կարելիութիւնը եւ հրաժարեցաւ անկէ»:

Համաձայնելով անցեալի այս արժեւորումին, զրուցավարը կ'ուզէ որ հայազգի քաղաքագէտը խօսի նաեւ այսօրուան եւ ապագային մասին: Ան նախ կ'ըսէ թէ չատ բան կախում ունի մինչեւ վերջերս Ղարաբաղի մէջ եղած ռազմական նախաձեռնութենէն. այսուհանդերձ, պէտք է փնտռել Ադրբեջանի հետ խաղաղ եւ դիմադաշնային յարաբերութիւններու տարբերակները: Առանց կարգին կը նշէ այն որ պէտք է Ադրբեջանին վարելիութիւն տրբուի իրեն համար ընդունելի տարբերակով դուրս գալ պատերազմէն. եթէ նոյնիսկ ատիկա ըլլայ անցքի ժամանակի մը համար: Կ'առաջարկուի նաեւ Ռուսաստանի կազմին մաս կազմելու տարբերակը. մէկ խօսքով՝ «պէտք է փնտռել տարբերակներ եւ ձգտիլ որ անոնք երազային չըթուին»:

Իսկ ներկայիս յառելով, Ե. Համբարձումով կ'ըսէ. «կը վախնամ որ Ղարաբաղի պայքարին մէջ Հայերը կրնան իրենք իրենց պարտուիլ: Որովհետեւ երբ իշխանութեան պայքար կը ծաւալի, երբ շարք մը քաղաքական խմբաւորումներ միահամուռ չեն նոյն հարցին մէջ, ատիկա կործանարար է»:

Պատասխանելով այն հարցումին թէ ինչպէս Հայաստանը միշտ եղած է մեծերու համար խաղաթուղթ մը, ինչպէս կը կրկնենք յաճախ, այսօր ալ նոյն պարագան չի՞ ներկայանար Ղարաբաղի համար, Ռուսաստանի Միջազգային հարցերու եւ արտաքին տնտեսական կապերու Կոմիտէին նախագահը կ'ըսէ ամենայն սառնութեամբ. «Ղարաբաղը ոչ մէկ քաղաքական խաղաթուղթ կը ներկայացնէ ուրիշ տէրութիւններու համար, որովհետեւ ընդհանուր առմամբ, աւոնք թքեր են Ղարաբաղի վրայ... հակամարտ հայերն մեծերու համար թէ կայ Ղարաբաղ կամ չկայ, նոյն հաշիւն է... հաւանօրէն նաեւ Ռուսաստանի համար: Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ միւսներուն համար Ղարաբաղը կը նմանի ակռայի աննշան ցաւի որ շատ հազուադէպ կերպով ինքզինքը կը զգացնէ»:

Ե. Համբարձումով անկեղծօրէն ըսելէ եառ թէ նոյնն է պարագան նաեւ Հայաստանի համար, հարկաւոր կը նկատէ չկարծել թէ բոլորը պէտք է իրենց դրծը ձգեն եւ Ղարաբաղով զբաղին: Ուրեմն, պէտք է Հայաստան իր ուժերով ամէն ինչ ընէ, ոչինչ խնայէ մարտական յաղթանակի համար որպէսզի չկրկնուի 1918-ի դաշնակցական կառավարութեան օրինակը: Ան հայկական կողմին նոր մէկ սխալը կը նկատէ Շուշիէն եւ Լաչինէն եառ խաղաղ բնակչութիւններու լայնածաւալ ծրագիր չներկայացնելը. ծրագիր որ պէտք է ունենար նաեւ տարածքային փոփոխութիւններու առաջարկներ:

Զրոյցը փակելու համար երբ Կ. Աթայեան քանի մը յուսադրիչ խօսք կը խնդրէ իրմէ, Ե. Համբարձումով նախ կ'ըսէ. «եթէ դարերու ընթացքին Հայը որպէս ազգ եւ Հայաստան որպէս պետութիւն չկործանեցաւ, երբ գիտենք թէ որքան ժողովուրդներ կուլ տուին Պատմութեան յորձանուտները եւ թէ մեր ժողովուրդն ալ բանի մը անգամ յայտնուեցաւ կործանումի եզրին, ուրեմն ոչ մէկ պատճառ կայ կարծելու որ ատիկա այսօր տեղի կ'ունենայ»: Ապա, անուղղակի կերպով, որպէս զոյատեւելու պայման, կ'աւելցնէ. «բայց կարեւոր է որ արթուն ձայի կեանքին, որպէսզի չզոհուի երեւակայութեան, ռոմանթիզմին եւ իւրօփիզմին ինչ որ իւրայատուկ է մեր ժողովուրդին»: Անհրաժեշտ կը նկատէ սիրոյ պահպանումը հարազատ պատմութեան ու մշակոյթին հանդէպ, անոր փոխանցումը սերունդէ սերունդ որով կը պահպանուի սարերու եւ քարերու մէջ կորսուած, «առայժմ փոքրիկ այն երկիրը որ կը կոչուի Հայաստան...»: Ան կ'աւելցնէ նաեւ որ «արդարութիւնը անպայման կը յաղթէ եւ կու գայ նաեւ մեր ժողովուրդին ժամանակը եւ "առայժմ փոքրիկ Հայաստան" հսկացութենէն դուրս կը մղուին առաջին երկու բառերը»:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆԻ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԴՊՐՈՑԸ ՄԱՐՍԷՑԼ

1981-ին է որ Համազգայինը իր դպրոցական ցանցը կը ծաւալէ Ֆրանսայի վրայ, բանալով կրթական օճախ մը Մարսէյլի մէջ: 80 հազար ղնահատուած հայկական զաղութ մը ծանօթ իր ջերմ հայկականութեամբ տեսականօրէն չէր կրնար բաւարարուիլ մէկ ամէնօրեայ դրոցով մը եւ զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ հաստատուած չարաթօրեայ հայերէնի դասընթացքներով:

Զորս աշակերտով կը հիմնուի առաջին դասարանը հողի մը վրայ վարձու առնուած Մարսէյլի քաղաքապետարանէն: Աւելորդ է ծանրանալ առաջին քայլերու դժուարութիւններուն վրայ: Կը բաւէ ըսել թէ ոչ մէկ բան ակներեւ էր հաւաքելու համար ձեռնարկին տաժանքը: Սակայն հաւատալով, տոկալով, յարատեւելով, աշխատելով տարուէ տարի աշակերտներու թիւը արձանագրեց յարաճուն յաւելում, հետաքրքրութիւնը չատցաւ եւ այսօր Համազգայինի երկլեզու դպրոցը կը կատարէ իր 12-րդ վերամուտը 185 աշակերտներով: Միայն թուական վիճակագրութիւնները կը բաւեն ապացուցանելու համար ձեռք ձգուած յաջողութիւնները:

Դպրոցը, ամէն տարի, հարստացաւ նոր դասարանով մը: Այս վերամուտին կը բանայ երկրորդականի Բ. շրջանին Ա. դասարանը 4 աշակերտներով: Ակնկա կը նշանակէ թէ 1993-94 ուսումնական տարեշրջանի աւարտին Համազգայինի դպրոցը պիտի ունենայ լրիւ ընթացքը կատարած շրջանաւարտներ որոնք առաւել, յաջողութեան պարագային, պիտի ըլլան հաստատութեան առաջին «պաշըլիէ»»ները: Արդ, Ա. դասարանը կարեւոր հանդրուան մըն է, ինչպէս կ'ընդգծէ դպրոցի տեսչուհին՝ Սեդա Պիպերեան, դէպի հիմնական նպատակին իրագործումը, այսինքն մանկապարտէզէն աւարտական դասարանի հաստատումը:

Աւրդարեւ, Համազգայինի երկլեզու դպրոցը ունի մանկապարտէզի երեք մակարդակները 45 աշակերտով, նախակրթարանի հինգ դասարանները 80 աշակերտով, երկրորդականի Ա. շրջանը (չորս դասարան) եւ Բ. շրջան (երկու դասարան) 60 աշակերտով:

Համազգայինը բոլորովին մասնաւոր (փրիվէ) դպրոց մըն է որ անշուշտ կ'իրագործէ բոլոր դասարաններուն մէջ, պետական ուսումնական պաշտօնական ծրագիրը, եւ նոյն ատեն կարելիութիւնը ունի, եւ ասիկա առաւելութիւն մըն է հայկական տեսակէտէն, օրուան, չարթուան ժամանակացոյցին մէջ յարմարագոյն պահերուն զետեղել հայերէնի դասերը: Այսպէս, մանկապարտէզին մէջ ժամերը հաւասարապէս, յիսուն առ յիսուն, բաժնուած են ֆրանսերէնի եւ հայերէնի ուսուցումով: Նախակրթարանի դասարաններուն մէջ հայերէնը կը դասաւանդուի չարաթը հինգ ու կէս ժամ, այսինքն նուազագոյնը օրը մէկ ժամ: Իսկ երկրորդականի բաժնին մէջ հայերէնի ուսուցման վերապահուած է չարաթը հինգ ժամ: Հայերէն լեզուի ուսուցման պատասխանատուն է վաստակաւոր մանկավարժ Տիկին Լուսին Մալիքեան որ կը վարէ նաեւ փոխ-տեսչուհիի պաշտօնը: Որպէս օտար առաջին լեզու կ'ուսուցուի անգլերէնը, իսկ Բ. օտար լեզուն, 4-րդ դասարանէն սկսեալ, ռաշներէնն է: Անշուշտ կարելի է նաեւ ընտրել հայերէնը որպէս օտար Ա. կամ Բ. լեզու: Անգլերէնը, ինչպէս այլեւս քիչ մը ամէն տեղ, կը դասաւանդուի նաեւ նախակրթարանի Սկ - Էմ 2 դասարանը:

Համազգայինի երկլեզու դպրոցի կառոյցը մանկապարտէզին պաքալորէա՝ հրապուրիչ է, սակայն ֆրանսական կրթական դրութիւնը կը պահանջէ մեծ միջոցներ՝ նիւթական, մանկավարժական, սարքաւորումի եւլն... եւ անհրաժեշտ է քայլ բռնել պետական հաստատութիւններուն հետ, որպէսզի դպրոցը ունենայ եւ պահէ մակարդակ մը: Ակնկա այնքան ալ դիւրին չէ եւ կը դնէ դպրոցի մատակարար խորհուրդը մեծ պարտաւորութիւններու եւ լուրջ պատասխանատուութիւններու առջեւ:

Համազգայինի երկլեզու դպրոցի մատակարար խորհուրդը կը դանուի այսօր այլ դժուարութեան մը առջեւ: Հողամասը որուն մէկ մասին վրայ կը կանգնի դրպրոցը, քաղաքապետարանին կողմէ ծախու դրուած է: Ամբողջ հողամասը, չուրջ երեք հեկտար, կ'արժէ 8,5 միլիոն Ֆր., իսկ միայն այն մասը ուր կառուցուած է դպրոցը, չուրջ 8 հազար քառակուսի մեթր, քաղաքապետարանը կը պահանջէ 1,5 միլիոն Ֆր., եւ նախապատուութիւնը կու տայ դպրոցին: Անցեալ դպրոցական տարեշրջանի վերջին ամիսներուն բանական աղմուկ բարձրացուց այս հարցը որ չատ նեղ կացութեան կը մատնէ մատակարար մարմինը: Մարսէյլի հայ կազմակերպութիւնները, ժողովուրդը ցոյց տուին իրենց համակրանքը: Դպրոցի մատակարար խորհուրդը ունի անկատած իր ծրագիրը՝ դպրոցին դոյութիւնը փրկելու համար, մէկ կամ միւս ձեւով:

Ահաւասիկ սպառնալիք մը որ հարկ է դիմագրաւել խիտ չարքերով: Դպրոցը հայկական Սփիւռքի տարածքին վրայ հզօրագոյն կռուանն է Հայուն դոյութեան եւ տեւականութեան:

ԿԱՐՕ ՑՈՎԱՆԻՓԵԱՆ

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

Եօթանասունամեակն է ի. ղարու քրտական առաջին կաթողիկոսութեան: 1922-ին Բրիտանացիները Մուսուլի չրջանին կառավարիչ կարգեցին քիւրտ ազդեցիկ ընտանիքէ մը սերած չէյխ Մահմուտ Պարզանին: Ան ուզէ հոգիներ կառավարութիւն մը կազմեցնել, զրօսմաթուզթ ապահեց ու սկսաւ թերթ հրատարակել:

Ատիկա միակ կառավարութիւնը եղաւ 25 միլիոններոց ժողովուրդի մը որ ցրուած էր հինգ երկրի մէջ ու միշտ զոհուեցաւ մեծերու չահերուն ու քաղաքական խաղերուն:

Ա. աշխարհամարտի ակիզբին երկու դաշտնի բանակցութիւններ այս մասին ըլլոչ լուսաբանութիւն մը կը բերեն. 1915-ին Բրիտանիոյ Գահիրէի մարզպանը Մկ-քէյ էչրիֆ Հիւսէյինի կը խոստանար պատրական թագաւորութիւն մը հիմնել, եթէ յայտարարէին թէ իրենց կողքին կռուին կը մասնակցին. իսկ 1916 Մարտին Անգլիացին Մարք Սայքս եւ Ժ. Փիքօ իրենց անունով կոչուած համաձայնագիրը կը ստորագրէին. Օսմանեան կայսրութեան անկումը մօտ էր ու ժառանգը բաժնելու ախորժակները բացուած. Պաղեստինն ու Վարին Միջագետքը Լոնտոնի բաժին պիտի ըլլային, իսկ Սուրիան, Լիբանանը եւ Մուսուլը՝ Փարիզի:

Սակայն Բրիտանիա որ չէր ուզեր հրաժարիլ քարիւղով հարուստ Մուսուլէն, 1917 Մարտ 11-ին գրաւեց վիլայէթը եւ երկու ամիս ետք չէյխ Մահմուտ առանչին անգամ կառավարիչ կարգուեցաւ. անմիջապէս դինեալ խմբակներու միջոցաւ ձեռնարկեց զօրացնելու իր իշխանութիւնը. երբ Բրիտանացիները համաձայն չգտնուեցան, անոնց հետ ելաւ բախում ունեցաւ ու 1919 Մայիսին Քիւրտիստանի անկախութիւնը հռչակեց: Իրեն քիւրտ գեղախումբերն ալ միացան իրեն: Բրիտանացիները Յունիսին յաջողեցան ձերբակալել չէյխ Մահմուտը եւ Հնդկաստան աքսորել: Անոնք Պաղեստինի մէջ հրէական ապզ. բոյն մը հիմնելու իրենց խոստումն ալ չկրցան յարգել Շէրիֆ Հիւսէյինի պատճառով որ Թագաւորութիւն հռչակած էր: Անոր արուեցաւ Իրաքը, Պաղտատը եւ Մուսուլ վիլայէթներով:

1920 Օգոստոս 10-ին ստորագրուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը որ հայկական եւ քրտական անկախ պետութիւններ կը նախատեսէր: Սակայն նոյն չրջանին զուդիսթեցաւ Օսմանեան կայսրութիւնը արդիական Թուրքիայով մը փոխարինելու Աթաթիւրքի ծրագիրը. ան կը պահանջէր Մուսուլը: 1922-ին Անգլիացիները Քիւրտերու անկախութեան պահանջքը հանդարտեցնելու համար, կանչեցին չէյխ Մահմուտը ու Իրաքի հետ միատեղ ստորագրուած յայտարարութեամբ մը ճանչցան քրտական կառավարութիւնը: Անոնք պիտէին թէեւ որ Քէրքիւքի եւ Մուսուլի քիւրտ հին ընտանիքները պիտի չճանչնային Շէյխին հեղինակութիւնը, այլ իրաքանչիւրը պիտի չմտնար ինք բանալ իշխանութեան: 1923 Մարտ 3-ին չէյխ Մահմուտ իրանեան Քիւրտիստան անցաւ իսկ քանի մը ամիս ետք, Յուլիս 1923-ին ստորագրուեցաւ Լոզանի դաշնագիրը: Ան մէկդի դրաւ Հայաստանի ու Քիւրտիստանի անկախութեան ծրագիրը: Թուրքիոյ վարչապետը Ի. Ինէօնիւ միշտ Մուսուլը կը պահանջէր այն պատրուակով որ Թուրքիա Թուրքերու եւ Քիւրտերու հայրենիքն էր:

Սակայն 1925 Դեկտեմբեր 16-ին վիլայէթը Իրաքի կցուեցաւ ու կազմեց իրաքեան Քիւրտիստան: Ֆրանսական կառավարութիւնը ըստ էս վնասուց հատուցում թրքական քարիւղի ընկերութեան բաժնետոմսերուն 23,75%-ը ստացաւ, այդ ընկերութիւնը լուծուած ըլլալով: Քիւրտերը անկէ ի վեր բաժնուած են հինգ երկրի միջեւ:

1930-ին երբ Լոնտոն Իրաքի թագաւորին հետ պայմանագիրը ստորագրեց, քրտական ապստամբութիւն մը ծայր տուաւ ու չէյխ Մահմուտ առիթէն օգտուե-

լով փորձեց լշխանութիւնը ձեռք անցնել։ Իրաք օգնութեան կանչեց Բրիտանիան եւ ութ ամիս զիմադրելէ ետք Շէյխը Պաղտատի մէջ պարտադիր բնակութեան դատապարտուեցաւ։

Քիւրտ ուրիշ ցեղապետ մըն է Մուսթաֆա Պարզանի որ 1943-45 ազգայնական ընդարձակ անհնազանդութեան մը առիթորդը եղաւ։ Բ. աշխարհամարտին ալիքէն, Իրանի Քիւրտերը զրեթէ ապրած կ'ապրէին լեռնային իրենց չէզոք զօնին մէջ որուն հիւսիսակողմը պրաւած էր Անգլիացիներու, իսկ հարաւակողմը Խորհ. Միութեան կողմէ։

1946 Յունուար 22-ին Պարզանի եւ իր մարդիկը Մահապատի մէջ կառավարութիւն մը կազմեցին, յայտարարելով թէ պատրաստ են Թեհրանի հետ յարաբերութիւնները վերահաստատելու, այն պայմանով որ ժողովրդավարական օրէնքներ կիրարկուին երկրին մէջ ու ազատ ընտրութիւններ տեղի ունենան։

Նախին կառավարութիւնը կ'ընդունի պայմանները, արտօնութիւն խզբելով որ պինակ խումբեր ղրկէ Մահապատ, հրաւիրելու բանակցութիւններու ազատ կայցնելին։ Քիւրտ նախապահը խաղի դալով ցնդունի եւ Դեկտեմբեր 15-ին իրանեան ուժեր քաղաք մտնելով կը ձերբակալեն բոլոր զեկավարները որոնց մեծ մասը երեք ամիս ետք մահուամբ կը պատժուին։ իսկ Պարզանի հալածուած՝ Ազարայէն, Պաղտատէն ու Թեհրանէն, կը պարտաւորուի Խորհ. Միութիւն անցնել։

Քրտական հարցը երրորդ անդամ կ'արծարծուի 1970 Մարտ 11-ին։ Պարզանիի (որ Իրաք վերադարձած է Հանրապետութեան հռչակումով) եւ փոխ նախագահ Սատտամ Հիւսէյնի միջեւ կը ստորագրուի համաձայնութիւն մը որով օրինաւոր ինքնավարութիւն կը արուի քիւրտ ժողովուրդին։ 1974-ին Պաղտատ իակողմանի կերպով կ'երկարաձգէ համաձայնութիւնը զոր Պարզանի կը մերժէ վաւերացնել, առարկելով որ Քէրքիւքը ինքնավար չրջանին մէջ առնուած չէ, քարիւղի եկամուտներէն իրենց բաժին կ'ուզուի, քրտական զիւղերը կ'արաբականացուին եւ թէ անոնց բնակչութիւնը զէպի հարաւ կը տեղափոխուի։

Ուրեմն ճակատումը կը վերակսի։ Պարզանի ոչ Իրանի, ոչ Սէ-Ի-Ա-ի նեցուկը ունի։ 1988-ին Պաղտատի նախաձեռնութեամբ քրտական օրէնադիր խորհուրդը եւ զործադիր մարմին մը կը կազմեն որոնք քիւրտ ընդդիմութեան կողմէ կը դատապարտուին։ ինքնավարութիւնը ունի ձեւական բնոյթ ունի, քան իրական։ Պարզանի կը ջանայ Խոմէյնիի նեցուկը ապահովել եւ Իրան - Իրաք պատերազմին ընթացքին Պաղտատ քիմիական դէնքով փոխադարձութեան կը դիմէ։

Քրտական չարժումներու վերջին օգակը կարելի է նկատել Ծոցի պատերազմին անցքերը։ 1991 Փետրուար 15-ին նախագահ Պուշ կոչ կ'ուղղէր Իրաքցիներու որ Ս. Հիւսէյնը պարտաւորէին իր աթոռը զիջելու։ Քիւրտերու մեծամասնութիւնը եւ Շիիները կ'ապստամբէին։ սակայն անոնց հատանական մէկ յարձակումը ոչ Սատտամ Ալրաբիոյ, ոչ ալ Թուրքիոյ զործին կու գար։ Միացեալ - Նահանգները կամաց մը յետ քայլ կ'ընէին իր երկու պինակիցներուն ռազմավարական չահերուն չվնասելու համար։

Շատեր զարմացան տեսնելով որ քիւրտ հակառակորդ զարգուխները բանակցութիւն կը վարեն Ս. Հիւսէյնի հետ, 1970-ի ինքնավարութեան օրէնքին հիման վրայ։ սակայն Քուէյթը ապատգրող խումբին նեցուկ չգտնելէ ետք ուրիշ ի՞նչ կրնային ընել անոնք։

ՄԱԿ-ի ընդունած մարդասիրական միջամտութեան իրաւունքը ու 36-րդ յօդուածի հասարակածայինէն հիւսիս կազմակերպուած միջազգային պահպանութիւնը կարծ մը հանգստութիւն ապահոված են 4 միլիոն քիւրտ բնակչութեան որուն մէկ երրորդը խոյս տուած էր տարափելի պայմաններու մէջ ու ապա վերադարձած։

Ապագային հետ նոր զրաւով մը Քիւրտերը 1992 Մայիս 19-ին 105 անդամներով խորհրդարան մը ընտրեցին, նաեւ 15 հոդինոց կառավարութիւն մը։ վարչապետը՝ Ֆուատ Մասում էրպիլը պնտրեց որպէս մայրաքաղաք։ տուրքեր տահմանեց որպէսզի կարելի ըլլայ ոստիկանական ուժ մը պահել վարչակարգութիւնը կազմակերպել։ Պահուած են իրաքեան դրամանիշն ու դրոշմաթուղթերը։

Քիւրտերու համար խոչընդոտը պիտի ըլլայ այն որ Պաղտատ ընդունէր ժողովրդավար դաշնակցային Պետութեան մը կազմութիւնը։ Պիտի իրականա՞յ Քիւրտերու երազը, մինչ արդելքները նոյնը կը մնան։ քրտական մրցակցութիւնը, կեդրոնական իշխանութեան խաղերը, դրացի երկիրներու եւ մեծ տէրութիւններու չահերը։ Այսուհանդերձ, կայ նոր ազգակ մըն ալ։ այն սուր գիտակցութիւնը թէ միջազգային հանրութիւնը մարդկային եւ փոքրամասնութեան իրաւունքներ ունի։

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԵՐԳԻՉԱՆԴ

Մի քեաւառգի մտնում է Աչտարակի չուկան, տեսնում է մի մարդ օղի է վաճառում։ Ասում է.

- Ա՛յ մարդ, էսի որ ծախում ես, բա-տուց լաւ բան պիտի առնե՞ս։

Ա ՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Գերմանիոյ Շրջապատի նախարարը օրէնքի բանաձեւ մը ներկայացուցած է որ ինքնաչարժի արտադրիչներուն կը տիպէ վերջին տիրոջմիչն ետ առնել իրենց մակնիշին պատկանող կառքերը։ Օրէնքը ընդունուելու պարագային, պիտի կիրարկուի նաեւ օտար արտադրիչներու, 1993-էն սկսեալ։ Անոր նպատակն է քաջալերել մասնագէտները որ յղանան այնպիսի ինքնաչարժներ որոնց մասերը կարելի ըլլայ դիւրութեամբ անջատել, քակել իրարմէ ու մեծ մասով վերամշակման ենթարկել։

***

ԲՈԼՈՐ ԼԵՀԵՐԸ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՊԻՏԻ ԶԲԱԼԱՆ

Լեհաստան կը պատրաստուի չրջանառութեան մէջ դնել նոր «զլոթի» մը։ այդպէս կը կոչուի երկրին դրամանիշը։ Երկար տարիներու դրամատնոյքը այնպիսի կացութիւն մը ստեղծած է որ հայ մը դնելու համար այսօր 10 հազար զլոթի պէտք է վճարել։ մարդոց դրամապանակները ուռած են թղթադրամներով։ Նոր զլոթին ներկայի 10 հազարին համարժէք պիտի ըլլայ։ Ամէն մարդ համաձայն ըլլալով փոփոխութեան, վախ կը յայտնուի որ նոր դրամանիշը խթանէ դրամատնոյքը եւ առեւտրականները դիները կլորցնելու մղուին։

***

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԾՈՑԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԸ

Գիտնականներու խումբի մը պրպտումները ճշդած են թէ պատերազմէն ետք պարսկական Ծոցին ապականումը ակնկալուածէն վար աստիճանի մը վրայ մնացած է։ Մոնաքոյի ծովային տարրալուծարանէն մասնագէտի մը համաձայն Ծոցը թափուած քարիւղին մեծ մասը արագօրէն անհետացած է։ Իսկ հրդեհուած նաւթահորերու պատճառած ապականութիւնը, Միացեալ - Նահանգներու հիւսիս - արեւելեան ափերէն եւ Բրիտանիոյ բաց ծովերէն աւելի չէ։ Նոյնիսկ ուրոշ չրջաններու ափերը նախկինէն նըւազ ապականած են պատերազմին ընթացքին նաւթատար նաւերու երթեւեկին բացակայութեան պատճառով։

***

ՀԻԹԼԷՐ ԵԲՐԱՑԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Եբրայերէն թարգմանութեամբ Իսրայէլի մէջ լոյս տեսած է Ա. Հիթլէրի «Պայքարս» գործը որ դրի առնուած է բանտի խուցի մը մէջ։ Համալսարանական հրատարակչութեան մէջ մասնագիտացած հասատատութիւն մը ձեռնարկած է այդ գործին։ ամբողջական բնագիրը չէ հրատարակուածը, այլ 130 էջնոց քաղուածք մը որ ունի սեւ-ձերմակ պարզ կողք մը ու 400 տպաքանակ։ Թարգմանիչը ներեք տարի ապասելու հարկադրուած է հրատարակիչ մը ճարելու համար։ Այդ թարգմանիչը կը կոչուի Տան Եարոն։ 72 տարեկան է ու ընտանիքը կորնդուցած նացիներու կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ։ Հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ իր նախաձեռնութիւնը։ «պէտք է ճանչնալ թէ ո՛վ է, ի՛նչ է մեր թշնամին»։

***

ՀՐԵԱՆԵՐՆ ՈՒ ՃԱՓՈՆՆԵՐԸ ԶԱՐՄԻԿՆԵ՞Ր ԵՆ

«Հրեաներն ու ճափոնները երկրագնակ ժողովուրդներէն երկուքն են, միայն թէ սովորական երեւոյթ չէ անոնք իրարու առընչել»։ Այս արտայայտութիւնը կը պատկանի հրեայ հեղինակի մը որ դիմելով մինչեւ Աբրահամի ու Թիմու կայսրին ժամանակները, բազմաթիւ նմանութիւններ կը նշմարէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ։ Այս նմանութիւններու զըխաւորներն են երկու պաղթեր որոնք կապուած են «Ընտրեալ ազգ»ի եւ «աւետեաց աչխարհ»ի գաղափարներուն։ Կայ նաեւ «հակահրեայ» եւ «հակաճափոն» հոսանքներու գոյութիւնը, յատկապէս Թ. դարուն։ Հետաքրքրական է հրեայ-ճափոնական յարաբերութիւններու պարագան, Բ. աչխարհամարտին ընթացքին ու անկէ ետք։ Լեհ եւ Լիտուանացի հազարաւոր Հրեաներ փրկուած են ճափոն հիւպատոսի մը չնորհիւ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի չրջափակին մէջ, Օգոստոս 14-ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի ամառնային ճամբարի ամավերջի հանդիսը։ Բացումը կատարած է ճամբարի ուսուցիչ՝ Լենա Գոստապեան։ Աչակերտները զեղարուեստական բաժին մը գործադրած են։ Խօսք առած են ՀՕՄ-ի Ռուբինա մասնաճիւղի ներկայացուցիչ՝ Արփի Ալաջանեան, ճամբարի ուսումնական մարմնի ատենապետ՝ Զարեհ Տէրվիչեան եւ ճամբարի տնօրէն՝ Վարուժան Նիկոլեան։

***

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ, Յուլիս 26-ին, արեւելեան թեմի առաջնորդ՝ Խաժակ Եպիսկ. Պարսամեան կուսակրօն քահանայ ձեռնադրած է Վազգէն ատակ սարկաւագ Պէրպէրեանը։ Ըստ հայ երուսաղէմի աւանդութեան է որ Խաժակ Եպիսկ. այս ձեռնադրութիւնը կատարած է Վարդավառին (այլակերպութեան տօնին)։

ցած հաստատութիւն մը ձեռնարկած է այդ գործին. ամբողջական բնագիրը չէ հրատարակուածը, այլ 130 էջնոց քաղուածք մը որ ունի սեւ-ձերմակ պարզ կողք մը ու 400 տպաքանակ։ Թարգմանիչը երեք տարի ապասելու հարկադրուած է հրատարակիչ մը ճարելու համար։ Այդ թարգմանիչը կը կոչուի Տան Եարոն։ 72 տարեկան է ու ընտանիքը կորնդուցած նացիներու կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ։ Հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ իր նախաձեռնութիւնը։ «պէտք է ճանչնալ թէ ո՛վ է, ի՛նչ է մեր թշնամին»։

***

ՀՐԵԱՆԵՐՆ ՈՒ ՃԱՓՈՆՆԵՐԸ ԶԱՐՄԻԿՆԵ՞Ր ԵՆ

«Հրեաներն ու ճափոնները երկրագնակ ժողովուրդներէն երկուքն են, միայն թէ սովորական երեւոյթ չէ անոնք իրարու առընչել»։ Այս արտայայտութիւնը կը պատկանի հրեայ հեղինակի մը որ դիմելով մինչեւ Աբրահամի ու Թիմու կայսրին ժամանակները, բազմաթիւ նմանութիւններ կը նշմարէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ։ Այս նմանութիւններու զըխաւորներն են երկու պաղթեր որոնք կապուած են «Ընտրեալ ազգ»ի եւ «աւետեաց աչխարհ»ի գաղափարներուն։ Կայ նաեւ «հակահրեայ» եւ «հակաճափոն» հոսանքներու գոյութիւնը, յատկապէս Թ. դարուն։ Հետաքրքրական է հրեայ-ճափոնական յարաբերութիւններու պարագան, Բ. աչխարհամարտին ընթացքին ու անկէ ետք։ Լեհ եւ Լիտուանացի հազարաւոր Հրեաներ փրկուած են ճափոն հիւպատոսի մը չնորհիւ։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

— 5 —

Ջինուորը երերցուց իր գլուխը ժխտականօրէն, որովհետեւ ըստ իրեն այդ տեսակ պղպիկ մը չէր կրնար փոխուիլ։ Եթէ տարիքը առնէ, եթէ ամուսնանայ, եթէ նոյնիսկ զաւակներ ունենայ, պիտի մնայ նոյն Աղաւնին։ Կենդանի օրինակը մէջտեղն է. տե՛ս էլզիա հանըմը։ Ճիշդ իր ծօրաքրոջ պիտի նմանի։ Խենթ չէ, ապուշ չէ, բայց ուրիշ ծուռ բան մըն է։ Չոյն սահմանելու համար ճիշդ բառը չի կրնար գտնել Աւետիս, բայց կը զգայ ու ապահով է թէ դուն ալ կ'ըմբռնես։ Ինք զարգացած տղայ էէ. տե՛ս, իր խօսելակերպն իսկ յայտնի է։ Իբրեւ թէ հայերէն կը խօսի, բայց գործածած բառերուն մեծ մասը թրքերէն է։ Թէեւ կ'ամչնայ, բայց միւս կողմէն ալ գոհ է Աւետիս այն պատճառաւ որ դուն կը տեսնես թէ ինք գիտակցութիւնը ունի իր թերութիւններուն, գիտակցութիւնը ունի իր վիճակին։ Այդ պատճառաւ է որ դուն նստած ես եւ իր խօսքերուն ականջ կու տաս. այլապէս չատոնց մեկնած պիտի ըլլայ, ինչպէս որ ուզեցիր ընել միւս Աւետիսին դիմաց։ Այդ միւս Աւետիսը գոյութիւն չունի։ Անշուշտ Արթաքի էֆէնտիին բաներ մը պատմած է քեզի, եւ ըսածները սուտ ու սխալ չեն, գոնէ ինչ որ կը վերաբերի Աղաւնիին։ Օր մը ծակ մը ըլլար եւ ականջ տայիր երկու նշանածներուն խօսակցութեան։ Անհաւատալի բան էր, յուսահատական բան էր։ Կարելի չէր Աղաւնիին հետ խօսիլ լրջօրէն։ Սկիզբները չատ փորձած էր Աւետիս, բայց տեսած էր որ դէմը մարդ չկայ։ Այնպիսի աղջիկ մըն է որ միայն տղայական խօսակցութենէ եւ խնդուքէ կ'ախորժի։

- Մարդ ըսածդ տարօրինակ է, աւելցուց Աւետիս։ Վերջ ի վերջոյ ես ալ սկսած էի Աղաւնիին պէս խօսիլ։ Տեղւոյն վրայ այլեւս ուշադրութիւն իսկ չէր ըներ, բայց անմիջապէս որ հեռանար իր նշանածէն՝ կ'անդրադառնար իր խօսքերուն ու կը տրտմէր։ Շատ քիչ անգամ միայն կը խնդար՝ այն ալ դեղին խնդուքով մը։ Տիկին Արմենուհի, մարդ ըսածդ այսպէս է. երբ կը տեսնէ թէ ի՛նչ բանէ կ'ախորժի իր սիրած անձը, կ'ընէ այդ բանը նոյնիսկ եթէ ան անախորժ է։ Դիմացինին ժպիտը վայելելու համար՝ կ'ընէ այդ բանը։

Նորէն լռեցին։ Աւետիսի ալ բազուկին վրայ որ մերկ էր եւ լուացքէն կարմըրած, կը քալէր նոճիէն ինկած միջատ մը։ Խոհարարը զայն վար նետեց, ու ըսաւ. - Մարդ ըսածդ տարօրինակ է։ Կոյր է կ'ըսեն։ Ինք էէր կարծեր։ Կը խորհէր որ մարդս կուրութիւն կ'ընէ բայց չատ անգամ դիտակցութիւնը ունի իր այդ կուրութեան։ Վէ՛րջապէս, եթէ ուժով է, պիտի զայ օր մը որ իր անձը պիտի զգայէ։ Պիտի հեռանայ դէչէն։ Աւետիս. զարոց տեսած չէր, բայց փորձառութեամբ դիտէր որ զուտ բարին գոյութիւն չունի։ Ինք անգամ մը գտնուած էր դրան մը առջեւ, ուր կար սատկած կատու մը եւ զարմանալիօրէն մեծ մարդարտածաղիկ մը։ Դո՛ւն ըսէ, այս էէ՞ ճշմարիտ խորհրդանչանը կեանքին։ Դուռ մը որուն առջեւ կը սպասենք, չրջապատուած չարով եւ բարիով, լաւով ու դէշով։ Բայց վերջապէս, երբեմն կը պատահի որ սատկած կատուն չատ նեխած կ'ըլլայ եւ իր նեխութիւնը կու տայ նաեւ մարգարտածաղիկին։ Այն ատեն նըչանը ետ կ'ընէ եւ կը մեկնի Աւետիս։

Նետուած սիկարէթի կտորը կը մխար խոտերուն մէջ եւ մուխին մէկ ծայրը արեւին մէջ թաթխուելով գոյն կը փոխէր։ Պատերազմը այլեւս աւարտելու մօտ էր եւ Աւետիս կրկին պիտի բանար իր խանութը։ Կ'ըսէր թէ պէտք ունէր խելքը գլուխը աղջկան մը, ընկերոջ մը, դրծակիցի մը։

- Մարդս տարօրինակ է, կրկնեց նորէն. կարելի չէլլար կոր մէկ անգամէն բաժնուիլ։ Ինք չատոնց է որ վճռած էր այս խզումը։ Բայց նոյնիսկ, նոյնի՛սկ որդի դէպքէն յետոյ --որ այլեւս «բոլոր գոները գոցեց»- գնաց տեսաւ Աղաւնին հաչտուեցաւ ու միասին ժամանակ անցուցին։ Մի՛ան ալ յանցանք ունի, աւելցուց Աւետիս. երիտասարդ ենք եւ միսն ալ չատ յանգանք ունի։ Բայց կարեւորագոյնը այդ էէ, այլ ան որ անգամ մը սիրտ ես տուեր։ Աոեն մը, հոգ էէ թէ կարճ, հըրճուեր ես տեսնելով այդ գլուխը, այդ աչքերը, բոլո՛րը վերջապէս։ Բան մը նըւիրեր ես անոնց յուզումով եւ հիմա չես կրնար մեկնիլ առանց այդ բանին։ Մարդ ամո՛թ կը զգայ ինքն իր առջեւ ու մտահանդ կը մեզքնայ դիմացինն ալ։ Դիմացի՛նն ալ՝ որ ոչինչ պիտի հասկնայ այս բոլորէն։

(Շար. 13)

(Շար· Ա· էջէն)

քին, թէ Յովհաննէսեանի ղրկուիչ ու յարձակողական ոճը չէր կրնար ցոլացնել Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ ստեղծել փափաքող երկրի մը քաղաքական կամքը։

Րաֆֆի Յովհաննէսեան Հինդչաբթի առաւօտ հանդիպումներ ունեցաւ Մալթայի Արտաքին Նախարար Տը Մարքոյի, Լեհաստանի Արտաքին Նախարար Սքուպիէվսկիի հետ ու Ճունաստանի Նախարար Միխայէլ Գոսթանթինոյի հետ։

Հայաստանի Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան Հինդշաբթի, ժամը 16·30-ին տեղացի ու օտար լրագրողներու համար սաթքեց մամուլի ասուլիս մը, որ տեղի ունեցաւ Գոնրան պանդոկի 14-րդ յարկի սրահներէն մէկուն մէջ։ Լրագրողներու ու հեռատեսիլի թղթակիցներու հոծ բազմութիւն մը մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասէր այդ ասուլիսին։ Նախարարը ճիշդ ժամուն հասաւ ընկերակցութեամբ Պ. Արաէն Գասպարեանի եւ անմիջապէս խօսք ուղղեց լրագրողներուն։ Ասուլիսը, որ տեւեց 45 վայրկեան, ամբողջովին կատարուեցաւ անգլերէնով, առանց թարգմանութեան։ Ր. Յովհաննէսեան հարցումներուն կու տար սպառիչ ու երկար պատասխաններ, բովանդակալից ու տրամաբանական, որոնք ցոյց կու տային թէ ան մեծ ձեռնհասութիւն ունի միջազգային հանդիպումներու ու այսպիսի մամուլի ասուլիսներու կազուածին մէջ։

Իր ամբողջութեան մէջ, այս ասուլիսը կարեւոր նորութիւն մը չէր բերեր Հայաստանի կողմէ արդէն ցարդ միջազգային հրապարակի վրայ ըսուածներուն։ Բայց չահեկան էր անով, որ առաջին անգամ էր, որ մանաւորապար Թուրք լրագրողները առիթը կը ստանէին նոյն հարցումները ուղղելու ուղղակի Հայաստանի Արտաքին Նախարարին։

Այս երկար մամուլի ասուլիսին սկիզբը Թարգմանաբար կը ներկայացնենք ըստորեւ։ Տրուած ըլլալով որ Թարգմանութիւնը մեր կողմէ կատարուած է մեծ աճապարանքով, կրնայ պատահիլ որ մէկ երկու անկարեւոր վրիպումներ դանուին Թարգմանութեան ընթացքին։ Երբեմն դանց առնուած են կրկնութիւններ կամ որոշ նախադասութիւններ, որոնք մեծ բան մը չեն աւելցներ ըսուածին վրայ։

Րաֆֆի Յովհաննէսեան, հարցումներու պատասխանելէ առաջ, տուաւ հետեւեալ բացատրութիւնները։ -

Ինծի համար հաճոյք է Պոլսոյ մէջ լրլալ ու մասնակցիլ այս հաւաքոյթին։ Ինչպէս գիտէք, Հայաստան նոյն գարուն մէջ երկրորդ քահան է որ կ'ունենայ անկախութեան տիրանալու։ Առաւած ամէն մարդու չէ որ երկրորդ անգամ նման բախտ մը կու տայ։ Մենք այս անկախութիւնը կ'ընդունինք որպէս երկրորդ անգամ առացուած բախտաւորութիւն մը, որովհետեւ ինչպէս գիտէք 1918-էն մինչեւ 1920 Հայաստան անկախութեան շրջան մը ապրած է, եւ հիմա կանուխէն մենք կրցած ենք իրագործել ժողովրդավարութիւնը եւ վերադարձած ենք միջազգային քաղաքականութեան ասպարէզ։ Մենք առաջիններէն ենք, որ ժողովրդավարութիւնը ստեղծեցինք։ Չորս տարի առաջ, երբ դեռ բազմաթիւ Հանրապետութիւններ այս արտօնութիւնները չունէին, Հայաստանցի Հայերն ու Վրաստանի ժողովուրդը փողոց թափեցան մարդկային իրաւունքներ պահանջելու, քաղաքային ազատութիւններ պահանջելու համար։ Մինչ միւս երկիրները տակաւին չունէին այդ համարձակութիւնը, եւ կը սպասէին որ Մոսկուայի մէջ կատարուած պետական հարուածը ձախողի, որպէսզի իրաւունքներ պահանջել սկսին, Հայաստան չորս տարի առաջուց արդէն սկսած էր իրական ժողովրդավար երկրի մը իրաւունքները պահանջել եւ իրագործեց տակաւ, խօսքը գործի վերածելով։ Մենք հիմա Երեւանի մէջ չատ աշխոյժ քաղաքական կուսակցութիւններ ունինք, որոնցմէ եօթը Գերհզօրաժանի մէջ ներկայացուցիչ ունին։ Աւելի քան վեցտասն թերթ ունինք, որոնցմէ չիսուները ընդդիմադիրներու կը պատկանին։ Եւ չատ աշխոյժ քաղաքական վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան կուսակցութիւններուն եւ Երեւանի քաղաքական միւս կազմակերպութիւններուն միջեւ։ Տնտեսական տեսակէտով ալ չատ գործօն օրեր կ'ապրինք, անտեսական կեդրոնաձիգ դրութիւնէն դէպի ազատ չուկայի դրութիւն անցած ենք։ 15 ամսուան մէջ Հայաստան իր անտեսութեան ութսուն առ հարիւր համեմատութիւնը մասնաւորներու վտանգած է։ Եւ այս ժամանակաշրջանին մէջ հոդագործական բերքը հարիւր առ հարիւր բարձրացած է, հայ ժողովուրդին եկամուտն ալ նոյնպէս 200 առ հարիւր համեմատութեամբ բարձրացած է։ Հիմա ժողովուրդը առաջուան պէս թոյլ ու ծոյլ չէ, գործի լծուած է եւ առաու կանուխ արդէն աշխատիլ կը սկսի։

Ինչպէս գիտէք, Հայաստան կ'անդամակցի ՀԱՊ-ի։ Եւ գործօն կերպով կը մասնակցի այս բոլոր Պետութիւններուն մէջ ժողովրդավարութեան եւ ազատ չուկայի անտեսութեան ստեղծումին համար։ Հայաստանի քաղաքականութեան առանցքն է բոլոր դրացիներու հետ հաշտութեան մէջ ապրելու ցանկութիւնը։ Յարաբերութիւնները բնականոն դարձնել բոլոր դրացիներուն հետ, ներառեալ Թուրքիոյ։

Ինչպէս գիտէք, Հայաստան չատ ղբաւար, չատ ազբերզական անցեալ մը ունեցած է Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւններու առընչութեամբ։ Ո'չ մէկ երկիր կրնայ մոռնալ անցեալի իր ազբերդութիւններն ու ասոնցմէ քաղուած դասերը, ուստի Հայաստան ներկայիս նուիրուած է իր բոլոր դրացիներուն հետ, նաեւ Թուրքիոյ հետ, առանց նախապայմանի բարեկամական ու գործակցական յարաբերութիւններ զարգացնելու նպատակին։

Քանի մը անգամներ հանդիպում ունեցայ իմ լաւ բարեկամիս՝ Հիքմէթ Չէթինի հետ, եւ ինչպէս գիտէք, մեր Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն ալ, Պոլիս իր այցելութեան ընթացքին, տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Տէմիրէլի հետ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները բարելաւելու նպատակով։ Այնուհետ «Թանկօ» կոչուած պարը երկու հոգիով կարելի է պարել։ Եւ Թուրքիա քիչ մը դանդաղ կը չարժի փոխադարձելու համար։ Հայաստան բաւական ժամանակ առաջ առաջարկեց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել, բանալ սահմանները, թափ տալ առեւտուրի։ Մինչեւ այսօր պատասխանի կը սպասենք տակաւին։ Եւ կը յուսանք որ այս պատասխանը մօտ ատենէն պիտի տանանք։ Ամէն մարդ կրնայ ըմբռնել, որ 21-րդ դարաշրջանի սեմին՝ մեր առջեւ գտնուող հաղարամեակ տարիներու ընթացքին խաղաղութեան ու ներդաշնակութեան մէջ ապրելու համբան, դիւանագիտական, քաղաքական ու անտեսական յարաբերութիւններու հաստատումն կ'անցնի։ Որեւէ տարակարծութիւն, որ կրնայ գոյութիւն ունեցած ըլլալ Պետութիւններու միջեւ, պէտք է լուծուի խաղաղ բանակցութիւններով։ Մենք հոս ենք մեր մասնակցութիւնը բերելու Եւրոպական Տարհուրդի ժողովին եւ Թուրքիոյ հետ ալ երկկողմանի յարաբերութիւններ հաստատելու համար։

(Շար· 1)

**

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Ուրբաթ առաւօտ Էրզրումէն կառքով Մարգարայի ճամբով կ'անցնէր Երեւան։

7·- Ընտրական յանձնախումբի կազմութիւնը։

Անդամական Ընդհանուր Ժողովը բացառիկ տեղ կը գրաւէ կրօնական Ընկերակցութեան կազմակերպչական կեանքին մէջ, եւ բոլոր անդամները պիտակիցօրէն ու պատասխանատու մօտեցումով պարտին կատարել իրենց այս կանոնագրական պարտականութիւնը։

Ընդհանուր Ժողովին մասնակցելու համար՝ անդամներ պարտին վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը։

Ժամը 15·15-ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային՝ Ընդհանուր Ժողովը կը յետաձգուի կէս ժամով, եւ 15·45-ին՝ օրինաւոր կը նկատուի բացումը Ժողովին՝ ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը։

Ի դիմաց Վարչական Ժողովի՝
Ատենապետ
ԴԱՒԻԹ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՋԱՊԱԼԵԱՆ

ԿՈՐՈՍԻ

Հայ ընտանիքի մը երէց երախաները ամբողջ օրը խնամելու համար հայախօս կինն մը կը փնտռուի։

Հեռաձայնել· -

47 36 42 69

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՎԱԼԱՆՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի միջոցեայ վարժարանի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

1, rue de la Manutention
26000 Valence

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԶԼ

ՀՐԱԻԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Կրօնական Ընկերակցութեան եռամեայ ընդհանուր Ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 25 1992 - ժամը 15-ին Արծրունի Ջրաշէնան Հանդիսասրահին մէջ։

Օրակարգ· -

1·- Աղօթք եւ բացման խօսք՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդին։

2·- Ընդհանուր Ժողովի Դիւանի կազմութիւն։

3·- Վարչական Ժողովի եռամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը։

4·- Վարչական Ժողովի եռամեայ հաշուետուութիւնը։

5·- Ջանազան առաջարկներ։

6·- Բանաձեւերու վաւերացում։

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend:

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

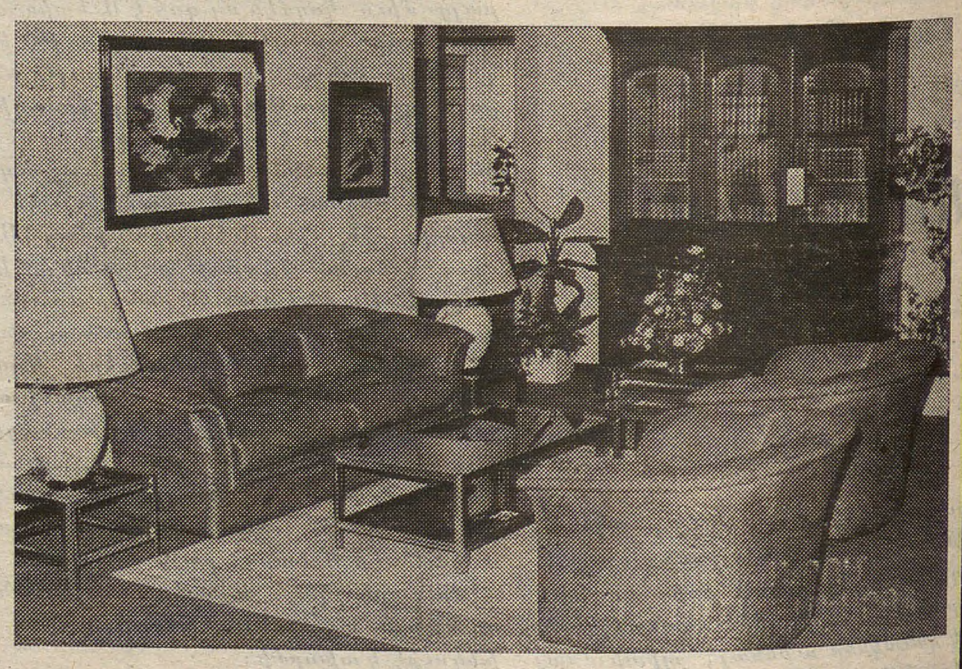
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
MARDI
15 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.885 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.885

ՓՈԼԻՍ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ստորեւ շարունակութիւնը Ր. Յովհաննէսեանի մամուլի ասուլիսին, տրուած Պալիս, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին եւ որու առաջին մասը լոյս տեսաւ մեր նախորդ թիւին մէջ (Սեպ. 12/13):

***

Բաֆֆի Յովհաննէսեանի այս խօսքերէն վերջ լրագրողները սկսան հարցումներ ուղղել, առանց ճշդելու իրենց ինքնութիւնը:

ՀԱՐՑՈՒՄ.- Հայաստանի խորհրդարանին կողմէ կամ քաղաքական որեւէ պաշտօնական կազմակերպութեան կողմէ թուրքիայէ հողային պահանջ կա՞յ ներկայիս:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.- Հայաստան, մասնակցելով աշխարհի հասարակարգին, այլինքն անդամակցելով Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան եւ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի կամ այլ նմանօրինակ կազմակերպութիւններու, ընդունած է արդէն բոլոր այդ կազմակերպութիւններուն սկզբունքները: Անոնց մէջ կան, յարգել հողային ամբողջականութիւնը, ճանչնալ ինքնավարութեան իրաւունքը եւ հարցերը լուծել խաղաղ բանակցութիւններով:

Ինչպէս գիտէք, պատմական խնդիրներ ունինք: Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ մեծ ողբերգութիւններ պատահած են 1915-ին: Հայաստան որեւէ պահանջք չի հետապնդեր: Բոլոր պայմանները բնականոն դարձնել կը ջանանք առանց որեւէ քաղաքական պայման առաջ քչելու: Բայց եթէ Թուրքիա, օրինակի համար, կ'ուզէ անպայման նայիլ անցեալի դէպքերուն, մենք ալ պատրաստ ենք վար առնելու բոլոր թղթածրարները, Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններու տեսակէտէ: Բայց եւ այնպէս մենք առանց նախապայմանի կ'ուզենք բնականոն դարձնել մեր յարաբերութիւնները, նայելով դէպի յառաջ, երկկողմանի ամուր յարաբերութիւններ հաստատելու համար:

ՀԱՐՑՈՒՄ.- Պ. Յովհաննէսեան, լատենց էք Լեռնային Ղարաբաղի խնդրով կազմակերպուած Հռոմի խորհրդաժողովին մասին եւ ի՞նչ են արգելքները արդիւնքի մը յանգելու համար այդ խորհրդաժողովի ընթացքին:

Պ.- Ուրեմն, դժբախտաբար Լեռնային Ղարաբաղի հարցը չատ քաղաքականացած հարցի մը վերածուած է: Իրականութեան մէջ Հռոմի խորհրդաժողովի, յետոյ Մինսկի մէջ յաջողելու համար որեւէ արգելք չկայ: Դժբախտաբար ներկայիս, որ Ադրբեջան զինուորական յաջողութիւններ արձանագրած է, կը մերժէ հրադադարը: Մարիօ Ռաֆայէլլի, Հռոմի խորհրդաժողովի նախագահը, կուչ ըրաւ, որպէսզի կողմերը դադրեցնեն զինուորական գործողութիւնները: Հայաստան այո՛ պատասխանեց, Ղարաբաղը այո՛ ըսաւ, բայց դեռ ձայն չկայ Ադրբեջանէն: Կը յուսանք, որ անոնք ալ պիտի հասկնան որ այս պատերազմը չպղթական չունի: Հարցը լուծելու միակ ճամբան բանակցութիւններու նստիլ է, բայց դժբախտաբար Ադրբեջան միշտ մերժեց բանակցիլ, որեւէ երկխօսութիւն ստեղծել Ղարաբաղի հետ, նաեւ միշտ մերժեց, որ միջազգային մարմիններ կամ ՄԱԿ խաղաղարար ուժեր գային Ղարաբաղ: Դժբախտաբար Մինսկի յաջողութեան եւ մեր միջեւ կը դնուի

(Շար. ը Դ. էջ)

ԱՐՑԱԽ

ԵՐԵՔ ՄԵՌԵԱԼ ԵԻՍ ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ՝

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԱՐԴԻՒՆՔ ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԷՆ

ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿ ԿԱՊԱՆ, 4 ՄԵՌԵԱԼ

***

Մարտակերտի արեւմտեան շրջանն է՝ Վաղուցուս ուր զոհ գացած են Սամուէլ Շահմուրադեան եւ երկու ընկերացող, որոնք կը մասնակցէին տեղւոյն մարտերուն: Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 11-ին է որ ռումբ մը բնկած է ճիշդ իրենց գտնուած վայրը, որ ականուած էր եւ ականը պայթած: Երեք մեռեալներէն մէկը մանչուկ ծանօթ դէմք մըն է: Արդարեւ, Սամուէլ Շահմուրադեանի անունը կապուած է գլխաւորաբար այն հատորին (ռուսերէն) որ լոյս տեսաւ Երեւան 1989-ին՝ «Սումգայիթի ողբերգութիւնը» եւ ուր լրագրողը հաւաքած էր Սումգայիթի ջարդէն (1988, Փետ. 28) բազմաթիւ վկայութիւններ: Յետագային հատորը լոյս տեսաւ անգլերէնի թարգմանութեամբ Ամերիկա (1990) եւ 1991-ին ալ Ֆրանսերէն՝ «La Tragédie de Soumgaït. Un pogrom d'Arméniens en Union soviétique», présentation de Bernard Kouchner, préface d'Elena Bonner: Թարգմանութիւնը կատարուած էր Ալպէր Անտոնեանի կողմէ, Օրին «Ճառագ»ի մէջ արտայայտուած էինք այդ մասին:

Սամուէլ Շահմուրադեան ծնած էր 1955-ին, ամուսնացած էր եւ ունէր երկու զաւակ: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան էր եւ անդամ Արցախի յանձնախումբին. լրագրող էր եւ դրող:

Սամուէլ Շահմուրադեանի թաղումը կը կատարուի Երեւան, Սեպտեմբեր 15, երեքշաբթի օր:

***

Հռոմի նախապատրաստական (Մինսկի) ժողովը, այս անդամ ալ բան մը չէ պատրաստած եւ վերջ դրած է Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 11-ին առանց որեւէ որոշում տալու: Կարելի եղած է միայն հաստատել հանդիպումին ձախողութիւնը: Պատուիրակութիւնը վերադարձած էր Մոսկուա, ուրկէ Շաբաթ օր կարգ մը անդամներ (Զոլեան, Պէդիրճեան) եւ նախագահի յատուկ խորհրդական՝ Դաւիթ Շահնազարեան Ալմա - Աթա մեկնած են:

***

Արցախի մէջ, գլխաւորաբար միշտ նոյն շրջանը՝ Մարտակերտ, բուռն մարտեր կը մղուին, դիրքերու կռիւները կը շարունակուին. երկու մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կայ հայկական ուժերու մօտ: Ռմբակոծուած է Ստեփանակերտը, բայց զոհ չկայ: Հաղորդութի դիմաց տեսնուած են ադրբեջանական ուժերու կուտակում (16 հրթռայլ). ինչ որ շատ մտահոգիչ է, շատ ծանր է Կապանի վիճակը, ուր հրետանիով ռմբակոծում եղած է եւ չորս մեռեալ կայ, երեքը՝ Ազարակ գիւղը, մէկն ալ՝ Ճակատէն, եւ 15 վիրաւոր:

Ամէն կողմ արդէն կուտակումներ կը տեսնուին: Ռմբակոծութիւններ կան միշտ կոռնիձորի վրայ եւլն. եւլն.:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ բանտապահներու դործադուլի չարժումը չմեղմացաւ հակառակ Արդարադատութեան նախարարին սպառնալիքին, ընդհակառակն: Ուրբաթ օր է, Սեպտեմբեր 11-ին, որ Քլէրվոյի բանտէն (ամէնէն ապահովներէն նկատուած, ուր արդէն փակուած են երկարատեւ եւ վտանգաւոր դատապարտեալներ) ութ պինեալ բանտարկեալներ երկու պատանդով խոյս տուին եւ Երկուշաբթի Սեպտեմբեր 14-ի առաւօտը, թէեւ պատանդները ազատ ձգած էին Շաբաթ օր, սակայն իրենց հետքը չկար: Փախուստի ընթացքին, փոխ կրակոցներէն մէկ բանտապահ եւ մէկ դատապարտեալ մեռած էին, ինչ որ նոր պատճառ մըն էր բանտապահներու բողոքին: Նախարար Վօզէլ որոշեց յատուկ յանձնախումբ մը նշանակել քննութեան համար, քանի անընդունելի կը դտնէ զէնքի դոյութիւնը բանտին ներս: Բանտապահներու գործադուլն ալ արդիւնաւած ըլլալով, Վօզէլ ազդարարութիւն տուաւ, սպառնալով պատժել, բայց, եռթականները կարեւորութիւն չտուին եւ Սեպ. 14-ին բանտապահներու (15.000) մեծամասնութիւնը կը շարունակէր ասպարէզ կարդալ նախարարին:

ԹՈՒՐՔ ապահովութեան ուժերու եւ քիւրտ գինեալներու բախումները կը շարունակուին Թուրքիոյ արեւելեան չրջաններուն մէջ. չարաթաւերջին Ադըլի, Զուքուրճայի մէջ 33 փիւրտ սպաննուած են: Զինեալ քիւրտ խմբակներ ալ ահաբեկչական զանազան արարքներու ընթացքին նաւթահորեր հրկիզած ու բազմաթիւ լսպանութիւններ կատարած են;

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Արտաքին Նախարարը՝ Թ. Ղասըմով Պոլսոյ մէջ յայտնած է թէ զբաղած են Թուրքիոյ Նախիջեւանի հանդէպ կեցուածքէն, որովհետեւ ինքնավար Հանրապետութիւնը կը նկատէ անկախ Հանրապետութիւն մը ու համաձայնագրեր կը ստորագրէ անոր հետ, մինչդեռ Անգարայի խօսակիցը պէտք է բաքուն միայն ըլլայ: Նախարարը խօսելով նաեւ Ղարաբաղի մասին, ըսած է թէ Մինսկի հանդիպումին մասնակցելու իրենց նախապայմանը Հայերու կողմէ զրաւուած հողերու պարպումն է եւ թէ իրենք կրնան զէնքի ուժով ազատագրել այդ շրջանները, սակայն կը նախընտրեն բանակցութիւններու ճամբան, քանի որ գինեալ բախումները մեծ թիւով զոհերու պատճառ կ'ըլլան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Ուրբաթ օր Սեպտեմբեր 11-ին, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուեցաւ Քոչէն հիւանդանոցը: Տարիքի բերմամբ, այրերու յաճախակի չաղանակագեղձի անհանգստութենէն չկրցաւ խուսափիլ նախագահն ալ, որ Նոյեմբերին կը լրացնէ իր 76 տարիները: Միթերան չուտով կը վերսկսի իր աշխատանքներու բնական ընթացքը: Հինգշաբթի օր, պիտի ելլէ հիւանդանոցէն, ուրկէ սակայն կը հետեւի ամէն ինչի, ինչ որ կը բացառէ ենթէրիմի մը անհրաժեշտութիւնը:

ԻՏԱԼԻԱ պարտաւորուեցաւ արժեզրկել լիրը (7%) Սեպ. 13-ին, նախորդ օրերու յաջորդական հերքումներէն ետք: Պունտսպանքը (Գերմանիոյ կեդր. Դրամատունը) մտադիր էր նուազեցնելու իր շահաբաժիններու սակը:

ԱՆԹՈՆԻ ՓԵՐԻՒՆ, որ Հիչքոքի «յայտնութիւնը» եղած էր «Փսիքոզ»ի մէջ, մեռաւ 60 տարեկանին, սիտաւէ: Բազմաթիւ ուրիշ ֆիլմեր ալ խաղացած էր, բայց, անմոռանալի կը մնայ գլխաւորաբար «Փսիքոզ»ով: Այլ ֆիլմերու շարքին յիշենք գոնէ «Պրահմս կը սիրէ՞ք»ը որու չնորհիւ դերակատարի մրցանակի արժանացաւ Քաննի փառատօնին:

ԻՄՄԱՆԻԹԻի սեպտեմբերեան աւանդական տօնը տեղի ունեցաւ, այս տարի «ոչ»ի դրօշին տակ, գլխաւոր լոզունգ ունենալով՝ «Ձախի ոչ մը՝ աջի դաչինքի մը»:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱՄՄԹՐԻԽԹ

- ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ -

Վերջին չաբաթավերջն ալ նոյն իրարանցումը ստեղծեց Ֆրանսայի մէջ: «Ա-յո»ներու եւ «ոչ»երու չատագովները չունէ սպառեցին իրենց դատը պաշտպանելու համար, դատ մը ուր միշտ բացակայ կը մնայ եւրոպական միութեան դաշնագիրը եւ կը կեդրոնանայ օրուան իշխանութեան վրայ:

Այն իմաստուն քաղաքացին որ կը մընայ իր 101 տարիներու բեռան տակ՝ Անթուան Փինէ, հարցազրոյց մըն ալ տուած է Ֆիկարոյ-ի, ուր կը չեշտէ «այո»ի անհրաժեշտութիւնը Եւրոպայի համար, դէմ մնալով սակայն հանրավճիռի դրութեան:

Փասքուա, Սէկէն, Ֆիլիփ տը Վիլիէ, անդին ալ՝ Լը Փէն եւ Մարշէ չատ բուռն կերպով արտայայտուեցան, մինչ անդին Ժիւիէ, Շիրաք, Ժիսքար, Պալատիւր կոչ ըրին «այո»ի ի նպաստ: Այս հանրավճիռին ամէնէն չատկանշական երեւոյթն է անկասկած բնութեան դէմ դրացնութիւնները, որոնք ստեղծուեցան եւ որոնց ի տես, հիւանդանոցի իր անկողինէն Միթերան կրնայ ժպտիլ զոհունակութեամբ քանի յաջողեցաւ պատակաել ընդդիմութիւնը:

Սեպտեմբեր 13-ին միակ ուրախալի լուրն այն էր որ այլեւս հարցախոյզերը արգիլուած էին, քանի որ միայն չաբաթ մը կը մնայ հանրավճիռին: Թերեւս այս ձեւով քիչ մը հանդարտութիւն տիրէ մտքերու մէջ եւ ուղեղներն ալ չմոռումէ փրկուին:

նները մեծ թիւով զոհերու պատճառ կ'ըլլան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Ուրբաթ օր Սեպտեմբեր 11-ին, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուեցաւ Քոչէն հիւանդանոցը: Տարիքի բերմամբ, այրերու յաճախակի չաղանակագեղձի անհանգստութենէն չկրցաւ խուսափիլ նախագահն ալ, որ Նոյեմբերին կը լրացնէ իր 76 տարիները: Միթերան չուտով կը վերսկսի իր աշխատանքներու բնական ընթացքը: Հինգշաբթի օր, պիտի ելլէ հիւանդանոցէն, ուրկէ սակայն կը հետեւի ամէն ինչի, ինչ որ կը բացառէ ենթէրիմի մը անհրաժեշտութիւնը:

ԻՏԱԼԻԱ պարտաւորուեցաւ արժեզրկել լիրը (7%) Սեպ. 13-ին, նախորդ օրերու յաջորդական հերքումներէն ետք: Պունտսպանքը (Գերմանիոյ կեդր. Դրամատունը) մտադիր էր նուազեցնելու իր շահաբաժիններու սակը:

ԱՆԹՈՆԻ ՓԵՐԻՒՆ, որ Հիչքոքի «յայտնութիւնը» եղած էր «Փսիքոզ»ի մէջ, մեռաւ 60 տարեկանին, սիտաւէ: Բազմաթիւ ուրիշ ֆիլմեր ալ խաղացած էր, բայց, անմոռանալի կը մնայ գլխաւորաբար «Փսիքոզ»ով: Այլ ֆիլմերու շարքին յիշենք գոնէ «Պրահմս կը սիրէ՞ք»ը որու չնորհիւ դերակատարի մրցանակի արժանացաւ Քաննի փառատօնին:

ԻՄՄԱՆԻԹԻի սեպտեմբերեան աւանդական տօնը տեղի ունեցաւ, այս տարի «ոչ»ի դրօշին տակ, գլխաւոր լոզունգ ունենալով՝ «Ձախի ոչ մը՝ աջի դաչինքի մը»:

ԱԶԱՏ, ԱՆԿԱԽ, ԽՏԱՅԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարզարէ ըլլալու պէտք չկայ· կը բաւէ ճառերու, լոզունգներու խաժամուժին մէջէն իրականութիւնը տեսնելու, զայն չվանելու քաջութիւնը ունենալ, յանգելու համար այս տարադրամին որ պիտի վերաբերի Երեւանին: Հասկցած էինք թէ մեր ներկային մէջ չէինք կրնար ներառնել «միացեալ»ը· ան մեր երազի անսպառ պաշարն էր· զայն ունէինք ա՛յս ձեւով: Սակայն ոչ ոք կը կասկածէր թէ երազին միանալու սպառնալիքին տակ կը գտնուէր նաեւ այսօրուան Հայաստանը· ի՞նչպէս կասկածէր երբ իրերու թէ հետամուտ էինք այլ միացումներու· հետամուտ էինք երազէն պատառ մը կծոտելու, մինչդեռ այսօր այդ պատառը խայծ դարձած, մեզ կը քշէ հոսանքն ի վար: Օր չանցնիր որ Ղարաբաղի շրջակայ բոլոր բնակավայրերը եւ նաեւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները չմնան թշնամիին կրակին տակ: Ռումբեր, հրթռուններ կը թափին դիւղերէ եռք քաղաքներու վրայ, ամէն օր հայ մարդիկ, կիներ, երախաներ կը մահանան, չէնքեր կը փըլչին, աւերումներու սահմանը կ'ընդարձակուի ու գաղթական բազմութիւններ ամէն օր աւելի խիտ չարքերով հայց, երդիք ու հետագրգրութիւն կը փնտռեն: Այս բոլորին պէտք է պատասխանէ Հայաստանը որ ունի աղէտի գօտի, գաղթականներու հինցած այլ չլուծուած հարց, չլրջափակում, բանակի տեղ «ինքնապաշտպանութեան ուժ», ճախողած զօրակոչ ու բանակութիւններով, բացակայութիւններով յագեցած Մորհրդարան:

Այսուհանդերձ, Լաչինն ու Շուշին ապացոյցը տուին թէ հնարաւո՛ր էր գտնել ճարը՝ անկարելի նկատուածը կարելի դարձնելու: Անհասկնալի մնաց սակայն այն պարագան որ նոյն ճիգը չձարունակուեցաւ ու այսօր թշնամիին ռումբերուն ու ներթափանցումներուն դէմ դնելու հարկին տակ կը մնանք տեղական կազմաւորումներ, երբեմն նոյնինքն բնակչութիւնը· ոչ ոք կը պատասխանէ օրինակ, Կապանի Եղվարդ դիւղէն կիներու երբ ռումբերու տարափին տակ հարց կու տան թէ վերջիվերջոյ ո՞վ ան էր պիտի կանգնի իրենց: Նոյնն է գաղթականութեան պարագան որուն համար նուազագոյն ծրագիր մը չի պատրաստուիր, կամ աղէտի գօտին որ առհասարակ գոյութիւն իսկ չի գտներ պետական գործընթացին մէջ: Եւ հակառակ անոր որ Երեւանի Մորհրդարանը կազմած է Աղէտի գօտիի, Գաղթականութեան յանձնախումբեր ու նախագահներ, փոխ նախագահներ, նախագահի տեղակալներ նշանակած անոնց, աղէտեալն ալ, գաղթականն ալ պէտք է իրենք գտնեն իրենց դլխուն ճարը:

Անիրաւութի՞ւն է այս կարգի անդրադարձներ բանաձեւել իշխանութեան մը հասցէին որ ունի հազարումէկ դժուարութիւն թէ՛ ներսը, թէ՛ դուրսը· չա՞տ չարաչար բան կը նկատուի «ազատ, անկախ, միացեալ» սիրելի տարադին «միացեալ»ը «խառացեալ»ով փոխարինել· Ամէն անոնք որոնք ուժ կամ պատճառ ունին տակաւին հանդուրժելու կորուստներու -հող, մարդ, արժանապատուութիւն-, կրնան այդպէս մտածել: Բայց իրականութիւնը ամէն օր մատ մը եւս կը մօտենայ խառացեալի սահմաններուն, թէ՛ դուրսէն, թէ՛ ներսէն: Կը մօտենայ՝ Ղարաբաղի մէջ ամէն օր կորսուած վիրդերով, կեդրոններով, որոնցմով ամէն օր քիչ մը եւս կը կծկուին անոր սահմանները· կամ կը մօտենայ տակաւին, երեւանի չեչառակի ինքնակեդրոնացումով որ հետզհետէ դրացիի նման բաներու կը վերածէ Գիւմրին ու Մեղրին, Կապանն ու Տաւուշը:

Ըսի· կարելի է անիրաւութիւն կամ չափազանցութիւն նկատել նման գատումներ· միայն, տակիտ ընելու համար պայման է որ թեկնածուները գոնէ իրենք իրենց համոզիչ մեկնաբանութիւն մը տան «Արմէնփրէս»ի Սեպտեմբեր 4 թուակիր հետեւեալ հաղորդումին.

«Աւելի քան ամիսէ մը ի վեր Վրաստանի կազմաւորով Հայաստան կը ստանար 7 միլիոն խորանարդ մեթր կազ: Որոշուած էր որ այն պարագային որ հասած կազի ֆանակութիւնը եթէ անցնի այդ ցուցանիշէն եւ հասնի գոնէ 7,2 - 7,3 միլիոնի, կազին մէկ մասը կ'ուղարկուի Աղէտի գօտի՝ Գիւմրի, Սպիտակ, Վանաձոր որ երկար ատեն մնացած էր առանց այդ կարեւորագոյն վառելիքին:

Սակայն "Հայգազարդ" արտադրական միաւորումէն ստացուած տեղեկատուութիւնը առ այժմ չի կրնար ուրախացնել այդ շրջաններու բնակիչները: Կազի հոսքը դէպի Հայաստան նուազած է· Օգոստոս 31-ին ստացուած է 6 միլիոն 348 հազար, Սեպտեմբեր 1-ին 6 միլիոն 684 հազար խորանարդ մեթր, Սեպտեմբեր 2-ին՝ նոյն ֆանակութեամբ: Աղէտի գօտին կը շարունակէ սպասել»...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՐՏ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ՞

Ռուսաստան Սահմանադրութիւն չունի· ոչ ալ յատուկ անցագիր որ միայն իրեն պատկանի· ազգային փաստերդը անխօս մեզդի է եւ սահմաններն ալ յարտեւ վէճերու առարկայ· այս բոլորին վրայ կ'աւելնայ նաեւ արտաքին քաղաքականութեան բացակայութիւնը: Այս մարդին մէջ պէտք է զանազանել յարաբերութիւնները՝ նախկին խորհ· Հանրապետութիւններուն եւ աշխարհի միւս չրջանակներուն հետ: Անշուշտ առաջինները հետ կապերը աւելի անմիջական են ու տարբեր բնոյթ կը կրեն: Ռուբլին կը մնայ այս ոլորտին հասարակաց դրամը եւ սահմանները բաց են· նոյնիսկ տակաւին բանակը չէ վատարուած միութենապատկան ժառանգութեան:

Այսուհանդերձ, մերժուած են բոլոր յանձնարարութիւնները որոնք կը միտէին ռուսական կառավարութեան մէջ տեղ տալ յատուկ նախարարութեան մը որ ըղբաղէր միայն նախկին խորհ· Հանրապետութիւններով· կը տիրէ այն կարծիքը թէ ատիկա Ցեղափոխութենէն առաջնան քաղաքականութեան ուրուականին պիտի նմանէր:

Խորհ· Միութիւնը ունէր իր դաշնակիցներն ու հակառակորդները· անոնց զանազանումը կ'ըլլար դլխաւորաբար ընկերային դաղափարականին հիման վրայ եւ կը վայելէր հզօրագոյն բանակի մը հովանաւորութիւնը: Այսօր Արտաքին Նախարար Կոզիրեւի համաձայն, Ռուսաստան կ'ուղէ մաս կազմել զարգացած ժողովրդավար երկիրներու ակումբին· այդ ամբողջութեան մէջ ընդունուելու համար Մոսկուա ջանք չի խնայեր, միակ բացառութեամբ մը: Հակառակ պահանջքներու, չի համաձայնիր 1992 Մայիսին Հընդկաստանի հետ կնքուած 200 միլիոն տոլարի զինամթերքի վաճառքի համաձայնութեան դրժել: Այդ վաճառքը յատուկ իմաստ կը ներկայացնէ Ռուսաստանի քայքայուած տնտեսութեան համար:

Չէնքի վաճառքը Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ կրնար անհամաձայնութեան պարագայ մը ըլլալ· տակաւին երբ Ռուսաստան որոշեց զինական իր ճարտարարուեստը ոչ ռազմական նպատակներու ծառայեցնել, Միացեալ - Նահանգները ապահովութիւն ունեցան թէ անցեալին վերադարձ մը բացառուած էր: Սակայն հակայական այդ ճարտարարուեստին վերափոխումն ալ մեծ դուռմարներու հարց էր: Ասպա կար երկրին տարադրամի պահանջքը զոր կարելի էր դէնքի վաճառքով դիմադրաւել: Այս դրծառնութեան մէջ ալ փոփոխութիւններ կան· այսօր Իրանն ու Չինաստանը կը նկատուին դլխաւոր յաճախորդները:

Մոսկուա Եուկոսլաւիոյ տապնոպին մէջ տատացիօրէն կը հետեւի ամերիկեան քաղաքականութեան· կիրարկուած տրդողական չրջափակումը նոյնիսկ կը քննադատուի, այն առումով որ ժողովրդավար ժողովուրդներու չարքին մաս կազմելու նախաձեռնութեամբ կարելի չէ արդարանալ երբ հարցը կը վերաբերի «սլաւ եղբայր»ներու:

Մոսկուայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ դլխու ցաւ են Ճափոնի կողմէ պահանջուած Կուրիլեան կղզիները: Ցուլիսի ակիզբը Կոզիրեւ ուղղակի պատասխանելով դիտողներու հարցումներուն, «մեր կղզիները մարզուս չենք տար» կը յայտարարէր· սակայն նոյն ամսուան 28-ին նոյն հարցին քննութեան ընթացքին ան կ'առաջարկէր կղզեխումբէն 4 կղզի տալ Ճափոնի: Թէեւ երեսփոխանները պնդեցին որ կղզիները ազգային չահ կը ներկայացնէին Ռուսաստանի համար եւ անընդունելի էր անոնց վերադարձը: Առաւելագոյն չափով Մոսկուա կըրնար համաձայնիլ «միասնական գերիշխանութեան» մը: Ռուսական մամուլը կըրկին կը ժայթքէ այս հարցին մասին, ամբաստանելով դեկավարներու եւ յատկապէս կղզեխումբին կառավարիչին անճանրնհասութիւնն ու անզգուշութիւնը:

Ռուսական արտաքին քաղաքականութեան փշոտ ուրիչ մէկ հարցն է նախկին խորհ· երկիրներու ռուսախօս բնակչութեան չահերու պաշտպանութիւնը: Այդ բնակչութիւնը որ 25 միլիոնի չուրջ թիւ մը կը ներկայացնէ, նուաստացումներու, նոյնիսկ խորակնութեան թիրախ կ'ըլլայ, յատկապէս Պալթեան երկիրներու եւ մասնաւորաբար Լատնիոյ մէջ: Հոն 1992 Փետրուարին ընդունուեցաւ քաղաքացիութեան օրէնքը որ հայատակութեան իրաւունք կու տայ միայն անոնց որոնք 1940-էն առաջ էատոնական քաղաքացիութիւն ունէին, նաեւ անոնց զաւակներուն ի հարկէ: Իսկ անոնք, որոնց մեծ մասը Ռուսեր են, որոնք Բ. աշխարհամարտէն ետք հաստատուած են Լատնիա, պէտք է առնուազն երկու տարի ապրած ըլլան երկրին մէջ ու քաղաքացիութիւն ունենալու դիմում կատարեն, լեզուի եւ պատմութեան քննութիւն մը անցընեն, ապա տարի մը սպասեն ստանալու համար քաղաքացիութեան իրաւունքը:

Մոսկուա նոր անկախացած Հանրապետութիւնները բառին բուն առումով անկախ երկիրներ նկատելու սկզբունքին կը հետեւի ու երբեք բացայայտ ուժի դործադրութեան չի դիմեր· այսպէս է Ղարաբաղի, Օսէթիոյ եւ Մոլդովայի պարագաներուն: Ազգայնական ընդդիմութիւնը, ընդհակառակն, վճռական արարքներ կը պահանջէ: Եւ ճիշդ է որ Օսէթիոյ եւ Մոլդովայի մէջ ռուսական միջակայ ուժեր որոշ յաջողութիւն արձանագրած են, սակայն որոշ Հանրապետութիւններու դեկավարներ «աշխարհականական քաղաքականութիւն» կ'որակեն այդ ընթացքը: Թէ՛ Երեւանի, թէ՛ Բաքուի մէջ անկարելի չէ լսել թէ «Մոսկուայի համար ձեռնտու է Ղարաբաղի նման կնճիռի մը պահպանումը, որպէսզի կարենայ Կովկասի մէջ չարունակել իր ազդեցութեան գօտին ունենալ»:

Ռուսաստան մինչ հարուստ երկիրներու օժանդակութիւնը կ'ակնկալէ, իր հողին վրայ ունի տնտեսական կարելիութեան մարզեր· սակայն զանոնք կը դործածէ որպէս ճնշումի միջոց, օրինակ՝ Պալթեան երկիրներուն դէմ· այս ընթացքը ըսել կու տայ թէ կ'ուզէ «արբանեակ պետութիւն»ներու վերածել իր դրացիները: Նոյն ճամբուն կը դիմէ նաեւ Ուկրանիոյ հանդէպ որ ՀԱՊ-ի դլխաւոր մրցակիցն է: Միջին Ասիոյ մէջ ուր դլխաւոր գնորդն է նախանիւթերու եւ ճարտարարուեստական ապրանքներու, Մոսկուա նոյն միջոցը կը կիրարկէ, արդելք ըլլալու համար Իրանի եւ Թուրքիոյ համագործակցութեան ախորժակներուն: Ներքին ընդդիմութիւնը հոս եւս քննադատական կեցուածք կը ցուցաբերէ, անբաւարար դտնելով գործադրուած տնտեսական եւ քաղաքական ճնշումը, առարկելով որ այս ընթացքը կրնայ պատճառ ըլլալ ՀԱՊ-ի կազմալուծման:

(Քաղուած՝ «Մոնթ Տիփլոմաթիք»էն)

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Հակառակ իննսուն տարիներու ծանր բեռին, դէմքին ծալքերուն, ճակատին ակօսներուն, Պետրոս Սարաճեան իր ըսպիտակ, խիտ եւ լայն պեխով, խորաթափանց եւ վառվռուն աչքերով, սուր նայուածքով, արթուն միտքով, կայտառ մարմնով, աշխոյժ չեչտերով եւ «խոչոր» սիրտով յաւիտենական երիտասարդ մըն էր:

Կը պատմէր անցեալէն անսպառ եւ խանդավառ չունչով: Կը զրուցէր, կը վիճէր ներկայ դէպքերուն մասին միշտ անդիջող իր տեսակէտներուն եւ իր համոզումներուն մէջ: Պահած էր յուզելու, հրահրուելու, պոռթկալու արտակարգ կարողութիւն մը: Անձ մը որ դրեթէ դարը կտրած է: Հայաստանի երկու անկախութիւնները ապրած· մէկը որպէս՝ դիտաւոր, միւսը՝ վկայ:

Պետրոս Սարաճեան Մարսէյլի հայ գաղութի եզակի դէմքերէն էր, տեսակ մը նահապետ իր կերպարանքով եւ կեանքի ճանապարհով, որ Օգոստոսի տաք եւ յեղաշրջիչ օր մը գադրեցաւ չնչելէ եւ իր հետ տարաւ ժողովուրդի մը հաւաքական յիշողութենէն մասնիկ մը:

Ծնած էր Տրապիզոն, 1903-ին: Սեւ Ծովու ափերուն իր մանկութիւնը չուտով վերածուեցաւ մղձաւանջի մը՝ «Գոլոխս դրած եմ դիակներու փորին վրայ: Այսօր, ուղեղս լեցուն է այդ բոլոր մեռեալներով: Եթէ մոռնամ զանոնք, երբեք պիտի չկրնամ հանգչիլ խաղաղ»: Իր բազմանդամ ընտանիքէն միակ վերապրողը եղաւ, խոտ ուտելով: Մահուան կառաններուն մէջ, եղբայրներէն մինչ քերուն առջեւ կը մեռնի, եւ կրտսեր եղբայրը ինքը կը թաղէ վերջ տալու համար անոր անտանելի տառապանքներուն: Ցետոյ, Պետրոս Սարաճեան եփրատի չուրերուն մէջ լողալով, ափերուն վրայ թափառելով կը չարունակէ իր մասրան, մերթ մուրացկան, մերթ հովիւ:

1918-ին, ապաստան կը գտնէ Խարբերդի ամերիկեան որբանոցը: Կը մնայ հոն ութ ամիս եւ ապա քալելով կը վերադառնայ իր ծննդավայրը որ կը գտնէ պարպուած Հայերէ եւ իր հօրենական տունը դրաւուած Թուրքերէ: Ֆրանսական մարտանաւ մը զինքը Տրապիզոնէն Պոթում կը հասցնէ եւ 1919-ին ոտք կը դնէ Հայաստանի անկախ հողին վրայ: Հոն կը վերագտնէ իր մօրեղբայրը՝ Հայկ Սանոսեան որ քարտուղարը եղած էր ֆըրիտափոր Միքայէլեանին: 1920-ին կը մտնէ հայկական բանակ: Կը մասնակցի յատկապէս Ալեքսանդրապոլի եւ կարսի կռիւներուն: Կը ծանօթանայ Զօր. Սեպուհին, Կարօ Սասունին, եւ Ռեվիք Շարշարքի ճակատին կը վիրաւորուի: Այսուհանդերձ չի հեռանար բանակէն, կը չարունակէ իր մարտական ծառայութիւնները ու 1921 Փետրուար 18-ին կը ծառանայ բոլշեւիկեան ուժերուն դէմ: Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք կ'երթայ Թիֆլիս, յետոյ Պոլիս: 1922-ին, կը գտնուի Անգլիացիներուն հետ Տարսոնէլի մէջ: Կը չարունակէ իր ճամբան դէպի Ճունաստան, հուսկ Մարսէյլ ուր կը հաստատուի վերջնականապէս, 1926-ին:

Պետրոս Սարաճեան կը մտնէ անմիջապէս ազգային հաւաքական կեանքին մէջ, եւ պատեհութիւնը կ'ունենայ ծանօթանալու, յարաբերելու, գործակցելու ազգային ականաւոր դէմքերու հետ: Իր կեանքը հարուստ է յեղափոխական, հանրային ծառայութիւններով եւ մանաւանդ չատ հետաքրքրական դրուագներով:

Մեր հաղորդակից հանդիպումներուն ընթացքին պատմած է կարգ մը անճնական յուշեր որոնք մաս կը կազմեն գաղութի պատմութեան: Պետրոս Սարաճեան ներկայ եղած է Ազեմիս Ահարոնեանի վերջին ճառին, 1934 Փետրուար 11-ին, Պրեսան Մարսէյէ սրահին մէջ, ու կ'ըսէր՝ «հայ ժո...ղո...ղո... բառը խեղդուեցաւ Ա. Ահարոնեանի կոկորդին մէջ: Երկու հազար եւ աւելի ունկնդիրներ բացած մնացին իրենց տեղը, մինչ Ահարոնեան հազիւ ձեռքով նշան մը ըրաւ ու իսկոյն գիմքը շրջապատող ընկերներուն թեւերուն մէջ: Մի քանի ընկերներու հետ ուերնուս վրայ առին զ, դուրս հանեցին սրահէն, դրին զ կառքի մը մէջ եւ առաջնորդեցին Պ· Լոնշանի մօտ գտնուող "Ֆրեռանտիէօ" դարմանատուն.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԼԵՍԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱԻԱՐՏԵՑ 1992Ի ԴԱՍԸՆԹԱՑԻՆԵՐԸ

Լոս Անճելըսի Մխիթարեան Հայագիտական դասընթացքները, կազմակերպուած Վենետիկի Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիայի (Academia Armena Sancti Lazari) եւ Լոս Անճելըսի Մխիթարեան կրթական Հիմնարկի համագործակցութեամբ, սկսան Օգոստոս 3-ին: Բացումին՝ խօսք առին դասընթացքներու վարիչ-տնօրէն՝ Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան եւ Լոս Անճելըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի տեսուչ՝ Բժ. Ցակոբ Այնթապլեան: Հայր Եարտըմեան դրուատեց ու քաջալերեց մասնակցող ուսանողները, ընդգծելով ընդհանրապէս հայագիտական ուսումներու դերն ու կարեւորութիւնը՝ հայ եւ միջազգային դիտանկիւնէն ներս: Բժ. Այնթապլեան, իր կարգին, չեշտեց Վենետիկի Մխիթարեան վարդապետներու աշխատանքը, վաստակը, անոնց դերն ու կարեւորութիւնը հայագիտական մարզին ներս, յատուկ նկատելով ա՛յն ուսանողները, որոնք լրջօրէն կ'ուսանին Մխիթարեաններու դիտական ու փորձառու չունչին տակ:

Օրական հինգ յաջորդական դասանիստերով, այս տարի դասաւանդուեցան հետեւեալ նիւթերը՝ ուսանողներու մասնակցութեան թիւով.-

- Դասական հայերէն կամ գրաբար, 9 ուսանող:
- Արեւմտահայ աշխարհաբար, 12 ուսանող:
- Հայ քրիստոնէութեան պատմութիւն, 25 ուսանող:
- Նոր եւ ժամանակակից հայ գրականութիւն, 13 ուսանող:
- Հայ գեղարուեստի պատմութիւն, 13 ուսանող:
- Հայ գաղութներու պատմութիւն, 11 ուսանող:
- Հին ու միջնադարեան հայ պատմագրութիւն, 13 ուսանող:
- Աղգային Սահմանադրութիւն, 9 ուսանող:
- Հայ ծէսը եւ ծիսական մատեանները, 9 ուսանող:

Դասախօսական կազմին մաս կազմեցին.- Վենետիկէն՝ Հայր Եղիա Քիլարտպեան, Հայր Վահան Օհանեան եւ Հայր Տաճատ Եարտըմեան, որ վարիչն է միաժամանակ հայագիտական այս դասընթացքներուն: Իսկ Լոս Անճելըսէն՝ Հայկ Տէր-Ղեւոնդեան, Ոսկան Մխիթարեան, Ռաֆֆիկ Շիրինեան, Կարօ Մոմճեան եւ Յակոբ Թաշճեան:

Համակարգողի հանգամանքով, իր դործօն ներկայութեամբ՝ աշխատանքներուն կ'օժանդակէր Ֆիլմի Մխիթարեանը:

Յատկապէս դասընթացքները, որոնք ունին քառամեայ բնոյթ, այս տարի աւարտեցին Օգոստոս 28-ին:

Բացի յիշուած դասանիւթերէն, անցեալ տարուան նման տեղի ունեցան նաեւ ութ կարեւոր եւ հետաքրքրաշարժ «Օժանդակ դասախօսութիւններ» (չարաթը երկու անգամ), որոնք, դիմաւոր դասանիւթերու կողքին, կը միտին ուսանողներու մտահորիզոնը դե՛ռ աւելի ընդլայնել հայ քաղաքակրթութեան պատմութեան տեսադաշտին վրայ: «Օժանդակ դասախօսութիւններուն» մասնակցեցան հայագիտութեան հետեւող բոլոր ուսանողները եւ ա՛յլ ազատ ունկնդիրներ: Մխա Այվազեան տուաւ երկու դասախօսութիւններ՝ «Կինը հայ դասական գրականութեան մէջ» եւ «Հեթանոսութիւնը Դ. Վարուժանի "Հարճը" քերթուածին մէջ» նիւթերով: Հայր Եարտըմեանի նիւթն էր «Միջին-Դարու Իտալիոյ հայ դաղթավայրերը եւ մշակութային իրագործումներ»: Ռաֆֆիկ Շիրինեան խօսեցաւ «Հայ Ժողովուրդի քաղաքական զարգացումի ներկայ հանգրուանը» նիւթին չուրջ: Յատկիկ Թաշճեանի արծարծած նիւթն էր՝ «Հայերէն լեզուի կազմաւորումը եւ զարգացումը»: Բժ. Ցակոբ Այնթապլեան նիւթեր քաղեց հայ հին բժշկութեան պատմութենէն եւ ներկայացուց «Հայ հին բժշկութեան դերը՝ միջազգային պարունակին մէջ»: Վերջին չաբթուան ընթացքին տեղի ունեցած երկու դասախօսութիւնները էին՝ «Հայ եկեղեցական երգը դարերու ընդմէջէն», դասախօս՝ Նիկողոս Թահմիզեան եւ «Ազգային ոճի ծագումը եւ զարգացումը հայկական ճարտարապետութեան մէջ», դասախօս՝ Սարգիս Պալմանուկեան:

Հաճելի է մեզի նշել թէ Լոս Անճելըսի Մխիթարեան կրթական Հիմնարկը, իր միջոցներով, կրցաւ հովանաւորել ինը ուսանողներ: Շնորհակալութեամբ խօսք ունինք Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Օգնութեան Միութեան Շրջանային Վարչութեան, որ սիրով օժանդակոց մեր Հիմնարկին՝ իր վարդին երկու ուսանողներ հովանաւորելով ազդ. վարժարաններէ: Երախտագիտական խոր զգացումներով կը փափաքինք նաեւ արձանագրել հոս, որ Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի Վարչական Մարմինը, խորապէս գնահատելով ու քաջալերելով Մխիթարեան հայագիտութեան գործունէութիւնը Լոս Անճելըսի մէջ, յատկացուց 5000 տոլարի կարեւոր օժանդակութիւն մը:

Շնորհակալութիւն նաեւ Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի բոլոր աշակիցներուն ու բարեկամներուն, որոնք զանազան միջոցներով ու նուիրատուութիւններով՝ օժանդակութեան ձեռք երկարեցին մեր գործունէութեան:

Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի Վարչութիւնը կ'ակնկալէ որ գաղափարակից անհատներ եւ ազգային ուրիշ հաստատութիւններ եւս իրենց կարելի նիւթական օժանդակութիւնները հասցնեն Հիմնարկիս, որպէսզի կարելի ըլլայ լայնացնել մեր միջոցներ ստեղծել եւ դիւրութիւններ ընձեռել դիմող ուսանողներուն:

Կ'օգտուինք առիթէն՝ խնդրելու համար հայ գրականութեան եւ ընդհանուր հայ մշակոյթի վերաբերող (հայերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն) դիրքերու հեղինակներէն ու հաւաքածոյ ունեցողներէն՝ որ բարեհաճին զանազան հրատարակութիւններ նուիրել Լոս Անճելըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ հայագիտական դասընթացքներուն մասնակցող ուսանողներու դիտական աշխատանքներուն:

Հասցէ՝-
MEKHITARIAN
EDUCATIONAL FOUNDATION
(Attn. Rev. Fr. Dajad Yardemian)
702 E. Glenoaks Bl.
GLENDALE CA. 91207
Phone : (818) 546 - 1967

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑԻՆԵՐՈՒ

ԵՐԵՒԱՑԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 27-ին, նամակներու փոխանակութեամբ՝ Հայաստանի եւ Ղազախըստանի միջեւ հաստատուած են դիւանագիտական յարաբերութիւններ:

***

Օգոստոս 31-ին, Մոսկուայի մէջ ըստորագրուած համաձայնագրով մը դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայաստանի եւ Ղրղզստանի միջեւ:

***

Սեպտեմբեր 7-ին ալ, Մոսկուայի մէջ, նամակներու փոխանակութեամբ Հայաստանի եւ Ճափոնի միջեւ եւս հաստատուած են դիւանագիտական յարաբերութիւններ:

***

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՀՈՎԱՆՆԻՆ ՏԱԿ

Միջազգային Կարմիր Խաչը Երեւանի մէջ սեմինար-հանդիպում մը կազմակերպած է Հայաստանի Կարմիր Խաչի գործունեայ անդամներուն համար: Ներկաներուն այս զանգուածային մարդասիրական կազմակերպութեան գործունէութեան ծալքերն ու միջազգային իրաւունքի չափանիշները ծանօթացուցած է Հայաստանի Կարմիր Խաչի նախագահ Սչոտ Սարդսեան: Կազմակերպութիւնը աւելի քան հազար գործունեայ անդամ ունի Հայաստան:

***

«ՄԻԼԻՈՆԱՏԵՐԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»

Առայժմ 16 անդամներ մէկտեղող «Միլիոնատէրերու Միութիւն»ը պաշտօնապէս արձանագրուած է: Անոր նախաձեռնարկողները այն համոզումն ունին որ միութիւնը կրնայ նպաստել Հանրապետութեան մէջ չուկայական յարաբերութիւններու հաստատման, ձեռնարկութիւններու զարգացման, սեփականաշնորհման եւ ապապետականացման գործին:

***

ՀԱԻԱՏԱՐՄԱԳՐԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Գերմանիոյ Վրաստանի դեսպան Կ. Տալհոֆ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանին յանձնած է միաժամանակ Հայաստանի դեսպանի իր հաւատարմագիրը: Դեսպանը ընդունուած է նաեւ վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բ. Արարքցեանի եւ Արտաքին նախարարի տեղակալ Գ. Ղազինեանի կողմէ:

***

ԴՊՐՈՑԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Կառավարական որոշումով մը, Աչտարակի Օշական գիւղի նախկին դպրոցը չէնքը յանձնուած է Մայր Աթոռ Էջմիածնին, որ Մշակոյթի նախարարութեան հետ համատեղ հոն կը ստեղծէ դպրութեան թանգարան:

***

ՆՈՒԻՐ ԱՅՒԲԵՆԱՐԱՆ

Ռուս-քրիստոնական «Սլովօ» (խօսք) ձեռնարկութեան տնօրէն մուսկուաբնակ Գրիգոր Երիցեան իր միջոցներով տպագրած ու Երեւան տարած է 80 հազար օրինակ Այբբենարան: Անոնք ձրի պիտի բաժնուին Հայաստանի, Արցախի, ինչպէս նաեւ Վրաստանի Ա. դասարանցիներուն: Օգոստոս 25-ին Գ. Ցարութիւնեան ընդունած է բարերարը եւ չնորհակալութիւն յայտնած:

Ի ՑՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Տիկին Արմենուհի՝ իր եւ Աւետիսին տրուած որոշումը հաղորդեց դեղագործին, եւ Աբթաքի էֆէնտի Ինճէյեան համակրանքի գոնուեցան: Տարակոյս վեր է թէ Աղաւնի սիրտ տուած է իր նշանածին, թէ հիմա որ խզումը անդարմանելի է, եւ հիմա որ խզումը անդարմանելի է, պէտք էր ջանալ մեռցնել, կամ գոնէ տրտում կարացնել այդ սէրը: Եւ ոչինչ այնքան մահացու հարուած կրնար տալ Աղաւնիի մը սիրոյն, որքան նիւթականի հարցը: Աբթաքի էֆէնտի ըսաւ թէ լաւ խելք ըրած էին այդ տեսակ սուտ մը յարմարցնելով, բայց անհրաժեշտ դտաւ նախ սուրը վլլեցնել իր կնոջ:

Երբոր Տիկին էլպիս լսեց թէ Աւետիս զրամի տէր այրի մը գտած է, եւ անոր չնորհիւ խանութի մը բանալու հաւանականութիւնը տեսնելով լքած էր Աղաւնին՝ բարկացաւ: Դեղնեցաւ, չառադունեցաւ, եւ սկսաւ կուռիլ իր ամուսնոյն հետ: Ձայն մը Տիկին Էլպիսին ըսած էր թէ այս ղըզ-ւելի տղան դրամապաշտ է: Արդէն երբեք իր աչքը չէր խածած այս դինուորը, այս կեղծաւորը, այս գաւառացին որ բողոքականի կը նմանի: Դուք չէք գիտեր, բայց ես վերի պատուհանէն ամէն տարու սովորութիւն ունէի եւ շատ անգամ լսած եմ Աւետիսին խօսքերը: Լսած եմ եւ հասկցած՝ թէ այս տղան սուտխօս մըն է: Աղաւնիի հանդէպ սէր կը կեղծէ, բայց իրականին մէջ աչքը միայն դեղարանին վրայ է: Կ'ուզէ անոր տիրանալ:

Քոյր եւ եղբայր չկանգին մանաւանդ իրեն հասկցնել թէ պէտք չէ Աղաւնիին տալ խօսքեր ընել: Աբթաքի էֆէնտի յանձն կ'առնէր կարգադրել այդ մէկ բանը, բայց նորէն կը վրկնէր թէ՝ արդիւնաւէտ է ամէն օր Աւետիսին խօսքը ընել, նոյնիսկ աննպատակ կերպով:

Դարձեալ իր քրոջ ներկայութեան է որ դեղագործը խօսեցաւ Աղաւնիին, վէճօրէ վերջ: Բայց չուտով անդրադարձաւ թէ իր պատրաստած փոքրիկ ճառը աւելորդ է: Աղաւնին ալ իր մօրաքրոջը պէս բարկացաւ, խենթ խօսքեր ըսաւ, դինուորը անուանարկեց, նուաստացուց, եւ վերջապէս ճչաց:

- Ա՛ս վերջին դէպքերէն յետոյ եթէ ան իսկ նշանտուքը ետ չըներ, ե՛ս, ե՛ս ետ պիտի ընէի...

Ձեռքը զարկաւ կուրծքին խրոխտաբար եւ հեռացաւ դեղագործէն:

Տիկին Արմենուհի իր ժպիտը ծածկելու համար հովանոցին կոթը կը քսէր իր քիթին, ու միաժամանակ քովընտի եւ սուր ակնարկով մը կը նայէր իր եղբօր, ըսել ուզելով - «Արդեօք աւելորդ չէ՞ին մեր նախազգուշութիւնները: Միամտութիւն չէ՞ կարծելը թէ ինչ որ մեզի համար զժնդակ է, բոլորին համար ալ պիտի ըլլայ ծանրակշիռ եւ խորապէս տրտում: Մնաս բարով»:

Դեղագործը զարմացած էր որովհետեւ քիչ մը աւելի լաւ կը ճանչնար Աղաւնին: Իրաւ է թէ մեծ բան չէր սպասեր անկէ, բայց չէր յուսար նաեւ այսքան անտարբերութիւն, դիտնալով որ անոր մէջ սէրը իրական է:

Իր զարմացումը փարատեցաւ երեկոյեան միայն, դէպքի մը պատճառաւ: Ոչ մէկ բան նախապատրաստել տուաւ այդ դէպքը: Շատ սովորական երեկոյ մըն էր: Լամբարը վառեցին եւ նոտան սեղանը զոր Աղաւնի յարդարած էր ամէն օրուան պէս: Լաւ տեսակ ձիթապտուղ կար եւ եփած էին թարմ բակլայ:

(Շար. 14)

(Շար. Ա. Էջէճ)

մէկ արդելք, այդ ալ Ադրբեջանի կողմէ արտասանելի «այո» բառն է: Կը յուսանք որ անոնք պիտի արտասանեն այս «այո»ն ու այն ատեն պիտի յառաջդիմենք: Բայց առանց ատոր, եթէ Ադրբեջան չարունակէ զինուորական դործողութիւնները Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, եթէ մերժէ երկխօսութիւն հաստատել Ղարաբաղի առաջնորդներուն հետ, եւ մերժէ նաեւ խաղաղարար ուժերուն ժամանումը, այն ատեն չափազանց կը դժուարանայ այս խնդրին լուծումը:

Հ.- Ադրբեջան հրադադարի համար կը պահանջէ, որ հայկական զինուորական ուժերը դուրս գան Ղարաբաղէն: Դուք պատրա՞ստ էք ընդառաջելու այսպիսի պայմանի մը:

Պ.- Գալիֆորնիոյ համալսարանի իրաւաբանական դասախօսութեանց մէջ այդպիսի հարցումները կը կոչեն «առաջնորդող հարցում»: Լեռնային Ղարաբաղի մասին մեր տեսակէտը հետեւեալն է. կրնայ պատահիլ որ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ հայ ազգայնապաշտ կամաւորներ կռուին, նոյնպէս ինչպէս որ հաւանական է նաեւ որ թուրք ազգայնապաշտ կամաւորներ Ադրբեջանցիներու կողքին մասնակցին կռիւներու: Բայց եւ այնպէս մենք պաշտօնական չենք նկատեր Հայերու ու Թուրքերու այս ներկայութիւնը Ղարաբաղի հակամարտութեան մէջ: Մեզմէ չատեր տակաւին լրիւ չեն հաւկնար այս հակամարտութեան բուն բնոյթը: Այսիկա ո՛չ հոգային, ո՛չ ալ կրօնական հարց մըն է Հայերու ու Ադրբեջանցիներու միջեւ: Այսիկա ուղղակի եօթանասուն տարի առաջ Ստալինի կողմէ կիրարկուած ազգայնական քաղաքականութեան արդիւնքն է: Ստեղծուած է խառնակ կացութիւն մը, որով մէկ երկրին հողամասերը դրուած են ուրիշ երկիրներու հողամասերուն մէջ, առանց տրուած է ինքնավարութեան իրաւունքներ, եւ յետոյ անոնց զրուած է. «Ապրեցէ՛ք»: Բացայայտ է, որ նպատակը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ ազգերը իրարու դէմ թշնամացնել եւ արդելք ըլլալ, որ անոնք զբաղին իրենց բուն թշնամիով, որ այդ շրջանի ամբողջատիրական իրականարգն էր: Եւ յաջողեցաւ: Երբ Խորհ. Միութիւնը փուլ եկաւ, ծագում առաւ այն հարցումը, թէ ի՞նչ պիտի պատահի հիմա: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Լեռնային Ղարաբաղը, որ հայկական հողամաս մըն էր իր հայ բնակչութեամբ եւ հայկական պատմութեամբ, իր սահմաններով, որ Խորհ. Միութեան շրջանին իսկ ունէր իր Խորհրդարանը, իր ոստիկանութիւնը, իր կառավարութիւնը: Այս հողամասը պիտի չարունակէ՞ր ընդունիլ Ստալինի կողմէ կատարուած իրողութիւնը, թէ ոչ պիտի սեղծէր ժամանակակից բարքերու յարմար նոր լուծում մը. ահաւասիկ դըժուար հարց մը: Մեր կարծիքը այն է, որ այս խնդրին լուծումը կը կայանայ ինքնորոշման իրաւունքի մէջ: Եւ Հայաստան միշտ ըսաւ, որ ինչ որ ալ ըլլայ բանակցութիւններուն արդիւնքը Ղարաբաղի ու Ադրբեջանի միջեւ, Հայաստան պիտի օրհնէ այդ համաձայնութիւնը եւ պիտի ընդունի նոյնութեամբ: Ադրբեջան տակաւին Ղարաբաղի դեկավարներուն հետ երկխօսութեան չէ ձեռնարկած, նկատի առնելով ուրիշ օրինակներ: Օրինակի համար դուք կրնաք տարբեր կարծիքներ ունենալ Կիպրոսի ու Հիւսիսային Կիպրոսի կամ Աբխազիոյ մասին: Բայց միշտ երկխօսութեան մէջ էք խնդրոյ առարկայ կողմին հետ, որքան ալ դժուար ըլլայ այդ երկխօսութիւնը: Բայց այս խնդրին մէջ, Ստուած դիտէ ինչու, Ադրբեջան կը մերժէ երկխօսութեան մէջ մտնել Ղարաբաղի հետ եւ ասիկա մեր դիմաց ցցուած ամենամեծ արդելքն է: Եթէ Ադրբեջան չարունակէ զինուորական գործողութիւնները --ինչպէս դիտէք վերջին երկու ամսուան մէջ ան գրաւեց Հիւսիսային Ղարաբաղի 25 առ հարիւրը, պատճառ դառնալով 45·000 Հայերու Հայաստան զազթելուն-- եւ միաժամանակ եթէ մերժէ երկխօսութիւն հաստատել, այդ պարագային պէտք է որ ամբողջ աշխարհ միջամտէ, ինչպէս կ'ընէ ուրիշ խռովեալ վայրերու մէջ: Հայաստան մեծ ցաւ կը զգայ Պոսնիա-Հերցեկովինի մէջ պատահած ազգամիջեան խարխանութեան համար, բայց եթէ դուք իրրեւ լրագրող Ղարաբաղի մայրաքաղաք Ստեփանակերտ երթաք, ձեր աչքերով պիտի տեսնէք որ հոն ալ ազգամիջեան խարխանութիւն կայ, եւ Ստեփանակերտը ճիշդ նման է Սարայեւոյի:

Հ.- Մենք լսած ենք որ դուք միշտ կը յարձակիք թուրք կառավարութեան վրայ: Չենք գիտեր, մեզի այդպէս ըսած են, եթէ ասիկա իրականութիւն է, ի՞նչ է պատճառը:

Պ.- Ես երբեք չեմ յարձակած թուրք կառավարութեան վրայ եւ չեմ հասկընար թէ ի՞նչպէս կրնամ յարձակած ըլլալ: Մէկ ժամ վերջ դուք պիտի ունենաք պատճէնը այն խօսակցութեան, զոր այս առաւօտ կատարած եմ:

Հ.- Թերեւս յարձակում չէ, այլեւ բննադատութիւն: Թուրքիան բննադատած էք միշտ:

Պ.- Բայց ասիկա ժողովրդավարութիւն է: Քննադատութեան իրաւունքը, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ, նոյնպէս ամէնուրեք ի զօրու է: Մենք մեր այսօրուան խօսակցութեան մէջ ծանրացանք քանի մը կէտերու վրայ: Կանդ առինք Հայաստանի երկար պատմութեան վրայ, չեշտեցինք թէ նուիրուած ենք ժողովրդավարութեան, միաժամանակ երկու հարցումներ ուղղեցինք, որոնք կապուած են Հայաստանի Եւրոպական Խորհուրդի անդամակցութեան առնչեալ զրուած պաշտօնական ու անպաշտօն արդելքներու, ինչպէս Թուրքիոյ հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները ու Ղարաբաղի հարցը: Ես յայտնեցի մեր տեսակէտը Թուրքերուհայ յարաբերութիւններու մասին եւ պիտի տեսնէք որ չատ դրական տեսակէտ մըն է: Նաեւ մեր չինչ դիրքաւորումը՝ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, հակառակ անոր որ Թուրքիա չեղած է սկզբնական շրջանի իր անկողմնակալ կեցուածքէն: Թուրքիոյ այս կողմնակալութիւնը կարեւոր արդելք մըն է հարցին լուծման համար, պատճառները մեղի հասկնալի են, բայց կը սիրենք յուսալ, որ Թուրքիա չուտով կը վերադառնայ իր սկզբնական անկողմնակալութեան: Եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, կը սիրենք յուսալ որ հայերէնքով յարաբերութիւնները կը վերադառնան բազմաթիւ տասնամեակներ առաջուան շրջաններուն, երբ Հայեր ու Թուրքեր միասնաբար Սուլթանին դէմ 1908-ին կը հիմնէին ժողովրդավար կարգավիճակի մը հիմերը: Հայերէնքով յարաբերութիւնները պէտք չէ զործածուին իրրեւ պատրուակ, որպէսզի մերժուի Հայաստանի մուտքը՝ Եւրոպական Խորհուրդ: Թուրքիա թէ՛ իրեն ու Հայաստանին համար, եւ թէ Եւրոպայի համար լաւ զործ մը ըրած կ'ըլլայ քաջալերելով Հայաստանի մասնակցութիւնը Եւրոպական Խորհուրդ: Այս էր այս առաւօտ մեր ըսածները:

Հ.- Պարոն նախարար, ինչ առաջ Ադրբեջանի Արտաքին նախարարը մեզի ըսաւ, որ Ալմա-Աթայի հրադադարի համաձայնութիւնը կը յարգուի: Բայց դուք ինչ առաջ հակառակը պնդեցիք: Արդեօք ըսել ուզեցիք որ Ալմա-Աթայի հրադադարը որեւէ կերպով խախտո՞ծ է:

Պ.- Կը խորհիմ, որ կողմերէն մէկը չի յարգեր Ալմա-Աթայի համաձայնութեան պայմանները: Ինչպէս դիտէք, Ռաֆայէլլիի կողմէ հրադադարի կոչ կատարուած էր, Հայաստան անմիջապէս դրական պատասխանած էր, նոյնը ըրած էր Ղարաբաղ: Բայց Ադրբեջան չէր պատասխանած: Ցետոյ Նազարբայեւի հրաւէրով գացինք Ալմա-Աթա՝ հրադադարի մը մասին համաձայնութիւն դոյացաւ: Սեպտեմբեր 1-էն ասդին Հայաստանի ու Ադրբեջանի սահմանին վրայ կարգ մը տեղեր հրադադարը կը զործադրուի, բայց կարգ մը տեղեր՝ ո՛չ: Իսկ Ղարաբաղի մէջ բացարձակապէս չի յարգուիր: Եւ տարօրինակ է որ Ադրբեջան, Ալմա-Աթայի համաձայնութիւնը ընդունելով հանդերձ, տակաւին «այո՛» չէ ըսած Ռաֆայէլլիի կոչին: Պատճառը պարզ է. եթէ Ռաֆայէլլիին «այո՛» ըսէ, պիտի ստիպուի Ղարաբաղի մէջ ալ հրադադար ընդունելու եւ պիտի չկարենայ իր զինուորական զործողութեամբ Ղարաբաղը դրաւել չարունակել: Ղասըմով ինծի ըսաւ որ Ղարաբաղի մէջ 25·000 հայ զինուորներ կը կռուին: Այս պնդումը այնքան ծիծաղելի է, որքան պնդել թէ թուրք զինուորներ կը կռուին Ղարաբաղի մէջ: Ես ձեզ կը հրաւիրեմ Ղարաբաղ: Եթէ հոն երթաք պիտի տեսնէք թէ բնակչութեան 90 տոկոսը խաղաղ գիւղացիներ են, որոնք միայն իրենց արտերն ու տուները կը պաշտպանեն:

(Մնացեալը յաջորդով)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Այրի Տիկին Դչխուհի Տէտէեան,
Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Թադոյեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէտէեան
(Միացեալ - Նահանգներ),
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Տէտէեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը 14-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի տեղւոյն վերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ի նպաստ Հայաստանին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՍԻՆ - ԺԵՌՄ

Կապոյտ Խաչի «Ջ. Շանթ» մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յատկապահանջուած ընկերուհիներու յիշատակին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 10-ին Սէն-Ժերմէն Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհանգիստի ատարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիքի մը երեք երախաները ամբողջ օրը խնամելու համար հայախօս կին մը կը փնտռուի:

Հեռաձայնել. -

47 36 42 69

LE COMITE DE PARIS
de
L'UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE

vous invite au

forum-étudiants

le Mercredi 23 Septembre à 20 h 30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

AVEC LA PRESENCE EXCEPTIONNELLE DE

PAUL MUNCHEN

(Directeur des relations commerciales de la Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion CLT)

THEMES :

— Le paysage audiovisuel / L'approche Radio-Télévision

— Comment fonctionnent la radio; la télévision

— Les problèmes légaux

— Les relations et les problèmes avec les pouvoirs publics

— Les métiers de la télévision

— Les éléments de réussite dans les métiers de la communication.

RESERVATION OBLIGATOIRE au 45 20 03 18

(Les réservations se feront dans la limite des places disponibles. Nous vous prions de bien vouloir préciser le nombre de places réservées au plus tôt pour nous permettre de satisfaire vos demandes).

— Entrée libre —

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ՇԱԽԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր վարժարանին 1992-93 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտը կ'ունենայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 9-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

1, rue de la Manutention
26000 Valence

***

ՎԱԼԱՆՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի միօրեայ վարժարանի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

1, rue de la Manutention
26000 Valence

***

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992-1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Տիւան եկեղեցւոյ)
43 - 59 - 67 - 03

***

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊՄՖ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մշակոյթի Տան մէջ՝

17, rue Bleue, 75009 Paris

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը:

***

ՍԷՆ-ԺԷՌՄ

Սէն-Ժէռմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երիցուհի հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Շաբաթ, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:

Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Երլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանույշ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:

Օթօբարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16
MERCREDI
16 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօդային առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.886 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.886

ՊՈԼԻՍ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

(Գ. եւ վերջ)

Հ.- Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Թուրկութ Էօզալ առաջարկ մը ուղեցաւ. ըսաւ որ Ադրբեջան պիտի ընդունի որ Ղարաբաղ Հայաստանի կապուի, բայց ատոր փոխարէն Ադրբեջանին ալ Նախիջեւանի պէտք է միանայ ներքեւէն:

Պ.- Ըսիք որ ասիկա Էօզալին պաշտօնական...

Հ.- Ո՛չ, իր անձնական տեսակէտն էր:

Պ.- Ուրեմն անձնական տեսակէտներու մասին չեմ կրնար մեկնաբանութիւններ ընել: Բայց եթէ ներքաղաքական մը օրակարգի գայ, դիտէք որ Նախիջեւան և Ղարաբաղ ուղղակիօրէն զուգահեռ հարցեր չեն: Նախիջեւան սահմանները ունի Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ, բայց Ղարաբաղ որեւէ երկրի հետ սահման չունի եւ Ղարաբաղը վաղը կը մեռնի եթէ ամբոխ ճամբու ու ներքաղքի մնայ: Կը խորհիմ թէ պէտք է հեռու կենանք որեւէ դրդումէ, որ կրնայ ինդրոյ առարկայ դարձնել Հայաստանի կամ Ադրբեջանի սահմանները, բացի Լեռնային Ղարաբաղի շրջապատած հողամասէն: Հարցը այն է, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը 120 հազար Հայերու, որոնք կը բնակին Ղարաբաղի մէջ, որոնք ունին իրենց Խորհրդարանը եւ այլ ինչ ինչ կազմակերպութիւններ:

Հ.- Ըսել կ'ուզէիք որ ներքաղքի այսպիսի հարցեր անիրատե՞ս են, կամ անընդունելի՞:

Պ.- Թէ՛ անիրատես, թէ՛ անընդունելի:

Հ.- (Մէհմէտ Ալի Պիրանտն է հարցնողը).- Կ'ուզեմ անդրադառնալ հայ - թուրք յարաբերութիւններու: Ըսիք որ Թուրքիա պատած է կողմնակալ քաղաքականութիւն վարել: Շատ գոհ չէք ատկէ: Միաժամանակ թուրք պատուիրակութիւն մը երեւան գաց անցեալները: Կրնա՞ք ըսել, թէ ինչ է ներկայիս կացութիւնը եւ ինչեր են կարելիութիւնները յարաբերութիւնները բարելաւելու համար:

Պ.- Ուրեմն, ես կը խորհիմ, թէ Թուրքիոյ յարաբերութիւններու բարելաւումը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մէջ նպաստաւոր արդիւնք կ'ունենայ: Ասիկա ճիշդ հակառակն է այսօրուան կացութեան, որովհետեւ Թուրքիա կը պնդէ որ նախ պէտք է լուծուի Ղարաբաղի հարցը, որպէսզի բարելաւուին մեր երկրին յարաբերութիւնները: Մեր տեսակէտը այն է, որ մեր յարաբերութիւնները պէտք է բարելաւուին առանց նախապայմանի: Մենք չատ դժուար անցեալ մը ունեցած ենք եւ կարեւոր յառաջանալու համար, պէտք չէ որ պայմաններ առաջ գնենք: Պայմանները պիտի դժուարացնեն հարցը: Մինչդեռ մեր խնդիրը կարծիքով, այդ է որ կը կատարուի հիմա: Մենք ո՛չ մէկ պայման յառաջ կը գնենք 1915-ի կամ կիպրոսի նման խնդիրներու առնչութեամբ, ասոնք յարաբերութիւններու հաստատումէն վերջ կրնան օրակարգի գալ երկխօսութիւններու ճամբով: Ես դժբախտաբար Երեւան չէի, երբ Թուրքիոյ պատուիրակութիւնը եկաւ, անոնք տեսակցեցան վարչապետին ու օդնականիս հետ: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, հակառակ ժողովուրդին կողմէ իր վրայ կատարուած ծանր ճնշումներուն, մօտաւորապէս երկու տարի առաջ քայլում մը կատարեց Թուրքիոյ յարաբերութիւնները բարելաւելու, դիւանագիտական յարաբերութիւններ, առեւտրական կապեր հաստատելու ուղղութեամբ: Մենք ցարդ որեւէ որոշ պատասխան չենք ստացած: Փոխանակ այսպիսի պատասխան մը ստանալու, տեսանք որ Թուրքիա հետզհետէ կը դրաւէ կողմնակալ դիրք մը, որմէ մենք դեռ չենք, ինչպէս որ դեռ չեն նաեւ Թուրքիոյ մէջ որոշ շրջանակներ: Կը սիրենք յուսալ, որ Թուրքիա կը վերադառնայ իր անկողմնակալ դիրքին, բայց եթէ Թուրքիա չարունակէ կողմնակալ մնալ, եւ պնդէ հին թղթածրարներ բանալու ուղղութեամբ, մենք ալ նոյնը կ'ընենք: Բայց մենք կը նախընտրենք դրական ու չինարար ճամբան:

Հ.- Կրնա՞մ երկրորդ հարցումս ուղղել բրտական հարցի առընչութեամբ: Ես հետաքրքիր եմ գիտնալու ձեր կեցուածքը բրտական հակամարտութեան նկատմամբ: Այս մասին երեւանէն հակասական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐ ԵՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՀԱՄԱԴՐՈՂ

«ՌԱԿ»Ը ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳ. ԴԱՇԻՆՔԷՆ

Սեպ. 11-ին, Հանրապետութեան նախագահը Լ. Տէր-Պետրոսեան երկու հրամանագրեր ստորագրած է, մէկը կը վերաբերի Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդի ամբողջացման, իսկ միւսը՝ Վազգէն Մանուկեանի նոր պաշտօնի մը գլուխ նշանակման: Հայաստանի նախկին վարչապետը կը դառնայ պետական նախարարի պաշտօնակատար եւ իրեն կը յանձնուի պաշտպանութեան հարցերը համադրողի պարտականութիւնը:

Առաջին հրամանագրով ուրեմն կ'ամբողջանայ Ապահովութեան (Անվտանգութեան) Խորհուրդը, որու մէջ կը մտնեն նաեւ վարչապետը, փոխ-վարչապետը, պարշտպանութեան հարցերը համադրող պետական նախարարը, Գերագոյն Խորհուրդի Պաշտպանութեան եւ ներքին դրծերու հարցերու մշտական Յանձնաժողովի նախագահը, ինչպէս նաեւ լիազօր ներկայացուցիչներ ՀՀՇ-ի, ՌԱԿ-ի եւ ՀՅԴ-ի (Խորհրդարանի կազմէն):

Գալով երկրորդ հրամանագրին, ան կարեւոր պաշտօն մը կու տայ նախկին վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեանի, որ կը դառնայ Պաշտպանութեան հարցերու համադրող: Իր իրաւասութեան ներքեւ՝ կը գտնուին Պաշտպանութեան նախարարութիւնը իր բոլոր կառոյցներով, յատուկ ծրագիրներու պետական վարչութիւնը, արտակարգ իրավիճակներու պետական վարչութիւնը, պաշտպանութեան արդիւնարերութեան Խորհուրդը: Եւ որովհետեւ պաշտպանութեան կառոյցները ապակուսակցական են, Վ. Մանուկեան քաշուած է իր հիմնած՝ Ազգային Ժողովրդավար Միութենէն: Այդ կուսակցութեան ուրիշ մէկ հիմնադիրը՝ Դաւիթ Վարդանեան (ի դէպ, երկուքն ալ նախ Ղարաբաղ Կոմիտէի, ապա՝ ՀՀՇ-ի անդամ) ելոյթ ունեցած է հեռատեսիլէն եւ քացասական կարծիք յայտնած է Վազգէն Մանուկեանի նշանակումին կապակցութեամբ, պատճառաբանելով, որ մէկ հոգի չի կրնար բան մը փոխել ներկայ իրավիճակին մէջ: Իր խօսքերով «Ազգային Դաշինք»ի անդամները (որու մաս կը կազմէ նաեւ իր կուսակցութիւնը) կ'առաջարկէին պաշտպանութեան խնդիրները ամբողջութեամբ ընդդիմութեան վրայ դնել եւ 100 օր հետք անոնցմէ հաշուետուութիւն պահանջել տարուած աշխատանքին մասին: Վարդանեան ըսած է որ նախագահը մերժած է այդ առաջարկը:

***

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Ազդ» Սեպ. 12-ին հրատարակած է ՀՌԱԿ-ի գործադիր մարմնի երեք անդամներու հետ հարցազրոյց մը, ուր կը նշուի որ Ազգ. Դաշինքը չէ յաջողած իրազործել քաղաքական պայքարը Խորհրդարանի մէջ պահպանելու հիմնական պայմանը, ինչպէս նաեւ մնալ հեռու անհատական եւ հատուածական մօտեցումներէն, բարձրանալով իրական կուսակցական - քաղաքական մակարդակի: Ուրեմն, ՀՌԱԿ-ի գործադիր մարմինը այլեւս պիտի չմասնակցի Դաշինքի յետագայ աշխատանքներուն: Աւսոր փոխարէն կ'առաջարկէ Խորհրդարանը ներկայացուած կուսակցական խմբակցութիւններու խորհրդարանական համադործակցութեան նոր ձեւեր, մասնաւորապէս բոլոր կուսակցութիւններու աշխատանքները համակարգող միջկուսակցական մարմին ստեղծել:

**

Հայկ տապճասը միշտ նոյն սուր բնոյթը ունի Հայաստանի մէջ: Յանուէներու առջեւ հերթերը կը տեւեն 24 ժամ չարունակ: Արդարեւ, Սեպ. 14-ի գիշերը Պաթումէն հացահատիկներով բեռցուած կառախումբ մը ճամբայ ելած է, բայց, նոյն գիշերը Սադախլու - Շուլաւէր (Վրաստան) մասը պայթեցուցած են մեծ կամուրջը եւ կառախումբը ճամբան մնացած է: Սեպ. 15, Երեքշաբթի առաւու, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, մեզի ըսուեցաւ թէ համաձայնութիւն դոյացած էր Վրացիներուն հետ, որ կամուրջը վերականգնեն հայ շինարարները, ինչ որ եղած էր եւ ժամը 11-ին պէտք է լրացած ըլլար շինութիւնը:

**

Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Շաբաթ, Սեպ. 19-ին, Մոսկուայի ճամբով Նիւ-Եորք կը մեկնի Հանրապետութեան նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, որ ՄԱԿի ազգաժողովին առջեւ ելոյթ պիտի ունենայ Սեպ. 23-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Խորհուրդի արտաքին նախարարներու նիստը, որ գումարուած էր Պոլիս, Սեպ. 10 եւ 11-ին աւարտեց իր աշխատանքները: Խորհուրդը հաստատած է թէ ժամ առաջ տրամադիր է ընդունելու նախկին Խորհ. Միութեան եւրոպական Պետութիւնները, այն չափով որ անոնք իրենք իրենց ժողովրդավար ուղղութիւններ կու տան, ճշդած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը (որ ժողովրդավարութեան մասին խօսելու համար ճիշդ ընտրուած մարդն է...): Յանուն Ֆրանսայի, Ժորժ Քիէժման յայտարարած է թէ Ռուսաստան, Մոլդովա, Ուկրանիա եւ Բելառուս «արդէն Եւրոպայի դուռն են»: Կը մնայ Կովկասի երեք Պետութիւնները, որոնք տեղական կնճիռներու մէջ են, բայց, մարդկային իրաւանց կատմակերպութեան պատասխանատուները չեչուած են Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի՝ «եւրոպական կոչումը», նոյնիսկ կ'աւելցնէ Մոնտի Թղթակիցը, «եթէ Պ. Բաֆֆի Յովհաննէսեան, Հայաստանի Արտաքին նախարար, առիթէն օգտուեցաւ Թուրքիոյ խնդրոյ առարկայ ընելու Լ. Ղարաբաղի կապակցութեամբ»: Ինչ կը վերաբերի Ղազախստանի, Կիրղիզստանի, Ուզբեկստանի եւ Թիւրքմէնստանի, Քաթրին Լալիմիէռ (Խորհուրդին ընդհանուր քարտուղարը) յայտարարած է թէ անդամակցութեան հարց չի կրնար ըլլալ, այլ միայն՝ գործակցութեան: 27-երու վերջնական զեկոյցը բաւական հարցեր ստեղծած է նախկին Եուկոսլաւիոյ պատճառաւ եւ Չէչնիի (Խորհուրդին հերթական նախագահութիւնը Թուրքիան կ'ապահովէ այս չրջանին) ստիպուած եղած է միջին ճամբայ մը ընտրել եւ գոհանալ դիմումով մը Ապահովութեան Խորհուրդին, որպէսզի «անհրաժեշտ միջոցները» ձեռք առնէ:

Ա.ԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Անդր Էմմանիւէլի, որ նախկին զանճապահն էր ընկերվարական Կուսակցութեան, մեղադրանքի տակ առնուեցաւ Իւրպա ծանօթ հարցին առընչութեամբ: Կուսակցութեան ընտրական գործունէութեան դրամի հայթայթման եւ Սարթի նահանգին մէջ Իւրպա-ի գանձած միջնորդչէքերու մէջ, Էմմանիւէլի չընդունիր որեւէ մեղսակցութիւն եւ այդ պատճառաւ մերժած է ըսորագրել գատաւորին ներկայացուցած առեղնադրութիւնը որ զինք կը մեղադրէ՝ «ազդեցութեան չահագործումի եւ մեղսակցութեան» համար:

ԳԱԳՐԱՁԻ մէջ (Վրաստան) բուռն բախումները չարունակուած են, կիրակի գիշեր, արիազ եւ վրացի ուժերու միջեւ, հակառակ Սեպտեմբեր 3-ի հրադադարին: Քանի մը տասնեակ վիրաւոր կայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ներքին նախարարը պաշտօնական այցելութեամբ մը գտնուած է Իրան ուր տեսակցութիւններ ունեցած է քիւրտ դիներու փքք կազմակերպութեան մասին: Իսմէթ Սէզգին պահանջած է որ Իրան թիկունք չկանգնի քիւրտ դիներու խումբերուն. ատոր փոխարէն Իրանի իշխանութիւնն ալ մտահոգութիւն յայտնած է որ չհին կողմնակից իրանցի Ժողովրդային մարտիկները Թրքական նեցուկ կրնան վայելել իրենց գործունէութիւնը ծաւալելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Հաքքեարիի սահմանամերձ Աքթիւթիւն գիւղին մէջ բուռն բախում ունեցած են փքք-ի դիներ ու Թուրք ապահովութեան ուժեր. քիւրտերը յարձակած են հրթիռարձակներով, ինքնաշէս ական պէնքերով ու ծանր հրետանիով, իսկ Թրքական ուժերը ուղղաթիռներէ կրակ բացած են յարձակողներուն վրայ: Թուրք մամուլին համաձայն, 30 քիւրտ դիներ ու 21 Թուրք զինուոր, սպայ ու ապահովութեան պաշտօնեայ սպանուած են:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գ.

Լիբանանի 20 տարի տեւող խեղճութեան նոպան (եւ կամ՝ մարդկային բարոյական ու իմացական իրագործումներու ահաւոր այդ վատնումին եւրին կայ դաժան իրականութիւնը անտեսական եւ քաղաքական հրամայականներու որոնց առջեւ անզօր քանաստեղծներու եւ բարոյաշխատներու կամքը) ու մշակութային ենթակառոյցներու քանդումը ի՛նչ բացառիկ առիթ էր մեր գրողներուն համար արթննալու մեր հարիւր տարուան կախարդական քունէն, դործի լծելու մեր սառած զգայարանքները, պայթեցնելու երեւակայութեան առեղծած լեզուական արուեստական դրախտներու փուչիկները եւ ազատելու անցեալի մտաւորական քարացած սովորութիւններէն: Բան մը՝ որ մօտ դար մըն է կը փորձենք ու չենք յաջողիր: Առաջին անգամ փորձը եղաւ 1914-ին, Պոլսոյ մէջ «Մեհեան» հանդէսի շուրջ խմբուած երիտասարդ գրագէտներով ու քանաստեղծներով: Աւոր յաջորդեց 1930-ական թուականներուն փարիզեան «Մենք» չարժումը, նորէն երիտասարդ, ըմբոստ արուեստագէտներու ճիդերով: 1940-ական թուականներու վերջերուն արդէն կը հատնէր Օշականի, Թէքէեանի, Շանթի գեղագիտական ըմբռնումներուն տիրակալութիւնը մինչ յաջորդ տասնամեակին յեղափոխական, այնինքն սփիւռքեան գրողները դիւրաւ կ'ընէին Փարիզի Տղոց արուեստին ու խանդավառուած էին անոնց յանդգնութիւններէն: Սակայն այդ դիւրը մնաց կրաւորական ապրում մը ու ոչ ոք համարձակեցաւ դուրս փախիլ գրական որբանոցներէն ու նետուիլ ազատ աշխարհի հրապարակները, ազատութեան վտանգները աչքը առնել ու ինքն իր ճակատագիրը իր ձեռքով գրել: Եւ այս չանդգնութեան յաջողութիւնը կրթութեան, աշխարհը տեսնելու վամ բացառիկ առդանդ ունենալու ալ հարց չէր որովհետեւ Փարիզի փորձը կար առջեւնին որ նկարադրի որակի հարց էր աւելի քան տաղանդի: Մինչեւ Աբեւելքի, Մխիթար-Նահանգներու մեր դրագէտները պարզապէս չուզեցին «դէշ մարդ ըլլալ» օրուան իշխանաւորներուն հետ (հաւանարար միակ բացառութիւնը Օննիկ Թոփուզեանը եղաւ որուն «Կարթը» ձախող վէպը յաջողեցաւ որոշ ցնցում մը տալ մտաւորական դասուն) ու քայլ բռնեցին անոնց հետ: Նոյնիսկ Անդրանիկ Ծառուկեանին հանրածանօթ «Թուղթ առ Երեւան»ը օրուան գրական ճաշակին կատաբելագործուած մէկ կերպարանքն է ու չի բերեր գրական ըմբոստ նկարադրի մը վկայութիւնը: Պէյրութի մեր բոլոր գրողները այցելած էին Պուրճի հրապարակին եռուն թաղերու Մարիքաները բայց բերանին, ականջնին ու աչքերնին գոց դուրս եկած էին՝ երազ, խէալ, «հայ հոգի» երգելու կոտրած ձայնով, իրենց երէցներու ներկայութեան սուսթա ըրած...: Թէքէեանը գոնէ հարազատ էր ինքնիր հետ ու իր «հայ հոգին» իր ներքին անձին մաքուր արտացոլացումն է երեւակայութեան պաստառին վրայ: Ճիշդ է որ արուեստագէտը գերագոյն դեբասանն է որուն ապրումն ու արտայայտութիւնը կրնան բոլորովին հակասել իրարու -- սակայն առիկա իրաւունք մըն է զոր աստուածները միայն բացառիկ տաղանդներու կը չնորհեն: Բայց երբ միջակ տաղանդ մըն է որ դեռ չէ ձերբազատած իր թագի մուխթարին հեղինակութեան մոգական ուժէն եւ չատ չատ կրնայ ապատանիլ ցնորքի կամ երազանքի դիրկը՝ այն ատեն դերասանութիւնը եւ կեղծիքը մահացու մեղքերու կը վերածուին որոնց դինը ահարկու է:

Վրայ եկաւ 60-ական տարիներու սերունդը, չար եւ նման իրենց մեծ եղբայրներուն եւ որոնք կուսակցական կամ հոդեբարձական աղաներուն դաղափարաբանութիւնը փրկութեան օդակի պէս իրենց վիզը անցուցին ու լծուեցան հին ջազացքին աւելի հին երկանաքարը դարձնելու: Այս օրերուն էր որ գուպադիպեցաւ հայաստանեան մշակութային աղէտը --մարքսիսթ «ղեղադիտական» տիւզ-տապան տեսաբաններու օրհնութիւն՝ որոշ ընտրեալ գրողներու վրայ: Հիմա սկսանք հասկնալ թէ ինչ ամայութիւն, ինչ կեղծիք կը տիրէր այդ մարդոց մէջ երբ երկու անոյշ խօսքով, երեք սուտ գովեստով կը գնէին հանրութենէ սոված, ինքնավստահութենէ պարպուած կամ իրապէս, անկեղծապէս համայնավարութեան բարձրագոյն իտէալներուն հաւատացող սփիւռքեան բանաստեղծները: Ամէն պարագայի մէջ, այդ օրերուն հարիւրէ աւելի բանաստեղծ կար Սփիւռքի տարածքին, Երուսաղէմի խումկերէն մինչեւ Լոս Անճըլըսի «ամակ»ը ապրող ու տառապող, իր Հայութեան ճակատագրով խարանեալ, բայց չկայ մէկ հատ իսկ՝ որ գլուխ բռնէր ու բոլորովին ինքնատիպ ու անկախ գրականութիւն մը մշակէր: Գրական ոչ մէկ խոովք, ոչ մէկ գայթակղութիւն, ոչ մէկ յախուռն թռիչք կը խանգարէ մեր գրականութեան անդորր աւազանը: «Երեւոյթները փրկելու, գլխու-ցաւ չըլլալու, մարդոց մըրտիը չխանդարելու, հանրային բարոյականը պահպանելու» քաղաքականութիւն մը՝ որ մեր ընկերային կեանքին վրայ ալ իր ամլացուցիչ ազդեցութիւնը ունեցած է, առեղծելով ոչխարի հօտերու պէս (Պարաճանով եւ Փէլէչեան իրենց ֆիլմերուն մէջ օգտադործած են այս թէման...) ժողովուրդ մը Սփիւռքի մէջ որ կա՛մ դրամի ուժին կ'ապաւինի իր հոդին փրկելու համար կամ ալ Հայաստանին կը դառնայ իր ազդային ինքնութեան պահպանութիւնը դտնելու համար, հայրենիքի ագնիւ դաղափարը վերածելով տեսակ մը «սանթորիում»ի ուր կը դիմէ ան երբ պարտուած է Սփիւռքի ճակատամարտէն:

Այսպէս է, որ որքան որ կրնանք դատել արուեստի քաղաքակրթութեան ընթացքէն՝ բոլոր այն գրագէտներն ու բանաստեղծները որոնք պահանջքը չեն զդացեր վամ քաջութիւնը չեն ունեցեր ըմբոստանալու Թէքէեանի, Մեծարենցի, Շուշանեանի կամ Թումանեանի գրական ըմբռնումներուն դէմ՝ 2000 թուականէն անդին պիտի չկարդացուին համալսարանական ուսանողութեան կողմէ: Լաւագոյն պարագային ու եթէ օժտուած են մարդկային բարոյական յաւերժական արժէքներու դիտակցութեամբ՝ պիտի դառնան «դասական» գրողներ, այսինքն՝ դաստիարակիչ, ողջմտութիւնը բիւրեղացնող իմաստութեան պարագաներ:

Իսկ ի՞նչ կրնայ ըլլալ ճակատագիրը ըմբոստացողներուն որոնք հոս հոն գլուխ ցցեցին Սփիւռքի կարճ պատմութեան ընթացքին - Պոլսոյ «Սան»ի չուրջ ստեղծուած յեղափոխական ներունդը, ըմբոստացումի առաջին փորձերը Թեհրանի «Նոր էջ»ի տղոց ու աղջկանց, Գրիգոր Պըլտեանի նման բացառիկ տաղանդներու սանձակոտոր արդիականութիւնը, Պէյրութի «Սէր» հանդէսին չուրջ խմբուած գրական կատաղի ահաբեկիչներու խոյանքները, Լոս Անճըլըսի խառնարանին մէջէն բիւրեղացումի գացող Տաճատ Եարմաեանի մը, Վահէ Պէրպէրեանի մը գրականութիւնը եւ կամ AIM-ի հայկական լուսահոդի «Փողոց»ի էջերուն մէջ արտայայտութեան ձգտող նոր ձիրքերն ու թարմ խառնուածքները, Նիւ-Եորքէն Վեհանոյշ Թեքեանի նուաճած գրական անջրպետը ուր փորձը կայ արդիականութիւն ու հայկականութիւն միաձուլելու: այս թուումը վերջնական չէ ոչ ալ ամբողջական սակայն յուսալու է որ այս 50 հոդինոց խմբակը բաւական կը հասունայ՝ հեռանալու համար ըմբոստացումէն ու վերածուելու տոկուն փաղանդի մը որ նոր առանցքը կազմէ մեր գրական կեանքին 21-րդ դարու սկիզբներուն:

Այս յոյսին իրականացումին դլխաւոր դերակատարը Պէյրութի մեր Հայութիւնը կը մնայ, իր կառոյցներով, հաստատութիւններով, իր լեզուի հետ մտերմութեամբ ու վերջին դէպքերու իր ահաւոր փորձառութեամբ: Գրականութիւնը ամէն բանէ առաջ ոդի է ու բարոյական կորով, հաւաքական ուժ եւ հաւատք: Տաղանդը եւ աշխատանքը վերջը կրնան աւելնալ կամ ոչ՝ այդ դուրս է մարդկային կամքէն, սակայն ինչ որ սոյդ է մեր հասողութեան մէջնէ՝ առիկա սէրն ու մանաւանդ յանձնառութիւնն է Գաղափարին, Մարքին: Եւ այս տողերը կը մղուինք գրել Գարեգին Կաթողիկոսի «Վասն Հայրենեաց» (Անթիլիաս, 1992) վոխտ հատորին առիթով, 46 էջնոց դրքոյկ մը որ կրնայ գրական մեծ արժանիք չունենալ բայց որ վստահօրէն խորհրդանշանն է ոգեկան չատ կարեւոր այլ երեւոյթի մը որ հայկական աւանդական հոգեկանութիւնն է (spiritualisme), մարդկայնութիւնն է (humanisme) որոնց չնորհիւ մեր ժողովուրդը պահած է իր դլուխն ու ոգին դարերու ընթացքին:

Սիտնի, Աւստրալիա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԽՈՒՐ «ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ» ՕՂԱԿԱՉԻ ՉԻՕՍԱՑԳՈՒՄ

Չգիտես ո՛ր կողմ նայես, որպէսզի չըհանդիպես Թշուառութեան:

Օդակաձեւ այդտեղ տեղ գտած իւրայատուկ տնտեսաճառը վաղուց էր զրպեցըրել ուշադրութիւնս: Դեռ չորս տարի առաջ նկատել էի մէկ-երկու հոդու, որ օգտագործած վամ խոտ հնացած իրեր էին վաճառում: Զարմանում էի, թէ ինչպէս են այդ ապրանքները դրել վաճառքի. ո՛վ է ուշադրութիւն դարձնելու դրանց վրայ: Իսկ այսօր այդ մարդկանց թիւը դումարուել է, աւելի ճիշդ՝ բազմապատկուել:

Ապրանքներն էլ տարատեսակ են դարձել՝ հագուստից մինչեւ կենցաղային իրերը: Վաճառում են ընչին դներով՝ 3, 5, 10, 15 ռուբլի, մտածե՞լ արդեօք, թէ ինչ երեւոյթ է սա: Ինքնին հասկանալի է իրողութեան պատճառը, սակայն ամէնը իրենցից՝ վաճառողներից լսելու համար մօտեցայ՝ չհասկանալով, որ կարող եմ հանդիպել «ընդհմութեան», չըմտածելով, որ կարող եմ անդդուշարար խոովել նրանց դառնացած միտքն ու հոդին:

Իմ ներկայանալու փորձը յուզմունքի ալիք բարձրացրեց:

- Պէտք չէ, աղջիկ ջան, թող դնա: Անիմաստ է: Մի՛ նեղացրու մեզ էլ, ձեզ էլ:

Այնուամենայնիւ, յամառութիւնս յաղթահանեց: Ես չհասցրի նախատեսուած հարցերս տալ: Ցուզուած ու բորբոքուած մարդիկ իրենք տուեցին ամէնի պատասխանը:

- Զորս ամիս է թոշակ չենք ստացել: Ստիպուած հնացած իրեր ենք վաճառում:

- Եթէ դա էլ չլինի, մարդիկ իրենք իրենց են ծախելու, - ակնարկում է մօտ անցեալում աւտօչուկայում կատարուած փորձը:

Մի տղամարդ՝ չափազանց յուզուած.

- Տուն ունէի: Քանդեցին, որ տեղը բարձրայարկ կառուցեն: Քանի տարի է սեփական հասցէ չունեմ: Մի կերպ վարձով ապրում ենք: Որդիս վիրաւոր հիւանդանոցում է, փող չունեմ, որ մի բան տանեմ մօտը:

Աւրամայիս Մաչատրեանը (նա կօշիկ էր դնել 140 ռուբլով) թացայայտ մեղադրանք չպրտելով իշխանութիւնների հասցէին՝ փորձեց բանաստեղծօրէն աւարտել ասելիքը.

Եթէ այդպէս գործը դնա մչտական,
Մենք բոլորս պիտի դառնանք
մուրացկան:

Իսկ Մանուչակ տատը երեք տարի առաջ է Բաքուից եկել Հայաստան: Ապրում է դպրոցում, միայնակ:

- Պետութեան տուած վերմակ - տոչակին ունեմ մինակ, էդա: Իրեք տարի ա էս գործով եմ զբաղուած: Ի՞նչ անեմ, փող ա պէտք: Հլա էս տարի էլ մուրացկանութիւն եմ սկսել անել: Մտնում եմ չուկայ, մի քանի հատ ասնճ, խնճոր եմ խնդրում ու դուրս դալիս:

Աչքերս անկարող էի լսել անսպառ տեղացող յուսահատ գանգատները: Հրաժեշտ տալով՝ փութալով հեռացայ, որովհետեւ անզօր էի զդում որեւէ բանով օդնելու, սփոփելու:

Աւեղ, սոված փորին ի՞նչ սփոփանք:

Մինչդեռ, հայեացքդ չթեքած՝ մարդիկ են անցնում անտարբեր, արտաքնապէս խաղաղ դէմքերով: Մինչդեռ, 100 քայլ այն կողմ մարդիկ կոմխխոնից, իր գինը բազմակի անդամ գերազանցող ապրանքներ են գնում՝ չդիտենալով, որ իրենց կողքին կան մարդիկ, որ ապրելու համար իրենց վերջին հնարաւորութիւնն են օդտագործում:

ՓԻՐՈՒԶԱ ԹԵՄՈՒՐԵԱՆ
Երեւանի Պետական Համալսարանի
ուսանողուհի

ԽՄԲ «ԱՐԱՐԱՋ»ի.- Որպէս մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց, թերթին խմբագրութիւնը հետեւեալ անհեթեթութիւնը կը հրամցնէ.-

«Փետրուար»ի («Հայաստանի Հանրապետութեան յաւելուած) կողմից.- Նշանաւոր շուկաները ինչո՞ւ աւծանօթ կրթութեան մէջ ամենազարգացած երկրներում: Մերի իւրայատկութիւնը, այդ տեղից էլ՝ թղթակցի տխուր խորհրդածութիւնները հետեւաբար են դրա դրսեւորման եւ ընդարձակուելու միտումի:

ԻՐԱՔԻ ՄԱՍՆԱՏՈՒՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ՞ Է

Երկու տարի առաջ, Դամասկոսի եւ Թեհրանի հովանաւորութեան տակ Պէյրութի մէջ ժողովի մը կը մասնակցէին իրաքցի ընդդիմադիրները: Ցետոյ փետրուարին երկրորդ ժողով մը դումարուեցաւ Ռիատի մէջ որուն ներկայ չեղան Քիւրտերն ու համայնավարները: Իսկ Վիէննայի մէջ կազմակերպուած երրորդ ժողով մը քով քովի բերաւ զվխաւոր երկու քրտական կազմակերպութիւնները - Քիւրտ Հայրենասիրական Միութիւնը եւ Քրտական ժողովրդավար Կուսակցութիւնը-, Շիիներու եւ ազդայնականներու կազմակերպութիւնները ու անկախ անհատներ: Այս ժողովին ընտրուած Ազգ. Մորհուրդը ընդունեցաւ քիւրտ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը, առանց որ ան դադրի միաւորուած իրաքեան հայրենիքին մաս կազմելէ:

Յուլիսին քրտական դործադիր մարմնի մը կազմութիւնը զուգադիպեցաւ թըրքական քաղաքականութեան ճկուն մկկայլին, հակառակ անոր որ մինչ այդ Թուրքիա միշտ հակառակած էր քրտական որեւէ ձեւի ինքնավարութեան: վախնալով որ նման բան մը իր ազդեցութիւնը կրնայ ունենալ Թուրքիոյ 10 միլիոնոց քիւրտ բնակչութեան վրայ, Թուրքիա Եփրատի ջուրը օդտագործելու խնդրով Սուրիոյ հետ ունեցած վէճին առիթով ապահոված է որ Հաֆըզ Ասատ որեւէ օժանդակութիւն չկատարէ քիւրտ պնդնակ խմբակներու (ՓՔՔ): Ասկէ զատ երկու քիւրտ պարագլուխները՝ Պարզանի եւ Թալապանի քանիցս դտնուեցան Անգարայի պատասխանատուներուն քով: Անոնք ընդունեցան նաեւ Միացեալ Նահանգներու չրջանի Արտաքին նախարարին ճ. Պէյքըրի ու ապահովութեան հարցերու նախագահական խորհրդականին հետ: Անոնք քաջալերեցին զանոնք որ ապդային դեկավարութիւն մը ունենան. Ամերիկացիները խոստացան նաեւ ուսումնասիրել անոնց խնդրանքը որ Իրաքի կառավարութեան առնելիքները իրենց տրամադրութեան տակ դրուին: Ընդդիմադիրները կը մտածեն 200 հազար հոդինոց բանակ մը հիմնել ու կը պահանջեն որ ՄԱԿ-ը հանդարտ գօտի մը հաստատէ Իրաքի հիւսիսակողմը եւ Ս. Հիւսէյնի զօրքը իրաւունք չունենայ մարտական ուղղաթիռները գործածելու:

Իրաքի համար դինուորական լուծումի մը փորձերը կը զուգադիպին Միացեալ Նահանգներու ընտրապայքարի սկիզբին: Պուշ որ ամէն անդամուն աւելի ձախող արդիւնք ձեռք կը ձգէր հարցախոյզներու մէջ, թիւրախ եղաւ քննադատութիւններու որոնք կ'ըսէին թէ չէր յարգած Հիւսէյնը տապալելու իր խոստումը: Այն ատեն, Իրաքի Հողամշակութեան նախարարութեան մէջ ՄԱԿ-ի քննիչներուն հետախուզութեան հարցը ծագեցաւ: Ուաչինկթըն որոչեց նոր սաւառնակիր մը 2400 զինուորներով ղրկել Պարսկական Ծոցը եւ տագնապը հարթուեցաւ: Երբ Պաղտատը ռմբակոծելու Պուշի ծրագիրը անտեղի նկատուեցաւ, ան որոչեց յատուկ գօտի մը ստեղծել Իրանի հիւսիսակողմը: Շատ որոշ չէ որ ինչպէս այդ չրջանի ըրնակչութիւնը ապահով պիտի զգայ ինքզինք, երբ Հիւսէյն իր տրամադրութեան

ԳՐԱԻԵԱԼ ՀՈՂԱՄԱՍԵՐՈՒ ԲԱՌԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Իսրայէլ - պաղեստինեան կնճիռը յաճախ ներկայացուած է որպէս քարերու պատերազմ մը. սակայն ան նաեւ բառերու պատերազմ մըն է որ կրնայ նոյնպէս վիրաւորել: Բառերը կրնան որոշ աղեցութիւն մըն ալ ունենալ զազափարներու վրայ: Այս բոլորին անդրադարձած է Մերձաւոր Արեւելքի Ուսումնասիրութիւններուն ընթացքին պաղեստինեան պատուիրակութիւնը. ան նկատած է որ Իսրայէլցի պատուիրակներուն մէջ եղրանական փոփոխութիւն տեղի ունեցած է Երուսաղէմի մէջ Ռապինի կառավարութեան կազմութենէն ի վեր:

Այսպէս, պաղեստինցիները վերջապէս կրնան իրենց անունով, ինչպէս աշխարհի բոլոր անկիւնները. մէկդի ձգուած են անոնց համար գործածուած Արաբ, Իսրայէլցի Արաբ կամ Պաղեստինցի Արաբ անուանումները:

Նոյնպէս, Այսրյորդանանի համար Իսրայէլցիները ներկայիս կը խուսափին «Հրէաստան - Սամարիա» ստուգաբանական ունի հրապայլերն ու ծանր հրետային: Մնաց որ Հարաւի եւ Հիւսիսի երկու գօտիները աւելի պիտի ամրապնդեն Յաղտատի իշխանութիւնը: Եթէ այդ շրջաններուն մէջ «ազատագրութեան բանակներ հաստատուին, ապագայ քաղաքական պատերազմի մը բոլոր տուեալները մէկտեղուած պիտի ըլլային:

Այս միջամտութիւնները արաբական աշխարհին կողմէ կը նկատուին մարդկային իրաւունց համայական ընտրութիւն որուն չափանիշ կը ծառայեն ցեղային - կրօնային պարագաները: Արդէն կը խօսուի «Իրաքցիներու» մասին որոնք կը կեղեքեն «Շիիները» (բնակչութեան մեծամասնութիւնը), կեղեքելէ եւս քիւրտերը...: Որպէս թէ Իրաքի ժողովուրդը ամբողջութեամբ հաւասարապէս ծարաւի չըլլար ազատութեան:

Կայ ուրիշ պարագայ մըն ալ. երբ ՄԱԿ-ը կրնայ ինքզինքին իրաւունք տալ չրջափակման մէջ առնելու ամբողջ ժողովուրդ մը, հրահանգելու 40 օրուան աւերիչ պատերազմ մը, հսկողութեան տակ առնելու երկրին հարստութեան աղբիւրները եւ զանգուածային բնաջնջման զէնքերու հետքը փնտռելու ամէնէն յետին անկիւնները անգամ, չի՞ կրնար միջամտութեան նոյն իրաւունքը կիրարկելով ժողովրդավարութիւնը հաստատել ու այնքան տառապած ժողովուրդի մը համար վերջապէս արդարութիւնը իրագործել:

ՔԱՂՀԱՆ

չական անունը գործածելէ, ինչ որ կ'ընէին Լիքուտի չրջանին եւ որուն կը հակառակէին Պաղեստինցիները:

Եզրաբանական այս պատուարները կըրնան առաջնահերթ չնկատուիլ, այսուհանդերձ անոնք կարեւոր են ու քաղաքական տարակարծութիւններ կը մատնեն որքան փամփուշտները կամ քուէարկութիւնները:

Վիճելի հողամասերը օրինակ, որոնք արիւնալի բախումներուն կռուախնճորը կը հանդիսանան, Պաղեստինցիներուն, ձախակողմեան Իսրայէլացիներուն եւ արեւմտեան երկիրներու մեծամասնութեան կողմէ կը կոչուին «Գրաւեալ հողամասեր» որովհետեւ մանաւանդ որ ՄԱԿ-ի բանաձեւերը այդ անուանումը կը գործածեն. սակայն «գրաւեալ» եզրը չատ խիստ ու անարդար կը թուի ոմանց: Իսրայէլեան կառավարութիւնը կը նախընտրէ «ղեկավարուած հողամասեր»ու մասին խօսիլ: Իսկ կարգ մը չերմեռանդ սիոնականներ Հրէաստանն ու Սամարիան նաեւ կազատի գօտին կ'ուզեն «ազատագրեալ հողամասեր» կոչել:

Այսրյորդանան եւ Կազա որ արաբական մեծամասնութեամբ չրջաններ էին, քանի տարիէ ի վեր հրէական տասնեակ քաղաքներ ու գիւղեր ստեղծուած են որոնք կոչուած են «բնակեցման չրջան»: Սակայն այս եզրը ծանր կը հնչէ յատկապէս Իսրայէլեան ալիին համար որ գիտէ կու տայ թէ հրեայ ժողովուրդը Իսրայէլի աստուածաշնչական հողին որեւէ մէկ մասին վրայ հաստատուելու իրաւունք ունի եւ ուրեմն չի կրնար ինքնակոչ եկուոր նկատուիլ: Անոնք կը նախընտրեն «վայր» անուանումը: Քաղաքական ամէն արժեւորում մէկդի ձգած, այնպէս կը թուի որ աւելի ճիշդ է այս մէկը, որովհետեւ «բնակեցում» եզրը վրանաբնակ կամ առժամեայ անակնկալով չրջանի մը պատկերը կը ներչնչէ, մինչդեռ Այսրյորդանանի քաղաքներուն մեծ մասը ամբողջ աշխարհի արուարձաններէն տարբեր չէ:

Կոչումի տարբերակումները կը վերաբերին նաեւ ժողովուրդներուն. եթէ Իսրայէլացիները առանց զանազանելու կը գործածեն «Արաբ» եւ «Պաղեստինցի» անունները, չատ մը Պաղեստինցիներ ալ զանազանութիւն չեն դներ «սիոնական»ին եւ «Հրեայ»ին միջեւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ՊԵՏԻԿ ՀԵՐԿԵԼԵԱՆ

Պէյրութ, 1992:

ՏԻՎՐԻԿ

Տիվրիկ քաղաքը կը գտնուի Ակնէն 50 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, Մեծլաս (այժմ Զալթի) գետին ալ ափին: Քաղաքին դիրքը բարձր է: Ան չրջապատուած է բարձրաբերձ լեռներով: Այս ամուր ու անառիկ քաղաքը նչանաւոր է իր բերդերով եւ մարտկոցներով:

Տարուան բոլոր եղանակներուն գալարազրկ երեւոյթ մը կը պարզէ Տիվրիկը՝ իր մէջ ու չուրջը ունենալով հարուստ ու ճոխ պարտէզներ: Հետեւաբար քաղաքը ստացած է «Կանաչ Տիվրիկ» անունը,

Հայկական հին քաղաք մըն է ան եւ Հայաստանի չատ մը քաղաքներուն նման, հայկական թագաւորութիւններու կործանումէն ետք, ոտնակոխ եղած է քաղաքակիրթ ու ոչ-քաղաքակիրթ ժողովուրդներու կողմէ: Այսուհանդերձ, նոյնիսկ Թուրքերու տիրապետութենէն ետք, չնորհիւ իր ժրաջան բնակչութեան, պահած է իր անցեալի փառքը:

Տիվրիկը հիմնած է Պաւղիկեաններու առաջնորդ Կարբէասը, 855-ին: 856-873, ան եղաւ նչանաւոր խարիսխ՝ պաւղիկեան եւ արաբական զօրքերուն համար, Բիւզանդացիներու դէմ անոնց պայքարին ընթացքին:

873ին, բիւզանդական զօրքերը պարտութեան մատնեցին պաւղիկեանները եւ գրաւեցին քաղաքը: ԺԱ. դարու վերջաւորութեան, անոր տիրեցին Սելճուկները, 1243-ին՝ Մոնկոլները, իսկ ԺԶ. դարու սկիզբը՝ Թուրքերը:

1915-էն առաջ, Տիվրիկի Հայութեան թիւը կը հասնէր չորս հազարի: Բնակչութեան մնացեալը Թուրքերէ բաղկացած էր: Տեղացի Հայերը տնտեսական նախանձելի վիճակ ունէին: Անոնք մեծ մասամբ առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ էին: Ինչ կը վերաբերի երկրագործութեան, Տիվրիկը վ'արտադրէ ցորեն, դարի եւ մանաւանդ ընտիր պտուղ:

***

Տիվրիկի Հայութիւնը ունէր երեք եկեղեցի, երկուքը՝ առաքելական (Ս. Աստուածածին եւ Ս. Երրորդութիւն), իսկ մէկը՝ աւետարանական: Կար երկու դպրոց: Ազգային մեծ վարժարանը օժտուած էր գեղեցիկ չէնքով մը: Անիկա կը կոչուէր նաեւ Ներսէսեան: Դպրոցը ունէր չուրջ հինգ հարիւր երկսեռ աշակերտ եւ 15 ուսուցիչ: Միւս վարժարանը, որ աւելի փոքր էր, կը պատկանէր աւետարանականներուն:

Տիվրիկի Հայութիւնը ունէր ազգային, հանրային եւ մշակութային կազմակերպութիւններ: Տիվրիկցի պանդուխտներ Պոլսոյ մէջ հիմնած էին Տիվրիկի Ուսումնասիրական Ընկերութիւնը, որ ունէր մեծ կալուածներ: Այդ կալուածներու հասոյթով, Ընկերութիւնը կ'օգնէր իր ծննդավայրի կրթական հաստատութեանց:

***

Քաջի, կարճճի համբաւ կը վայելեն տիվրիկցի Հայերը: Անոնք կատարած են յեղափոխական չարժումներ, ընդդէմ բռնակալ Թուրքին: Եղեռնի ժամանակ, անոնք դիմած են ինքնապաշտպանութեան:

1915-ի տեղահանութեան աղէտը Տիվրիկի Հայերը ցիր ու ցան ըրաւ: Տեղահան եղաւ նաեւ Տիվրիկի 12 հայկական գիւղերու բնակչութիւնը: Տարիներ ետք, մօտ 300 Հայեր վերադարձան իրենց քաղաքն ու գիւղերը, բայց անոնց թիւը երթալով նուազեցաւ Թրքական բռնութեան պատճառով:

Տիվրիկի հայկական գիւղերէն անուանի էին Կասմա, Ղէզէրքէկ - Սուրբ Ղազար, Արմուտլու, Աչուզա, Խուանավել եւայլն: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր եկեղեցի, դպրոց եւ ազգային չէն կեանք:

Ինչ կը վերաբերի Տիվրիկի հնութիւններուն, անոնցմէ ոմանք տակաւին դոյութիւն ունին: Թէեւ այժմ մասամբ աւերակ, սակայն տակաւին դոյութիւն ունի Տիվրիկի ամուր բերդը: Քաղաքին մէջ կայ նաեւ Ուլու Ճամի անունով մզկիթ մը, որ չատ հետաքրքրական, անցեալին եկեղեցի մը: Կառավարութիւնը, աւելի ուշ, այս Ուլու Ճամին վերածած է արմտիքի չեմարանի: Աւսվ հանդերձ, այս փառահեղ կառուցուածքը ճարտարապետական իր հրաչալի ոճով՝ այցելուներուն կ'առթէ մեծ հիացում:

Համադրեց՝
Շ. ՄԱՀԻՍԱԳԱԼԵԱՆ
«Ագդակ»

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍՈՄԱԼԻՑԻՆԵՐԸ

Միջազգային մամուլը միաճայն է այն տեսակէտին վրայ որ սովահար միլիոնաւոր Սոմալիցիները փրկելու միակ ճարը աննդեղէնով զէրյագեցած վիճակ մը ստեղծել է երկրին մէջ: Եթէ պէտք եղածին հինգ կամ վեց անգամը աննդեղէն ղրկուի հոն, նուիրատուները կրնան վրատահ ըլլալ թէ գինեալ խմբակներն ու աւազակները իրենց բաժինին տիրանալէ ետք, բնակչութիւնը պիտի կրնայ իր բաժինին տիրանալ: Այս տրամաբանութեան դէմ բողոքի ձայն կը բարձրացնէ «Լոս Անճըլըս Թայմզ», ըսելով որ միայն Մոգատիշու քաղաքին համար ամսական 30 հազար թոն ուտեստեղէն ղրկել պէտք պիտի ըլլայ, մինչդեռ ամբողջ երկրին մատակարարումը կը կարօտի ամսական առաւելագոյն 20 հազար թոնի:

ծննդավայրի կրթական հաստատութեանց:

***

Քաջի, կարճճի համբաւ կը վայելեն տիվրիկցի Հայերը: Անոնք կատարած են յեղափոխական չարժումներ, ընդդէմ բռնակալ Թուրքին: Եղեռնի ժամանակ, անոնք դիմած են ինքնապաշտպանութեան:

1915-ի տեղահանութեան աղէտը Տիվրիկի Հայերը ցիր ու ցան ըրաւ: Տեղահան եղաւ նաեւ Տիվրիկի 12 հայկական գիւղերու բնակչութիւնը: Տարիներ ետք, մօտ 300 Հայեր վերադարձան իրենց քաղաքն ու գիւղերը, բայց անոնց թիւը երթալով նուազեցաւ Թրքական բռնութեան պատճառով:

Տիվրիկի հայկական գիւղերէն անուանի էին Կասմա, Ղէզէրքէկ - Սուրբ Ղազար, Արմուտլու, Աչուզա, Խուանավել եւայլն: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր եկեղեցի, դպրոց եւ ազգային չէն կեանք:

Ինչ կը վերաբերի Տիվրիկի հնութիւններուն, անոնցմէ ոմանք տակաւին դոյութիւն ունին: Թէեւ այժմ մասամբ աւերակ, սակայն տակաւին դոյութիւն ունի Տիվրիկի ամուր բերդը: Քաղաքին մէջ կայ նաեւ Ուլու Ճամի անունով մզկիթ մը, որ չատ հետաքրքրական, անցեալին եկեղեցի մը: Կառավարութիւնը, աւելի ուշ, այս Ուլու Ճամին վերածած է արմտիքի չեմարանի: Աւսվ հանդերձ, այս փառահեղ կառուցուածքը ճարտարապետական իր հրաչալի ոճով՝ այցելուներուն կ'առթէ մեծ հիացում:

Համադրեց՝
Շ. ՄԱՀԻՍԱԳԱԼԵԱՆ
«Ագդակ»

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Սովորական խօսակցութեան ընթացքին Արթաքի էֆէնտի ըսաւ.

- Ա՛ս բակլան քիչ մը սեւ է:

Այնքան մի՛այն: Եւ սա՛հ որ Աղաւնի ապաղակեց չատ ուժով.

- Ի՞նչ ըսիր...

Երբեք այսպէս չէր պոռացած Աղաւնի: Անծանօթ ձայն մըն էր, չատ խորէն եղող ձայն մըն էր, իրական յուզումով լեցուցող ձայն մըն էր: Դեզագործն ու իր կինը այս ճիչէն ցնցուած՝ վեր առին իրենց գլուխը, բայց բառ մը իսկ չկըրցան ըսել՝ աղջկան այլայլումը տեսնելով: Նոյն լաւ հասկցած էին թէ այդ «ի՞նչ ըսիր»ը որեւէ կապ չունի բակլային սեւութեան հետ: Աղաւնի մնացած էր քարացած, աչքերն ու բերանը բաց, եւ մէյմէկ դանակ իր ձեռքերուն մէջ: Այդպէս մնացին երեքն ալ անչարժ՝ մինչեւ որ կապ մը փրթաւ եւ Աղաւնի փախաւ սեզանէն լալով:

Դէմ առ դէմ նստած ամուսինները իրենց կատուը մօտեցուցին իրարու, եւ միաժամանակ ըսին ցած ձայնով.

- Հասկցա՛ւ...,

-- 7 --

Համաձայնական օդանաւերը այլեւս կանոնաւորաբար կու գային Պոլսոյ վրայ, Սան-Սթեֆանոյի կողմէն: Շատ ազմուկ կը հանէր Հայատար-Փաչայի գերմանական մարտկոցը, բայց Սկիւտարի նաւամատոյցը իր մօտիկութեան պատճառաւ աւելի զգրզգին էր: Մանուկները չափազանց կը զուարճանային այս անվըտանգ ռմբակոծութեամբ եւ կը վազվզէին ճչալով: Միայն թէ չես գիտեր ինչու մեծ ամասպարանօք վար կ'առնէին իրենց թռուցիկը: Մեծ ամասպարանքով: Շոպիններէն կապոյտին վրայ կը կազմէին փոքրիկ սպիտակ ամպեր, որոնք յետոյ կը նուազէին: Արթաքի էֆէնտի իր դիտակին մէջէն կը խօսէր օդանաւորդներուն հետ եւ ձայնը կը բարձրացնէր՝ որպէսզի լսելի ըլլայ, Անխուսափելիօրէն կ'ըսէր.

- Շո՛ւն չան որդիներ, նետեցէք, ռո՛մբ նետեցէք... Ո՞ր օրուան կը սպասէք... Թող քար քարի վրայ չմնայ ... Սատկինք ամէ՛նքս ալ, Տաճիկներն ալ, մե՛նք ալ...

Բայց իրականին մէջ զոհ էր եւ համաձայնական օդանաւորդները կը կոչէր «իր քեռիին տղաքը՝ Ժողէֆները»: Դեզագործին համար անոնք կը նմանէին նաեւ չատ ազդեցիկ դեղի մը կաթիլներուն, որոնք հակառակ իրենց պզտիկ թիւին, կրնան մեծ ծաւալով հեղուկ մը պղտորել: Եւ Պոլսոյ երկնքին մէջ այդ քանի մը «Ժողէֆ»ներուն վազանցուկ ներկայութիւնը փոխած էր չատ բան: Նախ որ Հայերը այլեւս քիչ մը նուազ կը սարսափէին Թուրքէն, եւ յետոյ առհասարակ մարդիկ ջզայնուած էին: Ցայտնի է թէ այլեւս պատերազմը պիտի ըլլայ, եւ յայտնի է թէ որո՛ւն պարտութեամբ պիտի ըլլայ: Բայց ուրեմն ինչո՞ւ չաւարտիր: Անոթի քաղքենիները ջզայնոտած էին, իսկ Արթաքի էֆէնտի այդ ընդհանուր պատճառէն զատ ուրիշ մը եւս ունէր ջզայնոտելու համար: Ներսէս - որուն օդափոխութիւնը յաղոդած էին երկարատեւել տալ - չէր կրցած ինքզինքը գտնել: Տակաւին տակարակամ ըլլալով անկարող էր դեղարան գալու եւ այդպէսով կ'ուշանար Արթաքի էֆէնտիին մեծ փափաքին իրագործմամբ՝ որ էր Աղաւնիի մեկնումը: «Ալ առաջուան Արթաքին չեմ կ'ըսէր, սիրտս նիհարցած է: Ա՛ս աղջկան տէրտը չեմ կրնար կոր տանիլ»: Ամէն օր Աղաւնիի երեսն ի վեր կը պոռար, երբոր անճարակութիւն մը ընէր ան կամ թէ բան մը ուշ հասկնար, թեւէն բռնելով կը ցընցէր, «դուն մարդ պիտի մեռցնես եւ իմին արիւնս պիտի մռնաս» կ'ըսէր, ու աղջիկը կը ճամբէր վեր: Այս կռիւները անպակաս էին եւ կ'աւարտէին նոյն ձեւով: Դեզագործը քիչ վերջ սանդուխին առջեւ կ'երթար ու կը պոռար.

- Նորէն ո՞ր ծակը մտաւ այս աղջիկը... Արթաքին սիրտը ասո՞նկ կ'ընէ... մենք ձեզի ի՞նչպէս հասկցնենք որ վարը գո՛րծ կայ, գո՛րծ...

Իրականին մէջ Աղաւնի առաջուընէ աւելի անճարակ չէր բնաւ: Իրաւ է թէ իր նչանաւոր խզման սկիզբի օրերը անհեթեթ բաներ ըրաւ, բայց չուտով վերադարձաւ իր բնականոն վիճակին: Այդ խաղաղութեան պատճառը այն է որ Աւետիս անհետացաւ Սէլամըզրի չուկայէն եւ բնաւ հաւանականութիւն չմնաց որ նախկին նչանածները դիւրաւ տեսնեն: Մալթէփէյի ագէտալի հրդեհին մէջ չատ անճարակ դեր մը կատարած էր Գոարը գիւղի հրչէջ գունդին հրամանատարը եւ զայն պաշտօնանկ ըրած էին թուրք մամուլին յարձակումներուն պատճառաւ: Անոր տեղ նչանակուեցաւ Սիւլէյման պէյը որ Գոարը գիւղ անցնելով իրեն հետ տարաւ նաեւ Աւետիսը, իր սիրական խոհարարը:

(Շար. 15)

(Շար. Ա. էջէն)

լուսաբանութիւններ կը լսուին: Դուք ի՞նչպէս կը տեսնէք կացութիւնը Հիւսիսային Իրաքի եւ Արեւմտեան Իրանի մէջ:

Պ.- Լաւ, մենք կը խորհինք թէ բոլոր ժողովուրդները ազգային ինքնութեան իրաւունք ունին եւ քրտական խնդիրը պիտի չարունակէ հարց մը ըլլալ Թուրքիոյ համար եւ բոլոր միւս քրտարնակ երկիրներուն համար, մինչեւ որ Քիւրտերը յարմար վերաբերում մը գտնեն: Եւ կը խորհիմ որ, որքան կանուխ այս երկիրները անոնց հետ երկխօսութիւն հաստատեն, այնքան կանուխ լուծում մը կը գտնեն: Անշուշտ ասիկա չատ նուրբ խնդիր մըն է, բայց իրականութիւն է: Ժողովուրդները իրենց ճակատագիրը ճշդելու, մարդկային իրաւունքները վայելելու ու հիմնական ազատութիւններ ունենալու իրաւունքն ունին: Այս ուղղութեամբ քանի մը քայլեր առնուած են արդէն, եւ գործընթացը դեռ պէտք է չարունակուի: Այս խնդրին զուգահեռ, ես յիշեցնեմ այն դժուարին անցեալը, մասնաւորաբար Համաշխարհային Ա. պատերազմի ընթացքի ցեղասպանութիւնը, զոր մենք ապրած ենք: Բայց զարձեալ ըսեմ որ Հայաստան որեւէ նախապայման չունի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ հաստատելու համար: Ես կը ճանչնամ Թուրքեր ու ունիմ բազմաթիւ Թուրք բարեկամներ, որոնք Միացեալ - Նահանգներու մէջ ծնած ու մեծցած են, եւ ես զանոնք կը ճանչնամ որպէս պատուաւոր ու հպարտ մարդիկ, եւ կը խորհիմ որ չատ մարդիկ լաւ գիտեն թէ ինչեր պատահած են այդ դարասկիզբին: Մենք կը հաւատանք որ որքան կանուխէն մաքրենք մեր անցեալը, այնքան կանուխ կրնանք դէպի յառաջ երթալ: Արդէն, ի վերջոյ, նոյնիսկ եթէ որեւէ կողմէ նմանօրինակ փափաք մը չկայ, որովհետեւ Հայաստան այժմ այդպիսի առաջարկ մըն ալ չունի, Թուրք ժողովուրդը ինքնին օր մը պիտի ուզէ դէպի առաջ երթալ եւ անցեալին, ներկային ու ապագային հետ պիտի հաշտուի: Ես չատ քաջալերուած եմ տեսնելով որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ երկխօսութիւն ստեղծուած է, այս երկխօսութիւնը չինչ է, չարունակական է, կը յառաջդիմէ, բայց տակաւին կարգ մը դժուարութիւններ կան եւ վստահ ենք որ այդ դժուարութիւնները յաղթահարելի են եւ կրնանք քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային կապեր հաստատել, եւ կրնանք վերադառնալ այն ջերմ յարաբերութեանց օրերուն, զոր ունեցած ենք դարերու ընթացքին:

Հ.- Դուք պիտի ընդունէ՞ք որ Հիւսիսային Իրաքի ու Թուրքիոյ հողերուն վրայ Քիւրտիստան մը հիմնուի:

Պ.- Ասիկա դարձեալ սակարկութեան հարց մըն է քիւրտ ժողովուրդին ու խընդրոյ առարկայ Պետութիւններուն միջեւ, բայց ամէն պարագայի մէջ պէտք է գրտնել այնպիսի լուծում մը որ յարգէ ինքնորոշման ու մարդկային իրաւունքներու սկզբունքները:

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄ.- Այսօր տեսակցեցաք Յունաստանի Արտաքին նախարարին հետ: Իբրեւ Եւրոպական Խորհուրդի անդամ, ի՞նչեր կ'ակնկալէք Յունաստանէն:

Պ.- Ինչպէս գիտէք, Յունաստան եւ Հայաստան պատմական երկար յարաբերութիւններ ունեցած են: Արդէն չատոնց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած ենք Յունաստանի հետ: Մէկզմէկու մայրաքաղաքներուն մէջ դեսպանատուներ բանալու վրայ ենք: Հիմնուելով բարեկամական այն կապերուն վրայ, որոնք գոյութիւն ունեցած են մեր մէջեւ, կը հաւատանք որ հիմա պաշտօնական գետնի վրայ պիտի կարենանք գործակցիլ տնտեսական, առեւտրական ու մշակութային գետիններէ ներս: Ես առաջին անգամ առիթը ունեցայ հեռլէն Արտաքին նախարարին հետ հանդիպում ունենալու, որովհետեւ ես միայն տասը ամիսէ ի վեր նախարար եմ, իսկ ան մէկ ամիսէ ի վեր: Ուստի այս առիթը յարմար նկատեցինք որպէսզի տեսակցինք դեսպանատուներ բանալու հարցին եւ այլ հարցերու չուրջ:

Ուրեմն, շնորհակալութիւն ձեր բոլորին:

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4/11)

ՅԱՆՑԱՈԳՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՂԹԱՀԱՐԵԼԻ՞

Հանրապետութեան մէջ քրէածին իրադրութիւնը կը չարունակէ մնալ լարուած, կ'ածի յանցագործութիւններու թիւը, որ զրեթէ մէկուկէս անգամ զերազանցած է անցեալ տարուան տուեալները: Կացութիւնը այսպէս բնութագրելէ ետք, Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեան անդրադարձաւ անոր պատճառներուն, որոնք են ընդհանրապէս՝ տնտեսական ճգնաժամը, ընկերային անապահովութիւնը: Իրադրութիւնը բարդ է նաեւ այն առումով որ, յանցաւոր տարրերու մօտ զէնքերու յայտնաբերումը ընդհանրացած է եւ միայն վերջին ամիսներու ընթացքին զբաւուած են 400 միաւոր զէնք: Նախարարին գնահատումով՝ կացութիւնը կը բարելաւուի տնտեսական ոլորտի կայունացման զուգահեռաբար, բայց նաեւ Ներքին նախարարութեան պատրաստած կառուցային լուրջ փոփոխութիւններով, որոնք զգալիօրէն կը սահմանափակեն պայքարը յանցագործութիւններու, յատկապէս՝ կազմակերպուած յանցագործութիւններու դէմ: Ան յիշած է նաեւ չուրջ մէկուկէս տասնեակ մաֆիական խմբակներու գործունէութիւնը, որոնց դէմ պայքարը աւելի դժուար է:

***

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Սեպ. 11-ին, պետական նախարար Ռուբէն Զիլֆթարարեանի զլխաւորութեամբ, կառավարական պատուիրակութիւն մը Ստեփանակերտ զացած է: Այցելութեան նպատակն է՝ ծանօթանալ տեղւոյն ընկերա - տնտեսական իրավիճակին, մշակել տնտեսութեան բնականոն գործունէութեան նպաստող միջոցառումներ: Նոյն օրը պատուիրակութիւնը ընդունուած է ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ:

***

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 11-ին, փոխնախագահ Գադիկ Ցարուքիւնեան կրօնական հարցերու չուրջ խորհրդակցութիւն մը ունեցած է, որուն մասնակցած են նաեւ Մայր Աթոռ Էջմիածնէն Ներսէս, Գրիգորիս եւ Գարեգին Եպիսկոպոսներու: Փոխնախագահը յիշեցնելէ վերջ, որ Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներն ալ միացեալ կոչով մը յայտնեցին իրենց մտահոգութիւնը Հայաստան տիրող կրօնական իրավիճակին նկատմամբ, նշած է զանազան նոր աղանդաւորական հոսանքներու յայտնութիւնը, որոնցմէ չատերը չեն ընդունուած եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կողմէ եւ թէ մարզասիրական օգնութիւն ցուցաբերելու պիտակին տակ կը թափանցեն Հայաստան՝ պատակտիչ, ապազգային գործունէութիւն ծաւալելու համար: Որոշուած է գործօն միջոցներ ձեռք առնել խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին օրէնքի անխափան կիրարկման համար:

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահէ Զիլինկիրեան, զաւակները ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՅՈՒԼԻՆԷ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-Ի

մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Տիկին Վարդուհի Սարհատեան, զաւակները եւ թոռները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան հանգուցեալ՝

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆ-Ի

մահուան տարելիցին առիթով, կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

ՄԱՐՍԻԳԼ.- ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄ

Կապոյտ Ալէի «Ջ. Շանթ» մանուհիտի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ կիրակի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 10-ին ՍԷՆ-ԺԵՌՈՄի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհանգիստի աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՏԻՄԻՆ.- Պ. Ս. Օհանեան 250 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, իր մօր՝ Տիկին Ս. Օհանեանի մահուան առթիւ:

***

ՄԱՐՍԻԳԼ.- Տիկին Կիրակոսեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Փայլակ Կիրակոսեանի մահուան 16-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՇԱԻԱԼԻ

Շաւալի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր վարժարանին 1992-93 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է՝ Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին:

***

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Ալէի Փարիզի «Ս. Թադէոս-եան» մասնաճիւղի միօրեայ զպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊԱՔ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շարաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը:

***

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄ

ՍԷՆ-ԺԷՌոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան Հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական զպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:

Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ եղիշէ Ա. Քհնյ. Փաւոսեանի, Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:

Օքօֆարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

***

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Մխիթեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 - 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է.-

Շորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30-ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. - 34 - 17 - 29 - 26
ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend:

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17

JEUDI
17 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տարեկան : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.887 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.887

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՂՈՒՄ Ս. ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿՐԱՍՆՈՍԵԼՍԿ ԵԻ ԿԱՊԱՆ

Երեքշաբթի, Սեպ. 15-ին Հանրապետութեան նախագահ՝ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, պետական եւ կառավարական դէմքերու եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան կատարուած է տարաբախտ Սամուէլ Շահմուրադեանի յուղարկաւորութիւնը: Ինչպէս գրած էինք, Սեպ. 15-ի մեր թիւով՝ դրօղ, լրագրող, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան, Սամուէլ Շահմուրադեան զոհ գացած էր Վաղուհաս (Մարտակերտի շրջան), երբ Ազերիներու մէկ ամբոխ լինչած էր իր գտնուած ակռնուած վայրը, ինչ որ պայթում յառաջացուցած էր: Ս. Շահմուրադեան գաղափարապաշտ, անկեղծ անձ մըն էր, որու յիշատակը ոգեկոչած են դամբանականներով՝ Մերուժան Տէր-Գուլանեան (նախագահ՝ Գործարարներու Միութեան Յանձնախումբին, որու անդամ էր Ս. Շահմուրադեան), Վահագն Գրիգորեան (Գրողներու Միութիւն) եւ Վազգէն Յարութիւնեան (պատը այն ջոկատին որու մաս կը կազմէր նահատակուած Սամուէլը. ինք ալ վիրաւորուած՝ ոտքէն): Մարմինը փոխադրուած է Թոխմախի գերեզմանատունը:

***

Չորեքշաբթի առաւօտ (Սեպ. 16) Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն ապրիլեան մահաւոր հարցը կը մնար հայի տագնապը: Նախորդ օրը, ժամը 18.20-ին սկսած էր երկաթուղային երթեւեկը Սադախլու - Շուլաւեր ճամբով, կամուրջը վերաշինուած ըլլալով: Ուրեմն կը սպասուէր 65 թոն հացահատիկը, որ թէեւ մեծ քանակութիւն մը չէ, բայց եւ այնպէս նուազագոյն մըն է:

***

Սեպ. 16-ին, կրկին պատուիրակութիւն մը մեկնած է Վրաստան (նախ՝ Թիֆլիս, ապա՝ Աբխազիա): Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Սէյրան Պաղտասարեան, Նաւարշ Քոչարեան եւ Վարազդատ Աւդեան:

***

Զինուորական դեռնի վրայ կացութիւնը չատ լարուած է Կրասնոսելսկ եւ Կապան: Զինքի մեծ կուտակումներ կան Նաղորնոի Ղարաբաղի արեւելեան սահմանի դիմաց, նաեւ Լաչինի շրջանի հարաւային սահմանի երկայնքին:

Սեպ. 14-ի գիշերը ադրբեջանական ջոկատ մը փորձած է անակնկալ յարձակում գործել Սիսիանի Բռնակոթ գիւղի վրայ, բայց բուռն հակազդեցութեան հանդիպելով «նահանջած է, 25 մեռեալ ձգելով:

***

Հայաստանի նախագահին մամուլի քարտուղարը՝ Ռուբէն Շուկարեան մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է նաեւ Բաքուի մէջ տիրող մթնոլորտին մասին: Ըստ իրեն, նշաններ տուած են այլախոհներու լայնածաւալ ձերբակալութիւններ: Առանք գլխաւորաբար նախկին նախագահ Մութալիբովի կողմնակիցներն են: Շուկարեան չատ կարեւոր համարած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի կատարած վերջին նշանակումները. Վազգէն Մանուկեանի պաշտպանութեան պատասխանատու պաշտօնը եւ Ազահովութեան (Անվտանգութեան) Խորհուրդի ամբողջացումը: Առանք սկիզբն են փոփոխութիւններու, որոնք կը կատարուին պաշտպանութեան համակարգին մէջ: Շուկարեան հերքած է այն լուրը ըստ որուն հրաժարած է Ազատ Մանուչարեան (Ազգահովութեան մարզի յատուկ խորհրդական նախագահին) վերջին նշանակումներու առընչութեամբ: Որքան գիտենք, Ա. Մանուչարեան առողջական պատճառներով --ներյոգնութիւն-- քանի մը օր բացակայած էր գուռ բանալով չշուկներու: Այդ մամուլի ասուլիսի ընթացքին, Շուկարեան յայտարարած է նաեւ որ Արտաքին Նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան Աւստրալիա կատարելիք իր այցելութիւնը յետաձգած է ոչ թէ Պոլիս արտասանած իր ճառին պատճառաւ, այլ որովհետեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի պիտի ընկերանայ Նիւ-Եորք: Թէեւ, ճիշդ է, որ ըսած է Շուկարեան «Ր. Յովհաննէսեանի Պոլսոյ ելոյթին որոշ կէտերը իսկապէս կը հակասեն մեր Հանրապետութեան բաղաքական ուղղութեան»:

***

Կառավարութեան որոշումով Նաւասարդ Մինասեան նշանակուած է ազգ. Ապահովութեան պետական վարչութեան պետի առաջին տեղակալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ եւ բանտապահներու միջեւ մթնոլորտը լարուած կը մնար Զորեքշաբթի առաւօտ, Սեպ. 16-ին: Նախորդ օրը, Մ. Վօղէլ քանի մը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐԶԱՆԻԻ ՅԱՆԴԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իրաքեան Քիւրտերու պարագլուխ Մ. Պարզանի որ վերջերս ընդունուած էր Թուրքիոյ Հանապետութեան նախագահին կողմէ, բաւական խիստ արտայայտութիւններ ունեցած է Թուրքիոյ հասցէին, ինչ որ զայրոյթ պատճառած է Թրքական շրջանակներու: Պարզանի որ միշտ կը պաշտպանէր քրտական ինքնավարութեան թէզը, սկսած է խօսիլ անկախութեան մասին, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.. «իսկական իմաստով ինքնավարութիւն մը երբեք չունեցանք. այսօր կը նշմարենք որ ծանր հարցեր ունի մեր ժողովուրդը, զորս լուծելու համար ինքնավարութիւնը բաւարար չէ»:

Այսուհանդերձ, Պարզանի կ'աւելցնէ թէ քիւրտ ժողովուրդը Խորհրդարանի մը տէր է այլեւս ու վերջնական վճիռը ան պիտի հաղորդէ. չեշտելէ ետք թէ անկախութիւնը դադրած է երազ ըլլալէ, կ'ըսէ թէ խորհրդարանական ելոյթով մը հարցը քննարկումի նիւթ պիտի դարձնէ:

Իսկ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու եւ ՓԿԲ-ի զինեալ արարքներուն մասին հարցումի մը պատասխանելով քիւրտ ղեկավարը կ'ըսէ. «ՓԿԲ-ի հետ Թուրքիա բոդ ի'ր հողերուն վրայ պայքարի. Եթէ 270 կմ.-ոց լեռնային սահմանը իմ չի կրնար պաշտպանել, մենք ի՞նչպէս կրնանք: Մենք արգելք պիտի հանդիսանանք մեր շրջանէն ՓԿԲ-ի յարձակումներուն, սակայն եթէ Թուրքիա այդ պատրուակով Քիւրտիստանը գրաւելու ձեռնարկէ, անվարան պիտի փոխադարձենք. նման բան երբեք կրնանք ընդունիլ»:

ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Կարեգին Նժդեհ արտասահման հարցի շուրջ գրած է հետեւեալ նամակը:

Ամերիկահայ մամուլի ուշադրութեան

Ամերիկահայ մամուլի ուշադրութեան կը յանձնեմ հետեւեալ հարցերը, որոնք կը վերաբերին Արտասահման հարցի շուրջ ծաւալուելիք գործունէութեան:

1. Ի՞նչ պիտի ուզէին հարցնել Նախագահին: Ահա պատահական հայրենակիցներ: Խօսակիցներս պահ մը կը մտածէին, կը դժուարանային: Չէ՛, հարցում պիտի չընէին իրենցը: Բոլորն ալ կը պահանջէին որ իրենց առօրեան բարելաւուէր ինչ մը, ընդարձակ տանելի, այս ընթացքով շնչահեղձ պիտի ընդլայնին, այդպէս շարունակել պիտի դառնար անկարելի:

Օթօպիւսը կ'անցնէր «Նայիրիտ»ի առջեւէն, գորշ կառոյց մը, տխրահռչակ անհրաժեշտութիւն, կ'անցնէր Արտաշատէն, օթօպիւս կը փոխէինք «Նոր Կեանք» վերջապէս հասնելու համար Վեդի:

Պէտք է գտնէինք Ռուզանճան, Նարինեի ճարտարապետ ընկերուհին:

Կ'ուղղուէինք ճարտարապետներու Տուն՝ վարչական կեդրոնին մէջ: Հոն էր նաեւ «Գաւիթ» թերթի խմբագրատունը:

Խմբագրատան մէջ կ'ապրէի հրճուանք մը: Երիտասարդ մը, համակարգիչի մը առջեւ նստած, կ'աշխատէր: Գունաւոր համակարգիչ: Ֆրանսայի նման մէկ գիւղը ունէ՞ր այդ համակարգիչէն: Քանի մը խօսք, կը վերցնէի «Գաւիթ»ի վերջին թիւերը, կը դիմէինք կողքի սենեակը, այս անգամ պատերուն կցուած յատակագիծերն է որ նոր ուրախութիւն կը պատճառէին: Կը պատճառէին, սակայն այդ ուրախութիւնը կը ջնջուէր, կրնար ջնջել նաեւ համակարգիչին առթած ուրախութիւնն ալ, երբ գլխաւոր ճարտարապետը կ'ըսէր.

- Չորս տարի է ոչինչ չենք կառուցել:

Քիչ ետք, Ռուզանճայի տունն ենք, կողքի Գոռաւան գիւղը, հայկական հիւրասիրութիւն, ուշադրութիւնս գրաւած էր Ռուզանճայի զգեստին դեղին-ը: Փարիզի եղանակի նորաձեւութեան գո՞յնն էր: Գիւղի մէկ պատին վրայ պիտի կարդայի երաժշտական խումբի մը մեծատառ անունն ալ, ինծի գիմաց կարծէի Փարիզի մէկ արուարձանը: Ամերիկեան խումբի՞ն էր ակնարկութիւնը: Նարինեի պատասխանը դրական էր: Միևնոյն Գոռաւա՞ն...

Առոյգ հնչեղութեամբ, Ռուզանճան ալ կը կրկնէր, թէ կարելի չէր շարունակել այդպէս, ինծի ճարտարապետ՝ օրապահիկ շահելու համար պարտաւոր էր կատարել ասպարէզին անյարիր ամէն տեսակի աշխատանք...: Ճաշ, ապա այցելութիւն տան հովատուն պատէզին, հաւնոցին, կը դիտէի Ռուզանճայի լուռ ընտած մայրը, իւրովի հարց կու տայի, ինչպէս ուրիշ անգամ, ինչպէս միշտ, թէ ի՞նչ էր Հայը, Արեւմուտքի՞ թէ Արեւելքի, գիւղացի՞ էր թէ բաղաքացի, թէ գիւղացի էր, պէտք չէ՞ մնացած ըլլար իր գիւղերը, իր հողերուն վրայ, մնացած ըլլար, չգործէր իր լեռները լքելով դէպի բաղաք խուժելու սխալը: Ճակատագրական սխալ չէ՞ր Հայուն պատմական յարաշարժութիւնը, ապահովութեան փնտռտուքին հետեւանք՝ տեւական տեղափոխութիւնը: Մտածումով կը վերադառնայի փարիզ, անգամ մըն ալ կը ստանայի ֆրանսացի ծանօթի մը ամբողջ էութիւնս խանգարող, արժանապատուութիւնս ծակծկող մեղադրական այն հարցումը, թէ *փէս լաչէզի* հայ մեռելները ի՞նչ գործ ունէին այդտեղ:

- Չեմ ուզում թողնել իմ գիւղը, բայց...

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՉԵՐՕ ԱՄՔՈՂՔ

ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ ՋՈՒՐԵՐ (9)

Ա.

Ոչ մէկ պարապութիւն: Շուրջս դէպքերու խճողում, ներաշխարհիս մէջ՝ խռովք: Այլ մէկ այցելութեան, յաւակնութիւնը ունեցած էի ըսելու, թէ այլեւս կանգ պիտի առնէի, պիտի կեցայի, պիտի չտեղափոխուէր, պէտք է Հայաստանն է որ շարժէր դիմացս: Միամիտ ակնկալութիւն: Հայաստանը անշարժ էր, անտեղիտալի:

Առաջարկած էի Նարինէին դուրս գալ երեւանէն, վայրի ընտրութիւնը ձգած իրեն: Առնուած էր ժամադրութիւնը, ան կ'ուշանար, ես խօսքի կը բռնուէի «Սասունցի Դաւիթ»ին հետ, միակողմանի զրոյցի.

«Հէ՛յ, ո՞ւր ես Դաւի՛թ, Հայոց պահապան,
Քարը պատռուի - դո՛ւրս արի մէյդան»

Կը մղէի զայն երկխօսութեան, ան կը մնար անայլայլ, կը մնար արձան:

«Դաւիթ» կը մնար նոյն դիրքով, կը շրջագայէի, ահաւոր տօթ էր, ջուր կը խմէի ցայտաղբիւրէն, կը մտնէի կայարան: Եռուզեռ: Ճամպրուկներ, թերթավաճառ, տոմսարկղներու դիմաց հերթի կանգնած մարդիկ: Ընդարձակ սրահին մէջ, ամերիկեան Jack-pot մեքենաներու առջեւ կայնած՝ երիտասարդներ կը փորձէին լեցնել դանայեան այդ տակառները: Պողոտայէ մը անցէիս, նկատած էի Casino-ի մը լուսաւոր նշանատախտակը: Երկիրը կը պատրաստուէր մտնելու դրամատիրութեան մէջ, պէտք է սկսէր վարչակարգին յոռի կողմերու իւրացումով: Չէ՞ որ նոր լեզու սորվելու համար, կը սկսէինք հայհոյանքներու սերտողութեամբ:

Պանդոկի սենեակիս մէջ, փարթամութի՛ւն, հեռատեսիլ ալ ունէի: Ունէի, կը լուսաւորէի զայն, ապշո՛ւիմ, կը յայտնուէին ամերիկեան ընտրութիւններուն թեկնածուները, Պիլ Քլինթըն, Տան Քուէյլ, Ճորճ Պուշ, Փըրօ, կը յայտնուէին Ֆրանսայի ծովափերը, կը յայտնուէին նորաձեւութեան ցուցադրութիւններ, կը կոխէի այլ կոճակներու, «*Երեւան*»ը յամառօրէն կը մերժէր յայտնուիլ: CNN, Super Channel, TV5, Երեւանի հեռատեսիլին մէջ «Երեւան»ը չկար...:

CNN ամերիկեան հեռատեսիլը գովազդով մը կը կրկնէր, թէ իր յայտագրերը կարելի էր դիտել աշխարհի մեծագոյն բաղաքներու լաւագոյն պանդոկներուն մէջ, Թոքիօ, Բոսթա Րիհա, Լոնտոն, պէտք է երջանիկ զգայի ինքզինքս: Ահաւասիկ այդ յայտագրերը կարելի էր տեսնել նաեւ Երեւանի Արմենիա պանդոկին մէջ, մեծ բաղաք էր *Երեւան*, «*Արմենիա*» աշխարհի շքեղագոյն պանդոկներու շարքին:

Ամերիկա՛, Ամերիկա՛...

Նարինէ կ'ուշանար, պիտի յուսահատէի, ահա կը հասնէր ան վագելով:

Ո՞ւր պիտի երթայինք:

Ամէն մարդու պէս օթօպիւս պիտի առնէինք, երթայինք Արարատեան դաշտի մէկ աւանը: Սովորական բաղաքացիներու հետ: Ճշդուած էին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին հետ հանդիպումին օրն ու ժամը, կը պատրաստուէի հարցումներս, որոշած էի Նախագահին փոխանցել նաեւ տեղացիներէ առնուած տասը հարցում: Ի՞նչ պիտի ուզէին հարցնել Նախագահին: Ահա պատահական հայրենակիցներ: Խօսակիցներս պահ մը կը մտածէին, կը դժուարանային: Չէ՛, հարցում պիտի չընէին իրենցը: Բոլորն ալ կը պահանջէին որ իրենց առօրեան բարելաւուէր ինչ մը, ընդարձակ տանելի, այս ընթացքով շնչահեղձ պիտի ընդլայնին, այդպէս շարունակել պիտի դառնար անկարելի:

Օթօպիւսը կ'անցնէր «Նայիրիտ»ի առջեւէն, գորշ կառոյց մը, տխրահռչակ անհրաժեշտութիւն, կ'անցնէր Արտաշատէն, օթօպիւս կը փոխէինք «Նոր Կեանք» վերջապէս հասնելու համար Վեդի:

Պէտք է գտնէինք Ռուզանճան, Նարինեի ճարտարապետ ընկերուհին:

Կ'ուղղուէինք ճարտարապետներու Տուն՝ վարչական կեդրոնին մէջ: Հոն էր նաեւ «Գաւիթ» թերթի խմբագրատունը:

Խմբագրատան մէջ կ'ապրէի հրճուանք մը: Երիտասարդ մը, համակարգիչի մը առջեւ նստած, կ'աշխատէր: Գունաւոր համակարգիչ: Ֆրանսայի նման մէկ գիւղը ունէ՞ր այդ համակարգիչէն: Քանի մը խօսք, կը վերցնէի «Գաւիթ»ի վերջին թիւերը, կը դիմէինք կողքի սենեակը, այս անգամ պատերուն կցուած յատակագիծերն է որ նոր ուրախութիւն կը պատճառէին: Կը պատճառէին, սակայն այդ ուրախութիւնը կը ջնջուէր, կրնար ջնջել նաեւ համակարգիչին առթած ուրախութիւնն ալ, երբ գլխաւոր ճարտարապետը կ'ըսէր.

- Չորս տարի է ոչինչ չենք կառուցել:

Քիչ ետք, Ռուզանճայի տունն ենք, կողքի Գոռաւան գիւղը, հայկական հիւրասիրութիւն, ուշադրութիւնս գրաւած էր Ռուզանճայի զգեստին դեղին-ը: Փարիզի եղանակի նորաձեւութեան գո՞յնն էր: Գիւղի մէկ պատին վրայ պիտի կարդայի երաժշտական խումբի մը մեծատառ անունն ալ, ինծի գիմաց կարծէի Փարիզի մէկ արուարձանը: Ամերիկեան խումբի՞ն էր ակնարկութիւնը: Նարինէի պատասխանը դրական էր: Միևնոյն Գոռաւա՞ն...

Առոյգ հնչեղութեամբ, Ռուզանճան ալ կը կրկնէր, թէ կարելի չէր շարունակել այդպէս, ինծի ճարտարապետ՝ օրապահիկ շահելու համար պարտաւոր էր կատարել ասպարէզին անյարիր ամէն տեսակի աշխատանք...: Ճաշ, ապա այցելութիւն տան հովատուն պատէզին, հաւնոցին, կը դիտէի Ռուզանճայի լուռ ընտած մայրը, իւրովի հարց կու տայի, ինչպէս ուրիշ անգամ, ինչպէս միշտ, թէ ի՞նչ էր Հայը, Արեւմուտքի՞ թէ Արեւելքի, գիւղացի՞ էր թէ բաղաքացի, թէ գիւղացի էր, պէտք չէ՞ մնացած ըլլար իր գիւղերը, իր հողերուն վրայ, մնացած ըլլար, չգործէր իր լեռները լքելով դէպի բաղաք խուժելու սխալը: Ճակատագրական սխալ չէ՞ր Հայուն պատմական յարաշարժութիւնը, ապահովութեան փնտռտուքին հետեւանք՝ տեւական տեղափոխութիւնը: Մտածումով կը վերադառնայի փարիզ, անգամ մըն ալ կը ստանայի ֆրանսացի ծանօթի մը ամբողջ էութիւնս խանգարող, արժանապատուութիւնս ծակծկող մեղադրական այն հարցումը, թէ *փէս լաչէզի* հայ մեռելները ի՞նչ գործ ունէին այդտեղ:

- Չեմ ուզում թողնել իմ գիւղը, բայց...

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԿՈՋԵՐՈՒ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏ ԿԱՄ ՄԻԱՑՈՒՄԻՆ ՆՈՐ ԴԷՄՔԸ

Յայտնապէս, պատերազմը չատ հեռաւոր մէկ մոլորակն էր արեգակնային մեր դրութեան. կատարեալ արտերկրացի մը որուն ո՛չ լեակական զէմքը մեզի ծանօթ էր, ոչ ալ լեզուն կը հասկնայինք: Մինչեղեռ ... կորուստներու այն հաստատուր հաստորը զոր «Հայոց պատմութիւն» կը կոչենք, մինչեւ այսօր տասն անգամ պէտք է ըսած, ազազակած ըլլար թէ այդ հեռաւոր անծանօթը մեր միակ դաշնակիցն ու բարեկամը նկատելէ ուրիշ միջոց չունէինք, պահելու համար «ազգ» նկատուելու անհրաժեշտ փշրանքները: Ղարաբաղը այդ իմացութեան փորձադաշտն էր նաեւ. փորձաքարը՝ թէ հասկըցա՞ծ, կամ դոնէ լա՞ծ ենք կորուստներու աղաղակը:

Եւ մինչ ներքեն ու դուրսը, մեր թերթերուն, սրահներուն, սենեակներուն մէջ, կամ սրճարանը, փողոցը, օրուան պատահարները խօսելու, վիճելու, դատուելու նիւթ կու տային մեզի, չնչմարեցինք թէ փորձաղաշտին վրայ ամբարտաւան պարտութիւն մը ձգած, կը հեռանայինք: Կը հեռանայինք պատմութենէն, ներկայէն, պարտաւորութիւններէ, թշնամիէն ու ազատ կամքով, զբօսելէ հպարտ, կը դիմէինք կործանումին:

Պետութիւն կայացնելու, կայունացնելու խայծը, Շահումեանի, Արծուաչէնի, Մարտակերտի ու մեծ ու փոքր ղարաբաղեան դիւղերու ա՛լ առօրեայ դարձած կորուստները, անոնց «ի՞նչպէս»ին ու «ի՞նչու»ներուն վնաստուքը յապաղեցուց մեզ. ուշ անդրադարձուց թէ միակ յանցաւորը մեր դրութեան «արտերկրացի»ն՝ պատերազմը չճանչնալու, անոր մտերմացած չըլլալու մեր յամառութիւնն էր:

Այլապէս, հայ իշխանաւոր մը ուժը պիտի չգտնէր երբեք յայտնելու թէ պետութեան հրահանգած զօրակոչը ձախողած է եւ թէ խուսափողներուն համար միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին, եւլն. եւլն.: Հայ մամուլին մէջ տեղ պիտի չգտնէր Մարտակերտէն զաղթականի մը վկայութիւնը թէ այսինչ դիւղին պաշտպանութեան համար պահանջուած դէնքերը հասած էին վերջին Հայուն դիւղէն հեռանալէն ետք:

Եթէ անծանօթ մնացած չըլլայինք պատերազմի իրողութեան, պիտի գիտնայինք թէ անոր օրէնքներուն մէջ կոչերը ոչ տեղ ունէին, ոչ ալ իմաստ: Մինչեղեռ, վերջին չըլլանին, քանի՛ կը սեղմուի օղակը, անոնք իրարու կը յաջորդեն հայաստանեան մամուլին մէջ. առնուազն տարօրինակ ու մանաւանդ ամօթալի չէ՞ որ պետական զօրակոչին ձախողելէն ետք քաղաքական կուսակցութիւն մը (ՀՀՇ) կոչ ուղղէ երիտասարդութեան որ ճակատ երթայ. կամ Հայու արժանապատուութեան յարիր բա՞ն է հազրութցի կիներու կոչը որոնք իրենց զաւակներն ու այրերը պայքարելու կը կանչեն. մենք որ այնքան կը սիրենք յաճախ ոչ շատ խոհեմ մեր առաջնութիւններով հպարտանալ, այնպէս կը թուի որ հրապիրագրով պատերազմ մղելու նորարարութիւնն ալ պիտի աւելցնենք այդ չարքին:

Առօրեայ ընթացիկ արձագանգներ կարդալու պէս կը կարդանք օրինակ, հեռեւեալ տողերը. «Բազմաթիւ հայ մարտիկներ այս տարուայ Մայիսի վերջերին պատերազմը ուսարտուած համարեցին եւ ինչպէս կամաւոր զինուորագրուել են, կամաւոր էլ զօրացրուեցին: Թափուր տեղերը անմիջապէս չլրացուեցին» («Հայք», Օգոստոս 26): Կամ կը կարդանք նոյն անխռով հանդարտութեամբ թէ Ղարաբաղէն Հայաստան զաղթականներու հոսքը չի դադրիր: Կը կարդանք ու կը դարձընենք էջը, աւելի հետաքրքրական բաներ դտնելու յոյսով. կը կարդանք ու կ'անցնինք. ներսի Հայը, ինչպէս՝ դուրսինը. նախարարը, նախագահը, հրամանատարը, ինչպէս՝ ընդդիմութիւնը, ինչպէս՝ մտաւորականը, ինչպէս՝ փողոցի աւելցածուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԹԱՓՈՒԷՔ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՆՔ ԿՈՐՑՆՈՒՄ

Ղարաբաղեան պատերազմն այդպէս էլ հայ ժողովրդի պատերազմը չդարձաւ: Ու լեռնային դիւղերի վերջին մի բուռ պաշտպաններէ ինքնամոռաց ու յուսահատ կռուի չեփորուող հերոսականութեան ծխածածկոյթի տակ թըշնամին դրաւում է Ղարաբաղը՝ դիւղ առ դիւղ, հանդ առ հանդ, կածան առ կածան... Ու լեռնային դիւղերի վերջին մի բուռ պաշտպաններուն օդնութեան աղաղակները թաղուում են Հայաստան կոչուած Սոդոմ - Գոմորի ամէնօրեայ ու ամենախեղդ հոգսերի ահագնացող չեզոտի տակ:

Ես Հայաստանի իշխանութիւններին չեմ մեղադրում: Իրենց մեղքը իրենց վրան: Ոչ էլ ուզում եմ սպառնալ, թէ դարերի անէծքը կը կախուի նրանց դըլխին: Ոչ: Եթէ այսպէս չարունակուի, անիծողներ չեն լինելու: Պարզապէս Ղարաբաղը սխալուել է՝ կարծելով, թէ թիկունքում իր չահերը մինչեւ վերջ պաշտպանելու պատրաստ պետութիւն կայ: Թիկունքում ընդամէնը մայր Հայաստանն է՝ այս տղամարդ աշխարհում էգ մի երկիր: Մինչեղեռ Ղարաբաղին ոչ թէ լացակումած մայր էր պէտք, այլ աւազ եղբայր, որը եթէ ոչ միասին մեռնելու, ապա դոնէ միասին ծեծուելու տղամարդկութիւնը կ'ունենար:

Ակամայ մտածում ես, թէ Հայաստանի իշխանութիւնների հոգսը լոկ այս (առայժմ) 29 հազար քառակուսի կիլոմետրանոց չուկան է, թէ մենք «միջազգային կարծիքի» ու «պետական մտածողութեան» պղպջակին բազմած, ինչու չէ՞, կարող ենք նաեւ մի քանի կաթիլ արցունք աւել թափել Ղարաբաղի հիմնայատակ աւերուած դիւղերի մոխրակոյտերի վրայ, եթէ ոչ ինքներս մեզ խաբելու, ապա դոնէ «բարի-դրացի» հարեւաններից մի քանի տակառ մազութ աւել ստանալու համար:

Իսկ ժողովուրդը լռում է: Ո՞րն է պատճառը: Յանկացած ժողովուրդ ժողովուրդ է միայն այն դէպքում, եթէ ունի միասնական, համընդհանուր չահ: Ունի՞ հայ ժողովուրդն այդպիսի չահ: Այսօրուայ ջայլամային կեցուածքը վկայում է, որ եթէ այդպիսի չահ նոյնիսկ գոյութիւն ունի, ապա դա միայն ու միայն օրուայ հացն է ու ձմեռուայ ջերմութիւնը (չահի միասնականութիւնը պայմանաւորուած է նրանով, որ բոլորի համար էլ մազութն ու ցորենը նոյն ճանապարհով են գալիս): Հայ զատն ու պահանջատիրութիւնն էլ մի կողմ թողնենք, որովհետեւ եթէ այսօր պահանջատիրութեան լացուկոծուած աշխարհաղրութիւնը մեր աչքերի առաջ ընդարձակուում է, եւ ժողովրդի հիմնական մասը թքած ունի դրա վրայ, ի՞նչ համընդհանուր չահի մասին կարող է խօսք լինել: Ժողովրդի ամենակուլ արծաթասիրութիւնն այսօր խժռում է ամէն ինչ՝ հայրենիք, բարոյականութիւն, արժանապատուութիւն... Պղնձով ու նիկելով բեռնաւորուած կառաւանները չարունակում են դնալ Թուրքիա, ու այնտեղից «յաջող» առեւտրով վերադարձած հասատափոր առեւտրականները ազդուտակի նախանձոտ հայեացքների տակ անթաքոյց հպարտութեամբ ցուցադրում են թուրքական կանացի սպիտակեղէնը, որը վաղը այդ նոյն պղնձից ու նիկելից ճուլուած փամփուշտների տարափի տակ պարզելու են որպէս հաչտութիւն աղերսողի արցունքաթաց դրօշ:

Ո՞վ է ասել, թէ ժողովուրդը երբեք չի սխալուում: Ժողովուրդը սխալուում է, եւ այն էլ՝ լաւական յաճախ: Ինչի՞ ծըննունդն է այսօրուայ ծակուծուկ Հայաստանը, եթէ ոչ ժողովրդի սխալի:

Ժողովրդի մի փոքր մասը միայն, որ արդէն ժողովուրդ էլ չէ, այլ մի բուռ մարդիկ, պիտի կոկորդները պատռելով աղաղակեն, թէ սթափուէք, հայրենիք ենք կորցնում: Եւ այդ աղաղակները պիտի թաղուեն Հայաստան կոչուած Սոդոմ Գոմորի ամէնօրեայ ու ամենախեղդ հոգսերի ահագնացող չերտի տակ, որովհետեւ Ղարաբաղի պատերազմն այդպէս էլ չդարձաւ հայ ժողովրդի պատերազմը...

ԱՐՄԷՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

«Ազգ», Սեպ· 3

Օրուան Հարցեր

ՀՈԼԱՆԴԱԿԱՆ ԶՈՒԳԱՀԵՌ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԴԱՆԻՈՑ ՄԻՋԵՒ

Հոլանտայի ամէնէն լուրջը նկատուած «Ին - էմ - Սի Հանտէլսպլատ» օրաթերթը որ 220 հազար տպաքանակ ունի, գուգահեռ մը վրայ կը զետեղէ Մաստրիխթի դանիական եւ Ֆրանսական քարոզչութիւնները: Այդ գուգահեռին մէջ չեշտուած կը գտնէ յատկապէս «ոչ»ին յաղթանակը ապահոված ազդակները:

Գլխաւոր պարագան Պրիւսէլի վարչապարներուն տիրապետութեան ենթարկուելու վախն է, ըստ հարցախոյզերու արդիւնքներուն: Նոյնն էր Դանիոյ պարագան. «այո»ի կողմնակիցները չեն վստահեր այդ վախը, այլ կ'ուրանան: Անոնք կը խօսին Գերմանիոյ, Եւրոպայի, խաղաղութեան, ու մանաւանդ ազէտի մը մասին եթէ Մաստրիխթի «ոչ» պատասխան տրուէր. մինչդեռ մեծագոյն մասնակցութիւնն է վայրի ազանիի որսը եւ քամամպէրին ապագան:

Նմանութեան ուրիշ պարագայ մըն է յառաջացուցած տարիքոտ քաղաքագէտներու դրական պատասխանի ի նպաստ կատարած քարոզչութիւնը: «Ոչ»ի թեկնածուներուն մեծ մասը, ինչպէս Դանիացիներու պարագան էր, կ'ըսեն թէ այդ քուէն ուղղուած է աւելի նախապահ Միթերանի, քան՝ Եւրոպայի միութեան: Դանիացիներու ժխտական կեցուածքն ալ արդիւնք էր երկրին վարչապետին հանդէպ դժգոհութեան զգացումին:

Եւրոպայի միացման հեռանկարը պէտք է փրկուի ընդդիմութեան պարագլուխներուն Ժ. Շիրաքի եւ Վ. Փիսքար տ'Էսթէնի կողմէ: Շիրաք 60 տարեկան է ու ամէնէն աւելի կը ցանկայ, ինչպէս ամբողջ Ֆրանսան դիտէ, օր մը նախագահ ընտրուիլ: Փիսքար, 66 տարեկան, արդէն նախագահ եղած է 1974 - 1981, այսօր մաս կը կազմէ Եւրոպական Խորհրդարանին քրիստոնեայ - դեմոկրատ խմբակին: Ան եւս միակ ըղձանք մը ունի. օր մը կրկին նախագահութեան աթոռին տիրանալ:

Հարցախոյզները կը նշեն թէ Ֆրանսացիները եւս Դանիացիներուն նման, յղնած են քաղաքական հին դէմքերէն:

Նմանութիւններուն քով կայ սակայն զգեսաւոր տարբերութիւն մը Ֆրանսայի եւ Դանիոյ ընտրապայքարին միջեւ. առաջինը կը զեկավարուի անձնաւորութեան մը կողմէ որ մեծ անակնկալներ ընդդի համբաւ կը վայելէ: Ի՞նչ պիտի պատահի, եթէ օրինակ, Հանրամճուէն չբաթի մը առաջ Միթերան յանկարծ յայտնէ թէ կը հրաժարի...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԷ ՄԸ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՆՇՈՒՄՆԵՐ

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթը Սեպտեմբեր 7 - 10 հրատարակած է չըլճանի վարչապետ Ի. Ինէօնիւի քրտական տեղեկագիրը որ կը կրէ 1935, Օգոստոս 21 թուականը: Գրի առնուած է արեւելեան, հարաւարեւելեան Անատոլուի եւ Սեւ ծովեան գօտիին մէջ կատարուած չըլճապատոյէ մը ետք: Նպատակ ունի ճշդելու քրտական յետադէմ քաղաքականութեան մայր պիծերը: Ծանօթ է որ այդ չըլճանին Քիւրտերու ներկայութիւնը ներքին դիմադրութիւն մը ճնշուած էր թուրք իշխանութեան համար: Տեղեկագրի մէջ առաջին քրտական ապստամբութիւն մը ճնշուած էր արդէն, բայց չարժումը ծաւալումի նախանշաններ կը կրէր:

Տեղեկագրին սկիզբը կը նշէ որ թուրքիոյ Հանրապետութիւնը 12 տարուան ընթացքին (1923 - 35) բուսական վտանգներ անցուցած է ու փոքրամասնութիւնները՝ Չերքէզ, Հայ, Քիւրտ, Արաբ հարցեր ստեղծած են: Այս բոլորին մէջ դէր խաղալու տեղը կը գրաւեն Քիւրտերը: Ի. Նէօնիւ կ'ըսէ թէ Հանրապետութեան իտէալն ու հիմնական սկզբունքը թրքութիւնը ըլլալով, առաջնահերթ գործ է ապահովել այս փոքրամասնութիւններուն ձուլումը:

Ինչ որ հետաքրքրական է հայկական տեսանկիւնէ մը, տեղ տեղ կատարուած այն նշումներն են որոնք կը վերաբերին Հայերէ պարպուած դիւղերու, Հայերու մեկնած ըլլալու պարագաներու, որոնց մասին չատ բան չըսուիր:

Վանի եւ Մուշի գաւիններուն մէջ Ի. Նէօնիւ կը գրէ, օրինակ. «Վանի ժողովուրդը անկեալ, թշուառ, հիւանդ գաւառի մը տպաւորութիւնը կը գործէ. քնիկ վանեցիներու մէկ մասը տակաւին վերադարձած չէ»:

...«Վանի բոլոր թրքական գիւղամաղաքները փափաքեցան որ իրենց շրջակայքը թուրք գաղթականներ հաստատուին: Այն տպաւորութիւնը կայ որ թրքական բնակավայրերը ովկէանոսի մը մէջ մնացածի պէս, պարպուածներ ու առանձնութենէ սոսկում կը զգան»:

...«Մուշը 3-4 հազար բնակչութեամբ փոքր գիւղաքաղաք մըն է: Կառավարական շէնքը կիսաւարտ է. նոր կը կեցնդնանայ որպէս բաղաքի կեդրոն: Հակառակ անոր որ հողը շատ բարեբեր է, 1:5 միլիոն արտավար տարածութեամբ Մուշի դաշտին հայկական գիւղերը պարպեն ու աստիճանաբար Քիւրտերով կը լեցուին»:

Տեղեկագիրը բաւական կարեւորութեամբ կանգ կ'առնէ երգնկայի վրայ որ քրտական կեդրոն մը ըլլալու յատկանիշները կը կրէ. Քիւրտերը կողոպուտի արարքներ կը գործեն, կը թալանեն. Ինէօնիւ կ'արձանագրէ. «թրքական գիւղերը որոնք անցեալին որպէս պատուար ծառայած էին Տերսիմի Քիւրտերուն դէմ, ցրուած ու տրկարացած, իսկ Հայերը ամբողջութեամբ ելած ըլլալով, Տերսիմցիներու գրաւման դէմ հրապարակը պարապ մնացած է»:

Անբնական բան մը չունի՞ այս ընթացքը որ իրականութեան մէջ հոմանիշ է փառաւոր տեղքայլի մը. իրականութիւնը, աչխարհին օրէնքները նոյնքան հեռու են մեզմէ կամ աւելի ճիշդը՝ մենք անոնցմէ, որքան՝ եղան անհամար այն չըլճաններուն, որոնք կորուստներու աւետարան դարձուցին մեր Պատմութեան դիրքը:

Անզօրութեան ամօթալի ապացոյց այս կոչերէն, զոհերը իւրացնելու եւ փառաբանելու մրցումէն, կորսուած ամէն մէկ դիւղի, դաշտի առիթով թշնամիին անբարոյականութիւնը, անօրինութիւնը, խժդժութիւնը մատնանշելէ այլ բան չե՞նք կրնար ընել: Գոնէ պատասխանատու անձերու հետ կատարուած հարցազրոյցները, կամ անոնցմէ մէկուն, միւսին ելոյթները չաւարտէին յաղթանակի մը վստահութեան արտայայտութիւններով. մարդիկ ի՞նչպէս չեն անդրադառնար որ վստահութիւններ, հաւատքներ ոչ օքի բան մը կ'ըսեն չըլճանի մը երբ լրատուները ճիշդ հակադիր իրականութիւններու կ'արձագանգեն:

Ամէնէն վախ պատճառողը այն է որ սթափելու տրամադրութեան բացարձակ այս բացակայութիւնը ի վերջոյ պիտի ծափահարենք կէս-ամիացումը. եթէ Արցախի միութիւնը վրիպի, յաջողած պիտի ըլլանք գոնէ Արցախցին Հայաստանին միացնելու դործին մէջ. արդէն առոր նախերգակը չե՞ն Ղարաբաղէն Հայաստան ձգուած զաղթականի չարանները: Հոգ չէ թէ անոնք այսօր տուն չունին, տեղ չունին, ակնկալուած նեցուկը չեն դտներ, երբեմն նոյնիսկ եա զարձի կը պարտադրուին դէպի ամբակոծուող չըլճաններ...: Ոչի՛նչ: Այս ալ կ'անցնի կ'երեւի ու վաղը անոնք ալ կը բնաւորուին Երեւան, Մոսկուա, Կրասնոդար, Փարիզ, Լոս - Անճըլըս կամ այլուր, երբեմն յիշելով իրենց թթենիները ու անիծելով Հայուն զժբախտ բախտը, թշնամի դրացին կամ երկրին աչխարհաքաղաքական անպատասխանատու դիրքը: Մինչ ուրիշներ կը չարունակեն փառաբանել Հայոց պետականութեան վերածնունդը, կրկնելով թէ յաղթանակը անպայման մերը կը լինի...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԵՐԹԵՐ

ԳՈՒՄԱԹԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ

Սեպտեմբեր 3-ին, «Ճումհուրիյէթ» կը հաղորդէ, որ «Նասրէտտին Հօճա Զրօասլական Միութիւն»ը բարեզարդական աշխատանքի ձեռնարկած է նորոգելու համար Գոնիայի Ազիզիէ նահանգի հասկան եկեղեցին: Այս եկեղեցին Հայերու կողմէ կառուցուած է ԺԹ. դարուն: Միութեան նախագահը՝ Իսմէթ Շէնօղլու այս առթիւ յայտնեց, թէ առաջին հերթին՝ պիտի նորոգուի եկեղեցւոյ տանիքը: Նորոգութեան այս աշխատանքը պիտի տեւէ չուրջ տարի մը եւ այս գործին համար պիտի ծախսուի 500 միլիոն լիրա:

«Մարմարա» կ'աւելցնէ, - Հ. Ս. Էփրիկեանի բնաչխարհիկ բառարանին համաձայն, յիշեալ եկեղեցին կառուցուած է 1859-ին եւ կը կոչուէր »Ս. Երրորդութիւն եկեղեցի»: Այս եկեղեցին մօտ կը գտնուէր նաեւ Ս. Ստեփանոս անուանեալ վարժարանը:

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

ՀԱՆԻԱՅԻՆԵՐԸ ՉԵՆ ԶՂՋԱՐ

Դանիացի ժողովուրդը Եւրոպայի միութեան կռնակ դարձուցած ըլլալուն բաւ չէ ղղջացած· ընդհակառակն: Վերջին հարցախոյզի մը համաձայն, 57% Դանիացիներ այսօր կրկին «ոչ» պիտի պատասխանէին Մաստրիխթին, մինչդեռ 51% էր Յունիս 2-ի հանրաքուէին «ոչ» ըսողներու համեմատութիւնը: Այս կէտին մէջ, դանիական կառավարութիւնը կրնայ վարանիլ դաշինքը երկրորդ հանրաքուէի մը նիւթ ընելու. առայժմ Քոփընհակէն որոշած է լուռ մնալ մինչեւ Ֆրանսական հանրաքուէին աւարտը:

***

ԷՐՄԻԹԱԺԸ ՆԵՂ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ս. Պետերբուրգի ծանօթ թանգարանը օգնութեան կը կարօտի: Համայնավարութեան անկումէն ի վեր, 200 տարուան հաստատութիւնը խնամքին համար անհրաժեշտ գումարները չի ստանար պետութենէն· տանիքի կղմինտրները կը թափին, ապահովութեան դրութիւնը փըշացած է, օդափոխիչ սարքերը չեն աշխատիր ինչ որ ծանր վտանգի կ'ենթարկէ տպաւորապաշտ մեծ վարպետներու անգնահատելի հաւաքածոները: Թանգարանին անօրէնին համաձայն, 980 միլիոն ռ. պէսպի է մինչեւ 2000 թուականը որ պէսպի կարելի ըլլայ հաւաքածոները անվթար պահպանել: 30-ական թուականներու սկիզբին բոլշեւիկները տարադրամի պէտք ունենալով թանգարանէն 21 պատուո ծախած էին Ամերիկացիի մը· այդ պատուոները կորիզը կազմած են Ուաշինկթընի Մզդ· պատկերասրահին:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

«Հայաստան» հիմնադրամը հազիւ թէ բոլորած իր կէս տարին, արդէն հանգանակուած է չուրջ 10 միլիոն տոլար: Երկու միլիոնը հանգանակած է Արժանթինի Հայութիւնը, իրենց կարեւոր մասնակցութիւնը բերած են նաեւ Վազդէն Ա., Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան, Հրայր Ծովինարեան եւ ուրիշներ: Հայաստան հանգանակուած է 10 միլիոն ռուբլի եւ չուրջ 18 միլիոն ռուբլի արժողութեամբ իրեր: Այս տուեալները հաղորդած է Հիմնադրամի տնօրէն Մանուչակ Պետրոսեան, Սեպտեմբեր 11-ի իր մամուլի ասուլիսին: Ան խօսած է նաեւ Հիմնադրամի ծրագիրներուն մասին որոնք կը ներառնեն ճամբաներու, երկաթուղային գիծերու, կամուրջներու վինութիւն, երկրաչարժէն ու պատերազմէն տուժած շրջաններու օգնութիւն, Նախնական հաշիւներով Զանգեզուրի, աղէտի գօտիի, Արցախի, զաղթականներու եւ այլ ծրագրերու իրականացումը կը կարօտի առնուազն 240 միլիառ ռուբլիի:

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒՀԻՆ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպտեմբեր 11-ին, փոխնախագահ Գադիկ Ցարուքիւնեան ընդունած է Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան՝ Տիկին Ֆրան մը Հարթէնկը: Տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են Ֆրանսայի մէջ հայկական մեռաղադրամ պատրաստելու, ուժանիւթի եւ համագործակցութեան առընչուող հարցեր:

***

ՅԱՏՈՒԿ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Բարձրագոյն ուսմանց թեկնածուներու ընդունման եւ մրցոյթով ընտրութեան գործընթացին մէջ նկատուած կարգ մը թերութիւնները նկատի առնելով կառավարութիւնը ստեղծած է յատուկ յանձնաժողով մը՝ պետական նախարար Գրիգոր Արչեանի նախագահութեամբ, որու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ այս մասին մանրամասն ուսումնասիրութիւններ կատարել:

***

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՄԱՄՆԱԳԷՏՆԵՐ

Պաշտպանութեան նախարարութիւնը Հայաստանի օդուժին նոր մասնագէտներ պատրաստելու նպատակով կ'ընդունի այր թեկնածուներ, որոնք պէտք է 25 տարեկանէն վար ըլլան եւ ունենան միջնակարգ-թէքնիք կամ բարձրագոյն կրթութիւն:

***

ԳՈՒՍԱՆ ՀԱՒԱՍԻԻ ԵՐԳԵՐԸ

Գուսան Հաւասիի ծննդավայրին՝ Վրաստանի Ծալկա շրջանի Այգաման գիւղին մէջ տեղի ունեցած է Գուսանին ստեղծագործութիւններուն նուիրուած տօնակատարութիւն: Մասնակցած են Երեւանէն ու այլ շրջաններէ ժամանած երաժշտագէտներ ու մեկնաբաններ: Իսկ Պոկատովկայի մէջ աւելի քան երկու տասնամեակէ ի վեր տեղի կ'ունենայ Տէրեանի բանաստեղծութեան օր, Ախալքալաքի մէջ ալ Ջիւանիի նուիրուած օր:

***

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

Սեպտեմբեր 7-ին Մոսկուայի մէջ, Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ տնտեսական համագործակցութեան բանակցութիւններ սկսած են: Կը քննարկուին առեւտրատնտեսական գործակցութեան, դրամավարկային յարաբերութիւններու, առեւտրական պայմանակարգի վերաբերեալ համաձայնագրեր:

***

ՅԱՏՈՒԿ ԾՐԱԳՐՈՎ

Արամ Խաչատրեան տուն - թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է «Ֆրանսայի երաժշտութիւնը 15-րդ դարէն մինչեւ մեր օրերը» համերգ - դերեկոյթը, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ երաժշտագէտ Սվետլանա Սարգսեանի: Մեկ նարանուած են Քուպերէնէ, Ռավէլէ, Տէպուսիէ, Մեսիանէ, Պուլէզէ, Պերնիէէ ստեղծագործութիւնները: Կատարողներուն մաս կազմած են Մեդիա Աբրահամեան, դաշնակահարուհի Կարինէ Օհանեան, երգիչ Մկրտիչ Մկրտչեան: Համերգին ներկայ եղած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպան՝ Տիկին Ֆրան մը Հարթէնկ:

***

«ԵՐԵՒԱՆ»Ը ՌԵԹՐՕ ՈՃՈՎ

Ամերիկացի խումբ մը ձեռնարկատէրեր կը պատրաստուին վերակառուցել Երեւանի երեք պանդոկները, ամենայն հաւանականութեամբ՝ «Երեւան»ը, «Սեւան»ը եւ Երիտասարդութեան Պալատը: Այս օրերուն Երեւան հասած է ճարտարապետ - շինարարներու խումբ մը, զրաղելու՝ նախագծերու պատրաստութեամբ, աշխատանքներու կազմակերպութեամբ: Ձեռնարկատէրերը յատուկ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած են «Երեւան»ի նկատմամբ, որոնց կարծիքով հնարաւոր է ռեթրօ ոճի չքեղ պանդոկի վերածել: Անոնք մտադիր են նաեւ աւարտել Երքաղխորհուրդի կիսակառոյց շէնքը եւ հոն ստեղծել համաշխարհային առեւտուրի կեդրոն մը:

***

ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ

Առեւտուրի նախարարութիւնը որոշած է Բ. աշխարհամարտի հաշմանդամներուն ու մանկակիցներուն, բազմազաւակ ընտանիքներուն եւ Աֆղանիստան ծառայածներուն՝ ընդհանուր կտօրներէն զատ Սեպտեմբեր ամսուն յատկացնել նաեւ մէկական քիլօ միս, կարագ եւ չաքար:

***

«ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԿՕԳՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Երեւան կը գործէ տնտեսական եւ ընկերային բարենորոգումներու միջազգային «Բարենորոգում» Հիմնադրամի մասնաճիւղը, որու գլխաւոր նպատակն է Ռուսաստանի եւ ՀԱՊ-ի միւս պետութեանց մէջ արմատական բարենորոգումներու ստեղծման եւ իրագործման ուղղութեամբ գիտական եւ գործնական աշխատողներու ջանքերը միատեղել: Հիմնադրամը սերտ կապեր ունի միջազգային տարադրամի Հիմնադրամին, Համաշխարհային Դրամատան նման կարեւոր հաստատութեանց հետ եւ այսօր ան սերտօրէն կը գործակցի Հայաստանի իշխանութեանց հետ:

***

ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ՌԱԿ-ի «Արշակ Զօպանեան» ակումբին նախաձեռնութեամբ Հենրիկ Մալեան Թատրոն - սթիւտիոն բեմադրած է Յ. Թումանեանի «Հէքեաթները» ներկայացումը, որմէ գոյացած գումարը տրամադրուած է Արցախի Հայութեան:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Օր մը Աղաւնի երբ ըսա սովորութեան գացած էր իրենները տեսնելու, պարապը ելաւ: Ոչ մայրը տունն էր, ոչ ալ իր պզտիկ եղբայրը: Միայն իրենց դրան առկէն դուրս ելած էր ջուրի նեղ երիզ մը որ կը նեխէր: Աղաւնի անցաւ խոհուհիներ սենեակը ուր կարի մեքենաներու խլացուցիչ աղմուկը կար, նոտաւ հոն բաւական ժամանակ եւ քիչ մը թեթեւցաւ քակեց: Խոհուհիէն իմացաւ որ իր մայրը ցոյնի մը տունէ կանչուած էր լըւացք ընելու համար եւ անտարակոյս դիշերէն առաջ պիտի չդար: Իսկ Յաչիկը գացած ըլլալու էր՝ ապուրի: Աղաւնի սպասեց միշտ, յուսալով որ եղբայրը գոնէ կը վերադառնայ եւ տեսնէ անկիւնը պահած նիհար տղու մը որ քնտնած էր, ճերմակեղէնները փոխեց, դեղը տուաւ ու նայեցաւ: Հիւանդ տղայ մըն էր եւ շատ նիհար: «Քիչ մը հանդչեցա՞ը» հարցուց Աղաւնի: Մանչուկը ըսաւ նողկանքով, ձեռքը դէպի մեքենաները նետելով - «աս ի՛նչ փաթըռատը է, Ալլահըմ»: Դեղերեցաւ Աղաւնի մէկկէթին չուրջ: Անօթիներու այդ խառնիճաղանճը որ յուսահական պոչ մըն էր կազմած մզկիթին առջեւ, կը նեխէր արեւին տակ: Գոյնզգոյն չարշափներ կային, եւ երկու զպրոց լեցնելու չափ մանուկներ: Աղաւնի ի զուր փնտռեց Յաչիկը եւ եկաւ պահ մը երբ ինկաւ կատարեալ թմրութեան մը մէջ ու ինքզինքն ալ մոռցաւ: Իր մէկ խոպոպը երկարօրէն պլորեց ականջին չուրջ եւ ինքզինքն ալ մոռցաւ: Նստած էր ստուերոտ անկիւն մը, մզկիթին ցած պատուհաններէն մէկուն մէջ, Թրքուհիներու քով: Հոն է որ Յաչիկ զբաղած իր քոյրը եւ ճչաց ուրախութեամբ: Երկու ընկերներու հետ տեղաւորուեցաւ Աղաւնիին չուրջ եւ մէջտեղը դրին ալիւմինիումէ աման մը ուր ապուր կար: Յաչիկ դրպանէն հանեց դինուորի մեծ դդալ մը որուն կէսը պատռած էր եւ Աղաւնիին տուաւ որ ան ալ ուտէ: «Իմարէթ է պապա՛մ, իմարէթ» կ'ըսէր խնդալով: Աղաւնի ալ խնդաց, բայց վերջը երբոր դեղարան կը վերադառնար, ճամբան կորնչուց: Քիչ մը տեղ վազեց, վախցաւ թրքական թաղէն, «խելքս գլուխս չէ» ըսաւ եւ սիրտը սկսաւ տրոփել: Եւ երբոր հեռուն, շատ հեռուն նշմարեց Ս. Կարապետի մէկ զանգակատունը, այլեւս ուժը չունեցաւ յառաջանալու, այնքան յուզուած էր: Կեցած տեղը մնաց եւ ըզգաց որ պիտի լայ: Եւ թերեւս լար, եթէ երբեք նոյն պահուն չնշմարէր հրշէջ դինուոր մը: Սեւամորթ հրշէջ դինուոր մըն էր: «Աւետի՛ս» ըսաւ Աղաւնի սրտակեղէք հառաչով մը ու փախաւ:

Դեղագործ Արթաքի էֆէնտի դիշեր մը արթնցաւ եւ սարսափեցաւ: Արթնցաւ եւ անմիջապէս հասկցաւ որ տունը գող կայ: Ամառ դիշեր մըն էր, խաղաղ, անլուսին եւ շատ յառաջացած դիշեր մըն էր: Արթաքի էֆէնտի որոշ կերպով լսեց վախկոտ ոտնաձայնը որ կը մօտենար: Բայց չհամարձակեցաւ ոտքի ելլել կամ ձայն բարձրացնել, որովհետեւ գողը դինուոր մը կարծեց: Այդ օրերուն յաճախադէպ բան էր որ անօթի դինուորներ գողութիւն ընէին: Անշարժ պառկած՝ Արթաքի էֆէնտի նայեցաւ ննջարանին բաց դրան գոր հեռուէհեռ աւելի լաւ կը նշմարէր: Եթէ գողը առնուազն վարը ըլլար, անշուշտ բան մը պիտի ընէր դեղագործը, բայց անոր ա՛յքան մօտիկութիւնը դինքը կ'անշարժեցնէր: Զորս ոտքի վրայ քալելով եւ մեծ զգուշութեամբ՝ գողը վերջապէս ներս մտաւ: Գողը Աղաւնին էր: Չափազանց զարմացաւ դեղագործը եւ իր ծունկերը կծկուեցան վերմակին տակ, հակառակ իր կամքին: Ոտքի նետուիլ կ'ուզէր, բայց չուտով զսպեց ինքզինքը եւ չրտնանաց իր չունչը բռնել՝ մեծապէս նեղուելով: «Արդեօք այս աղջիկը դիշերաշրջի՞կ եղաւ» մտածեց, այնքան որ իրեն անհաւատալի կը թուէր գողութեան մը կարելիութիւնը: Բայց արդէն Աղաւնի բաղմոցին առջեւ ծունկի եկած՝ դեղագործին հագուստները կը խառնէր: Գրպանները խուզարկեց, պրպտեց ու յետոյ սկսաւ հեռանալ միշտ չորս անդամներու վրայ: Երբոր ննջարանէն դուրս ելաւ, Արթաքի էֆէնտի կրցաւ արտաշընչել: Կոնակն ի վար քրտնած էր: Անմիջապէս նոտաւ անկողնին մէջ եւ իր սիրտը մեծ ազմուկ հանեց կուրծքին տակ: Կ'ըսէր ինքն իր մէջ – «Չէ՛, չէ՛, չէ՛, ա՛ս բանը չէի սպասեր ... Ծօ արդէն եղա՞ծը ինչ է որ, քանի՞ փարա ունիմ գրպանս ... չէ՛, ըլլա՛ք բան չէ»: Եւ յանկարծ կատղեցաւ: Ցիշեց որ նախորդ իրիկունը Աղաւնի տակաւ էր քիչ մը, ականջները կարմրած էին եւ ինք, Արթաքի՝ զուրգուրանք ցոյց տուած էր: Ցանձնարարած էր որ չուտով երթայ անկողին մտնէ, հանդչի: Այո, դեռ երէկ իրիկուն այսպէս զուրգուրանք ցոյց տուած էր, իսկ այժմ աս չունին ձագը ... Վերմակը նետեց դեղագործը: Քաշեց չուտով տափատը եւ միաժամանակ նեղացաւ ինքզինքին դէմ որովհետեւ այսպիսի խորհրդածութիւններով ժամանակ կորնչուցած էր: Ամապարանօք եւ աղմուկով սկսաւ անդուխ-

(Շար· 16)

(Շար· Ա· Էչէն)

պիչում ըրած էր : Նախ առկախած էր գործադուլ ըրած բանտապահներու դէմ ձեռք առած միլոցները, 7-ի դէմ՝ մէկ տարուան հեռացում աշխատանքէ, Փլէյվոյի բանտին պարպումը եւ երաշխիքներ սպաննուած բանտապահներու այրիներուն համար : Հանդիպումը սակայն, նախարարին եւ սենոիքաններու ներկայացուցիչներուն միջեւ ձախողեցաւ երեքշաբթի օր եւ հետեւանքն այն եղաւ որ նախարարը խոստացուց իր դիրքը եւ վերջնապէս տուաւ բանտապահներուն՝ աշխատանքը վերսկսելու նոյն իրիկունը մինչեւ ժամը 22 : Շատեր տեղի տուին, բայց, Սեպ· 16-ին գործադուլը վերսկսելու վախ կար : Ոմանք կը դատապարտեն նաեւ «բարձր հսկողութեան գօտիներու» (fառթիէ տը հօթ սիւրվէյանս) ընդունումը, որու հետեւանքով պատահեցան վերջին դէպքերը :

ՏԱՃԻԿԱՍՏԱՆի հարաւը՝ կուլիաբ, տապալած նախագահ՝ Նաբիեւի ուժ կողմնակիցներ սպաննուած են :

ՆԻՒՅՈՐՔի մէջ, Սեպ· 15-ին բացուեցաւ Ազգաժողովին (ՄԱԿ-ի ընդհ· ժողով) 47-րդ նստաշրջանը, նոր նախագահին ընտրութեամբ, յանձին՝ Պուլկարիոյ Արտաքին նախարար՝ Սթոյեան Կանեւի : 179 անդամ երկիրներու վրայ 174-ի ներկայացուցիչները ելոյթ պիտի ունենան : Արդէն վիճաբանութեան նիւթ է Եուկոսլաւիոյ աթոռին հարցը· Եւրոպական Հասարակապետութեան երկիրները կ'ուզեն ներկայ դաշնակցութիւնը (Սերպիա եւ Մոնթենեկրօ) զրկել այդ աթոռէն : Ազահովութեան Խորհուրդին ընդլայնումն ալ հարց է : Ճափոն եւ Գերմանիա կ'ուզեն մաս կազմել : Կազմակերպութեան նիւթական վիճակն ալ չատ ծանր է, ծախքերը չատցած են եւ մուտքը նուազած, քանի 179 անդամներէն միայն 52 երկիրներ անդամակցութեան իրենց սակը վճարած են եւ դանձին մէջ 1,8 միլիառ տոլարի բաց կայ : Ամէնէն մեծ պարտքն ունեցողներն են Միացեալ Նահանգներ (757 միլիոն տոլար) եւ Ռուսաստան որ խոստացած է 80 միլիոն վճարել այս տարի եւ նոյնքան Ցունուարին :

ՖՐԱՆՍԱՑի Արտաքին նախարարը անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Դամասկոս, Իսրայէլի եւ Սուրիոյ միջեւ միջնորդութեան դեր մը կատարելու :

ՊԼՑՐՈՒԹի մէջ քրիստոնեայ պարապըլուխ մը առեւանգուած է : Քաթայէնեսու քաղաքական բիւրոյի մէկ անդամն է՝ Քուեթրոս Խաուանա որ առեւանգուած է իր բնակարանէն :

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱՀԱՆՆ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ «ՄԵԾ» ՄԸ

Իր երկրորդ յաղթանակէն վերջ, լիփնալի մէջ (0 - 1), Վալանսի Հ· Մ·ը պիտի հիւրընկալէ Շաբաթ իրիկուն իր խմբակին «մեծ»երէն մէկը՝ Քաննի կազմը, որ անցեալ մրցաշրջանին բարձրադոյն դասակարգին մէջ էր : Վալանս 10րդ է ներկայիս, Քաննն՝ երրորդ : Քաննն, անցեալ չաբաթ, յաղթած է Նիսի՝ 1 - 0 :

Հայտնուն ակումբը, իր համակիրներուն առջեւ պիտի ջանայ փայլուն արդիւնք մը ձեռք բերել, ինչ որ, անկասկած, դժուար պիտի ըլլայ, մանաւանդ որ պիտի չկրնայ իր լաւագոյն կազմը դաշտ հանել· ունի կախակայուած խաղացողներ :

***

ՖՐԱՆՍԱՑի ԲԱԺԱԿ

Ցաջող մեկնարկ Փարիզի չրջանի երկու դլխաւոր ակումբներուն համար· Ալ Ֆորվիլ - Օպուար՝ 4 - 3, Իսի - Վէդինէ՝ 6 - 0 :

Ուրիշ արդիւնքներ ի հաշիւ զանազան ախոյեանութիւններու·

Ռիլիզ - Վալանս (2) 3 - 2
Վալանս (3) - Վիլէօրպանի Ալժերացիներ 2 - 1
Հ·Մ·Լ·Մ· Լիոն-Տէսին - Վիլ Նուվել Կրընոպլը 2 - 2
Վիէն Հ·Մ· - Լիոն Օ· Ս· 0 - 0
Հ·Մ·Լ·Մ· Լ·-Տ· (2) - Ուլէն (2) 1 - 1
Սէն թ'Ամբուան Հ·Մ· - Փոր-տը-Պուէ 1 - 0
Սէնթ Մարթ - Հ·Մ·Լ·Մ· Արծիւ 2 - 0
Սէն թ'Ամբուան (2) - Վրնէլ 1 - 1

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ԷՄՄԻԵԱՆ՝ ԱՌԱՋԻՆ

Ռոպէր Էմմիեան՝ որ չէր առնուած ՀԱՊ-ի ողիմպիական կազմին մէջ, Պարէլոնա, առաջին հանդիսացած է Կիրակի օր Ֆրանսա - ՀԱՊ մրցման, Վիլնէօվ տ'Ասք : Ցառքած է 8 մեթր հեռու :

Քանի մը ամիսներէ ի վեր, հայ մարդիկին անունը չէր երեւար աթլէթիզմի արդիւնքներուն մէջ : Ցաջող վերադարձ մը· դժբախտաբար այս մարզաճեւին եղանակը դրեթէ վերջացած է այլեւս Եւրոպայի մէջ : Էմմիեան 27 տարեկան է եւ կրնայ մրցիլ տակաւին քանի մը տարի միջազգային մակարդակի վրայ :

Վ· Ս·

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Եաելախաճեան)

մահուան 27-րդ տարելիցին եւ իրենց հօր ու մեծ-հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

մահուան 17-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եաելախաճեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին :

***

Տիկին Սօնա Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս· Ցովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԺԻՐԱՑՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

յիշատակին, ինչպէս նաեւ Մոզեան, Խոըշեան եւ Տամլամեան ընտանիքներուն համայն ննջեցելոց :

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

***

ՄԱՐՍԷՑԼ - ՍԷՆ - ԺԵՌՄ

Կապոյտ Խաչի «Ջ· Շանթ» մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 10-ին Սէն-Ժեռմի Ս· Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ : Հոգեհանգիստի աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն :

ՓՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ԿԱՑՓ»

տարեգիրքին Ա· եւ Բ· Թիւերը կարելի է ստանալ «Ցառաջ»ի խմբագրատունէն :

Հատը՝ 100 Ֆր· + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր· չէքերը դրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ-ԳԼՈՒ·· Ժաքլին Քանաբեան 300 Ֆր·

***

ԱԼՖՈՐՎԻԼ·· Պ· Ռուբէն Ցովակիմեան 200 Ֆր·

***

ՓԱՐԻԶ·· Պ· Գրիգոր Գալայճեան 300 Ֆր· :

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս· ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հայաստանի Նոր Հանրապետութեան առաջին տարեդարձին առթիւ, երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6·30-ին, Փարիզի Ս· Ցովհ· - Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի երեկոյեան ժամերգութիւն եւ գոհաբանական մաղթանք :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·· Պ· Փափազեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Արխատաքեսեան 100 Ֆր·, Պ· Ժորժ Ռիշարի մահուան առթիւ՝ Արզումանեան ընտանիք 200 Ֆր·, Տիկին Կիւլեսանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պ· Օսկար Լաֆեան 200 Ֆր·, Տիկին Պետիկեանի մահուան առթիւ՝ Պետիկեան ընտանիք, Տիկին Ճաղմաճեան, Պ· Կարապետ Պալիքեան 200-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ռ· Սարաճեան 100 Ֆր·, Օր· Նուարդ Սեմերճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 100 Ֆր·, Տիկին Վարդուհի Դարբինեանի մահուան առթիւ՝ Դարբինեան ընտանիք 1·000 Ֆր·, Պ· Մեսրոպ Գասպասեան, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100-ական Ֆր· :

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑի ՀԱՑՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱՒԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց· Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը

կը կազմակերպէ՝

Աստղական Ուխտադնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրէն եւ Ֆրանսերէն՝

ՄԱԿԱՐ ԲՀՆԳ· ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Երդեցողութեամբ՝
Ս· Թադէոս - Բարթուղիմէոս
եկեղեցւոյ երգչախումբին

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12·30-ին :

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտադնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ Թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօֆարի եւ ճաշի·
Գին՝ 200 Ֆր· :
Հեռաձայն·· Պ· Յարութ Թաշան
Սէն թ'Ամբուան - 91 65 54 45
Պ· Թագուր Թագուրեան
Կափ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտադնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալար, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին :

Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն··

91 87 13 48 / 91 70 63 03

Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր· :

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՎԱՆԱՆՑ

Վանանի Միւրեայ Դաւիթեան ղեկավարուհի արձանագրութեանց համար դիմել ղպրոց, Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23-ի առաւօտեան, ռիւ տը լա Սիսիլ, Վալանս :

***

ՊՈՒԱ - ԳՈԼՈՄՊ

Անիէռ - Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի չրջանի հայկական միւրեայ վարժարանի 1992-93 տարեշրջանի վերաբացումը տեղի կ'ունենայ, Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին՝ 5 - 15 տարեկան աշակերտներու համար :

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը՝
119, rue Hoche, 92700 Colombes

***

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա· Թաղէոսեան» մասնաճիւղի միւրեայ ղպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊԱՖ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը :

***

ՍԷՆ-ԺԷՌՄ

Սէն-Ժէռմի Ս· Սահակ - Ս· Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական ղպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին :

Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին :

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ Եղիշէ Ա· Քհնյ· Փանոսեանի, Պ· Խաչիկ Ըղմագեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի :

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12 :

Օթօֆարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն ղպրոց եւ ղպրոցէն տուն :

***

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միւրեայ ղպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 23-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30-ին :

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները : Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Մօտակցական լեզու :

Զորեքշաբթի օրերը 8·30-էն 12·30 :

Օթօֆարը կ'անցնի Մբտոն - լա - Ֆորէի, Քլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու : Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան· — 46· 44· 28· 52 :

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները :

***

ՊԱՆԵԼՕ - ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ - Քաշանի «Սիամանթօ» Միւրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23 :

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-էն 16·30 :

Հասցէ· --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն· --
46 - 65 - 81 - 53 *կամ՝* 46 - 64 - 10 - 11

***

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18
VENDREDI
18 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօդային առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.888 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.888

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Այո՛ Եւրոպայի

Ֆրանսայի բոլոր քաղաքացիները լայն չափ մը պիտի քաշեն երկուշաբթի օր, Սեպ. 21-ին, աչխատ ճիշդ նախօրեակին: Նոյն մըն ալ պիտի քաշէ Ֆրանսացի քաղաքացին, որու ուղեղը շմոռեցաւ ամիս մըն է լսածներէն, տեսածներէն, կարդացածներէն: Եւ երանի՛ իրեն, եթէ չափ մը հասկցաւ Մաստրիխթի եւրոպական Միութեան սա դաշնագրէն, որու ընթերցումին ալ եթէ փորձութիւնն ունեցաւ ձեռնարկելու, բոլորովին ուղեկցուցած վիճակի մը պիտի ենթարկուէր: Ուրիշներ կարդացած էին իր հաշուոյն եւ չափաթներու երկայնքին, ամէն մէկը ըստ ընթերցումը հրամցուց:

Բայց, ամէնէն ցաւալին պարզուած պատկերին մէջ այն է որ բոլորը տարած կը թուին անձնական հաշիւներէ, որ քիչ տեղ ունի բուն հարցը՝ Եւրոպան: Եւ երբ, «այո»ի կամ «ոչ»ի հարը, քով քովի կը ներկայանան քաղաքական այնքան հակոտնեայ դէմքեր, իսպէս դժուար կը դառնայ սովորական ճակատագրումին վստահութիւն ունենալ ինչ իր դրական կամ բացասական պատասխանէն կախում ունի Եւրոպայի, եւ ուրեմն՝ Ֆրանսայի ճակատագիրը:

Նախ ինչո՞ւ հանրաքուէի դիմել, երբ այս հարցը կը վերաբերի Խորհրդարանին, որ պէտք է լուծէր զայն: Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութեան թերիներէն մէկն է արդէն հանրային քուէի ապրութիւնը, սկսելով Հանրապետութեան նախագահին ընտրութենէն: Այս անգամ, աւելի քան երբեք բացայայտ գարձաւ դրութեան անհեթեթութիւնը, որ պէտք չէ արդարացնել ժողովրդավարութիւն բառին աժան գործածութեամբ: Մնաց որ վերջին սա օրերուն էլ, առանց չարամտութեան, կարելի է ստուգանել թէ Ֆրանսացի քաղաքացին աւելի ճշգրիտ գաղափար մը կրցաւ կազմել չաղանակադեղձի խլիրդին մասին, քան՝ Մաստրիխթի դաշնագրին:

Ինչ որ արդէն բոլորովին այլափոխեց նիւթը, այն բնոյթն էր որ տրուեցաւ պատերու կողմէ այս հանրաքուէին, զայն վերածելով Միթերանի թեր կամ դէմ ներպիսիթի մը: Ո՞ւր մնաց Եւրոպան: Ինչո՞ւ այս հանրաքուէն կապուի նախագահի մը հեռացման հետ:

Աճապարիկ հարուստ երկիր մը, որու ղեկավարները աչ թէ ճախ, տարիներէ ի վեր չեն կրնար լուծել ո՛չ գործազուրկներու տագնապը, ո՛չ անապահովութեան օրէ օր ծաւալող իրավիճակը, ո՛չ գաղթող գանգուածին առեղծած անհանդուրժողութեան տրամադրութիւնը, ոչ իսկ սա օրերուն լեզու պըտըել բանուորական հետ եւ գործ բան գտած լծուած են տգեղ աֆեռամարտի մը: Եւ ո՞վ են, խնդրենք, թեկնածուները: Հին հին մարդիկ որոնք իրենց անցեալով չեն գոհանար ու նոր ապագաներու ախորժակ ունին, այնքան անոյշ է իշխանութիւնը...:

Բայց, հարկ է, փորձել գոնէ, ողջամիտ մնալ, մթնոլորտի մը մէջ, ուր դժուար է զգուշանք չզգալ, երբ, միայն ծրագրուած նպատակներ կը տեսնուին ամէն կողմ, մինչեւ վիրաբուժական գործողութեան մը թուանալը ու քաղցկեղի մը յայտնութիւնը: Ամոռնանք, հարցը՝ Եւրոպան է: Հարկ է գիտակցիլ զօրաւոր Եւրոպայի մը անհրաժեշտութեան, եթէ նոյնիսկ, ան այսօր, ամէնէն ողբալի ձեւով իր անկարողութիւնը ցուցաբերեց Եւկոսլաւիոյ առթիւ,

«Ոչ»երու ջատագովները պիտի առարկեն թէ Մաստրիխթը չէ որ ծնունդ կըրնայ տալ այդ Եւրոպային: Թերեւս: Բայց, յամառ գումով, ոչ իսկայ դաշնագիրը կը գոնուի, ոչ ալ Ֆրանսան բան մը կը չափի: Ընդհանրական չափերը պէտք է գերադասեն անհատական չափերու:

Վաղուան Եւրոպան անհրաժեշտութիւն մըն է: Ան պէտք է դառնայ միասարր երկրորդ ուժ մը: Եւ ով որ կ'ուզէ այդ Եւրոպան, կրնայ միայն այո՛ ըսել Կիրակի:

« Ց Ա Ր Ա Զ »

ՀՌՈՄԻ ՆՄԱՆ ԱԼՄԱ-ԱԹԱ ԱԼ ՈՉԻՆՉ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ

Սեպ. 16ին վերջացած էր արդէն Ալմա-Աթայի նոր հանդիպումը, որու կը մասնակցէին Ադրբեջանի եւ Հայաստանի ներկայացուցիչները: Բայց, Ադրբեջանի ներկայացուցիչները յայտարարած են թէ իրենք լիազօրուած չեն բանակցելու համար ու առաջարկած են երեք նախագահներու (Էլչիպէյ, Լ. Տէր-Պետրոսեան, Նազարբայեւ) հանդիպում: Հայաստանի ներկայացուցիչները պատասխանած են թէ նման հանդիպում կարելի է, միայն թէ դրական արդիւնք կու տայ այն պարագային երբ Ադրբեջան ալ դրական պատասխան տայ Ռոֆայէլլիի կոչերուն եւ իրագործէ Ալմա-Աթայի յուշագրի եւ Իջեւանի համաձայնութեանց բոլոր կէտերը: Ադրբեջանի ներկայացուցիչները ըսած են թէ Իջեւանի փաստաթուղթը տակ մատղրութիւններու կը վերաբերի եւ որեւէ պարտաւորութիւն չի դներ իրենց վրայ: Հանդիպումէն ետք, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի պատուիրակութիւնները առանձին յայտարարութիւններով պարզած են իրենց դիրքը:

***

Ասկերանի շրջանի արեւելեան սահմանը հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը վար առած են Մի - 24 թռան մը:

Ընդհ. ձեւով հանդարտութիւնը չատ խախուտ է եւ յարուցած կացութիւն կը տիրէ միշտ Կապան, Մինիք, Ագարակ:

***

Ստեփանակերտի մէջ վերսկսած է հանրակառքի երթեւեկը, որ քալաքի կեդրոնը կը կապէ Մեսրոպ Մաշտոց պողոտային շուրջ գտնուող թաղերուն, օրական վտխադրելով քանի մը հազար հոգի: Հանրակառքի երթեւեկը վերահաստատուած է նաեւ մայրաքաղաքէն Շուշի:

***

«Հանթաման Քեմիքըլ Քորփըրէյշըն» ամերիկեան այն ընկերութիւնն է որ երկրաչարժէն ետք իրը օգնութիւն Երեւանի մէջ հիմնած էր երկաթ-չաղախէ կառոյցներու գործատուն մը: Սեպտեմբեր 9-ին վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ընդունած է ընկերութեան նախագահ Ճոն Հանթամանը: Տեսակցութեան դիտաւոր նպատակը եղած է համագործակցութեան ընդլայնման հնարաւորութիւններու քննարկումը՝ ներդրումներ, ձեռնարկութիւններ: Ընդունելութեան ներկայ եղած են պետական նախարար Ռուբէն Զիֆթալարեան, Շինարարութեան նախարար Գագիկ Մարտիրոսեան եւ այլ պաշտօնական դէմքեր:

***

Սեպտեմբեր 8-ին, Երեւանի մէջ, Ուժանիւթի եւ վառելանիւթի նախարար Սեդուհ Թաշճեան եւ Միացեալ - Նահանգներու միջազգային զարգացման դրամատլուխեան նոր անկախ Պետութիւններու ուժանիւթի դրասենեակի փոխ-տնօրէն Ճէյմս Պիվէր յուշագիր ստորագրած են ուժանիւթի ընագաւառին մէջ համագործակցական բանակցութիւններու մասին: Ճ. Պիվէրի գլխաւորած խումբը ծանօթացած է Հայաստանի ուժանիւթի եւ բնապահական հարցերուն եւ քննարկած՝ ծրագրերու նիւթականի հարցեր: Նախարարն ալ կը մեկնի Միացեալ - Նահանգներ, հոն ծանօթացնելու համար արդէն դրուած ծրագիրները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ, ապա իտալական լիրը դարձ ելան Եւրոպական Դրամական Դրութիւններէն, ձոն Մէյճըր ստիպուած զայն ըլլալով արժեզրկել ոսկին: Դրամական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՉԵՐՕ ԱՄՔՈՓՔ

ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ ՋՈՒՐԵՐ (10)

Բ.

Ամառ էր, ցամքած էր *Վեդի* աւազին վըտակը, հոս հոն հազիւ քիչ մը ջուր, մանուկներ կը խաղային անոնց մէջ: Ռուզանիա կը պատմէր, թէ գիւղին մանուկները բուռն կռիւներ կ'ընէին հետզհետէ կծկուող ջուրի տարածութիւններուն համար: Փանի կը տաքնար արեւը, կը պակսէին ջուրի կուտակումները, մինչեւ որ ոչինչ կը մնար: Կը պատմէր Ռուզանիա, առանց նաեւ ըսելու որ պատկերն էր հին Հայաստանի: Իշխանական տուներու մըցակցութիւնները «արեւ»ուն նման կծկած էին Հայուն հողերը, կորսուած էին տարածութիւններ, անոնք շարունակած էին պատերազմիլ իրարու դէմ, մինչեւ որ մնացած էր բեկոր մը սա հողը՝ այլ չար «արեւ»ի մը շողերուն ալ միջամտութեամբ:

Վեդի վտակի կուտակուած ջուրերուն հետ նմանութիւնը պէտք է կանգ առնէր այստեղ: Կրկին աշուն պիտի գար, գար ձմեռ, կրկին պիտի տեղային անձրեւները, *Արաքսի* սա վտակը կրկին պիտի ըստանար իր տարողութիւնը:

Հապա Հայաստա՞նը, որուն համար, քիչ անդին, Երեւան, կը շարունակուէին կռիւները, կը շարունակուէին ներքին, եղբայրասպան հակամարտութիւնները:

Մանուկնե՛ր եւ չափահասնե՛ր:

Գլխաւոր ճարտարապետը, անցնելով *Նոր Վիրապէն*, մեզ կը վերադարձնէր Երեւան, Խորհրդարանին դիմաց, մայթին վրայ, Նարինէ ցոյց կու տար երիտասարդ մը· կը խօսէր անոր մասին ակնածանքով: Իր մէկ ծանօթն էր, կռուած էր Արցախի մէջ, կատարած հերոսութիւններ, եթէ հիմա Երեւան էր, որովհետեւ կորսնցուցած էր ա՛յն մատը, զոր կը գործածէր ֆաշելու զէնքին բլթակը: Ան կը տագնապէր: Անոր առաջարկած էին այլազան պաշտօններ: Մերժած էր: Առաջարկած էին նոյնիսկ նախարարի աթոռ: Մերժած էր կրկին: Միակ մխիթարանքը նախկատարարի դաշտ վերադարձը պիտի ըլլար: Աղաչելու պէս հարց կու տար Նարինէ: Կարելի չէ՞ր կանչել զայն Եւրոպա, վիրաբուժական գործողութեամբ անոր մատին վերադարձնել կրկին կրակելու ատակութիւն:

Կը նայէի Խորհրդարանէն դուրս եկող երեսփոխաններուն, կը յիշէի «*Ամէն ժողովուրդ իրեն արժանի Խորհրդարան կ'ունենայ*» խօսքը:

Իսկ այդ երխասարդը արժանի՞ է այս Խորհրդարանին, հարց կու տայի, Նարինէ պատասխանը կը գտնէր նոյնիսկ հարցումին մէջ:

Նիստը վերջ գտած էր, երեսփոխանները կը շարունակէին դուրս գալ, ո՞ւր կ'երթային անոնք: Ապահովաբար ոչ թատրոն: Անոնք չափազանց կարեւոր այլ գործեր ունէին: Տեղեակ էի: Քիչ ժամանակ առաջ, իր հիմնած թատրոնին մէջ Մհեր Մկրտչեան կը ներկայացնէր «*Հացադործին կինը*», կ'որոշէր բոլոր երեսփոխանները հրաւիրել թատրոն: 260 հրաւէր: Հրաւէրները կը մեկնէին, որոշուած երեկոյեան Մկրտչեան կը սպասէր: Կը սպասէր երկար: Միայն վեց երեսփոխան կը ներկայանար:

Մայթին վրայ կեցած՝ նայուածքս անգամ մըն ալ կը կեդրոնանար կրակելու կարողութիւնը կորսնցուցած երիտասարդին վրայ: Քիչ առաջ, բանի մը ժամ առաջ, Արարատեան դաշտին մէջ, խոր վիրապէն երբ Արարատը կը սեւեռէի, կը յիշէի վերադարձս Գորիսէն: Բաւական ճամբայ անցած էինք, կը վազէր ինքնաշարժը, կը սուրար, երբ տեղ մը յանկարծ դիմացս կը գտնէի Արարատը իր ամբողջ շքեղութեամբ: Կը սաւառնէր ինքնաշարժը, Արարատը միշտ մեր դիմացը, կը սլանար տալով տպաւորութիւնը, թէ կը գրահէինք դէպի սրբազան լեռը: Կը նախրէինք դէպի Արարատ, եթէ քիչ մըն ալ շարունակէինք այդպէս, պիտի էջ կտրէինք անոր ստորոտը, ապա բարձրանայինք անոր կողերն ի վեր, մինչեւ գագաթ, մերը պիտի ընէինք զայն:

Ինքնաշարժը կ'ուղղուէր դէպի Արարատ, վերջին դարու մեր ամբողջ պատմութիւնը կը կուտակուէր մէջս, ահա պիտի նուաճէինք զայն, գրաւէինք, վերադարձնէինք տիրող, երբ, աւա՛ղ, դեկի չնչին շեղում մը, նաւապարհի անչնչան թեքում մը, Լեռը այլեւս նիշդ մեր դիմացը չէր, դարս եկած էր մեր ուղղութենէն: Անշարժ էր Լեռը, համբերատար, մենք է որ շեղած էինք, մենք է ու փոխած էինք մեր ուղղութիւնը:

Կը սթափէի, կ'անդրադառնայի Անկախ Հայաստանի Խորհրդարանին Թուրքիոյ մասին տուած որոշումներուն, կը յիշէի Սիւրմէի մեր շփոթը: Հետեւանք հայրենի կառավարութեան Թուրքիոյ հանդէպ վերաբերումին, Ապրիլ 24-ի մեր ոգեկոչումը իր բովանդակութենէն կը զիջէր սահգին բան:

*Դէպի Արարատ*ը պէտք է տեղ մը կասէր, նկատի առնուէին իրատես բաղաքականութեան պահանջներ: Ա՛յդ կը թելադրէր Հայրենիքը Սիւրմէին:

Խորհրդարանի մայթին վրայ կեցած, կը յիշէի այն օրը, երբ Զանգեզուր, երկու տարի առաջ, առիթ կ'ունենայի, անտառի մը մէջ, փամփուշտ մըն ալ ես արձակելու դէպի պարապութիւնը:

Հիմա, երբ այս գրութիւնները կը շարուին մէկը միւսին ետեւէն, կը ստանամ արձագանգներ, ոչ մէկ հետք նշանատախտակին վրայ: Դէպի պարապութիւն արձակուած փամփուշտներ են ասո՛նք ալ:

- Համով հոտով կը կարդաք...

Անգիտակից վիճակ: Թմբիր: Երազ:

Մինչ 1992-ի Մարտէն ի վեր Մ.Ա.Կ.ի շէնքին առջեւ կը ծածանի Եռագոյնը, կը ծածանի որքի երկչոտութեամբ, Սիւրմէի մէջ մենք տակաւին առած չենք զայն մեր գլուխներուն մէջ, առած չենք մեր հոգիներուն մէջ:

Կը նայէի Նարինէին: Պիտի հասկնա՞ինք զիրար: Հայաստանի Հայը եւ Սիւրմէի Հայը պիտի ըմբռնէի՞ն զիրար:

Կը հասկնայի մէկ բան:

Նարինէին նայուածքը հոգեշահ խօսքերով գոհացող նայուածք չէր:

Այդ երեկոյ, կրկին կը հաւաքուէինք «*Մարաչ*» ճաշարանը, սեղանակից կ'ունենայինք Արա Սահակեանն ու կեանքիս առաջին ոստիկանապետը: Արմուկս սեղանին, կզակս ափիս վրայ հանգչեցուցած՝ շլացումով կը նայէի ոստիկանապետին պայծառ դէմքին, անոր մէջքին ամրացուած ատրճանակին, ամէն անգամ որ խօսք կ'առնէր, կը զարմանայի որ կ'այտուցայուսուէր հայերէնով: Չէ՞ որ իմ նանչցած բոլոր ոստիկանապետները օտար ֆիլմերու դերասաններ էին:

Դերասան չէր Պարոն Պօսթանճեան, Հայ էր, ոստիկանապետն էր Ազատ Երեւանի: Հոգիիս խորը խայտաճ մը, ոչինչ կը պակսէր սեղանէն, պատրաստաբան էր Արա Սահակեան, սրամիտ, պատկերալից էին բոլորին բաժակաճառերը, գոհ էի, այս օրն ալ պիտի տեսնէի, սակայն յետքուիս վրայ տեղաւորուած դառնութիւնը կը մնար, այդ դառնութիւնը կը մերժէր անհետիլ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔ ԱՌ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ ՀԱՅՈՑ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տարւոյս Օգոստոս ամսու 25 - 30-ի միջոցին, Մենք՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց եւ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռս մէջ ունեցանք անձնական եղբայրական, սրտակցական խորհրդակցութիւններ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ առաքելութեան մասին, մասնաւորաբար մեր մտածումները սեւեռելու մեր հայրենիքի՝ Հայաստան աշխարհի ներկայի կրօնական կացութեան եւ առ այդ մեր Եկեղեցւոյ դերակատարութեան չուրջ:

Պարագ զգացինք հետեւեալ պարագաները եւ մտածումները յանձնել ուշադրութեանը մեր սիրեցեալ ժողովուրդի զաւակներուն, ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, որպէսզի անոնք հաղորդ մնան մեր հայեացքներուն եւ մտահոգութիւններուն, եւ չարունակեն իմաստութեամբ եւ անձնուիրութեամբ իրենց պարագը կատարել հանդէպ իրենց Սուրբ Եկեղեցւոյն, Հայ Ազգին եւ Մայր Հայրենիքին.

1· Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակումէն ետք եւ մեր հայրենիքի մէջ ստեղծուած ազատութեան պայմաններու բերումով՝ Հայց. Եկեղեցւոյ առաքելութիւնը նոր ուղղութիւն, նոր ընթացք եւ չեչտեալ կարեւորութիւն ստացաւ: Հայ ժողովուրդին համար քրիստոնէական հոգեւոր սնունդի մատակարարումը առաւել տիպզղական բնոյթ եւ լայն տարողութիւն զգեցաւ:

2· Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը իր Միաբանութեամբ, հոգեւորական դասով, իր թեմերով եւ բոլոր աշխարհական գործակիցներով, նաեւ սերտ գործակցութեամբը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Երուսաղէմի ու Կ. Պոլսոյ պատրիարքական Աթոռներուն, եռանդագին եւ բազմարդիւն գործունէութիւն ծառայեց եկեղեցական կեանքի կազմակերպութեան, քրիստոնէական հաւատքի քարոզչութեան եւ ժողովուրդի մարդկային եւ ընկերային անմիջական եւ տարբեր կարիքներու սպասաւորութեան մարդերուն մէջ, մասնաւորաբար Լենինական ի ջրհեղեղի երկրաշարժի աղէտի եւ անոր հետեւող ժամանակներուն մէջ:

-- բազում եկեղեցիներ վերաբացուեցան

-- նոր թեմեր կազմուեցան

-- նոր համայնքներ ստեղծուեցան

-- եկեղեցասէր երիտասարդական ու պատանեկան նոր կազմակերպութիւններ յառաջ եկան

-- կրօնական բովանդակութեամբ մանուլ, պարբերականներ եւ այլազան հրատարակութիւններ կեանքի կոչուեցան

-- հեռատեսիլի վրայ քրիստոնէական հաւատքի քարոզչութեան ծրագիրներ, քարոզներ, զրոյցներ կանոնաւոր չարունակականութեամբ սփռուեցան

-- դպրոցներու մէջ կրօնական դասանդութիւններ տեղի ունեցան

-- կրօնք դասաւանդելու կոչուած ուսուցիչներու պատրաստութեան դասընթացքներ դոյութիւն առին

-- Հայաստանի այլազան չրջաններու մէջ հովուապետական եւ հովուական այցելութիւններ կատարուեցան

- ծխական, կանոնական արարողութիւնները, մանաւանդ պատարագի մատուցումները եւ խորհրդակատարումները նոր չուք ստացան, ժողովրդական լայն խաւերու մասնակցութեամբ:

3· Հայաստանի աչխարհագրական սահմաններէն դուրս «ներքին Սփիւռք» բացատրութեամբ այժմ ընորոչուած երկիրներու մէջ (նախկին Խորհ. Միութենէն անջատուած եւ անկախացած Պետութիւններու մէջ) հոգեւոր գործունէութեան նոր եւ ընդարձակ դաշտ մը բացուեցաւ Հայց. Եկեղեցւոյ համար: Այդ երկիրներուն մէջ կրօնական եւ ազգային վերազարթօնքի նոր չարժում մը թափ ստացաւ: Կարեւոր --բայց ոչ դեռ լիովին բաւարար-- թիւով հոգեւորականներ Սուրբ Էջմիածնէն առաքուեցան նոր համայնքներ կազմելու եւ անոնց հոգեւոր ծառայութիւններ մատուցելու:

4· Արցախի մէջ, ազատագրեալ կեանքի պայմաններու ստեղծումով, առանձին թեմ կազմուեցաւ, օժտուած՝ թեմական առաջնորդով եւ հոգեւորական սպասաւորներով, զոհացնելու համար երկար տասնամեակներու հոգեւոր ծարաւը Արցախի ժողովուրդին եւ նաեւ ազգային տեսակէտով ամրապնդելու անոնց հոգեկան արիւթիւնն ու տոկունութիւնը այն արդար պայքարին համար, զոր անոնք հարկաւորութեան մղել --եւ կը չարունակեն մղել-- Արցախի դէմ գործուած անարդարութեանց և անոր պարտադրուած զրկուածութեանց վերացման ի խնդիր:

***

5· Այս եւ դեռ բազում այլ տեսակի ծառայութիւններ բնականօրէն ունեցան եւ կ'ունենան իրենց դրական բարերար ազդեցութիւնը մեր ժողովուրդին եւ հայրենիքին համար:

Բայց կարիքները չատ աւելի սուր հանդամանք եւ անմիջական ու տիպզական բնոյթ առին: Ինչպէս չատախ կ'լսուի, ծով են կարիքները Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

6· Ահա այս կացութեան մէջ, արտասահմանէն, ուրիչ եկեղեցիներ, հայ թէ օտար, ուրիչ եկեղեցական չարժումներ, ապահեկեղեցական եւ աղանդաւորական կազմակերպութիւններ սկսան քարոզչութեան աչխատանք մը, որ տեսակ մը արչաւի բնոյթ ստացաւ մեր հայրենիքին մէջ:

Այդ արչաւը պէտք է դիտել չրջադծին մէջ այն ընդհանուր չարժումին զոր Հռոմէական Կաթոլիկ Եկեղեցին, դլխաւորութեամբ Վատիկանի եւ Բազքական եկեղեցիներու Եւրոպայի եւ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու մէջ՝ տարբեր չարժառիթներէ եւ նպատակներէ մղուած, սկսած են յատուկ ծրագրեալ քաղաքականութեամբ եւ գործունէութեամբ յառաջ տանիլ Արեւելեան Եւրոպայի տարածքին վրայ: որպէս դլխաւոր գործադաչտ ունենալով նախկին Խորհ. Միութեան մաս կազմած եւ կամ անոր արբանեակ նկատուած երկիրները: Այդ արչաւը չափազանցելի եւ անհակակչռելի համեմատութիւններու հասած է «քրիստոնէական», «աւետարանական» անուններով եւ կամ նոյնիսկ ոչ-քրիստոնէական նկարագրով կրօնական եւ կրօնա - իմաստասիրական չարժումներու մօտ, որոնք ուժգին թափով եւ այլազան եղանակներով չօուած են այսպէս կոչուած աւետարանչական առաքելութեան (Էվանժէլիզասիոն):

7· Մեր հայրենիքի չրջադծին մէջ նկատի ունինք հետեւեալ պարագաները.

ա. Հայ Կաթոլիկ Եկեղեցին, որ իր գործունէութիւնը սկսաւ մեկնելով այն տուեալէն որ Հայաստանի մէջ նախքան Հայաստանի խորհրդայնացումը հայ կաթոլիկ հաւատացեալներ կային, մասնաւորաբար հիւսիս - արեւմտեան չրջանի կարգ մը գիւղերու մէջ, եւ թէ՝ այժմ, կրօնական եւ մարդկային ազատութեան այս նոր պայմաններուն մէջ, անոնք իրենց կրօնական ինքնութեան դիտակցութեան վերադարձած ըլլալով՝ կարիքը ունին հայ կաթոլիկ եկեղեցւոյ հոգեւոր խնամատարութեան:

Առ այդ ուղարկուեցաւ հոգեւոր հովիւ Մխիթարեան Միաբանութենէն եւ ապա նչանակուեցաւ առաջնորդ, դարձեալ Մխիթարեան Միաբան Հայրերէն:

Հայ Կաթոլիկ հաւատացեալներու հոգեւոր խնամք տանելու գործը ներառնուած է Հռոմէական Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ՝ Վատիկանի ընդհանուր գործունէութեան մէջ, այս մարզէն ներս:

բ. Հայ Աւետարանական Եկեղեցին ալ, այս նոյն տեսակի բնազատուն մէջ, նորոգեալ թափով առաջ կը տանի իր գործունէութիւնը: Նոյնիսկ խորհրդային իշխանութեան չրջանին, Հայ աւետարանական փոքրիկ համայնք մը գոյութիւն ունէր Երեւանի մէջ: Ներկայիս առաւել չեչտ ստացած է Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ գործունէութիւնը տարածուելով նաեւ Հայաստանի այլ չրջաններու մէջ:

Բնականօրէն, Ամերիկայի Հայ Աւետարանական Ընկերակցութիւնը (A.M.A.A.) իր օժանդակութեան բաժինը կը բերէ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատկանող Հաւատացեալներու հոգեկան մատակարարութեան գործին:

գ. Ապաեկեղեցական չարժումներ եւ կազմակերպութիւններ (պարզապէս օրինակ առած ըլլալու համար կը յիչենք Եհովայի վկաները, Հոգեզատականները, Նազարէթեանները, Մորմոնները), որոնք ծայրայեղական մոլեռանդութեամբ յատկանչուած ազանդներ են, դլխաւորաբար արեւմտեան աչխարհի, յատկապէս Միացեալ - Նահանգներու եւ Եւրոպայի մէջ ծնունդ առած, բաւին լրիւ իմաստով քարոզչական արչաւ մը սկսած են ծաւալել Հայաստանի ամբողջ տարածքին վրայ այս անդամ ոչ թէ գոյութիւն ունեցող իրենց հետեւողներուն (պարագայ՝ որ իրողապէս չկայ) կրօնական կարիքներուն դոհացում տալու առաջադրութեամբ, այլ նոր հետեւորդներ «չահելու»» յատակ նպատակադրութեամբ, պարզ բառով, մարդորսութիւն կատարելու, հաւատափոխութիւն առաջ բերելու դիտաւորութեամբ, չահագործելով կրօնական ազատութեան սկզբունքը, որ ճանչցուած օրէնք է արդէն մեր հայրենի պետական իշխանութեանց կողմէ:

դ. Կան նաեւ այլ չարժումներ, ոչ-քրիստոնէական, Քրիչնայական, Հայեցողական, օտար աչխարհներէ ներածուած, նոյնիսկ հեթանոսական դաղափարախօսութիւններու եւ հին աւանդութիւններու ծնունդ հոսանքներ, որոնք սանձարձակ գործունէութեամբ իրենց դաղափարները կը չտնան տարածել մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ:

8· Կարելի չէ այլեւս անտարբեր մնալ այս բոլոր երեւոյթներուն եւ չարժումներուն դիմաց: Ինչ դիրք պէտք է ճչդէ Հայց. Եկեղեցին այս բոլորի նկատմամբ:

Նախ, որեւէ կեցուածք կամ վերաբերում ճչդելէ առաջ, որպէս հպպէս կենսական եւ ընդհանրական մեկնակէտ - ելակէտ պէտք է հաստատել, եւ որդեդրել այն պատմական անհերքելի ճչմարտութիւնը եւ միանդամայն այժմեան իրողութիւնը, որ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՐԶԱՇՏ ՄԸ ՉԷ: Պարզ խօսքով «հեթանոս» (ոչ-քրիստոնեայ) աչխարհ մը չէ եւ առաքելութեան դաշտ մը չէ, բաւին ընթացիկ իմաստով: Հայաստանը քրիստոնէացած երկիր մըն է, չուրջ երկհազարամեայ քրիստոնէաչունչ կեանքով, քրիստոնէատիպ նկարագրով ու քրիստոնէադրչմ մչակոյթով թրծուած: «Հեթանոս»-ներու երկիր չէ՛: Նահատակներո՛ւ երկիր է, սուրբերու աղօթքով թաթաւուած, եւ մարտիրոսներու արեամբ ոռոգուած: Այնտեղ, Քրիստոսի Աւետարանը կարելի է ուսանիլ մագաղաթներու, մանրանկարներու, մատեաններու, խաչքարերու, յուչաղբիւրներու, քանդակներու, տաճարներու վրայ կենդանի չունչով փորագրուած իր պերճաբարբառ պատկերչն: Քրիստոնէական կեանքի սկզբունքները կարելի է քաղել հայ ժողովուրդի կեանքի հաստկացողութեան եւ ապրումի այլազան արտայայտութիւններուն՝ բարքերուն, սովորութիւններուն, ընտանեկան եւ ընկերային-ազգային աւանդութիւններուն եւ ամբողջ կենցաղակերպին մէջէն, մէկ խօսքով՝ հայ կեանքի ողջ հիւսուածքին ու չաղուածքին մէջէն:

9· Եւ այստեղ էական է չեչտել, որ սա սոսկ անցեալի ժառանգութիւն չէ: Ներկայիս ապրուող եւ չարունակուղ ճչմարտութիւն է: Քրիստոնէութիւնը Հայութեան համար կը մնայ միչտ «իբրեւ զդոյն ի մորթոյ», ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր ու առ յաւէտ:

Խորհ. Միութեան եօթանասունամեայ բռնատիրական իչխանութիւնը բնականօրէն իր ժխտական ազդեցութիւնները ունեցաւ մեր հայրենիքի ժողովուրդի կեանքին վրայ, ինչպէս Խորհ. Միութեան մաս կազմող բոլոր երկիրներու ժողովուրդներուն վրայ: Բայց այդ ազդեցութիւնները չկրցան ընկճել քրիստոնէական հաւատքը հայ ժողովուրդի հոգիէն ու կեանքէն եւ չյաղողեցան երբեք արմատախիլ ընել զայն մեր Մայր Հայրենիքի հողէն, որուն վրայ Քրիստոսի հետքերը կան որպէս «դրօշմ անջնջելի», «կնիք անխախտելի» եւ որպէս աղբիւր մչտանորոգ վերակենդանութեան:

Կրօնական տեսակէտէն՝ ի՞նչ պերճախօս վկայութիւններ կան հաւատքի կենդանութեան մասին, որ չատախ եւ այնքան լուռ կերպով արտայայտուեցաւ անցնող եօթը տասնամեակներու ընթացքին մեր հայրենի աչխարհին մէջ: Նախկին Խորհ. Միութեան իչխանութեան տակ ապրած երկիրներուն --եւ անոնց չարքին՝ Հայաստանի-- մէջ, սխրալի դրուագներու վկայութիւններ ի չատ պիտի դան քրիստոնէական այդ հաւատքի կենդանութեան եւ պահպանումին հերոսութիւնը պատմող:

10· Հետեւաբար, Հայաստանը նկատել քրիստոնէութեան քարոզչութեան համար ըլլալու եւ խոպան դաշտ՝ ամէն բանէ առաջ, մեղանչում մըն է ճչմարտութեան եւ իրականութեան դէմ: Առաւել եւս, սիրոյ, չարդանքի եւ ճանաչումի թերացում մըն է հանդէպ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Լուսաւորչականուն Հայ ժողովուրդին, որ --չմոռցուի-- առաջին ազգը եղաւ աչխարհի մէջ քրիստոնէութիւնը որպէս պետական ազգային կրօնք հռչակող ժողովուրդ: Անտէր չէ այս աչխարհը. քրիստոս կը դահակալէ այստեղ: Իր ինքնութեան սուրբ Մեղանը որպէս սրբութիւն սրբոց կը ճառագայթէ այստեղէն: Լքեալ հող չէ այս երկիրը. անդլուխ չէ այս ժողովուրդը. անցանկապատ չէ Տիրոջ այգին: Շուրջ երկու հազար տարիներ քրիստոնէութեան լոյսը արծարծ է պահուած այս աչխարհին մէջ, հակառակ յաճախակիօրէն անոր վրայ փոթորկած մրրիկներուն: Լուսաւորչութեան եւ չնացութեան ու խաչ-ակրութեան այս դործը կատարողն է եղած Հայց. Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին, որուն վկայութիւնները այնքան յաճախակիօրէն համաչխարհայնօրէն ճանչցուած են եւ հռչակուած բազում ազգերու պատմութիւններուն կողմէ:

11· Մեր Եկեղեցին այսօր ալ, եւ առաւել ուժգնութեամբ եւ արդիւնագործութեամբ, իր առաքելութիւնը կը չարունակէ: Անտեսել այդ Եկեղեցւոյ աստուածատուած կոչումն ու դերակատարութիւնը՝ կը նչանակէ մեղանչել քրիստոնէական եղբայրութեան եւ միութեան ու միասնութեան եւ իրաւ, ճչմարիտ Էկիւմենական ոգիին, հասկացողութեան եւ վերաբերումին դէմ:

12· Պատմութիւնը յատակօրէն եւ լսնօրէն կը վկայէ թէ՝ քրիստոնէական եկեղեցիները միչտ տառապած են անհարկի, անիմաստ ներքին մրցակցութիւններու, հակամարտութիւններու, մարդորսական գործունէութիւններու հետեւանքով: «Բիւզանդական վէճ»երու դարը չատոնց է փակուած Քրիստոնէական եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Նախկին դարերու միսիոնարական գործունէութեան վնասբեր կողմերը կրկնելը «Բիւզանդական վէճ»եր վերարծարծելը՝ կը նչանակէ ուչինչ սորված ըլլալ պատմութենէն, եւ՝ ոչինչով կարենալ նպաստ բերել Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ միութեան եւ համայնական առաքելութեան գործին, որ 20-րդ դարու այս վերջին տասնամեակին եւ բացուող 21-րդ դարուան համար այնքան կենսական նչանակութիւն ունի համայն աչխարհին համար:

13· Կարեւոր այլ ճչմարտութիւն մը եւս պէտք է նկատի ունենալ Հայց. Եկեղեցւոյ դիրքը ճչդելու տեսակէտէն.

-- Հայց. Առաքելական Եկեղեցին իր հաւատքին եւ առաքելութենէն անբաժան ունի իր ազգային նկարագիրն ու դերակատարութիւնը: Պատմական իր կեանքէն ժառանգուած իրողութիւն է սա: Հայաստանեայց Եկեղեցին իր դարաւոր գոյութեամբն ու գործունէութեամբը չափաւած է քայ ժողովուրդի կեանքին, մչակոյթին եւ ճակատագրին հետ: Այս օրերուն, մանաւանդ Անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումէն ասդին, Հայ Ազգն ու Պետութիւնը կը դնուին ամենագժուարին կացութիւններու առջեւ, տնտեսական, ընկերային, ներքին վարչական-վերակազմակերպական, ապահովական, քաղաքական, փոխ-յարաբերական մարդերու մէջ: Դիւրին չէ եօթանասուն տարիներու բացարձակատիրական ճնշիչ վարչակարգէ մը դուրս դալը եւ նոր ու ժողովրդավար վարչակարգ եւ պետական ու հասարակական կեանք ստեղծելը: Հսկայական դոհողութիւններու, չարչարանքի եւ ճանաչումի թերացում մըն է հանդէպ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Լուսաւորչականուն Հայ ժողովուրդին, որ --չմոռցուի-- առաջին ազգը եղաւ աչխարհի մէջ քրիստոնէութիւնը որպէս պետական ազգային կրօնք հռչակող ժողովուրդ: Անտէր չէ այս աչխարհը. քրիստոս կը դահակալէ այստեղ: Իր ինքնութեան սուրբ Մեղանը որպէս սրբութիւն սրբոց կը ճառագայթէ այստ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԷՆ ՅԱՒ ԻՐ ՊԱՏԿԵՐՆ ՈՒՆԻ

«Հայք»ի Արցախի թղթակից Հրանտ Ալեքսանեանի երկխօսութիւնը Մարտակերտի «Ջրաբերդ» թերթի խմբագիր Սլավա Մոսունցի հետ.-

Հ. Ա.- Սլավա, շատ կը ցանկանայինք, որ Շահումեանի եւ Մարտակերտի ողբերգութիւնը որեւէ հնարաւոր չափով մղուէր մարդկանց հոգուց ու յիշողութիւնից, պայմանով, որ նախ վերականգնուի Արցախ աշխարհի ամբողջականութիւնը: Բայց առանց իրադարձութիւնների շիտակ հայեացքով նայելու մեզ գրկում ենք նիշդ վերակողմնորոշվելու հնարաւորութիւնից:

Անցել էք գաղթի ճամբով: Ովքե՞ր, ինչպե՞ս դիմադրեցիք մեզ այստեղ:

Ս. Մ.- Մէկը չկար, որ ասէր՝ ո՞ւր էք գնում: Մէկը չկար, որ ասէր՝ գո՛ւր էք գնում, ձեզ սպասող չկայ...

Աւելի՛ն:

Թուք ու մուր, նախատինք՝ որքան ուզէք: Ով ասես՝ հայրենասիրութեան դասեր չէր տալիս մեզ՝ «ՎԵՂԸ Թողած վտանգներս...»:

Բայց մէկը կար, որ մեզ պարտադրում էր տեղահանուել: Ինաւեր մնալու թէ՛ հարկադրանքը կար, թէ՛ պարտադրանքը: Հարկադրողը հակառակորդն էր: Թշնամական օդաուորմիջը ամբակոծում էր շրջանի գրեթէ բոլոր բնակավայրերը, առավելապէս՝ Մարտակերտը: Գրոհային ուղղակոծիչներին ոչ մի վտանգ չէր սպառում: Ինքնապաշտպանութեան ուժերի տապը, նրա սպանները նոյնպէս տեղահանուել էին: Յուլիսի 4-ի վազ առաւօտեան, երբ ներքին հոռաթագչիները ու մարտակերտցիները անցնում էին Ջրակնի անտառներով, ճամբեզրերին տեղահանուած մեր ռազմական տեխնիկան էր: Նոյն երեկոյեան, Կուսապատի դպրոցում տեղակայուած ռազմական հոսպիտալը երկու անգամ էվակուացման հրաման էր տուել: Շատ մարտական ընտանիքներ խաղաղ բնակչութիւնից առաջ էին անցել ... Խաղաղ բնակչութիւնը տեղահանուելուց զատ այլընտրանք չուներ:

Այդքանից յետոյ դանուում են մարդիկ (եւ ոչ մէկը, եւ ոչ հարիւրը) թէ ինչո՞ւ էք «վեղը ծակել»: Հարցնում են ոչ թէ նրանց, ովքեր պիտի կռուէին ու պաշտպանէին, ովքեր ձեռքի տակ դէնք ու հրամայելու իրաւունք ունէին, այլ նրանց, ովքեր անտուն ու անկրակ են մնացել, ում զրպաններում կոպեկ չկայ, հապին՝ ոչ:

Գիտէ՞ինք, որ Հայոց փոքր մայրաքաղաքում ուտելու ենք դիմութեան հացը: Մէկն ինչ մեզ տրուելու է ողորմութեան ոյներով: Այս ո՞ւմ մեղքով է հազարներին դիմացող Մարտակերտը ուրիշից գութ առնում: Ո՞ւմ մեղքով, Ո՞ւմ... Քաղաքդէմի՞ ... Դիւանագէմի՞ ... Ռազմագէմի՞ ... Թէ ինչ-որ մի այլագէմի: Մարտակերտ - Ստեփանակերտ մայրուղին դարձել էր գաղթի ճանապարհ: Մարդատար ու բեռնատար մեքենաների, կցասայլերի, սայլերի, ձիերի ու էշերի, ինքնաշէն տրակտորների, հետիոտն կառաւանը ձգուել էր Մարտակերտից մինչեւ Ստեփանակերտ:

Ջրբլանի բարձունքից նայում էի ապշած, ինա՞ծ էի, թէ արթուն: Երա՞զ էր դա, թէ ներկայացում: Գա՞ղթ էր, թէ չքերթ ... Երեւի չքերթ էր, բայց՝ պարտութեան: Երեւի յաղթութեան չքերթը Մարտակերտում է: Այն թողնուել է ուրիշներին:

Երանի նահանջ լինէր մեր արածը: Նահանջն էլ, եթէ կազմակերպուած է, մարտավարական մանեւրում է, հեռուստոմիկ յաղթանակի ակնկալում: Բայց ի՞նչ անուն տալ պարտութեան այդ չքերթին:

Հ. Ա.- Իրօք անզսպելի՞ էր Մարտակերտի վրայ նետուած թշնամական ուժը, ինչո՞ւ այդքան հեշտութեամբ էին զիջում բնակավայր - բնակավայրի ետեւից:

Ս. Մ.- Այդ հարցերի պատասխանը որոնողները կամայ - ակամայ յայտնուում էին Սեյսուլանում, Եարմջայում, ապա Մարտակերտում: Այս տարուայ Մարտին Սեյսուլանն ու Եարմջան, Ապրիլին՝ Մարտակերտի Թողեցինք թշնամուն: Այն ժամանակ ոչ մէկը պատասխանատու չգտնուեց: Ոչ մէկը դրա համար չպատժուեց: Մարտակերտ - Մխրքաշէն խճուղու հատուածներում հակատանկային փոսեր չէին փորուել, լիարժէք չէր ականապատուել: Սթաֆ ուժերը պահանջել են դիւզատակի խաղողայգիները ողողել ջրանցքի ոռոգման ջրով, որպէսզի հետեւակը չկարողանայ մօտ գալ: Բայց ասողին լսող չկար: Երկու անգամ Մարտակերտի ճեռքից տուել են: Երկու անգամ կին եւ երեխայ է պատանդուել ու մորթուել, բայց դրա համար ոչ մէկին չեն ասել՝ տեղդ ծուխ է:

Քանիցս սեյսուլանցիները զինամթերք են խնդրել, ուշացուել է: Զինամթերքը տարել են այն ժամանակ, երբ վերջին դիւզացին արդէն լքել էր դիւղը: Այսինքն՝ դեղը հիւանդին է հասցուել հոգին աւանդելուց յետոյ...

Խախտուած էր ուժային զուգակշռութիւնը: Գրոհային ինքնաթիռները իրենց գործն են արել, որին մերոնք ոչինչով չեն կարողացել դիմակայել: Բայց եթէ մերոնք մի լաւ բռունցքուէին՝ թշնամին այդքան չէր խորանայ:

Մարտակերտ կորցնես ու մի անգամ սեղանի չուրջ չնստե՞ս, թէ ինչու այդպէս պատահեց: Հետաքրքիր է, ինչո՞ւ պարտութեան պատճառները մինչեւ օրս պարզորոշ չեն նշուում:

Հ. Ա.- Սլավա, դու պատկերացնո՞ւմ ես, թէ այս պահին ինչ է կատարուում շրջանի զաւթուած բնակավայրերում:

Ս. Մ.- Այս պահին, անկասկած, Թուրքի մեքենան իմ ու բոլորի տան առաջ կանգնած է: Վայրենի հոհոռոցով, անկասկած, բարձում են դժուար վաստակով դրած մեր տուն-տեղը, ճզակտոր անում մրգատու ծառերը: Երեւի վերջանալու վրայ է միլիարդի արժէք ունեցող գինեհումքի, պահեստաւորուած 55 տոննա բրդի, հազար տոննայից աւելի հացի ու ալիւրի, տասնեակ հազարների հասնող տոհմային կովերի ու ոչխարների թալանը: Իսկ մեզ քաղաքում սովահարութեան ուրուականն է հետապնդում ամէն քայլափոխի:

Հ. Ա.- Ստեփանակերտում շա՞տ ծանր է անցնում փախստականներիդ օրը:

Ս. Մ.- Մարտակերտցիները յայտնուել են անելանելի վիճակի մէջ: ԼՂՀ իշխանութիւնները արգելում են Հայաստան մեկնել: Մնալն էլ անհնարին է դարձել: Ուտելու բան չկայ: Օրուայ հաց գտնողը օրուայ երջանիկն է: Իսկ առջեւում ձմեռն է: Մթերատու անասունների մի մասը մորթուել է, մի մասը թալանի բաժին է դարձել, իսկ մնացորդը պիտի մորթուի ձմրան հարկադրանքով, կեր չկայ, ի՞նչ պիտի անես:

Եթէ չուտափոյթ կորցրած բնակավայրերը չվերադարձուեն, դժուարութիւնները բազմապատկուելու են: Հայաստանի Հանրապետութեան եւ ԼՂՀ իշխանութիւնների առաջ կանգնելու է երկու հիմնահարց. Ստեփանակերտում ինչպէ՞ս պահել 45 հազարանոց այս անհող ժողովրդին, եւ Արցախի հիւսիսում ինչպէ՞ս պահպանել դրեթէ 1,2 հազար քառակուսի կիլոմետր անժողովուրդ հող:

Հ. Ս.- Դու տեղեա՞կ ես, թէ ինչո՞վ են զբաղուած շրջանի տեղական իշխանութիւնները:

Ս. Մ.- Շրջանի տեղական իշխանութիւնները ամէն կերպ փորձում են թշնամուց չգրաւուած Մաչենի հովտի գիւղերում պահպանել տնտեսական կեանքի ոիթմը: Եւ դա նրանց որոշակիօրէն յաջողում է: Բայց Արցախին Արցախ պահողը Մարտակերտի վերջանի հարթավայրային գօտու բնակավայրերն են: Շատ չատերը, այդ թուում նաեւ ես, համոզուած են, որ իրենց տներն ու բնակարանները չկան, այրինքն՝ աւերուած ու թալանուած են, որի համար գուցէ արժէ տխրել, բայց ոչ ողբալ: Հողը կը պահենք ու դեռնափոր տնակում կ'ապրենք: Մենք մեր աւերուած տների փոխարէն յետագայում ամրոցներ կը կառուցենք, միայն թէ ազատուի մեր հողը, ստեղծուի այնտեղ ապրելու երաշխիք: Եթէ մենք մեզ պետութիւն ենք հռչակել, պիտի կարողանանք ապահովել ու երաշխաւորել սեփական էթնոսի անվտանգութիւնը: Դրա կարողութիւնը չունեցող պետութիւնը մի այն կարեկցանքի է արժանի:

Հ. Ա.- Վերադարձողները արդարացիօրէն պահանջում են անվտանգութեան երաշխիքներ...

Ս. Մ.- Այո, առանց անվտանգութեան երաշխիքի ոչ մէկին մտքով թող չանցնի, որ վերադարձողները մեծ տոկոս կը կազմեն: Կորցրածի վերադրաւումը որքան ուշանում է, այնքան տուն-տեղ թողնող դրնացողները չատանում են: Տեղահանուածների մի քառորդ մասն է մնացել փոքր մայրաքաղաքում: Սրանք էլ ընչազուրկներն ու անճարներն են: Ունեւորներն արդէն զանգահարում են Սարատովից, Պերմից, Պեատիգորսկից, Խարկովից եւ այլ գաղթօճախներից: Գաղթի հոսքը իրրեւ փորձում են կասեցնել դժուար տրուող անցաթղթով, որն աւելի է թափ հաղորդում մեր պարտութեան չքերթին: Աստուած պահի հումանիտար միջանցքի մեր «պոստավոյ»ներին, որոնք չեն խորչում ոչ կոպտութիւնից ու ծեծից, ոչ բացայայտ թալանից ու կողոպուտից: Այդ ճանապարհով մի անգամ գնացողը 100 տարի յետոյ էլ չի ցանկանայ վերադառնալ: Այդ ճանապարհն իր աչքով տեսածը, կաշւի վրայ դգացածը մէկընդմիշտ կը կորցնի հայրենիք ունենալու զգացողութիւնը...

ՀՀ եւ ԼՂՀ իշխանութիւնները մեղաւոր են Շահումեանի եւ Մարտակերտի անկման համար: Մեղաւոր են այնքանով, որքանով այսօր մեղաւորներին ի յայտ չեն բերել, ու ոչ ոք չի պատժուել:

Երեւանում՝ շահումեանցիներին, Ստեփանակերտում՝ մարտակերտցիներին նայում են որպէս հայրենի հողը լքողների: Տարրական քաղաքավարութիւնը պահանջում է, որ ժողովուրդը չմեղադրուի: Ներքանք, ովքեր փորձում են մեղաւորի համահաւաք կերպար ստեղծել, նրանք կոնկրետութիւնից խուսափողներ են:

Հ. Ա.- Այսուհանդերձ յուսաւիլ, որ մեր յաջորդ երկխօսութիւնը կ'անցկացնենք Մարտակերտում:

Ս. Մ.- Եւ ասածդ թող չհնչի ընդմիշտ իրրեւ դեղեցիկ վերջաբան...

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱԿԸՊ ՁԱՐԱՓՕԼՈՒԻ ԹՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

«Կիւնտէմ» թերթին մէջ Ռակըպ Զարափօլուս կառավարութիւնը խստօրէն կը քննադատէ արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան ինչ ինչ հարցերու առընչութեամբ: Ի մէջ այլոց, յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ հաղորդակցութեամբ միջոցները չափազանցուած համեմատութիւններով հաղորդեցին Հայերու կողմէ ազերի պիւղերու վրայ կատարուած սպանդները: Սպանդը սպանդ է, բայց աւելի առաջ մեր մամուլը լռութեամբ անցաւ Ադրբեջանի Սումգայիթ քաղաքին եւ մայրաքաղաք Բաքուի մէջ հայ փոքրամասնութեան դէմ կատարուած յարձակումներուն եւ սպանդներուն վրայէն: Այսպիսի միակողմանի հրատարակութիւններու իրը արդիւնք, հայ փոքրամասնութիւնն ալ որ բնաւ յանցաւոր չէ, հոս անհանգստութիւններու ենթարկուեցաւ իր առօրեայ կեանքին մէջ: Մեր մամուլը Հայաստանը որակեց որպէս «երկրորդ Իսրայէլ» մը, կարծես, թէ Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի անդամ եւ Ամերիկայի բարեկամ չէ: Մինչդեռ այս տեսակէտով Թուրքիա, ինք արդէն «երկրորդ Իսրայէլ» մըն է: Ըստ Ազերիներու, Ղարաբաղը սուրբ հող է, նահատակներու արիւնով առնուած հող է, երբեք ուրիշին չի տրուիր: Իսկ Թուրքիա մէկ կողմէ Ազերիներու նեցուկ կը կանգնի, միւս կողմէ կը ղգացնէ, թէ Ղարաբաղին Հայաստանի հետ միացման պիտի չառարկէ, եթէ Նախիջեւանէն դէպի Ադրբեջան դուռ մը բացուի:

Հայ եւ ազերի փոքրամասնութիւններ փոխադարձաբար պարտաւորուեցան լքել իրենց բնակավայրերը: Ղարաբաղ տարիներէ ի վեր անողոք չըջափակման մը տակ է: Այդ արիւնը, որ հոսեցաւ ժողովուրդներու միջեւ, ստեղծած է այնպիսի պայմաններ, որ անոնք այլեւս չեն կրնար միասին ապրիլ: Այդ պատճառաւ ժողովուրդները կը պարտաւորուին պաշտպաններ դտնել կամ իրենց անվտանգութիւնը ապահովելու համար դէնքի փնրիլ: Զէնքի առեւտուրի չուկան, որ կայունացած էր, դարձեալ կը վերակենդանանայ եւ աշխարհակալութիւնն ալ նոր առիթներ կը դտնէ միջամտելու իրաւունքին համար:

Աւելի քան իմաստալից դարձած է այսօր «կեցցէ ժողովուրդներու եղբայրութիւնը» կարգախօսը:

LA VILLE DE VAN AU DEBUT DU SIECLE D'APRES LES SOURCES ARMENIENNES

Այս խորագրով Անահիտ Տէր-Մինասեան վահեկան յօդուած մը սատրագրած է «Villes ottomanes à la fin de l'Empire» հրատարակութեան մէջ:

Գործը լոյս տեսած է Փօլ Տիմոնի եւ Ֆրանսուա Ժորժոնի ղեկավարութեան ներքեւ եւ ինչ որ աւելի հետաքրքրական բնոյթ ունի այն է որ այս հրատարակութեան իր օժանդակութիւնը բերած է.- «Թրքական ուսումնասիրութեանց զարգացման Միութիւնը»: Լոյս ընծայողն է L'Harmattan հրատարակչատունը (Փարիզ): Ձոխ յօդուածին կ'ընկերանան նկարներ, քարտէսներ, վիճակագրութիւններ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԻՒՑԻՒՐԳԷՐԻ Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 6-ին, աչխարհիկ եւ կրօնական հանդիսութիւններով տօնուած է Հռիփսիմեանց Երաժշտասիրաց դպրաց դաս երգչախումբին 48-րդ տարեդարձը: Սիրոյ սեղանին նախագահած է Շահան Արք., որ նախապէս ալ օրուան քարոզը արտասանած է: Սիրոյ սեղանին, դպրաց դասու անունով՝ բացումը կատարած է Յակոբ Սրկ. Զաքարեան եւ խօսքը տուած՝ հանդիսավար Կարօ Սրկ. Թէրզեանի: Երգչախումբը ողջունած է տոքթ. Արամ Ֆընտըք, ապա խօսելու հրաւիրուած է «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, որ դրուատած է Հռիփսիմեանցի մասնայատուկ գիծը որ է ապրեցնել մեր նախնիներէ մեզի աւանդ մնացած միաձայն երգեցողութիւնը: Ապա առած է նաեւ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեան: Գործադրուած է դեղարուեստական բաժին մը: Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք.:

***

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, 88 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Թուրքիոյ եւ Պալքանեան երկիրներու Թէնիսի նախկին ախոյեան՝ Վահրամ Շիրինեան: Ան 11 տարի կրցած էր տէր մնալ ախոյենութեան իր տիտղոսին:

(Շար· Ա· էջէն)

Կոմիտէն ստիպողական նիստ մը գումարեց Սեպ· 16-էն 17 լուսնալիք գիշերը եւ ժամը 5·30-ին զեկոյցով մը վաւերացուց վերոյիշեալ որոշումները, յայտնելով նաեւ թէ անոնք այլեւս «ազատ» են, մոլեռանդ սակայն որ ժամանակաւոր ըլլայ իրենց այդ կացութիւնը եւ արագօրէն կարենան վերադառնալ իրենց տեղը ԵԴՊ-ի մէջ: Ընդառաջ գնաց նաեւ Սպանիոյ փափաքին եւ 5% արժեզրկեց վեսեթեան: Այս տարին ու վրայ վիճակը հետեւանք կը նկատուի այն իրողութեան որ 12 երկիրները բոլորովին տարբեր անտեսական կացութիւններ ունին, նաեւ՝ Ֆրանսայի «ոչ»ի մը հեռանկարը իր դերը ունի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Պաթման զաւառակին մէջ ՓՔՔ-ի մարտիկները ռումբերով յարձակած են հանրաշարժի մը վրայ ու 10 համբորդները սպաննած· անոնցմէ չորսը այն պահապաններն էին որոնց պարտականութիւնն է իրենց դիւղը պաշտպանել քիւրտ մարտիկներու դէմ: Այլ վայրերու մէջ եւս ՓՔՔ չարունակած է սպանութեան ու հրկիզումի արարքները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ հիւանդանոցէն ելաւ Սեպ· 16-ին եւ պատասխանեց լրագրողներու հարցումներուն: Ինչ առաջ հրապարակուած էր զեկոյցը, որ կը յայտնէր թէ նախագահին չաղանակազեղձը խլիրդէ վարակուած է: Սրամտութեամբ պատասխանեց, երբ հարց տրուեցաւ թէ մխիթ ունի՞ քաչուելու·· «Պատճառ չկայ: Ուղեղէս չէ որ բլթակ մը հանեցին: Այլ կողմերը չէր պատահածը»:

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արտաքեան ընտանիքը հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս· Յովհ·-Մկրտիչ եկեղեցին

ԲԻՒԶԱՆԴ ԱՐԱՊԵԱՆ-Ի

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Պ· Վահէ Զիլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՅՈՒԼԻՆԷ ԶԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-Ի

մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԼ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Կրօնական Ընկերակցութեան եռամեայ ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի, Հոկտեմբեր 25 1992 - ժամը 15-ին
Արծրունեի Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ:

Օրակարգ··

1·- *Աղօթք եւ բացման խօսք՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդին:*
2·- *Ընդհանուր ժողովի Դիւանի կազմութիւն:*
3·- *Վարչական ժողովի եռամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը:*
4·- *Վարչական ժողովի եռամեայ հաշուետուութիւնը:*
5·- *Զանազան առաջարկներ:*
6·- *Բանաձեւերու վաւերացում:*
7·- *Ընտրական յանձնախումբի կազմութիւնը:*

Անդամական Ընդհանուր ժողովը բացառիկ տեղ կը դրաւէ կրօնական Ընկերակցութեան կազմակերպչական կեանքին մէջ, եւ բոլոր անդամները դիտակից օրէն ու պատասխանատու մօտեցումով պարտին կատարել իրենց այս կանոնադրական պարտականութիւնը:

Ընդհանուր ժողովին մասնակցելու համար՝ անդամներ պարտին վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը:

Ժամը 15·15-ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային՝ Ընդհանուր ժողովը կը յետաձգուի կէս ժամով, եւ 15·45-ին՝ օրինաւոր կը նկատուի բացումը ժողովին՝ ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը:

Ի դիմաց Վարչական ժողովի՝
Ատենապետ
ԴԱԻԻԹ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՍՈՊԱԼԵԱՆ

BAIL A CEDER
ԾԱԽՈՒ Է
ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

առողջական պատճառներով:

Հետաքրքրուղները կրնան դիմել հետեւեալ թիւերուն·
45 - 23 - 24 - 97 *կամ՝* 43 - 40 - 92 - 09

Մինչ այդ՝ գրատունը բաց է ամէն օր, ժամը 15-էն 18·30:
9, rue de Trévise, Paris 9ème
métro Cadet

ԸՍՏԱՓՈՒ ԾՐՈՒԵՔՈՒ

ԺԱՆ ԴԱԶԱՆՃԵԱՆԻ
գործերը կը ներկայացուին
«IMAGES DE FORMES»
մինչեւ Հոկտեմբեր 10

34, rue Keller, 75011 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Ձանձնախումբի կազմակերպած այցելութիւնը՝ Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 8-ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

***

Մարսէյլի Ս· Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի կազմակերպած հայ արուեստագէտներու եւ հայ մշակոյթի նուիրուած ամիսը՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4-էն ՆՈԵՄԲԵՐ 7
Մանրամասնութիւնները յետագային:

LE COMITE DE PARIS
de
L'UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE

vous invite au

forum-étudiants

le Mercredi 23 Septembre à 20 h 30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

AVEC LA PRESENCE EXCEPTIONNELLE DE
PAUL MUNCHEN
(Directeur des relations commerciales de la Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion CLT)

THEMES :

— Le paysage audiovisuel / L'approche Radio-Télévision
— Comment fonctionnent la radio; la télévision
— Les problèmes légaux
— Les relations et les problèmes avec les pouvoirs publics
— Les métiers de la télévision
— Les éléments de réussite dans les métiers de la communication.

RESERVATION OBLIGATOIRE au 45 20 03 18

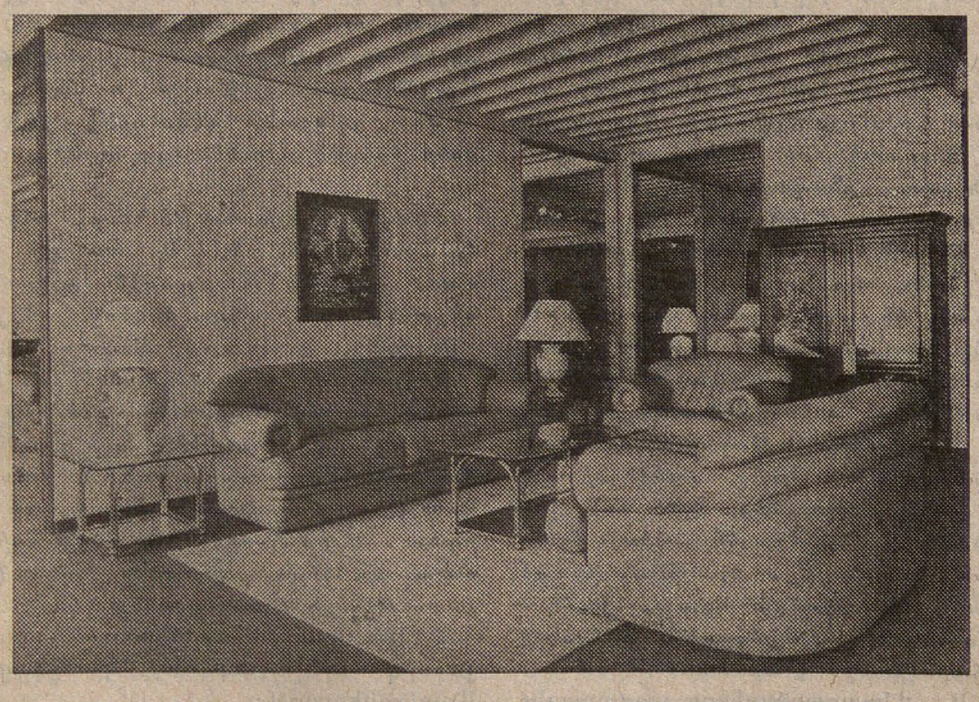
(Les réservations se feront dans la limite des places disponibles. Nous vous prions de bien vouloir préciser le nombre de places réservées au plus tôt pour nous permettre de satisfaire vos demandes).

— Entrée libre —

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցարաչ»ի բաժանորդներուն"

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հայաստանի Նոր Հանրապետութեան առաջին տարեդարձին առթիւ, երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհ·-Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի երեկոյեան ժամերգութիւն եւ դոհաբանական մաղթանք:

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Միօրեայ Դաւթեան դպրոցի արձանագրութեանց համար դիմել դպրոց, Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23-ի առաւօտն, ուր տը լա Սիսիլ, Վալանս:

***

ՊՈՒԱ-ԳՈԼՈՄՊ

Անիէռ - Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի չբջանի հայկական միօրեայ վարժարանի 1992-93 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ, Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին՝ 5 - 15 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը՝
119, rue Hoche, 92700 Colombes

***

ՍԷՆ-ԺԷՌՄ

Սէն-Ժէռմի Ս· Սահակ - Ս· Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երիցեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:

Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ եղիշէ Ա· Քհնյ· Փանոսեանի, Պ· Խաչիկ Եղլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:

Օրօֆարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

***

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 23-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, երգ ու Խաղակցական լեզու:

Զորեքշաբթի օրերը 8·30-էն 12·30:

Օրօֆարը կ'անցնի Մրտոն - լա - Ֆորէի, Քլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան· — 46· 44· 28· 52:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները:

***

ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ - Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ վարժարանի բացման օր՝ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-էն 16·30:

Հասցէ·-
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX

Հեռաձայն·-
46 - 65 - 81 - 53 *կամ՝* 46 - 64 - 10 - 11

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.889 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.889

ԹԻՍՏ ՈՒՇԱԳՐԱԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

ԹՈՒՐՔ-ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ապրիլի «Թաշիրոմոս» չաբաթաթերթը արդար մտահոգութիւն կը յայտնէ «Թուրք ժողովուրդներու համագումար»ի մը մասին որուն առեղնագրութիւնը ձեռք առած են իր լրագրողները։

Այդ համագումարը տեղի ունեցած է Ղազախստանի Ճամակուսթա նաւահանգիստին մէջ, 17 պետութիւններու կամ ինքնավար շրջաններու մասնակցութեամբ։ Դռնփակ նիստերուն օրակարգի գլխաւոր հարցը եղած է «Աչխարհի նոր կարգաւորումին մէջ թուրք ժողովուրդները»։ Որոշուած պաշտպանական կազմակերպութեան եւ իսլամական տնտեսական համայնքի մը իրագործումը։ Համագումարը կարելի է նկատել առաջին մը որ Թուրքիոյ կը տրուի «ինքնանուագ փորձ» մը կատարելու արեւելեան գեր-տիրութեան իր նոր դերին որ յաղողութեամբ պսակուած է։

Մասնակիցները որոշած են կազմել տնտեսական համայնք մը որ հասարակաց դրամ մը պիտի ունենայ։ Անոնք յայտնած են թէ նման կառոյց մը առիթ պիտի տայ Ադրբեջանի նաւթին եւ Թուրքմէնստանի բնական կազին լաւագոյն շահագործման։

Որոշուած է ընտրել Համաչխարհային Թրքական Խորհրդարան մը որ ներկայացուցչական ժողով մը պիտի ըլլայ։ ապա պիտի ճղռուի արտաքին քաղաքականութիւն ու բացուին հասարակաց դեսպանատուներ։

Կրթական հասարակաց համակարգ մը պիտի ստեղծուի նախակրթարաններէն մինչեւ համալսարան ու մարզական կարեւոր պահանջներուն հասարակաց խումբ պիտի ներկայացուի։ Ժողովականները նոյնպէս նշուած են հասարակաց կրօնական պետեր ունենալու անհրաժեշտութիւնը։

Մահմետական յոյն ժողովական մը յայտնած է թէ ներկայիս իր կուսակցութեան պայքարը կը սահմանափակուի Թրդկային իրաւանց յարգանքի մարտով մինչ որ կ'ինկայ Ճունաստանի եւ Եւրոպական Հասարակապետութեան շրջանին մէջ։ Ան նշած է որ ապագայի միակ լուծումն է ինքնավարութիւնը։ Իսկ Մ. Երզմազ թեւադրած է որ խումբ մը զրկուի Պոսնիա, օգնելու համար յուսալքուած մահմետականներուն։ Նկատի ունեցած է նաեւ զինուորական միջամտութեան մը հաւանականութիւնը սերպական Սանճաք շրջանին մէջ։ Իսկ հայեւազերի բախտն ներուն մասին ան Ղարաբաղի մէջ զինեալ միջամտութեան մը ծրագիրը ներկայացուցած է, ինչ որ առիթ տուած է Նախիջեւանի «Կովկասի աղուէսը» անուանուած նախագահին յիշեցնելու թէ Թուրքիա իր երկիրը եւս պաշտպանելու յանձնառու դաձ է։

ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ադդամի շրջանէն ռմբակոծութիւններ կատարուած են Սեպ. 16 եւ 17-ին Ասկերանի կարգ մը բնակավայրերու վրայ։ Առաջին իսկ տեղեկութեանց համաձայն 6 մեռեալ կար (4-ը՝ մանուկներ) եւ 12 վիրաւոր։ Հայկ. ինքնապաշտպանութեան ուժերու համաձայն, այս ռմբակոծութիւնը նախանշան մը կը նկատուի պատրաստուղ ծաւալուն յարձակումներու։

Ուրբաթ առաւօտ (Սեպ. 18) մեր առած լուրերը Երեւանէն կը հաստատէին թէ միշտ լարուած կացութիւն կը տիրէ սահմանամերձ շրջանները։ Ռմբակոծուած են Իվեանի Սարիղիւղ, Բերքարեր, Կայնաւան գիւղերը։

Ռմբակոծութիւն եղած է նաեւ ուժով կապանի վրայ, ուր 3 մեռեալ կայ եւ 10 վիրաւոր։ Շատ լարուած է Լաչինի գօտիին շրջանը, ուր Ազերիները բուռն հրետակոծումի ենթած են, հոս ալ 3 մեռեալ կայ։ Հայկ. ընդդիմութիւնը եւ հակայարձակումները վերջ տուած են գնդակոծումին։

Արցախեան շրջանը, բուռն յարձակումներ գործած են Ազերիները Բերդաչէնի (Մարտունի) վրայ, ուր 2 մեռեալ կայ (մէկը՝ մարտիկ մը), քարուքանդ եղած են ութ տուն եւ մանուկի կերպով 20 ուրիշներ, յարձակումներ եղած են նաեւ Հադրութի շրջանի Նորչէն, Կարմիր Շուկա գիւղերուն վրայ։

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

UNE TRAGEDIE ARMENIENNE

— LE CONTE DE LA PENSEE DERNIERE —

«La grâce du conte pour dire le drame d'un peuple : une bouleversante réussite d'Edgar Hilsenrath»:

Այս ենթախորագրով, Մոնտի դրական յաւելուածին մէջ (Սեպ. 18) Ալէն Ժաքոպ լաւագոյնս կը բնորոշէ զերմաներէնէ թարգմանուած այս խիստ չահեկան եւ ինքնատիպ գործը, որու Ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ վերջերս։ Գրախօսականին մէջ ալ, Ժաքոպ խանդավառութեամբ կ'արտայայտուի Հիլսընրաթի այս հէքեաթին մասին, գնահատելով զայն որպէս՝ «Ամէնէն խռովիչ ու նաեւ իր հարազատութեամբ ամէնէն հմայիչ գիրքերէն մէկը։ Հարազատութիւն՝ որ իւնչ հակասութեամբ, կ'արտաբերէ բարձր քաղաքակրթութեան տէր, ու այնքան բարբարոս, որքան՝ մահաբեր յորձանքի մը մէջ կորստեան մատնուած ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը»։

ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

ՎԻԵՆՆԱ.-

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, Խաչվերացի տօնին, Վիեննայի Մխիթարեան Մայրավանքի, Պաշտպան Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ նորընտիր արքահայր, Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեանի պահակալութեան հանդէսը, ի ներկայութեան բարձրաստիճան եկեղեցականներու, պետական պաշտօնատարներու, տեղւոյն հայ եւ օտար համայնքներու ներկայացուցիչներուն եւ հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը։

Տաճարը բուրաստանի վերածուած՝ լոյսերու մէջ կը չողար։ Պատարագը տեղի ունեցաւ, իբր համապատարագ, պատրիարքական փոխանորդ, Հ. Վարդան Եպիսկոպոս Աչդարեանի, նորընտիր արքայ Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեանի ու Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան արքահայր Հ. Գէորգ Վրդ. Պալեանի մասնակցութեամբ։

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին, Վիեննայի պապական նուիրակը Արքեպիսկոպոս Տոնաթօ Սքուիչչարինի, Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովի հայկական բաժնի վարիչ Գերպ. Գյաուտիս Կուճէրեթեան, Վիեննայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Գրիգորեան, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան աթոռակալ Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան։ Դահլիճ մէջ իրենց պատուոյ տեղերը գրաւած էին բարձրաստիճան եկեղեցականներ ու կրօնաւորներ։ Եկեղեցւոյ նուագն նստրաններուն վրայ, իրենց պատուոյ տեղն ունէին Լիբանանի դեսպանը Ֆաուզի Սալլուխ, պետական բարձր պաշտօնատարներ եւ օտար հիւրեր, ու մայրապետներ, հայ համայնքի ներկայացուցիչներ եւ հաւատացեալներու պատկառելի թիւ մը։

Պատարագը սկսաւ ժամը ճիշդ 11-ին «Այանեան» երգչախումբի «Խորհուրդ Խորին»ով։ Խորանին կը սպասարկէին Մխիթարեան Հայրեր ու Ժառանգաւորաց վարժարանի ուսանողներ։

«Սուրբ Աստուած»էն վերջ, տեղի ունեցաւ նորընտիր արքահօր գահակալութեան արարողութիւնը։ Արքայական օրհնութիւնը կատարեց Հ. Վարդան Եպիսկ. Աչդարեան, որ նաեւ զգեստաւորեց նորընտիր արքան։ Աւետարանը կարդաց Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան, որմէ վերջ նորընտիր արքան իր պատգամը տուաւ հայերէն ու գերմաներէն լեզուներով։ Ան, իր ապագայի գործունէութեան իբր նշանաբան ընտրած էր «Ահաւասիկ եկի առնել զկամս Ձո Աստուած» Ս. Գրքի խօսքը։ Արարողութեան միջոցին կարդացուեցաւ Հռոմի Արեւելեան եկեղեցիներու Ս. Ժողովի նախագահ Աքիլլէ Սիլվեսթրինի ծիրանաւորին ուղերձը, ուղղուած նորընտիր արքահօր։ Արքայի օրհնութեան արարողութենէն վերջ «Հաւատամք»ով պատարագը շարունակուեցաւ։ «Այանեան» երգչախումբի յուզիչ մեղեդիներով։ Յաւարտ պատարագի, տրուեցաւ մենաստանի յատուկ ճաշը, որուն միջոցին կարդացուեցան ուղերձներ, հեռագիրներ եւ արտասանուեցան սրտաբուխ մաղթանքներ։ Հեռագիրներու մէջ աչքի կը զարնէին Հայ Կաթողիկէ Պատրիարք Յովհաննէս-Պետրոս Կաթողիկոսի եւ Ազգային Կրթական Նախարարին գեղեցիկ ուղերձները, ուղղուած նորընտիր արքահօր։

Պատրիարքական փոխանորդ Հ. Վարդան Եպիսկ. Աչդարեան, իբր առաջինը խօսք առաւ, շնորհաւորեց նորընտիր արքահայրը եւ ցոյց տուաւ անոր կրելիք դժուարութիւնները այդ պաշտօնին մէջ, վստահեցուց անոր որ Տիրոջ օգնութիւնը իրեն երբեք պիտի չպակսէր։ Ապա շնորհակալ եղաւ պապական նուիրակին, իր ներկայութեան համար։ Նուիրակը, իր կարգին, նոյնպէս շնորհաւորեց արքահայրը եւ մաղթանքներ ըրաւ, եւ ըսաւ թէ, անոր գործունէութեան յաջողութեան համար, ամէն օգնութիւն ընելու պատրաստ պիտի ըլլայ միշտ։ Հրաժարեալ արքահայր Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան, իր հետորական ոճով, գերմաներէն ուղերձ մը արտասանեց եւ ուժ ու կարողութիւն մաղթեց նորընտիր արքահօր։ Ապա խօսք առաւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան արքահայրը եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց նորընտիր արքահօր տեղին ընտրութեան առթիւ, շնորհաւորեց Վիեննայի վանական Հայրերը եւ խօսքը տուաւ Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի, որ բարեմաղթութիւններ բրաւ իր գեղեցիկ ու խնամեալ ուղերձով։ Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովի հայկական բաժնի վարիչ Գերպ. Կուճէրեթեան, որ յատկապէս Հռոմէն այս արարողութեան ներկայ գտնուելու համար եկած էր, իր կարգին խանդավառ խօսքերով իր ուրախութիւնը յայտնեց։ Այս մաղթանքներէն վերջ Գոճանեան արքահայրը խօսք առաւ եւ իր շնորհակալութիւնն յայտնեց ներկաներուն եւ՝ խոստացաւ իր կարելին ընել Միաբանութիւնը միշտ պայծառ պահելու եւ անոր ազդօգուտ գործունէութիւնը նոյն խանդով շարունակելու։

Այս խօսքերէն վերջ հայկերոյթը «Հայր մեր»ով աւարտեցաւ, ու ներկաները, կըրկին շնորհաւորելով արքահայրը, ուրախ տրամադրութեամբ մեկնեցան, անմոռանալի օր մը ապրած ըլլալու գիտակցութեամբ։

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՊԵԼԻԺԻԱՅԷՆ ՇՈՒԷՏ ԱՆՑԱԻ

ՆԱԽՔԱՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ. անճնական բնոյթ ունեցող այցելութեամբ մը Հայաստանէն Գանատա անցած էր, ապա՝ Սեպ. 13-ին ժամանած էր Պրիւսէլ, ուր կը մասնակցէր համակրօնական (բոլոր կրօնքներու) համաժողովին, աշխարհի մէջ խաղաղութեան օրակարգով, որ տեղի կ'ունենար Սեպ. 13-էն 16։

Գարեգին Բ. երկու կարեւոր ելոյթ ունեցած է այս համաժողովին։ Առաջինը՝ իսլամ - քրիստոնեայ տիալոգը Միջին Արեւելքի մէջ, Գարեգին Բ.ի արտայայտած գլխաւոր գաղափարն այն եղած է, որ եթէ չեչտուին երկու կրօնքներու հաստարակաց կէտերը փոխանակ՝ տարբերութիւններու, կարելի կ'ըլլայ գործակցութեան ամուր գետին մը ստեղծել։ Երկրորդ դասախօսութիւնը կը վերաբերէր կրօնքներու նպաստին՝ ազգերու համակեցութեան զօրացումին մէջ։ Եզրափակիչ նիստին, իր խօսքին մէջ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը անդրադառնալով աշխարհի մէջ «Նոր Կարգավիճակ»ի մը հաստատման հարցին, չեչտած է թէ եթէ փոքր ազգերու և իրաւազրկուած ազգերու դատով չզբաղի, ան իր նպատակը չի կրնար իրականացնել և այս առթիւ յիշած է Եուկոսլաւիան, Ղարաբաղը, Պաղեստինցիներու դատը եւ Լիբանանի կացութիւնը։

Այս համաժողովին Հայց. Եկեղեցւոյ կողմէ կը մասնակցէին նաեւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արք., Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Արք. որոնք ելոյթներ ունեցած են իսլամական դասախօսութեանց չարքին։ Թորգոմ Արք. խօսած է Երուսաղէմի մասին, այդ հարցով զբաղող նիստին։ Գիւտ Արք. Պելժիոյ եկեղեցիներու չարքին խօսած է Պրիւսէլի Հայոց եկեղեցւոյ մասին։

Ձորեքշաբթի, Սեպ. 16-ին, Պրիւսէլի Մայր տաճարին մէջ, Գարեգին Բ. Ս. Գրական խորհրդաժողով մը կատարած է, ի ներկայութեան Մխլանոյի կարդինալ Մարթինէի, Պապին ներկայացուցիչ՝ կարդինալ Քասթիի, Պելժիոյ Արքեպիսկոպոս կարդինալ Տանհէլդի։

Գարեգին Բ.ի կ'ընկերանան դպրեվանքէն Արշաւիր Ծ. Վրդ. Գաբուճեան եւ Անթիլիասի միաբաններէն՝ Շահան Վրդ. Սարգիսեան։

Սեպ. 18, Ուրբաթ օր, Գարեգին Բ. Պրիւսէլէն Շուէտ մեկնեցաւ, ուր չորս օրուան համար հիւրն է լուտերական ազգային եկեղեցւոյ։ Ապա, կը վերադառնայ Պէյրութ, իր Աթոռը։

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔ ԱՌ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ ՀԱՅՈՑ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՎԱԶԳԵՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

(Բ. եւ վերջին մաս)

14· *Այս ճշմարտութիւններէն, սկզբունքներէն եւ համոզումներէն առաջնորդուած եւ հետեւելով Առաքեալին պատուէրին թէ՝* «Զգոյշ կացէք անձանց եւ ամենայն հօտիդ, յորում եմ զձեզ Հոգիդ Սուրբ տեսուչս հաստել զժողովուրդ Տեառն, զոր ապրեցուց արեամբ իւրով» (Գործք Առաք. Ի. 28), *մեր ժողովուրդի զաւակներուն կը փոխանցենք հետեւեալ խոհերը եւ յորդորները.*

15· *Քրիստոնէական սիրոյ եւ ազգային միութեան ղգացումներով կ'ողջունենք Հայաստանի մէջ մեր Հայ Կաթոլիկ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներուն պատկանող հաւատացեալներուն ընծայուած հոգեւոր խնամատարութեան գործը, որ կը տնօրինուի Հայ Կաթոլիկ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու պաշտօնական իշխանութեանց կողմէ, իրենց պատկան համայնքներու ծոցին մէջ:*

Հայց. Առաքելական Եկեղեցին ճանչցած է որպէս պատմական իրողութիւն Հայ Կաթոլիկ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիները եւ եղբայրական ոգիով կ'ողջունէ անոնց գործակցութիւնը: Որպէս այդպիսին՝ մենք բնական կը գտնենք անոնց գործունէութիւնը ի սպաս իրենց պատկանող հաւատացեալներուն:

Կը սպասենք որ անոնք յարգելով հայ ժողովուրդի դարաւոր կեանքի սնուցիչ հոգեւոր մօր՝ Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ հարազատ ոգին, կարգը, աւանդութիւններն ու առաքելութիւնը՝ Հայաստանի Մայր Հայրենիքին մէջ լիովին գործակցին անոր հետ, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռին միջոցաւ, եւ զօրացնեն անոր հոգեւոր-կրօնական, քարոզչական-դաստիարակչական եւ ընկերային-ծառայական գործը, խուսափելով այնպիսի դուգահեռ կամ մրցակցական եւ վամ կըրկնողական կառոյցներ եւ սպասաւորութիւններ ստեղծելէ եւ տարածելէ, որոնք անհարկի չփոթութիւն կը ստեղծեն հաւատացեալներուն կեանքին մէջ եւ ամիթ ու միջոց կը դառնան դաւանափոխութեան, որուն կարիքը չունին ոչ Քրիստոսի Եկեղեցին եւ ոչ ալ մեր հայրենիքն ու ազգը, մանաւանդ այս ժամանակներուն, երբ քրիստոնէական հաւատքն է էականը եւ ոչ թէ անոր բանաձեւումի եղանակը, եւ երբ մեր հայրենիքն ու ժողովուրդը կը դտնուին միութեան եւ միասնութեան կարզախօսին ունկնդիր:

16· *Շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան ղգացումներով կ'ողջունենք բոլոր այն օտար քոյր եկեղեցիները, եկեղեցական բարեսիրական եւ միջ-եկեղեցական օգնութեան յատուկ կազմակերպութիւնները, որոնք Հայաստանի հիւսիս-արեւմտեան շրջանին մէջ 1988-ի Դեկտեմբեր 7-ին պատահած ահաւոր երկրաշարժին առիթով իրենց լայն եւ անվերապահ, մեծապէս օգտաշատ եւ բարձրորէն գնահատելի աջակցութիւնն ու օժանդակութիւնը ընծայեցին մեր ժողովուրդին, քրիստոնէական եղբայրութեան եւ միասնութեան օրինակելի արարքներով: Հայց. Եկեղեցին չի կրնար մոռնալ այն ճշմարտօրէն քրիստոնէական եւ վաւերականօրէն մարդկային զօրակցութիւնը, զոր աշխարհի չորս կողմերէն օտար քոյր եկեղեցիներ՝ օրթոտոքս, կաթոլիկ թէ բողոքական, առանց խորութեան, ընծայաբերեցին -եւ՝ կը շարունակեն ընծայաբերել- մեր տառապահար ժողովուրդին:*

Մենք ուրախութեամբ կը հաստատենք որ բազում նման եկեղեցիներ ու եկեղեցական ու միջ-եկեղեցական եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններ լայնախորհ ոգիով ու համաքրիստոնէական հարազատ վերաբերումով իրենց գործերը կատարեցին ներդաշնակաբար Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռին հետ միասնաբար կամ անոր միջոցաւ:

Մեր արդար սպասումն է որ այդ բոլոր կատարուած եւ կատարուող օժանդակութիւնները, որոնք աստուածահաճոյ արարքներ են, չծառայեցուին որեւէ ձեւով եւ որեւէ կրօնական նեղ, դաւանաբանական կամ յարանուանական քարոզութեան եւ տարածումի յատուկ ուղղակի կամ անուղղակի նպատակներու: Նման արարքները կը նկատենք չեզոք քրիստոնէական հաւատքի ուղիղ հասկացողութենէն, Աւետարանի ճշմարիտ ոգիէն եւ մարդկայնական առողջ վերաբերումէն:

17· *Մեզի համար անհասկնալի եւ անարդարանալի երեւոյթներ եւ անընդունելի գործունէութիւններ են այն աշխատանքները, որոնք ծրագրեալ, հետեւողական եւ տենդագին թափով սկսած են յառաջ տարուիլ ապա-եկեղեցական, քրիստոնէական կամ ոչ-քրիստոնէական կազմակերպութիւններու, ազանդներու եւ Աւետարանին անունը չահագործող չարժումներու կողմէ, որոնք Հայաստան աշխարհը կը նկատեն որպէս բերրի հող իրենց քարոզութեան համար: Ի սէր Քրիստոսի եւ ի սէր մեր ազգին եւ հայրենիքին՝ չենք կրնար թոյլ տալ որ այդպիսի չարժումներ, երբեմն նոյնիսկ «Աւետարանական» բառը գործածող, օտար թէ հայ կրօնական ընկերակցութիւններ, խմբակցութիւններ ու կազմակերպութիւններ աւետարանումի (Էվանժելիզասիոն) կարգախօսով դէպի Հայաստան ներխուժեն եւ մեր ժողովուրդին մէջ, այլազան միջոցներով, յաճախ ոչ-կրօնական եւ ոչ ուղղամիտ, այլ զարտուղի դրդապատճառներով եւ գործելակերպով այսպէս ըսած, «քրիստոնէութիւն քարոզէն» մեր քրիստոնեապաշտ ժողովուրդին:*

Կը հաւատանք եւ կը սպասենք, որ Հայաստանի մեր ժողովուրդը մեր ազգին բնորոշիչ գիծերէն մին կազմող ինքնայարգանքի եւ արժանապատուութեան ըզգացումը արթուն եւ առողջ կը պահէ իր մէջ վանելու համար նման անճաշակ եւ մերժելու նման գործունէութիւններ, որոնք որոմ կը ցանեն, փուշ ու տատասկ կը սերմանեն Հայոց «փոքր ածու»ին մէջ: Անոնք պէտք է անդրադառնան որ քրիստոնէութեան սերմերը այստեղ ցանուած են Քրիստոսաշաւիղ զոյգ Առաքեալներուն կողմէ, որ այդ «ածու»ն ոռոգուած է Լուսաւորչի կանթեղին արցունքովը եւ մշակուած է Սուրբ Մեսրոպի սրբազին տառերովը: Այդ «հայրաստունկ այգւոյն» պահակն ու մշակը Հայց. Առաքելական Եկեղեցին է եղած դարեր շարունակ, առանց խափանումի եւ ընկրկումի: Եւ կը մնայ նոյն մշակը այսօր, իր առաքելութեան նորոգեալ դիտակցութեամբ կամքով եւ գործով:

Քրիստոնէական հաւատքը եղծող, քրիստոնէական եկեղեցին պատակող այդ չարժումները, ինչ անուն ալ որ ունենան, ինչ հարատութեան տէր ալ որ ըլլան, պէտք է ի սպառ հեռանան եւ չքանան Հայոց աշխարհէն: Եթէ անոնք նուազագոյն իսկ աստիճանի դիտակցութիւն եւ Աւետարանական հարազատ հասկացողութիւնը ունին քրիստոնէական աւետարանուածոյ առաքելութեան, հարկ է որ երթան եւ ծառայեն այն երկիրներուն մէջ եւ այն ժողովուրդներուն, որոնք Քրիստոսի անունը չեն լսած կամ չեն ընդունած: Այս է ճշմարիտ առաքելութեան ուղին, գծուած մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի կողմէ (Տե՛ս Մատթէոսի Աւետարան, ԻԸ· 19-20):

Ներքին հոգեւոր արթնութիւն ստեղծելը եկեղեցիներուն գործն է: Բոլոր անոնք, որոնք այդ ներքին հոգեւոր արթնութեան ծարաւն ու կարիքը կը զգան, հարկ է որ դիմեն իրենց հարազատ մօր եւ ստանան հարազատ կաթ, եւ ոչ թէ երթան եւ փնտռեն խարդախեալ կաթ եւ ապազգայնացող ու հայրենազրկուս կերակուր:

18· *Աչխարհի մէջ ո՛չ մէկ եկեղեցի եւ ո՛չ մէկ պետութիւն կամ այլ կարգի հասարակական, համայնական կազմակերպութիւն ու հաստատութիւն զերծ է թերութիւններէ իր գործունէութեան ընթացքին մէջ: Ո՞ր մէկ եկեղեցւոյ, պետութեան կամ կազմակերպութեան գործունէութիւնը ամբողջականօրէն գոհացուցիչ, լիովին բաւարար է: Միշտ եղած են եւ կան դժուարութիւններ, հարցեր, թերիներ, թերացումներ հասարակական կեանքի բոլոր կազմակերպական եւ գործունէութեան երեսներու եւ մակարդակներու վրայ: Ո՞վ է կատարեալ եթէ ոչ միայն Աստուած:*

ԿՈՎԿԱՍԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈԽՄԱՆ ԼԵՆԻՆԵԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐՈՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԱՏ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.- Այսօր երբ թուրբեւամերիկեան դարբնոցին մէջ կը ծեծուի Զանգեզուրը Ադրբեջանին միացնելու հարցը, ուշագրաւ յօդուած մ ըլլոյս տեսած է Փարիզի «Ռուսական միտք» շաբաթաթերթին Սեպտ. 4-ի թիւին մէջ: Հեղինակը՝ վաղերի Սեմզեռով, յայտնապէս բաջատեղեակ է նոյն ծրագրին առաջի տարբերակին որուն հեղինակը Լենինն էր եւ որ բախեցաւ Գ. Նժդեհի կտրուկ մերժումին: Հետաքրքրական է յատկապէս առաջին փորձէն բաղուած դասը զոր հեղինակը որպէս ֆօղարկուած ազդարարութիւն, իր գրութեան ւաւարտին կը ձօնէ այսօրուան դիւանագէտներուն:

***

ՀԱՊ-ի եւրոպական Հանրապետութիւններուն ընթացքը դէշ չէ: Մենք միայն կրնանք չնորհակալ ըլլալ մեզի կատարուած օգնութեան համար: Մեր կեանքէն ներս խուժած է արեւմտեան մշակոյթին ոչ լաւագոյն մասը, բայց լաւագոյնն ալ մեզմէ գաղտնի պահուած չէ:

Արեւելքի մէջ կացութիւնը հիմնովին տարբեր է· որոշ չրջաններու մէջ արդէն դաժան պատերազմ է, իսկ այլ տեղեր մօտիկ ապագան ուղղակի անգուշակելի: Այս պայմաններուն մէջ ապաշնորհ փորձերը ոչ միայն կը ձախողին, այլեւ կը պատահի որ վտանգեն միլիոնաւոր կեանքեր:

Այնպէս կը թուի որ Արեւմուտքի մէջ ուրոշ պատկերացում մը գոյութիւն ունի, «լաիֆ» Թուրքիան պէտք է «փրկէ» մահմետական հանրապետութիւնները մոլեռանդութենէ, յետադիմութենէ, դանոնք մօտեցնելով արեւմտեան քաղաքակրթութեան:

Մենք կացութեան մասին այլ տեսակէտ ունինք:

Մեր կարծիքով Իրան սկսած է հեռանալ մոլեռանդ խոմէյնիականութենէ. Մոսկուայի անցեալ ընտրութեան չափաւորները յաղթեցին: Մոլեռանդ Իրանը հրաժարեցաւ Աֆղանիստանի ծայրայեղականներուն օգնելէ· Միջին Ասիոյ մէջ վճռականօրէն նախընտրեց առեւտրական

Հայց. Առաքելական Եկեղեցին ալ, ատենէ չատկին մէջ բացառութիւն չէ: Ունինք մարդոյժի անբաւարարութիւն, կը պակսին նիւթական գործնական միջոցներ: Բայց այդ բոլորը չեն կրնար պատճառ ըլլալ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ զուգահեռ կամ հակընթաց այլ եւ զարտուղի գործարանաւորութիւններ ըստեղծելու քրիստոնէական քարոզութեան համար: Ընդհակառակն, քրիստոնէական եղբայրութեան հոգին կը հարկաւորէ բոլոր անոնք, որոնք սէրը ունին Քրիստոսի եւ Հայ ժողովուրդին, որ միասնականութիւնը արտայայտեն Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր սպասաւորութեան զօրացումովը, աջակցութեան այլազան եղանակներու գործադրութեամբը Հայաստան աշխարհի մէջ:

19· Մենք կը հաւատանք, որ ներկայ ժամանակներուն, մեր Հայց. Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ օրէ օր պիտի զարգանայ վերանորոգեալ հոգեւոր եւ ազգային ծառայութեան ընթացքը: Արդէն իսկ նկատառելի լայն չափերով սկսած վերազարթօնքի եւ վերաչխուժութեան չարժումը, որ չօչափելի արդիւնքներով կը յառաջանայ, պիտի առաւել եւս թափ ստանայ եւ պտուղ տայ «ընդ միոյ վաթսուն, ընդ միոյ ութսուն եւ ընդ միոյ հարիւր» (Մարկոս· Դ· 20):

Այս տեսակէտէն, մեծապէս յուսադրիչ եւ քաջալերական երեւոյթ է միասնականութեան եւ համագործակցութեան ոգիին եւ ուղղութեան ամրացումը եւ զարգացումը մեր Եկեղեցւոյ ամբողջութեանը մէջ, բոլոր նուիրապետական աթոռներու սերտ գործակցութեան մէջէն արտայայտուող՝

*20· Կոչ կ'ուղղենք պատասխանատուութեան բոլոր աստիճաններուն վրայ գտնուող մեր հոգեւորականներուն, որ իրենք լայնօրէն վերաբացուին եւ մշտապէս բաց պահեն իրենց միտքն ու սիրտը, կամքն ու կեանքը Սուրբ Հոգւոյն ներգործութեան առջեւ, վերակենդանացնեն իրենց մէջ Առաքելական դարու եւ մեր հայրերու առաքելաշաւիղ կենսընթացն ու գործընթացը: Կը սպասենք բոլորէն որ անվերապահ ու անսակարկ նուիրումով ու գոհողութեան բարձրագոյն աստիճանի դիտակցութեամբ լծուին աշխատանքի, առաւել եւս սերտօրէն եւ նախանձախնդրաբար մօտենան հաւատացեալ ժողովուրդի գաւակներուն, անճնուէր ու ամբողջանուէր ծառայութեամբ հոգ տանին անոնց հոգեւոր եւ մարդկային կարիքներուն, նորոգեալ չունչով յոյս, հաւատք, սէր, կամք եւ տոկունութիւն ներշնչեն անոնց, եւ քրիստոնէական բարոյականի սկզբունքներուն ու հայկական քրիստոնէական հարազատ աւանդութիւններու լոյսը տարածեն մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ: «Նախանձ տաճ fn կերիցէ զիս» (Յովհ· Բ· 19) *աստուածաշունչ խօսքը թող նոր կեանք առնէ բոլոր հոգեւորականներուս կեանքին մէջ:*

Վստահաբար այս տեսակէտէն իր բերբեր աղէեցութիւնը կ'ունենայ Ամենայն Հայոց Հայրապետի 1907 թուականին կոնդակը, որ հրապարակուեցաւ 1992 Օգոստոս 28 թուին:

Կոչ կ'ուղղենք մեր Հայրենի պետութեան բոլոր պատասխանատուներուն, որ աչալուրջ հսկողութեամբ գործադրեն որդեդրուած կրօնական ազատութեան օրէնքը եւ սկզբունքը, թոյլ չտան որ ան չահագործումի ենթարկուի այնպիսի գործունէութիւններու ծաւալումով, որոնք վնաս կը բերեն թէ՛ մեր ժողովուրդի հոգեկան ազատութեան եւ թէ՛ մեր Եկեղեցւոյ եւ ազգի միութեան:

Կոչ կ'ուղղենք մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն, անխտիր, մեծաց եւ փոքունց, արանց եւ կանանց, ծերոց եւ պատղաւոյց, որ արթուն եւ մաքուր պահեն իրենց հոգիները եւ թոյլ չտան որ օտարաձայն եւ օտարացնող ազդեցութիւններ, հրապուրիչ խայծերով գործադրուած, եղծեն իրենց քրիստոնէական դարաւոր հաւատքը, զոր իրենց հայրերը պահպանեցին իրենց աչքի լոյսին պէս եւ իրենց արեան: Թող Հայոց «փոքր ածու»ն, այժմ լիովին հայացեալ, հարազատեալ եւ անկախացեալ՝ մնայ անզարտ, Հայոց Եկեղեցին, Մայր Եկեղեցին, մնայ հոգեւոր առողջութեան ազբիւր եւ ողջ Հայաստան աշխարհը ըլլայ Աստուծոյ Թագաւորութեան սեփական բնակատեղի Հայ ժողովրդեան համար:

Կը վերյիշեցնենք բոլորին Պօղոս Առաքեալի ուղեցոյց-պատգամը· «Այսուհետեւ զօրացարուք Տեառնմ եւ կարողութեամբ զօրութեան նորա: Եւ զգեցարուք զպատառազինութիւնն Աստուծոյ... զի կարող լինիջիք ի դիմի հարկանել չարին յաւուրն չարութեան: Եւ իբրեւ զարեցայք ինչ կատարեցիք, հաստատուն կացէք, ըզգեցեալ ձեր ընդ մէջս զմէջս ճշմարտութեամբ, եւ զգիցեալ զզրահսն արդարութեան: Եւ ագուցեալ զոտս պատրաստութեամբ աւետարանին խաղաղութեան: Եւ առէք զպատսարտն փրկութեան եւ զսուսեր Հոգւոյն, որ է բանն Աստուծոյ» (Եփես· Զ· 10-17):

Թող բարձրացեալն Աստուած, իր երկնային իմաստութիւնն ու չնորհը, սէրն ու հաւատքը եւ իր վերանորոգիչ Սուրբ Հոգւոյն զօրութիւնը պարգեւէ բոլորին, Հոգեւորականաց եւ աչխարհականաց, որպէսզի միահամուռ համաձայնութեամբ եւ անխախտելի ու անչեղելի հաւատարմութեամբ, մեր պատմութեան այս վճռական եւ դարձակէտային պահը պատուով կան եւ փառքով արժեւորենք:

Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ յաւէտ օրհնեալ Աստուծոյ եւ ի Մէնչ· ամէն:

հաստատ կապերը, իսլամական յեղափոխութեան արտածումին փոխարէն:

Այդ երկիրը հանդէս կու գայ Ղարաբաղի հարցին խաղաղ լուծման նախաձեռնութիւններով:

Բնականաբար Թեհրանի համեմլի չէն կրնար ըլլալ ո՛չ «մեծն Ադրբեջան»ի ծրագիրները (արեւմտեան Իրանի տարածքին հետ. առանց ատոր ի՞նչ «մեծութիւն»), ոչ ալ «մեծն Թուրան»ի գաղափարը որ մօտիկ անցեալին խրախոյս չէր գտներ, սակայն ներկայիս աւելի ու աւելի մարտական չեչոով կը հնչէ Անդարայի մէջ: Սակայն եթէ հարցը մէկայն չահախնդրութեան վերաբերէր, «իսլամական մոլեռանդ» երկիրը հազիւ բնականոն բարեկամական յարաբերութիւն կը մշակէր պատերազմող քրիստոնեայ Հարնապետութեան հետ:

Անորոշութիւն ու չփոթ կը տիրէ «վանի» Թուրքիոյ նկատմամբ: Իրօք, ան կրօնական պետութիւն չէ: Թրքական զոյգ-պետութիւն գաղափարին անրաժանելի մասն է փանթուրքիզմը: Այդ երկրին իշխանութիւններուն կրօնքին մօտեցումը միշտ ալ չահախնդրական եղած է: Բազմակրնութենէն, որ միտրան պահելու ըսուած էր ցեղային տարբեր խումբեր որոնք օսմանեան նուաճումին ենթարկուած էին, սուլթաններէն Ժ.Դ. դարուն գաղտնի դրաւումէն եաք գառնալով իսլամական աշխարհին տիրակալները, դիմեցին ծայրայեղ անհանդուրժողականութեան: Անցեալ դարձած բանե՞ր են այս բոլորը: Սակայն երիտթուրքերու կարճրզարանին մէջ 1908-էն քրիստոնեական բազմաթիւ խմբակներ գոյութիւն ունէին. երկու հայ գրողներ հեղինակատոր երեսփոխաններ էին: Ատոր հետեւեցաւ 1915 թուականը:

Ծանօթ է որ գոյութիւն ունի ծրագիր մը որուն հեղինակն է Փօլ Կոպըլ՝ ԱՄՆ կարճրդարանին «խորհրդային» ժողովուրդներու հարցերուն խորհդականը, որ ներկայիս ականաւոր մէկ գործիչն է Փռոնեկի Ցոնտ»ին: Այդ ծրագրին հիմնական մասը կը կազմէ Հայաստանէն Ջանգեզուրի շրջանին Ադրբեջանին փոխանցումը: Ատով Հայաստան կը կորսնցնէ 46 քմ.նոց գօտին որով սահմանակից է Իրանի: Ատոր փոխարէն պէտք է բազմաթիւ բարիքներ ստանայ, ինչպէս Ադրբեջանի եւ Թուրքիոյ խոստումները թէ պիտի դադրի Հայաստանի եւ Ղարաբաղի շրջափակումը:

Ան վերջ կը դանէ եւ թէ բանական ապագային: Ռուսաստանէն բաժնուած, իրանեան սահմանէն զրկուած, սեղմուած՝ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի միջեւ, Հայաստան կրնայ չպահպանել իր գոյութիւնը:

Այս պատմութիւնը ունի իր նախերգանքը որ ծանօթ չէ ընթերցողներու լայն զանգուածին: Ջանգեզուրը Ադրբեջանին փոխանցելու ստիպումին առաջին փորձը չէ ասիկա Հայաստանի համար: Ու ծրագրին հեղինակն ալ Փօլ Կոպըլ չէ կոչուիր. ան պատմութեան մուտք գործած է «Լենին» մականունով:

Քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին հայ քաղաքական դէմքերը կապ կը պահէին Դենիկինի եւ Վրանգելի հետ: Բոլշեւիկներու յաղթանակէն եաք Հայաստան հաւանօրէն միանար Ռուսաստանին. պատմութիւնը այլընտրանք չէր ձգած այդ երկրին: Ապստամբութիւնը ծայր առաւ 1921-ին. Ուշեանով որ միշտ լաւ տրամադրուած էր «յեղափոխական» թուրքիոյ հանդէպ, որոշեց Ջանգեզուրը տալ Ադրբեջանին: Ապստամբութիւնը գըլխաւորեց զնդապետ Գարեգին Նժդեհը: Մարդ մը որուն անունն իսկ մինչեւ վերջերս Հայերէն գաղտնի կը պահուէր:

Լենին - Կոպըլեան ծրագրին իմաստին թափանցելու համար անհրաժեշտ է դիտնալ Թուրքիոյ մոլեռանդ քաղաքագէտներուն համար Հայաստանը ոչնչացնելուն կարեւորութիւնը, «Մեծն Թուրան»ի գաղափարը ուղղուած է դէպի Միջին Ասիա ու այդ ուղղութիւնը Թուրքիոյ համար աւելի հեռանկարներ խոստացող է, քան արաբական կամ պալքանեան տարածքները. իսկ Հայաստանը այդ ճամբուն վրայ խոչընդոտ մըն է կոկորդի մէջ մնացած ոսկորի պէս, որ Թուրքիան կ'ստիպէ Թուրքերէն:

Գ. Նժդեհի ապստամբութեան մասին խորհ. պատմագրութիւնը իր տարբերակը ունէր. «Չախչախուած հրոսակներու մնացորդները դուրս չպրտուած էին, Իրանի կողմը»: Արդարեւ, ատիկա եղած էր զնդապետին ջոկատներուն ճակատագիրը, զոր բաժին ունեցան նաեւ հակաբոլշեւիկեան այլ ուժերը. անոնք մարտընչելով նահանջեցին դէպի արտասահման:

Բայց ապստամբութիւնը հասաւ իր նպատակին. տարածքը մնաց հայկական, այնպէս որ ճշմարտանման է այն վարկածը որուն համաձայն ջոկատներուն հեռանալէն առաջ համաձայնութիւն կնքուած էր զոր բոլշեւիկները չհամարձակեցան խախտել:

Գ. Նժդեհի կերպարը կրկին ի յայտ եկաւ Բ. աշխարհամարտին ընթացքին. ան գլխաւորեց «Վերմախտ» հայկական զօրամասերու կազմաւորումը: Ան չունէր համայնավարութեան դէմ պայքարի «վըլասովեան» գաղափարը: Աւելի համեստ էր իր մտադրութիւնը. Անդրկովկաս Հիթլէրի կողմէ գրաւուելէ եաք Հայաստանի մէջ ոստիկանական գործը Ադրբեջանցիները կամ Թաթարները պիտի չկատարէին:

Հիթլէրի հետ գաշինք կնքել ոչ ոքի պատիւ կը բերէ: Բայց իրերը իրենց անուններով կոչենք. Ստալինի հետ գաշինքն ալ մեծ պատիւ մը չէ: Իսկ երրորդ ուժ հանդիսանալ առանց Հիթլէրի հետ համաձայնութեան, իրապէս ոչ ոքի տըրուած էր: Այդպիսի հզօրութիւն կրնային ներկայացնել ժողովրդավար երկիրները, սակայն անոնք, Սոլժենիցինի արտայայտութեամբ՝ «գայլին դիմեցին չուները հեռացնելու համար»:

Այսօրհանդերձ, զնդապետին հարցը անլուծելի էր. Ռուսաստանի պատերազմը տեղի կ'ունենար ու անոր հակառակորդը դառնալ Հայերու մեծամասնութեան համար անընդունելի էր: Գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները զինք առանալով պարտիզաններու կողմը կ'անցնէին:

Ինքը՝ Գարեգին Նժդեհ գերի ինկաւ Գերմանիոյ հետ պատերազմի վերջին օրերուն եւ ենթարկուեցաւ հարցաքննութեան: Ան ամբողջովին ազատ արձակուեցաւ եւ ապրեցաւ Գերմանիոյ մէջ մինչեւ 1955 թուականը: Ան ունեցաւ հանդիպումներ Ամերիկեան հետախոյզներու հետ, որոնք կրնային ըլլալ ԿՀՎ-ի գործակալներ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Գերմանիոյ Դաշնային Հանրապետութեան հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Թուրքիոյ հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Ֆրանսայի հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Անգլիոյ հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Իտալիոյ հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Իսպանիոյ հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Պորտուգալիոյ հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Հոլանտայի հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Պելճիքայի հետախոյզներու հետ: Ան ունեցաւ նաեւ հանդիպումներ Լիխթենշթայն

(Շար· Ա· Էջէն)

կայ զիւղերը: Հայկական ուժերը ամրապնդած են իրենց դիրքերը Պօղոսագոմեր:

***

Հայաստան գարձաւ համաշխարհային թղթատարական Միութեան (ԵՈՒՊՀԻ) անդամ եւ այսուհետեւ դրամական ուղղակի գործարքի մէջ կը մտնէ անոր հետ: Հայաստան կը ստանայ նաեւ տարադրամ՝ թղթատարական առաքումներու վոխարէն, եւ ԵՈՒՊՀԻ մասամբ կը հոգայ հայ քաղաքներու պատրաստութիւնը: Այսպէսով հայկ· առաջին դրոշմաթուղթն ալ կ'ընդունուի կազմակերպութեան անդամ բոլոր երկիրներու կողմէ:

***

Ղարաբաղի Նորութիւններ գործակալութեան համաձայն ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան կոմիտէին որոշումով ստեղծուած է «Լեռնային Ղարաբաղի ձայն» ռատիոկայանը, որու հաղորդումները կը կատարուին ադրբեջաներէնով եւ մասնաւոր պրպէս կը պատմեն ԼՂՀ-ի տարած քրմապաշտպանութեան մասին:

***

Ստեփանակերտի ամբակոծութեանց հետեւանքով, քարձրագոյն ուսումնական հաստատութեանց վերամուտը երկու շաբաթով ուշացած է: Ուսանողները ծաղիկներ գետեղած են զոհ գացած իրենց ընկերներուն դիմանկարներուն առջեւ: Ճարտարագիտական համալսարանն ու մանկավարժական ինսթիտուտը այս տարի միասնաբով կազմած են Ստեփանակերտի Համալսարանը, որ կ'ունենայ չուրջ 300 ուսանող:

***

Առջի օր, փոխ-վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Հայաստանի գծով պատասխանատու Քրիս Հոլ: Տեսակցութեան նիւթը եղած է Հայաստանին 10 միլիոն տոլար մնտեսական օգնութիւն տրամադրելու արձնչուող հարցերը:

***

Վերջերս նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Վրաստանի կանաչներու կուսակցութեան ներկայացուցիչները, գլխաւորութեամբ՝ Վրաստանի բնապահական պետական Յանձնաժողովի նախագահ, կուսակցութեան քարտուղար Զուրաբ Ժվանիայի: Այս վերջինս վրացի եւ միջազգային կանաչներու վրդովումը յայտնած է Հայաստանի հիւլէական-յանի վերաբացման կապակցութեամբ, եւ նախագահին յանձնած եւրոպացի կանաչներու դիմումը: Իսկ Լ· Տէր-Պետրոսեան պատասխանած է թէ կայանին վերաբացման հարցը վերջնական եղր մը չէ ստացած եւ թէ չէզոք փորձագէտներ կ'ուսումնասիրեն այս հարցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ կ'օգտագործուի «այո»ի կողմնակիցներուն կողմէ, որոնց համար նման բաներ չէին պատահեր, եթէ արդէն իսկ կիբարկուէր Մասթրխթի նախատեսած դրամական միութիւնը (Պէնէկովուա): Նախարարապետը վստահեցուց նաեւ թէ ֆրանքին վիճակը լաւ է: Իտալիա, սակայն, չատ ծանր տաղնապ մը կ'ապրի եւ նախարարապետը Սմաթօ տրակոնական միջոցներ ձեռք առաւ մասամբ պեղչելու համար պիւտճէին բացը որ 180 միլիառ լիռի չուրջ կը նախատեսուի 1993-ի համար: Հանդըստեան կոչուելու տարիքը 65-ի պիտի բարձրանայ (այժմ՝ 60), ընկերութիւններու հարստութիւնը տուրքի պիտի ենթարկուի 7 / 1000 համեմատութեամբ եւ տեսակ մը նուազագոյն տուրք պիտի հաստատուի անկախ աշխատողներուն համար: Դեղերու գիներուն 80-էն 85%-ը պիտի վճարուի հիւանդին կողմէ եւլն· եւլն·:

ՊԻՐԼԻՆԻ մէջ վերջ գտաւ Ընկերվարական Միջազգայնականի ԺԹ· համագումարը եւ առաջին անգամ ըլլալով անոր նախագահ ընտրուեցաւ Ֆրանսայի մը, յանձին՝ Փիէր Մօռուայի:

ՊԻՐԼԻՆԻ ճաշարանի մը մէջ, Սեպ· 17-ին 4 քիւրտ պարագլուխներ, դեմոկրատ կուսակցութենէն, որոնք եկած էին ընկերվարական համագումարին մասնակցելու, սպաննուած են 3 հոգինոց խմբակի մը կողմէ: Անոնք խուժած են ճաշարանը, ապա յայղոդած են խոյս տալ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ խիստ աղղարարութիւն մը ըրած է Վրաստանի Ջրասահ նաւու մը հրացանաձգութեան պատճառով: Սեւ ծովու վրայ նաւը որ դաղթականներ եւ արձակուրդէ վերադարձողներ կը փոխադրէր գնդացիրի բռնուած է, Օդոստոս 27-ին: Վրաստան կը հերքէ որեւէ պատասխանատուութիւն եւ Աբխազներու կը վերագրէ պատահածը, ըսելով թէ այդ ձեւով կ'ուզեն խանգարել ռուս-վրացական խաղաղութեան համաձայնադիրը Սեւ ծովու վերաբերեալ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի մէջ կռիւները սաստկացած են տապալած նախագահին կողմնակիցներուն եւ կեռիլլերոսներուն միջեւ (այս վերջինները կը ներկայացնեն իսլամական վերածնունդի ղօրաւոր կուսակցութիւնը եւ պահպանողական համայնավարները):

ԸՆՏՐԱՊԱՁՔԱՐի վերջին օրերուն, Լը Փէն իր մասին խօսեցնել տուաւ բաւական իրարանցում ստեղծելով Թէ-էֆ-1-ի յայտագրին ընթացքին, Զորեքշաբթի (Սեպ· 16), երբ մաքերու փոխանակութեան ընթացքին յանկարծ յայտարարեց·· «այս ամբողջը ծրագրուած էր ընտրապայքարի չրջագծային մէջ», անդրադառնալով նախագահին չաղանակագեղձի գործողութեան թուականին եւ խլիրդին յայտնութեան: Ներկաներէն ոմանք գայթակղած ձգեցին դուրս ելան, ինչպէս՝ Լ· Ֆապիուս, Լաժուանեի, Քրիվինի, Ֆիթերմանի, որոնց կը հետեւէին Էլիզապէթ Կիկու եւ ուրիշներ: Մնացողները իրենց վրդովմամբ կը յայտնէին: Սիմոնն Վէյլ՝ «ձեր խօսքերը ամօթալի են» կ'ըսէ, մինչ ապօփար, փաշիստ եւ այլ խօսքեր կը լսուին: Պերնար Քուշնէր ալ կ'ընդվզի·· «Չէ՞ք ամչնար ձեր խօսքերէն», բայց պատասխանը չուշանար·· «դադրեցէք բարոյականի դասեր տալէ անդադար, դուք որ արհեստաւոր գիմութեան վաճառորդ մըն էք եւ կը մսխէք հարկատուներու դրամը»··· ու կը շարունակուի նոյն ոճով: Եւ Լը Փէն չի հրաժարիր իր վերագրումներէն ու յաջորդ առաւ ալ կը կրկնէ·· «կարելի չէ հաւատալ որ նախագահը յանկարծակի չաղանակագեղձի խլիրդ ունենայ, որ ատիպողական գործողութիւն պահանջէ: Քաղաքական արարք մըն է»:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վերժին Գորգիկեան 500 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, իր ամուսնոյն՝ Պօղոս Գորգիկեանի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի եւ Արժանթէօյի «Ակնուն» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ըստացած է Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեանէ 500 Ֆր·, ընկերուհիներ Ժագլին Պապիկեանի եւ Անժել Թարտիէօյի յիշատակին:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Հ· Բ· Ը· Մ· – ՄԱՐՍԷՅԼ

1992-93 տարեշրջանի հայերէնի մէօրեայ դասընթացքները՝ 5 - 12 տարեկան աշակերտներուն համար կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 17·30, Հ·Բ·Ը·Մ·-ի սրահին մէջ՝

327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

Արձանագրութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել·-

91· 93· 54· 52 կամ՝ 91· 78· 43· 33 թիւերուն:

17-ին 4 քիւրտ պարագլուխներ, դեմոկրատ կուսակցութենէն, որոնք եկած էին ընկերվարական համագումարին մասնակցելու, սպաննուած են 3 հոգինոց խմբակի մը կողմէ: Անոնք խուժած են ճաշարանը, ապա յայղոդած են խոյս տալ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ խիստ աղղարարութիւն մը ըրած է Վրաստանի Ջրասահ նաւու մը հրացանաձգութեան պատճառով: Սեւ ծովու վրայ նաւը որ դաղթականներ եւ արձակուրդէ վերադարձողներ կը փոխադրէր գնդացիրի բռնուած է, Օգոստոս 27-ին: Վրաստան կը հերքէ որեւէ պատասխանատուութիւն եւ Աբխազներու կը վերագրէ պատահածը, ըսելով թէ այդ ձեւով կ'ուզեն խանգարել ռուս-վրացական խաղաղութեան համաձայնադիրը Սեւ ծովու վերաբերեալ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի մէջ կռիւները սաստկացած են տապալած նախագահին կողմնակիցներուն եւ կեռիլլերոսներուն միջեւ (այս վերջինները կը ներկայացնեն իսլամական վերածնունդի ղօրաւոր կուսակցութիւնը եւ պահպանողական համայնավարները):

ԸՆՏՐԱՊԱՁՔԱՐի վերջին օրերուն, Լը Փէն իր մասին խօսեցնել տուաւ բաւական իրարանցում ստեղծելով Թէ-էֆ-1-ի յայտագրին ընթացքին, Զորեքշաբթի (Սեպ· 16), երբ մաքերու փոխանակութեան ընթացքին յանկարծ յայտարարեց·· «այս ամբողջը ծրագրուած էր ընտրապայքարի չրջագծային մէջ», անդրադառնալով նախագահին չաղանակագեղձի գործողութեան թուականին եւ խլիրդին յայտնութեան: Ներկաներէն ոմանք գայթակղած ձգեցին դուրս ելան, ինչպէս՝ Լ· Ֆապիուս, Լաժուանեի, Քրիվինի, Ֆիթերման, որոնց կը հետեւէին Էլիզապէթ Կիկու եւ ուրիշներ: Մնացողները իրենց վրդովմամբ կը յայտնէին: Սիմոնն Վէյլ՝ «ձեր խօսքերը ամօթալի են» կ'ըսէ, մինչ ապօփար, փաշիստ եւ այլ խօսքեր կը լսուին: Պերնար Քուշնէր ալ կ'ընդվզի·· «Չէ՞ք ամչնար ձեր խօսքերէն», բայց պատասխանը չուշանար·· «դադրեցէք բարոյականի դասեր տալէ անդադար, դուք որ արհեստաւոր գիմութեան վաճառորդ մըն էք եւ կը մսխէք հարկատուներու դրամը»··· ու կը շարունակուի նոյն ոճով: Եւ Լը Փէն չի հրաժարիր իր վերագրումներէն ու յաջորդ առաւ ալ կը կրկնէ·· «կարելի չէ հաւատալ որ նախագահը յանկարծակի չաղանակագեղձի խլիրդ ունենայ, որ ատիպողական գործողութիւն պահանջէ: Քաղաքական արարք մըն է»:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. présente

MARTINE HOVANNESSIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage

LE LIEN COMMUNAUTAIRE

Trois générations d'Arméniens

le Vendredi 25 Septembre à 20 h 45

Exposé, débat, signatures

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՄԻՒ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱՐԺՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուելի Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր· Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ· Եորկանճեանի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հատաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու չուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ չրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Ծանօթ·· կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

LE COMITE DE PARIS
de
L'UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE

vous invite au

forum-étudiants

le Mercredi 23 Septembre à 20 h 30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

AVEC LA PRESENCE EXCEPTIONNELLE DE

PAUL MUNCHEN

(Directeur des relations commerciales de la Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion CLT)

THEMES :

— Le paysage audiovisuel / L'approche Radio-Télévision

— Comment fonctionnent la radio; la télévision

— Les problèmes légaux

— Les relations et les problèmes avec les pouvoirs publics

— Les métiers de la télévision

— Les éléments de réussite dans les métiers de la communication.

RESERVATION OBLIGATOIRE au 45 20 03 18

(Les réservations se feront dans la limite des places disponibles. Nous vous prions de bien vouloir préciser le nombre de places réservées au plus tôt pour nous permettre de satisfaire vos demandes).

— Entrée libre —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած այցելութիւնը՝ Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 8-ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend:

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel . aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
MARDI
22 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.890 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.890

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԿ

ԱՅՕ 51,01%
ՈՉ 48,99%

ԽԵՂՃՈՒԿՐԱԿ «ՅԱՂԹԱՆԱԿ» ՄԸ

Երբ խորհինք թէ «այո»ի կողմնակիցներն էին իշխանութեան կոզքին ընդդիմութեան հոսանքները (ԻԻ - ՏԷ - ԷՖ-ը լքած, ԷՄ - ՓԷ - ԷՄ-ը՝ երկդիմի եւ միայն ոչխաւոր պարագլուխներով) նաեւ քաղաքական կարեւոր դէմքեր ինչպէս Պառ, Ղալամիւր, Սիմոնն Վէյլ, կանաչներու մէկ մասը եւ շատեր, շատեր ու այս ամբողջը միասին եւ այսքան աղմկոտ ընտրապայքարէ մը ետք միայն 51·01%-ի կը հասնի «այո»ներու թիւին համեմատութիւնը, ոչ միայն յաղողութեան մասին պրելի չէ խօսիլ, այլ դրեթէ՝ պարտութեան:

Ճիշդ է որ «ոչ»ի պայքարը աւելի կանուխ ճամբայ ելաւ, մինչ «այո»ի կողմնակիցները օգոստոսեան արեւէն կ'օգտուէին, բայց եւ այնպէս արդիւնքը իսկապէս տխուր պատկեր մը կը պարզէ եւ կը հաստատէ, եթէ հարկ էր, որ այս ազգային հարցը պէտք է լուծուէր խորհրդարանով եւ ոչ՝ հանրաքուէով:

Մանակցութիւնը բաւական գոհացուցիչ է, քանի կը հասնի 70,85%-ի: Կիրակի, ժամը 20-ին, հարցախոյզի հիմնարկները «այո»ին աւելի քաջալերական յաղողութիւն մը նախատեսած էին, մօտ 58%-ով, բայց, ժամէ ժամ երբ կը հասնէին արդիւնքները, պատկերը կը փոխուէր նոյնիսկ «ոչ»ը գլուխը կու գար, վերջոյ մեծ քաղաքներն էին, գլխաւորաբար Փարիզը որ կացութիւնը ծայրը պրլին պիտի փրկէր: «Ոչ»ի չրջաններն ի հարաւը (գլուխն ըլլալով Մարսէյլը), Նորմանտիա, եւ ամբողջ կեդրոնը, գիւղական Ֆրանսան: Ամէն պարագայի մէջ, թէ նախագահը եւ թէ ընդդիմադիր պարագլուխները ինչպէս Ժիսքար, Շիրաք, Պառ, Ղալամիւր, Ժիւպէ տկարացած դուրս կ'ելլեն այս հանրաքուէէն եւ յստակ կը դառնայ որ առանց այդ ընդդիմութեան ալ, Միթերան բնաւ պիտի չկարենար այս պզտիկ «այո»ն ալ ձեռք ձգել: Ն. Հանրապետութեան (1958) պատմութեան մէջ, այսքան ցած համեմատութիւն երբեք չէ եղած «այո»ի համար (1969-ին Պոմպիտու, «ոչ»ը յաղթած էր 52,41%-ով):

Վերջնական արդիւնքները չյայտնուած իսկ, նախագահ Միթերան կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ, որու սկիզբը չեչտեց թէ Սեպ· 20-ը կարեւորագոյն օրերէն մէկն է Ֆրանսայի պատմութեան, որովհետեւ Ֆրանսա ոչ միայն իր ապագան կ'ապահովէ, այլեւ կ'ամրապնդէ իր ապահովութիւնը եւ խաղաղութիւնը աշխարհի մէկ չրջանին մէջ, որ պատերազմի բեմ է: Շրջարկայութիւն յայտնեց Ֆրանսացիներուն որոնք «այո» ըսած են, կրկնեց ինչ որ ընտրապայքարի սկիզբն ըսած էր, այսինքն՝ ոչ յաղթական կայ, ոչ ալ պարտուած: «Ոչ»ի չատագով քաղաքական պարագլուխները կը չեչտեն թէ կարելի չէ հպատակ չառնել «ոչ»երու թիւը: Լը Փէնի համար Ֆրանսա ճակատամարտ մը կորընցուց, բայց ոչ՝ պատերազմը: Սէկէնի համար մեծ յոյս մը ծնած է, Փասքուա կրած երկու Ֆրանսացիի վրայ մէկը լսած է պիրենք, Մառէ կը յայտարարէ թէ երկրին աշխոյժ ուժերն են, յառաջդիմութեան ուժերը, որոնք իր տարողութիւնը տուած են «ոչ»ին: «Այո»ի չատագովներն ոմանք չեն կրնար չխոստովանիլ թէ նոյնպէս կացութիւնը:

Այս արդիւնքէն ուզեն-չուզեն գոհ են Ֆրանսայի ընկերակիցները, որոնք նոյնպէս մտահոգ էին: Բայց, պարզուած բուն պատկերն այն է որ Ֆրանսան երկուքի բաժնուած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՌՄԲԱԿՈՇՈՒԹԻԻՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ ՄԱՃԿԱԼԱՇԷՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻԾ

Բազմաթիւ զոհեր կային չաբաթավերջին Մարտունիի չրջանը (Մաճկալաչէն) եւ կացութիւնը չատ ծանր էր Լաչինի:

Երկուչաբթի առաւու երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն Մաճկալաչէն 16 մեռեալ կար եւ աւելի քան 10 վիրաւոր: Բուռն ռմբակոծութեան ենթարկուած էր Ստեփանակերտ եւ մեծ վնասներ կային, բայց զոհերու թիւը դեռ ծանօթ չէր: Ցիչենք նաեւ որ Երկուչաբթի, Սեպ· 21-ը, «ոչ-աչխատանքային» օր է, քանի անկախութեան առաջին տարեդարձն է:

Լաչինի գծաի վրայ յարձակումները չատ զանգուածային են վերջին օրերուն եւ հոն ալ երեք մեռեալ կար: ԹԱՕ զօրածակալութեան համաձայն, կիրակի օր, Ադրբեջան վերջնագիր մը տուած է Հայաստանի, որ 48 ժամէն Ղարաբաղէն հեռացնէ զինուորական իր բոլոր ուժերը Լաչինի ճամբով: Աւելցուցած է որ անցքը կ'երաչխաւորեն ... : Երկուչաբթի առաւու, Երեւանի իչխանութիւնները Մոսկուայի հեռատեսիլէն տեղեկացած էին այս վերջնագրին, բայց, իրենք ոչինչ լսած էին:

Հայ - ադերի հանդիպում մը նախատեսուած էր Նախիջեւանի սահմանը: Հայաստանի կողմէ կը ներկայանար Արա Սահակեան:

Քոթիտիէն տր Փարի (Սեպ· 21) մեր տեսած օրաթերթերէն միակն էր որ անկիւն մը չնորհած էր Ղարաբաղի եւ կ'ըսէր թէ ըստ Ղարաբաղի Մորհրդարանի մամուլի սպասարկութեան 400 մեռեալ կար չարաթավերջի բուռն բախումներու հետեւանքով: Թերթը կ'արձագանդէր նաեւ Ադրբեջանի վերջնագրին:

Շարաթավերջին եւ առաջ ալ ռմբակոծութիւնները չեն դադրած սահմանամերձ չրջանները՝ Գորիս, Կապան, եւ չրջանի գիւղերը: Ազարակ՝ երկու մեռեալ կայ եւ ութ վիրաւոր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԱԽԱԳԱՀԸ կոչ ըրած է Քիւրտերուն, որ վար դնեն զէնքերը: Սեպ· 16-ին է «աչխատանքի ժողովրդական Կուսակցութեան» երեք քիւրտ երեսփոխաններու հետ խօսակցութեան մը ընթացքին, որ էօզալ հրաւիրած է ՓՔՔ-ի անչաոոդականները զինաթափ ըլլալ եւ աւելցուցած է՝ «այն ատեն քայլեր կրնան առնուիլ» քրտական հարցը կարգադրելու համար: «Քանի մը առաջարկներ ունիմ, բայց չեմ կրնար քօղազերծել ներկայ հանդրուանին եւ կը չանամ օգնել կառավարութեան՝ այդ հարցին մէջ»:

ԳԱԳՐԱՅԻ մէջ (Աբխազիա) հակավրացական ահաբեկչական արարք մը դրծուած է: 6 զինուոր մեռած է եւ 15 ուրիչներ ալ վիրաւորուած են, երբ այն հանրիչները ալ վիրաւորուած են, երբ այն հանրակառքը, որու մէջ տեղ դրուած էին, արխազ կեռիլլաներու թակարդը ինկած է լեռնային չրջան մը: ԹԱՕ-ի համաձայն արխազ մարտիկներուն միացած էին Կովկասի ժողովուրդներու Համադաչնակցութեան զինուորեաները: Այս կազմակերպութիւնը չէչէն է գլխաւորաբար: Ուրբաթ օր, Վրաստանի Պաչտպանութեան նախարարը բուռն բողոք մը բարձրացուցած է Ռուսերուն դէմ, որոնք ամբաստանած էին Վրաստանը որ ռուս զինամթերք գործածած է Աբխազներուն դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ. պաչտպանութեան երկու համաձայնագրեր ստորագրած են, Սեպ· 18-ին, Անդարա: Մէկը կը վերաբերի զինամթերքի չուրջ տեղեկութիւններու փոխանակութեան, միւսն ալ թնդանօթի եւ հրասայլերու թուռէլներու չինութեան: Զինամթերքի պայմանագրութիւնը կը վերաբերի 515 թընդանօթի գնման եւ չինութեան, ընդհանուր ծրագրի մը չրջագծաին մէջ, որ 582 միլիոն Ֆր·ի կը հասնի:

ԲԱՆՏԱՊԱՀՆԵՐՈՒ գործադուլը կը չարունակուի մեծամասնութեամբ եւ որովհետեւ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԺԱՄԱՆԵՑ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ («Յառաջ»). -

Շարաթ, Սեպ· 19-ին, կէսօրէ յետոյ, Նիւ-Եորքի Քենետի օդակայանը ժամանեց Հայաստանի Հանրապետութեան նախադահը՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան· չուրջ 200 Հայեր գինք դիմաւորեցին: Կային նաեւ օտարներ, որոնց կարգին Միացեալ - Նահանդներու Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը: Կարճ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին Հանրապետութեան նախագահը ներկայացուց ՄԱԿ-ի մօտ հայկական պատուիրակութեան ներկայացուցիչ՝ Ա. լեք Ադրամանեան: Նախագահին յարի պաշտօնատար մարդիկներուն մէջ կային Հ·Բ·Ը·Մ·-ի նախագահ Տիկին Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան, Արմէնիոն Էսմմալիի նախագահ՝ Հրայր Յովհաննեան:

Ապա, խօսք առնելով Լ· Տէր-Պետրոսեան յայտնեց թէ իր այս այցելութիւնը երրորդն է, զոր կը կատարէ Միացեալ - Նահանդներ: Առաջին այցելութիւնը պաշտօնական բնոյթ չունէր եւ այդ պատճառաւ աւելի լայն ժամանակ ունեցաւ չխօսելու ներ ունենալու Ամերիկայի հետ: Երկրորդ այցելութիւնը, որ պաշտօնական հանդամանք ունէր եւ նուազ ժամանակ ունեցաւ հանդիպելու հայ գաղութին: Այդ այցելութեան ընթացքին ընդունելութեան նախագահ Պուչի կողմէ եւ տեսնուեցաւ այլ անձնաւորութեանց հետ: Իսկ այս այցելութեան բուն նպատակն է ՄԱԿ-ի ազդաժողովի նոր նստաչրջանին ելոյթ ունենալ: Առաջին անգամն է, ըսաւ Լ· Տէր-Պետրոսեան, որ նման պատիւ կ'ընկալայ Հայաստանի:

Նախագահը ներկաներուն ներկայացուց իրեն ընկերացող պատուիրակութեան անդամները· Արտաքին նախարարին կցորդ՝ Արման Նաւասարդեան, նախագահին անձնակազմին պետը՝ Շահէն Գարամանուկեան, մամուլի քարտուղար՝ Ռուբէն Շուկարեան, խորհրդական Նիկոլ Շահգալդեան, երկու օդնականներ եւ երկու թիկնապահ: Նախագահը աւելցուց թէ պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան:

Ընդունելութեան ատարին, նախագահը իր չքախումբով եւ առաջնորդութեամբ ոստիկանախումբին ուղղուեցաւ Նիւ-Եորքի չքեղ հիւրանոցներէն՝ Ս· Ռեժիս, ուր կը մնայ իր կեցութեան ընթացքին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՂՕԹԵԼ ԳԻՏԷ՞

Կը զարմանանք ու կ'ընդվզինք, տեսնելով որ Հայաստանի անկախութիւնը ի՛նչ դիւրին մսխելի դրամագլուխ մը կը նկատուի յաճախ· տասնամեակներ ամբողջ աւուր երազով օրօրուելէ ետք, այսօր երբ իրականութիւն դարձած է ան, ի՞նչպէս ընդունիլ որ ճառերու մէջ իսկ չպահպանուի աւուր արժէքը:

Ափսոսալին այն է որ զարմանքի ու ընդվզումի առիթ կու տան նաեւ անոնք որոնցմէ իրաւունք ունէինք սպասելու ամէնէն բծախնդիր կցուածքը:

Սակայն, ե՞րբ համընկած են մեր ակնկալութիւնները ու իրականութիւնները ամենալաւլոյ մակարդակէն մինչեւ անկարեւոր մանրամասնութիւն որ անկախութեան ըմբռնումին վերաբերող մարգն ալ բացատրութիւն չկազմէր···: Այս մասին վերջին ապացոյց մը ունեցանք Հայաստանի Արտաքին նախարարին Պոլիսի մամուլի ասուլիսով:

Քաղաքական դէմքի մը արհեստավարժ բառամթերքին մէջ կրնա՞ր տեղ ունենալ «բախտ», «բախտաւորութիւն» կամ «Աստուած» եզրերը: Արեւմուտքի, արեւելքի, հիւսիսի, հարաւի օրինակներով, կը կարծէինք թէ վճռական «ոչ»մըն էր այս հարցումին պատասխանը· յատկապէս անձնաւորութեան մը պարագային, որուն վրստահուած է Հայաստան կոչուած փոքրիկ նաւակը անվտանգ դէպի թիրախը առաջնորդել միջազգային քաղաքականութեան ամեհի փոթորիկներուն ընդմէջէն: Մինչդեռ Ր· Յովհաննէսեան անտարբեր՝ այս բաներուն, ամենայն հանգստութեամբ Աստուծմէ տրուած բախտ ու բախտաւորութիւն նկատեց նոյն դարուն մէջ երկրորդ անգամ անկախութիւն ունենալու երեւոյթը···:

Այս մտայնութեամբ, այլեւս պէտք չէ յուզումի կամ անձկութեան մատնուիլ Ղարաբաղի մէջ հողային կորուստներու, գաղթականներու բազմութեան, անոնց տառապանքին, Հայաստանի տնտեսական ու քաղաքական տագնապներուն ու անյաջող որեւէ քանի պատճառով· ի՞նչ ընել երբ Աստուած երկրորդ անկախութեան բախտին չէ ընկերացուցեր տնտեսական բարօրութիւնը, պատերազմի յաղթանակը ու քաղաքական յաջողութիւնները:

Այս կեցուածքը ինծի կը յիշեցնէ Անատոլուի գիւղացիին ճակատագրապաշտութիւնը որ ամէնէն անհամակերպելի մահն անգամ կը դիմաւորէ «Աստուած տուաւ, Աստուած առաւ» տարազով, անգիտացած՝ գիտութիւն, բժիշկ, դեղ ու նման այլ եզրեր:

Այսքան փխրուն հիմերու վրայ դրուած տեսնելէ ետք մեր բ· բախտաւորութիւնը, մարդ կը տարուի հարցնելու թէ արդեօք գոնէ նախարարը աղօթել գիտէ՞ որպէսզի խնդրէ Աստուծմէ որ վաղը ուրիշ երեւոյթներ ալ բախտի, բախտաւորութեան բացակայութեամբ, կամ աստուածային կամքով բացատրելու հարկին տակ չգտնուինք···:

Թ· ԱՐՓԻ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ՝ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Շարաթ իրիկուն, Սեպ· 19-ին, Վալանսի Հ·Մ·Ը իր դաչտին վրայ 2-1 պարտութեան մատնեց իր զօրաւոր մրցակիցին՝ Քաննի: Եօթը խաղերէ վերջ Վալանս արհեստավարժներու Բ· դասակարգի Ա· խմբակի 6-րդ դիրքը կը բաժնէ Քաննի եւ Սէտանի հետ, որոնք 8-ական կէտ ունին:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանէն հասած լուրերու բնոյթն ու անոնց զուտ հետաքրքրութիւնը մեծապէս պայմանաւորուած են Ղարաբաղով։ Առիկա անշուշտ չի նշանակեր թէ հայաստանեան ճակատին այլ մարզերը արձանագրելու արժանի տուեալներ չունին։ Մամուլի հատ ու կենտ նշումներ եւ մանաւանդ այցելուներու վկայութիւններ յաճախ կը սեւեռէին ներքին կեանքին մասին արտայայտուած դժգոհութիւններու. անոնց գլխաւոր մասը կը վերաբերէր տնտեսական կացութեան. ժողովուրդին գնելու կարողութեան ու չուկայի դիներուն միջեւ ոչ թէ օրէ օր, այլ ժամէ ժամ անդունդը կը խորանար ու չատ չատերու սեղաններէն երկար ժամանակի համար կը բացակայէին միսը, պըտուղը եւլն.։ Այս կացութեան մէջ վերջին ու ծանրագոյն հարուածը կը նկատուէր հացի տաղնապը որ կատարեալ խուճապ ստեղծած էր ժողովուրդին մօտ. ամառը անցած էր արդէն ու ցուրտին անխուսափելի ու փորձուած հետեւանկարին հետ տանելի ըլլալու ամէն հանգամանքէ զուրկ էին հացի հերթերը։ Այս վերջին պարագան դառնութեան չեչտ մըն ալ կ'ունենար երբ հացի տաղնապը բացատրելու ջանքը ալիւրի չդոյութեամբ չէր սահմանափակուեր ու կը խօսուէր նաեւ չահատակութիւններու, մաֆիական գործունէութեան մասին։

Հայաստանի ներքին կեանքին գլխաւոր մէկ այլ ցաւն ալ յանցագործութիւններու մեծցող համեմատութիւնն էր. այս պարագան մտահոգիչ էր անով որ զինեալ անհակակշռելի տարրերու ներկայութեան կը վկայէր, քանի որ յանցագործութիւններու չախչախիչ մեծամասնութիւնը զինեալ արարքներէ կը բաղկանար։ Ամէն վերադարձող, ամէն սրտցաւ արտայայտութեան կ'ընկերանար բնականօրէն «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու չարանը։ Եւ աւելորդ է ըսել թէ դուրսէն դիտողին համար անկարելի էր գոհացուցիչ պատասխան գտնել անոնց։

«ՌԱԿ»ի պաշտօնաթերթ «Ազգ» օրաթերթը (օրաթերթ՝ Սեպ. 1-էն ի վեր) Սեպ. 4-ի թիւին մէջ համառօտ անդրադարձ մը կու տայ փչուռ այս հարցերու բնագաւառի գլխաւոր պատասխանատու՝ Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի նախորդ օրուան մամուլի ասուլիսէն։

Այդ անդրադարձին մէջ բան չըսուիր տնտեսական սուր կացութեան մասին։ յայտնապէս, ուշադրութեան կեդրոնը դրուած են յափագործութիւնները ու չարաշահումները։ Առաջինին մասին նախարարին կեցուածքը, տպաւորութիւններով փոխանցուած նեղութիւնը չի բաժներ. երկրին ներքին գործերու մարզը այնքան աղէտալի եւ անկառավարելի չի նկատեր, որքան չատ ու չատ այլ մարզեր։ Դժուար է դիտել որ այս դիրքորոշումը որոշ հանգստութիւն մը կու տա՞յ տաղնապած տեղացիներու, թէ միայն կը ծառայէ անկառավարելի այլ բնագաւառներու մասին կարծիքները վատթարացնելու։ Ամէն պարագայի մէջ, Վ. Սիրադեղեանի պարզած պատկերն ալ հակառակ ջանքին, մխիթարական ըլլալու մեծ տուեալներ չունի. այս տարի յանցագործութիւնները աւելցած են 47 տոկոսով. ասոր հետ պէտք է նկատի ունենալ այն կէտը որ աւելցած է նաեւ «բացայայտուած յանցագործութիւններ»ու թիւը։ Զարագործութեան յաւելումի պատճառը նախարարը կը բացատրէ բնակչութեան մօտ զէնքի քանակութեան աճով։ Կ'ըսէ թէ 300-400 զէնք դրաւուած է, սակայն առիկա բան չի փոխեր ընդհանուր պատկերին։

Իսկ աւելի վտանգաւոր կը նկատէ Վ. Սիրադեղեան, մաֆիային դոյութիւնը երկրին մէջ. կ'ըսէ թէ 10-15 նման կառոյցներ կան որոնց դէմ պայքարը չատ դժուար է ներկայ պայմաններով։

Յայտնապէս Երեւանի մասին վիճակումներու հիմնական նիւթերէն մէկը կ'ըլլան մայրերուն վրայ հաստատուած սեղան - խանութները ուր սկզբունքով արտասահմանեան ապրանք կը ծախուի, արտասահմանեան դիներով։ Ցաճախակի են անոնց դէմ բարձրացած բողոքները որոնց մէջ դժգոհութիւն կը յայտնուի նաեւ իշխանութեան դէմ ու մանաւանդ քաղաքապետութեան ու ներքին գործերու վարչութեան։ Նախարարը կ'ըսէ թէ հարկը չի տեսներ պայքարելու այդ ձեռներէցներուն դէմ ,որոնք մեծամասնութեամբ երիտասարդներ են, այլ ամէն ձեւով կը փորձեն փողոցային օրէ օր կարգաւորուող այդ առեւտուրին եկամուտները ծառայեցնել համազգային խնդիրներու եւ մանաւանդ պաշտպանութեան։

Նշուած սա համառօտ կէտերուն սըրբագրութեան համար նախարարը անհրաժեշտ կը նկատէ Ներքին նախարարութեան մէջ քաղաքային եւ կառոյցի փոփոխութիւններ կատարել. իր կարծիքով «հին քարերի անցեալը խիստ խոցելի է» եւ «հին կառոյցներում նոր քարերը չատ արագ կը վճանան»։

Կայ վերջապէս նիւթական միջոցներու հարցը որով միայն կարելի են այս եւ աշխատանքի ձեւի այլ փափաքելի փոփոխութիւնները։ Ի՞նչ արդիւնաւոր աշխատանք կարելի է յաւնալ ապահովութեան պաշտօնեայ մը որ ընդամէնը 1200 ռուբլի աշխատավարձ կը ստանայ։ Եւ ծանօթ են Հայաստանի կարելիութիւնները։ Կեդրոնական հզօր իշխանութեան մըն ալ բացակայութեան, ի՞նչպէս մտածել օրինակ, կաշառակերութեան դէմ ազդեցիկ պայքարի մասին, ալ ո՛չ մնաց մաֆիային...։

Եւ ըսել որ գլխաւորաբար Ղարաղի պատերազմով ծանրացած հայաստանեան առօրեային մէջ, ամէն օր չէ որ ներքին հարցերը մամուլի էջեր կամ սիւնակներ կը զբաւեն։ Հայաստանի իշխանակներ կը զբաւեն։ Հայաստանի իշխանութեան ու ժողովուրդին համար տոկունութեան ու ժողովուրդին համար տոկունութեան ու ժողովուրդին համար տոկուն

մոքին բարձր, շատ բարձր մակարդակը եւ ասոր անհրաժեշտ կառոյցին առհասարակ գոյութիւնը՝ կրթական օճախներ, գիտական կեդրոններ, նորեր յառաջդեմու լայն կարելիութիւններ եւայլն: Հետեւաբար, Հայաստան պէտք է դառնայ վաստօրէն բարձր թէքնոլոժիք ունեցող երկիր: Ասոր համար նախապայման է օտար դրամագլուխի ներմուծումը՝ արտադրութիւն-արտածում հրճանակով:

Յատկապէս այս մարզին մէջ Սփիւռքի դերը պարտի մեծ ըլլալ:

Ակադ. Ա. Քուչուկեան.- Այսպէս նկատուած «անցումի շրջանը», իւրայատուկ նախկին Սորհ. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւններուն համար, իր երեսը կը պարզէ նաեւ Հայաստան: Առաջի՝ առանձնայատուկ հարցեր, - Ղարաբաղ, աղէտի գօտի, գաղթականներու խնդիր, որոնք կը պահանջեն արտակարգ «միջոցներ», յատկապէս «աղբիւրներ»: Քառապատիկ: Այսուհանդերձ, այս եւ այլ իրողութիւններ պատճառ չեն կրնար նկատուիլ թեւաթափութեան: Ի՞նչ կը նշանակէ· այն որ մենք պարտաւոր ենք հինգ, տասը մտածել՝ մէկ դարձել, մեր բոլոր մտաւոր կամ ո՛չ ուժերը լարելով: Յատկապէս, միտանական կեցուածքով:

Ա.Քուչուկեան ձգտեցաւ ցոյց տալ լուծումներու յանգող ուղին, կեդրոնանալով մասնաւորաբար իր գլխավարած Երեւանի Մաթեմատիկական մեքենաներու կրկնենք՝ ընդհանրապէս՝ համակարգիչներ)առաջադրութիւններուն վրայ: Ակադեմ. Սորհ. Միութեան մէկ քանի գլխաւոր կեդրոններէն մէկն է (կը մտածենք լսել՝ երեքէն մէկը՝ մեծ համակարգիչներ Մոսկուա, Մինչինը՝ Մինսկ, փոքրերը՝ Երեւան): Անհրաժեշտ նկատեց նշել, որ վերջին 30 տարիներուն նախկին Սորհ. Միութեան համակարգիչ մեքենաներուն մօտաւորապէս կէսը մշակուած եւ նախագծուած է Հայաստան: Միայն մէկ մասն է արտադրուած մեր երկրին մէջ, քանի չենք ունեցած համապատասխան արտադրութեան գործատուներ: Կեդրոնանալով այս հիմնարկին վրայ, ըսաւ թէ, հոն կ'աշխատին շուրջ 3.200 բարձր որակի ճարտարապետներ եւ մօտաւորապէս այդքան ալ բանուորներ ասոր կից գործատունը: Իսկ էլեկտրոնիկ միւռոտրամի արտադրութեան մէջ՝ մօտաւորապէս 10.000 հոգի: Հիմա, որ լուծուած է Սորհ. Միութիւնը եւ ամէն Հանրապետութիւն իր ուրոյն նպատակները կը հետապնդէ, եւ մեր Հանրապետութիւնը ի վիճակի չէ պատուէրներ-ապրանքներ տալու, մենք, իրաց այս վիճակին մէջ անդամալոյծ մարզու պատկեր կը պարզենք: Անկախութիւնը լաւ բան է, միայն անիկա պէտք է խարսխի տնտեսական ամուր հիմերու վրայ, այլապէս մենք կը դառնանք «պազութ», ասոր կամ անոր հարկատու: Մեր վիճակի միտքը կը տարբալուծուի՝ արտագաղթ եւ այլ: Այս մէկը մենք կը մերժենք ընդունիլ: Ահա թէ ինչո՛ւ համագործակցութիւնը Սոֆիա - Անթիլոլիսի ճամբով Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ, ա՛յլ զարգացած թէքնոլոժի ունեցող երկիրներու հետ եւս, կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Հայաստանի համար: Յիշեցուց, թէ ներկայիս մեր հայրենիքը ունի մեծ տարածութեամբ եւ կարելի յարմարութիւններ բովանդակելու տարողութեամբ կառոյցներ, որոնք «պարապ» են: (Օրինակի համար մատնանշեց, - 80.000 քառակուսի մեթր տարածքով կառոյց, որ «կը սպասէ» օգտագործուելու):

Եզրակացութիւն: Մեր մասնագիտական միտքը պէտք է չարունակէ զործել· պէտք է բանի տնտեսութեան «մեքենան»· մեր մատուր աշխատոյժը պարտի զբաղեցնել միշտ աշխոյժ վիճակի մէջ: Ուրեմն՝ նիւթական ներդրում՝ էլեկտրաժի կանոնաւոր մատակարարում· արտադրութիւն, բարձր որակ ունեցող եւ միջազգային չուկայի պահանջներու գոհացում տուող այլատեսակ սարքերու: Արտածում:

Ա.Քուչուկեան, «Կոր սեղան»ի չրջանակին մէջ, նախագահին հրաւիրով, եղան չարք մը հարցումներ: Կարդ մը պատասխաններ.-

- Օրէնքներու ամբողջ թղթածրար մը պատրաստ է: Ապահովաբար այս աշնան կը վաւերացուին: (Յայսօր մէկը միայն վաւերացուած է՝ սեփականաշնորհումի օրէնքը):

- Հիւլէակայանը վերաբանալու կամ ո՛չ հարցը, անկախած, հանրաքուէով կ'որոչուի: «Ա.յո»ի պարագային պէտք է նախատեսել մօտ մէկ տարի: Թիւ 2 ենթակայանը (հերթը) կընայ ապահովել ընդամէնը 400 մեկաուաթ: Շարժ-ադէտի վտանգը՝ մեծ:

- Կը նախատեսուի լայն արտօնութիւններ, ճեռնտու պայմաններ ստեղծել օտար դրամագլուխի մուտքին եւ չահարկումին ուղղութեամբ:

- Ճարտարագիտական Համալսարանի ուսուցման լեզուն հիմնականին մէջ հայերէն է հայագդի ուսանողներուն համար: Օտար ուսանողներու համար՝ ռուսերէն, հիմա նաեւ անգլերէն: Ուսման նոր համակարգ արեւմտեան օրինակով:

- Սփիւռքի դերը մեծ է, քանի Հայաստան կը ձգտի կապեր հաստատել արտաքին աշխարհի բոլոր երկիրներուն հետ, եւ այլազան ճիւղերու ուղղութեամբ: Անհրաժեշտ է համագգային կառոյցներ ըստեղծել եւ զանոնք զարգացնել, այսպէս՝ Հայրենիք - Սփիւռք բժիշկներու, ճարտարագէտներու, ճարտարապետներու եւ այլն:

- Մենք փաստօրէն չենք կրնար մրցիլ Ճափոնի, Արեւմուտքի յառաջադէմ երկիրներուն հետ· կան նաեւ Հար. Քորէա, Թայվան կամ Ֆորմոզ: Մեր նպատակն է ստեղծել գործակցութիւն Արեւմուտքի խիստ զարգացած երկիրներուն հետ, նկատի ունենալով, որ Հայաստան ունի անհրաժեշտ թէքնոլոժին եւ աշխատանքի նպատակաւոր միջոցներ, չատերու ձեռնտու պայմաններ:

Ժ. Միրիճեան

Յ. Գ.- երկու ակադեմականներուն մօտ տասնեւհինգ օրուան կեցութիւնը՝ Նիս ապահովեց շրջանիս Է.Ս.Օ.Է.Ս.- Արուեստին: Առաւել՝ աշխատանքի կանոնաւոր, գործնական ժամանակացոյցը:

Նամակ խմբագրութեան

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերը հետաքրքրող խիստ կարեւոր լուսաբանութիւն մը, «Յառաջ»ի մէջ Սեպտեմբեր 9-ին հրատարակուած «Ծրագրուած լո՛ւռ աշխատանքը» վերնագրով յօդուածին առթիւ:

1931-ին հիմնուեցաւ «Սեւրանի հայ կրթական Միութիւնը»· ծրագիր-կանոնադիրը վաւերացուեցաւ Պետութեան կողմէ· կանոնադրին վերջին յօդուածը կ'ըսէր· - Միութիւնը լուծուելու պարագային իր ունեցած բոլոր գոյքերը եւ ստացուածքը կը թողու Կապոյտ և Կարմիր Խաչերուն: Ծրագիր-կանոնադրէն մէկմէկ օրինակ ղրկուեցաւ Փարիզ, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու Շրջ. Վարչութիւններուն: Միութիւնը ունէր 100-ի մօտ անդամներ· որոշեց սրահ մը ունենալ որպէսզի տղաքը հոն սորվին հայերէն, Հայոց Պատմութիւն: Հանգանակութեամբ եւ յատուկ նուիրատուութիւններով հաւաքեց կոկիկ գումար մը, որով գնեց հարիւր քառակուսի մեթր հող մը, հայկական թաղերուն մէջ· Սոյն հողին վրայ սրբատ մը կառուցելու նպատակաւ հանգանակութիւնը չարունակուեցաւ: Սկսաւ սրահին շինութիւնը եւ ան աւարտեցաւ 1935-ին:

Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ 1936-ին· հրաւիրուած էին Արչակ Զօպանեան, Հրանդ-Սամուէլ եւ Սիփան-Կոմիտաս երդչախումբը: Երդչախումբին երգած ազգ. փառերգով հանդիսին բացումը կատարուեցաւ· Արչակ Զօպանեան եւ Հրանդ-Սամուէլ երկու խօսք արտասանեցին: Հայերէնի դասաւանդութիւնը սկսաւ 40-ի մօտ աշակերտներով: Գաղութը ունէր Հ.Ց.Դ.-ական խումբ մը 25 անդամներով· կար Համազգայինի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտական մասնաճիւղ մը: Վրայ հասաւ Բ. աշխարհամարտը· կրթական Միութիւնը, ուրիշներու նման՝ գործը դադրեցուց: Ազատագրումէն ետք, քանիցս Փարիզ հարցուցի՝ Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու Շրջ. Վարչութիւններուն, թէ արդեօք կը հետքրքրուի՞ն Սեւրանի Կրթական Միութեան չէնքով· պատասխան՝ պատերազմի ընթացքին բոլոր թուղթերը անհետացած են: Բայց ծրագիր-կանոնադիրը Պետութեան կողմէ վաւերացուած է: Ես կը՝ այսինքն սրահը կանգնուն է, մէջը բնակողներ կան· հողն ու սրահը այսօր մեծ արժէք կը ներկայացնեն· ժառանգորդները դո՛ւք էք Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչեր:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Է Ր

ԳՐԻԳՈՐ ՊՂԼՏԵԱՆ

«Սփիւռք» հրատ., Երեւան, 1992:

ՄԱՄՈՒԼ

«NOTRE HISTOIRE»

(Septembre 92, N° 92)

UN POITEVIN, ROI D'ARMENIE
— Claude Mutafian —

Այս ամսաթերթին («Մեր Պատմութիւնը») Սեպտեմբերի թիւին մէջ, Գլօտ Մութաֆեան ստորագրած է չահեկան յօդուած մը նուիրուած Հայաստանի վերջին -Ֆրանսածին- արքային՝ Լեւոն Ե.-ի: Գրութեան կ'ընկերանան նկարներ, քարտէս, պատմական տեղեկութիւններ:

Նոյն ամսաթերթը Նոյեմբերի իր թիւը ամբողջութեամբ պիտի նուիրէ Հայութեան -Arménie, 25 siècles de renaissance: Ձոխ բովանդակութիւն մը կ'ունենայ այս թիւը, որու աշխատակցած են.- Ժան - Փիէր Մահէ, Պերնատէթ Մարթէն- Հիդար, Ժերար Տէտէեան, Գլօտ Մութաֆեան, Ռեմոն Գէորգեան, Իվ Թերնոն, Անահիտ Տէր-Մինասեան, Լիլիթ Զաքարեան, Էլիզապէթ Թաճիրեան, Գր. Պըլտեան, Արեքսան Ցակոբեան:

«Notre Histoire», 12, rue Ampère, 75017 Paris.

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՇՈՂԱԳՈՐԾՕՂ ՔԱՐԻՒՂ

Անգլիական եւ իտալական քարիւղի ընկերութիւնները քննութիւն կը կատարեն ստուգելու համար թէ Ղազախստանի նաւթահորերը վարակուա՞ծ են ստորգետնեայ կորիզային փորձարկումներէ որոնք կատարուած են 1962 - 1987 չրջանին: Վերոյիշեալ երկու ընկերութիւնները Ցուլիսին առանձնաչորհումը ունեցած էին քարիւղի դաշտերու չահագործումին առընչուած պայմանագրերու մասին բանակցութիւն վարելու:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 1-էն սկսեալ Ռուսաստան էլեկտրական հոսանքի ընդհատումներու միջոցին պիտի դիմէ, սպառումը 25% համեմատութեամբ նուազեցնելու համար: Էլեկտրականութեան ընկերութեան տնօրէնին համաձայն, ընդհատումներ նախատեսուած են նոյնիսկ սպառումի ծաւալուն ժամերուն: Այս միջոցառումին պաշտօնական պատճառ ցոյց տրուած չբլլալով հանդերձ, կը խօսուի քարիւղի արտահանումին ու կորիզային ուժանիւթի նուազումին մասին:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Աղամի կը նայի պատուհանէն դուրս, վարագոյրներէն անդին, վիզը ծուռ: Կը խօսի ալ, կարծէք ինքն իրեն: Կ'ըսէ թէ մենք չենք պիտեր սիրոյ ցաւին ահաւորութիւնը: Մենք չենք պիտեր եւ չենք ալ կրնար ըմբռնել թէ ինչ ըսել է օրն ի բուն, անդադար եւ անվերջ մտածել նոյն նիւթին վրայ, յիշել նոյն բանը, ցանկալ նոյն բանը, անհամբերիլ եւ յետոյ չախչախուիլ նոյն արգելքներուն դէմ: Մենք չենք պիտեր, մենք լուր չունինք թէ Աղամի ինչ օրեր կ'ապրէր հոս: Ան ամէն պիչեր վար կ'իջնէր, կ'երթար «պարտէզ» եւ կը նրսափէր հորին քով ուր այնքան յիշատակներ ունէր: Մենք այս բոլորը չենք պիտեր: Բան մը չկայ վարագոյրներէն անդին, եթէ ոչ տաք ու պարապ երկինք մը՝ երբեմն շատ հեռու, երբեմն շատ մօտիկ: Կը նստէր հորին քով եւ իր յուսահատութեանը մէջ կը ցանկար նոյնիսկ աղէտներ - կ'ուզէր որ ղեղարանը այրի, ահաւոր հրդեհներ պատահին հոս եւ նոյնիսկ շատ հեռու արուարձաններէ հրշէջները վազեն գան, Աւետիս վազէ գայ, Աղաւնին դրկած դուրս հանէ բոցերէն: Մենք այս բոլորը չենք պիտեր, որովհետեւ չենք սիրեր Աղաւնին: Դուք զայն ձեր մէջէն պիտի վռնտէք, այսօր կամ վաղը պիտի վռնտէք ու տուն ղրկէք, բայց ան այլեւս չի կրնար իր մայրիկին քով երթալ: Ան պիտ կը լքէ, բայց ես առանց աւորը չեմ կրնար ապրիլ: Ոչ ոք, ոչ ոք չի սիրեր Աղաւնին:

Դեղագործը խաւօրէն բողոքեց այս ամբաստանութեան դէմ: Երկկ դիչերուընէ ի վեր նոյն խօսքը ունիս լեզուիդ վրայ: Ո՞վ ըսաւ թէ մենք քեզ չենք սիրեր: Դուն մերին աղջիկն ես· զաւակ մը կը վռնտուի՞: Դեղագործը զաւակ չունի եւ դուն իր մէկ հատիկն ես: Այլեւս պատերազմը լրանալու մօտ է· չուտով ատենները պիտի փոխուին, տղաքը տուն պիտի դառնան եւ այն ատեն Արթաքի էֆէնտին ապահովաբար ամուսին մը պիտի տայ իր աղջկան: Եւ այս անգամ ի՛նք պիտի ընտրէ, առանց ձգելու որ էլպիսը զործի խառնուի:

Անմիջապէս չէ որ երկուքը կը պատասխանէին մէկմէկու խօսքի: Մտածումները կը ծամէին, կ'որոճային եւ անոպսելի պահու մը Արթաքի էֆէնտի կուտար պատասխան մը, ճիշդ ինչպէս Աղաւնին: Եւ խօսակցութիւնը կը նմանէր յաւիտենականութեան նչանին՝ պառկած 8-ին: Եւ անչուշտ՝ տխուր էր: Դիմը կը վերադառնար, կը յառաջանար, բայց կ'իյնար վրկին: Անկարելի չէ այդ քուրսածդ: Անկարելի չէ որ նորէն նչանուիմ եւ այս անգամ աւելի զարգացած, աւելի ունեւոր տղու մը հետ: Բայց կարելի չէ որ աւոր պէս հատ մըն ալ գտնեմ: Դուն չես պիտեր թէ մենք որքան չատ իրարու կը նմանէինք: Ճիշդ ու ճիշդ ինծի կը նմանէր Աւօն: Իմ բնաւորութիւնս, իմ խօսելակերպս, իմ ճաչակս, իմ կատակներս, ճիշդ ու ճիշդ... դուն չե՞ս պիտեր որ...

Եւ Աղաւնիին աչքերը կը փայլէին միշտ արցունքով, անոր վիզը բարձին վրայ կը մնար ծուռ: Մեռնիլ կ'ուզէր Աղաւնին, այլեւս մեռնիլ կ'ուզէր: Կը յիչէր հրշէջ գինուորին կատակները եւ կը ժպտէր տխրութեամբ: Զանոնք բարձրաձայն չէր արտասաներ, որովհետեւ կը զգար թէ օտարի մը համար նոյն արժէքը պիտի չունենան եւ կը ժպտէր տխրութեամբ:

Գիչեր եղաւ նորէն եւ յաջորդ առաւօտուն Աղաւնիի ջերմութիւնն ալ մեղմացաւ: Բայց չելաւ իր անկողնէն՝ դեղագործին պնդումներուն վրայ: Անուժ էր ալջիկը եւ ինքզինքը աներեւակայելիօրէն պարպուած կը զգար: Լսաւ թէ ինք ըսկիզբներէն բնաւ չէր հաւատացած որ Աւետիս կրնայ գինքը լքել: Յորապէս համոզուած էր թէ ան պիտի վերադառնայ չուտով, շատ չուտով: Բայց ահա որ եւթը ամիս անցաւ մօտաւորապէս եւ չվերադարձաւ Աւօն: Դուք ինծի սուտ խօսեցաք ըսելով որ ղրամի տէր այրի մը գտած է ան: Գիտեմ թէ սուտ խօսեցաք, որովհետեւ երբոր վերջին անգամ Գատը դիւղ գացի, Իսկուհիենցմէ լսեցի ամէն բան: Անոր գտածը ոչ այրի է եւ ոչ ալ ունեւորիկ: Եւ յետոյ՝ դեռ տասը օր չկայ որ զիրար կը ճանչնան եւ չեն նչանուած իսկ: Այո՛, դուք ինծի սուտ խօսեցաք:

Գլուխը կախ՝ դեղագործը լսաւ մեղմութեամբ·

- Ստիպուած էինք աղուորս...

- Ի՞նչ լսիր...

Արթաքի էֆէնտի չատ ուրախացաւ այս հին բարեկամը տեսնելով: Սաստիկ հրճուեցաւ եւ իր խնդուքը դրեթէ անմիջապէս փոխուեցաւ քահ-քահի: Աղաւնին ալ սկսաւ ժպտիլ, մինչ դեղագործը կը բացագանչէր·

- Ալ ուզա՞ծիդ չափ «ինչ լսիր» լսէ ... քեզի խուլաւ խուլաւ փէրմաւ ... ա՛լ չեմ նեղանար...

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

հետեւ նախապար վօդէլ պաշտօնապըրկման սպառնալիք ըրած է, բոլորն ալ յանկարծ «հիւանդացած» են եւ վկայական կը ներկայացնեն: Սրամտութեամբ կ'ըսեն թէ վարակուած են վօգելոզ վիրուսէն:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22-ին, երեքշաբթի օր, 200-ամեակն է Ֆրանսայի առաջին Հանրապետութեան, որ հռչակուեցաւ 1792, Սեպ. 22-ին: Քիչ են այն Ֆրանսացիները, որոնք կը յիշեն այս թուականը, չատախ Յեղափոխութեան (1789) եւ Հանրապետութեան թուականը չփոթելով:

ԵՐԵՒԱՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15/18)

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Նախագահական հրամանագրով Նիկոլ Շահգալդեան նշանակուած է Հանրապետութեան նախագահի խորհրդական: Ան 47 տարեկան է, Թեհրան ծնած, եւ Նիւ-Եորքի «Գոլումպիա» համալսարանէն վկայուած է իբր քաղաքական գիտութիւններու doktor-փրոֆէսէօր: Միջին-Արեւելքի ներկայ չրջանի մասնագէտ է եւ հեղինակ՝ բազմաթիւ դիրքերու եւ յօդուածներու:

**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Պաւէլ Գրաչով Սեպ. 17-ին եւ 18-ին երկու օրուան գործի այցելութեամբ մը Երեւան գտնուած է: Հիւրը ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ եւ հանդիպում ունեցած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Վազգէն Սարգսեանի հետ; Քննարկուած են երկկողմանի համագործակցութեան չարք մը հարցեր:

**

ՊԱՏՄԱՆԱԳԻՐ՝ ՄԱԿԻ ՀԵՏ

Հայաստանի ՄԱԿ-ի մօտ մշտական ներկայացուցիչ եւ դեսպան Ալեք Սրգումանեան պայմանագիր առորագրած է Հայաստանի մէջ ՄԱԿ-ի գրասենեակ մը բանալու մասին: Ան առաջինը կ'ըլլայ նախկին խորհ. Հանրապետութիւններէն, ուր կը բացուի նման ներկայացուցչութիւն: Ա. Սրգումանեան համաձայնագիրը առորագրած է նաեւ Վերակառուցման ու զարգացման միջազգային Բանկատան՝ Հայաստանի անդամակցութեան մասին, ինչպէս նաեւ դրամական դործակալութեանց հետ:

**

ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԸ ԻՐԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Սեպ. 18-ին Իրան մեկնած է Հայաստանի Իրանի դեսպանութեան առաջին աշխատակազմը: Զայն կը գլխաւորէր հաւատարմատար իրանագէտ՝ Վահան Պայպուրեան: Աշխատակազմին մաս կը կազմէին նաեւ Բ. քարտուղարներ Սրա Պապեան եւ Լեւոն Սրբահամեան, որոնք նոյնպէս իրանագէտ են:

**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպ. 14-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի «Ինվեսթիցիոն» ընկերութեան նախագահ Արթեմ Աթալեանցը: Քննարկուած են ընկերութեան եւ Հայաստանի մէջ ներդործնական կապերու ամրապնդման առընչուող հարցեր:

**

ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԸ ՍԿՍԱԾ

Կառավարական որոշումին համաձայն, սահմանամերձ գօտիներու մէջ սկսած են կազմակերպուիլ ուսումնական եռամսեայ հաւաքներ, ուր պահեստի զինուորներն ու հաւաքներ, ուր պահեստի զինուորներն ու մարտը վարելու ժամանակակից եղանակներուն: Այդ առաջիններէն մէկը կազմակերպուած է Սիսիան, ուր կը վերապատրաստուին պահեստի դումարտակի մարտիկները:

**

ԲԵՐՔԱՀԱՒԱՔԸ ՍԱՀՄԱՆԻ ԵԶՐԻՆ

Երասխաւան պարբերաբար տեղի ունեցող հրետակոծութիւնները չեն կրցած խանգարել Ա-րարատցիներու այգեկութքը: Աւանի, ինչպէս նաեւ Արմաշի, Սուրէնաւանի տրնտեսութիւնները խաղողի առաջին թոնները յանձնած են երասխի զինուի գործատան, որ սահմանէն միայն մի քանի տասնեակ մեթր հեռու է:

**

ԿՈՂՋՈՒՆԵՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան առաջին տարեդարձին առիթ Ամերիկայի Հայկական Համագումարը ողջոյնի հեռագիր մը ղրկած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանին:

Vers l'Arménie
COMMUNIQUÉ

NDLR.— Nous avons reçu de Saberatours et Sevan Voyages le communiqué suivant, dont le contenu réjouira les personnes se rendant en Arménie, puisque des conditions plus intéressantes sont prévues.

***

Saberatours et Sevan Voyages ont le plaisir de vous annoncer qu'ils ont pu négocier à la baisse les prix de vols directs PARIS - EREVAN - PARIS.

En effet, à partir de fin Septembre, l'aller et le retour coûtera 4300,00 Frs. et l'aller simple 2500,00 Frs. Les enfants bénéficient de 50% de réduction, et les bébés paient 10%.

Parallèlement, Saberatours et Sevan Voyages offrent à leurs clients fidèles 10 kgs. d'excédent de bagage, ce qui ramène à 40 kgs. le poids de bagage autorisé par personne, au départ de Paris.

Ils sont également à votre disposition pour les formalités de visa, l'autorisation de sortie pour les titres de voyages, et les réservations d'hôtel.

De plus, leur bureau d'Erevan se fera un plaisir d'organiser sur mesure votre accueil, les transferts, et les excursions guidées.

Pour tout renseignements et inscriptions contacter :

Levon Baghdassarian
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 Paris
Tél. : (1) 42 61 51 13
Fax : (1) 42 61 94 53

Varoujan Sarkissian
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

ԱԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առիթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին տեղի կ'ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ՝

-- ժամը 10-ին պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ ԱԻԱԳ ՔՀՆԾ. ՏԻՏԷԼԵԱՆ

-- ժամը 11·45-ին մատաղօրհնութիւն

-- ժամը 12-ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը:

ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988
47, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulienaux

COMMUNIQUE

Le camion affrété par l'Association du 7 Décembre 1988 est arrivé sans encombre le 4/8/92 à Erevan. (*).

Son chargement se composait de : farine lactée - lait en poudre maternisé - riz au lait - farine - riz - gorgot - sucre - huile
lits d'hôpitaux - seringues - médicaments et autres.

Fin Septembre 2 autres camions arriveront à Issy, aussi, nous demandons à chaque particulier et association de nous aider afin que ce second convoi connaisse la même réussite.

(*) *Voir «Haratch» du 19 / 20 Septembre, page 3.*

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

Հ·Բ·Ը·Մ·-ՄԱՐՍԷՅԼ

1992-93 տարեշրջանի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները՝ 5 - 12 տարեկան աշակերտներուն համար կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 17·30, Հ·Բ·Ը·Մ-ի սրահին մէջ՝

327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

Արձանագրութեանց համար կը խընդրուի հեռաձայնել·-

91·93·54·52 կամ՝ 91·78·43·33 *թիւերուն:*

UGAB-PARIS

organise à l'occasion du premier anniversaire de

L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE

UN DINER DANSANT

le Samedi 26 Septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ՀԲԸՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

Կիրակի, Սեպ· 27, ժամը 20·30-ին

Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ

(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ

- Մուտքը ազատ է -

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փոն-տը-Շէրիւի Ազգային Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ ըստ կոտակի պատարագ կը կատարուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԾ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու եւ դպրուհիներու կողմէ:

«Հայր Մեր»ի ժամանակ ՎԱԶԳԷՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց օծման երեսունեօթներորդ տարեդարձին առիթիւ կը կատարուի հայրապետական մաղթանք:

Ճետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Եկեղեցւոյս դլխաւոր բարերար Ձիպրայէլ եւ Ագատուհի Պահատուրեանի ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց, Նշանի, Ֆիլորի, Պահատուրեանի, Պարմագեանի, Խարբուրլեանի, Թիւրքիւնեանի, Ցարուքիւնեանի եւ Հիլպագեանի հոգւոցն ի հանգիստ,

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN - LIVRY
« Dirouhi Missakian »

organise

un repas

au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan

Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes

Pour réserver vos places, contacter :
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. présente

MARTINE HOVANNESSIAN

à l'occasion de la parution
de son ouvrage
LE LIEN COMMUNAUTAIRE
Trois générations d'Arméniens

le Vendredi 25 Septembre à 20 h 45
Exposé,
débat,
signatures

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առիթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առիթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Առեւմտեան Եւրոպայի Հայր· Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Ի-սի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ· Եորկանեանի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, ղեկպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հատաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ չորջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Ծանօթ·- կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI
23 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.891 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.891

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մեր նախորդ թիւով առաջին տեղեկութիւնները տուած էինք Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին (որու կ'ընկերանայ Տիկին Տէր-Պետրոսեան) ժամանման մասին, Նիւ-Եորք, Շաբաթ, Սեպ. 19-ին։ Աւելցնենք որ 200 ընդունողներու մէջ էին Ֆաժակ Եպիսկ. Պարսամեան, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, հայ քաղաքական կուսակցութիւններու (Ռ.Ա.Կ, Հ.Ց.Դ., Ս.Դ.Հ.), կրօնական համայնքներու եւ արեւելահայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները։ Ցիշենք՝ Ցովհ. Վրդ. Գերմէկեան (Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի), Գեղամ Զոլաքեան (Վարդանանց ասպետ), Հրայր Ցովնանեան, Եղուարդ Պալասանեան (Հայկ. Համագումար) ինչպէս նաեւ ամերիկահայ մամուլի թղթակիցները, Ճայնափուռի եւ հեռատեսիլի։ Այս վերջինին կարդին՝ «Հայաստան» հեռատեսիլը (Երեւանի պաշտօնական հեռատեսիլը, հիմնադրուած՝ Նիւ-Եորք, տասը օր առաջ)։

Օդակայանին հիւրասիրահը, ինչպէս դրած էինք, բարի գալուստի խօսքեր արտասանած էին Տիկին Լուիզ Սիմոն եւ Հրայր Ցովնանեան, ապա՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ անդրադառնալէ ետք իր նախորդ երկու այցելութիւններուն եւ այս երրորդին, որու դրդապատճառն է ՄԱԿ-ի Ազգաժողովին իր արտասանելիք ճառը, ըսած էր.- «Իմ նպատակն է Միացեալ Ազգերի կազմակերպութեան գլխաւոր էական սկզբունքներուն համաձայն, ներկայացնել Հայաստանի դերն ու նշանակութիւնը այսօրուայ բազմաբեւեռ աշխարհում, ցոյց տալու եւս մէկ անգամ մեր հաւատարմութիւնը ազատ շուկայական յարաբերութիւններուն եւ լուրջ տնտեսական վերափոխումներուն, եւ մեր հաւատարմութիւնը արտաքին խաղաղասիրական ընդգրկումներուն։

«Երկու այցելութիւններուն ժամանակ էլ ես ամենաջերմ տպաւորութեամբ հրաժեշտ եմ տուել Միացեալ - Նահանգներին, եւ Միացեալ - Նահանգներուն կառավարութենից ե՛ւ ժողովրդից, եւ մասնաւորապէս՝ հայկական համայնքից։ Ես միանգամայն վստահ եմ որ այս անգամ իմ տպաւորութիւնները կը բազմապատկուեն եւ աւելի ջերմ կը լինեն։

«Ես խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում բոլորիդ ջերմ ընդունելութեան համար»։

Սեպ. 20, Կիրակի առաւօտ ժամը 9։30-ին, նախագահը իր պանդոկին մէջ՝ Սէյնթ Ռէճիս, հանդիպում ունեցած է հայ կուսակցութեանց (Հ.Ց.Դ., Ռ.Ա.Կ, Ս.Դ.Հ.Կ.) պատասխանատուներու եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն հետ։ Նոյն օրը ցերեկին տեղւոյն Ս. Վարդան եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ արարողութիւն տեղի կ'ունենար եւ դիհաբանական մաղթանք կը կատարուէր Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձին առթիւ։ Այս առթիւ, օրուան քարոզը կ'արտասանէր Ցաժակ Եպիսկ.։ Ապա, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր ի յիշատակ Հայրենիքին համար բոլոր մեռեալներուն։ Մինչ նոյն օրը -Սեպ. 20- ժամը 15-ին, 2000 հոգիի ներկայութեան է, որ Մէրիըթ Մարքիզ պանդոկի մեծ սրահին մէջ կը տօնուէր Հայաստանի անկախութեան այս առաջին տարեդարձը, մեծ խանդավառութեամբ։

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէր պատուաբան, Փրոֆ. Վարդան Գրիգորեան, որու կը յաջորդէր ծերակուտական

ԱՐՑԱԽ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻԻՆԵՐ

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ԿԸ ԿՐԵՆ

Մոնտն ալ (Սեպ. 22) կ'արձագանգէր այն բուռն կռիւներուն, որոնք տեղի կ'ունենան Ղարաբաղ, Ազերիներու զանգուածային յարձակումներուն պատճառաւ։ 400 մեռեալ ունին Ադրբեջանական ուժերը, 26՝ հայկական ինքնապաշտպանութեան ջոկատները։ Ընդհանուր ձեւով, հայկական ուժերը կրցած են եւ մղել ազերի յառաջխաղացումը, մանաւանդ Լաչին, որ ինչպէս երէկ ալ գրեցինք ամէնէն բուռն յարձակումներու ենթակայ է։ Ղարաբաղի հայկական ազդրիւրներու համաձայն, միայն հոս, Ազերիները 100 զինուոր կորնչուցած են։

Ադրէն, առաջին անգամ ըլլալով, նախագահ Էլչիպէյ ալ խոստովանած է (ՀԱՊ-ի հեռատեսիլէն հարցազրոյցի մը ընթացքին) որ կռիւները օրական 25-էն 30 միլիոն ռուբլիի կը նստին։ Ուզած է որ՝ «ռուս, ղազախ եւ վրացի» զէտեր ղրկուին տեղւոյն վրայ, ցաւ յայտնելով որ «Ֆրանսա, Միացեալ - Նահանգները, Ռուսաստան եւ Ուկրանիա» այսքան քիչ ուշադրութիւն կ'ընծայեն այս կնճիռին։

Ամփոփելով վերջին օրերու պատահարները, ըսենք որ սխալ է այն լուրը, որ տուած են Բաքուի իշխանութիւնները եւ ըստ որուն 15 միւղեր ղրաւած են։ Հակառակ հսկայական ուժերու եւ մղուած են եւ միայն Բերդաշէն, Սօս եւ Մահկալաչէն (Մարտունիի շրջան) Ազերիները կորնչուցած են 250 զինուոր եւ փճացած է տասը հրասայլ։ Այս նոյն կռիւներուն

(Շար.ը Դ. էջ)

Լէրի Փրէսլըը։ Այս վերջինը շատ հայանպաստ ելոյթ մը կ'ունենար եւ կը վստահեցնէր որ ամէն ջանք պիտի թափէ Ծիրանկոյտին մէջ, որպէսզի Ադրբեջանի դէմ պատժական միջոցներ ձեռք առնուին եւ որեւէ օժանդակութիւն չկատարուի։

Օրուան գլխաւոր ճառը խօսած է, բնականաբար, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ մէկ ժամ պարզած է հաշուեկիրը մը։ Չէ ծածկած որ ժողովրդավարութիւնը դեռ էնսթիթիւսիոն չէ Հայաստանի մէջ, հին վարչակարգէն մնացած թերիները մէկ օրէն միւսը չեն կրնար անհետանալ, սերունդ պէտք է անցնի։ Խօսած է Արցախի, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու եւ այլ հարցերու մասին։ Վերջաւորութեան կոչ ըրած է ազգ. տուրքի համար («Հայաստան» Հիմնադրամ)։ Եղած են նաեւ բազմաթիւ հարցումներ, պատասխանած է միայն երեք հարցումի։

Դեռ ապրիլ կ'ունենանք անդրադառնալու։

Երկուշաբթի օր, նախագահը պիտի հանդիպի Ամերիկեան մամուլի թղթակիցներու հետ։

***

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Պութրոս Պութրոս Ղալի, արաբական մի քանի իշխանաւորութիւններու նախագահները, եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ հեռագրեր ղրկած են անկախութեան տարեդարձին առթիւ։

ՉԵՐՕ ԱՄՐՈՂՋ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ, ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՒԵԼԻՆ, ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ (11)

Ա.

Այսպէս, 1992-ի Յուլիսին, իւնիւորդ ներկայութեան, սովորական գործողութիւնները կատարելով արտասովոր հոգեխառնուածքով՝ տասնըչորս օրուան ժամանակաշրջանը կ'ապրէի ակնթարթի մը մէջ, նոյն ժամանակաշրջանը կը դառնար աւելի հարուստ քան ամբողջ կեանք մը։

Կեանքեր՝ կեանքի մը մէջ։

Երբ կը տեսնէի ասֆալթապատուած բանի մը մեթր նո՛ր նամբայ, կ'ուրախանայի։ Կ'ուրախանայի, երբ կը տեսնէի սշխատաւոր մը որ, խոշոր վրձին մը ձեռքին, կը ներկէր պանդոկի վերելակին դուռը։ *«Ուրեմն ամէն բան կանդ առած չէ»՝* կ'ըսէի, կար աշխատաւոր, կար ներկ, կար վրձին։ Կ'ուրախանայի կրկին, երբ, տարակերպութիւն, փակ Շուկան կը գըտնէի յաճախորդներով լեցուն, երբ ամէն անկիւնադարձի կը հանդիպէի իմքնաշարժի վառելանիւթ ծախող վաճառորդներու։

Կ'ուրախանայի, Հայուն *վերապրելու* տագնապին հանդէպ հաւատոս կը մնար ամբողջական, անվթար։

Երբ ամերիկահայ երիտասարդ մը կը մտնէր Մերուժան Տէր-Գուլաճեանի գրասենեակը յայտնելու, թէ կորսնցուցած էր *Արտաքին Գործերու Նախարարութեան* իր պաշտօնը, վտարած էին զինք, որովհետեւ առանց արտօնութեան *Ջանդեղուր* գացած էր, ամբողջ էութեանս մէջ գոհունակութեան մը զառածիլը կը զգայի։

Վերադարձին, երբ սեղանին վրայ աշխատանքէ դադարեցման պաշտօնական գիրը գտած էր, ամերիկահայ երիտասարդը վիրաւորուած էր խորապէս։ Երբ ահազին զոհողութիւն յանձն առնելով եկած էր հեռաւոր Ամերիկայէն, եկած էր ծառայելու Հայրենիքին, եկած էր օգտակար ըլլալու, եկած էր ետին թողլով հանգրուտաւէտ պայմաններ, ահաւասիկ թէ ինչպէ՞ս վարուած էին հետը, ինչպէ՞ս կը վարձատրէին զինք։

Ուրախ էի ես։ Վերջապէս լրջութիւն յայտնաբերող արարքի մը մասին պիտի վկայէի։ Ահաւասիկ նախանշան մը, թէ Հանրապետութիւնը պիտի չմնար ենթակայ կամայականութեան իմայիններուն, ժամանակին հետ պիտի կազմուէր խաւը ա՛յն մարդոց, որոնք պետութեան շահերը գերադաս պիտի համարէին անձնական շահերէ, պաշտպանէին Հանրապետութիւնը ի գին ամէն բանի։

Կը ցաւէի երիտասարդին համար, ուրախ էի սկզբունքի հաշուոյն։

Երբ կ'իմանայի, թէ կային Սփիւռքահայ անոպայ մարդիկ, որոնք իրենց տարիներուն ամբոխով կը խաբէին երեւանցի պարմանուհիներ՝ գանոնք առաջնորդելով դէպի մեղքի կածաններ, կը գայթակղէի։ Կը տխրէի, երբ կ'իմանայի նաեւ, թէ երեւանցի հայ աղջիկներ կ'երթային այլ երկիրներ, կ'երթային մինչեւ Հալէպ, կ'երթային արատաւորելու Հայուհիի առաքինութիւնները, կը դառնային զոհը անմտօրէն դրամի հետապնդումին։

Հեղ մը կ'ուրախանայի, հեղ մը կը տրխտէի, զգացական աշխարհս ենթակայ չէր թուաբանական կանոնի, *առաւել-*ը չէր ջնջեր *նուազ-*ը, ապրումներս կը կուտակուէին իրարու վրայ, ներաշխարհիս մէջ կը կազմուէր խառնաճիթղոր վիճակ։ Կ'ուրախանայի նոյնիսկ երբ շրջագայութեան աշխատող լոյսեր կը տեսնէի, կարմիր, դեղին, կանաչ, կ'ուրախանայի, երբ Տրամադիկական թատրոնի սրճարանին կից, աւազանին մէջ լողացող գունաթափանուկներ կը նկատէի, երբ մահսատան կշիռքը իր պաշտօնը կատարելու վիճակին մէջ կը գտնէի։

Ու ահա կը խանգարուէր սեւեռակիս հետաձայնը, կը տեղեկացնէի յարկի պատասխանատուին։ Կը տեղեկացնէի կը հասնէին երեք մասնագէտներ։

Անկողնիս վրայ երկարած, նայուածքս բարձրացնելով լրագրիս վրայէն, քերահաւատութեամբ կը նայէի երեք մասնագէտներուն, անոնց ետեւը կը գտնէի ապարդիւն։ Խանգարուած ամէն բան պէտք է մնար խանգարուած, ա՛յդ էր ընդունուած կարգը։ Կոտրած ապակիները, պայթած խողովակները, բանդուած ճամբաները պէտք է մնային կոտրած, պայթած, բանդուած։ Ու ահա, երկարատեւ աշխատանքէ մը ետք, կը մեկնէին անոնք։ Կը մեկնէին, ինչ ետք, հարցնէ, կը լսէի հեռաձայնիս կանչը։

- Ալօօօ։

Փորձ մըն էր, իմացնելու նաեւ, թէ հեռաձայնը նորոգուած էր։

Ուրախ էի անգամ մը եւս։

Չնչին բաներ, մեծ բաներ...։

- Եթէ ես այստեղ չըլլայի պիտի ծաղրէիք Սփիւռքահայերը, չէ՞ - հարց կու տայի անգամ մը խնճոյքի մը սեղանին վրայ, երբ կը ստանայի դրական պատասխան, կը յիշէի Պոլսոյ *Հոսհոսաներուն* եւ Թիֆլիսի *Հէնցումէնց*ներուն փոխադարձ ծաղրանքները, կը տխրէի, ինքնամոռացումի միջոց կը նկատէի ո՛չ թէ փոխադարձ բաշխումը, այլ *սեփական* երեւութիւններու ձագումները։

Արդէն ունէի արեւելահայերէնին սրեւմտահայերէն խառնող կարգ մը խօսակիցներ, կար հակառակ պարագան ալ, երկու փորձերն ալ ձախող, պահ մը կ'ուներ նայի մտածումը, թէ ահա այդ ձախողութենէն է որ ծնունդ պիտի առնէր նոր լեզուն, նոր հայերէնը, որ, օտարացրլու փոխարէն, պիտի միացնէր երկու թեւերը նոյն ժողովուրդին, համահաւասար ներդրումով՝ ըլլար սեփականութիւնը երկուքին։

Կ'ուրախանայի, երբ կարգ մը քերթողներ մէջ դասական ուղղագրութեամբ յօդ լեզուն, նոր հայերէնը, որ, օտարացնեկ'ըլլար ամբողջական երբ կը հանդիպէի ամբողջ դասական ուղղագրութեամբ տրպագրուած քերթերու։

Դէպի Սեւան, Երեւանի ելքին, *կենդանաբանական Այգիին* առջեւ, ընկերակից մը կը խնդրէր ակնթարթ մը կեցնել կառքը, կ'ուզէր մտնել Այգի, վերցնել գաւկին նկարները։

Կ'ուրախանայի։

Շաբաթ մը առաջ, այդ ընկերակիցը Այգի տարած էր իր զաւակը, տարած էր ւնոր վայրի կենդանիներ ցոյց տալու, զբաղմունքեան համի մը պահ ապրեցնելու, յիշատակի նկար ունենալու համար, արուեստական վագրի մը համակիին՝ լուսանկարիչ մը նկարած էր մանուկը։

Զախող էին նկարները, սժգոյն, բայց իո՞նչ կարեւորութիւն։

«Կենդանաբանական Այգի»ն սակայն կը տանէր զիս ետ, շուրջ քսան տարի, մինչեւ այն օրը, երբ երեսուն տարի ցուցադրութեան դրուելէ ետք, նոյն այգիէն խոյս կու տար *վովա* անուանեալ փիղը։ Ծերեղ էր վովա, հաւատք ունէր իր հսկայական ուժին հանդէպ, հանդէպ իր վայրի գեղեցկութեան։ Իր վանդակին ճաղերը փըշրելով, ան ուզած էր ազատագրուիլ, եկած էր դուրս այգիէն, խլած Երեւանի փողոցներով, բանդած իմքնաշարժներ, արմատախիլ ըրած ծառեր, աւազով լեցուն բեռնակառքի մը դէմ յարդած սեփական ժանիքները, կատղած աւելի, մինչեւ որ ապահովութեան հսկող մարդիկ որոշած էին խփել զայն, տապալել։

Խփած էին հսկայ վովան, տապալած վայրի գեղեցկութիւնը։

Մ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

ՀԻՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍ

ՄԱՔՈՒՐ «ՅԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ» ՄԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆ

Ութ հարիւր տարիէ ի վեր, Կիպրոս կըզգին անընդհատ օտար լուծի տակ եղաւ. Լատին (Լուսինեանք 1192 - 1489 ու Վենետիկ 1489 - 1570), օսմանցի (1570 - 1878), բրիտանական (1878 - 1960): Հակառակ այդ կացութեան, Կիպրոսը միշտ մնաց յունական հող մը, տեսակ մը հելլէնականութեան գոհարը: Թուրք փոքրամասնութեան մը գոյութիւնը այդ փաստը չկրցաւ փոխել. թէեւ Անգլիացիները ամէն ինչ ըրին այս Թուրքերը չփացնելու համար, անոնց վրայ յենեցան յոյն մեծամասնութեան տիրապետելու համար, անոնք օգտագործեցին իրը պատրուակ մերժելու համար Կիպրացիներուն խոր ցանկութիւնը՝ Ցունաստանին միանալու: Երբ կղզին դարձաւ անկախ՝ 1960ին, Անգլիացիները պնդեցին որ Թուրքերը վարչութեան մէջ զգալի դեր ունենան, դեր մը որ անհամեմատական էր իրենց թիւին նկատմամբ (միայն 18%):

Այս անկախ կղզին մնաց յունական հող մը մինչեւ Թուրքիոյ ներխուժումը՝ 1974ին ՄԱԿ- ու Անգլիան, որոնք երկրին ամբողջականութեան երաշխաւոր էին, առանց չարժելու ձգեցին որ Ամերիկացիներուն կողմէ այս գերազինուած բանակը գրաւէ կղզիին 40%-ը, հիւսիսային մասը: Սակայն այս դրաման արդիւնք հողը չմիացուցին Թուրքիոյ: Ինչպէս միշտ, դիւանագիտականօրէն չատ աւելի խորամանկ եղան: Տասը տարուան մէջ, լուռ ու մունջ, կատարեցին ազդեցիկ «ցեղային մաքրագործում» մը (հարաւ Սլաւիոյ անկումէն ի վեր այս բառերը չատ կ'օգտագործուին): Բոլոր Ցոյները աքսորեցին ու իրենց տեղը կուտակեցին Անատոլուէն տեղափոխուած գաղութներ: Ցետոյ, հռչակեցին «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւն» անուան տակ «անկախ» Պետութիւն մը: Այնուչտ, Թուրքիայէն զատ ոչ մէկ Պետութիւն դեռ չճանչցաւ այդ «կատարուած իրողութիւնը», սակայն ժամանակը իրենց ի նպաստ կ'աշխատի:

150·000 բնակչութեան վրայ իշխող այս «Հանրապետութիւնը» ի՞նչ անկախութիւն կը ներկայացնէ: Նախ, դրամ չստեղծեց, Թրքական լիրան կ'օգտագործէ: Դրօշ մը ստեղծեց, բայց ի՞նչ դրօշ. պարզապէս Թրքական դրօշը առին ու կարմիրը եւ ճերմակը փոխանակեցին: Աւելի՛ն, բոլոր պաշտօնական չէնքերուն առջեւ երկու դրօշները քով քովի կը ծածանին: Իսկ ամէն տեղ, ամէն անկիւն, Աթաթիւրքին չարաչուք կերպարանքը, հակառակ անոր որ ինքը Կիպրոսի հետ գործ չունեցաւ, քանի որ իր ատենին կղզին բրիտանական գաղութ մըն էր: Տեղական արտադրութիւն դրեթէ չկայ, ամէն ինչ Թուրքիայէն կու գայ: Ի՞նչ անկախ Պետութիւն: Հիւսիսային Կիպրոս երթալու համար միակ ճամբան Թուրքիայէն է, քանի որ բաժանման գիծը չատ խիստ է ու հարաւէն, այսինքն «յունական մաս»էն անցք չկայ: Նիկոսիան իսկ երկուքի բաժնուած է, նախկին Պէրլինէն աւելի խաւտարէն. այս վերջին պարագային մէջ դռնէ հարուստները (արեւմուտք) կրնային խեղճերուն կողմը անցնիլ...:

Թուրքիայէն հիւսիսային Կիպրոս թռչելը չատ աժան է, դիտմամբ՝ քալելու համար ուղեւորները: Բայց կացութեան դիտակցելով իսկ, մարդ ապշած կը մնայ Թրքացման ատիճանը տեսնելով: Մէկ յունական տուն չէ մնացած, ամէն ինչ Թրքերէն գրուած է, բոլոր գիւղերուն անուանները փոխուած են. տասնըհինգ տարուան մէջ հելլէնականութեան հազարամեակներ ջնջեցին: Սովորական տեսարան մը հետեւեալն է. հեռուէն յունական զանգակատուն մը, որուն մօտենալով մարդ կը նկատէ բարձրախօսներ, ու եկեղեցիին առջեւ գրուած է «cami» (մզկիթ) «1975-էն կամ 1976-էն ի վեր». չուրջը, քանդուած տուներ, որոնք կը պատկանէին յոյն ընտանիքներու, իսկ աւելի անդին նոր շինուած բնակարաններ, Անատոլուի գաղութներուն համար: Հիւսիսային յատկապէս յունաբնակ մաս մը արեւելեան Քարփազ թերակղզին էր. իրը թէ քանի մը Ցոյներ մնացին, բայց խոշոացոյցով իսկ դժուար է դիրենք գտնել: Նաեւ, այդ թերակղզիին ծայրը գտնուղ Ս. Անդրէաս վանքը իրը թէ դեռ կը գործէ. երբ մարդ հոն կը հասնի, նախ ամայութիւն կը տեսնէ, յետոյ թուրք զբօսաշրջիկներ, անկէ վերջ պէտք է երկու թուրք պինուորներուն իր վաստաթուղթերը ցոյց տայ, ու եթէ բախտաւոր է՝ ծեր յոյն կին մը կը նկատէ, որ վանքին եկեղեցիին դուռը կը բանայ: Այս է այդ դրախտային միջավայրին մէջ «գործօն յունական վանք» մը:

Ո՛վ կ'երթայ Հիւսիսային Կիպրոս: Բնակչութիւնը թուրք է, իսկ զբօսաշրջիկները՝ դրեթէ բոլորը Թուրքիայէն եկած են. աժան արձակուրդ կ'անցընեն զրաւուած նախկին յունական պանդոկներուն մէջ ու կը վայելեն աւելի լայնախոհ մըթնոլորտ մը քան իրենց երկիրը - կիները ազատօրէն թեթեւ հագուած են, սեւազգեստ իգական ուրուականներ բացարձակապէս չկան, իսլամի ազդեցութիւնը դրեթէ անկատելի է, խանութները լեցուն են ու ամէն տեղ դրամախաղեր կան:

Սակայն այս «Հանրապետութիւն»ը ուրիշ զբօսաշրջիկներ կ'ուզէ հմայել, քանի որ Թուրքիոյ օգնութենէն զատ՝ եկամուտի իր միակ աղբիւրն է այս: Եւ ի՛նչ կարելիութիւններ կան հոն...: Ապշեցուցիչ տեսարաններ, չեռնուած ծով մը, մեղմ կլիմայ մը: Թէեւ այս բոլորը կարելի է նաեւ ըսել հարաւային մասին համար, բայց պատմական տեսակէտով զրաւուած մասը անբաղդատելիօրէն աւելի հարուստ է: Կղզիին յուշարձանները չորս խումբով կարելի է դասաւորել. հին յունական, ուղղափառ յունական, լատինական (Լուսինեան եւ Վենետիկ), Թրքական: Նախ եւ առաջ նշենք որ, հակառակ Անատոլուի, Թրքական յուշարձան գրեթէ չկայ կիպրոս: Պարզ փաստի մը ցոլացումն է օսմանեան տիրապետութեան տակ կղզին երբեք չթրքացաւ, որով ձեւով Թուրքերը՝ իրը ժողովուրդ ու մշակոյթ, միշտ մնացին լուսանցքի վրայ, մինչեւ որ նեղնդամիտ Անգլիացիները զիրենք քաղաքականօրէն արժեւորեցին: Ուղղափառ յունական յուշարձանները (վանքեր, եկեղեցիներ, որմնանկարներ, ...) երկու կողմերը սփռուած են: Հին յունական բաժինին մէջ՝ արդէն դրաւուած մասը կը յաղթանակէ: Հոն կան Սալամին քաղաքի հոյակապ մնացորդները (թատրոն, բաղնիք, ...), ու քովը պեղումներով յայտնաբերուած Կիպրոսի ամենահին քաղաքը, Ալասիան: Բայց եթէ մնացած զանակարգին (լատին) ուշադրութիւն դարձընենք, դրեթէ բոլոր գլուխ-գործոցները հիւսիսային մասը մնացին: Լուսինեան թագաւորները կերտած էին աքանչելի գոթական տաճարներ, պալատներ, բերդեր, որոնց հպարտ դիմաստուերները մինչեւ հիմա կը վկայեն Կիպրոսի այդ «ոսկէ դարեր»ուն: Ցիշենք ամէնէն տպաւորիչները. երեք լեռնաբերդերը՝ Ծովուն դիմաց (Kantara, Buffavent, Saint-Hilarion), գոթական հրաշք Bellapaïs վանքը, Նիկոսիայի մայր տաճարը՝ Ս. Սոֆիա (օսմանեան գրաւումէն ի վեր մզկիթի վերածուած), Կիրենիա նաւահանգիստին մօրցը, ու միջնադարեան Ֆամակուստան: Գրեթէ անվթար, տպաւորիչ, վենետիկեան պարիսպներով չրջապատուած, Ֆամակուստան, իր փոքր տարածութեան վրայ, կ'ընծայէ բազմաթիւ գոթական եկեղեցիներու մնացորդներ, ի մէջ այլոց՝ փառահեղ Ս. Նիկողայոս մայր տաճարը (ան ալ մզկիթի վերածուած՝ օսմանեան գրաւումէն ի վեր) ուր Լուսինեան թագաւորները, արդէն Նիկոսիա պսակուած, կը տոնային Երուսաղէմի խորհրդանշական Թագը: Հիւսիսային Կիպրոսի լատինական այս յուշարձաններուն վրայ յաճախ կը նկատուի Լուսինեաններուն զինանշանը որ ԺԴ. դարուն վերջին տարիներէն ակսեալ ունի Հայոց Թագաւորներուն առիւծը:

Պէտք չէ կարծել որ Թուրքերը այս յուշարձաններուն վնաս կը բերեն: Ընդհակառակն, լաւ հակողութիւն կը վայելեն, որովհետեւ երկու նպատակներու կը ծառայեն: Առաջինը, հարուստ անցեալ մը կը ներկայացնեն, որուն արդի Թուրքերը ինքզինքին ժառանգորդ կը նկատեն (նոյնը Թուրքիոյ համար, ուր պաշտօնական տեսութիւնը «բնական չարունակութիւն» մը կը քարոզէ. Խեթ - Ցոյն - Հռոմէացի - Բիւզանդացի - օսմանեան Թուրք): Երկրորդ նպատակը պարզ է. օտար, մանաւանդ արեւմուտքցի զբօսաշրջական հոսանք մը ստեղծել, որպէսզի թէ՛ դրամ մտնէ, թէ այդ ձեւով անուղղակի ճանաչում մը յայտարարուի: Այս պղտոր խաղն ո՞վ կը մասնակցի. ճիշդ անոնք որոնք այդ ցաւալի կացութեան պայմանները ստեղծեցին. Բրիտանացիները: Ինչպէս բոլոր Պետութիւնները, բացի Թուրքիայէ, Լոնտոն պաշտօնականօրէն կը ճանչնայ միայն «Կիպրոսի Հանրապետութիւն»ը, այսինքն նախապրաւման կառավարութիւնը որ առայժմ փաստօրէն միայն հարաւային մասին վրայ կ'իշխէ: Ուրեմն, Լոնտոն չունի դեսպանութիւն՝ գրաւուած հիւսիսին մէջ, բայց ունի ներկայացուցչութիւն...: Լոնտոնի մէջ չատոնց գոյութիւն ունի Հիւսիսային Կիպրոսի զբօսաշրջային պաշտօնական գրասենեակ մը; Օգանաւները իրաւունք չունին Լոնտոնէն ուղղակի Հիւսիսային Կիպրոս թռչիլ, բայց ոչինչ: Պոլիս կ'իջնեն, ու այնտեղէն ամենայն հանդստութեամբ կը չարունակեն ու կը հոսեցնեն միամիտ զբօսաշրջիկները ներս. հօտեր, որոնք չերեքօրէն ընդունած են Կիպրոսի Թուրքերէն եւ կը վերադառնան դովելով տեղացիներուն հիւրասիրութիւնը (մանաւանդ որ անգլերէն լեզուն բաւական տարածուած է):

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի՛ՆՉՈՎ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԵՑԱՒ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոսի սկիզբը Ռուսաստանի Ներքին նախարարութեան հրապարակած վիճակագրութիւնները կ'ըսէին թէ 1992-ի առաջին եռամսեայի 12,6% նուազած էին հիմնադրամներու չարաչահումները, իսկ 7,9% պակասած՝ պաշտօնատարներու կառաւակերութիւնը: Այնքան գերիրապաշտ բնոյթ ունին այս տուեալները որ մամուլը հարկը կը զգայ զանոնք բացատրելու եւ կ'ըսէ թէ չարաչահումը, կաշառակերութիւնը պակասած է, որովհետեւ այլեւս սովորութիւն դարձած է սպառնալիքով եղած դրամաչորթութիւնը: Այդ սովորութիւնը ծաւալած է ընկերութեան դրեթէ բոլոր խաւերուն մէջ. մարդիկ այլեւս դիտեն թէ նախընտրելի է դրամաչորթ սպառնացողներու հետ համաձայնիլ, քան թէ բողոքի դիմել:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ կարծել որ ռուսական Մաֆիա մը կայ ինչպէս՝ սիկիլականը կամ ամերիկեանը: Ներքին նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ կազմակերպուած խմբակներ 3000 հոգի կը մէկտեղեն: Մինչդեռ իրականութիւնը այն է որ ամէն մէկ չրջանի համար 200 - 300 սրիկաներու խումբեր կը ձեւանան: 15 հոգիով կարելի է ամբողջ թաղի մը տիրապետել. ատրճանակ մը ու քանի մը ընկեր բաւարար է որ մարդ հանդիստ պայմաններով կեանքը չափ:

Համայնավարութեան եօթը տասնամեակին, տնտեսութեան սեփական ամէն գործունէութիւն մարդկութեան դէմ ոճիր կը նկատուէր: Ապրանք մը դնել ու ապա չահով ծախել դայն, ընկերութեան դէմ չարժումի իմաստ ունէր: Խորհրդային մարդիկը ծափահարեցին մահապատիժը վաճառականներու որոնք որպէս խափանարար ներկայացուեցան: Այդ տարիներուն կուսակցութեան բառամթերքին մէջ մաֆիան հոմանիշ էր առեւտրական գործունէութեան:

Վերակառուցումով ու բռնատիրութեան ջնջումով երկիրը մատնուեցաւ իշխանութեան ամբողջական բացակայութեան մը, Երկիր մէկն բան արգիլուած էր, այսօր կատարեալ անիշխանութիւն է: Ներկայիս ոչ ոք դիտէ թէ վաղը քաղաքացիական պատերա՞զմ կը ծագի, թէ սովը կը տիրապետէ երկրին, կամ բռնակալութիւնը եա կու գայ: Համայնավարութեան չրջանին մարդիկ չէին դիտեր թէ ինչ ընեն իրենց դրամը. ներկայիս ամատնուչակը միայն առաջին չաբթուան կը բաւէ:

Մոսկուայի չուկաներուն մէջ փճացած էլեկտրալամբեր ալ կը ծախուին, բաւական բարձր դիներով: Ինչո՞ւ: Փոխարինելու համար առողջ լամբերը որոնք կը դադրցուին ամէն օր, աշխատողներուն կողմէ. անոնք, որպէսզի յայտնի չըլլայ գողութիւնը, առողջներուն տեղ կը դնեն փճացած լամբերը ու հանդիստ սրտով կը մեկնին: Նման արարք մը կուլակի ուղեղը ունենալու բաւարար պատճառ էր քանի մը տարի առաջ, ինչ որ կը թարգմանուէր բազմաթիւ տարիներու ազատազրկութեան պատիժ:

Տնտեսական փոթորիկներուն մէջ կանգուն մնալու լաւագոյն հնարը իր սեփական ձեռնարկութիւնը ունենալն է. թէեւ ատիկա ո՛չ ամէն ոքի համար: Մարդ որ ուզած է փորձել այդ ուղղութեամբ իր բախտը, հրաժարած է, լսելէ եւ թք պաշտօնատարի մը հայրական խրատը. այս վերջինս զգուչացուցած է զայն որ հասկնայ գործը բացած, իր ճամբուն վրայ պիտի գտնէ յելուզակներ որոնք սպառնալիքով դրամ պիտի պահանջեն իրմէ: Ատիկա է յատուկ ձեռնարկատէրու 70%-ին գոյութեան դլխաւոր պայմանը: Մերժողները չեն սպաննուիր. իրենց գործատեղին կը հրդեհուի: Շատեր աւելի խոհեմութիւն կը նկատեն համաձայնիլ այդ չահադէտներուն հետ ու կը սակարկեն. ընդհանրապէս չահուն 20%-ով կը վերջանայ հարցը: Կարեւոր գումար է ատիկա, սակայն եթէ նկատի առնուի որ այդ գործատէրերը տուրք չեն վճարեր, անբնական չի թուիր:

Մոսկուան եւս ինչպէս Ռուսաստանի մնացեալ մասը, անհատապար չրջանառութիւն բաժնուած է, որոնց ամէն մէկը իր տիրակալն ու փոքրաւորները ունի. հարիւրաւոր, հազարաւոր մաֆիաներ բաժնած են ամբողջ երկիրը: Պէտք չէ հարցընել թէ ո՞վ է չքեղ ինքնաչարժի մը մէջ բազմած քսան տարեկան երիտասարդը որ հեռաձայնով կը խօսի: Անոնցմէ մէկն է ան որ ատրճանակը դրպանը, ոստիկանները թեւին տակ ամփոփած ու գլուխը գաւխարներով լեցուն կարելի լիութեամբ կը ջանայ ապրիլ կեանքը որ դիտէ թէ բաւական երկար պիտի չըլլայ իրեն համար: Այսօր, մարդկային կեանք մը հազար Ցր. կ'արժէ Մոսկուայի մէջ. ըստալինական ամէնէն դէշ օրերուն իսկ այսքան չէր աժանցած ան: Այսուհանդերձ, պէտք չէ կարծել որ քաղաքը Նիւ Եորքի վերածուած է: Մարդիկ տակաւին պաչտպանած են որոչ հին արժէքներ: Քաղաքը կրնայ Պէյրութի տարբերակ մը ըլլալ ուր բազմաթիւ մաֆիաներ կը տիրեն: Գոց չուկայ մը, օրինակ, կրնայ երկար տաեն ազերի կամ չէչէն աւազակախումբի մը հակակչռին ենթարկուիլ: Նոր մաֆիա մը կրնայ յետոյ չուկան իր իշխանութեան տակ առնել ու չահերու բախտումը կը վերջանայ կռիւներով, նոյնիսկ մահերով:

Ցորհ. Միւրթիւնը կուսակցութեան կողմէ կը ղեկավարուէր. անոր անկումէն իվեր ոչ մէկ կառոյց փոխարինած է զայն, եւ որովհետեւ բնութիւնը կը խորչի պարապութենէն, նախնական վայրագութիւնն ու ուժի օրէնքը լեցուցած են զայը. գոնէ առայժմ:

Ա. Թ. Թ.

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿԱՁԱՌԵՐԸ ՏԽՈՒՐ ԵՆ

Այս մատնանշումը կու գայ «Լոնտոնի էքոնոմիսթ»էն. ան կ'անդրադառնայ Ֆրանսական գինիներու ոչ վայլուն հանգամանքներուն: Մինչդեռ, Մասաթիթխով ծանրացած մթնոլորտը լաւ պիտի ըլլար թեթեւցնել մէկ-երկու բաժակ գինիով: Սակայն, ի՞նչ ընել որ Ֆրանսական գինիի մարդն ալ բաւական գոյներով կը ներկայանայ: Ճիշդ է որ բերքը առատ է, սակայն ինչո՞ւ պահանջն ու գինիները կը նուազին: Պօժոլէն օրինակ, վերջին երկու տարուան գինիներու մէկ երրորդով կը վաճառուի չատեու կողմէ: Գինիներու գեղչը կը բացատրուի պահանջքի նուազումով որ արդիւնք կը նկատուի մաքրակենցաղ ընթացքի մը հետեւանքի. մարդիկ կը չգիտնան խուսափիլ ալքոլէն: Իսկ արտադրողները կը գանգատին որ չեն կրցած սպառել 1988-ի, 1989-ի եւ 1990-ի բարձրորակ մթերքները:

Կան նաեւ վիճակագրական տուեալներ. Ֆրանսացիները որոնք 1957-ին մարդ գլուխ տարեկան 130 լիթր սեղանի գինի կը սպառէին, այսօր հազիւ 50 լիթր կը խմեն: Միւս կողմէ եռապատկուած է աւելի բարձրորակ գինիին սպառումը:

Պօժոլէն գեղչած է գինը, 1989-ին եւ 1990-ին մեծ սպառում ունենալէ ու գինեգործները բողոքի դիմած են Ազգ. Հիմնարկի այն որոշումին դէմ որ կը նախատեսէր բերքին քանակութիւնը նուազեցնել, խուսափելու համար գերարտադրութենէն ու գիներու գեղչէն: Շատեր համոզուած են որ այդ բողոքը Մասաթիթխովի չնայած էին բացատրել:

Անցեալ գարնան յապաղած սառնամանիքը վնասած էր Պորտոյի շրջանին ու նունճքը տկար էր: Այսուհանդերձ, արտադրումը կը պահէ իր մակարդակը, հակառակ գիներու թեթեւացման բարձրացումին: Նոյնիսկ չշուկներ տարածուած են այն մասին թէ որոշ մեծ դղեակներ ամիսի ծախած են իրենց բերքին մնացեալ մասը:

Ֆրանսայի այգեգործութիւնը բախտ չ'ունեցած նաեւ չամփաներուն տեսակէտէն. ոռնակատարութեան ու կենաց խըմելու պատճառներն ալ պակսած են Ծոցի պատերազմէն ու տոլարի տատանումներէն ի վեր: Շամփանեզի պահանջքն ալ պակսած է թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին նախասիր վրայ:

Վերջին տարիներու յաջորդական բարեկեցիկ բերքէն ետք չամփաներուն մթերքները իրենց տեղը կը մնան: Որպէսզի գիներու գեղչ մը անխուսափելի չըլլայ, ընտրած է բերքին քանակութիւնը պակսեցնելու ճամբան: Թերեւս նաեւ մէկ տարիէն 14-15 ամսուան բարձրանայ արտադրութիւնը պահելու ժամանակաշրջանը: Այս պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է որակը բարելաւել, իսկ գիները անփոփոխ պահել:

ԿԱՂՀԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1992

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, կազմակերպուած՝ Վենետիկի Համալսարանի Եւրասիական Ուսումներու բաժանմունքի եւ Պօ-Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան համագործակցութեամբ, սկսաւ Օգոստոս 3-ին եւ վերջ գտաւ 24-ին: Քննութիւնները տեղի ունեցան Օգոստոս 25-ին: Դասընթացքին մասնակցեցան Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Միջին Արեւելքի 11 երկիրներէ 65 հոգի, մեծ մասամբ համալսարանական ուսանողներ, որոնց կողքին՝ նաեւ պաշտօնեաներ, ազատ ասպարէզի գործիչներ, համալսարանի դասախօսներ:

Խումբը կը բնակէր Վենետիկի Համալսարանին՝ քաղաքին կեդրոնէն 15 վայրկեան հեռաւորութեան վրայ գտնուող Մարզերայի Ադրիատիկ հանրակացարանին մէջ: Ճաշ եւ ընթրիք կատարուեցան Համալսարանին հետ պայմանաւորուած ճաշարաններու մէջ:

Դասընթացքը տեղի ունեցաւ հինգ մակարդակներու վրայ: Ուսուցչական կազմը բաղկացած էր հետեւեալ անձերէն.- Փարիզէն Մեսրոպ Ադամեան, Ցարութիւն Գէորգեան, Մկրտիչ Մանուկեան, Պարէտ Մանօք, Ռուբէն Նահապետեան, Մարկ. Նըշանեան, Արեզնազ Շէն, Կարապետ Տաքէսեան, Աթէնքէն՝ Մարօ Քիւրքճեան, Պէյրութէն՝ Գրիգոր Շահինեան, Հալէպէն՝ Ալիս Գուշմճեան, Վենետիկէն՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան, որ նաեւ վարիչն էր:

Դասընթացքի քարտուղարութիւնը կը վարէին Անահիտ Աբրահամեան եւ Արսինէ Նազարեան, օժանդակ ունենալով Արա Աբրահամեանը եւ Շարիզ Կարապետեանը:

Բացի առօրեայ ընթացիկ դասաւանդութիւններէն, տեղի ունեցան դասախօսութիւններ եւ կլոր սեղաններ: Այս տարի մասնաւոր հրաւէրով դասընթացքին իրը այցելու դասախօս կը մասնակցէր միջազգային ճանաչումով պատմաբան եւ բիւզանդագէտ Կարէն Իւզբաշեան, որ ներկայի երեսփոխան է ՀՀ Գորհրդարանին եւ նախագահը՝ Միջազգային Մշակութային կապերու կառավարական նորակազմ կոմիտէին: Փրոֆ. Իւզբաշեան դասախօսեց Հայաստանի ներկայ իրաւդրութեան՝ ինչպէս նաեւ հայ պատմութեան եւ մշակոյթի դարերու ընթացքին բնորոշիչ իւրայատուկ երեւոյթներու մասին: Միւս հիւր դասախօսն էր Փարիզէն Արամ Քերովբեան, որ տուաւ երկու դասախօսութիւն հայ երաժշտութեան մասին: Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը կրկնուեցաւ նաեւ Ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով: Դասախօսութիւնները կատարեցին նաեւ Հ. Լ. Զէքիեան, Կ. Տաքէսեան, Մ. Նշանեան եւ Ճուսեպ Տրայինա:

Տեղի ունեցան խմբական պտոյտներ: Առաջինը՝ յատկացուած Ս. Ղազարի, ուր խումբը դիմաւորուեցաւ Մխիթարեան Ընդհանուր Առաջնորդ Հ. Վրթանէս Վրդ. Ուլուհոճեանի կողմէ: Ցաջորդաբար այցելութիւն կատարուեցաւ Վենետիկի հայկական պատմական յիշատակներուն կամ Ալիշանի ասոյթով՝ Հայ-Վենետին: Հուսկ՝ միօրեայ զբօսապտոյտ մը տեղի ունեցաւ հիւսիսային Իտալիոյ բնութեան ամէնէն հրաշագեղ վայրերէն կարտ լիճի ափերը:

Վերափոխման Կիրակին, ամբողջ խումբը ներկայ գտնուեցաւ Ս. Ղազարի հանդիսաւոր պատարագին: Իսկ Օգոստոս 9 եւ 23, Կիրակի օրերը, այլեւս աւանդութիւն դարձած սովորութեան մը համաձայն՝ Հ. Լեւոն Վրդ. պատարագեց ու քարոզեց Վենետիկի Հայոց պատմական Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ:

Դասընթացքի արձանագրութիւններու ընդհանուր եղաւ 39.940.000 լիրէթ, իսկ ծախքերը հասան 37.700.000 լիրէթի, ինչպէս նախընթաց տարիներուն, նաեւ այս տարի Վենետեան Նահանգի վարչութիւնը, համալսարանական կառոյցներուն ճամբով՝ որոնք կը հիւրընկալեն այս դասընթացքը, կատարած է չուրջ 12.700.000 լիրէթի նպաստ մը, բացի նոյնինքն կառոյցներուն տրամադրութեան դրուելէն, որ գործնականօրէն անգնահատելի է:

Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկը այս տարի եւս տրամադրած է երեք կրթաթոշակ: Երեք կրթաթոշակ տրամադրուած է նաեւ Իտալիոյ Հայոց Միութեան կողմէ:

1993-ի դասընթացքին արձանագրութիւնները կը բացուին յառաջիկայ Նոյեմբերին եւ կը փակուին 1993-ի Մայիս 15-ին: Պայմաններու մասին պիտի կատարուի առանձին հաղորդում մինչեւ կազանդ: Բոլոր հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի որ դիմեն անմիջապէս եւ գրաւոր կերպով հետեւեալ հասցէին՝ նշանակելով նաեւ իրենց հեռաձայնի ու թէթ ունին՝ հեռապատճէնի թիւը.-

CORSO INTENSIVO DI ARMENO
Dipartimento Studi Eurasiatici
S. Polo 20 35 — 30125 Venezia (ITALIA).

Կարելի է դործածել նաեւ հեռապատճէնի հետեւեալ թիւը՝ (41) 52 07 737:

Կ'օգտուինք առիթէն խնդրելու համար հայ գրականութեան եւ մշակոյթի վերաբերող գիրքերու բոլոր հեղինակներէն եւ հրատարակիչներէն՝ որ հաճին մէկական օրինակ ուղարկել Վենետիկի Համալսարանի հայագիտական ամպիոնի գրադարանին, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ դասընթացքի մասնակցողներուն:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՊԻՈՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ-ՃԸՐՋԻի (Թենըֆլայ) մէջ, Սեպ. 5-ին գումարուած է ՌԱԿ-ի Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի 72րդ պատգամաւորական ժողովը, որու կը մասնակցէր Հայաստանի Համկավար Ազատական կուսակցութեան վարչութեան նախագահը՝ Ռուբէն Մխրզախանեան, որ նաեւ գլխաւոր բանախօսը եղած է: Ժողովի աւարտին ճաշ մը տեղի ունեցած է եւ նաեւ առաջին անգամ ըլլալով Թ.Մ.Մ.եան Սամի եւ Անի Թոթաճ նորահաստատ մրցանակը տրուած է Փրոֆ. Վահագն Տատըրեանի: Ճաշը հովանաւորութիւնը վայելած է առաջնորդ Գժաժակ Եպիսկ. Պարսամեանի, որ ելոյթ ալ ունեցած է: Ճաշոն կազմակերպիչ յանձնախումբին բարի գալուստ մաղթած է Ներսէս Պապայեան: Հանդիսավարութիւնը յանձնուած էր Թ.Մ.Մ.եան կեդրոնական վարչութեան տեղապահ Տոքթ. Գէորգ Քէչիեանի: Մրցանակակիրը ներկայացուցած է Երուանդ Ազատեան, յիշելով թէ Սամի եւ Անի Թոթաճ այս հիմնադրամը հաստատած են հայանպաստ գործունէութեան համար: Եկամտին մէկ մասը պիտի նուիրուի հետազօտութեան, միւս մասն ալ, երկու տարին անգամ մը, պիտի նուիրուի հայ անձնուրաբութեան մը որ լաւագոյնս ծառայութիւն մատուցած ըլլայ հայ ժողովուրդին: Փրոֆ. Տատրեան շնորհակալութիւն յայտնած է:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՇՈՂԱԳՈՐԾՕՆ ՎՏԱՆԳԸ
50 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ԿԱՐԻՔ

Շողագործօն մեծագոյն լիճը կը գտնուի Եւրոպայի սրտին վրայ, Գերմանիոյ Հարաւ-Արեւելեան շրջանին մէջ: Ան մէկն է շողագործօն թաւիշներու բազմաթիւ կուտակումներէն որոնք ցրուած են նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ որ երկար տասն ուրանիում արտածող երրորդ երկիրն էր, Միացեալ - Նահանգներէն եւ Գանատայէն ետք: Գերմանիոյ ուրանիումը կը ղրկուէր Խորհ. Միութիւն որ հատասար բաժին կը վերցնէր անկէ: Այս համաձայնութիւնը Խորհ. Միութեան կողմէ չեղեալ համարուեցաւ գերմանական միացումէն առաջ: Հիմա Գերմանիա 50 միլիառ ֆրանքի կը կարօտի վերայիչեալ շրջանի շողավարակ վտանգը չէզոքացնելու համար:

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Ահաւասիկ դեղարանին երկու ցուցափեղկերը եւ ահաւասիկ անոնց մէջ դըտնուող երկու մեծ շրագունդերը: Զախ կողմինը դեղին, աջ կողմինը կապոյտ: Իր պարապ դեղարանին մէջ կեցած՝ Արթաքի էֆէնտի կը նայի անոնց փոխն ի փոխ եւ կը խորհի որ արեւի ճառագայթները ճիշդ դաս մը կուտան իրեն այսօր: Անոնք կ'իյնան դեղին շրագունդին վրայ, զայն կը հրկիզեն եւ գունդը կը ճաճանչէ ճիշդ ադմուկով: Բայց կապոյտը երբեք այսպիսի այցելութիւն չընդունիր, դէմի առնելու մէկ քմահաճոյքին պատճառաւ: Հազիւ թէ, ան ալ տարուան մէկ եղանակին, ճառագայթները կը չոյեն դժբախտ շրագունդին փայտէ պատուանդանը: Ոչ աւելի: Ու մարդ չի գիտեր թէ ինչ ճանաչում պիտի ունենայ կապոյտն ալ եթէ վառի, թէ ինչ տեսակ բոց մը կայ անոր մէջ պահուած, թէ ինչ կարգի ապրեւ մը կայ անոր ծոցը: Մարդ չի գիտեր եւ պիտի չգիտնայ մինչեւ այն օրը երբ հրաշքով մը ճառագայթը այցելէ անոր ալ: Եւ դեղագործը կը խորհի որ եթէ անակնկալ դէպքեր այսպիսի հրձիգ ճառագայթի մը դեր չկատարէին, ինք միշտ պիտի չարունակէր անդիտանալ իսկութիւնը թէ՛ Աղաւնիին եւ թէ Աւետիսին: Եւ սաստիկ տրամեցաւ խորհելով որ եթէ երբեք ինք չէր ճանչցած իր շուրջիններուը, անոնք ալ բնաւ չէին կրցած դինքը ճանչնալ իր խակութեանը մէջ: Ամէն ոք դինքը կը նկատէր սովորական խաւութեան մը, սրամիտ եւ հեգնող մէկը, նուիրական խմբով գոմիք Արթաքին: «Բայց կարճ խօսքով գոմիք Արթաքին» ըսաւ դեղագործը եւ յետոյ ընդունեցաւ որ ինքն ալ յանցաւոր էր քանի որ փոխանակ Աւետիսի մը պէս անկեղծօրէն յայտնելու իր մտածումները, կեղծած էր իր ամբողջ կեանքին մէջ եւ զոհացած մինախօսութեամբ: Բանտարկուած էր ինքն իր մէջ. երկար տեսն կայ որ այլեւս դիւրութեամբ կը տանէր այդ վիճակը քանի որ սովորութիւն եղած էր: Ինք որ կը շրջէր խանութին մէջ գետնի քարերուն կպած խաչերուն վրայ կոխելով, խոստովանեցաւ որ անհոմայսէս մեծ է ցկեանս բանտարկեալներու թիւը: Արդէն ամէն ոք առաւել կամ նուազ բանտարկեալ մըն է, մտածեց եւ հոգիները մէկզմէկէ բաժնող պատուարները գոյաւ անխորտակելի: Միայն ճառագայթն է որ առենը անգամ մը եւ մասամբ... Եւ որովհետեւ քիչ մը շատ խօսքը ըրած էր ճառագայթի, ժպտեցաւ դեղագործը եւ մտածեց ուրիշ խանութպաններու վրայ որ կեանքի նոյն բնութիւնները բացատրելու համար տարբեր խորհրդանշաններ պիտի առնէին: Մասնաւորը թերեւս իր դանակները, դերձակը թերեւս իր կոճակները:

Երկարօրէն մտածեց Արթաքի էֆէնտի եւ հակառակ այն թեթեւ դլխու ցաւին որ սկսած էր դինքը նուաճել, հպարտացաւ իր հոգիին առանձնութեամբ, անոր մէջ տեսնելով մեծութեան մը բացարձակ ապագայը: Առանձնակեացները եւ բանտարկեալները աւելի զօրաւոր են մտածեց, քան թէ օրինակ իր կինն ու Աղաւնին: Եւ այդ իսկ պատճառաւ ինք պարտաւորութիւնը ունէր այդ տկարները պաշտպանելու: Բնութիւնը տարօրինակ է ըսաւ. անպայման տկարին քով ինծի պէս գերմարդ մը կը դնէ եւ գերմարդը կը թողու առանձին: Այսպէս խորհեցաւ դեղագործ Ինճէյեան էֆէնտի եւ իր ըսածը հաստատելու համար մտածումին առջեւ բերաւ իր քոյրը, Արմէնը, որ մինակ մնացած էր, մինակ մեծցուցած էր իր մանչը: Գերմարդ: Բայց մտածեց մանաւանդ Բենիկին, այն սարսափելի Բենիկին որ ոչ ոք ունէր աչխարհի վրայ: Գերմարդ:

Եւ յանկարծակի վճիռ մը...

Եւ յանկարծակի վճիռ մը արձակեց դեղագործը: Բացարձակ եւ անյետաձգելի որոշումը տուաւ Ջրադունդերուն տեղը փոխելու: Այսօ՛ր իսկ կապոյտը պիտի տանի դեղինին տեղ, եւ դեղինը պիտի բերէ կապոյտին տեղ: Անպայման պիտի ընէ վա՛ղն իսկ:

. . . . . .

Այլեւս Արթաքի էֆէնտիի մէջ մտերիմ մը գտած ըլլալով՝ Աղաւնի անոր կը պատմէր շատ բան ու կը հանդիսէր կարծես: Միայն չէր համարձակեր ըսել թէ օրուան մէջ կայ պահ մը որ ամէնէն աւելի դժնդակն է իրեն համար: Չէր ըսեր թէ երբոր արեւը ծագի՝ հրշէջ գօրանոցէն առաւօտեան չեփոր մը կը հնչէ: Արթաքի էֆէնտի չէր գիտեր թէ առաւօտեան չեփոր մը կը հնչէ: Թէ ան տղայական ու անկապակից բաներ կ'ըսէ եւ երդում-պատառ կ'ընէր ըսածին ճշմարտութեանը վրայ, հակառակ անոր որ զարունը մեռած է: Թէ Աղաւնի կը սարսռայ վերմակին տակ եւ կը կծկուի փիսիկի մը պէս, որովհետեւ մինչե՛ւ իր ոսկորներուն ծուծը կը մտնէ ձայնը: Որովհետեւ միշտ ուժով կը փչէ Աւօն:

Աղաւնի վերմակին եզրը կը սեղմէր իր բերնին վրայ, որպէսզի չլայ: Կու լար, գրեթէ միշտ:

(Շար. 19 եւ վերջ)

(Շար· Ա· էջէն)

հայ 20 մարտիկները մեռած են եւ 7-ը՝ վիրաւորուած:

Սեպտեմբերի, Ակերանի վրայ ինկած ռումբերէն 4 մեռեալ կայ եւ 19 վիրաւոր:

***

Կիրակի օրուան ամբակոծութենէն Գորիսի չրջանը, Տեղ գիւղը 7 բնակիչ մեռած են (հինգը՝ նոյն ընտանիքէն), երեք հոգի վիրաւորուած են եւ նիւթական ըզգալի վնասներ կան: Ռմբակոծութիւնները չարունակուած են երկուշաբթի օր Գորիսի չրջանի Կոռնիձոր, Խնածախ, Արաքատի՝ Երասխ, Սիսիանի Շաղաթ եւ Վայքի Բարձրունի գիւղերը:

***

Ուրբաթ, Սեպ· 18-ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին պաշտպանութեան մարզի պետական նախարարի պաշտօնակատար՝ Վ· Մանուկեան յայտարարած է որ Հայաստանի ապագայի բանալին Արցախն է, հիմնական հարցը, որու պատճառաւ կրկին վերադարձած է պետական կառոյցներու:

***

Սեպ· 14-էն 18, ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ «Մարդկային Իրաւանց Համաչխարհային Համագումար»ին նախապատրաստական երրորդ ժողովը, որու Հայաստանի կողմէ կը մասնակցէին Ռաֆայէլ Պապայեան, Գերագոյն Խորհուրդի մարդու իրաւունքներու Յանձնաժողովի նախագահ եւ Զաւէն Սինանեան Արտաքին Նախարարի խորհրդական: Նախապատրաստական երրորդ ժողով մըն ալ տեղի պիտի ունենայ Մարտ ամսուն, մինչ գլուխ հանելու համար օրակարգը, բայց, կը թուի որ յստակ ոչինչ կարելի եղած է ձեւաւորել եւ ընդհ· խառնիճաղանճի մը պատկերը միայն պարզուած է: Սկզբունքով բուն ժողովը, այսինքն՝ համագումարը, տեղի պիտի ունենայ Յունիսին՝ Վիեննա:

***

Հայաստանի անկախութեան Ա· տարեդարձին առթիւ, Սեպ· 21, երկուշաբթի օր տեղի ունեցած է զանգուածային վազքարշաւ որու մասնակցած են Հայաստանի բոլոր քաղաքներն ու չրջանները ներկայացնող տարբեր տարիքի աւելի քան 1800 կազդուրիչ վազքի սիրահարներ, որ Հանրապետութեան հրապարակէն դիւաւոր փողոցներէն անցնելով հասած են Հրազդան մարզադաշտ: Մրցումներու մասնակցողներուն նիւթական մրցանակ յանձնած է Ֆրանսահայ Ալէքսան Մանուկեան, որ Հայաստան ժամանած էր օժանդակութիւն կատարելու համար զոհ գացած Ֆետայիներու ընտանիքներուն:

***

Սեպ· 18-ին, Ուրբաթ օր, Ազարակ գիւղին մօտ (Աչտարակի չրջան) անձնաւօթներու կողմէ սպաննուած է Աչտարակի չրջանային Խորհուրդի գործադիր մարմնի նախագահը՝ Յովհաննէս Սուքիասեան եւ իր վարորդը՝ Վարուժան Աբրահամեան: Յովհ· Սուքիասեան 37 տարեկան էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԱՐՊԵՔԻՐԻ մէջ, կիրակի օր սպաննուած է քիւրտ լրագրող եւ գրագէտ՝ Մուսա Անթէր: Կը մասնակցէր «մշակութային չաթաթ»ի մը: Իրեն ընկերացող մտաւորական ուրիշ քիւրտ մըն ալ՝ Օրհան Միլոյղու ծանրօրէն վիրաւորուած է: Կը կարծուի որ թուրք յատուկ միաւորի մը գործն է: Տարւոյն սկիզբէն ի վեր 9 քիւրտ լրագրողներ սպաննուած են:

«ԷՕՐՈՓՕՓԹԷՐ» ֆրանքեւզերմանական հաստատութիւնը մեծ ձախողութիւն մը արձանագրած է ի լուր Սիւէյմանի Տէմիրէլի այն յայտարարութեան թէ թուրքիա որոշած է պատերազմական 75 թռան գնել ամերիկեան Պաք Հոք տեսակէն, զոր կը չինէ Սիքորսքի: Էօրոֆոփթէր յայտնէր որ ինք պիտի ըլլար հայթայթիչը կամ առնուազն չուկային կէսը պիտի կարեւոր ձեռք ձգել: Էօրոֆոփթէրի ծրագիրը 200 թռանի կը վերաբերէր, 1·5 միլիառ տոլար արժողութեամբ եւ թուրքիա պիտի չինուէին:

Աբրինէ եւ Յուլինէ Տէօքմէճեան, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպ· 18-ին, 85 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպ· 24, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհ· - Մկրտիչ եկեղեցին՝ ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր - Լաչէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 26, Տօն Է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին:

Այս առթիւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ ԵՒ Օ'ԾՄԱՆ ՎԱՐԹՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻԻՆ

կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր· Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ· Եորկանճեանի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, ըղձիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու չուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ չրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Ծանօթ·· կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN - LIVRY
« Dirouhi Missakian »

organise

un repas

au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan

Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes

Pour réserver vos places, contacter :
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Ս· Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի կազմակերպած հայ արուեստագէտներու եւ հայ մշակոյթի նըւիրուած ամիսը՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4-էն ՆՈԵՄԲԵՐ 7

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

aller retour	4300 Frs
aller ou retour simple	2500 Frs

Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

franchise bagage autorisée
40 Kgs par personne

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne
(la première semaine)

En chambre double	5100 Frs
En chambre individuelle	5350 Frs
Semaine supplémentaire en double	450 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	700 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

UGAB - PARIS

organise à l'occasion du premier anniversaire de

L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE

UN DINER DANSANT

le Samedi 26 Septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՀԲՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա· տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

կիրակի, Սեպ· 27, ժամը 20·30-ին

Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ
(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ

- Մուտքը ազատ է -

mois de la culture arménienne

CENTRE CULTUREL
STS SAHAK - MESROP
339, avenue du Prado, 13009 MARSEILLE

Colloque sur le thème :

HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'ARMENIE

le Dimanche 4 Octobre à 15 heures

GERARD DEDEYAN (Montpellier)
CLAUDE MUTAFIAN (Paris)
RAYMOND H. KEVORKIAN (Paris)
MARTINE HOVANESSIAN (Paris)
Journée animée par
JANINE PALOULIAN, Journaliste

•

EXPOSITION
de
Miniatures arméniennes de Cilicie
du 4 Octobre au 12 Novembre

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս· Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին տեղի կ'ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ՝

- ժամը 10-ին պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՒԱՆ ԱՒԱԳ ՔՀՆ�ց· ՏԷՏԷՒԵԱՆ

- ժամը 11·45-ին մատաղօրհնութիւն
- ժամը 12-ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ փոխանորդ Շէրիւի Ազգային Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Շարվիէօյի Ս· Նշան եկեղեցւոյ մէջ ըստ կտակի պատարագ կը կատարուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆ�ց· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու եւ դպրուհիներու կողմէ:

«Հայր Մեր»ի ժամանակ Վ.Ա.Զ.Դ.Ին Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց օծման երեսունեօթներորդ տարեդարձին առթիւ կը կատարուի հայրապետական մաղթանք:

Ճեռ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս պլհաւոր բարերար Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց, Նշանի, Փիլորդի, Պահատուրեանի, Պաթմազեանի, Խարբուրլեանի, Թիւթիւնճեանի, Ցարուքիւնեանի եւ Հիլպագեանի հոգւոցն ի հանգիստ,

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24
JEUDI
24 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.892 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.892

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԵՏ ՄՂԵԼ ԱԶԵՐՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

ԲԱՅՑ, ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԿԱՆ ԿԻՒՆԵՐԷ ԹԷ ՌՈՒՄԲԵՐԷ

Կռիւները լուռն են Լաչինի գօտիին մէջ եւ նոյն ձեւով ալ կը չարունակուին Մարտակերտի շրջանի դիւղերը: Ադրբեջանական ծանրային յարձակումները կը դադրոնանային, Սեպ. 22-23-ին, երկու ուղղութեամբ՝ Էդիլլու եւ Ջլդրան:

Նախորդ օրուան օդային ռմբակոծութիւնը Մտեփանակերտի վրայ բաւական ահ գործել էր պատ, կային մէկ մեռեալ եւ 14 վիրաւոր: Թնդանօթային գնդակոծումներն ալ չեն դադրիր. Սեպ. 22-ին Մարտունիի Շրջ. Մորհուրդի վրայ ռումբեր ինկած են, երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ: Ռումբեր ինկած են նաեւ Գորիսի շրջանը եւ չորս մեռեալ կայ նուազած: Գորիսի Շրջ. կեդրոնն ալ ռմբակոծուած է, հոն կան երեք մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր: Քանդուած են երեսուն տուն:

Ընդհանուր ձեւով բոլոր ճակատներու վրայ, գլխաւորաբար Լաչինի, հայկական ուժերը կը յաջողին ետ մղել յարձակումները եւ պահել դիրքերը:

Իսմայիլէ կ'անդրադառնար (Սեպ. 23) արբաղի կռիւներուն եւ Բաքուի Պաշտպանութեան նախարարութեան լուրերուն ապաւինելով, կը հաղորդէր թէ վերջին օրերը Հայերը ունեցած են 150 մեռեալ, մինչ որ բարեբախտաբար, չի համապատասխաներ իրականութեան: Հայկական կոլտտեսները ռազմադաշտ թէ բնակչութեան մօտ արդէն չատ-չատ են ըստ մեզի եւ Ադրբեջանցիներուն թիւերու այս յայտնումը նպատակ ունի, երեւի, վնասուրներու բարոյականը բարձրացնելու, քանի որերի կորուստները չատ մեծ են եւ էլ չկրնան ալ բաւական ընդդիմութեան կը բախին: Համաձայնաւար պաշտօնաթերթը կուսայ նաեւ հայկական աղբիւրներու լուրը (Ինքակի) որ կը վերաբերէր 440 ազերի մեռեալի:

***

ՏԷՄԻՐԷԼ ԲԱՐԵՀԱՃԵՐ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ ...

Յանօթ է որ Հայաստանի վարչապետ Մոսրով Յարութիւնեան գրաւոր դիմում ըրած էր Թուրքիոյ նախարարապետին, որպէսզի Թուրքիա 100 հազար թոն հացահատիկ փոխ տայ Հայաստանի (տես. «Յառաջ», Սեպ. 8) ամսուս առաջին օրերը, երբ Վրաստանի խառնակ վիճակին եւ Ռուսերէնի պայթումին հետեւանքով կապակցութիւնները չհանիլը սուր ազդնալ ըսնգծած էր Հայաստան: Թուրքիոյ նախարարապետը աւելի քան երեք չարաթ դրած է պատասխանելու համար (ներկայիս կառավարութիւնը կը հասնին վրաստանի ճամբով) եւ ի՞նչ կ'ըսէ.. նամակը սոսկ է: Թուրքիոյ կառավարութիւնը ըստ կրկնութեամբ համաձայն է աջակցելու եւ պատրաստ է ընդունելու Հայաստանի պատերազմական տեղափոխման միջոցներու, քանակի, պայմանաժամի, ձեւակերպութիւններու վերաբերեալ հարցերը: Այլ խօսքով, եթէ լաւ հասկցանք, Անգարա նախկին չի բաւականանար, կ'ուզէ որ Հայաստանէն պաշտօնական պատուիրակութիւն մը ուղղէ եւ նոյն ձեւով ալ կը չարունակուին Մարտակերտի շրջանի դիւղերը: Ադրբեջանական ծանրային յարձակումները կը դադրոնանային, Սեպ. 22-23-ին, երկու ուղղութեամբ՝ Էդիլլու եւ Ջլդրան:

Նախորդ օրուան օդային ռմբակոծութիւնը Մտեփանակերտի վրայ բաւական ահ գործել էր պատ, կային մէկ մեռեալ եւ 14 վիրաւոր: Թնդանօթային գնդակոծումներն ալ չեն դադրիր. Սեպ. 22-ին Մարտունիի Շրջ. Մորհուրդի վրայ ռումբեր ինկած են, երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ: Ռումբեր ինկած են նաեւ Գորիսի շրջանը եւ չորս մեռեալ կայ նուազած: Գորիսի Շրջ. կեդրոնն ալ ռմբակոծուած է, հոն կան երեք մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր: Քանդուած են երեսուն տուն:

Ընդհանուր ձեւով բոլոր ճակատներու վրայ, գլխաւորաբար Լաչինի, հայկական ուժերը կը յաջողին ետ մղել յարձակումները եւ պահել դիրքերը:

Իսմայիլէ կ'անդրադառնար (Սեպ. 23) արբաղի կռիւներուն եւ Բաքուի Պաշտպանութեան նախարարութեան լուրերուն ապաւինելով, կը հաղորդէր թէ վերջին օրերը Հայերը ունեցած են 150 մեռեալ, մինչ որ բարեբախտաբար, չի համապատասխաներ իրականութեան: Հայկական կոլտտեսները ռազմադաշտ թէ բնակչութեան մօտ արդէն չատ-չատ են ըստ մեզի եւ Ադրբեջանցիներուն թիւերու այս յայտնումը նպատակ ունի, երեւի, վնասուրներու բարոյականը բարձրացնելու, քանի որերի կորուստները չատ մեծ են եւ էլ չկրնան ալ բաւական ընդդիմութեան կը բախին: Համաձայնաւար պաշտօնաթերթը կուսայ նաեւ հայկական աղբիւրներու լուրը (Ինքակի) որ կը վերաբերէր 440 ազերի մեռեալի:

***

ՏԷՄԻՐԷԼ ԲԱՐԵՀԱՃԵՐ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ ...

Յանօթ է որ Հայաստանի վարչապետ Մոսրով Յարութիւնեան գրաւոր դիմում ըրած էր Թուրքիոյ նախարարապետին, որպէսզի Թուրքիա 100 հազար թոն հացահատիկ փոխ տայ Հայաստանի (տես. «Յառաջ», Սեպ. 8) ամսուս առաջին օրերը, երբ Վրաստանի խառնակ վիճակին եւ Ռուսերէնի պայթումին հետեւանքով կապակցութիւնները չհանիլը սուր ազդնալ ըսնգծած էր Հայաստան: Թուրքիոյ նախարարապետը աւելի քան երեք չարաթ դրած է պատասխանելու համար (ներկայիս կառավարութիւնը կը հասնին վրաստանի ճամբով) եւ ի՞նչ կ'ըսէ.. նամակը սոսկ է: Թուրքիոյ կառավարութիւնը ըստ կրկնութեամբ համաձայն է աջակցելու եւ պատրաստ է ընդունելու Հայաստանի պատերազմական տեղափոխման միջոցներու, քանակի, պայմանաժամի, ձեւակերպութիւններու վերաբերեալ հարցերը: Այլ խօսքով, եթէ լաւ հասկցանք, Անգարա նախկին չի բաւականանար, կ'ուզէ որ Հայաստանէն պաշտօնական պատուիրակութիւն մը

Թիւն մը ռմբը երթայ (ինչու՞ չէ, իրաւունք ալ ունի) եւ քանի մը օր գնեն-վերցընեն հարցը, ապա՝ կը նայինք, մինչ այդ քիչ մըն ալ անօթի մնացէք...:

***

Սեպ. 22-ին Երեւան հասած է 140 կառքերէ կազմուած չարասիւնը, որ բերած է 100 թոն չաքար, 175 թոն կարագ եւ այլ անհրամթերք: Կը սպասուէր այլ երկու չարասիւններու, որոնք ալիւր եւ վառելանիւթ պիտի բերէին:

***

Հայաստանի անկախութեան առաջին տարեդարձը զուսպ կերպով նշուած է Հայաստան, քանի երկիրը չատ ծանր իրադիրներ ունի, որոնցմէ առաջինն է եւ հիմնականը՝ պաշտպանութիւնը եւ իրաց ներկայ պայմաններու մէջ կարելի չէ միայն ուշ նկատել այս տարեդարձը:

Առաւօտուն արարողութիւնը սկսած է Եռաբլուր, ապր. ազատագրական պայքարի զոհ զացածներու պանթէոնի այցելութեամբ: Յարդանքի իրենց տուրքը մատուցանած են փոխ-նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բարդէն Արարքցեան, կառավարութեան եւ Խորհրդարանի անդամներ եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ: Նոյն իրիկունը ժողովուրդին իրենց խօսքը բերած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Բարդէն Արարքցեան, Մոսրով Յարութիւնեան: Հայ ժողովուրդը չնորհաւորած են Ֆրանսայի դեսպանը՝ տիկին Ֆրանսուր Հարթէնկ, Իրանի դեսպանական դրօճակարը՝ Ահմէտ Սոպհանի:

Այս առթիւ նաեւ Գագիկ Յարութիւնեան յանուն Հանրապետութեան նախագահին ընդունելութիւն մը կազմակերպած է, որու հրաւիրուած էին Երեւան գտնուղ դիւանագիտական մարմինները եւ արտասահմանէն հիւրեր:

***

Ինչպէս գրած էինք (Սեպ. 22), Երկուշարթի օր հայ - ադրբեջանական հանդիպում մը նախատեսուած էր: Արդիւնքն պում մը նախատեսուած էր: Արդիւնքն եղած է համաձայնութիւն մը ըստ որուն Սեպ. 22-ին, ժամը 15-էն Հայաստանի եւ Նախիջեւանի սահմանի ամբողջ երկայնքին, ինչպէս նաեւ Մեղրիի եւ Զանգելանի շրջանները հրադադար պէտք է ըլլայ: Աւելորդ է, թերեւս աւելցնել որ Մեղրիի շրջանի դնդակոծումները չէին դադրած այդ ժամէն ետք, ինչպէս կը հաստատէր Երեւանի հետ մեր խօսակցութիւնը Չորեքշարթի առաւու (Սեպ. 23):

***

Սեպ. 21-ին, Նիւ - Եորքի մէջ (ՄՄԿ-ի չէնքը) Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար՝ Հիքմէթ Չէթինի հետ: Քննարկած են երկու Հանրապետութիւններու հետ նկարներն ինչպէս նաեւ զարթարեղեան համարարութեան կարգաւորման վերաբերող կարգ մը հարցեր: Երկու կողմերն ալ համաձայն գտնուած են, որ ներկայ հանդրուանին, կարեւորագոյն եւ առաջնահերթ հարցն է՝ հրադադար հաստատել:

***

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Այս օրերուն Հայաստան կը դումարուի «Մայրերն ընդդէմ բռնութեան» միջազգային խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցին ՀԱՊ-ի երկիրներու զինուորականներու մայրերու բոլոր կազմակերպութիւնները: Ադրբեջանական պատուիրակութիւնը սակայն, չէ կրցած մասնակցիլ, չկարենալ ստանալով Ադրբեջանի իշխանութեանց արտօնութիւնը: Խորհրդաժողովին նպատակն է Մայրերու Համաշխարհային կազմակերպութիւն մը ստեղծել, որ պայքարի յանուն երկրագունդ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՉԵՐՕ ԱՄՔՈՂՔ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ, ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՒԵԼԻՆ, ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ (12)

Բ.

Այդ պատահարէն ներշնչուելով է որ «*Բարեւ Հայաստան*»ի մէջ, այլաբանութեան մը վերածելով դրուագը, պատմուճէի, թէ Այգիին բոլոր կենդանիները ժողովով կը գումարէին վովայի տապալումին գիշերն իսկ, կը յատնէին իրենց յուզումը, որոշում գոյացնելէ առաջ, բոլորին առիթ կը տրուէր արտայայտուելու, կարծիք յայտնելու: Այդ ժողովին, կապիկը կը փորձէր խօսիլ վագրի նման, ջայլամը կը ճառէր խիզախութենէ: Նոյնիսկ նապաստակը ուժի ցուցադրութիւն կ'ընէր: Ոչ մէկ եզրակացութիւն: Վերջապէս խօսք կ'առնէր ադուէսը, կ'ըսէր. «*Լսեցի ձեր բոլորին կարծիքը: Անմիջապէս պէտք է ըսեմ, որ անժամանակ բաները միշտ վտանգաւոր եւ երբեմն ալ մահացու կըլլան: Պէտք է սպասել դիտնալ: Ես կը կարծեմ, թէ փիղը զոհուեցաւ ո՛չ թէ որովհետեւ տկար էր կամ առանձին բռնեց ազատագրութեան ճամբան, այլ որովհետեւ մեզ կաշկանդողները ուժեղ են, չատ ուժեղ: Կայ ուրիշ պարագայ մը: Լաւ մտիկ ըրէք զիս: Հետզհետէ աչխարհի վրայ պիտի չմնան անտառներ: Մենք եւ մեր ցեղակիցները վերջնականապէս պիտի զրկուինք անտառին մէջ ապրելու մեր դարաւոր իրաւունքէն: Ուրեմն պէտք է յարմարիլ դիտնանք: Մենք աւելի պարկեչտ ենք քան մարդ արարածը: Առիւծը մի՛չտ առիւծ է, կապիկը՝ մի՛չտ կապիկ, աղուէսը՝ մի՛չտ աղուէս: Կատուն միայն կը մլաւէ, գայլը՝ կ'ոռնայ, չունը՝ միայն կը կաղկանձէ: Սակայն կան մարդիկ, որոնք կրնան ե՛ւ մարդ ըլլալ ե՛ւ անասուն: Ե՛ւ նախադահ ե՛ւ աւազակ: Կրնան ե՛ւ խօսիլ ե՛ւ հաչել: Լսած եմ որ կան մարդիկ որոնք կրնան կատարելապէս կապկել մեզ, բոլորիս ձայները: Եւ ոչ միայն ձայները, այլ ատանձնել բոլորիս խառնուածքները, բնութիւնը: Հարցը ատոր ունի մեր գոյատեւման հետ: Պիտի անհետին աչխարհի բոլոր անտառները: Մանաւանդ՝ առաջին հերթին՝ պիտի անհետին փոքր անտառները: Մեր ցեղակիցները, որոնք այժմ կը չարունակեն ապրիլ իրենց անտառներուն մէջ ազատ ու անկախ, ուչ կամ կանուխ, պիտի ենթարկուին արտաքին ուժերու եւ վերածուին մեր նմանակներուն: Անտառնէր պիտի չմնան: Պիտի կազմուին կենդանաբանական պարտէզներ ու միայն անո՛նք իրաւունք պիտի ունենան գոյատեւելու: Անիմաստ է եւ րաղել ու զոհը դառնալ այդ երազին...: Պէտք է մեր յարաբերական ապաուութիւնը արժեւորել հո՛ս, այս պարտէզին մէջ: Պէտք է աւելին պահանջել, սակայն չպահանջել անկարելին: Պէտք է ըլլալ խոհեմ...: Վովա փիղին պարագան պէտք է լատադոյն դասը ըլլայ բոլորիս համար»:

Պահ մը կը կորսուէր Վովայի ուրուականը, իւթեաշարժը արդէն կը սուրար դէպի Սեւան, կը յիշէի հին օրեր:

- Ինչպէ՞ս ես, - երբ հարց կու տայի համայնավարութեան օրերուն,

- Ոչինչ, - կը պատասխանէր Հայաստանցին, ոչինչ կը հասկնայի պատասխանէն:

Ի՞նչ կը նշանակէր «*ոչինչ*»:

- Ինչպէ՞ս ես, - երբ հարց կու տայի ազատ Հայաստանի բաղաքացիին,

- Նոռմալ, - կը պատասխանէր ան, կրկին ոչինչ կը հասկնայի:

Իսկապէս ի՞նչ կը նշանակէր «*նոռմալ*»: Մանաւանդ կարելի՞ էր բնական վիճակ ունենալ անբնական իրավիճակի մը մէջ:

Այսպէս, կ'ուրախանայի չնչին պատահարներով, կը փորձէի լուսանկարիչի մը պէս մեծցնել կարգ մը դէպքեր՝ մեղմացընելու համար յուսախաբութիւններուս տխրութիւնը:

Պիտի գայի՞ն *նոռմալ* ժամանակներ:

Կ'ուրախանայի դարձեալ, երբ վերահաստատուած կը գտնէի ճանապարհներու ոստիկաններուն հեղինակութիւնը, կը տխրէի, երբ կը հաստատէի, թէ վերջ գըտած չէին կաշառակերութիւնները, թէ կարելի էր ամէն պատիժ ջնջուած տեսնել նուէրով մը: Ու ապշանքով կը լսէին զիս, երբ կը յայտնէի, թէ Արեւմուտքի մէջ կարելի չէր կաշառել ոչ մէկ ոստիկան:

«*Ամրակապել անվտանգութեան գօտիները*» կը թելադրէր ճամբու եզերքին կանգնած հսկայ ցուցատախտակ մը, ոչ ոք կը հետեւէր թելադրանքին: Երբ կը նըշմարէի խոշոր կառք մը, որ, որպէս բեռ, պատ մը ունէր շալակին, իսկական պատ մը, կը ժպտէի: Կը ժպտէի կրկին, երբ ածիլուելու միջոցին, կը դադրէր ելեկտրական հոսանքը, «*Հոգ չէ, կը ճանչնամ դէմքիս արահետները*» մտածելով կը շարունակէի արարողութիւնը, երբ ջուրն ալ կը դադրէր հոսելէ:

Ու կը ժպտէի ամէն անգամ որ հիւրանոցիս *անլաք* խոշոր ժամացոյցին ճովէն կ'անցնէի, յարկի պատասխանատու կինը կը գտնէի թաղուած՝ դասագրքի մը մէջ: Ան անգլերէն կը սորվէր:

Վերը, պանդոկին հաւաքարար կիները սուրճ կը խմէին, վարը, ընդունելութեան աղջիկներէն մէկը անդադար եղունգները կը ներկէր:

Կ'ուրախանայի, երբ հանդիպակաց սեղեակէն միլիոնաւոր ռուբլիներու մասին խօսակցութիւն կը լսուէր: Բաց դուռով: Վիզա, Պէյրութ, Մոսկուա, օդանաւի տոմս: Գործարար մարդիկ պէտք է ըլլային:

Կը տխրէի, երբ կ'իմանայի, թէ Ֆրանսայի mère célibataire-ը իր համարժէքը ունէր Երեւանի մէջ՝ *միայնակ մայր* բնորոշումով:

Կ'ուրախանայի, կը տխրէի, կը ժպտէի, կը զայրանայի, Վովա փիղն է որ երկար ժամանակ գրաւած կը մնար մտածումիս ամբողջութիւնը: Անկասկած որ Երեւանի պալատներուն մէջ ժողովներ կը գումարուէին, որոշումներ կը գոյանային, սակայն չէր լսուեր ձայնը *Հայ Աղուէսին*: Հայերը ունէի՞ն, ոչխարներու եւ վագրերու կողքին, նաեւ աղուէսներ: Թերեւս կար այդ ձայնը, բայց աղմուկին ահագնութիւնը կը չէզոքացնէր զայն, կը դարձնէր անլսելի:

Իսկ կարելի՞ էր *աղուէս* կոչել անլսելի ձայնով ձախող անասունը:

. . . . . .

«*Կ'ուզեմ որ մեկնի ամառը, բայց չգայ աչունը*» կ'ըսէի, ըսելու ձեւս կը գտնէի դիպուկ, խօսքը փառաւորապէս կը ծառայէր *Երրորդ Վիճակ*-ի փնտռտուքի աշխատաւիճներուս, սակայն վերահասու էի նաեւ փնտռտուքիս անհեթեթութեան:

Երրորդ վիճակ չկար: *Անկարելի*-ին անկարելի փնտռտուքն էր:

Մեկնած էր բռնատիրութիւնը, եկած անխուսափելի անկախութիւնը:

Աւելին ունէ՞ր գոյութիւն, պիտի ունենար միշտ: *Անկարելի*՞-ն, անկարելին գոյութիւն ունէր մի՛այն բառարաններու մէջ, պիտի մի՛չտ մնար հոն, կայիճ անսխալական բառարաններ:

«*Կապիկը կը փորձէր խօսիլ վագրի նման, ջայլամը կը ճառէր խիզախութենէ: Նոյնիսկ նապաստակը ուժի ցուցադրութիւն կ'ընէր*»:

Այդ օր, երբ կայարանին դիմաց կը սպասէի Նարիէիին, նկատած էի որ կ'աշխատէր Երեւանի կայարանին բարձրադիր ժամացոյցը, ուրախ էի, անոր ցոյց տուած ժամը տարբեր էր սակայն Երեւանի ժամէն: Կը զարմանայի, կը հասկնայի շուտով: Անոր սլաքները ցոյց կու տային *ժամը Մոսկուայի*:

Ժամը Մոսկուայի:

Անդասակարգելի, անուանակից Մարգարէի, անուանակից Հայոց Պատմահօր, ոչ մարգարէ, ոչ պատմաբան, Հայաստան էի, կը շրջագայէի, կը դիտէի, կը սիրէի, կը մերժէի, պարզապէս կ'ապրէի:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԻՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍ

ՄԱՔՈՒՐ «ՅԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ» ՄԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անոնք յաջորդ տարին Հարաւային Կիպրոս կ'երթան, առանց հասկնալու որ այս ամենակարուկ բաժանման դիմաւոր պատասխանատուն իրենց կառավարութիւնն է, 1878-էն ի վեր, երբ Ճարպիկ վարչապետ Տիզրայէլին դաղտնի պայմանագիր մը կնքեց Թուրքիոյ հետ: Սուլթանը կզգին Լոնտոնի կը յանձնէր, ու անոր փոխարէն Անգլիա կը խոստանար ջնջել տալ Սան Սթեֆանոյի դաշինքին հայանպատաս կէտերը ... ու իսկապէս անոնք ջնջուեցան: Իբր ուրիշ հետեւանք, Կիպրոսը մեկուսացած մնաց երբ բոլոր միւս նախկին օսմանեան յունարնակ կղզիները Յունաստանին միացան: Լոնտոնի վարած քաղաքականութեան բնական եղրակացութիւնը եղաւ 1974-ին ներխուժումը, որ տուաւ տարածութեան լաւագոյն 40%-ը Թուրքերուն՝ որոնք հազիւ բնակ-չութեան 20%-ը կը կազմէին:

Թրքական կողմէն, այս ներխուժման պաշտօնական անունը «խաղաղութեան գործողութիւն» է. Հիւսիսային Նիկոսիոյ մէջ Թուրքերը բացին «Բարբարոսութեան Թանգարան» մը. չկարծէք որ 1915-ին նըւիրուած է. ան կը ներկայացնէ Յոյներուն դաժանութիւնը, գործուած՝ անմեղ ու անպաշտպան Թուրքերուն վրայ: Իսկ Հիւսիսային Կիպրոսի նոր օդակայանը կը կոչուի Էրճան, ի պատիւ Թուրք գինուորի մը, որ 1974-ին կեանքը տուաւ Յոյներուն դէմ «սրբազան Թրքական հողը» պաշտպանելով: Այս փաստը կը յիշեցնէ Կիլիկիոյ Զէյթունի նոր անունը որ Սիւլէյմանլը է. այս Սիւլէյմանը Թուրք սպայ մըն էր որ 1920-ի չուրջ հայ վարդութեան գոհ դնաց: Նախընտրելի է խնդալ քան թէ արցունք թափել...:

Կիպրոսի հայկական դաղութը թիւով չատ մեծ չէ եղած դարերու ընթացքին, սակայն հին ու միշտ կարեւոր դեր ունեցող դաղութ մը եղած է (բաւարար է յիշել Մելգոնեան վարժարանին դերը):

Աչխարհադրական դիրքը՝ Կիլիկիոյ դիմաց արդէն չատ բան կը բացատրէ: Այսօր երկու-երեք հազար Հայեր կան, բոլորը հարաւային կողմը. դրաւուած հողերէն Հայերը բնականօրէն արտադաղթեցին: Դժբախտաբար պատմական երեք յուչարձանները հիւսիսային մասը մընացին:

Նիկոսիոյ հին քաղաքը արեւելք - արեւմուտք գծով մը երկու հաւասար մասի բաժնուած է, ու Հայոց Աստուածածին եկեղեցին կը գտնուի սահմանէն քանի մը տասնեակ մեթր անդին, բայց հիւսիսի չրջանին մէջ: Ան ռազմական չէնք դարձաւ, թուրք գինուորներուն տըրամադրուած: Թէեւ այս եկեղեցին ծադումով հայկական չէ, ԺԴ. դարէն գոթական վանք մըն էր, Պէնէտիքթին քոյրերուն համար. յետոյ օգտագործուեցաւ իբր աղի պահեստարան, մինչեւ որ օսմանեան իչխանութիւնները հայ դաղութին նուիրեն՝ իբր հաւատարմութեան վարձատրութիւն (սովորական երեւոյթ...): Պարիսպով չրջապատուած մեծ չէնք մըն է, գինուորներէ հսկուած ու միայն կարելի է դուրսէն զանգակատան գագաթը տեսնել: Ներսը չատ գերեզմաններ կային. արդեօք ի՞նչ վիճակի մէջ են այդ բոլորը:

Ժամակատան ալ-հիմա լրիւ հիւսիսային մասին մէջ- ունի հին քաղաքին մէջ Հայոց եկեղեցի մը: Աւելի փոքր մատուռ մըն է, հիւսիս - արեւմտեան անկիւնը, կարմելեան գոթական եկեղեցիի մը կից, հզօր Մարթինենկո մարակոցին մօտ: Այս թաղամասը ռազմական տարածութիւն է, այնպէս որ այս Ս. Մարիամ մատուռը լուսանկարելն իսկ արգիլուած է: Հակառակ Նիկոսիոյ եկեղեցիին, ունի բուն հայկական դիմագիծ: ԺԴ. դարու կէսին կառուցուեցաւ՝ Կիլիկիոյ Թագաւորութեան անկումէն 30 տարի առաջ, հայ փախստականներուն համար. հաւանօրէն՝ անհետացած «Կանչուոր» մեծ վանքին մաս կը կազմէր: Ոչ չատ հեռուն կարելի է դալ դիտել ու գնահատել այս փոքրաչափ բուն հայկական ոճով կերտուած յուչարձանը: 1974-ին, ներխուժման նախօրեակին, ներսը դեռ զարդարուած էր որմնանկարներով ու հայերէն արձանագրութիւններով. ի՞նչ վիճակի են հիմա:

Դառնանք հայկական երրորդ յուչարձանին. Ս. Մակարայ վանքը: Նախկին դպոց վանք մըն էր, որ 1425-ին դարձաւ հայկական. ուխտատուրներուն համար հանդրուան մըն էր, կղզիին Հայերուն համար՝ հոգեւոր կեդրոն մը, ու 1895-97-ի Ջարդերէն փախստականներուն համար ապաստան մը: Այս դարուն 30-ական թուականներուն, երբ Կիլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսը նոր վեհարան մը հիմնելու համար կը թափառէր, պահ մը նկատի առնուեցաւ այս վանքը: 1971-ին լոյս տեսած անգլիական ուղեգիրքի մը մէջ կարելի է կարդալ հետեւեալը. «Այժմու եկեղեցին 1811-էն 1814 կառուցուած, որեւէ յատկանիչ ունի. բայց չատ տպաւորիչ են ապահովութեան մթնոլորտն ու բակերուն, ծառերուն, այդիներուն խաղաղութիւնը»(*): Կիպրոսի հիւսիսային ծովափին գուգահեռ լեռնային չղթայ մը կայ, որուն հիւսիսային լանջին վրայ գետեղուած է այս վանքը, Հալեֆիկա կոչուած անտառային կայանի մը մօտ: Անշուչտ այս յունական անունը փոխուած է, այնպէս որ ճամբան գտնելը դիւրին չէ: Վերջապէս, հոյակապ անտառի մը մէջ, ծովուն դիմացը մարդ կը յայտնաբերէ... աւերակներ: Պարիսպէն ներս մտնելուն պէս, բացայայտ կը դառնայ որ «բնական» աւերակներ չեն, վանքը դիտմամբ քանդուեցաւ, ըստ վկայութիւններու՝ 1974-ի ներխուժման ընթացքին կամ յետոյ: Կուիւ ու գնդակի հետք չկայ, գետինը քարի կտորներով լեցուն է, մէկ մէկ հայկական տառերով: Վանքին կից, 1933-ին Սահակ Կաթողիկոսին այցելութիւնը չչատակող կոթողն ու արձանագրութիւնը մնացած են: Իսկ վանքին բակին մէջ, հրաչալի նարնջենի մը, վառ նարնջագոյն պտուղներով լեցուն, թէ իր վրայ՝ թէ իր չուրջը թափած, կը կազմէ իսկական պարահանուիստ տեսարան մը:

Այս վանքին աւերակներուն մէջ, այս անոյչ նարինջի հոտին մէջ, երբ մարդ դիմացը նայի ծովը, աւելի ճիշդ պարզ նեղուց մը որմէ անդին կարելի է գուչակել Կիլիկիան, ի՞նչպէս չմտածել. այս նեղուցին երկու ափերը հիմա թրքական են, մինչդեռ եթէ Ֆրանսացիները մէկ կողմէն, Անգլիացիները միւս կողմէն, այնքան կեղծաւոր քաղաքականութիւն չվարէին, մէկ ափը պիտի ըլլար հայկական ու միւսը՝ յունական, իրականացնելով Լուսինեաններու միջնադարեան երազը: Ամէնէն ծիծաղելին այն է որ երկու աչխարհակալ Պետութիւնները որեւէ չահ չունեցան իրենց խայտառակ քաղաքականութիւններէն. միակ չահաւորը, ինչպէս միչտ, եղաւ Թուրքիան:

Ի՞նչ ապագայ կիպրոսին համար: Պարզ է ու ժամանակը Թուրքերուն նպաստակին կը նպաստէ. կղզիին բաժանումը պաչտօնապէս ընդունիլ տալ իբր երկու հաւասար Պետութիւններու դոյութիւն: «Ճեղային մաքրագործում»ը այդ ուղղութեամբ մեծ քայլ մըն է: Իսկ յունական կողմը, որ առայժմ միակ ճանչցուած կառավարութիւնն է, առաւելագոյնս կրնայ յուսալ կամ բաժանումը ընդունիլ որոչ հողային զիջումներու փոխարէն, կամ դաչնակցային Պետութեան մը հանդիպ. սակայն արեւելեան Եւրոպայի դէպքերը այս վերջին լուծման նման չատ լաւատես ապագայի մը քիչ յոյս կը ձգեն: Թէեւ եթէ Միացեալ - Նահանգները ուզեն, կրնան Թուրքերուն նահանջ իսկ հրամայել. բայց ԱՄՆ բրիտանական Թրքասէր քաղաքականութիւնը կը չարունակեն: Երբ Իրաք մտաւ Քուէյթ (որ, յիչենք, Բրիտանացիներու կողմէ ստեղծուած իսկական «քարիւղի Պետութիւն» մը է), Ամերիկա հակազդեց յայտարարելով որ սահմանները բռնի ուժով չեն փոխուիր. մոռցաւ, կամ ուզեց մոռնալ, որ 15 տարի առաջ ինքը Թուրքիան քաջալերեց որ Կիպրոսի սահմանները բռնի ուժով փոխէ ու վերջ տայ Մակարիոսի չէզոք քաղաքականութեան: Եւ հիմա, երբ նոյն Ամերիկան կը դատապարտէ Սերպերուն գործած «ցեղային մաքրագործում»ը, չուզեր յիչել որ իր օդնութեամբ Թուրքիան չատ աւելի կատարեալ գործ տարաւ Կիպրոսի մէջ: Մասնագէտը մասնագէտ կը մնայ:

(*) Hazel Thurston, *Cyprus*, London, 1971, p. 147.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ ԶԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆԷՆ

"ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՒԱՐԱՆԷՆ ԿՈՒ ԳԱՄ, ԱՂՋԻԿՍ"

ԽՄԲ. - «Գրական Թերթ»ի Սեպ. 4-ի թիւին մէջ Գլարա Թէրզեան կը ներկայացնէ յուշագրութեան հետեւեալ էջը որ կը վերաբերի Զապէլ Եսայեանին: Գրագիտուհիին հետ նոյն բանտախուցը գտնուած է Հայաստանի պետական պատկերասրահի աշխատակից Աշխէն Սիմոնեան. որուն պատմածները փոքր չափով կը լուսաւորեն Զ. Եսայեանի բանտի շրջանին մութ մնացած անցքերը:

**

1937-ին ինձ բանտարկեցին, բերեցին ներկայիս ՊԱԿ-ի չէնքը, որ այն ժամանակ ՆԿՎԴ-ինն էր, եւ ասացին, որ բանտարկուած եմ այսինչի յուցմունքով: Այդ յուցմունքը իրականութեանը ամենեւին չէր համապատասխանում: Մարդը, որ մեր ընտանիքին չատ մօտ էր՝ Հկկ կենտկոմի արդիւնաբերական բաժնի վարիչ Սահրատ Բարայեանը, յուցմունք էր տուել, թէ իբր մեր տանը խօսել են Վրաստանի մասին, եւ ինքն ասել է՝ Մոսկուան Վրաստանին չատ դումար է յատկացնում, այդ պատճառով էլ այնտեղ արդիւնաբերութիւնը զարգացած է: Իմ ամուսինը՝ Վարդգէս Վարդապետեանը, իբր աւելացրել է, թէ արուեստը նոյնպէս այնտեղ զարգացած է, որովհետեւ չատ դումարներ են տատնում Մոսկուայից:

Նման խօսակցութիւն մեր տանը չէր եղել, ըստ երեւոյթին այդ մարդուն ստիպել էին, այնպէս ծեծել ու ջարդել, որ ճարահատեալ գրել էր: Իսկ ինձ մեղադրելին այն բանի համար, որ մեր տանը եղած «հակասովետական խօսակցութեան» մասին իրենց չեմ յայտնել: Ասացին, որ ձերբակալուած եմ, եւ իջեցրին բանտախուց: Այնտեղից տարան քաղաքային բանտ, յետոյ նորից բերին ՆԿՎԴ-ի բանտը: Մի անգամ էլ, երբ բերեցին հարցաքննութեան, ՆԿՎԴ-ի բանտախցում հանդիպեցի Զապէլ Եսայեանին: Գիտէի որ անուանի գրող է եւ հասարակական գործիչ, արտասահմանից եկել է Հայաստան, որ ուժերի ներածին չափով օգտակար լինի իր ժողովրդին: Բանտախցում նա տարիքով բոլորից մեծն էր, մենք նրան յարգալից տիկին Զապէլ էինք կոչում: Շատ համակրելի ու խելացի կին էր: Պատմում էր իր կեանքից, արտասահմանում իր ունեցած ծանօթութիւնների, հանդիպումների մասին: Պատմում էր Մօփասանի եւ միւս անուանի գրողների գործերը: Այնպէս էր պատմում, ասես կարդում էր: Լսում էինք կլանուած: Տիկին Զապէլին անընդհատ կանչում էին հարցաքննութեան: Վերադառնալուց յետոյ ծիծաղում էր, դառն հումորով ասում. «Այնպիսի անհեթեթ հարցեր են տալիս, որ զարմանում եմ, թէ ինչպէ՞ս են յօրինում»: Շատ էր զայրանում. ինքը ի՞նչ նպատակով է եկել Հայաստան, եւ իրեն ի՞նչ են վերագրում՝ անուանելով Փըրանսիական լրտես: Շատ էր մտահոգուած իր գաւակների ճակատագրով, ոչ մի տեղեկութիւն չունէր նրանցից, թոյլ չէին տալիս ո՛չ տեսակցութիւն, ո՛չ նամակագրութիւն:

Մի անգամ էլ նրան տարան հարցաքննութեան, բայց վերադարձաւ երկու օրից մի քանի: Ոտքերը սարսափելի այտուցուած էին: Երկու օր նստեցրել էին մի բարձր տեղ եւ ստիպել ոտքերը կախ պահել: Այսպէս տանջել էին, պահանջելով ստորագրել, որ լրտես է: Հերոսաբար դիմացել էր: Այնպիսի վիճակում էր, որ չէր կարողանում անգամ նստել: Մենք նրան պատկեցրինք անկողին կոչուածի վրայ: Օրերի ընթացքում աստիճանաբար ուչքի եկաւ:

Մի անգամ էլ եկան ու նրան ասացին՝ «Ձեզ կանչում են իրերով»: Դա նչանակում էր, որ կա՛մ աքսորում էին, կա՛մ ազատում: Նման դէպքերում պայմանաւորում էինք կալանաւորի հետ, որ եթէ ազատուել է, մեզ որեւէ բան ուղարկի, ասենք՝ սանր: Դրանից կարող էինք իմանալ, որ ազատ է արձակուած: Զապէլ Եսայեանին իրերով տարան, բայց, քանի որ պայմանաւորուած առարկան չտատցան՝ ենթադրեցինք, որ աքսորել են:

Անցան ամիսներ, ինձ տարան քաղաքային բանտ, յետոյ բերեցին կենտրոնական բանտ, յետոյ նորից՝ քաղաքային: Մեր բանտախուցը գտնւում էր երկրորդ յարկում: Դիմացը այն բանտախուցն էր, որտեղ նստեցնում էին հայադուլ յայտարարած կալանաւորներին: Մենք ոչ կարդալու իրաւունք ունէինք, ոչ կարելու՝ ոչ մի բանով զբաղուելու իրաւունք չունէինք: Անընդհատ պէտք է մտածէինք, որ թշնամի ենք եւ պէտք է դատապարտուենք: Աստղ մեր հարազատները գալան էին ուղարկում, ինչ-որ բանի մէջ թաքցրած: Մենք՝ կանայք յաջողացրինք տոպրակ կարել: Բանտի բակում փոքրիկ կրպակ կար, որտեղ չաքար էին վաճառում, պաքսիմատ ... Մեզ հակող կնոջը՝ «կլիւչնիցա» Վարդուհին փող էինք տալիս, որ մեզ համար այդտեղից ուտելիք բերի: Ուտելիքը, հետն էլ անպայման սիատր, դնում էինք տոպրակի մէջ, եւ որովհետեւ այդ բանտը մնացել էր Նիկոլայի ժամանակներից, ու գռները երկաթեայ էին, այլ փայտից ու լայն ճեղքերով, ուտելիքով տոպրակը ճեղքից ներս էինք գցում հացադուլ յայտարարած բանտարկեալին: Երբ գբօսանքի էին տանում, կես ժամ պահում էին բակում: Այդ ընթացքում բաց էին թողնում խցի դուռը եւ պատուհանը, որ մի քիչ օդափոխուի: Գբօսանքի գնալիս ես էի տոպրակը հացադուլաւորին գցում: Այդ օրը մօտեցայ դրանը եւ հարցրի՝ ո՞վ կայ այդտեղ: Ասաց՝ Լիպարիտ Բարեղեանը: Կուսակցութեան քաղաքային կոմիտէի քարտուղարն էր: Նրա կինն էր Հայկուհի Թումանեանը, որը նոյնպէս կուսակցական աչխատող էր եւ Միկոյեանի քեռին:

Լիպարիտ Սիմոնեանը հարցրեց.

- Իսկ չդիտե՞ս Հայկուհին ո՞ւր է:

Ասացի.

- Կարծում եմ, որ Միկոյեանը նրան ազատած կը լինի:

Այդպէս էլ էր:

Լիպարիտը սկսեց լալ:

Երբ արդէն ուզում էի իջնել, տեսայ տիկին Զապէլին՝ աստիճաններով բարձրանալիս: Հերարձակ էր:

- Տիկին Զապէլ, - հարցրի, - ո՞ւր էիք, ինչպէ՞ս յայտնուեցիք:

Ասաց.

- Մահուան քաւարանէն կու գամ, աղջիկս: Մահուա՛ն քաւարանէն:

Մարդիկ կարող են հիմա չհաւատալ, բայց իրօք այդպէս է եղել, բանտային պայմաններում առանց հակիչի նրան թողել էին, որ միայնակ բարձրանայ աստիճաններով: Ջմռռանում ասել, որ մեր կողքի բանտախցում էլ պահում էին այդ կանանց, որոց արդէն դատապարտել էին: Զապէլ Եսայեանի ձեռքից բռնելով, տարայ իմ բանտախուցը, խնդրեցի.

- Տիկին Զապէլ, արագ պատմէք, քանի ձեզ ի՞նչ է պատահել: Պատմէք, քանի վարդուըշ չի եկել:

Եւ նա պատմեց: Երբ իրեն ասել են՝ «եկէք իրերով», տարել են գինարիւնալ, որ եկել էր Մոսկուայից: Գինարիւնալ

րանալը նրան մեզադրել է լրտեսութեան մէջ, պատապարտել զնդակահարութեան: Մահուան դատապարտուածնեբի խցերը գտնւում էին բանտում: Եւ այդ խցերից մէկը, ահա նրան տանում են այդ խցերից մէկը, միաժամանակ իրաւունք են տալիս Մոսկուա զիմում գրելու, որպէսզի մահուան գատավճիռը փոխարինուի տասը տարուայ աքսորով:

Եւ նրա գիմումը, իսկապէս, ուղարկում են Մոսկուա:

Զապէլ Եսայեանը արագ-արագ պատմում էր, որ հասցնի ասելիքն ասարել:

Մի անգամ հակիչը նկատում է, որ տիկին Զապէլը ընկած է գետնին՝ արեան մէջ կորած, արիւնը հոսում է քթից, բերնից, ականջներից: Ճնշումն էր բարձրացած եղել, եւ արիւնահոսութիւնը նրան կաթուածից փրկել էր: Անմիջապէս փութաղրում են հիւանդանոց: Այդ ժամանակամիջոցում Մոսկուայից գալիս է դիմումի պատասխանը, ուր մահուան դատապարտուածութիւնը փոխարինուել էր տասը տարուայ աքսորով: Եւ հիմա նրան տանում էին այդ բանտախուցը, որտեղից պէտք է գնար աքսոր: Փառք Աստծոյ, որ այս ամբողջը տիկին Զապէլը հասցրեց պատմել: Մէկ էլ «կլիւչնիցա» վարպետը լեղապատառ ներս ընկաւ:

- Ես ի՞նչ բան է...

Բանտարկեալին մենակ թողնելու համար ինքը պատասխան էր տալու: Իսկոյն Զապէլի ձեռքից բռնեց, տարաւ իր բանտախուցը: Ինձ էլ երկու օրով կարգեր նահեցրին՝ մեր խուցը բերելու եւ հետը խօսելու համար: Այլեւս տիկին Զապէլի մասին լուր չունեցայ: Մէկ էլ լսեցի, որ աքսորի ճանապարհին մահացել է:

- Դա 43 թուականի՞ն էր:

- 43-ի՞ն է մահացել:

- Այդպէս է գրուած:

Այս ամբողջը, որ պատմեցի, 38 թուականի պատմութիւն է:

Մեր բանտախուցում չատ կանայք կային. կարնէց Գիւլիքեւխանը, Մարկօ Երզնկանը... բոլորին աքսորեցին: Պիտի որ 39 թուականին լինէր:

Ուրեմն Զապէլ Եսայեանը ոչ թէ ճանապարհին, այլ աքսորավայրում է նահատակուել:

- Ասում են, իբր Բաքւում նրան տեսնող է եղել, երբ նաւով պէտք է փոխադրէին Կրասնովոդսկ, եւ որ նաւի վրայ փորձարութեամբ է տառապել եւ նրան կապից ծովն են գցել: Կայ մահուան մէկ ուրիշ վարկած. Բաքւում տոպրակի մէջ են մտցրել եւ զազանաբար ծեծել: Ականջս հասել է նաեւ այսպիսի տեղեկութիւն. բանտում Եսայեանը հերոսաբար չի տառապել իրեն յարուցած մեղադրանքի տակ: Սակայն այնքան սուված են պահել, որ, ի վերջոյ, հարկադրուած է եղել տառապելու: Այդ օրը նրան տուել են մի բաժակ կաթ եւ ապիտակ հաց:

- Չգիտեմ, դուցէ դա եղել է դատաքննութեան ժամանակ: Բայց ի՞նչ գատ, կարծում էք քննո՞ւմ էին: Դատավարութիւնը տեւում էր մի քանի րոպէ: Քաղաքային բանտում, իրօք, քննում էին: Եւ չատ մարդիկ փրկւում էին, որովհետեւ հնարաւորութիւն ունէին խօսելու, բացատրելու, դատապաչտպան վարձելու: Այնտեղ այդ իրաւունքները պահպանւում էին: Իսկ ՆԿՎԴ-ի դատարանում գրա մասին խօսք անգամ լինել չէր կարող:

Օրինակ, ինձ յայտնի է, որ մեր տղաներից 390 հոգու զնդակահարելիս միայն մի քանի հարց են տուել:

- Այսինչ այնինչեան՝ դո՞ւք էք:

- Այո:

- Ձեզ մեզաւոր համարո՞ւմ էք:

- Ոչ:

Այսքանը՝ յայտարարել են դատավճիռը: Իսկ նրանք մահուան պահին րզուել են «կեցցէ Ստալինը»:

Մենք՝ կալանաւոր կանայք, համոզուած էինք, որ Փաչիզմը մեր երկրում յաղթանակել է, եւ սովետական իշխանութիւն այլեւս զոյութիւն չունի, եւ այդ պատճառով էլ մեզ բանտարկել են: Երբ բանտարկում էին կոմունիստին, բանտարկում էին նաեւ նրա կնոջը: Ինձ հետ նստած էր Զարենցի կինը՝ Իզապէլլան: Նա չարունակ ասում էր. «Ձեմ հասկանում, ինձ ինչո՞ւ են բանտարկել: Ես Զարենցի մի բանաստեղծութիւնն անգամ չեմ կարդացել»: Ի մէջի այլոց, առաջինը նրան աքսորեցին:

- Իսկ ովքե՞ր են եղել ձեզ հետ նստած:

- Տարբեր ժամանակներում տարբեր կանայք են եղել, բայց յետոյ բոլորիս միացրին: Թոխմախան գոլ էին ասում, պոռի նման մեծ չէնք էր, որտեղ մի կողմում քրէական բանտարկեալներն էին, միւսում՝ քաղաքականները: Հոգէ յատակ: Պերում մեծ լուեր կային, որ թքուէլիս րզոցը լսւում էր: Արթնանալիս բոլորիս մատները այտուցուած էին, կուչ եկած խոնաւութիւնից ու ցրտից: Ելեկտրականութիւն չկար, մի հատ նաւթի լամպ էին վառում: Ահա այդտեղ բոլորիս միացրին, այդտեղ էր նաեւ Իզապէլա Զարենցը, Մարիամ Վչտունին, Ալազան Մարոն, Լիւսիա Թոթովենցը, Ռոզա Խանջեանը, Աբաքսեայ Տէր-Սիմոնեանը, Սերիկ Թուխունջեանը, Ռոզա Եսայեանը, Ամատունու, Սոիոպա Ակոպովի կանայք, Եղիա Զուբարի կինը՝ Մանիա Զուբարը... Շատերը կային:

- Զապէլ Եսայեանը պատմե՞լ է, որ կոտորածի ժամանակ զնացել է Ատանա, Կիլիկիա. հասարակական ինչ գործունէութիւն է ծաւալել:

- Այո, չատ բան է պատմել:

- Մանրամասներ յիշո՞ւմ էք:

- Ոչ, չատ բան չեմ յիշում, որովհետեւ հիմնական խօսակցութիւնն այն էր, թէ այսինչին այս մեղադրանքն են տուել, այսինչին այսքան են դատապարտել: Հիմնականում խօսում էինք մեր երեխաների մասին: Բայց Զապէլ Եսայեանը պատմում էր, անընդհատ պատմում: Շատ հետաքրքրքիր զրուցակից էր, հիանալի կին:

Levon Ter-Petrossian, qui a évoqué la question de l'autonomie de l'Université arménienne, autonomie qui lui a été accordée ily a quelques jours;

— le président du Parlement, M. Babken Ararktsian qui, comme mathématicien, a été l'hôte de l'Université Paul-Valéry en 1987 et, pendant son incarcération par les autorités soviétiques, dans l'hiver 88-89, avait été parrainé par la Ville de Montpellier et son député-maire M. Georges Frêche:

— le Premier Vice-Premier ministre, M. Aréchian qui, dans un excellent français, a exprimé le vœu d'une aide française pour améliorer le système scolaire et universitaire arménien et pour former des juristes, des économistes, des politologues, des histoirens contemporanéistes.

En tête des personnalités religieuses :

— Sa Sainteté Vasken Ier, Catholicos de tous les Arméniens qui a redit sont intérêt bien connu pour la culture et la langue françaises qu'il parle remarquablement.

Le jumelage entre les Universités de Montpellier et l'Université d'Erevan va se concrétiser par des accords spécifiques et se traduira :

— pour l'Université de Montpellier I (Médecine, Pharmacie, Droit, Economie) par une aide à la formation dans des disciplines déficitaires (Droit, Economie, organisation industrielle) et par des échanges normaux entre enseignants-chercheurs dans les autres domaines;

— pour l'Université de Montpellier II (Sciences et Techniques) par une collaboration à long terme dans le domaine des Sciences de la Terre et, plus immédiatement, par une étude commune des conditions hydrologiques avant et après le séisme de décembre 1988:

— pour l'Université de Montpellier III (Paul Valéry), par une intensification de la coopération en histoire, psychologie, littérature et langue française. Dans ce dernier domaine, l'Université Paul-Valéry, par son Centre universitaire de Vacances, par son Institut des Etudiants étrangers, apportera son aide aux futurs spécialistes de toutes disciplines, mais plus particulièrement de français qui souhaiteraient une initiation ou un perfectionnement en langue française.

D'ores et déjà, des échanges sont prévus pour l'année universitaire 1992 - 1993. entre autres :

— du côté arménien, venue des stagiaires de français à Montpellier en Septembre; visite du Recteur et du Vice-Recteur de l'Université d'Erevan en Octobre: séjour d'historiens (avec participation à un Congrès international sur l'identité européenne, à Montpellier) et d'hydrologues, en Novembre.

— du côté français, missions à Erevan. de spécialistes de littérature française et russe en Octobre 1992 et en Avril 1993; d'historiens ,en Avril 1993; d'hydrologues en Juillet 1993; des échanges de psychologues sont aussi prévus.

Soulignons, pour terminer, que si l'Arménie a besoin d'une aide à la formation dans un certain nombre de domaines susmentionnés, elle peut apporter une contribution de qualité dans de nombreuses sciences exactes (particulièrement les différents domaines de la physique et des mathématiques), comme dans certaines sciences humaines (l'Orientalisme dans ses diverses disciplines).

La France est certainement le pays d'Europe occidentale avec lequel l'Arménie a les liens historiques les plus étroits: celle-ci doit être, à ce titre parmi les autres pays de l'ex-URSS, un interlocuteur privilégié. Par le biais d'une culture et d'une science partagées grâce à des relations interuniversitaires durables comme celles qui se développent entre Montpellier et Erevan, ces liens peuvent et doivent se renforcer.

GERARD DEDEYAN
Professeur d'Histoire
à l'Université de Montpellier III
Responsable de l'Accord
Interuniversitaire

La coopération interuniversitaire MONTPELLIER-EREVAN

— bilan et perspectives —

Montpellier, dans la deuxième moitié du 19e siècle et au début du 20e siècle était, avec Nancy et Paris, la ville universitaire qui attirait le plus les étudiants arméniens.

Cette tradition de relations interuniversitaires a été relativement reprise. Les universités de Montpellier qui ont pu, en 1989, célébrer le 700e anniversaire de leur création en présence de délégations venues de nombreux pays parmi lesquels l'Arménie, ont souhaité coopérer avec l'Université d'Etat d'Erevan. Celle-ci, dès 1986, a conclu un premier accord avec l'Université Paul-Valéry, dans le domaine des Sciences Humaines.

Le Ministère de l'Education Nationale français a encouragé, dès 1991, les trois universités de Montpellier a coopérer avec l'Arménie, dans le cadre d'un jumelage universitaire.

Comme on l'a déjà lu dans *Haratch* de Juillet dernier, une délégation des trois universités conduite par le Président de l'Université Paul-Valéry/Montpellier III, le professeur Jules Maurin accompagné des professeurs G. Dédéyan, (responsabe de l'accord interuniversitaire), Cl. Drogue, J. Cl. Grillot (hydrologues, Montpellier II), M. Jacob (Pharmacie industrielle, Montpelier I) a séjourné en Arménie du 7 au 15 Juillet pour mettre au point les modalités de la coopération interuniversitaire et amorcer celle-ci.

Malgré les difficultés de tous ordres que connait la toute jeune République d'Arménie, le séjour de la délégation française s'est déroulé parfaitement, d'une part grâce au sens de l'organisation et à la disponibilité du Vice-Recteur de l'Université d'Erevan, M. Raphaël Matevossian, d'autre part en raison du soutien sans faille et de l'efficacité de l'Ambassadeur de France, Mme France de Hartingh.

A l'Université, les Montpelliérains ont pu travailler de manière régulière et rationnelle, soit en réunions plénières, soit par «ateliers» suivant les spécialités représentées, avec leurs collègues d'Erevan, en tête desquels le Recteur de l'Université, l'académicien Norayr Arakélian. Ainsi, des modalités de coopération ont pu être définies, dont nous indiquerons plus loin quelques aspects. La délégation française a eu également des échanges avec le Directeur du Maténadaran, M. Sen Arevchadian, et avec le Secrétaire Général de l'Académie des Sciences, M. V. Barkhoudarian et son collègue historien M. Parouyr Mouradian.

Enfin, accompagné de l'historien et député Karen Yuzbachian, la délégation française a été reçue par les plus hautes autorités civiles et religieuses de l'Arménie :

— le président de la République, M.

ԳԻՒՄՐիի ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՔՈՒՄՈՎ ԴՊՐՈՑԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

Մեր վերջին յօդուածին մէջ գրած էինք որ Ֆրանսախօսութեան նախարարութեան նախաձեռնութեամբ պիտի կազմուի ապագային յանձնախումբ մը, բաղկացած զանազան քաղաքական հոսանքներու պատկանող դէմքերէ եւ անոր պիտի յանձնուի Գիւմրիի Ֆրանսական թեքումով դպրոցին չինութիւնը: Եւ ամիսներ անցան ու փաստօրէն յանձնախումբի կազմութիւնը մնաց միայն թուղթին վրայ եւ հարցը առաջ չգնաց:

Վերջերս, Յուլիսին, Ֆրանսախօսութեան նախարարութիւնը դիմեց Մարսէյլի հայ ճարտարապետներու «Քոլէքթիֆ»ին որ ունի պատրաստ ծրագիրը մը, լրիւ թղթածրար մը եւ առաքելութիւն տուաւ անոր երթալ Հայաստան եւ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրել իրագործման եղանակները ու միջոցները:

Ֆրանսախօսութեան նախարարութիւնը Հայաստանի Ֆրանսական դեսպանին յանձնած է գործնական հարցերու ուսումնասիրութիւնը, դասաւորումը, համակարգումը եւ մանաւանդ գումարներու մատակարարումը:

Մարսէյլի հայ ճարտարապետներու «Քոլէքթիֆ»էն Հայաստան մեկնեցան՝ Ֆ. Սարգսեան եւ Յ. Չէփիճեան: Երկու հայ ճարտարապետները երաչխաւորութեամբ, օգնութեամբ եւ առաջնորդութեամբ Ֆրանսական դեսպանին Տիկին տը Հարթէնկին ուսումնասիրեցին թէքնիք հարցերը: Ստացան եւ ապահովեցին Գիւմրիի քաղաքապետարանի եւ իր քաղաքապետին՝ Կ. Համբարձումեանի բոլոր համաձայնութիւնները եւ այս վերջինը վերահաստատեց իր յանձնառութիւնը Ֆրանսայի տրամադրութեան տակ դնելու «կանաչ գօտի» հողամասը որ կը գտնուի հին եւ նոր Գիւմրիի մէջտեղ, դպրոցի չինութեան համար:

Հակառակ դպրոցի տնօրէն Փաչայեանի ջերմ փափաքին՝ տարուած զգացական հասկնալի մօտեցումներով, նոր դպրոցը կարելի չէ բարձրացնել աղէտեալ դպրոցի հողին վրայ որ կը ներկայացնէ ըստորերկրեայ ճեղքեր, ըստ երկրաչարժաբանական հաստատութիւններուն:

Ճարտարապետները տեղւոյն վրայ դրած են ռուսական ձեռնարկութիւն մը որ յանձն կ'առնէ չինութիւնը, պայմանաւ որ աշխատանքները կարելի ըլլայ սկսիլ ձմեռը չհասած: Դպրոցին յատակագիծը վերջին սրբագրումներէն յետոյ պէտք է յանձնուի ձեռնարկութեան Սեպտեմբեր 23-ին:

Իսկ նիւթակա՞ն: Ֆրանսախօսութեան նախարարութեան մօտ կայ պատրաստ դրամ՝ 1,7 միլիոն Ֆր.: Մէկ միլիոնը Ֆրանսախօսութեան նախարարութեան օգնութիւնն է, եւ 0,7 միլիոնը կու գայ Մարսէյլի քաղաքապետարանէն, որուն 0,5 միլիոնը քաղաքին նպաստն է եւ 0,2 միլիոնը գոյացած զանազան ձեռնարկներէ: Ցմռունք որ Մարսէյլի քաղաքապետը եղաւ նախաձեռնարկը:

Այս գումարով պիտի դրուին դպրոցին հիմերը, բարձրանան գլխաւոր պատերը եւ դեռեզուի տանիքը, այլ խօսքով «gros œuvre et la mise hors eau»:

Հիմա, կը մնայ սպասել: Սպասել եւ յուսալ թէ ատենին վերջնական յատակագիծը կը հասնի Գիւմրի: Ցուսալ թէ ռուսական ձեռնարկութիւնը կը մնայ իր յանձնառութեան վրայ: Ցուսալ թէ Ֆրանսախօսութեան նախարարութիւնը որ երաչխաւորելէ անդին կը թուի ձեռք առած ըլլալ այս ձեռնարկը, չարունակէ արագ ընթացքը զանազան հանգրուաններուն, անհրաժեշտ գործողութիւններուն, որպէսզի աշխատանքներ սկսին ձմեռուընէ առաջ: Թէ ոչ, պէտք է սպասել գարնան, եւ մինչեւ գարուն շատ բան կրնայ փոխուիլ... եւ թերթօնը երկարիլ:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

(Շար· Ա· Էջէն)

տի խազաղութեան: Կազմակերպութեան կեդրոնը կ'ըլլայ Հայաստան· Հիմնադիր ժողովը նախատեսուած է 1993-ի գարնան:

***

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի ճիշդ նոյն օրը, Երեւանի ամերիկեան համալսարանի հիմնադրման առաջին տարեդարձը հանդիսաւոր կերպով նշուած է: Տնօրէնը՝ Միհրան Ազպալեան տուած է տարուան տեղեկագիրը: Անկախութեան ծնին առթիւ ալ Վազգէն Ա· հնորհաւորած եւ օրհնած է համալսարանականները: Կրթօճախը ունի 250 ուսանողներ, որոնք զանազան ճիւղերու մէջ կը տանան միջազգային չափանիշերով ուսում:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՍՏԻԿ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ աւեր դրծեցին Ֆրանսայի հարաւային կարգ մը շրջանները, մասնաւորաբար Վօքլիւզի նահանգը, ուր 15 մեռեալ կայ: Հռոմէական իր աւերակներով հանրածանօթ՝ Վէդոն - լա - Ռոմէն բոլորովին ողողուած է եւ «ապէտեալ քաղաք» հռչակուած: Միայն հոն մեռեալներու թիւը 11 է: Փոթորիկը, անակնկալօրէն ծագած է Սեպ· 22-ին, երեքշաբթի կէսօրէ ետք: Արեւելքի, Տոմի, Իզէրի նահանգներն ալ չեն խնայուած: Մարդիկ փորձած են ապաստանիլ ծառերու, տանիքներու վրայ, բայց փոթորիկին սաստկութիւնը չհմեցուցած է բոլորը: Կ'բսուի թէ նման փոթորիկներ 40-50 տարին անգամ մը կը պատահին: Կրքնոպլի մէջ իսկ տասնեակներով ծառեր տապալած են: Հօթ-Սավուայի մէջ, ուր տարեկան աղջնակ մը ծանրօրէն վիրաւորուած է երբ զօրաւոր թաթառը դինքը պատին վրայ նետած է:

ՆԱԶԱՐԲԱՑԻ, Ղազախստանի նախագահը, զոր Լիպերասիոն կը մկրտէ բռնախաղով Ա.մա - Աթայի արդիապաշտ «սուլթան»ը, Փարիզ ժամանեց Չորեքշաբթի, Սեպ· 23-ին եւ ընդունուեցաւ պետական ղեկավարի բոլոր պատիւներով: Շան գ'Էլիզէները զրօշազարդուած են, Էլիզէ կարմիր գորգերը կը փուէ ընդունելու համար Նուրսուլթան Նազարբայեւը, որուն գ'ընկերանան ճարտարարուեստի 50 գործատէրեր: Պիտի ուսումնասիրուին գործակցութեան կարելիութիւնները: Իրեն համար օրինակը՝ Միկափուրն է եւ Նազարբայեւ կ'ուզէ որ իր 2,7 միլիոն քառ· քիլոմեթրնոց երկիրը անոր նմանի գործի մարզին մէջ:

ՄԻԹԵՐԱՆ - ՔՈՀԼ հանդիպում ունեցան Սեպ· 22-ին, Փարիզ, խորհրդակցելու համար Կիրակի օրուան արդիւնքին հետեւանքներուն մասին: Եւրոպական Միութեան ընթացքը պէտք է չարունակուի, բայց, հարկ է անշուշտ դասեր քաղել Ֆրանսական այդ պզտիկ «այո»էն: Երկու ղեկավարները խօսած են նաեւ դրամական խառնակ վիճակին մասին: Նոյն օրը, Ֆրանքն ալ վատնգուած էր եւ Ֆրանսական եւ գերմանական իշխանութիւնները ամբողջ օրը պաշտպանեցին:

ՓԱՍՔՈՒԱ ԵՒ ՍԻԿԿԷՆ թէեւ կը յայտարարեն թէ չեն ուզեր խնդրոյ առարկայ ընել Շիրաքի դիրքը կուսակցութեան գլուխը, միւս կողմէ որոշած են չմասնակցիլ Սեպ· 23-ի ժողովին, ուր Շիրաք տեսակ մը վստահութեան քուէ պիտի ուղէ չարքերէն: Ծանօթ է որ Լը - Փէ - Լը-ի մեծամասնութիւնը «ո՛չ» քուէարկեց տկարացնելով Շիրաքի դիրքը: Սկկէն եւ Փասքուա կը խորհին թէ կուսակցութեան ազգ· Խորհուրդի նիստի հապճեպ այս հրաւէրը աւելորդ է· ան չունի խոկական օրակարգ մը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ առողջական վիճակը կը պարտադրէ որ, ապաքինման այս շրջանին մէջ, Թեթեւնայ իր օրակարգը եւ կարենայ չուրջ երեք շաբաթ հանգստանալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Գրիգոր Մադաքեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մօր, եղբօր եւ մեծ-հօր՝

ՏՈՔԹ· ԽՈՐԷՆ ՄԱՂԱՔԵԱՆ-Ի
(Ատամնաբոյժ)

(մահացած Օգոստոս 17-ին, Հալէպ)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Սեպ· 27-ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս· Յովհ·-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողները կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԲԼՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա· տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

Կիրակի, Սեպ· 27, ժամը 16·30-ին
Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ
(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ
Հիւրասիրութիւն
— Մուտքը ազատ է —

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐՍՏԻՆ ԴԻՄՈՒԱՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՄԱՐ

Վալանսի Հ· Մ·ը այլեւս մտերմացած կ'երեւի Ֆրանսայի ախոյենութեան երկրորդ դասակարգի մակարդակին հետ: Անցեալ Շաբաթ իրիկուն, աւելի քան վեց հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան, իր տարած յաղթանակը (2 - 1) Քաննի վրայ այդ կ'ապացուցանէ:

Քանն փորձառու խաղացողներով հարուստ խումբ մըն է, բայց Վալանսցիները խանդավառ խաղը ու մտասեմ բախտն ալ չէզոքացուցած են հիւրերուն թէքնիք առաւելութիւնը:

Հայտնուն ակումբին յաջորդ մրցակիցը նոյնքան զօրաւոր կը նկատուի: Վալանս, Ուրբաթ իրիկուն, Սեպ· 25-ին պիտի մրցի Միւլհուզի մէջ, ուր անուանի խաղացողներ չեն պակսիր: Միւլհուզի բերդապահը՝ Միքայէլոֆ բերդապահն է նաեւ Պուլկարիոյ ազգային խումբին:

Ալզասի ակումբին վերջին արդիւնքը՝ հաւասարութիւն մը Ալէսի դաշտին վրայ՝ 2 - 2, հոն ուր Վալանս պարտուած էր (0 - 1), Օգոստոս 15-ին: Դասաւորութեան վրայ, Միւլհուզ 4-րդ է, Վալանս՝ 8-րդ

***

ԻՍԻ՝ ՅԱՋՈՂ ՄԵԿՆԱՐԿ

Իսիի «Հայ Մարզական Ընկերակցութիւնը», չնորհիւ անցեալ մրցաշրջանին իր ձեռք բերած լաւ արդիւնքներուն, մրցած է, ներկայիս, լիկի երկրորդ դասակարգին մէջ (Օնէօր Ռեժիոնալ):

Առաջին արդիւնքը, անցեալ Կիրակի, իր դաշտին վրայ խոստմնալից է· յաղթանակ մը Մարլիի դէմ՝ 2 - 0:

Ախոյենական ուրիշ արդիւնքներ՝

Վալանս Հ·Մ· (2) - Սէն Թ'Ափրան	2 - 2
Սէն Թիկրէվ - Հ·Մ·Լ·Մ· Լիոն-Տէսին	2 - 3
Օգոն - Հ·Մ·Լ·Մ· Լ·-Տ· (2)	6 - 0
Սէն Սէնֆորիէն - Վիէն Հ· Մ·	3 - 2
Թիւլիէն Տոֆին - Հ·Մ·Լ·Մ·-Ֆրանս	1 - 2

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Հ·Մ·Լ·Մ· Արծիւ, Ֆրանսայի Բաժակին ի հաշիւ, իր առաջին մրցումը կատարած է Խոթաքի մարզադաշտին վրայ, Քիւհլմանի խումբին դէմ: Կրքոտ մրցում մը՝ ուր երկու ժամուան խաղէ մը վերջ միայն Մարսէյլի հայկ· խումբը կրցած է յաղթել՝ 3 - 5:

Արծիւի կոլերը նշանակած են՝ Պապայեան, Դերձակեան, Զուպաքեան, Օհանեսեան, —այս վերջինը երկու հատ, երկուքն ալ փէնալթիով—:

Սէն Թ'Անթուանի Հ·Մ·ը եւս յաջողած էր անցուցած է առաջին քննութիւնը, յաղթելով Փիայի՝ 0 - 2:

Վ· Ս·

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente
à la 68ème Foire Internationale de Marseille — Parc Chanot
du 25 Septembre au 5 Octobre — Palais des Nations

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE
représentée par Monsieur *DIKRAN GRIGORIAN — Ministre du Commerce*

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

Vendredi 2 Octobre

JOURNEE DE L'ARMENIE

Animation — Musique traditionnelle — Danses folkloriques
Accueil des personnalités, invités et visiteurs.
12 heures : *réception au Salon d'Honneur de la Foire offert par la SAFIM*

17 heures : *Conférence débat*
«L'ARMENIE : Réalités et perspectives politiques et économiques»
—— Avec : ——
DIKRAN GRIGORIAN, Ministre du Commerce
ACHOD SARKSIAN, Président de la Chambre de Commerce et d'Industrie d'Erevan
JEAN KEHAYAN, Ecrivain, Journaliste
ALBERT BOGOSSIAN, Membre du Conseil d'Administration de Armenian Business Forum
Conférence-débat présenté et animé par *GARO HOVSEPIAN*

UGAB-PARIS
organise à l'occasion du premier anniversaire de
L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE
UN DINER DANSANT
le Samedi 26 Septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. présente
MARTINE HOVANNESSIAN
à l'occasion de la parution
de son ouvrage
LE LIEN COMMUNAUTAIRE
Trois générations d'Arméniens
le Vendredi 25 Septembre à 20 h 45
Exposé,
débat,
signatures
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section SEVRAN - LIVRY
« Dirouhi Missakian »
organise
un repas
au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan
Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes
Pour réserver vos places, contacter :
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 26, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Ջօրավարին:

Այս առթիւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՎԱՐԱԳԱՒԹ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻԻՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր· Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ· Եորկանեանի:

Պատարագէ աւարտին, կը կատարուի անուղղակի մատուցի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեորականներու, հոգաբարձուներու, դէպիներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Դաւօթ·· կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25
VENDREDI
25 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.893 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — No 17.893

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԱՐՑԱԽ

ՄԱՐՏԵՐԸ ԿԱՏԱՂԻ ԵՆ ԼԱՉԻՆԻ ԵՒ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՆՈՐ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ԳՆԱՑ, ԵԿԱՒ

Հինգշաբթի առաւօտ (Սեպ. 24) Երեւանին մեր առած լուրերուն համաձայն, հաւնամատական հանդարտութիւն մը կը տիրէր սահմանամերձ շրջանները բայց կապի կռիւներ կը շարունակուէին Լաչինի ծոփին չուրջ (ուր Ադրբեջանցիք չատ մեծ ուժեր կ'օգտագործեն) եւ Մարտակերտի։ Բացարձակապէս սուտ էր այն որը զոր տուած էին Բաքուի իշխանութիւնները ինչ կը վերաբերի Մարտունիի գրաման։ Լաչին ալ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը տէր կը մնային իրենց դիրքերուն, եւ մղելով հակառակորդը։

Չորեքշաբթի օր (Սեպ. 23) կրկին օդային ռմբակոծութեան կ'ենթարկուէր Մարտունիի։ Նախորդ ռմբակոծութեան հետեւանքով երկու մեռեալ կար եւ 21 վիրաւոր։ Մարտունիի վրայ եղած ենթադրութիւնէն ալ երկու բնակիչ մեռած էր, երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուած։ Չորեքշաբթի, նաեւ Ասկերանի շրջանի գիւղերու վրայ ռումբեր ինկած են։ Ադրբեջանական ուժերու եւ զինամթերքի կուտակումները կ'աւելնան Մարտունիի շրջանի ճարտար դիւղի դիմաց եւ Ամիրանարի մօտերը, ինչպէս նաեւ Քելբաջարի շրջանը։

Հակառակ տիրող անապահովութեան, Մեհմանակերտի մէջ հանդիսաւոր ժողով տեղի ունեցած է նուիրուած անկախութեան առաջին տարեդարձին։ Ելոյթ ունեցած են պաշտպանութեան պետական կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, նախարարաց Խորհուրդի նախագահի տեղակալ՝ Ժիրայր Պօղոսեան, ինքնապաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ՝ Սերժ Սարգսեան, պաշտպանութեան պետական կոմիտէի տեղակալ Բորիս Առուշանեան, որ կը զեկավարէր Հռոմի զարթաղեան պատուիրակութիւնը։ Խօսած են նաեւ այն պատանիները մասին, որոնք կը տարուին Արցախ կենսական ինդիրներու լուրջ, ինչպէս ըսինք. զօրահաւաք, Արցախի դինուած ուժերու մարտունակութեան բարձրացում, աշխատանքի կարգապահութեան ամրապնդում, տնտեսութիւնը ռազմական դրութեան պայմաններուն յարմարցնելու հարցեր եւլն. եւլն.։

***

Երեքշաբթի, Սեպ. 22-ին բացուեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նոյեմբերեան նստաշրջանը։ Նիստին սկիզբն իսկ, մեկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգուած է երեսփոխան՝ Սամուէլ Շահմուրադեանի յիշատակը։

Նախագահ Բաբգէն Արարքցեան չնորհաւորելէ ետք նախորդ օրը լրացած անկախութեան առաջին տարեդարձը, ըսած է որ ներկայ նստաշրջանը իր աշխատանքները կը սկսի ռազմական, քաղաքական եւ տնտեսական չատ ծանր պայմաններու մէջ եւ այդ կացութենէն դուրս ելլելու համար Խորհրդարանը պէտք է աշխատի աւելի մեծ պատասխանատուութեամբ եւ արդիւնաբերութեամբ քան՝ յաժմ։ Ապա, Բաբգէն Արարքցեան ներկայացուցած է օրակարգի հրատապ հարցերը՝ հացի մատակարարումին վերաբերեալ եւ ռազմական կացութեան։

Ելոյթ ունեցած է վարչապետը՝ Խոսրով Յարութիւնեան, որ ներկայացուցած է կառավարութեան աշխատանքները, որոնց անմիջական հետեւանքը կեդրոնացած է ձմրան վերաբերող հարցերուն վրայ։ Վառելանիւթ, հաց, անհրաժեշտ կարգ-կանոնի հաստատում, պաշտպանութեան հարցեր։ Յայտնած է թէ հիւսիսային Կովկասի կազուղիի վրայ տարուող աշխատանքները պէտք է վերջնանան մինչեւ Հոկ. 10-15, ինչ որ թոյլ կու տայ որ Հայաստան օրական հասնի 10 միլիոն խորանարդ մեթր կազ, թերեւս ալ աւելի։ Այդ թոյլ պիտի տայ կազը մատակարարել աղէտեալ գօտիին որպէս հիմնական վառելանիւթ։ Միւս շրջանները կը մնան մազութի մատակարարման վրայ, որու պաշարները բաւարար չեն։ Բանակցութիւններ կը տարուին Իրանի հետ, հարաւային շրջանները մազութով ապահովելու համար։ Բանակցութիւններ կան նաեւ Ռուսաստանի հետ որ պէտք է մինչնորդէ Թուրքիոյ մօտ, որպէսզի էլեկտրականութիւն հայթայթէ Հայաստանի, ի հաշիւ Ռուսաստանի կողմէ Թուրքիոյ տրուող կազի քանակի յաւելման։ Ըստ Հայաստանի վարչապետին պէտք չէ յուսալ որ Արխազիոյ կացութեան պատճառով փակուած Վրաստանի երկաթուղիի ճամբան չուտով կը բանի, անհաւատ է։ Երկաթուղիի ներկայի անկառավարելի վիճակին մէջ, համեմատաբար միակ յուսալի միջոցը՝ կառքով փոխադրութիւնն է։ Կառավարութիւնը աշխատանք կը տանի հիւսիսային Կովկաս ճամբու այլ մասերը կուտակուած քանի մը հարիւր վագոն վառելիքը, հացահատիկը տեղ հասցնելու ուղղութեամբ։ Վարչապետը հաղորդած է նաեւ որ Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ Հայաստանի տրամադրուած 36 միլիոն էֆիւով գնուած է 350 հազար թոն հացահատիկ որու 150 հազարի պայմանագիրը ստորագրուած է, ըստ որում Հայաստանի պայմանն է որ ան գայ Ախուրեան կայարանը։ Եւ յոյս յայտնած է որ ապագային ալ կարելի կ'ըլլայ նաեւ ոտանալ մարդասիրական բեռներ։ Հայաստանի կառավարութիւնը, լսած է վարչապետը, 495 միլիոն ռուբլի յատկացուցած է սահմանամերձ շրջաններու բնակավայրերու, հաղորդակցութեանց, ապահովութեան նպատակներուն։ Մշակուած ծրագիրը, այս ուղղութեամբ, կ'ընդգրկէ նաեւ պաշտպանութեան հարցերը։ Խ. Յարութիւնեան չեչտած է Արցախի օգնութիւնը ձմրան նախօրեակին։

Չորեքշաբթի օր, Խորհրդարանը Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ ընտրած է Աբրահէս Թումանեանը, որ Գերագոյն Խորհուրդի ելմտական և պիւտճէի հարցերու մնայուն Յանձնախումբի նախագահի տեղակալն էր։

***

Երեքշաբթի օր, Սեպ. 22-ին, Բաբգէն Արարքցեան ընդունած է Ֆրանսայէն ժամանած ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի պատուիրակութիւն մը, որու մաս կը կազմէին Տիկին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

ԺԱՄԱՑՈՑՑՆԵՐԸ ՄԷԿ ԺԱՄ ԵՏ ՏԱՆԻԼ

Շաբաթէն կիրակի, Սեպ. 26-էն 27 լուսնալիք դիշերը կ'անցնինք ձմրան ժամուն, հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒԱԿԻ ԱՓԾԱՆԻ ՄԷՋ»

«Միլլիյէթ»ի Սեպ. 22-ի թիւին մէջ այս խորագրով լոյս տեսած գրութիւն մը կ'անդրադառնայ Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններուն, մեկնելով Արտաքին Նախարար Ր. Յովհաննէսեանի Պոլիս այցելութենէն։ Յօդուածագիրը նախարարը կը ներկայացնէ որպէս ազդայնական ոգիով սնած, խանդավառ փառաբան մը զոր ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչը կը նկատէ Հայաստանի մէջ։ Ըսուածը այն է որ Տէմիրէլի կառավարութիւնը ընտրութիւն մը կատարելու պարտաւորութեան տակ է անոր ու Լ. Տէր-Պետրոսեանի վարած քաղաքականութեան միջեւ որ կը բնորոշուի հանդարտ, պաղարիւն ու հաւասարակշիռ։ Թուրքիա կամ պիտի ենթարկուի Յովհաննէսեանի գրգռութեան ու պիտի խզէ ամէն կապ, կամ պիտի վարձատրէ Թուրքիան սիրաշահելու Լ. Տէր-Պետրոսեանի կեցուածքը։

Ր. Յովհաննէսեանի Պոլիսի ելոյթէն, որով ան բացէ ի բաց ամբաստանած էր Թուրքիա, ու անոր Թուրք Արտաքին Նախարարին հետ տեսակցութենէն հաք այնպէս կը թուի որ կապը բոլորովին խզուած է։

Սակայն այդ չէ իրականութիւնը։

Անգարա յայտնապէս վերջին ծայր անհանդիստ է Յովհաննէսեանի ներկայութեամբ, այդ պատճառաւ, կը նախընտրէ մարտավարութիւն մը որ չէզոքացնէ զայն. այսինքն, կը նախընտրէ Երեւանի մէջ խաղալ Տէր-Պետրոսեանի խաղաթուղթը։

Ճիշդ է որ այս քայլը չատ պիտի նպաստէ Հայաստանի, անոր առջեւ բանալով արտաքին աշխարհի դուռները, այսու հանդերձ, Տէմիրէլի կառավարութիւնը կոմմնակից չէ խիստ քաղաքականութեան մը որ պիտի զօրացնէ Յովհաննէսեանի նման արմատականները ու չէզոքացնէ Լ. Տէր-Պետրոսեանը։ Թուրքիա համոզուած է որ ատիկա ո՛չ Թուրքիոյ, ո՛չ ալ Ադրբեջանի չահուն կը ծառայէ։ Այս պատճառով կ'ընտրէ մարտավարութիւն մը որ հանդիսա չունչ առնելու ատիթ պիտի տայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի։

Ասոր առաջին չօշափելի օրինակը սրընթեղէնի օժանդակութիւնն է, որուն մասին որոշումը յառաջիկայ օրերուն հաւանաբար հրապարակուի։ Երկրորդ քայլը պիտի ըլլայ ստեղծել մթնոլորտը ուր դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը կարելի ըլլայ։ Ասիկա անշուշտ մօտէն կ'առընչուի հայեւազերի յարաբերութիւններուն ու յատկապէս Ղարաբաղի կացութեան. սակայն ամիս մը առաջ, Երեւանի հետ վերջին չփոմներուն ընթացքին Լ. Տէր-Պետրոսեան հասկցուցած էր որ պատրաստ է իւրացնելու դիւանագիտական յարաբերութիւններու չրջանակ մը որ պիտի բաւարարէր Թուրքիան։ Կարեւոր է յարաբերութիւնները հիմնել ներկայ սահմաններու պահպանման սկզբունքին վրայ։ Երեւան եթէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի առաջին կեցուածքին ուղղութեամբ ընդունի այս սկզբունքը, ատիկա անկասկած պիտի նշանակէ թէ Թրքական հողերու ապընչուած իր պահանջքէն կը հրաժարի։

Վերջապէս, Երեւան. Անգարա յարաբերութիւններուն մէջ երկխօսութեան ոգոնումը կը չարունակուի ու Անգարա կոմմնակից է Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմը անցնելով յարաբերութիւններու մեղմացում ապահովելու։

***

Եռակի ակծանին երրորդ կողմը, ըստ Թուրք լրագրողին, Էլչիպէյի պարադան է։ Էլչիպէյի համար կ'ըսուի թէ Ղարաբաղի հարցէն աւելի, երկրին ներքին կացութեան պատճառով դիրքը կը տկարանայ ու Թուրքիա Ադրբեջանի տղատ տրնտեսութեան անցքը արագացնելու համար անհրաժեշտ օժանդակութիւնը տակաւին լրիւ կատարած չէ։

Տէմիրէլի կառավարութիւնը եթէ այս նեցուկը ուշացնէ, ոչ միայն Էլչիպէյ աւելի պիտի տկարանայ, այլեւ ազդրեալանցի ժողովուրդին Թուրքիոյ հանդէպ հաւատքը պիտի խախտի։ Արդեօք Հոկ. 6-9 Թուրքիա կատարելիք պաշտօնական այցելութիւնը Էլչիպէյի համար ատիթ մը պիտի չըլլա՞յ ապրած դառնութիւնը դարմանելու։

***

Եթէ նոյնիսկ սխալ արժեւորումներ կան Թուրք լրագրողին վերլուծումին մէջ, յատկապէս ինչ կը վերաբերի Ր. Յովհաննէսեանի ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչ ըլլալու հանդամանքին մասին, գրութիւնը ուշադրաւ է Թուրքիոյ վարած վարպետ քաղաքականութեան մասնանչումին տեսակէտէն։

Թուրքիա «եղբայր» կը կոչէ Ադրբեջան, Նախիջեւանցին երբ անոնցմէ պաշտօնական ներկայացուցիչ մը կը հիւրընկալէ. փանթուրքական ծրագիրներու օրակարգով զաղանի ժողովներ կը գումարէ Կիպրոսի մէջ, մինչեւ իսկ զինեալ միջամտութեան մասին խօսելով Պոսնիա եւ Գարաբաղ ու միւս կողմէն վճռական դրեթէ ոչինչ կ'ընէ Էլչիպէյ մը նեղ կացութենէն փրկելու համար։ Աւելի'ն. չանտեսեր նոյնիսկ իրմէ հացի փոխառութեան Հայաստանի խնդրանքը, նաեւ ատիկա գործածելով որպէս դիւանագիտական քայլ։ Ր. Յովհաննէսեանի մը իրեն ուղղուած բացայայտ ամբաստանութիւնն իսկ որուն դժուար էր անտեղիէն տարբեր որակում տալ, Թուրքիա կ'օգտագործէ բաւական նրբամտութեամբ իր նախընտրութիւնը յայտնելով Հայաստանի ներկայ իշխանութեան ու ընդդիմութեան միջեւ։

Դժուար է չընդունիլ որ պետական չահերու մտահոգութեան ու յարդանքի չօչափելի օրինակ մըն է տրուածը որուն նկատմամբ, ցորենի փոխառութեան խնդրանքին նուաստացումի հետ, կ'արժէ քաղաքական հասունութեան ու կեցուածքի դաս մը քաղելու իմաստութիւնն ալ ունենալ...։

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք ասկից առաջ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը մնան ընծեց մինչեւ այդ թուականը ամսուս առաջին օրն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը։ Մամուլի օրէնքէ, որ բաժնեգիները պէտք է կանխիկ վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնն ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վճասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին։ Բայց, մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնն ունենան հայերէն օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը։

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն մեծահամասնութիւն կազմող, բարեսիրտ բարեբաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Յ. Գ.- Հեռաւոր արտասահմանի մեր այն բաժանորդներուն, որոնք օդային թղթատարով կը ստանան «Յառաջ»ը, ուշադրութեան կը յանձնենք որ թերթին ճակատի սակը՝ 1050 Ֆր. կը համապատասխանէ սովարական թղթատարի գինին, քանի օդային սպասարկութեանց սակերը կը տարբերին երկրէ երկիր։ Հարկ է ճշդել վարչութենէն։

- ԿՈՆԴԱԿ -

ՎԱՉԳԷՆ ԾԱՌԱՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱՋԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱՋԳԱԿԱՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱՌՈՒՈՑ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Քրիստոսասաւանդ սիրոյ ողջոյն եւ օրհնութիւն հայրապետական Տ. Տ. Գարեգին
Երկրորդին, կաթողիկոսին Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ,
Տ. Թորգոմայ Արքեպիսկոպոսին, Պատրիարքին Հայոց Սրբոյ Երուսաղէմի,
Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսին, Պատրիարքին Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ,
համօրէն Եպիսկոպոսաց, Վարդապետաց եւ Քահանայից,
թեմական եւ համայնքային ժողովոց մերոյ Եկեղեցւոյ,
հայ հասարակական, բարեգործական եւ հայրենակցական միութեանց,
մշակութային ու կրթական հաստատութեանց, հայ մամուլին
եւ համայն սիրեցեալ հաւատացեալ ժողովրդեան Հայոց

«Մեր հայրը Սուրբ Աւետարանն է,
մայրը մեր՝
Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին»:
(Եղիշէ Պատմիչ, Ե. դար)

Գոհութիւն բարեաց պարգեւատու մեր հայրերի Աստծուն, որ ահա մօտ քսան դարեր շարունակ մեր ազգի կեանքում վառ է պահում լոյսը Յիսուսի Աւետարանի, «Լոյսը աշխարհի» մեր Առաքելական մայր դաստիարակ Եկեղեցու հովանու եւ օրհնութեան ներքոյ թէ՛ ի Հայաստան եւ թէ՛ ի Սփիւռս աշխարհի:

Հայ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու եւ նրա հոգեւոր սպասաւորների առաքելութիւնը նոր ժամանակների ազգային զարթօնքի ու քաղաքական անկախութեան պայմաններում, կոչուած է ինքը եւս նոր զարթօնք ապրելու եւ հոգեչէն նոր իրագործումներ կեանքի կոչելու, ի մխիթարութիւն եւ ի վերաշինութիւն մեր հինաւուրց ազգին հոգեւոր կեանքի՝ «յանուն Յիսուսի, յանուն հայրենեաց» Վարդանանց հերոսամարտի պատգամով:

Վերջին չորս տարիների մեր հայրենի ժողովրդի ազգային - քաղաքական հրաշք փոթորկումով եւ մեր հայրենի պետութեան անկախութեան հռչակումով, նոր էջ բացուեց նաեւ մեր ազգային Եկեղեցու բազմազարեան ոսկեայ մատեանի մէջ:

Մնում է, որ մենք, Հայ Եկեղեցուն ծառայողներս, յստակ տեսնենք այս նորահրաշ իրողութիւնը, եւ այդ նոր բացուած էջի վրայ արձանագրենք մեր հոգեւոր, բարոյական եւ հայրենասիրական գործունէութեան արարումները, նոր չնչով, նոր եռանդով, նոր տեսլականներով:

Սոյն մեր կոնդակով Մենք հայրական կոչ ենք յղում մեր Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռներին, թեմական եւ համայնքային կենտրոններում գործող մեր հոգեւոր առաջնորդներին եւ վարդապետներին ու քահանայ հայրերին՝ չարունակելու իրենց առաքելութիւնը բազմապատկեալ եռանդով, բազմապատկեալ նուիրումով, բոլոր տեսակի դժուարութիւնները յաղթահարելու կամեցողութեամբ, ի «դժուարութեան ճանապարհով կարելի է հասնել աստղերին»:

Մեզ համար յոյժ մխիթարական է այս օրերին հաստատել, որ իրօք մեր Եկեղեցին ու նրա նուիրեալ ուխտապահ սպասաւորներից շատերը Ս. Էջմիածնի օրհնութեան ներքոյ անքում են իրենց պարտքը կատարել Մայր Հայրենիքում ու Արցախում եւ կարեւոր չափով նաեւ ներքին Սփիւռքի տարածքի վրայ, ստեղծուած նոր բարենպաստ պայմաններում:

Յիրաւի, համաճայն նորամշակ մեր ներքին կանոնադրութեան, կազմակերպւում ու գործում են թեմական եւ համայնքային մարմինները, կազմակերպւում են քրիստոնէական քարոզչութեան կենտրոններ, հրատարակւում եւ հասատացեալ ժողովրդին է յանձնւում տասնեակ հազարաւոր օրինակ տպաքանակով սրբազան գրականութիւն, լոյս են տեսնում կրօնական պարբերաթերթեր, կազմաւորւում են երիտասարդաց, տիկնանց եկեղեցասէր միութիւններ, մանկական կրօնական երգչախմբեր եւ այլ հոգեչէն միջոցառումներ:

Նորին գոհունակութեամբ արձանագրում ենք նաեւ Միացեալ - Նահանգաց եւ Գանատայի մեր թեմերի լայն մասնակցութիւնը քրիստոնէական քարոզչութեան աշխատանքներին, որ կազմակերպւում են Հայաստանի տարածքի վրայ:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում գործող Հոգեւոր Ճեմարանը եւ Սեմինար կղզու վրայ հիմնուած Արարատեան թեմի դպրանոցը նուիրուած են մեր Եկեղեցու համար հոգեւոր սպասաւորների նոր սերունդներ պատրաստելու գործին, առ այսօր ունենալով աւելի քան հարիւր ուսանողներ:

Մխիթարական է հաստատել նաեւ, որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը եւ ներքին թեմական կազմակերպութիւնները, արտասահմանի մեր թեմական կենտրոններից եւ քոյր Եկեղեցիներից ստացուած մեծաքանակ նպատակներով եւ կարեւոր գումարներով լայն աշխատանք են ծաւալել վերջին երեք տարիների ընթացքում, օգնութեան ձեռք երկարելով երկրաշարժի աղէտեալ շրջանի եւ Արցախի մեր ժողովրդին, նաեւ տարբեր շրջաններից տեղահան եղած փախստական ու կարօտեալ բազմահազար ընտանիքներին ու որբերին:

Արդար է արձանագրել այս իրողութիւնները գոհունակութեամբ եւ Մեր գնահատանքի, քաջալերանքի ու օրհնութեան խօսքը ուղղել մեր թեմական սրբազան առաջնորդներին, Մայր Աթոռիս միաբան վարդապետներին եւ թեմերում գործող քահանայ հայրերին, որոնցից չատերը իրենց պարտքը կատարում են անձնուիրաբար ու կարգապահութեամբ:

Մասնաւոր դնահատանքով նշում ենք անձնազոհ գործունէութիւնը Արցախի թեմական առաջնորդի, նրա ծաւալած հոգեւոր եւ մարդասիրական ու հայրենանուէր անյոգնաբեկ աշխատանքի համար:

Սակայն հարկ է յիշել նաեւ, որ Հայաստանում եւ յատկապէս ներքին Սփիւռքի տարածքի վրայ բնակուող աւելի քան երկու միլիոն հայ Եկեղեցու զաւակների կրօնական եկեղեցական կարիքները այնքան շատ են, որ մեր հոգեւոր ըսպասաւորները իրենց սահմանափակ քանակով չեն կարող բաւարարել հաւատացեալ ժողովրդի բոլոր կարիքները: Հունձքը առատ է, մշակները՝ սակաւ: Ցոյս ունենք, որ յառաջիկայ երկու - երեք տարիների ընթացքում մեր Հոգեւոր Ճեմարանը պիտի կարողանայ հոգեւոր նոր սպասաւորներ դաստիարակել, պատրաստ նուիրուելու հովուական աշխատանքի:

Մինչ այդ, մնում է, որ Հայաստանում ու ներքին Սփիւռքում ծառայող մեր հոգեւոր հայրերը իրենց ուժն ու եռանդը բազմապատկեն հնարաւորին չափ, հոգեւոր մնունդ բաշխելու մեր հաւատաւոր ժողովրդին:

Երբ գրի ենք առնում այս տողերը, չենք կարող տխրութեամբ չյիշել նաեւ, թէ Մայր Աթոռիս մի քանի միաբան վարդապետներ, հակառակ Մեր հայրական կրկնակի հրաւէրներին, արտասահմանից չեն կամենում վերադառնալ Ս. Էջմիածին եւ մի քանի քահանայ հայրեր էլ Հայաստանից լքում են իրենց եկեղեցիները եւ մեկնում արտասահման, դրժելով իրենց ծառայութեան ուխտը: Ցաւով արձանագրում ենք այս տխուր երեւոյթը եւ յոյս ունենք, որ նրանց հոգում կը զարթնեն խղճի ձայնն ու պարտքի գիտակցութիւնը, եւ նրանք կը վերադառնան Մայր Հայրենիք: Վստահ ենք, որ արտասահմանի մեր թեմերը եւ եկեղեցական համայնքները չեն քաջալերի դասալիքներին,

Այս օրերին, երբ մեր ողջ ազգը միասիրտ ու միակամ իր անկախ պետութեան հիմքերն է ամրապնդում եւ ցուցաբերում է հոգու անմնան տոկունութիւն՝ դիմադրելու ամէն դժուարութիւն եւ փորձութիւն, երբ հազարաւոր կամաւոր ազատամարտիկներ իրենց կեանքն են դոհաբերում մեր Արցախ աշխարհի երկնամերձ բարձունքներում, Մենք, իբրեւ Հայրապետը Հայոց, մեր Եկեղեցու հոգեւոր զինուորներից սպասում ենք առաւել անձնուրացութիւն, առաւել նուիրումի ոգի, առաւել հոգեւոր աշխատանքի եռանդ, ժողովրդին զօրավիգ կանգնելու ամէն տեղ ու ամէն առթիւ, բանիւ եւ գործով, ու անձնական օրինակով, իրենց անսակարկ մասնակցութիւնը բերելու հայրենի զարթօնքին ու փոթորկուող սրբազան մարտին, հաւատքով աներեր, որ Հայոց ազգի արդարութեան լոյսը կարելի չէ ընդմիշտ խափանել: Կը գայ ժամանակը, որ այդ լոյսը կը ճեղքի խաւարը, կը փշրի սուր ու կեղծիքի պատնէշը, կը քանդի ոճիրի բոյնը եւ յաղթական կը ճառագայթի հորիզոնից հորիզոն: «Ցանգանձել մրրկի, եղծանի ամբարիշտն, իսկ արդարոյն խոյս տուեալ՝ կեցցէ յաւիտեան» (Առակք Սողոմ. 10 - 25):

Մենք կ'ուզենայինք, որ մեր ազգային Եկեղեցին՝ մեր ողջ հոգեւորականութիւնը, իր զոհաբերումի բաժինը բերէր անսակարկ կերպով, յանուն արդարութեան ու ազատութեան մեր ողջ ազգի կողմից մղուող սրբազան մարտում եւ յանուն պագայ յաղթութեան:

Երանի մարդիկ ու ազգութիւնները կանքի կոչէին պատգամը մեծ ազմոսերգուի՝ «Ողորմութիւն եւ ճշմարտութիւն պատահեցին, արդարութիւն եւ խաղաղութիւն համբուրեցին» (Սաղմ. 85, ԺԱ.). ամէն:

ՎԱՉԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տուաւ կոնդակս ի 28 Օգոստոսի
1992 Փրկչական ամի
եւ ի տոմարիս Հայոց ՌՆԽԱ.
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
Համ. 1907

ՎԱՆՓՈՒՇԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԿԱՄ՝ ՀԱՒԱՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

70-ական թուականների սկզբներն էր, արեւմեան Պէյրութի Հայ Երիտասարդաց Միութեան ակումբում տեղիս Հայութեան, տարբեր երկրներից այստեղ ուսանելու եկած մի խումբ երիտասարդների, ինչպէս նաեւ Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների մի քանի շրջանաւարտների եւ Պարոն Վանփուշի (Յովսէփ Արծրունի) միջեւ տաք զրոյցների ու երբեմն վէճերի նիւթը դրեթէ միշտ 1918 - 20 թուականների դէպքերն էին եւ տարբեր կուսակցութիւնների ու անհատների դերը ու պատեհութիւնը այդ դէպքերի զարգացման ընթացքի վրայ: Վիճելի հարցերից էին նաեւ Եռադրօշը, Հայաստանի անկախութիւնը եւ Մարտ. Հայաստանի իրավիճակը: Եւ շատ յաճախ երբ Պ. Վանփուշը նեղն էր ընկնում, կամ էլ երբ զրոյցը նրա համար անցանկալի ընթացք էր առնում, տաքանում էր, ձեռնափայտով կտկտացնում էր յատակին ու ասում՝ - Լաւ իմացէք, հեռու չէ այն օրը, երբ Հայաստանում հայ ժողովուրդը կը պարզի Եռագոյնը եւ կը տօնի Մայիս 28-ը: Ու այդպիսով վերջ էր դնում բանավէճին, լաւ իմանալով, որ յաջորդ ժամին այն աւելի թեժ վերսկսուելու է: Այն ժամանակ Վանփուշի այդպիսի հաստատուն համոզմունքով ասած խօսքերը մեզ թուում էին եթէ ոչ վերացական, ապա երազային ցանկութիւն ու մենք կարեւոր ուշդրութիւն չէինք դարձնում դրանց վրայ:

Պ. Վանփուշի երկար տարիների ազգասիրական ու ազգապահպանման եռանդուն քարոզչութիւնը Պէյրութի Հայութեան շրջաններում, նրա անչահ հայրենասիրութիւնը եւ նրա կրքոտ վիճաբանելու ձեւը, բայց եւ դիմացինի նկատմամբ յարգալից վերաբերմունքը, ու դեռեւս ինչ որ չափով հէնց այդ զրոյցները եւ վիճաբանութիւնները իրենց բարերար ազդեցութիւնը ունեցան Պէյրութի հայ զաղութի յետագայ ձեւաւորման համար:

Երբ որեւէ զաղափար բուն դրեց մարդուս մէջ ու դարձաւ նրա ինքնութեան ու նրա կեանքի նպատակը, եւ երբ մարդ հոգեբանօրէն պատրաստ եղաւ ամբողջութեամբ նուիրուել այդ զաղափարին, այն ժամանակ նա կը հաւատայ նրա յաղթանակին եւ պատրաստ կը լինի աշխատել ու պայքարել այդ յաղթանակին հասնելու համար:

Ահա այդպէս էր Պ. Վանփուշը:

- Տղաս, - այդպէս էր նա սիրում դիմել իր երիտասարդ զրուցակիցներին եւ դա նրա համար հին-հին օրերից մնացած քաղցր յիշողութիւն էր, երբ ինքը դեռ տղայ էր, այն էլ Դրօյի տղաներից:

- Տղաս, ճշմարտութիւնը այն է, որ հայ պատմութեան ամենամռայլ, ամենէն անմխիթար ու ամէնէն անյոյս ժամանակ Հայոց ազգ. Մորհուրդը եւ Հայ Ցեղափոխական Դաշնակցութիւնը իրենց մէջ ուժ գտան, հաւատացին իրենց գործի արդարացիութեանը եւ անհրաժեշտութեանը ու հռչակեցին Հայաստանի անկախութիւնը, այս փաստը պէտք է չմոռանալ եւ հպարտ լինել, որ այսօրուայ Մորհրդային Հայաստանը այդ խիղախ արարքի անմիջական արդիւնքն է:

- Բայց Պ. Վանփուշ որքան մարդ, այնքան էլ սեփական զաղափարի ու սեփական ճշմարտութեան վիտակցութիւն ու հաւատ, որի՞ն հաւատալ, ո՞ւմ հետեւել:

- Տղաս, - Պ. Վանփուշը այտեղ տագնում էր ու ձեռնափայտով հարուածում յատակին, - զաղափարին հաւատալը ու հետեւելը քո խելքի գործն է, ում ուզում ես հետեւիր, ինչ զաղափար ուզում ես ընդունիր, միայն թէ ճշմարտութիւնը մէկ է լինում, պէտք է քաջութիւնը ունենալ ու փնտռել այն, ու յետոյ նրա տիման վրայ կառուցել սեփական կարծիքը: Այդպէս պէտք է վարուել նաեւ պատմական ճշմարտութիւնների հետ:

- Եւ սխալները խոստովանել: Պ. Վանփուշը կկոցում էր աչքերը, նայում էր դիմացի տարածութեան մէջ:

- Այո՛այո, եւ սխալները խոստովանել: Հաստատ համոզուած լինելով, որ Դաշնակցութիւնը ճակատագրական սխալներ չի արել:

Հեշտ է ասել քաջութիւնը ունենալ ու փնտռել ճշմարտութիւնը: Ինչպէ՞ս կարող է նոր կեանք մտնող անփորձ երիտասարդը, որը իր իսկ ծագումով արդէն ծանրաբեռնուած է լինում դասակարգային, կրօնական եւ այլ զաղափարներով ու նախապաշարումներով, պատմական ճշմարիտը զանազանել կեղծիքից, սուտից, իրականը խարկանքից, մանաւանդ որ անցեալի 50 տարիների ընթացքում Հայութեան կեանքում մթնոլորտը այնպէս էր բեւեռացած ու չիկացած, որ մէկտեղում չէզոք ու անաչառ երրորդ չէր մընացել, պատմութիւնը անկողմնակալ դրելու համար:

Այդպէս էր նաեւ մեր վիճակը: Հայաստանում սովորած լինելու պարագան եւ այն անկեղծ հաւատը, որ մենք ունէինք սոցիալիստական զաղափարախօսութեան առաւելութեան նկատմամբ, յարմար նախադրեալներ էին, որպէսզի մենք անկեղծօրէն ու անվարան ընդունենք նաեւ այդ կողմի մեզ մատուցած պատմութիւնը եւ հաւատանք նրանց պաշտօնական քարոզչութեանը: Ահա այդպիսի մօտեցումն էլ հէնց, մեզ չեղում էր «ռէալ սոցիալիստական» հասարակարգում եղած իրականն ու կենսական հակասութիւնները ընկալելու ու դնահատելու, աւելի չուտ դրանց կարեւորութիւն տալու ունակութիւնից: Եւ պատմական դէպքերը այդ տեսանկիւնից մեկնաբանելու մեր ձգտումը, ինչպէս նաեւ հակառակ կողմի բոլորովին տարբեր տեսակէտը, ամէն անգամ առիթ էր տալիս նոր վիճաբանութիւն սկսելու համար: Եւ շատ յաճախ Պ. Վանփուշը ինքն էր այդ վիճերի ու զրոյցների սկսողը եւ բորբոքողը:

- Ես կը սիրեմ զաղափարի մարդկանց, այդպիսով չեշտելով, որ նա յարգում է դիմացինի զաղափարը:

Պ. Վանփուշը տեսանելի բառականութեամբ ժպտում էր ու ասում՝

- Ես կը սիրեմ զաղափարի մարդկանց, այդպիսով չեշտելով, որ նա յարգում է դիմացինի զաղափարը:

Պ. Վանփուշը տեսանելի բառականութեամբ ժպտում էր ու ասում՝

- Ես կը սիրեմ զաղափարի մարդկանց, այդպիսով չեշտելով, որ նա յարգում է դիմացինի զաղափարը:

քին էր զբաղում այդ վիճաբանութիւններից ու գրոյցներից եւ նրա զգացմունքային, եռանդուն ու երբեմն չատ կրքոտ արտայայտութիւնները մի կողմից արտացոլում էին նրա հոգում կուտակուած մաղձը եւ զառնութիւնը այն հասարակարգի նկատմամբ, որը նրան զրկեց իր հայրենիքից, երիտասարդութիւնից եւ իր թնդքից, երիտասարդութիւնից եւ իր իդէալների ու գաղափարների իրականացման հնարաւորութիւնից, եւ միւս կողմից վկայում էին կորցրած հայրենիքի նկատմամբ նրա անչափ կարօտի մասին: Եւ այդ կարօտը օրէց օր թեժանում էր ու ինչքան տարիքը բարձրանում էր այն զանում էր այրող: Հոգում միացող այդ կրակը նրան ժամ առ ժամ հեռացնում էր պէտինեան սառը ու անկենդան առօրեայից եւ նա ապրում էր միայն ու միայն անցեալի յուշերով: Այն միակ բանը, որ փարատեցնում նրանից խլել, ոչ ստալինեան դաժանութիւնը, ոչ սիբիրեան սառնամանիքն ու բանտերը, ոչ պէտինեան 35 տարիների օտարութիւնը եւ ոչ էլ վրայ հասնող ծերութիւնը:

Նրա յիշողութիւնների ծայրը սկսւում էր Վանի այգեստաններից, դրախտային եւ միակ երջանիկ յիշողութիւնը նրա կեանքում, յետոյ կեանքի ու մահու կռիւներ, տեղափոխութիւն, զաղթ ու կոտորում, կսկիծ-վկիծ կորցրած հարազատների, հայրենիքի, օրօրենական տան ու ապրութեան;

. Այդ ինչպէ՞ս է նա կարողացել դիմանալ այդ բոլորին:

. Վրէժը, արդար վրէժի զգացումը, դառն վրէժի զգացումն ու այն պիտակցութիւնը, որ միայն ապրելով կարող ես պայքարել ու վրէժ առնել ինձ ոտքի վրայ է պահել եւ քանի դեռ աչքերս բաց են դա այդպէս է լինելու:

Յետոյ յիշողութիւններ դժուարին բայց ազնուական տարիներից, վրէժի տարիներից, երբ խենթացած Թուրքի վայրենութիւններից, Դրօշի կողքին, Բաչ Աբաքանում թէ Դիլիջանում, ձիու վրայ թէ անձի, օր ու գիշեր իրար խառնած, անքուն, անօթի, անլուայ, յոգնած ու վիրաւոր (նա կռիւներից մէկում ծանր վիրաւորուեց եւ կորցրեց մի թոքը), բայց երիտասարդ ու յամառ եւ ժամը անտեսող կռւում էր ազատութեան, իր օրօրենական տան և այդ մի բուռ մնացած հայրենիքի համար: Եւ յետոյ եղաւ, որ թւում էր, թէ այդ մի բուռ հողը փրկուել է, որը նրան ու նրանց էր պատկանում, բայց եկան ու այդ էլ խլեցին նրանցից:

. Ահ այդ մի կտոր հայրենիքը:

Պ. Վանփուչը իր ամբողջ գիտակցական կեանքում կուրծք էր ծեծում, պատմութեան ընթացքում հայ ժողովրդի ճակատագրի եւ դարաւոյտերին միանգամից այդքան մեծ դժբախտութիւնների պատճառները հասկանալու համար:

. Հէնց է, ու սեփական ձեռքերը լուանալու փորձ միակ պատճառը Թուրքի վայրենութեան եւ դաժանութեան մէջ տեսնել;

. Ազգի դժբախտութիւնը սկսւում է այն օրուանից, երբ ամէն մարդ սկսում է մտածել միայն իր կաշին փրկելու մասին, ու տես, որ մերը սկսուել է երկու հազար տարի առաջ:

. Ազգի դժբախտութիւնը սկսւում է այն օրուանից, երբ նա չի կարողանում դադարի ընթացքում գոյապայքարի իր միջոցները գտնել, ու տես, որ մերը սկսուել է երեք հազար տարի առաջ: Պ. Վանփուչը բարկութիւնից դողում էր՝

. Դաշտի մոզէսներն անգամ գտել են այդ միջոցը, յարմարուելով իրենց շրջապատին, ձեռք բերելով այդ շրջապատին յարմար գոյն եւ գոյատեւելու համար յատուկ ապրելակերպ ու խորամանկութիւն: Իսկ հայ ժողովուրդը չգոյացրեց անհրաժեշտը, նա՝ ինքը՝ ծուատել է իրեն եւ ինքը, ջլատել իրեն: Դա երէկ էր, դա այսօր է եւ դա վաղն է այդպէս լինելու: (Ինչպիսի մարդարէական խօսքեր այսօրուայ դրութեան համար):

. Ով նահանջեց դժուարութիւններից ու ինքնակամ թողեց հողը, ապա նա ինքնակամ տալիս է այդ հողը, (այստեղ նա ակնարկում էր նաեւ մեզ՝ Հայաստանի շրջանառութիւնը) ու չպիտի զարմանայ, ախ ու վախի եւ բարկանալու իրաւունք չունի, եթէ այն խլում են նրանից: Ազգի գոյատեւումը պայմանաւորուած է հողի առկայութիւնից, թոյլ եղար կը տաս հողը, ապա նաեւ ազգութիւնդ:

Իսկ եթէ հնարաւոր է ազգային ինքնութիւնից մի բան տալով փրկել հողը, ապա պէտք է չվարանել, պէտք է ճկուն լինել, կրօն, լեզու, դիր, զաղափարախօսութիւն երկրորդական բաներ են, եւ ոչ յաւիտենական, հողն է միակ յաւիտենական եւ ազգի յաւիտենականութեան երաշխիքը:

Ահա ի սկզբանէ հայ ժողովրդի համար հիմնական եւ ամենագլխաւոր հարցը՝ ինչպէ՞ս կարելի է պահել հողը: Ո՞ր միջոցներով կարելի է երաշխաւորել հայոց անկախութիւնը եւ միեւնոյն ժամանակ սահմանների անվտանգութիւնը եւ երկրի խաղաղ ու ազատ զարգացումը:

1986-ին արեւմտեան Պէռլինում Խորհ. Հայաստանի օրերի առթիւ Պէռլին էր եկել նաեւ պատմաբան, դոկտ.-փրոֆ. Կոնստանդին Խուտաւերդեանը, եւ ինչպէս միշտ ու ամէնուր տեղիս Հայութեան ու նրա մի քանի օրուայ գրոյցների նիւթը այդ հարցն էր եւ նա թերեւս պատմական մի շատ կարեւոր փաստ: Նա ասաց, - 1828 թուականից երբ արեւելեան Հայաստանը միացուեց ցարական Ռուսաստանին մինչեւ 1918 թուականը Հայաստանի հողի այդ տարածքում պատերազմ չի եղել: 1918-20 թուականներին Հայաստանը անկախ էր եւ նորից սկսւում են պատերազմները: Իսկ այսօր նա կ'ասէր՝

- Ահա մի տարի է, որ Հայաստանը անկախ է ու նորից պատերազմներ:

Այն ժամանակ Խորհ. Միութիւնը ամուր հիմքերով եւ անոսոնի էր թւում եւ մենք՝ Խորհ. Հայաստանի համակիրներս հաստատ համոզուած էինք, որ այդ վիճակը Հայաստանի ապահովութեան եւ հայ ժողովրդի խաղաղ գոյութեան ու զարգացման համար լաւագոյն երաշխիքն է:

Մի անգամ Պէռլինում մի երիտասարդ այսպիսի մի արտայայտութիւն արեց՝

- Այն ժողովուրդը, որը ի վիճակի չէ ինքնուրոյն լինել, ապրելու իրաւունք չունի:

Ահա կոմերը երբեմն մինչեւ այդ ատիճան ծայրայեղ դիրքեր ունէին:

Ոչ Պ. Վանփուչը ծայրայեղ չէր, այլ մոլեռանդ հայրենասէրը ու մոլեռանդ դաշնակցականն եւ նրա մօտ այդ երկուսը այնպէս էին իրար մէջ շաղախուած, որ սահմանազատելը դժուար էր: Եւ նրա համոզմունքը նրա մօտ զարձել էր բնաւորութիւն ու ապրելու ձեւ եւ հէնց այդ պատճառով էլ հակառակ կարծիքների հանդէպ երբեմն չատ զգայուն էր դառնում: Նա զրգռւում էր, բորբոքւում եւ դա աղդում էր նրա առողջութեան վրայ (վիրաւոր թոքի պատճառով երբեմն չնչառութիւնը խանգարւում էր), բայց կարողանում էր իրեն զսպել եւ դառնում էր հանդուրժող: Թերեւս այլ պայմաններում այլ լինէր նրա հակազդեցութիւնը, բայց Պէռլինում ձեռքերը ծալած եւ անցեալի յուշերով ու ապագայի յոյսով ապրող մարդը այլ էր:

Պ. Վանփուչը ամբողջ իր համոզմունքով ու ապրելակերպով աղնիւ էր իր զաղափարի նկատմամբ եւ կուսակցական մեծ դիրք ու պաշտօն չունէր եւ չէր ուզեցել:

- Իսկ եթէ հնարաւորութիւն ունենար, կը ձգտէ՞ր դրան:

Այո, նա ինքն իր գրոյցներում ակնարկում էր որոշ անձերի, որոնք երիտասարդ տարիներին իր քաղաքական հակառակորդներն էին եղել եւ որոնք Խորհ. Միութիւնում հիմա դիրքի ու պաշտօնի տէր մարդիկ էին, իսկ ինքը մոխրագոյն ու սառը այս քաղաքում ձանձրանում էր օրեր մթնեցնելով:

- Պ. Վանփուչ, եթէ այն ժամանակ դուք յաղթանակ տանէիք, միթէ՞ ներանց հետ նոյնը չէիք անի:

Պարոն Վանփուչը մտածում էր երկար ու խորը, նրա ներսում եռում էր ինչ որ բան:

- Երեւի ոչ. բայց դա չի կարող արդարացնել նրանց արածը, մարդուն հայրենիքից վտարելը այդ պետութեան ամենանօրինական քայլերից մէկն է:

Եթէ կեանքը դաժան է լինում մէկի նկատմամբ, ապա նրան հարուածում է մինչեւ վերջ: Պատերազմից անմիջապէս յետոյ Պ. Վանփուչի 14 տարեկան միակ տղայ զաւակը մօր հետ անտառ է գնում եւ դժբախտ մօր աչքերի առաջ հողում թաղուած ռումբը պայթելով ցրիւ է տալիս երեխայի մարմինը: Մայրը ապրելով այդ սարսափելի դէպքը մինչեւ վերջ էլ չապաքինուեց հոգեկան խանգարումից: Իսկ Պ. Վանփուչը այդ ահաւոր ցաւը զարեւելով իր հոգում կուտակուած միւս ցաւերին կորացաւ, ձեռնափայտ վերցրեց եւ հոգում վառելով ու աւելի բորբոքելով հաւատը իր զաղափարի յաղթանակի նկատմամբ կարողացաւ ապրել մինչեւ 1972-ը եւ հանգչեց:

Տարիներ անցան, Պ. Վանփուչը չկարողացաւ տեսնել, թէ ինչպէս Երեւանի Ազատութեան հրապարակում ծածանուում են հազարաւոր եռագոյններ եւ Հայաստանի ժողովուրդը տօնում է Մայիս 28-ը եւ նոր անկախութիւնը:

Եւ ես յիշեցի Պ. Վանփուչին ու բազմիցս ասած նրա հաւատամքի խօսքերը:

- Հեռու չէ այն օրը, երբ Հայաստանում հայ ժողովուրդը կը պարզի եռագոյնը եւ կը տօնի Մայիս 28-ը: Եւ իմ մէջ մեծ ցանկութիւն առաջացաւ այս տարի Մայիսին այցելել նրա չիրխին եւ գոնէ յետմահու նրան աւետել այդ լուրը: Եւ ընկերոջս՝ Համբարձում Պետրոսեանի հետ, որը նրա կուսակցական ընկերն էր, նրա ամենամօտ մարդը Պէռլինում ու յետոյ նրա այրիի խնամակալը, Մայիս 30-ին գնացինք գերեզմանատուն, բայց աւաղ չկար նրա գերեզմանը, նրանից չկար ոչ մի հետք: Դա հայրենիքից հեռու ու նրա կարօտով ապրած մարդու վերջնական նահանջն էր ու պարտութիւնը: Մեր մէջ կոտրուեց մի ինչ որ բան, սառնութիւն զգացինք եւ աւելի սուր ըզգացինք օտարութեան դառը եւ անհետք ու անհետեւանք կորչելու իրականութիւնը: Ծաղիկները դրինք մի ուրիշ Հայի չիրխին, Համբարձումը, որ չատ սկզբունքային է ասաց՝

- Հայրենասէր ու զաղափարական մարդ չէր, Հայութեան համար բան մը չարեց, բայց Հայ էր...

Որտե՞ղ տեղափոխեցին Պ. Վանփուչի չարչուած աճիւնը, ո՞ւր է թափառում նրա աղնիւ հոգին, որ նրան ասեմ իմ ասելիքը՝

- Ցաւիտենական խաղաղութիւն քեզ Պ. Վանփուչ, հայ ժողովուրդը տօնեց քո հաւատի յաղթանակը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՅՈՎԱՍԱՓԵԱՆ

Պէռլին

ԿԻՊՐՈՍ՝ ՍԵՐՊ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԻ ԴՐԱՒԱՏԱՎԱՅՐԸ

Գործերը կրնային աւելի յաջող ընթացք ունենալ Կիպրոսի կալուածային պլիտւոր գրասենեակին համար, որ մասնագէտ է արձակուրդի եկողներու եւ հանգստեան կոչուած օտարականներու բնակարան ծախելու գործին: Բրիտանացիները որոնք կղզին օտար կալուածատէրերուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն, նախկինին չափ ներդրում չեն ըներ այլեւս. սակայն զանոնք սկսած են փոխարինել Արեւելեան Եւրոպայէն, յատկապէս Սերպիայէն յաճախորդները: Գրասենեակին տէրը ըսելով հանդերձ թէ վերջերս 2-ական միլիոն Ֆր. արժողութեամբ չէնքեր ծախած է Սերպերու, էէ յայտնած գնորդներուն ինքնութիւնը: Անոնք կրնան պասքէթպոլի աստղեր ըլլալ, կամ հանդստեան կոչուած արարաչիկներ: Այդ երկրին մէջ ուր պոռնիայի մահմետականները հրկիզուած իրենց տուներէն վտարուելէ ետք անձկութեամբ կը սպասեն ձմեռուան, Պելկրատի հարուստները կը խուժեն ծովափի տուներուն եւ յարկաբաժիններուն վրայ:

Շրջափակման ենթարկուած Սերպիայէն դրամագլուխի կարեւոր հոսք մը տեղի կ'ունենայ Եուկոսլաւիոյ տագնապէն ի վեր որ չահաբեր է դրամական ու հարկային դրախտ Կիպրոսի համար:

Կղզիին առեւտրականներն ու դրամատան պատասխանատուները չատ բնական կը նկատեն այս զարգացումը, չէշտելով որ դրամագլուխները չեն սիրեր անկայուն կեանքը ու անակնկալ էէ որ մարդիկ կամ ձեռնարկութիւններ իրենց տուլարներն ու մառքերը ապահով տեղեր փոխադրեն:

Կիպրական հրապարակը դրամական նըմանի հոսք ճանչցած էր նաեւ 1975-ին Լիբանանէն, 1990-ին Ծոցի պատերազմին նախօրեակին՝ Միջին Արեւելքէն: Կեդրոնական դրամատան տնօրէնը կը յայտնէ թէ կը չանան որոշ ընտրութիւն մը կատարել, առանց դուռը փակելու մէկուն կամ միւսին առջեւ. ան կը չեշտէ թէ իրենց համար կարեւորը պարզապէս գործին յառաջընթացն է:

Այդ «պարզապէս գործի յառաջընթացը» կը վերաբերի առնուազն 500 սերպական ընկերութեան ու չուրջ 500 միլիոն տոլարին որ կղզի մուտք գործած է միջազգային պատժամիջոցներէն առաջ: Դրամագլուխի այս փախուստին գլխաւոր քաջալերը եղած է ներկայի սերպ նախագահը Միլոսեւիչ որ տնօրէնն էր Սերպիոյ գլխաւոր դրամատան: 1990-ի աւարտին մօտ երբ կը չանար ընտրութիւն ազատ առաջին ընտրութիւններուն, եուկոսլաւ Կեդրոնական դրամատան հրահանգեց 18 միլիոն տինար տպել, Սերպերու կենսաթոշակներն ու ամսականները վճարելու համար: Ինք չահեցաւ ընտրութիւնը, սակայն քանդեց եուկոսլաւ դրամական դրութիւնը: Ան զգաց նաեւ պատժամիջոցներու հեռանկարը որ կրնար արգելք ըլլալ արտաքսհմանի մէջ գտնուող եուկոսլաւ ստացուածքին երկիր մուտքին: Արդարեւ, Ամերիկա պահ դրուած 400 միլիոն տոլարի դումարը տեղափոխելու արգելք դրուեցաւ Մայիսին: Արեւմուտքի կարգ մը դիւանագէտներ ու դրամատան պաշտօնատարներ համոզուած են որ արտաքսհմանեան դումարներէն մաս մը Կիպրոս փոխադրուած են սերպական նոր ընկերութիւններու եւ սեփական անանուն հաշիւներու:

Կիպրացի դրամատան պատասխանատուներու համաձայն, Աւստրիայէն եւս Նիկոսիա եւ Լիմասոլ ղրկուած են սերպական կարեւոր դումարներ: Վիէննա պալքանեան տագնապէն ի վեր բաւական հակասերպ կեցուածք ցոյց տուաւ մօտիկ յարաբերութիւն մշակելով Պրուքսէլոյ հետ որ նախկին Եուկոսլաւիոյ ստացուածքէն բաժին կը պահանջէ, ինչպէս եւ պատերազմական հատուցում:

Առեւտրականները եւս տեղին արտարաձումներ ունին Սերպիայէն հեռանալու համար: Զէն կրնար գործունէութիւն ծաւալել նախկին Եուկոսլաւիոյ տարածքին վրայ, ոչ ալ արտաքսհմանցի սովորական յաճախորդներու հետ, շրջափակման պատճառով. ուրեմն հատատուած են Կիպրոս ու հոն կը չարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Այս բոլորին համար յունական Կիպրոսը խոչոր վայր մըն է: Ցունաստան Սերպիոյ Պալքաններու գլխաւոր դաշնակիցն է: Ցոյն օրթոտոքս Կիպրացիները Սերպերու հետ նոյն առելութիւնը կը վայելեն Վատիկանի (կաթոդիկէ Պրուքսէլի) եւ Թուրքերու (Պոսնիոյ մահմետականները) հանդէպ:

Եթէ հաւատք ընծայուի արեւմտեան որոշ դրամատուներու, պատժամիջոցները շրջանցելու համար Սերպիա տասնեակ մը փոքր ընկերութիւններ կը գործածէ որոնք արտածումներ ներածումով կը զբաղին. անոնք գործ կ'ունենան միջին-արեւելեան ու եւրոպական արտադրիչներու հետ որոնք ապսպրանքը կը յանձնեն Ցունաստան, Ալպանիա, Մակեդոնիա, Պուլկարիա կամ Ռումանիա որոնք Սերպիոյ սահմանակից երկիրներ են:

Ամէն անգամ որ շրջափակումն ու պատժամիջոցները չարգելու մեզադրանք կ'ուղղուի կիպրական դրամատուներու, անոնք կը գտնեն խուսափողական բացատրութիւններ. օրինակ, մէկը պատասխանած է թէ կը յարգէ ՄԱԿ-ի պատժամիջոցները, սակայն կը խոստովանի որ աւելի կապուած է շրջափակման ոգիին, քան՝ տառին: Իսկ արեւմտեան մեծ դրամատուն մըըսած է թէ Կիպրոսի կեդր. Դրամատունը բնաւ մտահոգուած չէ ՄԱԿ-ի պատժամիջոցները յարգելով կամ յարգանքի պակասով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐԱՆՑ ՀՈԳԻ ՄՇԱԿՈՒՄ

Սաուտի Արաբիոյ մէջ կարելի պիտի ըլլայ ոլոռն, չոմին, ելակ հասցնել, չնորհիւ մշակումի ձեւի մը որ բուսականութեան կեանք կ'ապահովէ ոչ թէ հողին, այլ անդատուռ լուծոյթներու մէջ: Ձախոնական ընկերութիւն մը ստանձնած է այս տեսակի ագարակ մը հաստատել որ 1·2 միլիոն Ֆր. պիտի արժէ եւ երկու աշխատաւոր միայն ունենայ: Ձախոնի մէջ այս կարգի փորձերով հաստատուած է որ 340 քառ. մեթր ագարակէ մը օրական 60 քգ. չոմին ու 50 ազգան ձեռք կը ձգուի:

բին որ կղզի մուտք գործած է միջազգային պատժամիջոցներէն առաջ: Դրամագլուխի այս փախուստին գլխաւոր քաջալերը եղած է ներկայի սերպ նախագահը Միլոսեւիչ որ տնօրէնն էր Սերպիոյ գլխաւոր դրամատան: 1990-ի աւարտին մօտ երբ կը չանար ընտրութիւններուն, եուկոսլաւ Կեդրոնական դրամատան հրահանգեց 18 միլիոն տինար տպել, Սերպերու կենսաթոշակներն ու ամսականները վճարելու համար: Ինք չահեցաւ ընտրութիւնը, սակայն քանդեց եուկոսլաւ դրամական դրութիւնը: Ան զգաց նաեւ պատժամիջոցներու հեռանկարը որ կրնար արգելք ըլլալ արտաքսհմանի մէջ գտնուող եուկոսլաւ ստացուածքին երկիր մուտքին: Արդարեւ, Ամերիկա պահ դրուած 400 միլիոն տոլարի դումարը տեղափոխելու արգելք դրուեցաւ Մայիսին: Արեւմուտքի կարգ մը դիւանագէտներ ու դրամատան պաշտօնատարներ համոզուած են որ արտաքսհմանեան դումարներէն մաս մը Կիպրոս փոխադրուած են սերպական նոր ընկերութիւններու եւ սեփական անանուն հաշիւներու:

Կիպրացի դրամատան պատասխանատուներու համաձայն, Աւստրիայէն եւս Նիկոսիա եւ Լիմասոլ ղրկուած են սերպական կարեւոր դումարներ: Վիէննա պալքանեան տագնապէն ի վեր բաւական հակասերպ կեցուածք ցոյց տուաւ մօտիկ յարաբերութիւն մշակելով Պրուքսէլոյ հետ որ նախկին Եուկոսլաւիոյ ստացուածքէն բաժին կը պահանջէ, ինչպէս եւ պատերազմական հատուցում:

Առեւտրականները եւս տեղին արտարաձումներ ունին Սերպիայէն հեռանալու համար: Զէն կրնար գործունէութիւն ծաւալել նախկին Եուկոսլաւիոյ տարածքին վրայ, ոչ ալ արտաքսհմանցի սովորական յաճախորդներու հետ, շրջափակման պատճառով. ուրեմն հատատուած են Կիպրոս ու հոն կը չարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Այս բոլորին համար յունական Կիպրոսը խոչոր վայր մըն է: Ցունաստան Սերպիոյ Պալքաններու գլխաւոր դաշնակիցն է: Ցոյն օրթոտոքս Կիպրացիները Սերպերու հետ նոյն առելութիւնը կը վայելեն Վատիկանի (կաթոդիկէ Պրուքսէլի) եւ Թուրքերու (Պոսնիոյ մահմետականները) հանդէպ:

Եթէ հաւատք ընծայուի արեւմտեան որոշ դրամատուներու, պատժամիջոցները շրջանցելու համար Սերպիա տասնեակ մը փոքր ընկերութիւններ կը գործածէ որոնք արտածումներ ներածումով կը զբաղին. անոնք գործ կ'ունենան միջին-արեւելեան ու եւրոպական արտադրիչներու հետ որոնք ապսպրանքը կը յանձնեն Ցունաստան, Ալպանիա, Մակեդոնիա, Պուլկարիա կամ Ռումանիա որոնք Սերպիոյ սահմանակից երկիրներ են:

Ամէն անգամ որ շրջափակումն ու պատժամիջոցները չարգելու մեզադրանք կ'ուղղուի կիպրական դրամատուներու, անոնք կը գտնեն խուսափողական բացատրութիւններ. օրինակ, մէկը պատասխանած է թէ կը յարգէ ՄԱԿ-ի պատժամիջոցները, սակայն կը խոստովանի որ աւելի կապուած է շրջափակման ոգիին, քան՝ տառին: Իսկ արեւմտեան մեծ դրամատուն մըըսած է թէ Կիպրոսի կեդր. Դրամատունը բնաւ մտահոգուած չէ ՄԱԿ-ի պատժամիջոցները յարգելով կամ յարգանքի պակասով:

ՔԱՂՀԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

Միշէլ Հալիմարի, Ռիշար Քազընաւ, Էրիք Ռուա, Միշէլ Սիրանօ: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ վարչապետին կողմէ: Մխային քննարկած են Հայաստան - Ֆրանսա տնտեսական համագործակցութեան հարցերը: Ընդունելութեանց ներկայ եղած է Ֆրանսայի դեսպանը՝ Ֆրանս տը Հարթէնկ:

Նոյն օրը, Վազգէն Մանուկեանն ալ ընդունած է Ֆրանսացի քաղաքական դէմքերը: Խօսակցութեան ընթացքին չօշափուած են պաշտպանութեան կազմակերպման եւ պաշտպանական համակարգի ճեւաւորման առընչուող հարցեր:

***

Ուրբաթ, Սեպ. 24-ին, Իւմանիթէ եւ Փոթիտիէն տը Փարի կ'անդրադառնային Ղարաբաղի: Առաջինը կը հաղորդէր Մոնթրէալի նոր ռմբակոծութիւնը, երկրորդը կ'ուսեղծնէր նաեւ ցամաքային բոլոր կռիւներու դադարեցումը եւ ազերի յարձակումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

Վէզոն - Լա - Ռոմէնի (Վօքլիւզ), ինչպէս նաեւ Արտէշի եւ Տուոմի նահանգներու մէջ փոթորիկին եւ ողողումներուն զոհած ասերը չատ աւելի մեծ համեմատութիւններ ունեցած է քան ինչ որ կը կարծուէր առաջին առթիւ: Սեպ. 24-ին, մեռելներու թիւը 32-ի բարձրացած էր եւ աւելի քան 50 անձեր անհետացած էին եւ ժամէ ժամ ալ դիակներ կը գտնուէին: Ներքին նախարարը որոշեց «բնական աղէտ»ներու կարգին դասել պատահածը, որպէսզի ապահովագրութեան ընկերութիւնները հատուցումները կատարեն: Այս աղէտը անգամ մը եւս քաղաքաշինութեան արդի ըմբռնումներու սխալներու հարցը երեւան կը հանէ եւ պատասխանատուութիւնները, ինչպէս միշտ նման պարագաներու, իրարու վրայ կը ձգուին: Միշտ՝ «միւսն է»...:

Շիրաք չախչախիչ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգեց վստահութեան քուէին համար, 487 ձայնով 515 քուէարկողի վրայ (95%); 152 անդամ չմասնակցեցան այս նիստին, իրենց դլուխն ունենալով Սէկէն եւ Փասքուա:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ աթոռը ՄԱԿ-ի մէջ թափուր կը մնայ ցնոր տնօրինութիւն: Քուէարկուած բանաձեւը կը չեշտէ որ Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային Հանրապետութիւնը՝ (Սերպիա եւ Մոնթենեկրօ) չի կրնար ինքնաբերաբար չարունակել նախկին Եուկոսլաւիոյ անդամի հանդամանքը:

ԱՆԳԱՐԱՑԻ մէջ, Սեպ. 22-էն 23 լուսնալիք դիշերը չորս ոճրափորձեր գործուած են միայն նիւթական վնաս հասցնելով: Պայթուցիկներ դրուած էին երկու անհատական ընկերութիւններու չէնքը եւ երկու գինուորական չէնքերու պարէտներուն մէջ: Աւերքներուն ոչ ոք տէր եղած կը տակաւին Սեպ. 24-ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ կեդրոնական Դրամատունը՝ Պունտեսպանքը հրապարակ իջաւ, Ջորեքշաբթի օր, Սեպ. 23-ին, եւ կատեցուց Ֆրանքի չուրջ ծագած չահագործումները, մեծաքանակ Ֆրանք գնելով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գրիգոր Մազաքեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մօրեղբօր եւ մեծ-հօր՝

ՏՈՔԹ. ԽՈՐԷՆ ՄԱԼԱՔԵԱՆ-Ի

(Ատամնաբոյժ)

(մահացած Օգոստոս 17-ին, Հալէպ) մահուան քառասունքին առթիւ, կիրակի, Սեպ. 27-ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողները կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆՒՕՃԻ.- Իր ամուսնոյն՝ Օննիկ Պէօճէքեանի Թարմ յիշատակին, Տիկին Աբաքի Պէօճէքեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՐԲՈՑ ԽԱՉԻՆ

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փոն-տը-Շէրիւի Ազգային Մխիթեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ ըստ կտակի պատարագ կը կատարուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու եւ դպրուհիներու կողմէ:

«Հայր Մեր»ի ժամանակ ՎԱՉԳԷՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց օծման երեսունեօթներորդ տարեդարձին առթիւ կը կատարուի հայրապետական մաղթանք:

Ցետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյս դլխաւոր բարերար Ճիպրայիլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց, Նշանի, Ֆիլորի, Պահատուրեանի, Պաթմագեանի, Խարբուքլեանի, Թիւթիւնճեանի, Ցարութիւնեանի եւ Հիլպագեանի հոգւոցն ի հանգիստ,

ԱԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻԻՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին տեղի կ'ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ՝

-- ժամը 10-ին պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՏԷԼԵԱՆ

-- ժամը 11.45-ին մատաղօրհնութիւն

-- ժամը 12-ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France recherche: *Une secrétaire confirmée à mi-temps pour le secrétariat français.*

Envoyer C. V. —
au 17 rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԱՐԵԿ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԻՍԸ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՎՐԻՊԱԿ

Մ. Պէյաքճեանի «Ուրախութիւն, տխրութիւն, աւելին, անկարելին» տոմսին Ա. մասին (Սեպ. 23) Բ. սիւնակին մէջ, տողերու սխալ փոփոխութիւն մը անհասկընալի դարձուցած է սիւնակին մէկ պարբերութիւնը որ պէտք է ըլլայ.- (վարէն վեր 7-րդ պարբերութիւն)..

Կ'ուրախանայի, երբ կարգ մը թերթերու մէջ դասական ուղղագրութեամբ յօդուածներու կը հանդիպէի: Ուրախութիւնս կ'ըլլար ամբողջական երբ կը հանդիպէի եւլն. եւլն.,

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE PARIS
avec la participation
de la LIBRAIRIE BOGHOSSIAN
organise
« LA SEMAINE DE LA CULTURE ARMENIENNE »
du Lundi 28 Septembre
au Samedi 4 Octobre
de 11h à 21h

EXPOSITION - VENTE EXCEPTIONNELLE

- Livres : anglais, arménien, français (Dictionnaires, encyclopédies, etc);
- Musique : cassettes, disques, compact-discs (nouveautés);
- Vidéos : films, théâtres, musique, danses, documentaires (plus de 50 titres)
- Souvenirs, cartes d'Arménie, posters, pin's etc.

Animation; musique et vidéos arméniennes non stop

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
17, rue Bleue, Paris 9e (1er étage)
Tél. : 48 24 63 89 Gilles
LIBRAIRIE BOGHOSSIAN :
Tél. : 47 40 81 32.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

UGAB-PARIS

organise à l'occasion du premier anniversaire de

L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE

UN DINER DANSANT

le Samedi 26 Septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

ՀՐԱՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

կիրակի, Սեպ. 27, ժամը 16.30-ին
Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ
(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ
Հիւրասիրութիւն
- Մուտքը ազատ է..

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section SEVRAN - LIVRY
« Dirouhi Missakian »
organise

un repas

au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan

Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes

Pour réserver vos places, contacter :
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԻ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻԻՆ

կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առաւաւտեան Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մատուռն տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Ի. սի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եորկանճեանի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի ատանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դերպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ չորջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին:

Ծանօթ.- կը խնդրուի ժամերու փոխանակութիւնը նկատի ունենալ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ

ԾՐԴ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.894 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.894

DISCOURS DU PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE LEVON TER-PETROSSIAN DEVANT LA 47EME ASSEMBLEE GENERALE DE L'O.N.U.

23 SEPTEMBRE 1992

Monsieur le Président, Monsieur le Secrétaire Général, vos Excellences, Mesdames et Messieurs.

Au nom de la République d'Arménie et du peuple arménien, je voudrais vous témoigner de ma reconnaissance pour le soutien que vous avez bien voulu accorder à notre demande d'admission au sein de l'Organisation des Nations Unies.

Aussi bien, je voudrais vous féliciter, Monsieur le Président, à l'occasion de votre élection pour cette 47ème session de l'Assemblée Générale.

Aujourd'hui, en ce jour du premier anniversaire de la déclaration de l'indépendance de l'Arménie, c'est pour moi un grand honneur que de prendre la parole devant cette assemblée.

L'année écoulée fut significative tant pour la communauté internationale que pour l'Arménie nouvellement indépendante. Le gouvernement issu d'élections libres a poursuivi sa politique de démocratisation, de libéralisation économique, et de la constitution d'un Etat de droit.

Le Parlement d'Arménie a voté la liberté de conscience, la liberté de religion, la liberté de la presse; il a instauré le multipartisme et a adhéré au traité sur la non-prolifération nucléaire et à toutes les conventions internationales portant sur les droits de l'homme.

Durant ce court laps de temps, l'Arménie a réussi à réaliser la réforme agraire en distribuant 80% de la terre agricole aux agriculteurs. Le Parlement a déjà voté les lois fondamentales sur la dénationalisation, et a entrepris la privatisation des petites et moyennes entreprises et de certaines sociétés de services.

Par ailleurs, les projets de lois relatifs aux réformes du système bancaire, du crédit, de la finance, du budget et de la communication ont déjà été déposés au Parlement en vue de la création des infrastructures légales nécessaires à la mise en place de l'économie de marché.

L'enracinement de la démocratie et les réformes économiques se déroulent pourtant dans un contexte caractérisé par les blocus, le chômage en flèche, le niveau de vie en chute libre, et une crise d'énergie aigue. Cette crise, principale cause de la chute de la production nationale, résulte non seulement des blocus régionaux, mais encore de la fermeture de la centrale atomique, par double souci sécuritaire et écologique.

Et c'est dans ces conditions-là que le gouvernement avait encore à charge de consacrer une part importante de ses ressources à la reconstruction de la région de Spitak, sinistré après le tremblement de terre du 7 décembre 1988.

La démocratisation et l'indépendance ont eu une influence tout aussi fondamentale sur les orientations nouvelles de la politique extérieure de la République d'Arménie.

La politique étrangère de l'Arménie est basée sur les deux principes suivants :

Tout d'abord, la sécurité de l'Etat et du peuple dépend de la normalisation des relations avec l'ensemble de nos voisins, d'une solutions négociée aux conflits, et du renforcement de la coopération économique régionale, l'ensemble devant déboucher sur la mise en place d'un système de sécurité collective régionale.

Deuxièmement, l'Arménie est prête à participer dans tous processus constructifs afin de garantir le développement de la coopération internationale économique et politique et pour le renforcement de la stabilité régionale. C'est donc pour cela que la politique arménienne est très active dans la Communauté des Etats Indépendants, la Conférence sur la Sécurité et la Coopération en Europe, et dans la Coopération Economique de la Mer Noire. Etant un pays du Moyen-Orient, l'Arménie veut s'engager dans un rôle de coopération économique et dans un système de sécurité collective dans cette région.

Sur la base de ces deux principes ci-dessus énoncés, l'Arménie a déjà signé des accords bilatéraux avec deux de ses voisins, la Géorgie et l'Iran. Et nous avons entamé de sérieuses discussions avec la Turquie en vue de la normalisation de nos relations. Considérant les intérêts respectifs de nos pays, et partageant le souci de restaurer la stabilité régionale, l'Arménie est certaine qu'elle peut atteindre ce but en se fondant sur le droit international.

C'est avec la même obstination que l'Arménie poursuit cette politique à l'égard de son quatrième voisin, l'Azerbaïdjan. N'ayant aucune revendication territoriale vis à vis de l'Azerbaïdjan, l'Arménie insiste néanmoins sur le fait que le peuple du Haut - Karabagh ne saurait être ravalé au rang de minorité éthnique, qu'on ne peut lui refuser le droit à l'autodétermination, et qu'on ne peut sacrifier cette population sur l'autel du principe de l'intégrité territoriale.

Précisément, il est temps que la sécurité de la population du Haut-Karabagh soit assurée par de solides garanties internationales.

L'Arménie est heureuse de constater que la position qu'elle défend depuis le début du conflit commence à être prise en considération et même à être adoptée par les autres Etats concernés. Pour nous, il est clair que le cessez-le-feu constitue la première étape en vue d'une solution de cette question. Des négociations doivent s'ensuivre, d'une part entre l'Azerbaïdjan et le Haut-Karabagh sur le statut du Haut-Karabagh assorti des nécessaires garanties internationales, d'autre part entre l'Azerbaïdjan et l'Arménie pour résoudre les questions issues du conflit.

Pour aboutir au nécessaire cessez-le-feu, l'Arménie a accueilli favorablement toutes les propositions qui lui ont été jusqu'ici présentées. C'est ainsi que l'Arménie, tout comme le Parlement du Haut-Karabagh, vient de répondre positivement et sans précondition à l'appel au cessez-le-feu lancé par le Président du groupe de Minsk de la CSCE. Malheureusement, l'Azerbaïdjan n'a pas eu la même attitude.

Dans tous les cas, l'Arménie est prête à apporter sa contribution positive dans les pourparlers avec l'Azerbaïdjan avec l'espoir que l'attention que nous portons au bien-être de toutes les populations de la région nous conduise vers la paix et la stabilité. Il n'est pas trop tôt pour affirmer que l'Organisation des Nations Unies peut aider à la réalisation de ces objectifs.

Tout comme le peuple arménien accéda à la démocratie et à l'indépendance par la voie constitutionnelle et sans violence, l'Arménie indépendante avance en direction de la paix et de la justice dans le strict respect du droit international.

Toujours conformément aux deux principes évoqués plus haut, l'Arménie a essayé de transformer le fardeau de l'histoire en chance historique de retrouver les racines millénaires qui l'unissent à cette région, de restaurer la communauté de cultures qui la rattache aux peuples de cette même région, et de muer les différences éthniques et religieuses en source de richesse apte à solutionner tous les problèmes de notre «maison commune».

Cette année fut également significative pour l'Organisation des Nations Unies. La République d'Arménie félicite le Secrétaire Général des Nations Unies pour son rapport sur «L'Agenda pour la Paix». Ce rapport comporte de nombreuses propositions constructives dont je suis convaincu que l'O.N.U. les examinera avec la plus extrême minutie.

Que ce soit en tant que membre de l'O.N.U. et en tant que partie prenante à un conflit régional, l'Arménie s'intéresse de près aux propositions qui visent à instaurer des mecanismes concrets de réalisation du 43ème article de la Charte de l'O.N.U. La création de forces de maintien de la paix et du cessez-le-feu, l'arbitrage obligatoire des conflits et l'instauration d'un recours actif à la Cour Internationale, sous l'égide de l'O.N.U., seraient un grand succès pour la communauté internationale et le Nouvel Ordre Mondial. L'Arménie reconnait que d'autres propositions relatives au changement de structures de l'O.N.U. comportent également des idées constructives dont la réalisation permettrait d'atteindre plus sûrement la sécurité collective et les concepts du Nouvel Ordre Mondial dans le cadre de l'O.N.U.

Aujourd'hui, l'Arménie a acquis une certaine expérience dans la mise en place de nouvelles structures tandis que les anciennes sont en voie de dissolution. En tant que telle, elle est prête à participer à la création et la réalisation du Nouvel Ordre Mondial par souci d'éviter que l'inertie, le manque de volonté, d'imagination, ou simplement de vigilance envers les méthodes anciennes, qui prétendaient proposer des solutions aux peuples, ne les entraine dans de nouveaux et sanglants conflits.

Dans le Nouvel Ordre Mondial, tous les états doivent considérer les problèmes de leurs voisins, comme les leurs propres, sans distinction des différences sociales, religieuses ou idéologiques.

Merci.

ՄԱԿ-Ի ԵԼՈՅԹԷՆ ԵՏՔ ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԻ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Զորեքշաբթի, Սեպ. 23, պատմական օր մըն էր Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին համար, որքան ալ պատմական որակումը ժամանցած ըլլայ մեր թառամթերքին մէջ, իր տեղի-անտեղի գործածութեամբ հայրենակցական խնջոյքներէն մինչեւ չքանշաններու բաշխումը:

Այս անգամ, սակայն, որքան ալ դէպքը սին պատրանքներ չթայ մեղի ապագային համար, երեւոյթն իսկ նշանակալից էր: Նիւ - Եորքի Ազգաժողովին առջեւ, ելոյթի կ'ունենար Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան նախագահը: Այսօր, կը ներկայացնենք այդ ելոյթին ամբողջական ֆրանսերէն բնագիրը (նախագահը ֆրանսերէն խօսած է):

Նախագահ Տէր-Պետրոսեան ՄԱԿ-ի ելոյթէն եաք ճաշի հիւրը եղած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Պութրոս Պութրոս Ղալիի, Տիկին Տէր-Պետրոսեանն ալ՝ Տիկին Ղալիի: Քանի մը այլ հանդիպումներ ալ ունենալէ եաք, Լ. Տէր-Պետրոսեան ներկայ եղած է միջազգային դիւանագէտներու ի պատիւ ՄԱԿ-ի կազմակերպած ընդունելութեան, ապա, նոյն իրիկունը վերադարձած է Երեւան, ուր ժամանած է Հինգշաբթի, կէս գիշերին:

***

Ինչպէս գրած էինք (Զորեքշաբթի, Սեպ. 23), կիրակի օր, Սեպ. 20-ին Նիւ - Եորքի Մարիըթ Մարքիզ պանդոկի սրահը, 2000 հոգիի ներկայութեան ոչնուած էր Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձը, որու, աւելի մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք այսօր, գլխաւորաբար ինչ կը վերաբերի նախագահ Տէր-Պետրոսեանի ճառին:

Բացումը եղած է ամերիկեան եւ հայկական փառերգներով, զոր կատարած են Նիւ-Եորքի Մեթրոփոլիթըն օփերայի երգիչ՝ Արա Պէրպէրեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ, նոյն օփերայի նուագախումբի ղեկավար՝ Ռիչըրտ Վոլտաիր: Օրուան նախագահ՝ Փրոֆ. Վարդան Տրիգորեանի ճառէն եաք, որու ընթացքին ան անդրադարձած էր 1915-ի ցեղասպանութեան, բոլշեւիկեան բռնատիրութեան, ապա՝ Ղարաբաղեան եւ անկախութեան նորագոյն չարժումներուն, խօսք առած է Ծերակուտական (Հանրապետական) Լարի Փրէսլի: Ան շնորհաւորած է Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, յիշած 1915ը, հասած 1988-ի երկրաչարժի եւ այդ առթիւ Հայաստանի եղած օգնութեան, ծանրացած նաեւ Մերակոյտի չանքերուն վրայ, որպէսզի առեւտրական եւ ընդհանրապէս տնտեսական դիւրութիւններ չշնորհուին Ադրբէյճանի, յորչափ այդ երկիրը վերջ չի դներ հայ ժողովուրդի վրայ իր գործած ճնշումներուն:

Հանդիսավարը խօսքը տուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, որու ելոյթին

(Շար.ը Դ. էջ)

ԽԱԽՈՒՏ ԳԵՏԻՆՆԵՐ

Գրեց՝ ՎԵՀԱՆՈՑ ԹԵՔԵԱՆ

Վերջերս ունեցած փորձառութիւն մը տարբե՛ր չըլլանակի մէջ դրաւ ցարդ անտարբերութեան յանցանքով կնքուած հայ երիտասարդութեան մը պատկերը, եւ կ՚ուզեմ ձեզի հետ բաժնեկից ալ դէպ երեւոյթէն բխած ուրախալի բացառութիւնը, ինչպէս նաեւ անխուսափելի անորոշութեան դաշտը։

Անցնող Յուլիս - Օգոստոսին հրաւիրուած էի Լմհըրթ, Մասաչուսէթց, Հայ Օգնութեան Միութեան Ամառնային Դասընթացքին երեք շաբաթ հայ գրականութիւն դասաւանդելու (անգլերէն լեզուով)։ Առաջին անգամն էր որ ամերիկածին երիտասարդութեան հետ լուրջ հանդիպում մ՚ունենայի։ Առաջին օրը՝ հյուսունկդրութիւնը իրենց՝ պարզ հետաքրքրութեան վերագրեցի, երկրորդ օրը՝ ուսումնասիրութեան, երրորդ օրը՝ այլեւս յստակ էր ինծի որ այս անդադար նօթադրող, հարցապնդող երիտասարդները պարզապէս հայ գրականութեան մասին «բաներ մը գիտնալու համար» չէին եկած։

Անշուշտ կային անտարբերներ, բայց դպալի մէկ տոկոսը լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ ամբողջ երեք շաբաթներ, ոմանք կարդացին հեթանոսական շրջանէն մինչեւ մեր օրերու հեղինակներու գործերէն կատարուած 300 էջնոց հատընտիր մը։ Գիշերները մէկտեղուեցան, սերտեցին եւ վերլուծեցին։ Ոչ, երկինքէն խնձոր չէր ինկած։ Այս երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները անհոգի չէին մեր մշակութային աւանդին նկատմամբ։ Կար երիտասարդ մը որ Հայութենէ հեռու տեղ մը կ՚ապրէր, հայերէն գրեթէ չէր գիտեր, եւ այնպիսի ուսումնասիրութիւն մը գրեց Ակսէլ Բահունցի երկու պատմուածքներուն մասին որ միայն անով խրատ էս հաղորդուողը կրնար հասկնալ։ ուրիշ երիտասարդուհի մը բաղդատեց Նարեկը T.-S. Eliot-ի «Ash Wednesday»ին հետ։ Փնտռտուքի եկեր էին եւ կը գըտնէին մի՛սը, թաքնուածը, դժուարը եւ հմայիչը։ Հարցումներով պատսպարուած տրամ մը ուր երիտասարդ Հայեր իրենք պիրենք կը գտնէին - կար տոչորումը հասկընալու անցեալը եւ անխուսափելիօրէն մտածելու ներկան։ Այդ ներկա՛ն էր ահա մեծ բացականչ. ընդունելի, կայուն, նուաճելի ներկայ մը գոյութիւն չունէր։

Գրեթէ բոլորն ալ համալսարանական, երբեմն՝ համալսարանաւարտ տղաք էին. կ՚ուզէին դիտնալ ի՞նչ կազմակերպութիւն կար իրենց մտային ու հոգեկան պահանջներուն գոհացում տուող։ Դժբախտաբար բան չունէի ըսելիք։

Ասոնցմէ իրենց պատկանած կազմակերպութիւններէն, չփոթանքով եւ յուզումով խօսեցան։ «Մեր միակ ձեւը Հայութեան հանդիպելու, մեր ազգային կարելիութիւնները իրագործելու՝ հո՛ն է» ըսին, «սակայն անոնք տգիտութեան եւ ամբարտաւանութեան բեմեր են» եւ շրջան մը ճաչակելէ ետք բուռն ու անհեռատես անձերու սահմանափակ մտածելակերպը՝ հեռու կը մնային կամ առաւելագոյնը՝ չէին ըղձար վերադառնալ հոն։

Դիւրին է երիտասարդական անհանդուրժողութեան վերագրել այս բոլորը ու քմծիծաղիլ։ Բայց կ՚անցնի՞ն այս հայատենչ տղաքն ալ առանց իրենց վայրն ու դերը գտնելու, եւ խրամատը սերունդներու միջեւ՝ աւելի ու աւելի կը խորանայ։

Կը խորանայ՝ որովհետեւ մենք անոյշլյօրէն, ընձուղտի հոգեբանութեամբ՝ կը փորձենք ճեղքը, վէրքը, պատուածքը անտեսել, քօղարկել անոնց աչքերէն։ Բայց անոնք կը տեսնե՛ն։

Ան որ երկու կրամ խելք ունի՝ կը գտնայ առաջնորդ ու ղեկավար։ Եւ անոնք կ՚անդրադառնա՛ն։

Ինչ որ մենք Հայութեան հետ կապ կամ ոդի կ՚անուանենք ու հանդուրժող աչքերով կը դիտենք, անոնք կը նկատեն իրրեւ անձնակեդրոն, հնամենի, բռնատիրական մթնոլորտ, եւ իրենց ծնողքներուն հաճոյք տալու համար քանի մը տարուան համալսարանական կրթութենէ ետք՝ առաջին առիթով իսկ կը փորձեն թօթափել այդ անբաղձալին։

Իրենց մասնագիտութիւններու ճամբով՝ այս մեծ աշխարհին մէկ անկիւնը իրենց կեանքի մնացեալը կը շարունակեն, անշուշտ առանց խղճի խայթի, որովհետեւ իրենց մտային մակարդակի համաձայն ուղի մը չկար, որովհետեւ իրենց առաջին նկրտումներէն իսկ նետահարուեցան, որովհետեւ փորձեցին ու տեսան որ ըմփիւռք կառավարելու այս սխեմէն բան չի փոխուիր, նուազագոյն խախտումի իսկ դժկամող մեր ազգային կառոյցներուն մէջ։

Խնդրեմ, այս խօսքերս մի առնէք իբրեւ ամբաստանութիւններու ցանց մը, այլ սրտցաւ դրողի մը բարձրաձայն մտածումը հարցի մը՝ որ թերեւս բոլորս ալ կը մտահոգէ, բայց որուն մասին կը խօսինք մեր հիւրասենեակներուն մէջ։ Մինչ այդ՝ խրամատը կը խորանայ։

Հոս հարկ չեմ տեսներ արդար պովեստով փառաբանել Սփիւռք ստեղծելու կազմակերպչական այն քրտնահոտն աշխատանքը, որուն լծուեցան մեր հայրերն ու մայրերը եւ դպրոց - եկեղեցի - համայնք պահպանեցին, կամ այն անձնազոհները որոնք առօրեայի վազքէն հետ՝ կը շարունակեն իրենց դաղութին համ ու Հայութիւն տարածել։ Հարցը՝ անցա՞նք պահպանումի սահմանէն անդին, զարդացու՞նք, մերուեցա՞նք նոր աշխարհի պահանջներուն, թէ ոչ՝ մեր բազմապիսի ազէտներուն մէջէն հազիւ հազ քալելով՝ եսակեդրոն հարցերով ժամանակ վատնեցինք։ Երբ կը խօսէի այս երիտասարդներուն հետ, կ՚անդրադառնայի՝ որ իմ սերունդս իրենց սերունդը բարեփոխում չէր կատարուած։ Երեւոյթները կը մնային նոյն ախտանշաններուն տակ։

Հաւաքական մտահոգութեան մը արձագանգն է որ կ՚ուզեմ բարձրացնել այսօր։ Հակառակ պարբերաբար յայտնուող աւազումներու՝ կը հաւատամ թէ մեր ըմփիւռքը հրաշքներու եւ հրաշալիքներու անհատնում կարելիութիւններ ունի. ցեղային այնպիսի տարրեր ունինք որ բոլոր պայմաններն ու ազէտները կը հերքեն։ Բայց այն նախնիքները որ Սփիւռքը կազմեցին՝ երազ ու տեսի՛լք ունեցող մարդիկ էին։ Նայեցէք ձեր շուրջը հիմա -կղերականներու ու բարերարներու անհատնում չքերթ մըն է, որոնց համար ժողովուրդը կարծէք գոյութիւն ունի միմիայն ծախհարելու, ծառայելու, իրենց փքուն եսերը չոչելու համար։ Բացառութիւնները յարգելի են, սակայն չափչփիչ մասը այս կրօնական առաջնորդներուն եւ ազգային բարերարներուն՝ ընդունելիէն եւ օրինակելիէն շա՞տ հեռու կը մնայ։ Ազգային ամէն նկրտում կապուած է անոնց Ես-ին (ոչ թէ Մենք-ի), հիմա-ին (ոչ թէ ապագայի) եւ դրամի (անշուշտ ասոր փոխարէն միշտ հոգի կամ ոգի բառերը կը գործածեն)։ Իսկ ո՞վ կը լսէ ժողովուրդը, ո՞ւր է ժողովուրդի ոդին, ո՞վ կը բարձրացնէ անոր գիտակցութիւնը, ո՞վ կը մտածէ գաղութներու մէջ տուն եւ միասք լարած մեր ժողովուրդին, մեր զաւակներուն մասին։

Այսօր այս հարցը ճգնաժամ է. վազը կրնայ դոյուած-վերջացած պատմութիւն մը ըլլալ, երբ դեռ անկիւնէ անկիւն մրնացորդացը եկեղեցի եւ կուսակցութիւն կը խաղայ։

Միայն մերը չէ՛ ղեկավարի տագնապը, այսօր ամբողջ աշխարհը կը խուովի ղեկավարի տագնապով։ Բայց մենք փոքր ժողովուրդ ենք, շատ բան կորսնցուցած ենք եւ պիտի կորսնցնենք եթէ այս ճգնաժամին իրագործելի առաքելութիւն մը չկատարենք, եթէ չհաստատենք փրկութեան սանդխամասը՝ վազը ո՛չ Սփիւռքը մտածող պիտի գտնուի, ո՛չ ալ Հայաստանը։

Մեր սերունդը իր մտածումը կեդրոնացնելու է ա՛յս կէտին վրայ - ոչ թէ հայապահպանման, ոչ թէ Հայաստան կոչեդրու եւ երթեւեկներու - այլ՝ առաքելութեան մը. --

Ի՞նչ պիտի թողունք ճամբայ ելած սերունդին,

Ստեղծա՞ծ ենք բնակելի վայր մը, քաղաքական առողջ ճգտում մը, մշակոյթի մագնիսադաշտ մը ուր կարելի ըլլար հաղորդակցիլ, նոր ճաշակ ու լեզու ներմուծել, եւ տէր կանգնիլ մեր հնօրեայ եւ նորօրեայ արժէքներուն։

Չի բաւեր ճանչնալ իրականութիւնը եւ խոպան հողամասի մը անկիւնը ձեռնածալ նստիլ՝ ժողովներ եւ հանդէսներ կազմակերպելով։ Կան նաեւ իրականութեան տարբեր երեսներ։ Խոպան հողին մէջ կան նաեւ բարեբեր բունդեր։ Ո՞ւր է քրտի՛նդը, ոչ թէ ճառդ ու փառքդ, այլ մի՛տքդ, եւ ցաւի ու ծնունդի երակներդ։

Ցաւելով եկեղեցիներ, որմնանկարներ եւ կղերականներ զարդարելու տեղ, յաւիտենականութեամբ պինովնալու փոխարէն՝ մտածենք մեր անմիջական վազուա՛ն մասին։ Գիտէ՞ք ինչ մնացած է Կալկաթայի, Լեհաստանի, Ամիոյ նախկին հայահոծ գաղութներէն - դատարկ, գործածութենէ զուրկ, խուլ-համր - այսքան վարժարան, այսքան եկեղեցի, այսքան հայապահպանման պահանջներու համաձայն՝ կենսաթաթախ հոգի եւ գիտակցութիւն դնել անոնց մէջ։ Այլ խօսքով՝ հեռաւոր հոդերը կրնանք մէկդի դնել պահ մը եւ տէր կանգնիլ այս-ա՛ռ՝ մեր զաւակներու հայեցի իրաւունքներուն։

Մենաիրութեան կոյր պատերազմներու ընթացքին, մեր ղեկավարները քու ընդ որ անտարբեր էին Սփիւռքի որ անզօր ու անտարբեր էին Սփիւռքին իր անքնութիւն տալու՝ չեչոը կը դնէին արմատազրկութեան վրայ. հիմա՝ ուժերն ու ճառերը հաւաքած ամէնքը մէկ հատեր են Հայաստան. Սփիւռքը մոռցած չկայ։ ՍՓԻՒՌՔ ՄՏԱԾՈՂ ՉԿԱ։ Թուական տուեալներ կը սրսկեն մեր աչքերուն՝ հանգանակութիւն կատարելու համար - այսքան վարժարան, այսքան եկեղեցի, այսքան հայապահպանման պահանջներ, որոնք չես դիտեր ի՛նչ կը պահանեն։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԴԻՒՃԱԿԱՆ ԴՈՒՐՃԵՐ

ԴԱՍԱԿԱՆՆԵՐԸ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆՈՒՄ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տարօրինակ դէպք եղաւ նստաշրջանում։ Նիստերից մէկի ժամանակ, առանց թոյլատուութեան, դահլիճ մտան մի խումբ ... հայ դասական դրողներ՝ մասնակցելու «Ճգնաժամը եւ ժգնաժամից փրկուելու ժամը» թեմայով հարցի քննարկմանը։ Նախագահողը սկզբում չընդհատեց, յետոյ տիրապետեց իրեն։

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ.- Յարգելի պատգամաւորներ, խնդրում եմ խուճապի չմատնուել եւ վախից չլքել դահլիճը։ Ի՞նչ ասենք, որ դրողներ են։ Երկու տարի չվարժուեցի՞ք Մորհրդարանի դրողներին։ Ինչպէս տեսնում էք՝ արտակարգ իրավիճակ է։ Ի դէպ՝ որտե՞ղ է Արտակարգ իրավիճակների պետական վարչութիւնը եւ նրա նոր պետը։ Հէնց արտակարգ իրավիճակ է ստեղծուում, ոչ մէկին չենք տեսնում։ Յազար ժամանակ բոլորը ներկայ են եւ հերոս են։ Լաւ, զուր տեղը քննարկում չծաւալենք։ Խնդրում եմ ըմբռնումով մօտենալ այս ծանր դէպքին։ Համեցէք, Հայոց դասականներ, տեղաւորուէք եւ զգաղեցրէք ձեր տեղերը։ Եթէ ձեզ լաւ պահէք, երեւի ձայն կը տամ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆ.- Եթէ ձայն է պէտք, եթէ ձեզ միայն ձայներն է հետաքրքրում, առաջարկում եմ հրաւիրել նաեւ իմ բարեկամ Աբրեանակ Շահմուրադեանին։ Նա շատ լաւ ձայն ունի...

ՌՈՒԲԻԿ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (մօտենալով Ա. խօսափողին) - Որպէս նախագահութեան անդամ հարց եմ տալիս՝ նախ ի՞նչ պործ ունեն դասականները Մորհրդարանում, երկրորդ՝ սա կանոնակարգի դասական խախտում է, երրորդ՝ արդեօք ովքե՞ր են, ի՞նչ դրողներ են...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ.- Հէնց նոր ցուցակը քարտուղարութիւնից տուեցին ինձ։ Նախ՝ ես ասում էի, որ դէմքերը ծանօթ են։ Խնդրեմ՝ ահա թէ ում ենք հրաւիրել։ Նախապէս ասեմ, որ եկել են միայն բանաստեղծները։ Արձակագիրները յետո՛յ կը գան։ Եւ այսպէս, առաջինը՝ մեր սիրելի եւ պաշտելի Գրիգոր Ամա ... Ներողութիւն՝ Գրիգոր Նարեկացին է (Վանայ ծովի կամ Ռշտունեաց ընտրատարածք...)։ Երկրորդը...

ԱՐՍԷՆ ԴԱՒԹԵԱՆ.- (Շտապ վազելով 2-րդ խօսափողի մօտ) Մի րոպէ... Ես քո ցաւը տանեմ, Նարեկացի Ջան, էդ դո՞ւ ես... Միայն դո՛ւ կարող ես փրկել իմ քանդուած «Նարեկս», ազիզ։ Գրիգոր Ջան, Գրիչ Ջան, յոյս քո վրայ ա...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ (սրտնեղած).- Նախ՝ կուլտուրա ունեցէք՝ կիրթ խօսէք դրողների հետ, երկրորդ՝ անձնական եւ վարձակալական հարցերով դասականներին զուր տեղը մի՛ զբաղեցրէք։ Երրորդ՝ սա Գրիգոր Նարեկացին է, ոչ թէ Գագիկ Յովհաննիսեանը (թէեւ Գագիկն էլ այսօրուայ «Մատեան ողբերգութեան» է ընդրում...)։ Շարունակում եմ ցուցակի ընթերցումը։ Երկրորդը՝ յայտնի բանաստեղծ Գրիգոր Զարիկն է, որի ընտրատարածքը յայտնի չէ։ Քարտուղարութեանը խնդրում եմ պարզել։ Երրորդը՝ մեր պաշտելի Գուրգէն Սաքօ... Ներողութիւն՝ Սայեաթ-Նովան է (Հալաբարի ընտրատարածք)։ Յուսանք՝ քամանչան հետն է։ Այնուհետեւ՝ ըստ ցուցակի պակաս են Յովհաննէս Իգիթ... Ներողութիւն՝ Յովհաննէս Թումանեանը (Լոռու կամ Թումանեանի ընտրատարածք), Վահան Տէր-Պետրոս... Ներողութիւն՝ Վահան Տէրեան (Զաւախքի ընտրատարածք), Աւետիք Գրիգ... Ներողութիւն Աւետիք Իսահակեանը (Գիւմրիի ընտրատարածք), եւ վերջապէս, Եղիշէ քեռին... Ներողութիւն՝ Եղիշէ Զարենցը (Կարսի ընտրատարածք)։ Ի՞նչ կարծիքի էք, դասականներին թոյլատրե՞նք խօսելու, ձայն տա՞նք, թէ՞ ոչ։ Խնդրում եմ քուէարկել։ Խնդրում եմ պահպանել ճգնաժամից փախած պատգամաւորների դէմ կանչել։

ԱՂԱՍԻ ԱՐՇԱԿԵԱՆ.- Ձենք կարող։ Յետկանչման օրէնքը դեռ չենք ընդունել...

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ.- (դժգոհ մօտենում է 4-րդ խօսափողին) - Զգիտեմ, չգիտեմ ... Ձեմ հասկանում։ Նոյնիսկ ... իմ Ալիսոյ ձին չէր հասկանայ...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ.- Ինչը՝ չէք հասկանում, Պարոն Մաթեւոսեան, Դուք եւ Ձեր ձին։ Պարզ ասէք։

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ.- Ին չեմ հասկանում, որ Մորհրդարանի կենդանի դասականներիս թողած՝ հանդուգնեալներին էք ձայն տալիս...

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ.- Ի տարբերութիւն նախորդ հռետորի՝ ես ամէն ինչ դիտեմ եւ հասկանում եմ։ Միայն թէ պարզ չէ, թէ ինչո՞ւ Աչտարակից ոչ մի դրողի չէք հրաւիրել, եթէ նոյն ժամանակ եղբայրական Վրաստանից հրաւիրել էք երկու հոգու՝ Սայեաթ-Նովային եւ Տէրեանին, էլ չեմ խօսում Գամսախուրդիայի մասին։ Էս բոյի էլ անարդարութի՛ւն...

Մ. ՏԷՐ-ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ (յուզուած).- Շնորհակալ եմ։ Սիրելինե՛րս, անկեղծ ասած՝ բանն այն է, որ ես նախապէս ասել էի Լեւոնին։ «Լեւոն Ջան, Սայեաթին ու Վահանին անպայման հրաւիրենք», Լեւոնն էլ ասաց. «Մերուժ Ջան, եթէ գամ, սախուրդիային թոյլ ենք տուեալ, քո հայրենակիցներին քո խաթրին թոյլ կը տանք»։ Այնպէս որ՝ Վ. Պետրոսեանն ի զուր է նեղանում Տէր-Պետրոսեանից։ Այսքանը։ Շնորհակա՛լ եմ...

ՈՉԻ.- Պարոնայք, իսկ ինչո՛ւ ցուցակում չկայ... Պարոնեան։ Բոլորդ իրար գլուխ եկեք, ինչո՞ւ Պարոնեանը չկայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՀՐԱՄԱՆՈՎ

ՀՐԱՊԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՄԱՆՈՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՄԱՆՈՎ ՀՐԱՊԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՄԱՆՈՎ

ՀՐԱՊԱՐԱԿՎՈՒՄ Է

(Շար· Ա· էջէն)

զվեաւոր հատուածները կու տանք ստորեւ·-

«Ուրախ եմ որ այս հարցը համընկաւ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան Ա· տարեդարձին եւ ես այսօր մասնակցում եմ ձեր հետ միասին անկախութեան տօնին:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԳԵՒ ՉԷՐ, ԱՅԼ ՄԵՐ ՆԱԽՆԻՆԵՐԻ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ՊԱՅՔԱՐԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆ ԷՐ»:

Նախագահը 1991-ին Հայաստանի պետականութեան վերականգնումը վերագրեց, ոչ միայն «ներկայ սերնդին, հայրենաքնակ ժողովուրդին, Արցախի հերոսական մեր եղբայրներին ու նաեւ՝ Սփիւռքահայերին, այլ մեր 300 տարուայ պայքարի բոլոր հերոսներին եւ նահատակներին»:

«Այն գիտը որ վճարած է հայ ժողովուրդը անկախութեան համար, ոչ մի ժողովուրդ չէ վճարել: Քանի որ մենք անկախութիւնը ձեռք ենք բերել թանկ գնով, մենք իրաւունք չունենք եւ մեր սերունդները մեզ չեն ների, եթէ այսօր փորձենք մեր փոքր էնթրիկներով, մանր խնդիրներով վտանգել այդ անկախութիւնը, վտանգել մեր անկախ պետականութեան հայացքումը»:

Երեք հազար տարուան Պետութիւն է, ինք, եւ հետեւաբար արժանի է ինք մեր տեղը գրաւելու համաշխարհային ընտանիքին մէջ: Հայաստանի անկախութեան արտաքին երեւոյթներու շարքին Տէր-Պետրոսեան նշեց ՄԱԿ-ի անդամակցութիւնը, զանազան երկիրներու մէջ բացուած եւ բացուելիք դեսպանատունները ու նաեւ «մեր անկախ պետականութեան երեք խորհրդանիշերը - Եռագոյն դրօշը, Օրհներգը եւ Զինանշանը: Ոչ թէ որովհետեւ սրանք պատմական խորհրդանիշեր են, այլ որովհետեւ այդ խորհրդանիշերը դարձած են մեր հոգու մասնիկը: Այսօրուայ պետականութիւնը իրաւամբ պէտք է համարել 1918-1921 թուականների Հայոց Ա· Հանրապետութեան շարունակութիւնը:

Սակայն անկախութիւնը մշտական տօն չէ: Անկախութիւնը տօն է դառնում տարին մէկ անգամ, իսկ մնացեալ 364 օրերը անկախութիւնը տքնաջան աշխատանք է, ամէնօրեայ պայքար, ամէնօրեայ հերոսական զոհողութիւններ, եւ ի պատիւ մեր ժողովրդին, պէտք է ասել նաեւ որ նա պատրաստ է այդ զոհողութիւններին, նա պատրաստ է հերոսական պայքարին:

Անկախութիւնը իրականութիւն է, բայց նաեւ իրականութիւն են մեր առջեւ կանգնած դժուարութիւնները»:

Նախագահը ըսաւ թէ, թէեւ սփիւռքահայութիւնը մամուլի միջոցով ծանօթ է այդ դժուարութիւններուն, սակայն հնարաւոր չէ այդ ձեւով զգալ հայրենի «կեանքի ջիղը, կեանքի կշռոյթը, որ պայմանաւորում է մեր գործողութիւնները, թէ՛ իշխանաւորների եւ թէ՛ ժողովրդի, եւ դա բնական է»: *Տուաւ անձնական օրինակ մը, ամէն անգամ որ ինք չաբաթով մը կը բացակայի Հայաստանէն, կը կորսընդնէ* «իրականութեան զգացումը, չի զգար "Հայաստանի ռիթմը"»:

Ի՞նչ է Հայաստանի այսօրուան պատկերը, ի՞նչ խնդիրներ լուծումի կարօտ են·-

«Անկախութիւնը ինքնանպատակ չէ, թէեւ դա ի հարկէ ժողովրդի հպարտութեան անհրաժեշտ պայման է: Առաջին հերթին անկախութիւնը եղել է, եւ է, մեր ժողովրդի գոյութեան եւ զարգացման առաւելագոյն պայմաններ ապահովելու հնարաւորութիւն: Անկախութիւնը որքան ալ դժուար, որքան ալ ծանր, մեր ժողովուրդը առաջնորդում է մէկ գիտակցութեամբ: Այդ բոլոր դժուարութիւններով եւ զրկանքներով հանդերձ, բոլոր հնարաւոր յետագայ զոհողութիւններով հանդերձ, ամենայն դժուար անկախութիւնը գերադասելի է հան օտարին ամենաէժան լուծը: Անկախ գործելու իրականութիւնը այն միակ գործարքն է, որտեղ ժողովուրդը զգայ իր հնարաւորութիւնը, իր կարողութիւնները: Ու հանի ինքն է իր բախտի տէրը, անյաջողութիւնների դէպքում էլ չպէտք է մեղադրի ուրիշներին:

Առաջ շատ հեշտ էր գտնուելով օտարի լծի տակ, մեր բոլոր թերութիւնները, մեր բոլոր դժուարութիւնները, մեր բոլոր անշնորհութիւնները կարող էինք վերագրել ուրիշին: Այսօրուայ այդ բոլորի համար մե՛նք ենք պատասխանատու»: *Հետեւաբար պէտք է յաղթահարենք եւ դառնանք* «իսկապէս բաղաքակիրթ աշխարհի ընտանիքի մէկ լիարժէք անդամ»:

Արտաքին քաղաքականութեան մարզին անդրադառնալով, նախագահը խօսած է դրացիներու հետ բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու անհրաժեշտութեան: Ադրբեջանի հետ խնդիրներ կան, ոչ՝ Վրաստանի հետ, բայց ան ունի իր ներքին խնդիրները եւ Վրաստանի կայունացումը շատ կարեւոր է Հայաստանի համար, քանի դէպի արտաքին աշխարհ դուրս գալու համար, Հայաստանի դիմաւոր ճամբան է: Լաւ են Իրանի հետ յարաբերութիւնները, Թուրքիոյ հետ նաեւ յարաբերութիւններ կը մշակուին իւրաքանչիւր կողմ հաստատ մնալով իր տեսակէտներուն վրայ, առանց քաղաքական հարցերու վրայ ծանրանալու: Ապագային, թերեւս, կարելի ըլլայ անդրադառնալ նաեւ քաղաքական հարցերու:

Նախագահը առանձնացուց Ադրբեջանի հետ յարաբերութիւններու հարցը: Հոս ես լաւատես մերձեցում մը ցոյց տուաւ, երբ որպէս նախապայման ըսաւ թէ բոլոր ժողովուրդներու պատմութեան մէջ խաղաղութեան շրջանները շատ աւելի երկար եղած են քան պատերազմներու շրջանը: Այս ճշմարտութիւնը կը վերաբերի նաեւ Ադրբեջանի հետ մեր 300 տարուան պատմութեան:

«Լեռնային Ղարաբաղի հարցը նոր հարց չէ, դա Ռուսաստանի իմպերիալիզմի խընդիրն է»: *Եւ ան բացատրութիւն չէ նախկին Սորհրդային Միութեան Հանրապետութիւններուն մէջ:*

«Ի հարկէ, ոչ բոլոր խնդիրներում է որ կը գտնուին արդար լուծում: Միշտ մի կողմը կ'ունենայ այն համոզմունքը, որ իր նկատմամբ անարդարութիւն է գործուել: Բայց բաղաքականութիւնը կը պահանջէ իր խաղի կանոնները, եւ ժողովուրդները պարտաւոր են ենթարկուել այդ խաղի կանոններին եւ գտնել, գոնէ ժամանակի համար, ընդունելի լուծումներ: ... Եթէ յաջողուի վերջին անգամ Ադրբեջանի ապացուցել, թէ Ղարաբաղի ժողովուրդը ի վիճակի է պաշտպանելու իր կեանքն ու անվտանգութիւնը, ես կարծում եմ որ Ադրբեջանը ստիպուած կը լինի հաշտուել բանակցութիւններ վարելու մտքի հետ»: *Հաշտուիլ նաեւ թէ՝* «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը հնարաւոր չէ լուծել պատերազմով: Ոչ Լեռնային Ղարաբաղը եւ ոչ ալ Ադրբեջանը ի վիճակի են լուծել պատերազմով: Երկու կողմերը փորձեցին եւ տեսան որ անհնար է լուծել զէնքի ուժով»:

Արցախի հարցը միայն իր հարցը չէ, այլ ամբողջ Հայութեան հարցը· «Արցախի Հայը իր զրկանքներով, իր պայքարով կ'իրականացնի ոչ միայն իր, ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ Սփիւռքի եւ համայն Հայութեան բաղձանքները, եւ իրաւահաչիւրիս պարտքն է օգնել անոր»:

«Այսօր անկախ Հայաստանի իրականութիւնը բոլորի երազանքն է, եւ դա որոշակի պարտականութիւն է դնում իւրաքանչիւր Հայի, սփիւռահայ մեր եղբայրների վրայ: Սփիւռահայութիւնը պէտք է ազգակցի բաղաքական, տնտեսական, հոգեկան, մտաւոր միջոցներով "հայրենաբնակ ժողովուրդին եւ Արցախի Հայութեան բեռը թեթեւացնելու գործում"»:

Հայաստանի զարգացման, պետականութեան վերականգնման մէջ «մենք մեծ տեղ ենք յատկացնում նաեւ Սփիւռքի կարողութիւնների, ուժերի, որոնք ի սպաս պէտք է դրուեն մեր անկախ պետականութեան ամրապնդման գործում»:

Այս ուղղութեամբ, նախագահը խօսեցաւ «Հայաստան Հիմնադրամ»ին մասին, որ ստեղծուեցաւ Հայրենի իշխանութիւններուն կողմէ, եւ որ կը վայելէ «զոյդ Հայրապետների Հովանաւորութիւնը»: Նախարարութիւնը «պէտք չէ դիտուի որպէս հանգանակութիւն, որ կատարուում է ձեռքից ձեռք»: *Ան պիտի ընդլայնուի նաեւ կանոնադրութեան ձեւով, սակայն* «իւրաքանչիւր Հայու համար գիտակցօրէն, հոգեբաւօրէն պէտք է դառնայ ազգային տուրք»:

Նախագահ Տէր-Պետրոսեան իր խօսքը վերջացուց չնորհաւորութեամբ· «ես ձեզ սրտանց, ե՛ւ Հայաստանի իշխանութիւնների, ե՛ւ Հայաստանի ժողովրդի անունից շնորհաւորում եմ ազատ անկախ Հայաստանի տարեդարձին առթիւ»:

***

Այս երկար ելոյթէն ետք ներկաներուն առաջարկուեցաւ պատասխանել հասած հարցումներու դէպքին: Այսուհանդերձ նախագահը կարճ պատասխաններ տուաւ անոնցմէ երեքին, խոստանալով աւելի ուշ անդրադառնալ բոլոր հարցումներուն, ճանչնալու համար հանրութիւնը հետաքրքրող հարցերը: Հարցումներէն մէկը կը վերաբերէր Արցախ·-

- *Եթէ կորսնցնենք Արցախը, չե՞նք կորսընցներ Հայաստանը:*

- *Մենք ո՛չ Ղարաբաղը պէտք է կորսնցնենք, եւ ո՛չ ալ Հայաստանը, եղաւ պատասխանը:*

***

Մոչիի մէջ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարներ՝ Վազգէն Սարգսեան ու Ռ· Ղազիեւը Ռուսաստանի Պաշտպանութեան եւ Ապահովութեան նախարարներուն եւ Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարին մասնակցութեամբ հանդիպում ունեցած ու համաձայնագիր մը ստորագրած են· այդ համաձայնագրով կը նախատեսուի Սեպ· 25-ին, ժամը 24-էն զէնքի բոլոր տեսակներէն կրակը դադրեցնել, երկու ամիս ռազմական բոլոր գործողութիւնները կասեցնել: Հրադադարէն ետք պիտի ստորագրուի արձանագրութիւն մը որ պիտի կարգաւորէ զինեալ խումբերն ու զինամթերքը փուլ առ փուլ ետ քաշելու գործողութիւնները:

Կողմերը դիմած են Ռուսաստանի, Բելառուսիոյ, Ուկրանիոյ եւ Ղազախստանի, որպէսզի իրենց դէտերը ուղարկեն չորրեան:

Ըստ համաձայնագրին, դէտերու առաջարկով եւ կողմերուն համաձայնութեամբ անհրաժեշտ պարագային չորեան կը բերուին խաղաղարար ուժեր:

«Լը Մոնտ» (Սեպ· 25) լուրը տալով կ'աւելցնէր թէ համաձայնագրէն Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն բացակայութիւնը բաւական կասկածելի կը դարձնէ հրադադարին կիրարկումը:

***

Ուրբաթ առտու (Սեպ· 25) Երեւանէն մեր ստացած լուրերու համաձայն Ադրբինները բուռն յարձակման ձեռնարկած էին Գիւլարլուէն, բայց, հայկական ուժերը կրցած էին կասեցնել եւ վճացնել 6 հրթռասայլ եւ երկու զրահակառք: Կ'ըսուէր նաեւ թէ 80 ազերի զինուոր սպաննուած է: Օդային ամրակոծման ենթարկուած էր կրկին Մաեփանակերտ, Հինդշաբթի խրիկուն, 5 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր կայ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ· Գրիգոր Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մօրեղբօր եւ մեծ-հօր՝

ՏՈՔԹ· ԽՈՐԻՆ ՄԱՂԱՔԵԱՆ-ի
(Ատամնաբոյժ)

(մահացած Օգոստոս 17-ին, Հալէպ)

մահուան քառասունքին տաճիւ, կերակրի, Սեպ· 27-ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս· Յովհ·-Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներ, րէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ·- Պ· Հայրապետ Աւետիսեան 30 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին Արամ Պեհկեանի յիշատակին:

mois de la culture arménienne

CENTRE CULTUREL
STS SAHAK - MESROP
339, avenu du Prado, 13009 MARSEILLE

Colloque sur le thème :

HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'ARMENIE

le Dimanche 4 Octobre à 15 heures
GERARD DEDEYAN (Montpellier)
CLAUDE MUTAFIAN (Paris)
RAYMOND H. KEVORKIAN (Paris)
MARTINE HOVANESSIAN (Paris)

Journée animée par
JANINE PALOULIAN, Journaliste

•

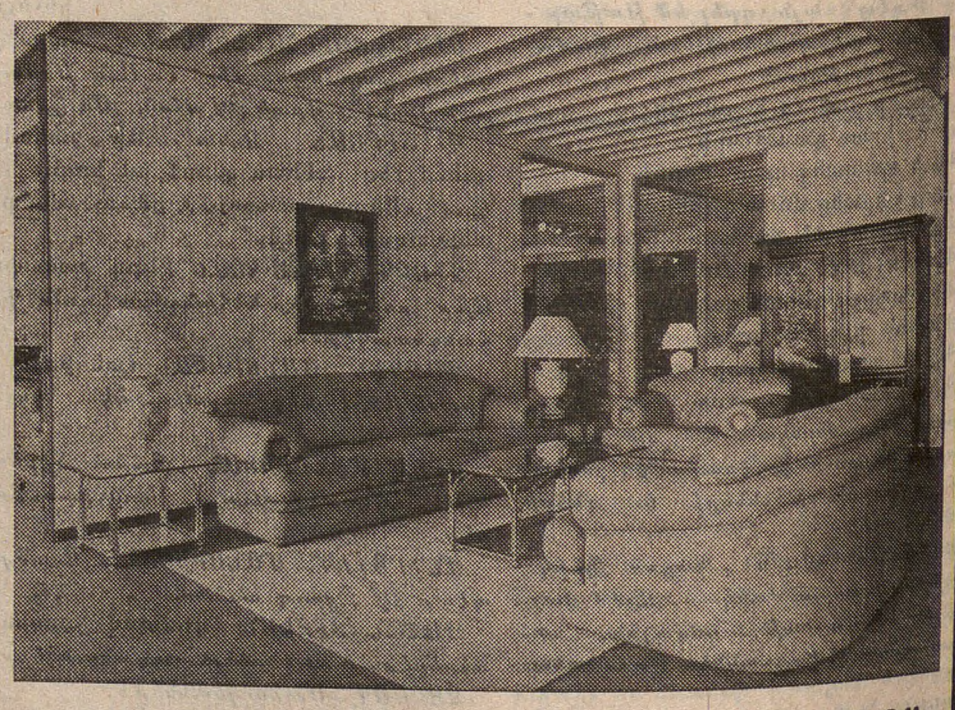
EXPOSITION
de
Miniatures arméniennes de Cilicie
du 4 au 12 Octobre

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Շրջ· *Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը միջմասնաճիւղային ժողովի մը, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 20-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝*
17. rue Bleue, Paris 9e

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ցառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
MARDI
29 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-MONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.895 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.895

ՇԱՏ ԽԱԽՈՒՏ ՀՐԱԴԱԴԱՐ

ՀԱՅԻ ԵՒ ՎԱՌԵԼԱՆԻԹԻ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊ

ՋԻՒՆԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐԳ ՄԸ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Մարզասիրական նպատակներով Միացեալ Նահանգներու կողմէ ղրկուած 60 հազար թոն հացահատիկը շատ դժուար պայմաններու մէջ է որ կը բեռնաթափուի Պաթումի, նախ օդի աննպաստ պայմաններու հետեւանքով, յետոյ նաեւ անոր համար որ բեռը հասցնող հսկայ նաւը չէ կրցած մտնել նաւահանգիստ: Տասը օրուան ընթացքին միայն 9 հազար թոն կարելի եղած է պարպել: Մինչ այդ Հայաստանի մէջ հացահատիկի տագնապը աւելի կը մնայ: Պաթումի նաւահանգիստը Հայաստանի համար 30 հազար թոն կուտակուած հացահատիկը առաքումի կը սպասէ: Այս փոխադրութեան կապակցութեամբ Պաթումի գացած են Գագիկ Նհպազեան եւ Արա Սահակեան: Տեղատարափ անձրեւներն ալ արգելք են որ հացահատիկը բեռցուի:

Շատ ծանր է նաեւ վառելանիւթի տագնապը եւ այս ամբողջին վրայ կանխահաս ձիւնն ալ ոչինչ կը դիւրացնէ: Արդարեւ, Նարթի օր մինչ ցուրտ էր ու անձրեւ կը տեղար Երեւան, անդին, հազիւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ կը ձիւնէր (Վարդենիս, Արագած, Սեւան, Կրասնոսելսկ եւ այլ շրջաններ):

Երկուշաբթի (Սեպ. 28) երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, օդը մեղմացած էր, բայց, հացի հարցը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր:

Մնաց որ Հիւսիսային Օսկեթիոյ տարածքէն Հայաստան հասնող կապի մատակարարումն ալ դադրած էր կարճ շրջանի մը համար: Արդարեւ հարկ է մաքրել կազմուղ խողովակները եւ այս աշխատանքը կը պահանջէ 7-10 օր: Մինչ այդ դարձեալ սկսած է կիրարկուիլ էլեկտրականութեան 12-ժամեայ հերթական խզումներու դրութիւնը՝ 6 ժամ առտուն, 6 ժամ դիշերը:

***

Ալմա-Աթայի բանակցութեանց Հայաստանի կողմէ նախագահի իբր ներկայացուցիչ մասնակցած Դաւիթ Շահնազարեան հեռատեսիլէն ելոյթ ունենալով անդրադարձած է հրադադարի վերջին համաձայնութիւններուն եւ ըսած թէ՝ Ազերիները խախտած են հրադադարը համաձայնագրի ստորագրումէն անմիջապէս յետոյ լայնածաւալ յարձակումներու ձեռնարկելով եւ թէ այս երեւոյթը Ղարաբաղի ժողովուրդը թերահաւատութեան կը մղէ հրադադարներու կիրարկումի տեսանկիւնէն: Իսկ Հայաստանի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ հրադադարը իրագործելի չըլլար եւ ոչ ալ բանակցութիւնները՝ արդիւնաւէտ, այնքան առեն որ Ղարաբաղի իշխանութեանց կը մերժուի տեսակցութիւններուն մասնակցիլ: Միւս կողմէ ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան կոմիտէի նախագահ Սերժ Սարգսեան, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար, բանակի հրամանատար Կրաչովին նամակ մը ղրկած է, ուր կ'ըսուի թէ Սոչիի հրադադարի համաձայնագրին դծով ինք պատրաստ է կրակը դադրեցնելու հրամանը տալ իր ուժերուն, պայմանաւ որ Հայաստուն Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարին նոյնանման հրահանգը:

Սեպ. 28-ին ալ կացութիւնը չէր փոխուած եւ քիչ մը ամէն կողմ հրադադարի խախտումներ կային: Կիրակի օր, Ադրբիները յայտնած էին Ջղրան գիւղը (Մարտակերտի հարաւ-արեւելքը) գրաւել, բայց, նման «գրաւումներ» յաճախակի են չրջանին մէջ եւ երկար չեն տեւեր, գիւղեր կան որ նոյն օրուան մէջ իսկ ձեռք ձեռք կ'անցնին:

Քոթիտիէն տը Փարի ալ (Սեպ. 28) կ'արձագանգէր Ադրբիներու ամբաստութիւններու՝ հրադադարէն ետք:

Այս հրադադարէն առաջ ալ Սեպ. 25-ին, Դհ-ի նախագահի Ա. տեղակալ Ամրա Սահակեանի գլխաւորած Հայաստանի պատուիրակութիւնը Կապանի չրջանի Եղվարդ գիւղի մէջ հերթական հանդիպում ունեցած էր Ադրբեջանի պատուիրակութեան հետ, զոր կը գլխաւորէր Դհ-ի փոխնախագահ Ճալիլով: Քննարկուած են հրադադարի, Բաքու - Երեւան երկաթուղիի վերականգնման, Հայաստանին համապատասխան բաժնին յատկացումով Ադրբեջանէն Նախիջեւանին կապի եւ էլեկտրականութեան մատակարարման առընչուող հարցեր: Արձանագրուած է որ ի բաց առեալ առանձին միջադէպեր, ընդհանրապէս կը յարգուի Սեպ. 21-ի հրադադարը: Որոշուած է նաեւ հինգ օրուան պայմանաժամի մէջ առաջարկները ներկայացնել՝ երկաթուղիի վերաշինութեան, Նախիջեւանի եւ Հայաստանի կազմուղի եւ ուժանիւթի համակարգի խնդիրներու կապակցութեամբ եւ ստորագրուած է երկկողմանի արձանագրութիւն: Յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 2-ին, Զանգելանի չրջանը:

***

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սոչիի հրադադարին առընչութեամբ, Լը Մոնտի մէջ Սոֆի Շէհապ կը գրէ թէ ան թերեւս նուազ վերացական ըլլայ քան նախորդները, քանի Ղարաբաղէն ալ ներկայացուցիչ մը եկած էր Ուրբաթ օր, Մոսկուա բացուած բանակցութիւններուն մասնակցելու: Գալով, Բորիս Թումանովի, Սեպ. 25-ի Լիպր Պելժիքի մէջ բաւական հետաքրքրական վերլուծում մը կ'ընէր չեչեների զինուորականները վճռած են յաղթիլ հոն ուր ձախողեցան միջազգային մարմինները: Հրադադարին պիտի յաջորդէ ՀԱՊ-ի երկիրներու դէտերու բազմազգի խումբ մը: Ադրբեջան առաջին անգամ ըլլալով ընդուներ է Ղարաբաղ ալ կրնայ կիրարկել հրադադարը եւ այս ըրեր է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ զօր. Կրաչեւի ճնշումին տակ: Այս դիրքը կը նկատուի որպէս խոստացում մը Բաքուի նկատմամբ: Միւս կողմէ, Լիտերատուրնայա Կազետա-ի համաձայն, եւ ըստ «գաղտնի աղբիւրներու», ազերի բանակը 5 հազար թուրք սպաներով ղեկավարուած է եւ կանոնաւոր կերպով մեծաքանակ զինամթերք կը ստանայ խորհրդային ծագում ունեցող, զոր Թուրքիա գնած էր նախկին Արեւելեան Գերմանիայէն:

***

Ռուսաստանի ճայնասիւնէն եւ հեռատեսիլէն հաղորդած են թէ ռուս սահմանապահները Նախիջեւանէն կը հեռանան, տեղւոյն վրայ ձգելով իրենց զէնքերն ու պինամթերքը:

***

Հոկտեմբեր 1-էն կէս առ կէս յաւելում կը կրեն երկաթուղիի սակերը, թէ ճամբորդներուն եւ թէ բեռներու համար: Իսկ Հոկ. 4-էն, Հայաստանի օդային բոլոր դիծերու տոմսերու գիները կ'աւելնան 1,9 անգամ: Իրրեւ պատճառ յոյժ կը տրուի վառելանիւթի գիներու բարձրացումը, ցամաքային փոխադրամիջոցներու կապակցութեամբ առայժմ որեւէ որոշում չէ տրուած:

***

Վերջին օրերուն Երեւան լուրեր տարածուած էին այն մասին թէ սիպիրախառի պարագաները նկատուած են. այդ կասկածով ալ 8 հոգի Երեւանի նեխային հիւանդանոցը փոխադրուած էին: Անոնք բոլորն ալ Սիսիանի չրջանի «Հայելեկտրամեքենայ» միաւորման վաճառած միջոցներ կերած էին: Բարեբախտաբար Առողջապահութեան նախարարութիւնը փարատած է այս կասկածները եւ պատահարը վերագրած՝ պարզ վիրիւսի մը, որու պատճառն է անորակ միսը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻՆ մասնակի ընտրութիւնները նորութիւն բերելով հանդերձ մեծ փոփոխութիւններ չբերին: Ընդհակառակն տարին անգամ մըն է որ ծերակուտականներու մէկ երրորդը կը նորոգուի: 108-ի վրայ 43 նորեր կը մտնեն Մեծարկոյս: Ասոնց մէջ են՝ Միշէլ Շառաս (Պիւտճէի նախարար), Ժան-Մարի Ռոչ (պատուիրակ-նախարար Առեւտուրի), Փիէր Մօռուա: Նախարարները պարտին թողուլ իրենց կառավարական աթոռը: Ընկերվարական կուսակցութիւնը ըզգալի յառաջդիմութիւն մը կ'արձանագրէ հինգ նոր ընտրեալներով որ 71-ի կը հասցընէ իր թիւը: Էմ-փէ-էմ-ը տեղքայլ կ'ընէ, գլխաւոր զոհը համայնավար կուսակցութիւնը կը նկատուի, որ միայն մէկ աթոռ կ կորսնցնէ (4-ի վրայ), բայց թիւը 15-էն 14-ի կ'իջնէ ինչ որ արգելք է խորհրդարանական խմբակի մը գոյութեան: Ուրբաթ օր, պէտք է ընտրուի նախագահ Ալէն Փոհէրի (83 տարեկան) յաջորդը: Ինք այլեւս թեկնածու չէ, այդ աթոռը կը դրաւէ 1968-էն ի վեր եւ իբր պետութեան Բ. անձը, երկու անգամ ապահոված է Հանրապետութեան նախագահութիւնը, փոխանցման չրջանի մը համար (տը Կօլ եւ Փոնփիտու):

ՓՈՔՈՐԻԿՆԵՐԸ չդադրեցան Հարաւային Ֆրանսայի որոշ չրջանները: Շարաթ գիշեր գլխաւորաբար Օտի եւ Արեւելեան-Փիրէնեանները նահանգները տուժեցին եւ հոն ալ գոհեր կան, ինչպէս Վէզոն-լա-Ռոմէն, ուր միակ դիմացողը՝ հոռմէական կամուրջն էր, չինուած Քրիստոսէ 2 դար առաջ: Սեպ. 28-ին մեռելներու թիւը հասած էր 36ի եւ քանիէ աւելի անհետացածներ կան:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ որոշած է նոր տեսանկիւնով սկիզբէն դրել իր պատմութիւնը, քանի որ մինչեւ այսօր ան գրի առնուած էր համայնավարներուն վաւերագրած ձեւով: Ժողովրդական ճակատի արտաքին յարաբերութիւններու պատմաբան պատասխանատուն որ գարմիկն է նախագահ Էլչիպէյի, բաած է թէ այս գործին համար մեծ օժանդակութիւն կ'ակնկալեն Թուրքիայէն: Պատմաբան Միր ձէլալ Թուրան Անգարայի մէջ մասնակցած է Թուրք պատմագիտական Հիմնարկի ժողովին, ապա յայտարարած թէ Ադրբեջան քաղաքական ու մշակութային մարզերուն մէջ կը պատրաստուի լուրջ զարգացումներու որոնց

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՑԵԻԱՁԵՐԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

«Մլլիյէթ»-ի Ուաշինկթընի թղթակիցը թերթին Սեպ. 25-ի թիւին մէջ կը խօսի տեղեկագրի մը մասին որ պատրաստուած է ԱՄՆ-ու Քոնկրէսին հետազօտութեան դրասենեակին կողմէ եւ կը վերաբերի Կովկասի կացութեան եւ հայեւազերի կընճիռին:

Տեղեկագիրը մեկնելով ԱՄՆ-ու Հայաստանի նեցուկ կանգնելու հաւանականութենէն, կու տայ հետեւեալ պատճառաբանութիւնները.

- Չէզոք կեցուածքը չկրցաւ արգելք ըլլալ արիւնահեղութեան:

- Աւելի համոզիչ են մարդկային իրաւանց ու ինքնորոշման Հայաստանի իրաւունքները:

- Շատ սխալ է այն չրջափակումը զոր Ադրբեջան կը կիրարկէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի:

- ԱՄՆ-ու ընտրողներուն հետաքրքրութեան կեդրոնը Հայաստանն է:

Տեղեկագիրը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կէտին որ եթէ ԱՄՆ այս պարագաներէն մեկնելով Հայաստանի ի նպաստ դիրք դրաւեն, ատիկա կրնայ Թուրքիոյ վրայ Ադրբեջանի պնդումները սաստկացնել: Իսկ եթէ Թուրքիա դործնապէս մասնակցի հակամարտութեան, ատիկա պատերազմին ծիրը կրնայ ընդլայնել ու ժխտական ազդեցութիւն դործել Թուրքիա - ԱՄՆ յարաբերութիւններուն:

Քոնկրէսի տեղեկագիրը կ'անդրադառնայ նաեւ հարցին մէջ Իրանի ու Թուրքիոյ կատարած դերին, երկու երկիրներու մօտեցումներուն, չեչտելով որ Իրան միջամուխ եղած է յատկապէս Թուրքիոյ եւ ԱՄՆ-ու դործակցութեան պատճառով:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 25-ին, Վալանս 1-ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Միւլհուզ:

(Շար.բ Դ. էջ)

ԽԱԽՈՒՏ ԳԵՏԻՆՆԵՐ

Գրեց՝ ՎԵՀԱՆՈՑՇ ԹԵՓԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անցեալ չաբաթ նամակ մը ստացայ վաստակաւոր լեզուագէտ բարեկամուհիէ մը, կ'ըսէր թէ պէտի վերջ տայ հայկական վարժարանի մը մէջ լեզուի իր դասաւանդութեան եւ անցնի տեղական վարժարան, որովհետեւ ճիփուճիշդ երկու անդամ կը վճարուի:

Նոյն օրը հասած հայկական թերթերուն առաջին էջէն մինչեւ վերջին էջը հայ «բարեբարո»ներ կը փայլփլէին իրենց բաժակներով եւ ձկնորսութեան նաւերով: Կը տեսնէ՞ք ինչ սինիք է պատկերը - հայ աշակերտները կը զրկուին լաւագոյն ուսուցիչներէն որովհետեւ հոգաբարձութիւնը որ միշտ կարմիր գիծի վրայ կը չնչէ՝ չի կրնար վճարել, իսկ հայ հարուստը իր ոսկեզօծ ծորակներով՝ բոլոր թերթերէն աղմայլին մեծ բարեբար կը հռչակուի: Ս-նոր համար չեմ պիտեր թէ էապէս ի՛նչ կը պահպանենք այս անհեթեթ ու եսուռոյց ձեւերով, երբ ամէն բան կ'ընենք որ մեր լաւագոյն մտաւորականները հիւծին կամ հեռանան - Պարոնեանէն մինչեւ Զարեան. պատկերը փոխուած չէ հիմա:

Այստեղ ամէնօրեայ հայ վարժարանները կը փակուին, չփակուողները կը չարունակեն յաճախ ոչ-մասնագէտ, երբեմն անտարբեր հայերէնի ուսուցիչներով, զրեթէ հարիւրամեայ օրաթերթը կը վերածուի չաբաթաթերթի՝ պիւտճէի չզոյութեան պատճառով, խմբագիրներուն մայրը կու լայ՝ երեք հոգիի գործ՝ մէկ խմբագրի ուսերուն է, կազմակերպութիւնները կը վխտան անձնական հաշիւներով եւ միւս կուսակցութեան գործը խափանելը քաղաքական չահ կը նկատուի, մտաւորական երիտասարդութիւնը կը տեսնէ այս բոլորը եւ հեռու կը մնայ. մինչ այդ՝ քաղաքական կազմակերպութիւնները Սփիւռքին վրայէն դիծ քաշած՝ հոգեկան եւ նիւթական ամբողջ ուժը Հայաստան կը հոսեցնեն. նախասիրութիւնները փոխուած են եղեր հիմա, «Հայաստանինը կենաց մահու պայքար է»: Սփիւռքի'նն ալ կենաց մահու պայքար է, եւ մէկը միւսը չի զանցեր. առանց Սփիւռքի Հայաստան չկայ: Այստեղի կազմակերպութիւնները կը չարունակեն Սփիւռքի զրոյն ու մտաւորականը անօթի ձգել եւ Հայաստանի մէջ բազմաթիւ թերթերու հրատարակութեան ձեռնարկել: Փակեր են իրենց աչքերը Սփիւռքի կարելիութիւններու այս հրաշալի չտեսարանին դիմաց եւ խմբագրականներ ու ամբաստանութիւններ զրելով իրենց օրերը կը լեցնեն: Հայութեան այս պահակները մեծապոյն կործանարարները չե՞ն՝ երբ ո՛չ ժողովուրդը նկատի կ'առնեն, ո՛չ ալ մտաւորական տարրը, եւ Սփիւռքը կ'օգտագործեն միմիայն իր նիւթական հնարաւորութիւններուն եւ իր հետեւողի գերին համար:

Նսեմ եմ հիմա Սփիւռք եւ կը մտածեմ թէ վերջին երեսուն տարիներուն ի՞նչ հիմնական բարեփոխումներու ենթարկուեցաւ Սփիւռքը: Եթէ բարեփոխում կատարուեցաւ՝ ո՞ւր է մտածող երիտասարդութիւնը: Հայաստանը վերջին հաշուով՝ կռա՞ն եղաւ թէ պատնէշ: Ինչո՞ւ արդեօք չեղանք որ հոնկէ այսքան կեդծիք ու սորտութիւն չհոսէր դէպի Սփիւռք: Ինչո՞ւ ամէն ինչ կապեցինք Հայաստանի ու թունաւորեցինք մենք մեզ. երբ կրնայինք մեր զօրեղ ինքնութիւնը զարգացնել եւ մտածել համարձակաճաշ բարբառով:

Հայաստանը մեր մտապատկերին մէջ՝ աւերակ, բայց ամբախարխուռ մենաստաններու, հեթանոսական սիւներու, չրխտոնեայ տաճարներու եւ աննկուն բերդերու պատկեռական վայր մըն է որուն համար Հայը առանց դադարի - ձայնաւոր կամ անձայն- կը կռուի: Մենք մոռցած ենք այս տիպի Հայը - կը յիշենք միայն երբ կը նահատակուի, եւ կը վտառարանենք այն Հայերը որոնք կը նահատակեն բարոյական ու ճաշակ:

Այնքան փոխուած է Հայաստանի պատկերը. երէկուան համայնավարները այսօրուան հակահամայնավարները դարձեր են. վա՞ղը՝ Աստուած դիտէ: Լարախաղաց դրօղներէն մաս մը հիմա Սփիւռքի քաղաքական կամ մշակութային կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն. հա՛, չի՞ւը՝ Աստուած դիտէ: Եւ մտածել թէ ասոնք իրրեւ Հայրենի դրօղ՝ մեր գլխուն ի՛նչ ճառեր կարզացին: Տնտեսական այս տագնապի եւ փառքի սովի մէջ հինգ տարի է լուրջ դրականութեան պակասը իր փոքրիկ բարեբախտութիւնն ալ ունի, որովհետեւ այսուհետեւ պիտի զոյատեւեն ամէնէն տաղանդաւորները, զօրեղ սկզբունք կիրարկողները:

Քանի մը ամիս առաջ երբ երեք զրողներ միասնաբար ստորագրեցինք Հայրենի այն զրողներուն դէմ որոնք ցորենի նմանող որոմներ էին, կարգ մը հեռաձայններ ու նամակներ ստացանք թէ արդեօք ժամանակավրէպ չէ՞ խօսիլ այդ մասին երբ այլեւս համայնավարութեան լուծը չըկայ:

Ոչ բարեկամներ, ժամանակավրէպ չէ, այնքան ատեն որ այս նոյն փանջունիները տարբեր պահանջքներու պատրուակով՝ Սփիւռքը կթման կովի տեղ դրած, կ'արհամարհեն զայն եւ միայն անոր կաթը՝ դրամը կ'ուզեն, այնքան ատեն որ միեւնոյն մակարոյծները կ'երեւեւնկեն, որեւէ ատեն անտեղի չէ ասոնց դէմ գրել:

Հետաքրքրական է, ինչո՞ւ Սերօ Խանզադեաններ՝ երիտասարդ արուեստագէտ-մտաւորականներու նիւթական տագնապով չվորդովեցան այն օրերուն երբ իրենց չքեղ վիլլաներուն մէջ կը զրէին ու կը հրատարակուէին անխափան - մինչ երիտասարդ զրողներ ու արուեստագէտներ ներքնայարկերու մէջ կ'ապրէին նոյն անճուկ վիճակով: Ո՞ւր էին չարքային զրողներու այսօրուան սրատաճմլիկ կոչերը իրենց այդ փառքի օրերուն: Թէ ոչ՝ կարեկցանքը, մարդասիրութիւնը սլաք մըն էր մէկու մը սեփական կարիքներուն համաձայն կը չարժի կամ անչարժ կը մնայ...

Սփիւռքի մէջ՝ իբր մարդ ու հայրենակից, անհուն հրճուանքով կ'օդնենք հայրենի մեր արիւնակիցներուն եւ զրչեզբայրներուն առօրեայ անհրաժեշտ կարիքներուն: Մի՛ժամանակ սիրտս կը մըզրկտի, որովհետեւ չեմ կրնար չմտածել՝ Սփիւռքի զրողներուն մեծ մասը, եօթանասուն-ութսուն տարի, լամբի լոյսով, նուազագոյն կարիքներով, իրենց զաւակներէն կորզած ժամանակով, դիւզական հիւանդանոցի մը անկիւնը մոռցած, քաղաքի մը մութ պատերուն յանձնուած, թաքնուած անտառի մը խորը, Աստուծոյ եւ իրենց ժողովուրդին միջեւ՝ հայ մատեաններ երկնեցին հաղորդութեան նման: Հալածուեցան, անտեսուեցան, իրենց դիրքերը օրուան լոյսը չտեսան. եւ ո՞վ մտածեց ասոնց անօթութեան, երդիքին, զաւկին ու հացին մասին: Այսօր կան զրողներ զրեթէ նոյն անելին ենթարկուած. կան զրողներ որոնք փոխ առնուած զրամով գիրք կը հրատարակեն, հաչտուած են այս անասլի ցաւերուն հետ, եւ փիլիսոփայօրէն կը ժըպտին իրենց գիրքերուն մեծաքանակ տունմնայութեան դիմաց:

Բայց կը ցցուի հարցումը՝ ինչո՞ւ պիտի արհամարհուի Սփիւռքի զրողը այն պահուն իսկ՝ երբ ոչ-հայագիր կամ հայաստանցի ռոմանտւորի մասնագէտներ ու յեղյեղուկ հրապարակագիրներ վաստակ ու փառք կը հիւսեն ափէ ափ: Սփիւռքի զրո՛ղն է որ մեր ինքնութեան մասին կը խօսի. կարիքը չունի՞նք այս դիտակցութեան:

Միւս կողմէ՝ ապրուստի մտմտուքը կամ կուսակցական պատկանելիութիւնը այնպէս աքծանած է որոշ հայ զրողներու միտքը, որ վերջերս ամէնէն աւելի զրաքննուած զրող մը Հայաստանի նախագահին ուղղուած իր բաց նամակին մէջ կը յայտնէր թէ իր որեւէ զործը չէ զրաքննուած իր պատկանած կազմակերպութեան մամուլին մէջ:

Նուիրական են ինծի համար այն զրողները որոնք առանց վարձատրութեան ակընկալութեան, առանց զոյղն ճանաչուելու - երբ իրենց կրօնական ու քաղաքական առաջնորդները կերուխումի եւ հանդէսներու մէջ կ'օրօրուէին - ասոնք միտք ու ոգի բաշխեցին եւ մնացին բոլորէն արհամարհուած, մոռցուած տարրը, եւ մանաւանդ՝ ամէնէն աւելի օգտագործուղ տարրը: Ամէն տարի հայ գիրքի վաճառք տեղի կ'ունենայ Նիւ - Եորքի Կիլիկեան Առաջնորդարանի կողմէ, «հայ գիրքը հայ տան բարեկամն է, եկէք գնեցէք» ծանուցումները կը զրկուին չաբաթներ առաջ: Գացեր էի այս տարի: Սփիւռքահայ եւ մանաւանդարար ամերիկահայ ողջ ստեղծագործ զրողներէն գիրքեր չկայի՛ն: Հայաստանի վերաբերեալ, ոչ-հայագիր կամ միջնադարեան ու կրօնական ուսումնասիրութիւն՝ ուզածիդ չափ: Հայ ստեղծագործ միտքի արգասիքը կը բացակայէր հայ գիրքի նուիրուած ցուցահանդէսի ընթացքին: Պարզ հեռաձայն մը՝ եւ հայ զրողները կրնային իրենց գիրքերը զըրկել: Բայց որո՞ւն հոգը: Եւ ընդվզեցուցիչ չէր ըլլար այս բոլորը եթէ ժողովուրդը չմեզադրուէր զրասէր չըլլալու յանցանքով, եթէ բեմ ելլող կամ վաճառք կազմակերպողը հայ գիր ու զրականութեան անհրաժեշտութեան մասին չճառէր, առանց գործնականապէս հետաքրքրուելու, կարդալու, կամ տարածելու ժամանակակից Սփիւռքի զրականութիւնը:

Անձնական փորձառութեամբ պիտեմ, որ մեր ժողովո՛ւրդն է որ մշակութասէր է, որ գիրք կը գնէ, իր մտաւորականները արժեւորել դիտէ: Իսկ այն ազգային կառոյցները, առաջնորդարանները, հայադիտական ամպիոնները եւ հայ մամուլը որոնք կոչուած են հայ լեզուն տարածելու՝ բացարձակօրէն անտարբեր են ժամանակակից հայ զրականութեան նկատմամբ: Միջնադար հասած՝ կեցած են - ուզածիդ չափ Միջնադարու նուիրուած համազումարներ կը կազմակերպուէին: Իսկ ո՞ւր է ՆՈՐԸ, ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑԸ, այնպէս կը վարուին՝ կարծես թէ դոյութիւն չունի: Եւ այս ընթացքով՝ իմ սերունդէս եաք՝ ուրիչ հայագիր զրող չեմ տեսներ ես:

Թի՛ւս էլիրթ տեղ մը կ'ըսէ. «Ես չեմ կրնար նորվեկիական լեզուով բանաստեղծութիւն կարդալ, բայց եթէ երբեք ինծի ըսեն թէ այլեւս նորվեկիական լեզուով բանաստեղծութիւն չի զրուիր, պիտի զամ ահազանգ մը որ մղձաւանջէ աւելի զօրաւոր է: Պիտի նկատեմ զայն սկիզբը՝ ախտի մը որ կրնայ ամբողջ երկրագունտը վարակել: Այլ խօսքով՝ անկումի մը սկիզբը: Կը նշանակէ թէ մարդիկ, ամէնուրեք, պիտի զադրին արտայայտուելու կարողութենէ, եւ ապա՝ քաղաքակիրթ երկիրներու զգայնութիւնները զգալու կարողութենէ»:

Անշուշտ որ զգայնութեան ձեւը կը փոխուի սերունդէ սերունդ, զարգացած զարգացած, մէկ ժամանակէն միւսը, բայց պէտք է մնայ գոնէ պատրաստակամութի՛ւնը զգալու լեզուն. անոր անկո՛ւմն է որ կ'ապրինք հիմա: Բառերը չեն փրկեր երբ տասնամեակներով անտեսեցինք ըմփիւռքի ներքին կարողականութիւնը, փիտակցութիւնը:

Այնպէս որ, սիրելի ժողովուրդ, ընդվզէ՛ եւ մի ընդունիր, երբ յաջորդ անգամ մեծախօսիկ առաջնորդներ սկսին ամբաստանել քեզ անգրասիրութեամբ, կենդրոնասիրութեամբ ու զեխութեամբ - այդ կերուխումի մեծագոյն մասնագէտները իրենք են:

Կուսակցական զեկավարներ զրեթէ չեմ տեսած ես մշակութային ձեռնարկներու -- եթէ փառաչուք չեն -- անոնց նկարները տեսած եմ թերթերէն, պատուասիրանքներու եւ հարուստներու ղեկավարներուն մէջ, իրենց ծխամորճերով եւ կիները: Իսկ մշակութային զրական ձեռնարկներու միայն քե՛զ տեսած եմ սիրելի ժողովուրդ, քու համեստ, զիտակից ներկայութիւնդ, քու յարգալիր հոգիդ:

Եւ եթէ Սփիւռքի լայնատարած զրութիւններուն մէջ դիմացանք՝ քու մեծահոգիութեանդ պատճառով էր, քու հատաքիր եւ կորովիդ չնորհիւ:

Եւ եթէ երկնեցինք, յօրինեցինք, կառուցեցինք ու զրեցինք՝ քեզմի՛ ներշնչուած,

Համայնական ցաւի մէջ մե՛նք եղանք ազդակողը

Արեւածագը մե՛նք եղանք աւետողը՝ բայց քո՛ւ ձայնդ էինք

Եւ հիմա եւ վաղը քու ձայնդ ենք, դուն ես Հայութիւն պահող-պահպանող ձայնը. մենք զրողներս՝ քու նիրհած կամ արթուն զգայարաններուդ արձագանգն ենք,

Այն կախարդական նաւը՝ որ քեզ արտաքին աչխարհէն կը փոխադրէ դէպի փիտակցութեան հսկայ ովկիանոսը:

Օգոստոս 1992

ԼՈՓՈՏ ԱՐՁԱԿՈՓՔ

Պանեղէի քաղաքապետութեան նախաձեռնութեամբ հայկ. երաժշտութեան նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկ. 3, ժամը 21-ին Պանեղէի Շափէլ ոչ Սէն գ'Ափթը: Կը մասնակցին Աստղիկ Տէմէեան, Անի քառեակը (դպրոցներ՝ կոմիտասէ եւ էդ. Միրզոյեանէ):

թեան բաժնեթուղթերը ունենալու փոխարէն հողատէրերն ու կալուածատէրերը կ'են իրենց առաջուածքը: Այս ուղղութեամբ օրէնք մըն ալ քուէարկուած է. նախաձեռնարկիները ուրիշ միջոց չեն ղրած կալուածատէրերուն խնդիրը կարգադրելու համար: Իսկ այս վերջիններս առաջարկուած ձեւը բաւական յոտակ չեն նկատեր: Անոնցմէ մէկը կ'ըսէ. - «17 տարի չմեկնեցաւիք երկրէն ու սպասեցիք որ տէրը ըլլաւիք մեր աւերակներուն. ինչո՞ւ հիմա արտօնութիւն չի տրուիր որ խաւնութս նորոգեմ: Հոս խորհրդարանէն ալ գէշ է. հոն գոնէ կ'ապահովագիտեիւ ի նպաստ կառավարութեան. հոս՝ անձնական ընկերութեան մը ի նպաստ կ'ըլլան կարգադրութիւնները»: Կոմիտէ մը որ Պէյրութի առեւտրական կեդրոնին իրաւատէրն է, հաւաքած է բոլոր տանտէրերն ու վարձակալները, պահանջելով որ քաղաքաշինութեան նախագիծի մը համաձայն, իրաւունք տրուի իրաքանչիւրին իր չէնքը ինք նորոգելու: Իսկ քաղաքաշինական ծրագրին համար ընդդիմ առարկայ է մրցում մը կամ նոյնիսկ արտասահմանեան մասնակցութեան դուռը մը. ուրիշներ կը նախընտրեն տանտէրերու եւ վարձակալներու միաւորումը, որպէսզի կարելի ըլլայ վերակառուցումի գործը յանձնել ազգային դրամատուներու մասնակցութեամբ:

Յատուկ ծրագիրը չատեր «զարուն կողպուտը» կը կոչեն. ան ճարտարապետական վէճերէ զատ, ընդդիմ առարկայ կը դարձնէ նաեւ պէյրութցիներու ընկերային երեսակը: Այդ նախագիծը կը ծրագրէ Նահատակներու հրապարակը մինչեւ ծով երկարել պողոտայով մը որ պիտի չարունակէ ու ընդարձակէ անջատման գօտին, ինչ որ կը նկատուի զգուշութիւններու բաժանումին յաւերժացումը:

Կայ նաեւ մեծ եղբօր՝ Սուրիոյ կեցուածքը: Կ'ըսուի որ մտադիր է բանակցութեան մասնակցելու, որպէսզի փոխարերելու եւ վերաշինութեան գործին մէջ Սուրիացիներ ալ ընդգրկուին. մտադիր է նաեւ Պէյրութի կառուցումին համար ծախսուելիք իւրաքանչիւր տոլարին փոխարէն տոլար մըն ալ Սուրիոյ համար ապահովել: Սակայն, արդեօք սուրիացի խըմամակալին համար իսկապէս նպաստաւո՞ր է լիբանանեան Պետութեան մը վերակառուցումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. Պէքճեանի հրաւէրով Սեպ. 17-22-ին Գերմանիա այցելեց Երուսաղէմի Հայոց Առաքելական Աթոռոյ Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան:

Պատրիարքը նախքան Գերմանիա գալը մասնակցած էր Սեպ. 13-15-ին Պրիւսէլի մէջ տեղի ունեցած համագումարի մը, որ կազմակերպուած էր Հռոմի Սէն Թիճիխոյի քրիստոնեայ համայնքի մը կողմէ եւ որուն մասնակցեցան 12 տարբեր կրօնքներու պետերն ու բարձրաստիճան ներկայացուցիչները: «Եւրոպա, կրօնք եւ խաղաղութիւն» ընդհանուր անունը կրող այս համագումարին Հայց. Առաքելական Եկեղեցին ներկայացուցեալ Կիլիկիոյ Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսն էր, Երուսաղէմի Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազդաչեանի կողմէ: Իսկ մեր Եկեղեցւոյ երեք բարձրաստիճան ներկայացուցիչներուն կ'ընկերանային Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. Պէքճեան, Հոլանտայի հոգեւոր հովիւ Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան, Պելժիոյ մէջ ուսանող եւ առժամեայ հոգեւոր հովիւ Շահան Արեղայ Սարգիսեան, ինչպէս նաեւ Արշաւիր Վրդ. Գաբուճեան, իրրեւ զաւազանակիր Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին:

Պելժիոյ համագումարէն յետոյ Երուսաղէմի Պատրիարքը Գերմանիոյ Թեմի եռեք համայնքներուն այցելութիւն մը տալով ծանօթացաւ նորահաստատ Թեմի համայնքներու գործունէութեան եւ իրենց առաջ իր հայրական յորդորները:

Պատրիարքին առաջին այցելութիւնը եղաւ Նիւրնպէրկ քաղաքը, Սեպտեմբեր 19-ին: Հոն դիմաւորուեցաւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս Վրդ. Յովհաննէսեանի եւ համայնքի ներկայացուցիչներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ նահանգի բողոքական եկեղեցւոյ տէքան՝ Տօքթ. Եոհաննէս Ֆրիտրիխի կողմէ: Այս վերջինը վեց տարիներ պաշտօնավարած էր Երուսաղէմի Լուտէրական համայնքին մէջ եւ մօտէն ծանօթ էր Պատրիարք Հօր: Թորգոմ Արք.ի համար անակնկալ մը եղաւ Նիւրնպէրկի մէջ դարձեալ իրեն հանդիպիլ, որուն հետ մտերմիկ խօսակցութիւն մը ունեցաւ անցեալէն: Տօքթ. Ֆրիտրիխ լսելով Պատրիարքի այցելութիւնը յատկապէս եկած էր իրեն հանդիպելու եւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին հետ մասնակցեցաւ պատարագին: Տէ Քանը պատարագ մատուցած եկեղեցին սիրով տրամադրած է տեղւոյն համայնքի հերթական աղօթարարողութիւններուն համար, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին մէկտեղումը դիւրացնելու նպատակով տրամադրած է իրենց համայնքի տունը՝ յարակից սրահներով: Նոյն օրը Միւնիխի հայ համայնքի երդչախումբին ալ մասնակցութեամբ Պատրիարքին մատուցած պատարագին ներկայ եղան աւելի քան երկու հարիւր Հայեր: Իսկ յաւարտ պատարագին Պատրիարքին ի պատիւ տրուած ճաշին ժողովուրդը ուրախութեամբ լսեց իր խօսքը: Թորգոմ Արք. եկեղեցւոյ մէջ իր քարոզով ժողովուրդին բացատրեց եկեղեցի բառին իմաստն ու անդրադարձաւ նորահաստատ Թեմի կարգ ու կանոններուն եւ առաջադրած նպատակներուն: Յորդորեց ներկաները իսկական եկեղեցի ըլլալու աղօթքով եւ առատաձեռնատուութեամբ, հրաւիրեց դիրենք Հայց. եկեղեցւոյ կարգ ու կանոններուն, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ առանդութիւններուն հաւատարիմ մնալ: Իսկ սրահին մէջ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին եւ Առաջնորդ Վարդապետին բարի գալուստ ու Պատրիարքին կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններէն յետոյ Թորգոմ Արք. պատմական տեղեկութիւններ տուաւ Հայոց Երուսաղէմի վանքին վերաբերեալ: Պատրիարքին երկրորդ այցելութիւնը եղաւ Նոյվիտ քաղաքի համայնքին՝ Սեպ. 20-ին: Այստեղ եւս դիմաւորուեցաւ համայնքին ներկայացուցիչներուն կողմէ, իրենց առենապետը՝ Պ. Մինաս Պօյաճեանի դիմաւորութեամբ եւ առաջնորդուեցաւ սրահ մը, ուր բարձրաստիճան հիւրին ի պատիւ պատրաստուած էր ճաշ մը: Պատրիարքը լսելով թէ այս համայնքին մէջ նորակազմ երգչախումբ մը կայ Մերուժան Սրկ. Սէտէֆճեանի դեկավարութեամբ, փափաքեցաւ երգչախումբին մասնակցութեամբ, սրահին մէջ փոքր արարողութիւն մը կատարել: Ներկայ էր նաեւ հիւսիսային Գերմանիոյ հոգեւոր հովիւ Յակոբ Ա. Քհնյ. Կէօքճեան, որ եկած էր երէցկինին հետ իր յարդանքը մատուցանելու Պատրիարք Հօր: Ճաշի ընթացքին Առաջնորդ Վարդապետին ողջոյնի խօսքէն յետոյ Պատրիարքը ներկաներուն խօսեցաւ եւ քաջալերեց զիրենք հաստատ մնալ իրենց հաւատքին մէջ, աշխոյժ կերպով մասնակցիլ համայնական գործունէութեան եւ այսպէսով անսասան պահել իրենց եկեղեցին: Գնահատեց նորակազմ երգչախումբի անդամները, որոնք առանց հայերէն դիտնալու կ'երգեն եկեղեցւոյ շարականները: Այստեղ հարց ու պատասխանի ձեւով զարգացող խօսակցութեան մը ընթացքին, ներկաները լուսաբանուեցան հայ եկեղեցին եւ ժողովուրդը յուզող կարգ մը հարցերու առնչութեամբ:

Գարեգին Ծ. Վրդ. Պէքճեանի ընկերակցութեամբ Պատրիարքը նոյն օրը վերադարձաւ Քէօլնի առաջնորդարանը եւ յաջորդ օրը՝ Սեպ. 21-ի երեկոյեան հանդիպեցաւ այս քաղաքի եկեղեցական համայնքի ներկայացուցիչներուն, որոնք իրեն ի պատիւ ճաշ մը տուին եկեղեցական համայնքի սրահին մէջ:

Քէօլնի համայնքի վարչութեան փոխատենապետը՝ Պ. Մանուկ Աճէմեանի եւ Առաջնորդին բարի գալուստի ու ծանօթացման խօսքերէն ետք Պատրիարքը ներկաներուն ընդարձակ կերպով բացատրութիւններ տուաւ թեմական կազմակերպութեան, եկեղեցւոյ եւ համայնական աշխատանքներու անհրաժեշտութեան մասին: Ապա խօսեցաւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան ներկայ կացութեան եւ ապագայ ծրագիրներու մասին, հրաւիրեց ներկաները ուխտի երթալ Երուսաղէմ, որպէսզի անոնք սրբատեղիներուն ծանօթանալով վերանորոգին իրենց հաւատքը եւ տեսնեն Հայոց դարաւոր մշակոյթի այս կեդրոնը:

Այստեղ անդամ մը եւս յիշենք, որ Գերմանիոյ հայ գաղութը բաղկացնող Հայերու մեծամասնութիւնը Թուրքիոյ զանազան գաւառներէն եկած ըլլալով դժբախտաբար կանոնաւոր կերպով հայերէն չի խօսիր: Հետեւաբար Պատրիարքին իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ արտասանած խօսքը Թարգմանուեցաւ Առաջնորդին կողմէ Թրքերէնի, ինչ որ մեծապէս դոհ ձգեց ներկաները լրիւ կերպով հաղորդակից դառնալով Պատրիարքին յայտնած գաղափարներուն: Այժմ այս քաղաքներուն մէջ չարաթօրեայ հայերէն դասընթացքներ հաստատուած են, դէթ նոր սերունդին հայերէի դաստիարակութիւն տալու եւ այս աշխատանքին կ'օժանդակեն զերմանական եկեղեցիներն ու Ամերիկայի Գարակէօզեան Հիմնադրամի հաստատութիւնը:

Համայնքներէն զատ Պատրիարքը հանդիպում ունեցաւ հայ ուսանող Հիմնարկի հիմնադիրներէն Պ. Յովակ Տէր-Յարութիւնեանի եւ Տօքթ. Մխիթար Տապաղի հետ: Այս հանդիպման ընթացքին ծանօթացաւ Հիմնարկի ծրագիրներուն: Անոնցմէ առաջինն է Մեծ Եղեռնէն վերապրողներու կենսագրութիւններուն դիտական ուսումնասիրութիւնը, որ պէտք է սատարէ հաւաքական յուշի ստեղծման: Հիմնարկի ուրիշ մեծ ծրագիրն է զերմանական բոլոր արխիւներուն մէջ գտնուղ հայկական հարցի վերաբերեալ նիւթերու հաւաքումը, Պէռլինի համաժողովէն մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը: Այս նիւթերը ցրուած են Գերմանիոյ 30 տարբեր քաղաքներու արխիւներուն մէջ: Իսկ վերջին կարեւորագոյն ծրագիրն է Հայաստանի մէջ, Գերմանիոյ Ներքին Նախարարութեան օգնութեամբ, հիմնել ներկայ Հայաստանի պետական կառոյցը բարելաւելու համար բարձրագոյն ուսումնարան մը պատրաստելու պետական վարչական քատրեր: Վերջին այս ծրագրի նախագիծը արդէն իսկ մշակուած է եւ զերմանական կառավարութիւնը տուած է իր համաձայնութիւնը: Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. այս ծրագրին թղթածրարը անձամբ պիտի փոխանցէ անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին:

Թորգոմ Արք. Մանուկեան Սեպ. 23-ին փարիզի ճամբով եւ ընկերակցութեամբ Գարեգին Ծ. Վրդ.ի Ս. Էջմիածին մեկնեցաւ ներկայ գտնուելու Վազգէն Ա. Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան տարեդարձի հանդիսութիւններուն եւ այս առթիւ կատարուելիք եպիսկոպոսական օծման արարողութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՅԵՐԻՑ

ԱՐՓԵՆԻԿ ԶԱՐԵՆՑ

ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆ

Կոնդի բարձունքին բազմել է քառակուսի, թխթեղեայ հարթ մակերեսով մի տուֆակերտ սեւ չինութիւն: Պատերի չարուածքի մէջ տեղ - տեղ չազանակագոյն տուֆի հաւուկենտ նմոյշները աւելի են ընդգծում մոայլութիւնը: Լուսամուտներն ու դռները փայտից են՝ երկաթէ նիգերով փակուած: Դրսից գինուորական «պաղարմա» կամ բանտ է յիշեցնում:

Տատիս ձեռքը բռնած՝ հասանք չէնքի մօտ: Նա թակեց փողոցի կողմից փոքրիկ, փայտեայ փեղկերով լուսամուտը, նրա միջից յայտնուեց գինուորական գլուխ եւ հարցրեց.

- Ո՞վ է:

- Ես եմ, Ասլանեանների Ալիսը:

Գլուխը անհետացաւ, եւ մեր յետեւից դուռը փակուեց նիգով: Բակում զլուխները խուզուած երեխաներ էին վազվզում, նրանց գծաւոր քաթանէ վերնահագուստը, կարծես յատուկ ընտրուած, ընդգծում էր անխարիւ բոլորի աչքերի սխուր եւ ողբալի հայեացքը:

Գինուորականի յայտնուելն ու տատիս անհետանալը մէկ է լինում, յետագայում տատս պատմեց իր մէկէն անհետանալու պատճառը.

- Անմիջապէս զղում էիր նոր միջավայրի լուն ու վատը, տպաւորուող էիր: Իսկոյն կը զգայիր, որ չէի կարողանայ քեզնից պոկուել: Ես գիտէի, որ այդտեղից մանկատների էին բաշխում ... Ցետոյ լաւ էր լինելու, բայց քեզ ո՞նց բացատրէի ...

Խեղդող հոգեվիճակ էր:

Այս մարդը ինձ տարաւ մի դրան մօտ ու հրեց ներս: Ձեռքով զլուխս իջեցրեց եւ ձեռքի մեքենայով խուզեց զլուխս: Ցանկարծ միանգամից հրդեհ է առաջանում վառարանում, յետոյ՝ պայթիւն: Դուրս ենք նետւում: Մեր աղաղակից ներս է մտնում ընդունարանի վարիչը, տեղեկանում է կատարուածի մասին եւ կշտամբում հերթապահին.

- Ցիմա՛ր, չէ՞ս հասկանում, որ Եղիչէ Զարենցի երեխան է, ինչո՞ւ ես հօր նուէրը այրել:

Նա էլ, որ մի տղէտ, կատարածուի մէկն է, պատասխանում է:

- Հընչ ըմանամ, կուլակաթափ ենք անում, ի՞նչ Եղիչէ Զարենց, ինչ բան:

Տնօրէնը կին է, ոչ գինուորական հագուստով, ինձ հօրս պէս բոժիկ է ասում եւ դուրգուրանքով տանում է ննջարան, որ քնեմ: Ես երկար քնել չեմ կարողանում, չուռումուռ եմ գալիս. քաթանէ հագուստը, որ քրտնեցնում է, դալուկել է մարմնիս: Հազիւ աչք կպցրած, երազում տեսնում եմ տատիս, այնպէս եմ խընդրում, աղաչում, որ ինձ յետ տանի իր տունը. խօսք եմ տալիս հարցասիրութեամբ չանհանգստացնել, լսել իրեն, այլեւս չըկըրկնել յիմար սովորութիւնս՝ ձեռքս բռունցք բարձրած մտցնում եմ նրա սենեակի պատի ճեղքի մէջ՝ տեսնելու թէ ինչ կայ այնտեղ, ու քանի անգամ դժուարացել եմ ձեռքս յետ տանել, լաց եմ եղել: Տատս էլ թէ՝ փող չունեմ, որ ռեմոնտ անեմ, մի օր դժբախտութիւն ես բերելու գլխիս,

(Շար. 1)

(Շար· Ա· Էջէն)

Ինք կողմնակից չէ որ զատորոշում ըլլայ սլաւ եւ ասիական երկիրներու միջեւ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի եւ ԹԻՖԼԻՍի միջեւ տագնապ մը ծայր տուած է ռուսական Ծորհրդարանին քուէարկած մկկ բանաձեւին հետեւանքով, որ չի նշեր այլեւս վրաստանի «հողային ամբողջականութիւնը» եւ հաւանական չէը նկատուելը որ Սեպ· 28-ի ելոյթին - Շեվարնատզէ հանդիպումը բարելաւում մը բերէ։ Աբխազիոյ այս հարցը շատ վտանգաւոր դարձուցած է ամբողջ Կովկասի կացութիւնը (Ֆիկառօ, Սեպ· 28, փիէր Պոսեվի յօդուածը)։ Մոնտի մէջ ալ, արդէն, (Սեպ· 27/28) Սոֆի Շիհապ կ'անդրադառնար նոյն հարցին, չեշտելով հիւսիսային կովկասի պայթուցիկ վիճակը, որ նաեւ կը տարածուի դեռ անծանօթ մնացած չըրջաններ։ Այս անգամ Կաբարդինօ - Բալկարիոյ մայրաքաղաքին՝ Նալչիկի մէջ է որ Սեպ· 23-էն ի վեր հակառուս ցոյցեր կան (քաղաքի 250 հազար բնակիչներուն կէսը Ռուս է)։ Անոնք կը պահանջեն իրենց մկկ ղեկավարին ազատ արձակումը։ Ձերբակալուած է Մոսկուայի Արդարադատութեան նախարարութեան հրամանին վրայ։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի եղբայրասպան կռիւները այնպիսի սաստկութեան մը հասած են, որ ընդհ· չիսթութիւն կը տիրէ, ամէն մկկ կողմ պատանդ բռնած ըլլալով նոյն գօրարաժնի մը ռուս զինուորներ։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ նախագահական ընտրութիւններուն առաջին չրջանին, Սեպ· 27, դլուխը կը հասնէր ներկայ նախագահը՝ Եոն Իլիէչքու, ձայներու չուրջ 48%-ով, իր դլխաւոր հակառակորդը՝ Կոնստանտինեսքու (աջ) 33%-ով կը հետեւի։ Ռումանիա ներկայիս չուրջ 80 կուսակցութիւն ունի։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ յետքայլ մը եւս ըրաւ, այս անգամ կառք վարելու կէսերով արտօնադրին վերաբերեալ, որ 6-էն 12 կէտի բարձրացաւ։ Ծանօթ է որ Յուլիս 1-էն գործադրուած այս օրէնքը մեծ աղմուկ հանած էր եւ բեռնակառքերու վարորդները ամբողջ կառուցիները չըրջափակած էին, որպէս բողոք։ Ըստ երեւոյթին, ամէն ինչ չատ հապճեպ ձեւով կ'ըլլայ ու վերջն ալ հարկ կ'ըլլայ նահանջել։։ Դեռ քանի մը չաբաթ առաջ էր, որ Տիկին Սեկոլէն Ռօյալ ալ նոյնը ըրաւ, երբ ստիպուած էր որոշում մը տալ թափօններու վերաբերեալ, յանուն բնապահութեան։

ԻՍՐԱՑԼԻի կրթական նախարարութիւնն՝ Շուլամիթ Ալոնի կարդի հրաւիրուեցաւ նախարարապետին կողմէ, որովհետեւ յայտարարած էր որ «մինչազդային օրէնքով կոլանը սուրիական է»։ Այս կինը, աշխարհականութեան ախոյեան «սատանայ» մըն է ծայրայեղ-ուղղափառ Հրեաներուն համար։ Համարձակ խօսող, ձախի այս փասիոնարիան չատ իրարանցում կը ստեղծէ իր արտայայտութիւններով, ինչպէս «այն պահուն, երբ մարդը ոտքը դրաւ լուսնին վրայ, դեռ մանուկներուն կը սորվեցնենք որ աշխարհը վեց օրէն ըստեղծուած է» կամ կը բողոքէ երբ դըպրոցականներու չրջապտոյտներ կը կազմակերպուին Առուշվիլի արվեստփակման կայան, առարկելով որ մանուկները «այլ ազդայնամոլ համոզումներով» կը վերադառնան։

ՓԱԹՐԻՔ ՏԻՎԼՃԵԱՆ Անթոնիի քաղաքապետ - երեսփոխանը յայտարարած է թէ երբ նախագահական ընտրապայքարը աւելի աչխոյժ դառնայ, Շիրաք պիտի ստիպուի քաչուիլ ԷՒ - ՓԷ - ԷՒ-ի նախագահութենէն արտայայտութեան իր ամբողջութիւնը դնելու համար։ Թեկնածու մը կոչուելն ունի միացնելու եւ կուսակցութիւններէ անդին մնալու։ Մեր թարմ պատմութիւնը ցոյց կու տայ որ նախագահի իր պաչտօնին մէջ, Շիրաք երթալով աւելի նեղ կացութեան մատնուած է։

ԱԼԷՆ ՓՐՈՍԹ տարի մը «Հանդիսատ»է հեռ, պարմանադիր մը ստորագրեց Ուիլիըմս - Ուրնոյի հետ, 1993-ի Փորմիւլ 1-ի համար։ Այրթըն Սեննայի հետ ընկերութիւն չկայ եւ այս վերջինը, արդէն, չատ խիստ է Փրոսթի հասցէին՝ «Փրոսթ չատ պզտիկ վատ մարդ մըն է։ Միշտ մերժած է ինծի հետ բացէ ի բաց մրցիլ Ուիլիըմս - Ուրնոյի վրայ···»։ Ալէն Փրոսթ, որու մայրը Հայ է, ծնած է 1955-ին Սէն-Շամոնի մօտ։

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20/26)

ԲԻՇԿԵԿԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

ՀԱՊ-ի ղեկավարներու Սեպ· 25-ին կիըզըստանի մայրաքաղաք՝ Բիչկեկ նախատեսուած հանդիպումը յետաձգուեցաւ Հոկ· 9-ին, միչտ նոյն վայրը։ Հանրապետութեանց ղեկավարներուն ղրկուած հեռագրով կը բացատրուի թէ հանդիպումը յետաձգուած է ՀԱՊ-ի ղեկավարներու եւ Կիրգզստանի նախագահ Ասկար Ակայեւի փոխադարձ համաձայնութեամբ, նաեւ օրակարգի համար առաջարկուած փաստաթուղթերու նախագիծերու պատրաստման համար լրացուցիչ դործողութիւններու նախաձեռնելու կոչ ուղղուած է։ Այս որոշումին պատճառը չատ հասկնալի է, որ Ղազախստանի նախագահ Նազարբայեւի նախաձեռնած խորհրդակցական - համակարգման մեխանիկան խորհուրդի մը ստեղծման, ապա նաեւ ՀԱՊ-ի Հանրապետութեանց միջեւ իրր հասարակաց դրամ ռուբլին ընդունելու նախագիծերը պատրաստ չեն ըլլար առեղին։

***

«ՅՈՅՍ ՈՒՆԻՄ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՑՆ ՕԳՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»

Հայաստան կը գտնուէր Ֆրանսայի Ա. Լեռնարանական եկեղեցիներու Հայաստանի օգնութեան կազմակերպութեան նախագահ, վերապատուելի Սամուէլ Սահակեան, որու այցելութիւնը աւելի մչակութային բնոյթ ունէր։ Իրեն հետ ժամանած են 25 Ֆրանսացի ուսանողներ, որոնք այցելած են Հանրապետութեան բազմաթիւ վայրերը, ծանօթացած՝ հայկական միջնադարեան եկեղեցիներուն։ Անոնք այցելած են կարօտեալ երախաներ եւ ընտանիքներ։ Վերապատուելին ըսած է որ չէ կրցած իրականացնել իր բոլոր ծրագիրները անոնց օգնութեան գծով, եւ յաջորդ անգամուն կը ջանայ ընել ինչ որ չէ կրցած այս անգամ։

***

ՊԱՏԱՆԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Սեպ· 20-էն մինչեւ Հոկ· 4, Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ պատանի երաժիչտներու (դաչնակահար եւ ջութակահար) հանրապետական մրցում, որ կազմակերպած է Պելժիոյ Հայոց «Ամատէուս» հաստատութիւնը։ Դափնեկիրը կը ստանայ մեծ մըրցանակը եւ ձեռք կը ձգէ Պելժիա համերգներ տալու հնարաւորութիւնը։ Հիմնական մրցանակներէն զատ սահմանուած են նաեւ երկու ուրիչ մրցանակներ՝ մէկը պղէտի գօտիի ներկայացուցչին, միւսը՝ հայ երգահաններու ստեղծագործութեանց լաւագոյն մեկնաբանին։ Իր հիմնադրամի անունով յատուկ պարգեւ կը չնորհէ նաեւ Օհան Տուրեան։ Հայաստանի Լրագրողներու Տան մէջ ալ տեղի ունեցած է «Ամատէուս»ի հիմնադիր եւ նախագահ Յովհաննէս Անտոթասեանի մամուլի ասուլիսը, նուիրուած վերոյիչեալ մրցումին։ Ան անդրադառնալէ ետք Պելժիոյ հայ գաղութին եւ «Ամատէուս»ի տարած աչխատանքներուն, պարզած է տաղանդաւոր հայ երախաները միջազգային ասպարէզ բերելու իրենց նպատակները։

***

«ՀԱՅՈՒՀԻ» ԿՐԹՕՃԱԽ

Վանաձորի Վահան Տէրեան դպրոցին մէջ սկսած է գործել «Հայուհի» իգական կիրակնօրեայ վարժարանը, որու նպատակն է հայ կնոջ հայեցի դաստիարակութիւն տալ։

***

ՏԱՄՆԱՄԵԱՅ ԸՆԴՄԻՋՈՒՄԷ ՅԵՏՈՑ

Վայքի չրջանի Պհոր գիւղի դպրոցը տասնամեայ ընդմիջումէ մը ետք վերաբացած է իր դռները։ Նոր դպրոցներու բացումով կ'ածի նաեւ աչակերտութեան թիւը։ Այսպէս, Գոմք գիւղի նախակրթարանը դարձած է միջնակարդ, ինչպէս նաեւ Կոչբեկ լքուած գիւղի նոր բնակիչները նոր դպրոցներ կը բանան, իսկ Զէդէա արդէն կը գործէ հայկ· դպրոցը։

***

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ՝ ՆՈՐԱԿԱՌՈՑՑ ՇԷՆՔԵՐՈՒ ՄԷՋ

Աչոցքի չրջանի Մուսայէլեան եւ Սաբիար գիւղերու դպրոցականները ուսումնական նոր տարեչրջանը սկսած են նորակառոյց, բարեյարմար չէնքերու մէջ։ Եկուր չինարարներէ կիսաւարտ մնացած չինութեան աւարտին առընթեր կառուցուած է նոր ուրիչ մըն ալ։

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Մեծ թիւով Սփիւռքահայեր կը չարունակեն իրենց նպաստը բերել «Հայաստան» հիմնադրամին։ Այսպէս, Աբժանթինէն Գէորգ եւ Ցակոբ Գարակէօզեան 200·700 տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարած են։ Միայն «Պանք օֆ Նիւ-Եորք»ի համապատասխան հաչուին գումարը արդէն կը գերազանցէ 1 միլիոն տոլարը։

***

ՄԱՆԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսայի Պուլոնը-սիւր-Մէր քաղաքի մանկատան տնօրէն Էրիք Լըրոյ եւ ուրիչ հովանաւորներու նախաձեռնութեամբ երդահան եւ դաչնակահար Արթիւր Ահարոնեան եւ ջութակահար Հայկ Դաւթեան բարեսիրական համերգներ տուած են Պուլոնը-սիւր-Մէր, ապա նաեւ Լոզէռ նահանգը, որոնցմէ գոյացած 50 հազար ֆրանքը կը տրամադրուի Հայաստանի մանկատուներու բարգաւաճման։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄՈՆՐԻԱԼ·· Թագուհի Թաչճեան իր սիրեցեալ եղբօր՝ կարօ Թաչճեանի մահուան տարելիցին (Սեպ· 29) առթիւ 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋի Շրջ· Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի չրջանի բոլոր մասնաճիւղերը միջմասնաճիւղային ժողովի մը, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 20-ին, Փարիզի Հայ Մչակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, Paris 9e

RECHERCHE

Cherchons jeune femme ou dame, sérieuse et attentionnée, non fumeuse, pour s'occuper de Astrid (1 an et demi) à notre domicile de 16h30 à 19h30. Proximité d'adresse souhaitée Paris 7e, 8e, 15e, 16e ou 17e arrondissement).

Contacter :
CHAHBAZIAN — 45. 01. 28. 14 ou
40. 48. 02. 51.

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԻՆՆԻՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ՝ 1902 ՀՈԿ· 5

Կիրակի, Հոկ· 4-ին, փարիզի Առաջնորդանիստ Ս· Յովհ· - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հիմնարկութեան ինձիսուներորդ տարեդարձն է։

Այս առթիւ, Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ Գոհաբանական մաղթանք *կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւչատութեան համար։*

Պատարագի վերջաւորութեան, մատուր Հոգեհանգիստ *կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի եւ Մայր Եկեղեցւոյ հանդուցեալ բոլոր բարերարներուն հոդիներուն համար։*

Եկեղեցական արարողութիւններու աւարտին՝ Մայր Եկեղեցւոյ Հոդաբարձութեան եւ Տիկնանց Ցանձնախումբին կողմակերպութեամբ, ուխտի այս օրուան առթիւ, *ժամը 13-ին, Առաջնորդարանին «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ* Մատաղի Սիրոյ Սեղան *եւ Ցիշատակի ձաշ տեղի կ'ունենայ ի չարդանս Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներուն։*

Հրաւիրուած են Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներն ու անոնց հարազատները՝ մասնակցելու *սոյն սեղանին։*

Նոյնպէս, սոյն ճաչին կրնան մասնակցիլ հաւատացեալներ։

Մատաղի ճաչին ընթացքին՝ ՄԷԹը ԱՓ-ՄԷՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆի, Պ· ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՆԴԵԱՆի, ՄԻՒԱՑԵԼ ՍՐԿ· ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆի եւ ՊԵՐՃ ՍՐԿ· ՄԱՍԼԱՔ-ի կը յանձնուին Ամենայն Հայոց Հայրապետի Օրհնութեան եւ Գնահատականի Կոնդակները։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները յիչատակի եւ չարդանքի այս արտայայտութիւններու Պատարագին, Հոդեհանգիստին եւ Տօնախմբութեան՝ Բարերարներու օրինակով իրենց նուէրներով հոդածու դառնալու մեր Եկեղեցւոյ բարգաւաճման։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, ճաչին *մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել Տիկնանց Ցանձնախումբին հետ՝ ամէնէն ուչ մինչեւ Հոկտեմբեր 1։ Բարերարներն ու իրենց ընտանիքները հրաւէրները կը ստանան թղթատարով։*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente
à la 68ème Foire Internationale de Marseille — Parc Chanot
du 25 Septembre au 5 Octobre — Palais des Nations

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE
représentée par Monsieur *DIKRAN GRIGORIAN — Ministre du Commerce*

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

Vendredi 2 Octobre

JOURNEE DE L'ARMENIE

Animation — Musique traditionnelle — Danses folkloriques
Accueil des personnalités, invités et visiteurs.
12 heures : *réception au Salon d'Honneur de la Foire offert par la SAFIM*
17 heures : *Conférence débat*
«L'ARMENIE : Réalités et perspectives politiques et économiques»
—— Avec : ——
DIKRAN GRIGORIAN, Ministre du Commerce
ACHOD SARKSIAN, Président de la Chambre de Commerce et d'Industrie d'Erevan
JEAN KEHAYAN, Ecrivain, Journaliste
ALBERT BOGOSSIAN, Membre du Conseil d'Administration de Armenian Business Forum
Conférence-débat présenté et animé par *GARO HOVSEPIAN*

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
MERCREDI
30 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

ԾՐԳ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.896 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — N° 17.896

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՍԱՍՏԿԱՑՈՒՑ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ԹՄԲԱԿՈԾՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԱՅԿ. ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԵՆ, ԲԱՅՑ ՆԱԵԻ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԵՆ ՈՒ ԶՈՀԵՐ ԿՈՒ ՏԱՆ

Ամէն մէկ եւս պատկերը փայլուն չէ եւ որքան ալ չուզենք յոռետես ըլլալ, իրատեսութիւնն իսկ կը բաւէ հաստատելու համար թէ ելք չի տեսնուիր բարեւաման: Սեպ. 27-ին եւ 28-ին կացութիւնը չատ աւելի վատթարացած էր ազերի յարձակումները սաստկացած եւ ծաւալատեսութիւնն իսկ կը բաւէ հաստատելու Մարտակերտի շրջանի պիւղերու մեծ մասը ձեռքէ ելած է, կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Ղարաբաղի 4500 քառակուսի քիլոմեթրէն 2000-ը արդէն Ազերիներու դրաման տակ է: Ադրբեջանի ներկայ ռազմավարութիւնը այն տպաւորութիւնը կը թողու որ կ'օգտուի հրադադարէն, ամրապընդելու համար իր դիրքերը, որպէսզի զօրացած դիրքով ներկայանայ որեւէ նոր բանակցութեան:

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Սեպ. 27-ին հայկական ուժերը նահանջած էին եւ հեռացած Ջրլրանէն, որ անցած էր Ազերիներու ձեռքը: Այս կռիւներու ընթացքին վեց հայ մարտիկներ ձեռք են, թշնամին ունի 27 մեռեալ, հնացած են երեք հրասայլ: Նոյն օրը, որ բուն կռիւներ ծաւալած են Ակերանի շրջանի Փառուխ գիւղը: Հոս ալ Հայերը ունին երեք մեռեալ (Ազերիներ՝ երկու տասնեակ): Բուռն դնդակոծման ենթարկուած են Մարտակերտի շրջանի վանք եւ Կիչան գիւղերը, իսկ Ազդամի շրջանէն ամրակոծուած են Ակերան քաղաքը, Խանաբադ, Փառուխ գիւղերը, Ծիղուլիէն՝ Հադրութի շրջկեդրոնը, Տող գիւղը, ինչպէս նաեւ Մարտունիի շրջանի ձարտար գիւղը. կան մեռեալներ, վիրաւորներ եւ մեծ վնասներ:

Սեպ. 28-ին ալ, ժամը 16-էն 17 ՍՈՒ 25 օդանաւով, Ադրբեջանցիները 500 քիլօ կշռող ռումբեր նետած են Հադրութի, Էրկլուի, Մեծ Թաղլարի, Խանձաձորի վրայ, Ակերանի շրջանի Աչեւտարանոց գիւղերու մօտ, նաեւ Ստեփանակերտի արուարձանները, կան մեծ վնասներ հոս ալ:

Ամբողջ օրը զնդակոծութիւնը չէ դադրած, արկերու հարուածներէն վնաս կրած է Ղարաբաղի հնագոյն տաճարներէն, ԻՒՆԱՍԿՕ-ի հոգաբարձութեան տակ գտնուող Գանձասարի 14-րդ դարու եկեղեցին: Նոյն օրը, ժամը 17-ին յարձակումը սաստկացած է Մարտակերտի ամբողջ շարածքի վրայ:

Հրադադարի հռչակումէն ետք, յարձակումները ծաւալած են նաեւ սահմանամերձ գիւղերը: Կապան մէկ մեռեալ կայ եւ 13 վիրաւոր, Կրասնոսելսկ՝ 3 մեռեալ եւ 5 վիրաւոր բնակչութեան մէջ: Գրնդակոծուած են Գորիս, Կոռնիձոր, Խնձորեսկ, Վարդենիս, Իջեւանի Աւտառաձոր եւ Տաւուշի շրջանի սահմանամերձ գիւղերը; կան մեծ վնասներ: Կրկին ռմբակոծուած է Կապան ուր մէկ մեռեալ կայ եւ երեք վիրաւոր: Վնասուած է քաղաքին հիւանդանոցի չէնքը:

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ դեմոկրատ կուսակցութեան Պէրլին սպանուած երեք ղեկավարներու թաղումը կատարուեցաւ Փարիզ, Սեպ. 28-ին, Փէր - Լաշէզ: Ցարդանքի արարողութիւն մը կազմակերպուած էր առաւօտը ռիւ Լաֆայէթի Քիւրտ Հիմնարկը եւ զեռեղուած ցաւակցութեան տոմար մը, ուր ստորագրեց նաեւ «Յառաջ»: Թաղման ներկայ եղան ընկերվարական Միջազգայինի ներկայացուցիչները եւ Պերնար Քուշնէր որ ուղերձ մը կարդացած է Տիկին Միթերանէ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը միշտ չփոթ է եւ ընդհանրացած քաղաքացիական պատերազմի մը վախը օրէ օր կ'տարածնդուի: 5 միլիոն բնակչութիւն ունեցող այս աղքատ Հանրապետութեան Աֆղանիստանի հետ դրացնութիւնն ալ չատ վտանգաւոր կը նկատուի (զէնքի եւ թմրեցուցիչի առատ ներածումի պատճառով): Համայնավարները որոնք վռնտուած են իշխանութենէն բացէ ի բաց պատերազմ կը մղեն նախկին ընդդիմութեան դէմ, որ այսօր իշխանութեան գլուխն է: Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը որոշած է զօրացնել հոն գրտնուղ իր 201-րդ զօրաբաժինը պաշտպանելու համար ռուսական կառոյցները: Իշխանութեան գլուխ եղողները կ'ուրանան թէ խալամական վարչակարգ մը կ'ուզեն հաստատել, ամէն պարագայի մէջ, ոչ 60-80 տարիէն առաջ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որ իր կնոջ եւ եղբօրը հետ քանի մը օր հանգստացաւ Պէլ-Իլ, երեքշաբթի կէսօրէ յետոյ վերադարձաւ Փարիզ, ուր յաջորդ օրն ալ կը նախագահէր Նախարարաց Խորհուրդին:

ՊԵՏՐՈՍեԱՆ (ձկնկիթ - խավիար) ծախու չէ, կը վաստահեցնէ Ամէն Պետրոսեան (Ֆիկարօ, Սեպ. 29), հերքելով նոյն թերթին տուած լուրը Սեպ. 24-ին: Ան կ'աւելցնէ որ ճիշդ է թէ չատ գնորդներ կամ դրամատան ընկերակիցներ ներկայացած են երկու տարիէ ի վեր, բայց կը չեշտէ. «Մեր ընկերութիւնը ծախու չէ եւ ոչ մէկ բանակցութիւն կայ այդ առընչութեամբ»:

ՀԵՌԱՏԻՊ ՔԱՂԱՔ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20/26)

ՀԱՅՐԵՆԱՆՈՒԽՐՈ՞ՒՄ
ԹԷ ԻՆՔՆԱՆՈՒԽՐՈՒՄ

Սեպ. 19-ին, Հեռատեսիլի «Լրաբեր» յայտագրով յայտարարուած է որ Ժողկճ Վահրամ Հաճեանի իրերուն մէջ երեւան օգակայանը յայտնաբերուած են Ա-վազովսկիի երեք, իսկ Զարուբինի մէկ պատառոներ, սրբազատակեր մը, երկու հնատիպ ֆրանսերէն դիրք, հինգ դրամ, մէկ ալէքսանդրիտ քար: Հարցին մասին հետաքննութիւն բացուած է:

«Արմէնփրէս» նկատի առած որ ենթական որպէս «հայրենանուէր գործիչ» ծանօթ է Հայաստանի մէջ ու բազմաթիւ բարեսիրական արարքներու կարգին իր երկու հաւաքածոներու պատուագիրը նուիրած է ազէտի գօտիին, դիմած է իրեն, լուրը պարզելու: Վ. Հաճեան բացատրած է թէ նշուած արժէքները ոչ թէ Հայաստանէն դուրս տարած է, այլ Հայաստան բերած արտասահմանէն...: Ան ըսած է նաեւ թէ վճռական կերպով բողոքած է օգակայանի մաքսատան նման գործողութիւններուն եւ «Լրաբեր»ին վարկաբեկիչ յայտարարութեան դէմ:

***

ՀԱԴՐՈՒԹԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՍԻՍԻԱՆԻ ՄԷՋ

Սիսիանի հայամէթերումի ձեռնարկութեան մէջ բացուած է ՀՂՀ-ի Հադրութի ընկերութեան խանութը, ուր կը վաճառուի կամ կը փոխանակուի Ղարաբաղի մրգաւէտ այդ շրջանի բերքերը: Իսկ վաճառքէն գոյացած դումարով Սիսիանէն Հադրութի կը ղրկեն հացահատիկ, պարէնամթերք եւ անհրաժեշտ այլ ապրանքներ:

ՔԵՐՈՎ ԱՄՐՈՊՔ

«ՁԻՒՆԱՀԱՒԼ» (13)

Ա.

Մէկ տարի, բայց ոչինչ: Մէկ տարի, ամբողջ դարերու երազանքի իրականացում, բայց ոչինչ: Խմբական ոչ մէկ հաւաք, համազգային ոչ մէկ արտայայտութիւն:

Տեղս չեմ, ոչ տանս մէջ, ոչ փողոցին: Կը տարուբերիմ անցեալէն ապագայ, ներկային մէջ բանի մը երկվայրկեանի կայֆով: Կը տարուբերիմ, կը ծփամ: Ըսուեցաւ, կարդացի, հաւատացի, թէ նոյնիսկ Աստուած կարող չէ փոխել անցեալը, սակայն ներկան ահա կը խանգարէ անցեալս, ոումբեր կ'իյնան յիշատակներուս վրայ, գտնուած բաղաքներուս վրայ, կը ծակծկեն զանոնք, կը գոհոմին մարդիկ, գիւղացիներ, մանուկներ, այլ տեղ կը փնտռի Սամուէլ Շահմուրադեան: Դէմ դիմաց, փոքր սեղան մը մեր միջեւ, Սամուէլ պատմած էր մեզմ ձայնով, մեղմ առոգանութեամբ, յուզումով, պատմած Մարտակերտի կռիւներուն մասին, մեր տղոց սխրագործութիւններուն մասին, նոր եկած էր Արցախէն, բանի մը օրէն կրկին պիտի երթար հոն, երբ-որ ճակատամարտերու կիզակէտը: Սխրանք էր կատարածը: Տեսած էի զայն տասրի մը առաջ, վերջին հանդիպումին պտած էի գլեմ չափազանց փոխուած: Ու այլ հանդիպում, երբ մյուռ մը արտայայտելու համար, ան կը քարձրանար Դերագոյն Խորհուրդի սմպիոնը, կը խօսէր հետաքրքրով, կմկմալով, կցկտուր:

Ո հիմնատն գոն զացած է թշնամիի գրաւկին:

Գրուած էր փարիզի առաւօտեան լրագրիս մէջ, ամէն օր կը գրուէին շատ բաներ, կը տրուէին առաջին կարգի մանրամասնութիւններ, պիտի գրուէր ամէն առաւօտ, սակայն գրուածը ոչ մէկ կերպով պիտի կարենար փոխարինել աչքը, փոխարինել սեփական փորձառութիւնը:

Մատաղի մը առիթով կ'երթայինք միհէեւ Միափոր լեռնաշղթայի ստորոտին կառուցուած, Գետիկ գետի ափի Դոշ գիւղը, յայտնագործութիւնը կը շլացնէր զիս: Քանի մը լեռներու կողերուն, այստեղ է որ երկրաշարժէն փլած Գետիկ վանքին փոխարէն, 1188-ին, իշխան Իվանէ Զաքարեանի օժանդակութեամբ Մըխիթար Գոշը հիմնադրած էր վանքը, զայն կոչած Նոր Գետիկ, որ, իր մահէն ետք վերանուանուած էր Գոշավանք: Միապաղաղ իր ձայնով, պատասխանատու կին մը կը բացատրէր, թէ միջին դարերուն, վանքը եղած էր մշակութային չափազանց կարեւոր կեդրոն, ճեմարան, հարխլասրան, այդտեղ կ'ուսուցուէին օտար լեզուներ, փիլիսոփայութիւն, երաժշտութիւն, բժշկութիւն, գրչութիւն, նկարչութիւն: Հոն է որ գործած էին Վանական Վարդապետ եւ Կիրակոս Գանձակեցին: Մեզ տանելով հարխլիրի այլագոյն մասերը, կինը ցոյց կու տար Ս. Աստուածածին եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիները, երկու այլ մատուռներ, գրատուն-գանգակատունը, խաչքարեր: Ան մանրամասնօրէն կը բացատրէր կատոյցին յատկանիշները, խորանիներուն դրուածքը, քարերուն, սիւներուն եւ գմբէթներուն առանձնայատկութիւնները: Այստեղ է որ պիտի տեսնէի Պետրոս Վարպետի 1291 թուին ստեղծագործած ասեղնագործ խաչքարը, հմայուէի:

Գանձակ ծնած, մանկանակ մը կիլիկիա ապրած, ապա կեանքին մնացած մասը այստեղ անցուցած Դոշ՝ մեծարուած էր որպէս «այր իմաստուն եւ էեզ, վարդապետական ուսմամբ հոչակեալ», «մեծ վարդապետ», «հոչակաւորն ու մեծիմաստն գիտութեամբ», Վանուց յարգանքի արժանացած վանականք, աւանդութիւններու համաձայն, սրբացուած էր: Ան հեղինակած էր տասնեակ մը աշխատութիւններ՝ «Թուղթ խրատականի», «Վկայաբանութիւն Սուրբ Խոսրովու Գանձակեցւոյ», «Մեկնութիւն երեմիայ Մարգարէի», «Դատաստանագիրք Հայոց», գրած առակներ, ազօթքներ, եւայլն:

Բոլոր մակարդակներու վրայ, ամէն ուղղութեամբ մարդկային յարաբերութիւնները կարգաւորելու, մարդու իրաւունքները պաշտպանելու, զանոնք հիմնաւորելու ձգտող «Դատաստանագիրք»ին կողքին չափազանց կարեւոր նուաճում էին Գոշի 190 առակները՝ բալոյական, առասպելական եւ ստեղծագործական երեք ստորաբաժանումներով:

Տասներկրորդ դարու գիտնական, օրէնսդիր, մանկավարժ, գեղարուեստական արձակի հիմնադիր վանականին առակները կարդալով ներկայ իշխանութիւնները պիտի լսէի՞ն անոր թելադրութիւնը կեդրոնացած ուժեղ պետականութեան անհրաժեշտութեան մասին:

Արդէն երեկոյ էր, ծանր հիւանդութենէ մը խուսափած կնոջ մը ի պատիւ տըրուած ճաշին մարդիկ կ'երգէին, կ'արտասանէին, աղջնակ մը կ'երգէր «մի պահ» թուացող կեանքին «մի պահ» թուացող սիրոյ երգը, կ'ունկնդրէի անուահման յուզումով, մինչեւ սա պահս այդ աղջնակին ձայնը կը շարունակէ երթալ հուգիս մէջ:

Հասած էինք այստեղ անցնելով Դիլիջանէն, իսկ ցուցանակի մը վրայ կը կարդայի «*Կրասնոսելսկ*»:

Եթէ ինչ մըն ալ շարունակէինք մեր ճամբան, պիտի հասնէինք դժուարահունչ անունով այդ աւանը, վերադարձէ ի վեր, ամէն օր կը կարդայի այդ աւանին վրայ նետուած ռումբերուն մասին, այդտեղ գոհուած ամէն կիներու եւ մանուկներու մասին, ներաշխարհս է որ կը ռմբակոծուէր, կը ռմբակոծուէր անցեալի եւ ապագայի ճանապարհս. կը մղկտար սիրտս:

Գիշեր էր, մութ, չափազանց դժուար վերադարձ, Դիլիջանի մշուշապատ կիրը բարձրանալու ժամանակ ամէն երկվայրկեան անդունդ գլորուելու սպառնալիք, հազիւ երեք մեթր տեսադաշտ, վերջապէս վտանգը կը յաղթահարուէր, մենք կ'ելլէինք սոյահով զօտի:

Ու հիմա Անկախացած Հայաստանի արդէն առաջին տարեդարձ, հազիւ Գոհաբանական Մաղթանք փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ,

«... *Օրհնեա՛ Տէր, զամենայն բան բարի որ ի նմին, եւ զկոչումն իւր պլխովին, զանունդ Հայաստան:*

«Հայաստանդ անուն ցանկալի, ձայն գրովական եւ փարելի, երկնաւոր երգոյն նուագաց արժանի, յորում ամենայն յուչքն անցելոյն եւ յոյսք ապառնեացն պահին, զոր ոչ կարացին հանել քերել ի շրթանց մերոց մանաւանդ թէ եւ ի սրտից բռունցք աչխարհիս եւ դիպուածք ժամանակաց, հնչեսցէ՛ այժմ ծագաց ի ծագս երկրի, եւ որք ի հեռաստանեայ սահմանս աչխարհի սփռեալ կան նժդեհութեամբ, ամենայն հայկազունք ի լուր նորա՝ որպէս ամպս թռուցեալս ձագախառն երամովին եկեսցեն առ նորա, զի փրկութիւն Տեառն եհաս մեզ»:

Ու ըսել որ Ե՛ս իսկ չգացի այդ օր եկեղեցի, արձակուրդի օրս էր, մէկ օր սրձակուրդ ունէի, արձակո՞ւրդս պիտի գոհէի սովորական տարեդարձի մը առթիւ Գոհաբանական Մաղթանքի արարողութեան մը համար:

Ու ահա ընթրիք մրն ալ, նոյնիսկ պարբանցիկ, ոչ իսկ համազգային, Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին տարեդարձը տօնելու համար:

Լաւ չէ՞ր ըլլար գոնէ հոգեհանգիստ յայտարարել՝ աւելի մեծ թիւով ներկայութիւն ապահովելու համար:

Չէ՞ որ աւելի հոգեհանգիստի ժողովուրդ եմք քան յաղթանակի:

Կը մնամ ապշած: Քո՞ւն եմք, արթո՞ւն, թէ արդէն իսկ նուաճած եմք անկարելի *երրորդ վիճակ*-ը:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դ.

Սեղանիս վրայ են երեք գիրքեր, երեքն ալ գրուած մեր մշակոյթի պահպանումին ու յաւերժացումին ընդհանուր ձգտումին մէջէն ու բոլորն ալ ովկէանոսը կտրած ու 5000 մղոն երկարութեամբ Pacific Highway հասած՝ նոյն ամառուան ընթացքին: Առաջին երկուքը կը կրեն Գարեգին Կաթողիկոսի ստորագրութիւնը սակայն սոսկական անձի մը հեղինակութիւնը ըլլալէ աւելի են որովհետեւ յստակ է որ քաջարի Կաթողիկոսը կ'ուզէ իր խօսքին տալ համայն Հայութեան մտածումներուն ու չունչին տարողութիւնը: Առաջինը կը կոչուի In Search of Spiritual Life (Antelias, 1991) *մինչ երկրորդը՝ որուն ակնարկութիւն մը եղաւ արդէն նախորդ յօդուածին մէջ՝ «Վասն Հայրենեաց», Անթիլիաս,* 1992: *Երրորդը աքանչելի իրագործում մըն է որ կ'ապեւնայ Արցախի մասին մատենագրական արդէն տպաւորիչ չէնքին որ վերջին երեք չորս տարիներուն կառուցուեցաւ թէ Հայաստան եւ թէ ալ մանաւանդ Սփիւռք՝* J.-M. Thierry*ի* Egilses et couvent du Karabagh (Antelias, 1991) *անուն 300 էջնոց հատորն է:*

Առաջին երկու գիրքերու բովանդակութիւնը կարելի է քանի մը նախադասութիւններու մէջ խտացնել: Նախ՝ «Կոչը», որ երկու Կաթողիկոսներն ու Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կ'ընեն Հայութեան՝ «Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամ»ին ստեղծումին առթիւ, այս տարուան Մարտ 3-ին (ըստ երեւոյթին, հիմնադրամին յղացումին եւ աշխարհ գալուն միջեւ դեռ չատ ամիսներ պիտի անցնին: Ժողովուրդներէն մեծագոյնը դիւանակալական ընոյթ ունի, այսինքն դիւանային ու վարչական ամբողջ սարքուածք մը պէտք է ստեղծուի ու վայրագրուի՝ որպէսզի կարելի ըլլայ հիմնադրամը հաւաքել ու դումարը լաւագոյնս մատակարարել: Ուշացումի երկրորդ պատճառը, որուն մասին հայաստանեան նախարար մը վերջերս կ'արտայայտուէր մամուլին մէջ՝ «մնայուն» ու «համահայկական» անտեսական եւ քաղաքական կառոյցներու ստեղծումին հետ կապ ունի: Հասկնալի դժուարութիւններ՝ որոնք ժամանակ կը պահանջեն լուծուելու համար: Եւ մենք ալ ժամանակին կը խորհէինք թէ Շուշիի եւ Լաչինի ազատագրումը, որ նոյն օրերուն զուգադիպեցաւ՝ հոյակապ առիթ մը պիտի ըլլար սկսելու դրամահաւաքի արշաւը, որուն մեր ազգը կու տար լայնարուռ ու սրտաբուխ՝ յաղթանակի ոգեւորութեան ալիքէն տարուած...:

Ու հիմա նոր յաղթանակի՞ մը պէտք է սպասենք՝ թէ ցայտակալենք այժմու ճգնաժամը որու մասին Մ. Տ. Կ.ի խօսնակին բառերը, ձայնասփիւռէն լսուած՝ այնքան եղերական հնչեմ մը ունէին):

Հատորներուն երկրորդ թէման չատ աւելի բարդ է: In Search of Spiritual Life *անգլերէն անունը կարելի է «Ի Յնդիր Ոգեկան Կեանքի» ձեւով թարգմանել եւ այն ատեն կ'ունենանք մտածումներու չարք մը որ ոչ միայն Ամերիկայի անգլիախօս հայ երիտասարդութեան կրօնական դաստիարակութեան կը ձգտի, ինչպէս հեղինակը կ'ըսէ նախաբանին մէջ՝ այլ կը ջանայ նաեւ կրօնական զգացումը բանականութեան կաղապարին մէջ թափել, բան մը որ մարդ արարածին նեռուած մեծագոյն մարտահրաւէրներէն մին է: Ինչո՞ւ համար է որ խորանէն արուած քարող մը մեզ կրնայ յուզել ու նոյնիսկ համոզել բայց նոյն բառերը երբ գրուին ու կարդացուին իրենց չրջուրտէ դուրս՝ ջերմութենէ ու զոյնէ պարպուած կը թուին մեզի: Ինչքա՜ն մեծ է զգայարանքներու դերը հաւատքի նման այդքան վերացական նիւթի մը նուաճումին մէջ: Փառքա՜ղն էր որ կ'ըսէր թէ եթէ անհատար ամէն օր կանոնաւոր կերպով ծունկի գայ ու բազկատարած աղօթքի բառերը ըսէ, աղօթողի արտայայտութիւնը տայ դէմքին ամենայն անկեղծութեամբ ու լրջութեամբ՝ ի վերջոյ հաւատուոր կը դառնայ...:*

Դառնանք հոգեւորականին ու իր անկարելի ճիգին՝ որ ոգեկան իրականութենէն կը փորձէ բառերու եւ խօսքերու չօշափելի իրականութեան անցնիլ: Եւ մէյ մը յաջողած՝ կը յուսայ որ իր ընթերցողը ետ ոգեկանին մակարդակին բարձրացած՝ պիտի դիմանայ հոն, այլակերպուած հայ երիտասարդ մը, Աստուածայինին դիտակցութեան մօտեցած (չենք համարձակիր «հասած» բառը գործածելու) եւ որուն լարոյական ուժին չնորհիւ հայ ժողովուրդը պիտի յաղթէ իր այժմու տագնապներուն: Ամէն մարդ ինքը միայն կրնայ ըսել թէ ո՞ր աստիճան անկեղծ է հոգեւորականին ճիգը:

Մեղի կը թուի թէ ան բառերու հետ չի խաղար (կրնան բառե՛րը իր հետ խաղալ - բայց ատիկա ուրիշ խնդիր է, կամ նոյն խնդրին մէկ ուրիշ երեսը) ու կեղծիք չկայ իր կեցուածքին մէջ («կեղծիք» բառը հոս կը գործածուի իր ամէնէն չէզոք, անմեղ իմաստով իբրեւ անխուսափելի ներհակասութիւններու եւ բազմադիմի իմաստներու պայմանը ամէն գործողութեան որ բառերու եւ անոնց ներքին տրամաբանութեան քմայքին կը վստահի իր ընթացքը): Ահա սակայն Գարեգին Կաթողիկոս՝ որ այս վտանգին դիտակցութեան մէջէն կը նայի իր նիւթին:

«Ահա պատկեր մը - եւ ոչ ամբողջական - այն կացութեան (կ'ակնարկուի Հայաստանի մշակներու կեանքին այժմու "անկարագրելիօրէն դժուարին" պայմաններուն - Վ. Օ.), որ չօշափելի իրականութիւն է մեր այսօրուան հայրենիքին իր անմիջական կարիքներու աշխարհին մէջ:

Ես անկարող եմ պատկերացնել ամբողջը: Չեմ ալ խորհիր թէ ոեւէ մէկը կրնայ կատարել այդ "անկարելի" գործը:

Թափ տուր մխիթիդ, թեւ տուր երեւակայութեանդ, եւ այս չոր բառերէն ու նախադասութիւններէն անդի'ն անցիր, եւ իմի'ր այդ բառերով սոսկ նչուած -եւ ոչ նկարագրուած- իրական, ապրուած կեանքին:

Մտի'ր հայ տուներէն ներս, գնա՛ չուկայ եւ գործատեղի, այցելի՛ հանրային ծառայութեան կոչուած կազմակերպութեանց կեդրոններն ու հաստատութիւնները, եւ տես թէ ի՞նչ լուռ տագնապներ, նեղութիւններ, անձկութիւններ, տառապանքներ կան թաղուած հայերնարնակ հայրենակիցիդ հոգիին մէջ»:

«Ի Յնդիր Հաւատքի» հատորին մէջի Գարեգին Կաթողիկոսի գրչէն ելած գրութիւնները բոլորն ալ վկայութիւնը կը բերեն երկու յատակ իրողութիւններու որոնք մեր ազգի ներկայ տագնապալի կացութեան մէջ՝ զգայական խարխխներու դեր կրնան խաղալ: Առաջինը՝ քրիստոնէական ջերմ ու տառապալի հաւատքի մը առկայութիւնն է, իր անձնական խորհրդածութիւններէն մինչեւ 20-ի չափ քարող, ճառ, աղօթք, կրօնական դասախօսութիւն՝ որոնք տրուած են վերջին քառորդ դարու ընթացքին: Ինչ որ ուշադրաւ է այս մասին, այն է թէ ասոնք հանդուսանի կոչուած կամ կեանքի հետ հաշիւները փակած ու ամենայն բարեմտութեամբ աշխարհը աղնուացնելու եւլած հոգեւորական կամ բարոյախօս մը չէ այլ կեանքի բուռն պայքարներուն ու վայրագ կիրքերու կրկէսին մէջ մտած, աշխարհի մէջ իր ցրուած հօտին հոգն ու կարիքները ստանձնած, իր մարմնի կենսունակութիւնը իրականութեան հեղեղին խառնած մարդ մըն է: Ձունի ժամանակ ու համբերութիւն մահուան սպասելու: Իր մէջի հաւատքը իր յանձնառութեան, իր կոչումին՝ կը յորդի վանականի խուցէն ու միջազգային օդակայաններէն, կը պոռթկայ քարոզի հանդարտ, պղնիւ տարրագին, ու Ցէր Ձօրէն մինչեւ Փըլնեւ ու Նիւ - Եորք տրամադիծերու վրայ կը քալէ ան, հայ կաթողիկոսի ճակատագիրը չալկած, իր ազգին տառապանքը մեղմելու, ամոքելու, առնուազն բաժնելու համար ճամբայ ելած ուխտաւորի մը պէս - ահա ան մարդն է, որուն պատգամը եւ յուսահատ ճիգը իր ապրումը փոխանցելու՝ կը յորդի սրտէն, կը յորդի մաքէն ու կը հագնի բառերու ցնցոտիները...: Չի՞ հասկնար արդեօք թէ հաւատքը, կիրքը կամ նոյնիսկ պարզուկ, միամիտ դիւզացի ամօթխած աղջնակի սիրոյ հրճուանքը կարելի չէ բառերու նրման լրտեսներու, դատաճաններու, մաքսանենգներու, կրկնակ-լրտեսներու, ամպարտաւաններու, արիւնաներու վստահիլ...: Անշուշտ որ դիտէ: Ուրե՞մն - ուրեմն՝ ձեռքը չէ...: Արդեօ՞ք homme d'action*ի եւ* homme de pensée*ի յաւիտենապէս հակադրուած ու անյարիր եղերու բացառիկ դոյակցութեան մը պարագան է, եւ ոչ ուրուն այնքան քիչ կը հանդիպինք մեր մշակոյթին մէջ: Բացայայտօրէն, Գարեգին Կաթողիկոս կը հաւատայ Բանին զօրութեան՝ իբրեւ մղիչ ուժը Պատմութեան ու մարդոց կեանքերուն: Նոյնքան բացայայտ է անոր «գործի» ու «արարքի» բնագդը - նուազագոյն վստահութիւնը այն հեղեղն է հրատարակութիւններու՝ որոնք զարմանալի յարատեւութեամբ կը հոսին Անթիլիասի տպարանէն ահա քանէն աւելի տարիներէ ի վեր:*

Սիտնի, Աւստրալիա

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, առանգական մատաղօրհնութեամբ նչուած է Խաչվերացը, նախագահութեամբ՝ Գուրեղին Պատրիարքի: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը, որու նաեւ նախագահած է Պատրիարքը: Թաղային Խորհուրդի տեղեկագիրը կարդացած է առենապետը՝ Յակոբ Սրկ. Քէչեճեան, որ բաւարարութիւններ ալ տուած է Ներսէսեան - Երմոնեան վարժարանին, Երից Թաղի Աղբատախնամի եւ այլ աշխատութիւններու մասին, Հաշուեկշիռն ալ ներկայացուցած է առենադպիրը՝ Յարութիւն Սիրանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ԳՆԱԼՔԻ մէջ, յատուկ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ պատարագին, Մեսրոպ Եպիսկ. բացօթեայ անդաստանէն առաջ յատուկ ուղերձով մը անդրադարձած է վերամուտին եւ թելադրած ծնողքներուն պահանջկոտ ըլլալ վարժարաններու նկատմամբ: Յիշելով որ անցեալ տարեշրջանին, Պոլսոյ համայնքը 17 միլիառ թրքլիրա ծախսած է (շուրջ 12 միլիոն ֆրանսական Ցր.) իր 16 ազգային վարժարանները ոտքի պահելու համար (Ամբ. «Ցառաջ»ի՝ Պաուիւ՝ 50 հազարի հասնիլ հաստոդ այս գաղութին, որ նման գիտակցութիւն ունի) չեչտած է՝ «Պրեօ՞ք 17 միլիառ արժողութեամբ հայերէն եւ կրօնք ջամբուած են 4900 աշակերտներուն», ուշադրացնելու համար որ ծնողքները պէտք փոխարէնը պահանջեն, քանի որ վարժարաններու մակարդակը արագ վայրէջքի մէջ է: Այսօր կը սարսափի տեսնելով այս կամ այն լիսէի շրջանաւարտը որ չի կրնար երկու բառ հայերէն քով քովի բերել:

***

ԼԻԲԱՆԱՆի երեսփոխանական ընտրութիւններուն երեսփոխան ընտրուած են հետեւեալ Հայերը՝ - Յաչիկ Պապիկեան (7015) ձայնով), Սուրէն Յանամիրեան (6392), Եղիա Ճէրճեան (5941), հայ կաթողիկէ համայնքէն՝ Ցակոբ Զուխարեան (6051), աւետարանական համայնքէն՝ Նուրիճան Տէմիրճեան (12·312):

Իսկ Հիւսիսային Եւրոպայի ձեռնարկութիւնները -Հոլանտա, Դանիա եւ Շուէտ- կը նախընտրեն աւանդական գործունէութիւնը:

Ուինսորները սխալը գործած են երկու մարզերը միախառնելու. մինչդեռ ապրանք մը որքան ժողովրդականութեան վայելէ, այնքան աւելի դիւրութեամբ կը նկատուին թերիները:

Կալլէսի իշխանութիւնը պատճառած գործարութիւնները, հանրութիւնը գրաւելու մարզին ուրիշ մէկ հարցը երեւան կը բերեն. ան այնպիսի հետաքրքրութիւն մը արթնցուց որ վայելեց յաճախորդներու ընդհանուր փարումը, ի վնաս ձեռնարկութեան այլ արտադրութիւններուն: Իր մտերիմ մէկ խօսակցութենէն յայտնի եւ դած է որ ան դոհ չէ «ձեռնարկ»ին ղեկավարութեան ձեւէն. իսկ եթէ մեկնի, վախ կայ Ուինսորներուն համար որ յաճախորդներու ամբողջութիւնը հետ քաշի, տանի:

Ձեռնարկութիւնը տակաւին լուրջ մրցակիցներ չունենալով, պէտք է կարենար ներկայի դժուարութիւններուն յաղթել: Սակայն լաւ կ'ըլլայ եթէ անոնցմէ դաս մը քաղի. այսքան աճապարանքով պէտք չէր ընդարձակել գործունէութեան դաշինը, արհամարհելով որակը որ լաւագոյն ապրանքներուն արժեցրկումին պատճառ եղաւ:

Ուինսորներու պատահածները չափազանց փանիչ են յաճախորդներու ակնկալութեան: արքայական արտադրութիւն մը պէտք է նպատակին ծառայէ, որոշ սահմաններու մէջ հանրութիւնը դրաղեցնող յատկանիշ մըն ալ ունենալով: Ակնկալութեան միջինէն վար մնացած ապրանքները մաղելով կարելի է Ուինսորեան ապրը մաղելով կարելի է Ուինսորեան ապրանքները կրկին հրապարակ հանել ու անոնց յատկանութիւնները մեղմելով սահմանափակել վնասներու հեռանկարը: Հակառակ պարագային, Ուինսորները պէտք է ուշադիր ըլլան որ գիրենք չդնէ «Թուրէբեան» ձեռնարկութիւնը...:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

ՓԼԻԹՈՆԻՄԻՆ ԵՐԿԱՐ ՈՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ձախոնի Եղբայրմամ նաւահանգիստէն նաւ մը մեկնած է Շէրպուրէն հոն փոխադրելու համար Ֆրանսայի մէջ գըտուած թոն մը փլիւթոնիում մետաղը: Նաւը յատուկ սարքաւորումներով օժտուած է ապահով կերպով փոխադրելու համար բեռը: Պահականաւեր ալ պիտի ընկերանան անոր: Որպէս ապահովութեան մի ջոցառում գաղտնի կը պահուի թուականը երբ փլիւթոնիումը նաւ պիտի բեռցըւի, ինչպէս նաեւ քաւանօրեայ ճամբորդութեան ուղեգիծը:

***

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿՐ ՄԵՌՅՆԷ

Ձախոնի Աշխատանքի նախարարութիւնը կը պատրաստուի կանխազգուշական մի ջոցներու ձեռնարկելու Բարոշիի դէմ. Բարոշի կը նշանակէ չափազանց աշխատանքի հետեւանք՝ մահ: Լուրը հաղորդուած է օրաթերթի մը կողմէ որ կ'ուզէ որ ձեռնարկութիւններէն պիտի պահանջուի բժշկական յատուկ քննութիւն մը կազմակերպել: Նկատի ունենալով որ Բարոշին կը հետեւի կաթուածի կամ սրտի տագնապի մը, բժշկական քննութիւնը առաւելաբար պիտի կեդրոնանայ ենթականեու սրտին եւ ուղեղին վրայ:

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՆԱՑ ՎԱՐԱԳՈՅԸ

Արեւելեան Եւրոպայի, Պալքաններու, Ասիոյ ժողովուրդները կը խոնուին բարեկիկ Եւրոպական Հասարակապետութեան դուռներուն առջեւ: 2-3 միլիոն ապաստանեալ կայ միայն նախկին Եուկոսլաւիային: Բայց նաւը լեցուած է ու տեղ չկայ եկուորի: Բայց ո՞ր կառավարութիւնը պիտի յանդգնէր բացէ ի բաց լսել ատիկա: Ուրեմն, քովընտի միջոցներ ձեռք կ'առնուին. մէկը մուտքի արտօնութեան պարտաւորութիւն կը հաստատէ, ուրիշ մը քոթաներ կը սահմանէ. դռները մէյ մը կը բացուին, մէյ մը կը փակուին: Գերմանիա ամէնէն մեծ թիւով դիմումներ ստացող երկիրն է. նաեւ ամէնէն հիւրընկալը: Նացի յորջորջուելէ վախնալով կառավարութիւնը չի համարձակիր մերժողական դիրք բըռնել, հակառակ այն իրողութեան որ միայն Յուլիս ամսուան ընթացքին 46·496 ապաստանեալ ընդունած է ինչ որ մըրցանիշ մը կը կազմէ: Պոն կը փափաքի որ Լոնտոն օգտուելով Հասարակապետութեան նախագահութեան իր ըրջանէն, անդամ երկիրներուն համար ապաստանեալներու հասարակաց քաղաքականութիւն մը որոշուի. սակայն Բրիտանացիները կը պատասխանեն թէ ատիկա իրենց հարցը չէ:

***

ԻՐԱՔԵԱՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

ԱՄՆ, Ֆրանսա եւ Բրիտանիա նպատակ ունին ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացնել ծրագիրը մը որ կը վերաբերի արտասահմանի մէջ գտնուող իրաքեան ստացուածքներու դրաւումին: Այդ գումարները պիտի գործածուին սընդրամթերք ու դեղօրայք գնելու Իրաքի հիւսիսակողմը բնակող Քիւրտերուն համար: Անոնցմով մասամբ պիտի հատուցուին նաեւ Սատամ Հիւսէյնի Քուէյթ ներխուժումէն տուժածներու կրած վնասները: Մակ-ի ընդհ. քարտուղար Պութրոս Ղալիի համաձայն, չուրջ երեք միլիոն Քիւրտեր թշուառութեան ու հեղուկ վառելանիւթի տագնապի սպառնալիքին դէմ յանդիման կը գտնուին Պաղտատի կողմէ տասը ամիսէ ի վեր կիրարկուած չրջափակումին պատճառով:

***

1·8 ՄԻԼԻՈՆ ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՆԵՐ ԱՆՑԱՑՏԱՑԱԾ

Բրիտանական վերջին մարդահամարին տուեալները պրպտելով, Բնակչութեան դրասենեակի մասնագէտները անդրադարձած են որ բնակիչներու 3,5%ը յանկարծակի կերպով անյայտացած են պաշտօնական արձանագրութիւններէն: Այս համեմատութիւնը կը համապատասխանէ 1·8 միլիոն հոգիի որոնք ըստ նախնական տեղեկագրի մը, մերժած են մարդահամարի տոմարներուն մէջ արձանագրուիլ, խուսափելու համար տուրք վճարելու պարտաւորութենէն: Լուրը մեծ զարմանք պատճառած է նախարարութիւններու եւ տեղական վարչութիւններու: Փախստականները հարկատուներու չարքերուն վերադարձնելու համար կառավարութիւնը կրնայ փոքրիկ յեղափոխութիւն մը կատարել ու Անգլիոյ մէջ պարտադրել ինքնութեան թուղթի գործածութիւնը:

AAAS

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

COMMUNIQUE

Le Conseil d'Administration de l'AAAS réuni le 17 Septembre 1992 à son Siège : 77, rue Lafayette, 75009 Paris, a élu les membres du Bureau :

Bureau :

MM. Raoul KAZANDJIAN (Président), Edouard VARTANIAN (Vice-président), André YEDIKARDACHIAN (Trésorier), Jacques POSTOYAN (Trésorier-adjoint), Katchik KATCHIKIAN (Secrétaire générale), Charles YEGUENIAN (Secrétaire général adjoint)..

Autres membres :

Madame Nadia FER, MM. Garabet AVEDISSIAN, Albert KALAYDJIAN, Roger KAZIAN, Jean MADOYAN, Gérard MARGOSSIAN, Daniel SEFERIAN, Agop SALMASLIAN, Armand YEDIKARDACHIAN.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

BUDGET PREVISIONNEL DE 1992

DEPENSES OU CHARGES D'EXPLOITATION		RECETTES OU PRODUITS D'EXPLOITATION	
Participation à caractère social	220.000	*Cotisations*	30.000
Secours réguliers	30.000	*Dons manuels*	150.000
Secours exceptionnels	60.000	*Subventions*	2.000
Bourses étudiants	75.000	*Produits des manifestations*	45.000
Bourses collèges	40.000	*Quêtes et collectes*	2.000
Dons	15.000	*Participation frais de siège*	250.000
Charges de personnel et charges sociales	340.000	*Produits financiers*	422.000
Achats et charges externes	170.000		
Impôts, taxes et versements assimilés	38.000		
Subventions accordées	3.000		
Dotations aux amortissements	130.000		
TOTAL	901.000	TOTAL	901.000

ԼՈՏՈՆ ՊՐԱՒՈՒՔ

Լոնտոնի Զիլինկիրեան քառեակը առաջին անգամ ըլլալով երեք նուագահանդէսներ պիտի տայ, Հայաստան, Մեկ. 30-էն Հոկ. 7-ի ընթացքին: Երկու նուագահանդէսները տեղի կ'ունենան Երեւան, երրորդը՝ Գիւմրի: Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհովէնը, Պրիթըն, Հայտընը, Տիգրան Մանսուրեան, Թաւիչեէր և Շուպէրթ: Այս այցելութիւնը կը կատարուի շնորհիւ Տոքթ. Արմէն Սարգսեանի ջանքերուն, Լոնտոնի հայկ. դեսպանատան գործավարը: Նիւթականը ստանձնած է Պրիթիշ Քաունսիլը, կառավարական կազմակերպութիւն մը, որ պատասխանատու է մըշակութային փոխանակումներու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԵՐ
ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՒՌԻԿ ԲԱՆԵԱՆ

Պէյրութ, 1992:

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐԻՑ

ԱՐՓԵՆԻԿ ԶԱՐԵՆՑ

ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆ

Ու երազում բացատրում է ինձ՝
- Ինչպէ՞ս յետ տուն տանեմ, աղջիկս աքսորուած, վեհաս բանտում, որդիս բանակում, պապդ հիւանդ...

Ու տատիս կլոր, չազանակագոյն աչքերը միանգամից փոխւում են խոշոր-խոշոր կլոր ապակիների:

...Քնում-արթնանում եմ՝ աչքերս երկընքին, յոյսով, թէ, մի օր դուրս եմ գալու այդ դժոխքից: Միայն տնօրէնն է, որ յուսադրում, դուրգուրում է: Մտրում բոլորս հաւասար ենք: Բոլորից պահանջւում է կարգուկանոնը չխախտել, որ սահմանուած է որբանոցի ներքին կանոնադրութեամբ:

Մի պայծառ, արեւոտ օր էլ ինձ բեռնատար մեքենայով յանձնում են «պլանի դիմի» մանկատուն: Պայծառ եւ արեւոտ օրը ինձ երջանկութիւն էր խոստանում, գոնէ ինձ այդպէս էր թւում...

Ցեղով վատ օրեր ու անհոգի, բիրտ մարդկանց չատ տեսայ: Կեանքն ու ճակատագիրը ինձ երես չտուեցին, սակայն այդ մէկը՝ հօրս նուէրը, կարմիր եւ դեղին մետաքսաթելով արեւներ նախշադործած հազուստիս այրուելը ինձ համար հրկիզում ու փլուզում եղաւ, որ ցնցեց մինչեւ հոգուս խորքը: Ես 8-9 տարեկան մանուկ՝ հէնց այդ տարիքում փըշըրուեց հոգիս ու տատապեց մարմնիս հետ, կանգ առաւ ու անչարժացաւ մէջս ինչ-որ բան, որից յետագայ տարիներին չկարողացայ ազատագրուել:

Մինչեւ օրս էլ որտեղ կարմիր ու դեղին մետաքսաթելով ասեղնագործած աբեւներ եմ տեսնում, հօրս եմ յիշում ու այն հրդեհն ու վառարանի պայթելը:

ՄԱՆՏՆԱՕՁԱՌԱՊՈՒՐ

Մեր ժողովրդի պատմութեան մէջ 1947-1949 թթ. հայրենադարձութեան, ներգաղթի տարիներով են նշանաւորուած: Այդ տարիներին օդային, երկաթուղային, խըճուղային փոխադրամիջոցներում տատասիօրէն ասեղ գցելու տեղ չկար: Գալիս էին ու գալիս՝ օգնաւով, գնացքով, աւտօմեքենաներով: Մարդիկ տարիների կարօտից անհամբեր մղում էին դէպի հայրենիք:

Որոշուած է մեր մանկատան տարածքում աշխատանքի եւ բնակութեան տեղաւորել մի քանի ընտանիք: Բնակատեղի հետ միասին իւրաքանչիւրին կը տրուի աշխատանք՝ համապատասխան մասնագիտութեան գծով:

«Ախպար» Հայերը եկան, ու մենք ճանաչեցինք նրանց. մէկը տղամարդ էր՝ ամուրի, Անգլիայից, անգլերէնի մասնագէտ, մէկ այլ ամուրի՝ իր ծեր մօր հետ, Ճունաստանից, խոհարար եւ մէկ դորգադործ՝ Պարսկաստանից, կնոջ եւ զաւակների հետ:

Ճունաստանցի խոհարարի անունը Բարդուղիմէոս է, ձիպ քայլուածքով, միշտ կոկիկ ու մաքուր, վերնաշապիկի օսլայած օձիքի ճիշդ կենտրոնում սեւ թիթեռնիկ, մազերը իւղած ու փայլուն, մէջտեղից ճեղքած երկու մասի: Երեխաները նրա «բալերինա »ն կնքում: Ամուրի է, մօր հետ է վերաբերձել հայրենիք, ուրիշ ազգական չունի: Ծօսելիս աչքերի կոպերը կախուած են ցած, հայեացքը՝ միշտ սեփական կօշիկներին: Ասաց, որ Ճունաստանում աշխատել է պարոն Թէոդորակիսի ճաշարանում, որտեղ սեղանները ճերմակ սփռոցներով էին ծածկըւած, կարասոնները՝ ճերմակ կոստիմներով եւ սեւ «փափեռն»ներով (խօսքը թիթեռնիկի մասին է):

- Կիրակի օրերին ճաղ օրքեսթր կը նըւագէր, եւ կու գային մեր ճաշարան կիներ, մարգարիտազարդ, սեւ մետաքս հագուստներով, եւ տղամարդիկ՝ սեւ փըրակներով, մինչ լուսաբաց քէֆ կ'ընէին. քէֆն ալ քէֆ չէր, այլ կայֆ, - ասում է նա՝ ոտնածայրերին ձգուած, երկարացընելով հասակը, ու հայեացքը՝ միշտ ու միշտ սեփական կօշիկներին դամած...

Բարդուղիմէոսը մեր խոհարարն է: Հերթական մի օր սպասում ենք թանապուրի: Սալօջախի վրայ դրուած խոշոր կաթսայում ճերմակ մածնապուրի երեսին դեղին ցորեններ են լողում, ոնց որ փոքրիկ դեղին ճուտիկները ջրի մէջ... Ախորժակները լարած՝ մտնում ենք ճաշարան: Բերում են ափսէների մէջ լցրած ապուրը ... Դժալը բերանին տանելն ու յետ ափսէի մէջ դցելը մէկ է լինում.

Այս ի՞նչ է, ինչո՞ւ է ճաշից օճառի համ ու հոտ գալիս...

Բոլորս դուրս ենք ելնում ճաշարանից սոված: Իսկոյն գալիս է տնօրէնն ու կանդնում ճաշարանի մէջտեղում, մի ձեռքը կոնքին, միւս ձեռքի ցուցամատը օդում թափահարելով՝

- Գտէք-բերէք այդ սրիկային:

Ծօսքը յունաստանցի Բարդուղիմէոսի մասին է.

- Ես այդպէս էլ դիտէի, սա նրա ձեռքի գործն է, թէ ինչի են էդ չպիտներն ընդունում մեր երկիր... Օճառը դիտմամբ է դցել ճաշի մէջ այդ դիւերսանտը, որ խեղճուկրակ որբերին թունաւորի...

Խոհարարը լուռ, մի կողմ քաշուած կանգնել է. Բարդուղիմէոսը նրա օգնականն է: Տնօրէնը նորից է հրամայում կանչել Բարդուղիմէոսին...

Ահա գալիս է Բարդուղիմէոսը՝ հայեացքը սեփական կօշիկներին, չիկնած.

- Լսում եմ, պարոն դիրեկտոր:

- Քեզ քանի՞ անգամ ասենք, որ մեր երկրում «պարոն» չկայ. «ընկե՛ր» եմ, «ընկե՛ր», հասկացա՞ր:

- Մեղքս ո՞րն է...

- Տօ, տուտուց, ինչ է, մեղքդ չգիտե՞ս, տօ, ցերիւի չպիտն, դո՛ւ չես գցել օճառը ճաշի մէջ...

- Ի՞նչ օճառ, չեմ հասկնար, պարո..., - «ն» տառին չհասած՝ ընկեր դիրեկտոր...

(Շար. 2)

CENTRE CULTUREL
SAINT - MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունուար Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 20-էն 22
ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ
կը դասախօսէ Յակոբ Օշականի մասին
(հայերէն)
ու կը թարգմանէ «Մնացորդաց» էն էջեր
(ֆրանսերէն)

Մուտքը ազատ է,
Առաջին հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 14-ին:

d'Octobre à Janvier, chaque semaine
le Mercredi de 20h à 22h
MARC NICHANIAN
proposera un cours
sur *Hagop Ochagan* (en arménien)
et traduira des passages
de son roman «Mnatsortats» (en français)
Première séance le 14 Octobre.

Entrée libre..

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

«ԳԱՐՈՒՆ»
ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

1992-1993 *տարեշրջանի դասընթացքներն ու փորձերը կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 16·30-էն, Պօմոնի Քբրանասկան մշակոյթի կեդրոնին մէջ՝* Ավքնիւ Շատլ Քատուզ:

Ասոր տարի կը դասաւանդուին՝
ա·- երաժշտական հիմնական գիտելիքներ,
բ·- միաձայն խմբերգներ ու երգեր,
գ·- բազմաձայն խմբերգներ,
դ·- Սոլֆէժ:

Կ'ընդունուին նոր փոքրիկներ, պարմանի-պարմանուհիներ մինչեւ Հոկ· 3:

Արձանագրութեանց համար դիմել տնօրէնութեան, հեռաձայնելով՝
91· 87· 43· 71 *թիւին:*

***

ՓԱՐԻԶ
Ս· ՄԵՍՐՈՊ

Փարիզի Ս· Մեսրոպ Մշակութային Միութեան միօրեայ վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 14-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17, 5 - 14 տարեկան աշակերտներու համար:

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու եւ պատմութիւն, կրօնագիտութիւն, հայկական երգ եւ պար:

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝ 42· 78· 31· 98 *թիւին:*

Վարժարանի հասցէն՝
10 bis, rue Thouin, Paris Ve

Հ·Բ·Ը·Մ·-ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանէն 36 հոգիանոց պարախումբ մը ճամբայ ելած է հասնելով Լեհաստան· Հոն ունեցած են դժուարութիւններ· Երբ հասած է Ֆրանսա, դիմում րրած է Հ·Բ·Ը·Մ·- Մարսէյլի:

Միութիւնս անմիջապէս իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է անոր նուիրելով 10·000 Ֆր·:

Պարախումբը ապահով վերադարձած է հայրենիք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Աստուածածնի ոսկիով շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·- Յաղող նուիրած են՝ Պ· Նորայր Իփէքճի, Պ· Արսէն Գարօղլու, Տէր եւ Տիկին Նշան Թոսպարեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Քէօսէեան, Տիկին Մարի Իլէրէզօ, Պ· Գրիգոր Պարսաք, Տիկին Արշալոյս Կարսիա-Թորոսեան, Պ· Յակիկ Թօրթաշ, Տիկին Ազատուհի Մուրատեան, Պ· Թորոս Պատուականեան, Պ· Անդրանիկ Թորոսեան, Հայրինեան ընտանիք, Սինանեան ընտանիք, Պ· Բենիամին Զէթինքայա, Տէր եւ Տիկին Ասրուհան Կիւլէսէր: Ոմն 50 Ֆր·, Տիկին Մարիամ Պետիկեան 100 Ֆր·, Պ· Ժիրայր Բէշլիեան 500 Ֆր·, Պ· Յակիկ Գումրու 100 Ֆր·, Տիկին Մանուշակ Զիլիբեան 200 Ֆր·:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիթրի·- Տիկին Սիւզան Քէլֆէնէք - Շահինեան 500 Ֆր·:

BAIL A CEDER
ՅԱՒՈՒ Է
ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

առողջական պատճառներով:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել հետեւեալ թիւերուն·-
45 - 23 - 24 - 97 *կամ՝* 43 - 40 - 92 - 09

Մինչ այդ՝ գրատունը բաց է ամէն օր, ժամը 15-էն 18·30:
9, rue de Trévise, Paris 9ème
métro Cadet

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՁԻԿԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Շրջ· *Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը միջմասնաճիւղային ժողովի մը, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 20-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝*
17, rue Bleue, Paris 9e

CONCERT

DE MUSIQUE ARMENIENNE
avec la participation de
ASTRIG DEDEYAN - *chant*
Chantal PERRIER-LAYEC au *clavecin*
Le QUATUOR ANI :
Jean-Claude PCHEUREKDJIAN - *violon*
Sona KOCHAFIAN - *violon*
Jacques CHIRINIAN - *alto*
Chahan DINANIAN - *violoncelle*
interpreteront des œuvres du *Père Komitas* et *d'Edouard Mirzoyan.*
le Samedi 3 Octobre à 21 heures
Chapelle des Saints Apôtres
9, rue des Loriettes — 93170 Bagnolet
Prix des places : 60 F. tarif plein
45 F. tarif réduit et Bagnoletais
Renseignements : Service Culturel
Tél. : 43. 63. 51. 71.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԻՆՆԻՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ՝ 1902 ՀՈԿ· 5

Կիրակի, Հոկ· 4-ին, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս· Յովհ·-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան իննիսունամեակ տարեդարձն է:

Այս առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-*ին:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ Գռնաբաւական մաղթանք *կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր քարերարձներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար:*

Պատարագի վերջաւորութեան, մասնաւոր Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի եւ Մայր Եկեղեցւոյ հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն հոգիներուն համար:

Եկեղեցական արարողութիւններու ատարին՝ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ Տիկնանց Ցանձնախումբին կազմակերպութեամբ, ուխտի այս օրուան առթիւ, ժամը 13-ին, Առաջնորդարանէս «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ Մատուղի Սիրոյ Սեղան եւ Ցիշատակի ձաշ տեղի կ'ունենայ ի յարգանս Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներուն:

Հրաւիրուած են Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներն ու անոնց հարազատները՝ մասնակցելու սոյն սեղանին:

Նոյնպէս, սոյն ճաշին կրնան մասնակցիլ հաւատացեալներ:

Մատուղի ճաշին ընթացքին՝ ՄԷԹը Ա.ՐՄԷՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ, Պ· ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՆՃԵԱՆԻ, ՄԻՒՔԱՅԷԼ ՍՐԿ· ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻ եւ ՊԵՐՃ ՍՐԿ· ՄԱԼԼԱՔ-ի կը յանձնուին Ամենայն Հայոց Հայրապետի Օրհնութեան եւ Գնահատականի Կոնդակները:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները յիշատակի եւ յարգանքի այս արտայայտութիւններու Պատարագին, Հոգեհանգիստին եւ Օրհնախմբութեան՝ Բարերարներու օրինակով իրենց նուէրներով հոգածու դառնալու մեր Եկեղեցւոյ բարգաւաճման:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել Տիկնանց Ցանձնախումբին հետ՝ ամէնէն ուշ մինչեւ Հոկտեմբեր 1: *Բարերարներն ու իրենց ընտանիքները հրաւէրները կը ստանան թղթատարով:*

Ս· ՅՈՎՀ·-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Բարերարներն են·-

Եկեղեցաչէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Հմայեակ Ալեքսանեան, Զապէլ Ալթունեան, Արաքսի Ակոնեան, Մարիամ եւ որդի Գուրգէն Ակոնեան, Հայկ Աղապէկեան, Հրանդ Աղապէկեան, Վերթհայմ Աղապէկեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Վահրամ Արսլանեան, Վիքթորիա Արսլանեան, Ժան - Փիէռ Անուանեան, Լէոնդին Անուանեան, Եւփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Մարիամ եւ Յովհաննէս Բարսեղեան, Մհերան եւ Թագուհի Գավէզեան, Սեդրակ Գաւունեան, Մայրանոյշ Գործունեան, Արմենակ Գուլումճեան, Պերճ Գուլումճեան, Սրբուհի Զաուիկեան, Նշան եւ Հայկանոյշ Զէլվէյեան, Հայկ Զրուանդեան, Աթանասինէ Էդնեայեան, Օննիկ Էմմէճեան, Իրեն Էնկէլ - Գուլումճեան, Յովհաննէս Ըշըլեան, Վարդան եւ Երանուհի Թիւթիւնճեան, Ասատուր Թորոսեան, Զարուհի Թորոսեան, Խաչիկ Թորոսեան, Յարութիւն Ժամկոչեան, Եսթեր Իչքալացեան, Վահագն Իչքալացեան, Ճէյմս եւ Ռոզա Քըրըշճեան, Բիւզանդ Խոտիկեան, Սիրվարդ Խուկեան, Տիգրան եւ Մարիամ Կակազեան, Անդրանիկ եւ Փայլիկ Կէնճեան, Վրոյր Հալէպլեան, Արմենակ Համբարձումեան, Գարբիէլ Համբարձումեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Վալանթէն Ղուկասեան, Անահիտ Ճիհանեան, Սարգիս - Մինաս Ճիհանեան, Յովհաննէս Մալեանց, Արմէն Մամիգ, Եսթեր Մամիգ - Գարամանեան, Ռափայէլ Մարկոսեան, Արմինէ Մելիք-Գալէնտէրեան, Մհերանոյշ Մեսրոպեան, Եփրեմ Մհերան - Եփրեմեան, Տիրուհի Մինքայէլեան, Գառնիկ Մոմճեան, Զօհրապ Մուրատեան, Զարմայր եւ Վարդուհի Մուսայեան, Կարապետ Յակոբեան, Վարդանոյշ Յակոբեան, Սիմոն Յովնանեան, Վանուհի Յովնանեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Մարկրիտ Շմաւոնեան, Յարութիւն Որբերեան, Ռուբէն եւ Մարի Որբերեան, Մարգրիտ Ուզունեան, Յոլինէ Չիլինկիրեան, Ռոզա Պագըրճեան, Գարբիէլ Պալասանեան, Աբա Պարթեւեան, Եղուարդ Պապեան, Երուանդ Պարկիրճեան, Թամար Պարպիրօթ, Թագուհի Պետոյեան, Արմէն Պետրոսեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Վահանոյշ Զրբաչեան, Զօհրապ Սանթուրճեան, Բարսեղ եւ Թագուհի Սարաֆեան, Յարութիւն Սեւիկեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Լէա Սէրայտարեան, Թագէոս Սթաթեան, Հայկազ Սինանեան, Սիմոն Տակաուն, Օհան Տակաուեան, Բարսեղ եւ Աղնիւ Տամլամեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Մովսէս եւ Նարգուհի Տէմիրճեան, Մարի Ա· Տէտէյեան, Արաքսի Տէր - Մեսրոպեան, Թորգոմ Տէր - Մեսրոպեան, Մեսրոպ Ա· Քհնյ· Տէր - Մեսրոպեան եւ Երէցկին Փէրուզ Տէր - Մեսրոպեան, Յակոբ Տէր - Յակոբեան, Սիրարփի Տէր - Ներսէսեան, Բարդէն Տէր - Սարգիսեան, Զաւէն Տէր - Սարգիսեան, Գրիգոր Փափազեան, Հերմին Քանթար, Սօֆի Ռօզ Քանճեան, Սեդրակ Քարեան, Մանիա Քոչարեան, Սահակեան Քոչարեան, Աշոտ Ֆրէնկեան, Սիրանոյշ Ա· Ֆրէնկեան, Մօրիս Օպէր, Աղաւնի Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Ազատ Մարտիրոսեան, Անարփ Յարութիւնեանց, Սեդրակ եւ Ալիս Յովսէփեան, Ազա Սերոբեան, Մարգրիտ Փափազեան, Վերժին Մոմճեան, Մարիամ Տակաուեան, Մհերան Եփրեմեան, Գառզուհի Զաքարեան, Վարդավառ Կէօվլէնեան, Փերուզ Յակոբեան, Մարի Պէկեան, Յուլինէ Պէրպէրեան, Լիւսի Աչճեան:

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑՍ Ի ԿԵԱՆՍ ԵՂՈՂ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ·-

Անանուն բարերար մը, Նուրհան Ֆրէնկեան, Աննիճա Ալեքսանեան, Անանեան ընտանիք, Մարիամ Գաւունեան, Մարի Ժամկոչեան, Միշէլ Ժամկոչեան, Նշան Ժամկոչեան, Արմենուհի Խոտիկեան, Պատրիկ կէնճեան, Արեգնազեան, Սոնիա կէնճեան, Արեգնազ Հիւրէ, Յովհաննէս եւ Լուսիա Միսիրլեան, Արշալոյս Միւթէվէլեան, Յարութիւն Միւթէվէլեան, Արաքսի Մուրատեան, Թագուհի Յարութիւնեան, Յակեք Յարութիւնեան, Վահէ Զիլինկիրեան, Գէորգ Պագըրճեան, Անահիտ Բաֆայէլ Պետոյեան, Գաբօլ - Անոյշ Պետոյեան, Էմմանուէլ - Աստղիկ Պետոյեան, Մարիամ - Սէսիլ Պետոյեան, Միշէլ Պետոյեան - Քրէթիէնն, Սարգիս Պետոյեան, Սիրարփի Սանթուրճեան - Չալէպլեան, Վարդգէս Տակաուեան, Մարիկ Տակաուեան, Խոսրով Ղազերեան, Մարգրիտ Ղազերեան, Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, Արա եւ Հուրի Երեւանեան:

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

aller retour	4300 Frs
aller ou retour simple	2500 Frs

Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

franchise bagage autorisée
40 Kgs par personne

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5100 Frs
En chambre individuelle	5350 Frs
Semaine supplémentaire en double	450 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	700 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53